T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

I. DÜNYA SAVAŞI SONUNA KADAR MACARİSTAN

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

HAZIRLAYAN
Muzaffer ŞEN

ELAZIĞ – 2016

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

I. DÜNYA SAVAŞI SONUNA KADAR MACARİSTAN

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK **Muzaffer ŞEN**

Jürimiz, …… tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr.**
2.
3.
4.
5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ….... tarih ve ……. sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Macaristan

Muzaffer ŞEN

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Bilim Dalı
Elazığ-2016; Sayfa: XIV + 413

Göçebe bir yaşam süren Macarlar yerleşik düzene 890 yıllarında Karpatlar Havzası'na gelmeleri ile geçmişlerdir. O nedenle bu dönem yurt tutuş evresi olarak da isimlendirilmiştir. Yaklaşık 1000 yıllarında Aziz István döneminde Hristiyanlığı benimseyerek buradaki varlıklarını pekiştirmişlerdir. XIV. yüzyıla gelindiğinde Türklerle karşılaşmışlar ve Mohaç yenilgisinin ardından Macar Devleti dağılmış ve üç parçaya ayrılmıştır. Topraklarının bir kısmı Osmanlı yönetimine, bir kısmı Avusturya yönetimine geçmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin bölgede gücünü yitirmesiyle ondan kalan otorite boşluğunu ve Macaristan topraklarını Avusturya ele geçirmiştir. Fakat Avusturya İmparatorluğu'nun baskıcı sindirici politikaları Macarları ayaklanmaya itmiştir. Önce İmre Thököly, ardından da Ferenc Rákóczi önderliğinde iki defa ayaklandılarsa da başarılı olamamışlardır.

Avrupa'da Fransız İhtilali'nin etkileri hızla yayılırken milliyetçi düşünceler de gittikçe kuvvetlenmiştir. Bu durumdan rahatsızlık duyan Avrupalı devletler, Fransız İhtilali'nin etkilerini hafifletmek amacıyla 1815'de Viyana Kongresi'ni gerçekleştirmişlerdir. Avrupa milliyetçilik akımı ile çalkalanırken, bağımsızlık ateşiyle yanan ve Avusturya'nın baskıcı yönetiminden usanan Macarlar 1848 yılında Lajos Kossuth önderliğinde ayaklanmışlardır. Tam muvaffakiyet elde edecekken Rusya'nın Avusturya'ya yardımı üzerine geri adım atmak zorunda kalmışlardır. Bundan sonra Macarlar 1867'de ikili monarşi kurulana dek kendi kabuklarına çekilmişlerdir. Dış

politikada milliyetçi söylemlerin artması İtalya'nın ve Almanya'nın birliğini sağlaması Avusturya'nın gözünü korkutmuş, arkasını sağlama almak adına Macarlar'a ikili monarşi teklifinde bulunmuşlardır. Avrupa'daki çıkar çatışmaları ve yapılan çeşitli uluslararası anlaşmalar Avrupa'da bloklaşmalara neden olmuştur. Avusturya'nın Bosna Hersek'i işgal ve ilhakı ile büyük savaşın zemini hazırlanmıştır. Avusturya veliahdının bir Sırplı tarafından öldürülmesi sonucu Avusturya-Sırbistan Savaşı başlamış, diğer devletlerin de katılımıyla bir dünya savaşına dönüşmüştür. Savaşı Avusturya'nın da bulunduğu İttifak bloğunun kaybetmesiyle İkili monarşinin, milliyetçi düşüncelerin de tesiriyle parçalanma süreci hızlanmıştır.

Yenilen devletlerin durumunu görüşmek üzere Paris Barış Konferansı toplanmış, yenilen devletlerle barış antlaşmaları imzalanmıştır. Bu kapsamda Macaristan ile de Trianon Antlaşması imzalanmıştır.

Dağılmanın ardından Macaristan topraklarının ve nüfusunun yaklaşık 2/3'ünü kaybetmiştir. Kaybedilen topraklar, Çekoslavakya, Avusturya, Yugoslavya, Romanya, Ukrayna, İtalya ve Polonya'ya Paris Barış Konferansı neticesinde imzalanan antlaşmalarla verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Macaristan Tarihi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı, Barış Antlaşmaları, Trianon Barış Antlaşması

ABSTRACT

Doctorate Thesis

Hungary Until The End of World War I

Muzaffer ŞEN

The University of Fırat
The Institute of Social Science
The Department of
Elazığ-2016; Page: XIV + 413

The Hungarians were living a nomadic life until they moved to Carpathian Basin in 890 where they started to live a sedentery life. Because of that this period is called land holding period. Around 1000 A.D. in the time of St. Istvan Hungarians adopted Christianity and strengthened their presence in the Carpathian area. In the 14th century Hungarians encountered Turks and after the loss in the Battle Of Mohacs, Hungarian State was divided into 3 parts. Some of the land was ruled by Ottomans and some of them by Austrians. But after the Ottomans lost there power in the area, the lack of power and authority was filled by the Austrians. But the oppressive behaviour of the Austrian rule, led Hungarians to riot against them. First in the lead of İmre Thököly then Ferenc Rákóczi Hungarians rioted against Austrian rule twice but these riots did not succeed.

While the effects of French Revolution were spreading really fast in Europe, nationalist ideas were getting stronger and stronger. Some of the European states were not happy with this, so in order to minimise the effects of this situation, they summoned a convention in Vienna in 1815.While Europe was shaking with nationalist movements, the Hungarians were bored of this oppressive Austrian rule and they wanted their freedom. So they rioted again in the leadership of Lajos Kossuth. As they were about to succeed the Russian aid to Austria made Hungarians to step back. After these events, Hungarians remained silent until the dual monarchy which was formed in 1867. The increase in nationalist rhetoric in foreign policy and both Germany and Italy getting

powerful was scaring Austria. So in order to stay safe, Austrians offered Hungarians dual monarchy.

The agreements and common interests made some blocks in Europe. Austrian occupation and annexation in Bosnia prepared the ground for the “Great War”. The war started after the assassination of the Austrian Prince by a Serbian, after joined by other states to be the First World War. After the Alliance forces which included Austria lost the war and the nationalist ideas quickened the fall of dual monarchy.

To discuss the situations of the losing states Paris Peace Conference was held and some treaties were signed with losing states. In this matter Treaty of Trianon was signed with Hungary.

After the disintegration, Hungry lost 2/3 of her land and population. The lost lands were given to Czechoslovakia, Austria, Yugoslavia, Romania, Ukraine, Italy and Poland as a result of the treaties in the Paris Peace Conference.

Key Words: History of the Hungary, Austro-Hungarian Empire, World War I, Paris Peace Conference, Trianon Peace Treaty

İÇİNDEKİLER

ÖZET II
ABSTRACT IV
İÇİNDEKİLER VI
TABLOLAR LİSTESİ IX
ÖN SÖZ X
KISALTMALAR XIV
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINA KADAR MACARLAR 7
1.1. Macarların Kökenleri ve Bugünkü Yurtlarına Gelişleri 7
1.2. Hristiyanlığı Kabul Etmeleri ve Tarihi Macaristan'ın Kurulması 13
1.3. Osmanlı Devletinin Avrupa'ya Geçişi ve Türk-Macar İlişkileri 28
1.4. Mohaç Meydan Muharebesi ve Osmanlı Hâkimiyeti 38
1.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan'dan Çekilmesi ve Habsburglar Dönemi 48
1.6. Fransız İhtilali ve Sonraki Dönemde Macaristan 60
1.7. 1815 Viyana Kongresi 67
1.8. 1848 Macar İhtilali 73

İKİNCİ BÖLÜM

2. AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞU DÖNEMİ 81
2.1. 19. Yüzyıldaki Siyasi Gelişmelerin Ardından İtalya ve Alman Birliklerinin Sağlanması 81
2.1.1. Genel 81
2.1.2. İtalyan Birliği'nin Sağlanması 82
2.1.3. Alman Birliği'nin Sağlanması 86
2.2. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Macaristan 90
2.2.1. 1848-1867 Dönemi Gelişmeleri ve İkili Monarşiye Giden Süreç 90
2.2.2. İkili Monarşi ve Macaristan 105
2.3. Avrupa'da Güç Mücadeleleri, Blokların Oluşması ve Avusturya-Macaristan'ın Bloklar İçindeki Yeri 124
2.4. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i İşgal ve İlhakı 131
2.5. I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a Savaş İlanı 138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM147

3. AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞUNUN DAĞILMASI..... 147

3.1. Birinci Dünya Savaşı..... 147

3.2. Savaş Döneminde Avusturya-Macaristan 160

3.3. I. Dünya Savaşı Sonuna Giden Süreç ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dağılması 171

3.3.1. Wilson Prensipleri 171

3.3.2. I. Dünya Savaşı 1918 Yılı Gelişmeleri, Savaşın Sona Ermesi ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dağılması..... 181

3.3.3. Ateşkes Antlaşmaları..... 195

3.3.3.1. Villa Giusti Ateşkes Antlaşması 198

3.3.3.2. Rethondes Ateşkes Antlaşması..... 200

3.4. Paris Barış Konferansı..... 202

3.4.1. Barış Konferansı Çalışmaları 202

3.4.1.1. Rumenler..... 210

3.4.1.2. Çekler..... 211

3.4.1.3. Slovaklar 212

3.4.1.4. Lehler 212

3.4.1.5. Ruthenler (Ukraynalılar)..... 213

3.4.1.6. Hırvatlar 214

3.4.1.7. Slovenler 215

3.4.1.8. Sırplar..... 216

3.4.2. Barış Antlaşmaları 230

3.4.2.1. Versailles Barış Antlaşması 231

3.4.2.2. Saint-Germain Barış Antlaşması 233

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MACARİSTAN'IN PARÇALANMASI 237

4.1. Genel 237

4.2. Birinci Macar Cumhuriyeti Dönemi 256

4.2.1. Birinci Macar Cumhuriyeti..... 256

4.2.2. Belgrad Ateşkes Antlaşması ve Sonuçları..... 264

4.2.2.1. Ateşkes Antlaşmasının İmzalanması 264

4.2.2.2. Slovakya'nın Kaybı 270

4.2.2.3. Transilvanya'nın Kaybı 271

4.2.2.4. Ateşkes İhlalleri Sonucu Ülkedeki Durum 272

4.2.3. Károlyi Hükümetinin İç Politikası 277
4.2.4. Vix Bildirgesi ve Birinci Macar Cumhuriyeti'nin Sonu 279
4.3. Macaristan Sovyet Cumhuriyeti 281
4.3.1. İç Politika 290
4.3.2. Silahlı Kuvvetler ve Polis 292
4.3.3. Macaristan'ın Askerî İşgali 293
4.3.4. Kızıl Ordunun Taarruzu 297
4.3.5. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin Yıkılması 305
4.4. Ağustos-Kasım 1919 Dönemi 310
4.5. Seçimler 328
4.6. Devletin Yönetim Şekli 331
4.7. Trianon Antlaşması'na Giden Süreç ve Paris Barış Konferansı 333
4.7.1. Dünya Savaşı Boyunca Trianon'un Diplomatik Arka Planı 333
4.7.2. Ekim 1918 – Ocak 1919 Dönemi 341
4.7.3. Trianon Sınırlarının Çizimi 1919-1920 343
4.7.4. Barış Konferansı ve Trianon Barış Antlaşmasının İmzalanması 347
4.8. Trianon Barış Antlaşması 357
4.8.1. Trianon Barış Antlaşması'nın Tarihsel Kronolojisi 358
4.8.2. Trianon Barış Antlaşması'nın İçeriği ve Bölümleri 359
4.8.3. Trianon Barış Antlaşması'nın Sınırları 361
4.8.4. Trianon Barış Antlaşması'nın Sonuçları 363
4.8.4.1. Macaristan'ın Toprak ve Nüfus Kaybı 363
4.8.4.2. Macaristan'ın Ekonomik Kayıpları 372
4.8.4.3. Sonuç 373
SONUÇ 380
EKLER 389
Ek 1. Orjinallik Raporu 389
Ek 2. Haritalar 390
KAYNAKÇA 402
ÖZGEÇMİŞ 413

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Avusturya-Cisleithanien'ın Yıllara Göre Nüfus Dağılımı 112
Tablo 2. Avusturya Cisleithanien'da Dillere Göre Ulusların Nüfusu 112
Tablo 3. Avusturya-Cisleithanien'de Ulusların Oranı 113
Tablo 4. Avusturya-Cisleithanien'de Dinsel Dağılım (1910) 113
Tablo 5. Macaristan'ın Yıllara Göre Nüfus Durumu 114
Tablo 6. Macaristan-Transleithanian'da Dillere Göre Ulusların Nüfusu (Hırvat ve Slovenler Hariç) 114
Tablo 7. Macaristan-Transleithanian'da Dillere Göre Ulusların Oranı (Hırvat ve Slovenler Hariç) 115
Tablo 8. 1910 Nüfus Sayımına Göre Macaristan Krallığı/Transleithanian İçerisindeki Nüfusun Dağılımı 116
Tablo 9. Macaristan Krallığı/Tansleithanian İçerisindeki Nüfusun Dillere Göre Yüzdelik Oranı 117
Tablo 10. Macaristan'da Hırvatistan ve Slovenya Dâhil Dinî Dağılım (1910) 118
Tablo 11. 20. Yüzyıl Başında(1910) Ülke Nüfusunun Milliyetlere Göre Dağılımı 242
Tablo 12. Bazı Açılardan Sınır Bölümlerinin Karakteristik Özellikleri 362
Tablo 13. Bazı Açılardan Sınır Bölümlerinin Karakteristik Özellikleri Yüzdesi 362
Tablo 14. Macar Azınlıkların Ülkelere Göre Bölgesel Dağılımı 363
Tablo 15. Nüfusun Milliyetlere Göre Dağılımı 369
Tablo 16. Trianon Antlaşmasından Sonra Toprak ve Nüfus Dağılımı 369
Tablo 17. Ana Diline Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi 370
Tablo 18. Dinlere Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi 370
Tablo 19. Mesleklere Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi 371
Tablo 20. Bölgelere Göre Macar Azınlıkların Sayı ve Yüzdesi 371
Tablo 21. Macaristan'da Kalan Azınlık Nüfusu ve Yüzdesi 372

ÖN SÖZ

Macarlar, Karpatlar Havzası olarak adlandırılan yurtlarına geldiklerinde, burada yerleşmiş herhangi bir milliyet, mukim bir otorite ya da bir devlet yoktu. Bu bölge bundan önce göç eden kavimlerce hep geçici olarak kullanılmıştı.

Macarlar bunlardan farklı olarak, Karpat Havzasına yerleşmek, burayı kendilerine yurt edinmek maksadıyla gelmişlerdi. Kısa bir sürede de; Karpatlar, Tuna-Sava Nehirleri ve Alplerle çevrili bu bakir ve sahipsiz toprakları da kendilerine yurt edinmede zorlanmadılar. Hristiyanlığı kabul etmeleriyle birlikte ise, yerleşme ve yurt edinme daha da köklendi.

O dönemdeki Avrupa'da olan güç boşluğundan da istifadeyle güçlenen Macaristan, bir süre sonra, gelişen Batı ülkeleri ile güneydoğudan gelen Osmanlıların çekişme alanı haline geldi. Bu süreç 1526 Mohaç Savaşına kadar devam etti. Mohaç'tan sonra ise artık Macarlar için yeni bir dönem başlamıştı. Macar yurdu Osmanlılar ile Habsburglular arasında paylaştırıldı. Osmanlıların Macaristan'dan çekilmeleriyle birlikte de tüm Macar yurdu, Habsburgluların kontrolü altına geçti.

Macarlar bu dönemde özgürlüklerine kavuşamamakla birlikte, yurtlarının coğrafi bütünlüğünü bir nebze de olsa yeniden sağlayabilmişlerdi. Hele 1867 tarihinde İkili Monarşiye geçişle birlikte, farklı bir yönetimde bulunan Transilvanya'nın da Macaristan ile birleştirilmesiyle, ülkelerinin coğrafi birliği de sağlanmış oluyordu.

Macarlar her dönemde, yukarıda coğrafi sınırlarını ifade ettiğimiz yurtlarının birliğinin sağlanması ve idamesinin, burayı kendilerine yurt olarak bırakan atalarının kutsal bir emaneti olarak gördüler.

Ancak yaşanan bu uzun süreçle birlikte, Macar yurdundaki demografik yapı nüfus hareketleri ve göçlerle sürekli değişmiş, Macarlar anayurtlarına gelen bu yabancıları misafirperverlikle karşılamış ve vatanlarını onlara açmada bir sakınca görmemişlerdi. Hatta bu yüzden bu gelenlerin bir kısmı zaman içinde asimile olarak Macarlaşmıştı bile.

Fakat tarihin acımasız çarkı dönmeye devam ediyordu. Fransız İhtilalı sonucu kıvılcım alan milliyetçilik ateşi, ülkeye sonradan gelmiş ve Macarlarca kabul edilmiş unsurları da etkilemişti. Üstelik dinlerini değiştirip Hrıstiyan olmalarına rağmen, Batı Avrupa devletleri, doğudan gelen bu Turanî ırkı, hiçbir zaman gerçek bir Avrupalı olarak kabul etmemişlerdi. Bundan dolayı, Macar ülkesinde bulunan bu milliyetleri

pervasızca desteklemekten ve kışkırtmaktan geri kalmadılar. Macarlar ise her şeye rağmen bütünlüklerini sağladıkları doğal yurtlarını kaybedebileceklerine hiç ihtimal vermiyorlardı. Ta ki 1.Dünya Savaşı sonuna kadar.

Büyük savaş bitip, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yenilgisi ve dağılmasıyla sonuçlanınca, Mohaç'tan sonra bir daha tek başlarına özgürlüklerini kullanamamış olan Macarlar, acı gerçekle yüzleşmeye başladılar. Yüksek onur ve idealleriyle, Avrupa'nın ortasında yapa yalnız kalmışlardı.

Zira öz yurtlarına misafir ettikleri milliyetler, misafir edildikleri toprakları tarihsel hak olarak talep ediyorlar, ya Macaristan'dan ayrılıp bağımsız bir devlet olmak ya da zaten var olan kendilerince ana devlet olarak kabul ettikleri devletlerle birleşmek istiyorlardı. Üstelik yalnız da değillerdi. Savaşın galiplerinin tüm destekleri de bunlarlaydı.

Savaş sonrasında ortaya çıkan bu kargaşa, bunalım ve toprak kapma kavgası içinde Macarlar da kendi yurtlarını koruma telaşı ve arayışı içine girdiler. Macarlar savaş sonu ile Trianon Antlaşmasının imzalandığı dönem arasındaki bu iki yıl içinde çok acı çektiler, çırpındılar, başkentleri Budapeşte dâhil ülkelerinin büyük kısmı işgal edildi. Bu onlar için adeta ikinci bir Mohaç'tı.

Fakat aralarında birlik beraberlik yoktu, fikir birliği yoktu. Ne yapacaklarını bilemez haldeydiler. Rüzgâr nereye estiyse oraya savruldular. Önce tüm Macaristan liberal oldu, sonra sosyalist, takiben komünist bile. Ardından tam kriz dönemi, sonra meşrutiyet yanlısı muhafazakârlar. Ama sonuç değişmedi. Asırlar önce dinlerini kabul edip muhafızlıklarını yaptıkları batılı ülkelere hiç bir şey anlatamadılar. Aslında Batılılar hiç dinlemediler desek daha doğru olur.

Sonunda kendilerince kutsal addettikleri anayurtları olan Karpatlar Havzasındaki Tarihî Büyük Macaristan'ın üçte ikisini kaybederek ve üç buçuk milyona yakın Macarı da sınırları dışında bırakarak, Karpatlar Havzasının ortasında küçücük bir alana sıkıştırıldılar.

Şüphesiz aynı dönemde tarihin çarkları Anadolu'da Türkler için de benzer şekilde dönüyordu. Zira Osmanlı Devleti de yenik sayılıyordu. Benzer ateşkes ve barış antlaşmalarını Osmanlı İmparatorluğu da imzalamıştı. Türkler de Anadolu'nun ortasında küçücük bir coğrafyaya hapsedilmek istenmişti. Ülke dört bir yandan işgale başlanmış, hatta başkent İstanbul bile yabancıların kontrolü altına girmişti. İstanbul'daki

yönetimin acizliği, çaresizliği, ne yapacaklarını bilemezlikleri, sık sık yapılan hükümet değişiklikleri, Macaristan'da yaşananlarla aşağı yukarı aynı idi.

Fakat Anadolu ve Türklerin; Osmanlının her coğrafyasında görev almış, çöküş yıllarının sonlarındaki tüm sıkıntıları bizzat yaşamış, batılıların siyaset anlayış ve düşüncelerini kavrayabilen ve her şeyden önce, milletinin içindeki cevheri ve değerleri bilip kanıksamış bir lider ve kadrosu vardı. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları.

İşte yukarıda anlatılan tüm bu konulardan bihaber şekilde, Budapeşte'de Askerî Ataşe olarak görev yaptığım dönemdeki bir 10 Kasım töreninde, ünlü Macar Türkolog György Hazai, Atatürk'ten ve Türklerin kurtuluş mücadelesinden bahsetmeyi müteakip, ağlayarak "Ama bizim bir Atatürkümüz yoktu" dediğinde, aslında ne söylemek istediğini tam da anlayabilmiş değildim. Ancak böyle bir çalışma yapmaya karar verme zamanım da bu andı denebilir aslında.

Zira evet ortalama her Türk bir Mohaçı duymuştur. Macarlara ve Macaristan'a tam nedenini bilmese de bir yakınlık hissetmiştir. Ancak aşağı yukarı benzer tarihlerde Orta Asya'daki yurtlarından ayrılan bu iki millet, Atatürk'ün de ifadesiyle, asırlar sonra Osmanlıların Trakya'ya geçmesiyle yeniden karşılaştıklarında, eğer düşman olarak değil de dost olarak buluşsalardı, Avrupa'nın tarihi farklı olurdu sözlerinden de ilhamla, Macarları ve Macaristan'ı tanımaya karar verdim.

Aslında incelemek istediğim husus Macaristan'ın Birinci Dünya Savaşı sonunda içine düştüğü "Trianon Travması" olarak da adlandırdıkları durumdu. Ne var ki Macarların Karpatlar Havzasına gelişleri, burayı kendilerine yurt tutuşları, büyük bir imparatorluk haline gelmeleri, Osmanlılar ve daha sonra Habsburglularla olan mücadeleleri, İkili Monarşi dönemi, yani kısaca, büyük savaşın sonuna kadar olan sürecin incelenmeden, ortaya konmadan, çalışmanın en azından benim açımdan kadük kalacağını anladım.

Neticede tarih boyunca birçok büyük sıkıntılara maruz kalan, fakat her şeye rağmen Avrupa'nın ortasında varlığını korumayı başarabilen bu 10 milyonluk ulusun, en sonunda Karpatların ortasında küçücük bir alana sıkıştırılmalarıyla sonuçlanan tarihleri karşısında, bir katre bile olamayacak bu mütevazı çalışma ortaya çıktı.

Ve teşekkürler. Öncelikle Macaristan'da görev yaptığım süre içerisinde bende bu çalışmayı başlatma kıvılcımını ateşleyen ve bana çalışmanın ilk nüvelerini de vermiş olan Prof. Györge Hazai'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Keza ilk araştırmalarımı ve ziyaretlerimi yaptığım Macar Bilimler Akademisi yetkililerine, yine Macar Bilimler Akademisi ile irtibatımı sağlamaya devam eden ve yararlanabildiğim az sayıdaki Macarca kaynakları bana tercüme eden Bülent METE'ye de ayrıca teşekkür ederim. Zaman zaman irtibat kurduğum Türkiye'nin Budapeşte Büyükelçiliği ve Macaristan'ın Ankara Büyükelçiliğinin ilgili personeline de teşekkür etmem lazım. Yine yardım ve desteklerini esirgemeyen Prof.Dr. Melek Çolak Hocama en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım esnasında bana yardımcı olan, notlarımı bilgisayara geçiren ve düzenlemesini yapan Sultan BÜYÜKTAŞ Hanımı da özellikle zikretmeliyim. Elbette eşim ve çocuklarım da yine en büyük teşekkürü hak ettiler.

Son ve de en önemli olarak, bu kıvılcımın ete kemiğe bürünmesi için ilk adımın atılmasından başlayarak, çalışmanın sonuna kadar her aşamada, büyük destek, sabır ve anlayışını gördüğüm, bana öğrencisi olma onurunu bahşeden, çalışma planının ortaya çıkarılması, netleştirilmesi ve devamının sağlanması sürecinde, her zaman olumlu, yapıcı, cesaret verici tavır ve davranışlarıyla yanımda olan, tez danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK Hocama da sonsuz saygılarımla teşekkür ederim. Bu mütevazı çalışmanın; O'nun bu anlayış, sabır, yardım ve desteklerine, biraz da olsa, layık olabilmesi en büyük mutluluğum olur.

ELAZIĞ – 2016 **Muzaffer ŞEN**

KISALTMALAR

a.g.a. **:** Adı Geçen Ansiklopedi
a.g.d. **:** Adı Geçen Doküman
a.g.e. **:** Adı Geçen Eser
a.g.m. **:** Adı Geçen Makale
ABD **:** Amerika Birleşik Devletleri
Bkz. **:** Bakınız
C **:** Cilt
Çev **:** Çeviren
Km **:** Kilometre
M.Ö. **:** Milattan Önce
M.S. **:** Milattan Sonra
s **:** Sayfa
S **:** Sayı

GİRİŞ

Kökenleri çok eski tarihlere dayanan Macarlara ait en eski tarihî kayıtlar M.S. 5. yüzyıla dayanmaktadır. Fakat Macarların M.Ö. de var oldukları karşılaştırmalı dil bilgisi çalışmaları neticesinde ortaya çıkarılmıştır. Buna göre Macar dili Ural dil ailesinin Fin Ugor alt öbeğinin Ugor grubuna dâhildir. M.Ö. 2000'lerde Fin Ugor birliğinin dağılmasının ardından Ugor birliği oluşturulmuştur. Fakat Ugor birliği de M.Ö. 1000 yıllarında dağılmıştır. İşte bundan sonra Macarların müstakil tarihi başlamıştır.

Dağılmanın ardından Macarlar Ural dağının doğusuna geçmişlerdir. Kaldı ki Macar tarihi hakkında derin çalışmalarda bulunmuş olan Ferenc Eckhart da bu görüşü desteklemektedir. Bu dönemde Macarlar göçebe bir toplum olarak yaşamışlardır. Nitekim milattan önceki tarihleri ve yaşam şekilleri hakkında detaylı bilgi edinilememesinin sebebi de budur. Göçebe yaşam tarzından dolayı Batı Sibirya'da sabit bir yerde kalamayan Macarlar pek çok kavimle etkileşim halinde olmuşlardır. Örneğin Sarmatlarla, Sakalarla komşu olan Macarlar, milattan sonra ise Asya Hunlarıyla ilişki içinde olmuşlardır. Göktürk Devleti'nin kuruluşunun ardından büyük bir göç dalgası yaşanmış, pek çok Türk kavmi yer değiştirmiştir. Bunlarla beraber Macarlar da yurtlarından ayrılarak Ural Dağları ile Volga arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. M.S. 460 yıllarında ise Onogur-Bulgar kavimleriyle ilişkiye geçen Macarlar, bu kavimlerle beraber buradaki yurtlarından da göçederek, Azak Denizi'nin doğu kıyı bölgesine göç etmişlerdir. VII. yüzyılda Macarlar, yine bir Türk kavmi olan Hazarların hâkimiyeti altında yaşamışlardır. 750 yıllarında ise Karadeniz'in kuzeyinde Macar kaynaklarında Levedia olarak adlandırılan bölgede yaşamışlardır. 889'da doğudan gelen tazyik ile daha batıya çekilerek Etelköz'e yerleşmişlerdir. Daha sonra Macarlar, Peçenek ve Bulgar saldırısı sonucu Árpád'ın önderliğinde 896 yılında Karpatlar Havzası'na girmişler ve bu coğrafyaya yerleşmişlerdir. Bundan dolayı bu dönem yurt tutuş evresi olarak da adlandırılmaktadır.

Macarların bu coğrafyada sürecek olan yaklaşık bin yılı aşkın serüveninin miladı bu topraklardır. Macarların bundan sonraki mücadeleleri bu coğrafya da şekillenecek, Macar millî ruhunun tohumları burada atılacaktır. Nitekim bu coğrafyada kalıcı olmak isteyen Macarlar, I. István döneminde yaklaşık 1000 yıllarında Roma'ya bir heyet göndererek Hristiyanlığı kabul etmek istediklerini belirtirtirler. Bunun üzerine Papadan

taç giyen István, hem dinî hem siyasi açıdan başarı elde ederek, Macarların konumunu kuvvetlendirmiştir. Bunun neticesinde Macarlar, Aziz István zamanında en görkemli dönemlerinden birini yaşamıştır. Sınırlar genişlemiş, ülke onun zamanında krallık hüviyetine kavuşmuştur. İlerleyen dönemlerde Macarların tüm politikaları Aziz István dönemi topraklarını muhafaza etmek üzerine geliştirilecektir. Çünkü Macarlar, bu dönemdeki sınırlarını asıl Macar yurdu olarak nitelendirmektedir.

Batı Sırbistan'dan, Ural dağlarından kopup gelen Macarlar, Hristyanlığı kabul etmeleriyle beraber her yönden Avrupa kültürüne yakın bir imaj çizmişlerdir. Fakat kökenlerinden dolayı hiçbir zaman Avrupalılar tarafından tam bir Avrupalı olarak kabul edilmese de, Macarlar Avrupalıların doğudaki kalesi görevini üstlenmişler ve doğudan gelen tehlikelere karşı Avrupa ile doğu ülkeleri arasında tampon bölge görevi yapmışlardır. Çünkü nasıl ki bu dönemde Macarlar güçlenerek bölgede hâkim bir devlet olduysa doğuda da aynı şekilde Türkler gittikçe güçleniyor ve Hristiyan Avrupa için tehlike arzediyordu. Orta Asya'da beraber kardeşçe yaşamış iki milletin kaderi burada tekrar kesişmiştir. Fakat bu sefer karşı saflarda yer alan iki millet açısından mücadele dolu yıllar başlamıştır. Çünkü Macarların tarihinde Türk akınlarının oldukça önemli bir rolü vardır. 1396 Macarların Niğbolu yenilgisi ve 1521'de Türklerin Belgrad kalesini fethi, Türklerin aşama aşama bu coğrafyadaki kudretini artırmıştır. Akabinde 1526'da Mohaç yenilgisi ile büyük bir darbe almışlar ve kendilerini uzun süre toparlayamamışlar ve bölgede 150 yıl sürecek Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Osmanlı'nın nüfuzunu kaybetmesi üzerine Avusturya'nın egemenliği altında yaşamışlardır.

Tarihî bir kökene sahip, yıllarca bağımsız bir şekilde yaşamış, yurt kurmuş bir toplumun başka milletlerin bünyesinde yaşamayı kabullenilmesi kolay olmadı. Macar milleti "Kuruc Hareketi" adı verilen bir bağımsızlık mücadelesi başlattı. İki defa gerçekleştirdikleri bağımsızlık girişimi Osmanlı'nın da yardımlarına rağmen Avusturya tarafından bastırılmıştır. Osmanlı'nın yardımlarına rağmen bu sonuç, Macarların inancını kırmıştır. Bundan sonra Macarlar uzun bir sessizlik dönemine girmiştir. Bu arada Fransız İhtilali ve yaydığı düşünceler tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Özellikle İhtilalin yaydığı ulusal söylemler çok milletli yapısından dolayı başta Avusturya olmak üzere birçok büyük Avrupa devletlerini rahatsız etmiştir.

1815 Viyana Kongresiyle her ne kadar Fransız İhtilali'nin etkileri hafifletilmeye çalışılsa da çok başarılı olunamamıştır. Avrupa'da fikirde, sanatta, edebiyatta, bilimde her alanda değişimler yaşanırken eski monarşik düzenlerin devam etmesi mümkün

olamazdı. Nitekim bu değişim ortamına ayak uyduramayanlar yıkılmaya mahkûmdu. Avusturya tam tersine baskıcı yönetim anlayışını çözüm olarak gördü ve bu da 1848 Macar İhtilali'ne zemin hazırladı. Bağımsızlığa çok yaklaşan Macarların ümidi bu sefer de Ruslar'ın yardıma çağrılması ile kırıldı. Fakat Avrupa'da yaşanan değişim ortamı Avusturya'yı korkuttu. İçeride her an ayaklanmaya hazır bir millet varken, dış politikada rahat hareket edemeyeceğini anladı ve Avusturya 1867 yılında Macarlara ikili yönetim teklifinde bulundu. O kadar mücadelenin ardından zafer kendiliğinden gelmişti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu varlığını I. Dünya Savaşı'na kadar devam ettirmeyi başardı.

Bu esnada 19. yy. sonlarına doğru sanayileşmeyle beraber sömürge arayışları başladı. Bu durum devletlerarasındaki çıkar çatışmalarını tırmandırarak silahlanmaya ve bloklaşmaya neden oldu. Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya İttifak bloğunu oluştururken; İngiltere, Rusya ve Fransa İtilaf bloğunu oluşturdu. 1914 senesinde Avusturya-Sırbistan ile yakılan savaşın fitili kısa zamanda dünya savaşına döndü. Savaştan her devlet en iyi şekilde yararlanmak istiyor ve savaşı fırsat olarak görüyorlardı. Fakat umulanın aksine savaş çok uzun sürdü ve kamuoyunda genel olarak bıkkınlık ve bezginlik baş gösterdi. Amerika'nın İtilaf Devletlerinin yanında savaşa katılması savaşın seyrini etkiledi ve İttifak Bloğu yenilgiye uğradı. Wilson prensiplerini bir umut olarak gören İttifak devletleri barış istemek zorunda kaldı. Neticede Almanya ile Versailles, Avusturya ile St. Germain, Bulgaristan ile Neuilly, Macaristan ile Trianon ve Osmanlı ile de Sevr Barış Antlaşmaları imzalandı.

Bizim de bu çalışmayı gerçekleştirmekteki gayemiz, I. Dünya Savaşı sonuna kadar Macaristan'ın durumunu incelemek, bir zamanlar kendi yurtları olan topraklardan Trianon Antlaşması ile vazgeçmek zorunda bırakılışlarını, gerek toprak gerekse nüfus bakımından adaletsizce parçalanışını aktarmaktır. Nitekim Macaristan, imzalanan antlaşma sonunda nüfusunun ve toprağının büyük kısmını kaybetmiştir. Bu durum, plansız ve programsız, buradaki etnik yapının yeterince analiz edilmeden, tarafsızlık çerçevesinde hareket edilmeden verilen kararların neticesidir.

Türklerle ortak bir tarihi maziye sahip olmaları bakımından, bizler için de son derece araştırmaya, öğrenmeye değer olan Macarlar hakkında, ülkemizde ne yazık ki yeterince araştırma, çalışma ve inceleme mevcut değildir. Bu çalışma ile Macaristan'ın en yalın haliyle tarih sahnesine çıktıkları andan Trianon'a kadar geçirdikleri süreç sade bir dille aktarılmaya çalışılmıştır. Amacımız bu çalışma ile bir nebze de olsa bu milletin

tarihteki yerini ve önemini vurgulayabilmek, I. Dünya Savaşı sonrasındaki toprak paylaşımının hangi faktörler gözetilerek ya da gözetilmeyerek gerçekleştirildiğini belirtmektir. Duygusal bağlarımız ve kaynak olarak birçok benzerliğimiz olan Macarlar hakkında genel bir tanıtım, Türk milletinin eski komşuluğunun bir gönül borcu da diyebiliriz.

Bu çalışmada yöntem olarak tarihsel bulguların kronolojik olarak sıralanması ve yorumlanması yöntemi benimsenmiştir. Konuyla ilgili öncelikli olarak kaynak eserlerden yararlanılmıştır. Birinci bölümde Macaristan ile ilgili detaylı araştırmalara sahip Ferenc ECKHART'ın "Macaristan Tarihi" isimli kitabı temel alınmıştır. Aynı zamanda İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI'nın "Osmanlı Tarihi" isimli eserinden de faydalanılmıştır. Bunun yanında Macaristan ile ilgili Türkçe kaynaklardan, sınırlı da olsa yapılan araştırmalardan, dergilerden, makalelerden, aynı zamanda geniş bir perspektiften bakmak adına Habsburglar ile ilgili kaynak eser niteliğindeki kitaplardan yararlanılmıştır. Bu anlamda Prof. Şerif BAŞTAV'ın çalışmalarını özellikle zikretmek gerekir. İkinci ve üçüncü bölümde Avusturya-Macaristan ağırlıklı konulara yer verildiği için Milliyet Yayınlarından 1970 yılında çıkmış olan konuya İkili Monarşik yapıya Macaristan gözünden ele almayı başarabilmesi sebebiyle mühim eserlerden biri olan 20. Yüzyıl Dosyası (Bir İmparatorluk Çöküyor-Habsburgların Sonu)'ndan istifade edilmiştir. Yine bu bölümde Margaret MACMİLLAN'ın "Paris 1919" isimli eseri, alanındaki en kapsamlı eserlerden biri olması sebebiyle yararlanılmıştır. Dördüncü bölümde oldukça karışık bir dönem olan I. Dünya Savaşı sonrasında Macaristan topraklarının parçalanması ve Trianon Antlaşması incelendiği için bu bölümde Türkçe kaynakların yetersizliği problemiyle karşılaşılmış ve çoğunlukla yabancı eserlerden faydalanılmıştır. Bunların yanında çalışmanın genelinde ise Türkiye'deki Macaristan ile ilgili ender araştırmacılardan olan Melek ÇOLAK, Hicran YUSUFOĞLU ve Yücel NAMAL'ın çalışmaları ve eserleri yol gösterici olmuştur.

Konunun daha iyi anlaşılması ve bir bütünlük arz etmesi bakımından çalışma dört bölüme ayrılarak incelenmiştir. Birinci bölümde Macarların kökenlerinden, asıl yurtları olan Karpatlar Havzası'na gelip yurt tutmalarından başlanarak 1848 Macar İhtilali'ne kadar olan süreç tartışılmıştır. Genel olarak Osmanlı-Macar ilişkilerinden, Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetinden bahsedilmiş, ayrıca tüm Avrupa'yı bu dönemde etkisi altına alan Fransız İhtilali, 1815 Viyana Kongresi konuları Macaristan eksenli aktarılmaya çalışılmıştır. Bir nevi Macaristan'ın alt yapısı bu bölüm ile atılmıştır

diyebiliriz. Çalışmamızda da görüleceği üzere ileride Macaristan'ın parçalanmasına neden olacak faktörlerin tohumları bu bölümde incelenen dönemde atılmıştır.

İkinci bölümde ise İkili Monarşi döneminden bahsedilerek bu dönem Avrupasının düşünsel ve siyasal yapısı incelenerek Macaristan'a olan etkilerine değinilmiştir. Bu dönem Avrupasının siyasal yapısına etki eden önemli olaylardan, Avusturya-Macaristan İkili yapısının oluşmasında önemli amil olan Almanya'nın ve İtalya'nın birliğini sağlamasından bahsedilmiş, her şeyden önemlisi de Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılması ve Macaristan'ın parçalanması sürecinin kesişme noktası olan I. Dünya Savaşına giden süreç de yine bu bölümde incelenmiştir. Bu kapsamda, 19. yüzyıl ikinci yarısından itibaren şekillenmeye başlayan bloklaşmalara, çatışmalara değinilmiş, bunlar arasında ise dağılma-parçalanma sürecinin kilometre taşı kabul edilebilecek Bosna Hersek buhranı ve sonuçlarından da ayrıca bahsedilmiştir. İkinci bölüm I. Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile sonlandırılmıştır. Genel olarak ikinci bölümde de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun temel yapısı, oluşumu üzerinde durulmuş ve hem Macaristan hem Avusturya eksenli bir bakış açısı getirilmiştir diyebiliriz.

Ayrıca Macar tarihi Habsburg ve Türk tarihinden müstakil düşünülemez. Bu nedenle konunun özünün anlaşılması ve her açıdan olaylara etraflıca bakılabilmesi için, Macarların tarih sahnesine çıkışından I. Dünya Savaşı'na kadar olan süreç, Macar tarihini etkileyen önemli olaylarla birlikte (Osmanlı dönemi, Habsburg dönemi, Fransız İhtilali, Viyana Kongresi, 1848 İhtilali, İtalyan ve Alman birliklerinin sağlanması, İkili Monarşi Dönemi, Bloklaşma süreci, Bosna-Hersek Krizi v.b.) incelenmiştir. Böylece Macaristan bazında bir nevi Balkanlar, Orta ve Doğu Avrupa tarihine de genel olarak bakılmıştır. Bilindiği üzere tarihî konularda bir olayın nedeni diğer bir olayın sonucu şeklinde cereyan etmektedir. Parçalanma meselesinin tam idrak edilmesi, azınlık problemlerinin ne zaman başladığı, pek çok milletin bu topraklara nasıl yerleştiğinin anlaşılması, problemin temeline inilmesi ile mümkündür.

Üçüncü bölümde de yine aynı düşünceden hareketle, genel olarak I. Dünya Savaşı ve devamında Wilson prensipleri ve Paris Barış Konferansı'ndan bahsedilirken, Avusturya-Macaristan ekseninde olaylar irdelenmeye çalışılmış, imparatorluğun dağılmasına neden olan faktörler üzerinde durulmuştur. Tarihî kaynakların pek çoğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasına Avusturya tarafından bakmışlardır. Macaristan konusu genellikle ihmal edilmiş, olaylar Avusturya üzerinden

aktarılmıştır. Dönemin olaylarına farklı bir bakış getirmesi, genelde Avrupalıların özelde ise Macarların gözünden olayların yansıtılması bakımından bu çalışmanın küçük de olsa, yeni bir yol açacağı umudundayız.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise öncelikle, Macaristan'ı Birinci Dünya Savaşın sonuna getiren süreç, bölüme bir giriş olarak özetlenmiş, arkasından, savaşın bitimiyle başlayan ve Trianon Antlaşmasının imzalanmasına kadar olan ve belki de Macar tarihinin en karışık ve buhranlı zamanları olan bu dönem incelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede,

Villa Giusti Ateşkes Antlaşması sonucu Avusturya-Macaristan'ın savaştan çekilmesi, takip eden günlerde Károlyi ve 1. Macaristan Cumhuriyeti dönemi,

Károlyi'nin İtilaf Devletleri karşısında yürüttüğü politikanın başarısız olması üzerine, Macaristan'ın İtilaf Devletlerinin desteğini alan komşularının saldırılarına maruz kaldığı ve başkent Budapeşte dâhil işgal edildiği bölümü de kapsayan, Komünist lider Belá Kun liderliğindeki dönem,

Takiben, Budapeşte'nin işgali ile birlikte sone eren Komünist dönemin ardından, Ağustos 1920- Kasım 1920 arasında ülkede oluşan büyük politik boşluk, İtilaf Devletlerinin de oluru ile Romen kuvvetlerin Budapeşteyi boşaltmaları ve Macar Ulusal Ordusu Başkomutanı olan Amiral Horthy'nin Kasım sonlarında Budapeşte'ye girmesi ile sonuçlanan süreç,

Nihayet ardında da, İtilaf devletlerinin isteklerine uygun olarak tüm partilerin katılımı ile bir geçici hükümetin kurulması, söz konusu bu hükümetle birlikte, Paris Barış Konferansına gönderilecek heyetin oluşturulması, ülkede ulusal meclisin kurulmasına yönelik seçimlerin yapılması ve devletin şeklinin belirlenerek, Amiral Horthy'nin naip seçilmesi, Macaristan'da kralsız krallık dönemini başlaması, barış antlaşmasına giden sürecin arka planının incelenmesi ve Trianon anlaşmasının imzalanması ve bunun doğrultusunda da, zaten defacto olarak tamamlanmış olan Macaristan'ın parçalanmasının incelenmesiyle çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINA KADAR MACARLAR

1.1. Macarların Kökenleri ve Bugünkü Yurtlarına Gelişleri

Macarların kökeni ve bugünkü yurtlarına, yani Karpatlar Havzasına nasıl ve hangi tarihsel süreçler sonucunda yerleştiği meselesi tarih araştırmalarının belki de en esrarengiz ve bir o kadar da karmaşık konularından biridir. Meselenin ayrıntıları bugün bile tam olarak aydınlatılamamıştır. Bunun en büyük sebebi Macar tarihinin başlangıcında, Kuzeydoğu Avrupa ve daha sonra ise Avrasya bölgesinde cereyan etmiş olmasıdır. Dolayısıyla, olaylar yazı kültürüne sahip bulunan yerleşik Batı ve Doğu medeniyetlerinin çevresinde cereyan ettiğinden, Macarların kökeni ve dünya tarihinin genel akışı içerisindeki rolü hakkında ayrıntılı bilgilere sahip değiliz.

Bu noktada karşılaştırmalı dil bilgisi çalışmalarının büyük yararı olmuştur. Bununla beraber eldeki veriler Macar tarihinin ana hatlarını ortaya koyacak düzeydedir. 19. yüzyılda Macaristan'da ilerleme kaydeden tarih ve karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarının ulaştığı sonuçlara göre, Macar dili Ural dil ailesinin Fin Ugor alt öbeğinin Ugor grubuna dâhildir ve dolayısıyla dilsel anlamda Macarların en yakın akrabaları bugün de varlıklarını sürdüren Finler, Estler, Ostyaklar ve Vogullardır.

Milattan önceki 4000 tarihinde Ural birliği dağılır ve Fin-Ugorlar Uralların batısına, Volga ve Kama nehirleri bölgesine göç eder. Fin-Ugor dillerinin temel kelime hazinesi esas alındığında Fin-Ugorlar balıkçı ve avcı-toplayıcıydı. Milattan önceki 2. binde Fin-Ugor birliği dağılmış ve Ugor birliği oluşmuştur. M.Ö. 1000 yılı civarında ise Ugor birliği de dağılmış ve Macarların müstakil tarihi başlamıştır Ugor birliğinin dağılmasının ardından Macarların Ural Dağları'nın doğusuna geçmişlerdir.[1]

Eckhart, dilbilim çalışmalarının, Macar kavminin Finoğur- Türk kavim unsurlarının karışmasından meydana geldiğini, her türlü şüpheden uzak olarak ortaya koyduğunu ifade eder.[2]

Györffy'de benzer bir yaklaşımı kabul eder. Buna göre temelde Macarlık, Fin-Ugor ve Türk olmak üzere iki ana unsurdan oluşur. Ugorlar Ural bölgesinde Türk

[1] İsmail DOĞAN, "Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı:47, 2007, s.3

[2] Ferenc ECKHART, *Macaristan Tarihi*, Çev. İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s. 3

kavimlerinin hâkimiyeti altına girmişlerdir. Ugorların ve içlerinde yer alan Macarların atalarının sadece dilleri ve yaşam tarzları Türk etkisi altına girmekle kalmamış, etnik olarak da Türklerle karışmışlardır. Macarlar daha sonra Türklerle birlikte güneye göç etmişlerdir.[3]

Bu görüşü reddeden István Vásáry'e göre ise, Ugor döneminin sonu ile Macarların Uralları terk etmeleri arasında geçen süre boyunca, yani M.Ö. 6 - M.S. 5. yüzyıllar arasında Macarların Türk kavimleriyle ilişki içine girdikleri yönündeki görüş sağlam temellere dayanmamaktadır. Vásáry bu dönemde Batı Sibirya'da ve Ural bölgesinde Türk kavmi bulunmadığını ve Türklerle yaşanan ilişkileri ispatladığı öne sürülen etimolojilerin yeterince ikna edici olmadığını savunur. Ugor birliğinin dağılmasının ardından, Macarların Kama-Ural bölgesinde kaldıkları fikrini benimsemiş olan araştırmacı, 5. yüzyıldan önce Türk dillerinin Macarca üzerinde bir etkisinin olamayacağı görüşünü savunmaktadır.[4]

Ugor ana yurdunun Batı Sibirya'da bulunduğunu savunan Macar tarihçi Pál Engel, Macarların Avrupa topraklarına (bugünkü Başkırdistan bölgesine) ilk olarak Ugor birliğinden ayrılmaları sonrasında yerleştiklerini düşünmektedir. Buna kanıt olarak da, Macar dili üzerindeki Perm dillerine ait izleri ve benzer izlere diğer Ugor dillerinde rastlanmamasını görmektedir.[5]

Fodor'a göre ise, M.Ö. 1200-800 yılları arasında bir kuraklık yaşanmıştır. Yaşanan kuraklığın ardından Ugor birliğinin dağılmasıyla Macarların ataları güneye, Güney Ural ve Kazakistan bölgesine doğru yayılmışlar ve yaklaşık 1000 yıllık bir geçmişe sahip hayvancılık tecrübelerini de kullanarak göçebe hayata adım atmışlardı. M.Ö. 800-700 yıllarında demir çağıyla birlikte, iklimde bu kez soğuma ve yağışlarda artış yaşanmış, bunun sonucunda kuzeydeki orman kuşağıyla bozkırlar arasındaki sınır güneye doğru çekilmiştir. Bulundukları bölgenin giderek orman kuşağına dönüşmesi ve göçebe hayvancılık için uygun olmaması nedeniyle Macarların ataları daha güneye göçmüştür.[6]

Fodor Macarların göçebelik hayatlarının iki ana dönemden oluştuğu görüşündedir. İlk dönem M.Ö. 1. binyılın ortalarında başlamış, 6. yüzyıla kadar sürmüş ve bunun ilk zamanlarında Macarlar güneylerinde bulunan Sarmatlar ve Sakalarla

[3] György GYÖRFFY, *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990, s. 25
[4] István VASARY, *A régi belső-ázsia története*, Szeged, 1993, s. 147-149
[5] Pál ENGEL, "A magyar őstörténet három problémája", *História,* 1990, Sayı: 5-6, s. 58
[6] István FODOR, *In Search of a New Homeland*, çev. Helen Tarnoy, Budapest, 1975, s. 157-165

komşu olmuşlardır. Milattan sonra ise Asya Hunlarıyla ilişki içinde olmuşlardır. Fodor'a göre Macarların bu dönemde komşularıyla kurdukları ilişkiler ticari ve kültürel düzeyde kalmıştır ve etnik bir karışım yaşanmamış olmalıdır. Macarların göçebe hayatının 6. yüzyılda başlayan ikinci dönemi içinse Fodor, "Macarlığın Türk dönemi" ismini önermektedir. 6. yüzyıl ortalarında Göktürk Devleti'nin kuruluşunun ardından büyük bir göç yaşanmış, pek çok göçebe kavim gibi Macarlar da yurtlarından ayrılmak zorunda kalmış ve Batı Sibirya'dan ayrılarak Ural Dağları ile Volga Nehri arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Bu dönemde Macarlar Batı Türkçesi konuşan Onogurlarla ve Hazarlarla sıkı bir ilişki içine girmişler ve bozkır hayatının en ileri medeniyetine dâhil olmuşlardır.[7]

Bu andan itibaren Macarlar Türk kökenli Onogur-Bulgar kavimleriyle ilişkiye geçmiş ve atlı-göçebe yaşam biçimini benimsemişlerdir. Ayrıca Batı dillerinde Macarlar için kullanılan Hungarus, Ungarn, Hungary isimlerinin kökeni de Onogur kavim ismine dayanmaktadır. VII. yüzyılda Macarlar, yine bir Türk kavmi olan Hazarların hâkimiyeti altında yaşamışlardır. 750 yılı civarında Karadeniz'in kuzeyinde, Macar kaynaklarında Levedia adı verilen bölgede yaşamışlardır.[8] 889'a kadar burada göçebe hayatı yaşamışlar ve doğudan gelen tazyik karşısında daha batıya çekilerek Etelköz'de, bugünkü Moldovya ile Basarabya topraklarında yerleşmişlerdir.[9]

Macar adının IX. yüzyılın başı, Kafkasya'daki Türk hâkimiyeti devrine kadar hiç görülmemesinin nedeni, Macarların bu zamana kadar değişik Türk kavimlerinin hâkimiyeti altında yaşadıklarının bir göstergesi niteliğindedir.[10] Macarların Etelköz'e yerleşmesi ile Hazarlar ve Macarlar arasındaki ilişkilerin kuvvetlendiği ve daha sıkı hale geldiği görülmektedir. Bunda Hazarların Peçenekler gibi kendilerini tehdit edebilecek kuvvetli bir boyla komşu olmak istememeleri ve onları kendi sınırlarından mümkün olduğu kadar uzak tutmak istemelerinin ve hatta Peçeneklerle kendi aralarında Macarlar vasıtasıyla tampon bölge oluşturmak istemelerinin de büyük etkisi vardır.[11]

Ayrıca Macarların, XVI. yüzyıla kadar Göktürk oyma yazısından sadece iki harfi farklı olan Macar oyma yazısını kullanması da bu dönemdeki Göktürklerin

---

[7] István FODOR, "Magyar művelődés korai szakaszai", *Magyar művelődéstörténet*, der.: László Kósa, Budapest, 2000, s. 19-24
[8] İsmail DOĞAN, *a.g.m.,* s.3
[9] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 8
[10] Şerif BAŞTAV, "Macar-Türk Akrabalığı", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt: 36, Sayı: 215, 2001, s. 61
[11] Gökhan DİLBAŞ, "Macar Tarihinde Peçenekler", *Hıstory Studies, Internatıonal Journal Of Hıstory*, Cilt:5, Sayı:2, 2013, s.142

Macarlarla ciddi ilişkiler içinde bulunduklarını gösteren delillerden kabul edilebilir. Bununla beraber Macarlara Ungar adının verilmesi bu kavmin daha önce birlik içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim "Ungar" sözü Türkçedeki Onogur kelimesinin bir başka telaffuzudur. Buradan Macarların daha önce on kabile birliği içinde Göktürklere tabi bulundukları sonucu çıkmaktadır. Göktürk hâkimiyeti yıkılınca Macarlar, yedi kabile halinde Hazarlara tabi olarak yaşamaya başlamışlardır.[12] Hazar hâkimiyeti altında 200 yıl yaşayan Macarlar Hazarların bütün savaşlarında yer almışlardır.[13]

Macarları Etelköz'deki yurtlarını terk etmeye, birleşmeleri dolayısıyla ciddi kuvvet kazanan Peçeneklerle Bulgarların ani hücumları zorlamıştır. Macar kabileleri yaşayabilmek ve korunmak için aynı zamanda batıya yapılacak akınlar bakımından daimî yerleşme yeri olarak daha müsait buldukları Tuna ötesinin tepelik bölgesine çekilmişlerdir. Macarlar Tuna bölgesinde yurt tutmadan evvel Roma Medeniyeti'nin izleri mevcuttu. Fakat Kavimler Göçü ile Roma Medeniyeti'nin izleri harabeye dönüşmüştü. Ne buraya gelen Hunlar ne de Germen kabileleri Tuna-Tisza boyunda uzun ömürlü bir devlet kuramamışlardır.[14]

Ayrıca Peçenekler ile Macarlar arasındaki ilişkiye değinecek olursak; Peçeneklerin Macarlarla 860 yılından çok daha önceki zamanlardan beri temasta bulundukları bilinen bir gerçektir. İki kavim arasında zaman zaman çok şiddetli çarpışmalar yaşanmış olsa da, Macar boyları Peçenekler tarafından yerleştikleri sahalardan çıkarılsa da ilişkiler bir şekilde sürekli devam etmiş, hatta 892'den sonra daha da sıkı bir hale gelmiştir. 934 yılında Bizans'a yapılan seferde Peçenek birliklerinin de hazır bulunduğu ve seferin komutanlığını yaptıkları bilinmektedir.[15]

Macarların iç siyaset hayatları, Hazar baskısından kurtulmalarıyla oluşmaya başlamıştır. Hazar idaresi altında bulundukları dönemde Macarlar, Hazarlar tarafından kabileyi idare etmek için başlarına asil bir Türk-Kabar ailesi tayin edilmiştir. Bu kabile daha sonra Macarların kralı olacak olan Árpád'ın soyu olan kabiledir.[16]

Bu arada Hazarların idaresindeki bir diğer kavim olan Kabarlar, Yahudi inancını benimsemiş olan Hazar Kağanından memnun olmayıp isyan etmiş, ancak yenilerek Macarlara katılmışlardır. Kabarlar ile birleşen Macarlar Hazar Kağanlığı'ndan ayrılmışlardır. Yedi boydan oluşan Macarlar ve onlara katılan üç Kabar boyu

[12] Hüseyin Namık ORKUN, *Türk Tarihi II.,* Akba Kitabevi, Ankara, 1946, s. 127
[13] Şerif BAŞTAV, *a.g.m.,* 2001, s. 62
[14] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 10
[15] Gökhan DİLBAŞ, *a.g.m.*, s.146
[16] Yücel Namal, *1850-1900 Türk- Macar ilişkileri*, Muğla, 2008, s. 4

kendilerine bir prens seçmişler ve uzun yıllar Hazar Kağanlığı'nın egemenliğinde yaşadıklarından ikili hükümdarlık sistemini benimsemişlerdir. Buna göre "Kende" diye adlandırılan esas hükümdar Levedi, "Gyula" denilen ikinci hükümdar ise Almos'tur. [17]

Bu dönemde Peçeneklerle Macarlar arasında cereyan eden şiddetli çarpışmalar dikkat çekicidir. Macarlar bu çarpışmalarda büyük kayıplar vermiş ve neredeyse yok edilme noktasına kadar gelmişlerdir. Konstantinos'un kaydına göre; Macarların ilk Peçenek hücumuna maruz kaldıkları yer Levedia'dır. Macarlar şiddetli Peçenek hücumları karşısında bu sahada daha fazla tutunamamışlar ve 885 yılında batıya, Orta Dinyeper istikametine doğru çekilmişlerdir. Macarlar reisleri Levedi'nin önderliğinde "Etelköz" denilen sahaya yerleşmişlerdir.[18] Fakat ilerleyen süreçte Macarlar arasında yapılan müzakere sonucu Árpád'ın hükümdarlık için daha uygun olduğu sonucuna varılır ve Macarların ilk hükümdarı olur. [19] Daha sonra Macarlar, Peçenek ve Bulgar saldırısı sonucu Árpád'ın önderliğinde 896 yılında Karpatlar Havzası'na girmişler ve bu coğrafyaya yerleşmişlerdir.[20] Hunlardan sonraki kavim hareketlerinin hepsi Karpatlar Havzası'nda son bulmuş ve yüzyıllar sonra ancak Macarların batıya yaptıkları akınlarla Karpatlar Havzası'nın ötesine taşınabilmiştir. (Bkz. Harita 2-3, s. 390-391)

Bu dönemde coğrafi ve siyasi yönden Karpatlar Havzası yerleşime çok elverişliydi. Nitekim bölge Avrupa Hunlarının ardından Avarların eline geçmişti ve bölgede güçlü bir devlet bulunmuyordu. O dönemde ovada tek tük Slav kabileleri, Avar Türklerinden kalma kabileler, kuzeyde ise Bavyeralı Almanlar vardı. O dönemin kudretli devletlerinden Bizans ise, bu ıssız ovayı yeni gelen bu millete karşı savunmayı aklından bile geçirmiyordu. Dolayısıyla corafya, Macarların yerleşimi için oldukça elverişliydi.[21](Bkz. Harita 4, s. 391)

Doğu Avrupa bozkırını Peçenekler nedeniyle rahat bırakan Macarlar, 900 yıllarında Avar devletinin yıkılmasından sonra tamamen boşalan Ponnonia'yı istila etmişlerdir. Macarlar bu yeni yurtlarından komşularının topraklarına uzunca bir süre akınlar yapmışlardır.[22] Beyaz Hırvatlara karşı birkaç girişimde bulunmuşlar ne var ki en fazla Batı Avrupa ve Balkanların verimli topraklarını gözlerine kestirebilmişlerdir. Yeni yurtlarından ilk akını 899-900'da gerçekleştirmişlerdir. Macar reisleri başlangıçta

[17] Gökhan DİLBAŞ, *a.g.m*, s.150
[18] Akdes Nimet KURAT, *Peçenek Tarihi,* Devlet Basımevi, İstanbul, *1937*, s. 46
[19] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 2
[20] Gökhan DİLBAŞ, *a.g.m*, s.150
[21] Yılmaz ÖZTUNA, *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt: 4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 104
[22] Hüseyin Namık ORKUN, *a.g.e*., s.128

topraklarına komşu veya yakın bölgelere, Moravya'ya, Bavyera'ya, Karrintia'ya ve Kuzey İtalya'ya saldırmışlar, daha sonraki aşamalarda Dan sınırına Atlas Okyanusu kıyısına, İberia'da Ebo Nehrine, İtalya'da Apulia'nın güney kısmına, Balkanlarda ise Selanik ve hatta 934'de İstanbul'a kadar ulaşmışlardır.[23]

Macarlar bu akınlarıyla Avrupa Kamuoyunu dehşete düşürmüşlerdir. Bunun en belirgin örneği, herhalde karşılarında bir zamanların Hunlarını gören İtalyan, Cermen ve Fransızların kiliselerinde okudukları şu meşhur duadır: "Ab Ungarorum nos defenda jaculis!" Yani " Tanrım, bizi Macarların oklarından koru!" Bunun yanı sıra Macarlar, 933'te Merseburg'da dokuz yıl boyunca vergiye bağladıkları Alman Kralı I. Heinrich tarafından, 940'da Roma'da, 943'te Bavyera'da ağır yenilgiye uğramışlardır. Fakat bu yenilgi Macarları durdurmamıştır. En kapsamlı akınlarını ise 937'de İtalya, Fransa ve Alman topraklarını yağmaladıkları sırada gerçekleştirmişlerdir. 943'te Balkanlarda savaşmışlar, 947'de ise İtalya'da ortaya çıkmışlardır. 950 yılında Bavyera prensi Heinrich Macaristan'ın batı kısmına saldırmış fakat batı yönündeki akınlara son veren olay 955'te Ausburg'da cereyan etmiştir. Alman İmparatoru Otto, Macarlara ağır bir darbe vurmuştur. Bu olay, yönü batıya dönük Macar akınları için bir sınır teşkil eder. [24] Batı yolunun kapalı olduğu ve milletin vatanı ya şimdiki yurtta tesis etmesi veyahut mahvolması sonucunun kaçınılmaz olduğu şuuru uyanmıştır. Nitekim Macarlar da az kalsın, Hunların, Avarların akıbetine uğruyorlar ve hiçbir iz bırakmaksızın tarih sahnesinden siliniyorlardı.[25]

Macarlar bu olaydan sonra artık sadece güneyde, Balkanlarda akınlara devam etmişlerdir. Nedeni ise 15 yıllık vergi yükümlülüğünden sonra Bulgarların ve Bizans'ın bunu reddetmesidir. Fakat Bizans karşısında alınan Arkadiupolis yenilgisiyle, Macar prensi Geza akınlara nihai olarak son verir ve Geza'nın bu kararı Macarların barışçı bir siyasetle Batı Avrupa'ya katılması yönündeki ilk siyasi karar ve adım olarak tarihe geçer.[26] Bu doğrultuda 973 yılında Kral Geza tarafından Alman İmparatorluğu'na on iki asil Macardan oluşan bir heyet gönderilmiştir. Böylece Alman Krallık sülalesiyle yıllardan veri devam eden hasımlık sona ermiş oluyordu. Macarlar, bu coğrafyada yaşamak istiyorlarsa buranın şartlarına uymaları gerektiğini çok geçmeden anlamışlardı. 1000 yılında Roma'dan Katoliklik alındı, Geza ve Oğlu Vajk vaftiz edildi. Vajk,

[23] Erdal ÇOBAN, "Ana Hatlarıyla Erken Dönem Macar Ortaçağına Bir Bakış", *Balkanlar El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, Cilt: 1,s. 173
[24] Erdal ÇOBAN, *a.g.m.,* s. 173
[25] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 18
[26] Erdal ÇOBAN, *a.g.m.*, s. 173

Hristiyanlıkta Passau kiisesinin hami azizi, Hristiyanlığın ilk şehidi István'ın adını aldı. Ayrıca Geza, Bavyera hükümdar sülalesi ile akrabalık tesis ederek siyasi alandaki başarısını taçlandırdı. Oğlunu, prens Heinrich'in kızı Gizella ile evlendirdi. Böylece István, Alman-Roma İmparatoru II. Heinrich'in kayınbiraderi oldu. Batı medeniyeti ile de sıkı bir temas yakalanmış oldu.[27] Macarlar o tarihe kadar Batı dünyası için bir tehlike olurken, o tarihten sonra Batı dünyasını doğudan gelecek her türlü tehlikeye karşı koruyan bir kalkan görevi üstlenmişlerdir.

Macarların Peçenek baskısı altında batıya doğru hareket etmesi, Avrupa'nın tarihini değiştirmiştir. Macarlar, Slav kavimler tarafından işgal edilmiş olan bölgelerin ortasına, Güney Slavlarını Kuzey ve Doğu Slavlarından ayıran bir kama gibi Karpatlar Havzası'na yerleşmişlerdir. Tuna ve Tisza havzasını işgal eden Macar boyları, Polonya ve Bohemya'daki Slavlar ile Balkanlar'daki Slav zümreleri arasındaki bağlantıyı keserek, Slav unsurlarını Avrupa içlerine sokmamışlardır. Bu durum Avrupa'da farklı bir siyasi yapılanmaya zemin hazırlamış ve Avrupa tarihini farklı bir yöne sürüklemiştir.

Macarların Avrupa coğrafyasında ortaya çıkışı, Avar hücumlarından sonra doğudan gelen göçebe kavimlerle karşı karşıya gelmemiş olan Orta Çağ Avrupa halkları üzerinde uzun yüzyıllar boyunca müthiş bir etki yaratmıştır. Tıknaz, tıraş edilmiş kafalarının tepesindeki saç belikleriyle, hayvan derileri giyinmiş, basık boylu ama güçlü atlara binen Macarlar, Avrupalıların hiç de alışık olmadıkları savaş tarzlarıyla Avrupa halkları arasında tam anlamıyla bir panik havası estirmişlerdir.[28]

1.2. Hristiyanlığı Kabul Etmeleri ve Tarihi Macaristan'ın Kurulması

Macarlar Hristiyanlık öncesi Macarlığı ile Hristiyanlık sonrası Macarlığı arasına belirgin bir ayrım hattı koymaktadırlar. Bir Macar edebiyat tarihçisinin söylediği gibi, esasen "Macar kültürü Hristiyanlığın benimsenmesiyle doğmuştur. İnsan, bedensel varlığı itibarıyla Macar olabilir, fakat ruhsal varlığı itibarıyla Hristiyan'dır ve ruh bedene hükmeder" sözü de bunu destekler niteliktedir. Hristiyan Avrupa kurumlarının ve geleneklerinin benimsenmesi Macarlığın çehresini tamamıyla değiştirmiştir.[29] Geza'nın hükümdarlığı sırasında Hristiyanlığa eğilim bir nevi siyasette cephe değiştirme anlamına gelmiştir. Bunu gösteren olay ise on iki Macar soylusunun

[27] Ferenc ECKHART, a.g.e., s. 20
[28] M. İ. ARTAMONOV, *Hazar Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004, s. 446-447
[29] İsmail DOĞAN, *a.g.m.*, s.9

İmparator Otto'ya gönderilmesidir. İşte Macaristan Krallığı'nın kurulması da bu tarihlere rastlar.[30]

Macaristan'da Hristiyanlığın gerçek anlamda kurulup yayılması ve devletin dini haline gelmesi ise Geza'nın oğlu Vajk, vaftiz adıyla István'ın prensliği ve krallığı zamanına rastlamaktadır. István, babasının izinden giderek, Hristiyanlaşmaya ve Macar boyları üzerinde mutlak egemenliğin kurulmasına eşit derecede önem vermişti.[31]

Bu doğrultuda István Papadan taç istemek üzere Roma'ya bir heyet göndermiştir. Bu girişim, Hristiyanlığa iltihak hususundaki niyetinin ne kadar ciddi olduğunu göstermesi ve Roma ile Macar münasebetlerinin geliştirilmesi açısından oldukça mühimdir. Nitekim taç, her ne kadar dinî bir alamet olsa da, kudreti de temsil ettiği için siyasi açıdan da ehemmiyeti vardı. István, müsait siyasi durumu fark etmiş ve Alman İmparatorluğunun üstünlüğünü tanımaksızın, Papa ve Roma ile münasebete girmiştir. Neticede István hem arzuladığı tacı giymiş, hem de dinî ve siyasi açıdan başarı elde etmiştir.

Batıda o dönemler hâkim olan görüşe göre, kilise tesis eden ve bunun korunmasına özen gösteren kimse, kilise ile ilgili makamlara tayin hususunda da hak kazanıyordu. István, ilk kiliseleri Tuna ötesindeki bölgelerde tesis etmişti. Esztergom'da kurulan başpiskoposluğa merkezleri Veszprem, Vac, Györ, Pecs, Eger olmak üzere beş piskoposluk bağlanmıştı. Hükümdarlığının son yıllarında doğu bölgelerinin Hristiyanlığa döndürülmesi maksadıyla Bacsvar'da da bir başpiskoposluk kuruldu.[32]

XI.-XII. asırda esasında krallık, kralın hususi malikânelerinden meydana getirilmiş bir teşkilat üzerine bina edilmişti. Öyle ki kralın hususi malikânesi diğer topraklardan daha fazlaydı. Kralın hususi malikânesi, kendi aile topraklarından, isyan etmiş ve mağlup olmuş kabile reislerinin mülkleri ile genellikle ormanlık topraklardan oluşmaktaydı. Ayrıca sahibi olmayan araziyi sahiplenmek de kralın en tabi hakkıydı. Toplumun ciddi bir bölümünü köleler oluşturuyordu. XII. asır ortalarına kadar açık pazar meydanlarında bir meta gibi alınıp satılmıştır. Aziz István döneminde kilise tarafından efendisinin rızası olmadan kölenin azad edilmesi yasaklanmıştır. Bunun yanında başkasına ait bir kölenin serbest bırakılması cezalandırılırken, efendisi tarafından azad edilen kölenin şahsî hakları korunmuştur. Aziz István zamanında iktisadi hayatta da ciddi gelişmeler olmuştur. Göçebelik, hayvancılık gibi uğraşlar yerini

[30] Sadık Müfit BİLGE, *Osmanlı'nın Macaristanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 3
[31] Erdal ÇOBAN, *a.g.m.,* s.175
[32] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 24-26

yavaş yavaş ziraata bırakmaya başlamıştır. Avrupa ile ticari ilişkilerde de gelişme kaydedilmiştir.[33] Azız István, siyasi ve iktisadi teşkilatlar ile devleti güçlü bir pozisyona getirmiştir.

Her ne kadar Macaristan, Aziz István zamanında en görkemli dönemlerinden birini yaşasa da, yeni bir dinin benimsenmesi ve halk tabakasında zorla yayılmak istenmesi çeşitli sıkıntılara da yol açmıştır. István ve bazı boy reisleri arasında meydana gelen kanlı çarpışmalardan sonra serbest Macarlar, topluca köle sınıfına girmiş ve aynı zamanda çoğu zaman zorla vaftiz edilmiştir. Bu olay, özgürlüklerini kaybeden Macarlarda şüphesiz devlet ve Hristiyanlığa karşı bir nefretin oluşmasına da neden olmuştur. Hristiyan ülküsü taşıyan ve gerçekten kendini Hristiyan hisseden bir milletin oluşması için bir-iki nesil geçmesi gerekiyordu. István'ın feodalizmi ve Hristiyanlığı büyük bir gayretle, hatta zor kullanarak ülkede yerleştirme siyaseti, hükümdarlığının son zamanlarında kendisine karşı hareketlerle cevap bulmuştur. Bu sıralarda daha önceleri gayet uyumlu olan Alman-Macar ilişkileri de bozulmaya başlamıştır.[34] Roma İmparatorluğu ve Bizans İmparatorluğu ise, iyi teşkilatlanmış ve zenginleşmeye başlamış bu memlekette kendi hâkimiyetini yaymak ve hükümdarlarını kendilerine tabi kılmak için her fırsattan seve seve istifade etmiştir. Hatta István sonrası taht mücadeleleriyle geçen dönemde, pek çok kez Alman taarruzuyla karşı karşıya kalınmıştı. Alman imparatorları doğu siyasetlerini devam ettirebilselerdi, Macarlar er ya da geç istiklallerini kaybederlerdi. (Bkz. Harita 5, s. 392)

Buna Papalık ile Alman-Roma İmparatorluğu arasında cereyan eden büyük muharebe mani olmuş ve Macarların dünya siyasetindeki durumunu değiştirmiştir. Árpád sülalesinden I. Geza (1074-1077) ve ardından László (1077-1095) bu mücadeleyi çok iyi değerlendirmişlerdir. Öyle ki Macaristan'ı Doğu Avrupa üzerinde etkili bir devlet haline getirmişlerdir. Özellikle László ve halefi Kálmán (1095-1116) krallık il sistemini kuvvetlendirmişler ve gelişmekte olan büyük malikâneleri askerî hizmete mecbur tutmuşlardır. İmparatorluk-Papa mücadelesinden kârlı çıkan Árpádlar, devletin güney batıya doğru gelişmesine olanak sağlamışlardır.[35]

Hırvatistan üzerine yürüyerek yurt kurma zamanından bu yana esasında Macar topraklarına dâhil olan Drava-Sava işgal edildi. Fakat László asıl Hırvatistan topraklarına erişemedi. Türk kavimlerinden Kumanlar'ın Erdel'e girme teşebbüsü

[33] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 30-31
[34] Erdal ÇOBAN, *a.g.e*., s.177
[35] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 34-36

yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. László'nun halefi Kálmán, papanın da yardımı ile Hırvatistan'ı zaptetti. Esasında olaylar zinciri, Hırvat hâkimi Dmitar Zvonimir'in 1076'da Split'te papalık elçisinin elinden taç giymesinin akabinde vefat etmesiyle başlar. Zvonimir'in dul kalan eşi, o dönemin Macaristan Kralı olan kardeşinden yardım ister. Bunun üzerine Macaristan Kralı Hırvatistan'ın kuzeyini, Bizans ise kıyı bölümünü alır. 1097'de Slavların seçtiği son Hırvat Kralı Petar Svacie, Macarlarla savaşırken öldürülür ve Macaristan Kralı Kálmán, 1102'de Biograd na Moru'da Hırvatistan Kralı olarak taç giyer. Bundan böyle kişisel bir bağla Macaristan'a bağlanan Hırvatistan, Aziz István krallığı içinde sekiz yüzyıl boyunca kendi banı ve diyeti olan, özel bir krallık olur. Hırvatistan'ın ele geçirilmesinin ardından Macaristan'da kıyı bölgelerini ele geçirme çabaları daha da artmıştır. Öyle ki Kálmán döneminde Macaristan sınırları Adriyatik Denizi'nin sahillerine kadar ulaşıyordu.[36] (Bkz. Harita 6, s. 392)

1091 yılında, Hırvatistan'ın özerk bir şekilde Macaristan'a bağlanmasıyla oluşan coğrafya, Tarihî Macaristan olarak adlandırılır. Bunun yanında Hırvatistan hariç olmak üzere, Tarihî Macaristan'ın geri kalanını kapsayacak şekilde, M.S. 1000 yılında Papa'nın taç giydirdiği Saint István tarafından kurulan Macaristan'a da Saint István Macaristan'ı denilmektedir.[37]

1105 yıllarında da Zara, Sebeniko, Trau ve Spalato gibi Dalmaçya şehirleri Macaristan'a bağlandı. Böylece Venedik gibi tehlikeli bir rakip kazanıldı. XV. asra kadar Dalmaçya şehirleri için iki devlet arasında sık sık mücadele yaşanmıştır. Kálmán, tahtı oğlu II. István'a temin etmek için kendi kardeşi Almos ile onun oğlunu hükümdarlık yapamayacak hale sokmak için kör ettirmişti. István'dan sonra Kálmán ailesi sönmek üzere olduğu için, hanedanın hayatta bulunan yegâne çocuğu kör prens, II. István tarafından gözetilip yetiştirilmiştir. Esasen bu hastalık, bu devirde komşu Slav memleketlerinin hanedan soylarını da kemirmiştir. Bunun neticesinde de hanedanlar arası evlilikler tesis olmuştur.[38]

Bu dönemde Macaristan'ın coğrafi sınırlarını genişletmesi açısından çok müsait bir ortam mevcuttu. O bölgede Macaristan'ın karşısında durabilecek yeterince kuvvetli bir devlet bulunmuyordu. XIII. asır başında memleket hemen hemen her tarafta tabii sınırlarına, Karpatların zirvelerine, Tuna- Sava hattına kadar ulaşmıştı. Árpádların en

[36] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 34-36
[37] Zalán BOGNÁR, "Trianon and 1956 in the Mirror of Hungarian National İdentity", *Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary***,** http://www.kre.hu/english/index.php/llp-erasmus-ip/12-ip-lectures
[38] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*,, s. 37-39

büyük eseri, sınırlarda vücuda getirilmiş müdafaa sistemleriyle ve kale teşkilatının geliştirilmesiyle sıkıca ilgili bulunan iskân siyasetiydi. Hududun en açık bulunduğu ve memleketin en fazla hücuma maruz kaldığı batı tarafında muhafızlara ihtiyaç vardı. Vaktiyle Macarların düşmanı olan Peçenekler, Kumanlar tarafından Batı'ya sıkıştırılınca Macaristan'a girmek için müsaade istemek zorunda kalmışlardır. Küçük küçük iskân noktalarına yerleştirilen Peçenekler, Kumanlar gibi zamanla eriyip gitmiştir. Yurt tutuş öncesi Peçenekler tarafından Batı'ya sıkıştırılan Macarlar artık Peçenekleri himaye eden devlet konumundaydı ve roller değişmişti. Aşağı Tuna'da ise Sekeller muhafız olarak bulunuyorlar, Kuman hücumlarına karşı doğu kapılarını muhafaza ediyorlardı. Sekellerin, Kabarların Macarlaşmış nesli olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında bazı bölgelere de Almanlar ile Fransızlar iskân edilmiştir. [39] Esasında Macarları oluşturan unsurlarda zamanla çeşitlenme olduğunu ve bu unsurların mecburiyetler sonucu Macar ismi altında birleştiklerini görmekteyiz. Macar toprakları geliştikçe kültürel ve etnik çeşitlilik de artmıştır.

İskân neticesindeki yabancı tesirler, millî vasfı değiştirmeksizin sadece Macarların medeniyetini yükseltmiştir. Ayrıca Macarlık, Alan Menşeli Yaslara, Türk Peçeneklere ve Kumanlara sadece medeniyetinin yükselmesini değil, bunların erimesi yoluyla, etnik vasfının kuvvetlenmesini de borçludur.[40]

Bu dönemde Doğu Avrupa'nın başlıca iki merkezi, Tuna Havzasında Macaristan ve Vistula ırmağı boyunda Lehistan olmuş ve bu iki devlet merkez oluşturmuştur. Doğu Avrupa'da teşekkül eden siyasi birliklerden çoğunun bu iki devlet etrafında toplandığı görülür. Coğrafi ve tarihî sebeplerle bu siyasi birliklerde devlet ve millet kavramları birbirini karşılamaktadır. Sosyal ve ekonomik bakımlardan da Doğu Avrupa'nın bünyesi birlik gösterir. Sosyal bakımdan en çok göze batan tarafı, köylü nüfusunun fazla olmasıdır. Avusturya ve Bohemya hariç, Finlandiya'dan bütün Balkanlara kadar bu karakter belirgindir. Çobanlarını da köylüler arasına almak suretiyle, bu bölgede patriarkal[41] bir devlet sisteminin uzunca zaman korunduğu söylenebilir. Büyük köylü devletleri ziraate dayanır ve bu tarihî bölgede şehirli tabakanın azlığı başlıca özelliğidir. Buralarda şehirli tabakanın yerini kısmen yabancılar alırlar. Macaristan'da ve Lehistan'da, Batı ülkelerindekinden daha fazla soylu vardı ve bunlar sosyal hayatta

[39] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 42
[40] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*,, s.49
[41] "Atasoyluluk", soyun baba/erkek çizgisi ile takip edilmesi anlamına gelir.

rahipler ile birlikte önemli bir nüfuz sahibiydiler.[42] Ayrıca XII. asır sonu ile XIII. asır başında, bir kimsenin hak ve vazifelerini kendi şahsî durumu değil, dâhil olduğu sınıfın tayin ettiği bir cemiyet oluşmuştu. Halk çeşit çeşit zümrelere ayrılmış olmakla beraber XIV. asırda, artık asiller ve serfler olmak üzere iki büyük içtimai sınıf vardı. Toplumdaki bu ikilik esas itibariyle XIX. asra kadar değişmemiştir.

Askerî düzene gelince, vatan müdafaasında Macarlar daha çok paralı asker kullanıyordu. Serbest Macarların askerliğini ise iki hususdan dolayı hükümdar yararlı bulmuyordu. Birincisi, yabancı memleketlere muharebeye memnuniyetle gitmiyorlardı. İkincisi, yurt kuran serbest Macarların torunları yurt kurma devrinde ellerine geçen toprakların ve buralarda mevcut hizmetkârların sık sık taksimi yüzünden nesiller boyunca fakirleşmişlerdi. Sahipsiz toprakların hepsi krala ait olduğu için, buraların işgal edilmesi de mümkün olmuyordu. Bu yüzden kolaylıkla bir durum karşısında hizmetkârların seviyesine düşebiliyorlardı. Bağlılıklarına güvenilmezdi. Netice itibariyle kral muharebelerde yabancı unsurlara dayanmak zorunda kalmıştır. Bunların başında da Peçenekler ile Kumanlar'dan oluşan paralı askerler geliyordu. Bunun dışında şövalyelerden oluşan Macar aileleri de önemliydi. Fransız ve Alman kökenli şövalyeler de mevcuttu. Macar ailelerine cet olmuş olan Çek, Leh, Moravyalı ve Grek şövalyeler de mevcuttu.[43]

Görüldüğü üzere Macar ülkesi genişledikçe etnik yapısı ve askerî yapısı da çeşitleniyordu. Yurt işgal eden Macarların devlet kurma eşiğine gelmesinde ve kısa bir sürede Avrupa'ya uyum sağlamasında çeşitli ve karışık etkenler vardır. Örneğin boy-boy birliği sisteminin süratle çökmesinin yanı sıra, yerel halkın ilk zamanlarda askerî faaliyetlerden uzak tutulması ve yurt işgalcilerinin ezici çoğunluğunun aynı dile sahip olması, daha doğru ifadeyle dil bilincine sahip olması bu etkenler arasında daha ön plandadır.

Macarların yurt tutuşlarından sonra uzun süreli tutunabilmeleri bir tesadüf eseri değildir. Nitekim İmparator VI. Leon "Taktika" adlı eserinde, Macarların savaş taktikleri hakkında bilgi verir. "Macarlar sefere çıkmadan önce keşif birlikleri gönderirler ve sefer sırasında ordugâhlarının çevresine nöbetçiler koyarlardı. Çarpışma sırasında düşman saflarını önce ok yağmuruyla bunaltırlar, sonra da yıldırım gibi saldırıya geçerek düşman saflarını darmadağın ederlerdi. Bu taktikleri işe yaramazsa

[42] Şerif BAŞTAV, *Osmanlı Türk-Macar Münasebetlerinde İlk Devir*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1991, s. 36
[43] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 53-55

gerçek olmayan bir geri çekilme hareketi yaparlar ve dağılan düşman birliklerinin üzerine yeniden saldırarak onları geri çekilmek zorunda bırakırlardı. Macarlar daima ihtiyat kuvvetleriyle hareket ederler, bu ihtiyatlar savaşın en kritik anında devreye girerler ve zaferin kesinleşmesine katkıda bulunurlardı. Macar birlikleri geriye çekilen düşmanı durup dinlenmeden takip ederlerdi."[44] Fakat yurt tutma ile devlet kurma çok farklı kavramlardır. Macarların daha uzun süreli yaşamaları için bir siyasi teşekküle ihtiyacı bulunmaktaydı.

Bağımsız bir devlet hayatının oluşması için gereken coğrafi ve ekonomik şartları haiz bulunan Macaristan bölgesinin, güneye ve güneydoğuya doğru açık bulunması, Tuna Havzası milletlerinin tarihini birbirine bağlamaya sevk etmiştir. Tuna Havzasında oturan milletler arasında Macaristan, başlıca unsurlardan biri olmuştu. Macar Kralı III. Béla (1172-1196) zamanında başlayan Tuna Havzası milletlerini teşkilatlandırma hareketi, Macaristan'da Hunyadi'ler ve Jagellon'lar zamanına kadar devam etmiştir. Beraberlerinde getirdikleri ve daha çok Türk asıllı olan unsurlar sayesinde Macarlar, bu rollerini başarı ile sürdürmüşlerdir. Macarların bu bölgede birinci sınıf siyasi unsur olarak hâkim bulunmaları, 1526 Mohaç Muharebesine kadar sürmüş ve bu tarihten sonra bu bölgenin idaresi Avusturyalılara geçmiştir.[45]

Macar Devleti'nin kurulmasında, Slavlar arasında yaşayan asimile olmuş ve kaybedilmiş imparatorluklarını canlandırmak için Macarlardan yardım uman, Türk kökenli Avarların da önemli rolü olmuştur. Keza Bulgar boylarının reisleri de Macar Devleti'nin kurulmasında işbirliği yapmışlardır. Zira bunlar da Slav nüfusa karşı bu yeni egemenlerden destek beklemişlerdir.[46]

Macaristan bir taraftan da artık yavaş yavaş feodal bir devlet haline dönüşüyordu. Yine de Batı Avrupa'dakinden birçok alanda farklıydı. Örneğin oradaki hükümdarlara nazaran Macar Kralı çok daha despot bir görüntü arz ediyordu. Bu dönem, edebiyatın parladığı ve Latince sayısız önemli eserin yazıldığı bir dönemdir. Ruhban sınıfının da yurt dışına eğitim için gittiği bilinmektedir. Ayrıca kilisenin ön plana çıktığı, Haçlı seferlerinin yoğunlaştığı bir dönemdir. Nitekim Batı'da kendi mülkünde hak sahibi olma hürriyetini ilk kazanan kilise mensuplarıydı. Kral, vergi tahsil edemez veya herhangi bir hak iddia edemezdi. Daha sonra ise kilise mensuplarını

[44] Gökhan DİLBAŞ, *a.g.m.,* s. 145
[45] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 37
[46] Erdal ÇOBAN, *a.g.m*., s.177

mülkiyet hakkı hususunda büyük mülk sahipleri takip etmiştir. Bu büyük içtimai kımıldama karşısında kral, şahıs ve mülk hürriyetini tanımak zorunda kalmıştır.

Batı'da olduğu gibi Macaristan'da da imtiyazlı bir duruma ilk önce kilise yükselmiştir. Kilisenin arkasında Roma İmparatorluğu duruyordu. Bu nedenle giderek nüfuz kazanması olağandı. Roma, o zamanlarda uhrevi gayeler göstererek kralları ve toplumları Haçlı seferlerine yolluyordu. Kilise, aynı zamanda zulme karşı duruyor, hürriyet hususunda da faaliyetlerde bulunuyordu. Bu nedenle Haçlı seferleri devrinde her tarafta insanların görüşleri genişlemiş ve millî bilinç uyanmaya başlamıştı. Bu arada kazanılan hakların yazı ile teminat altına alınması arzusu her yerde yayılıyordu. Artık yeni asiller, kral tarafından yazı ile tanınmış haklar elde etmek suretiyle daha nüfuzlu bir sınıf olmuştu. 13. yüzyıl başında papanın emriyle dinî müesseseler de kralınkinden ayrı mühürler kullanmaya başlamıştı. Tüm bu hak ve hürriyetler hususundaki gelişmeler, kralın mutlak otoritesine gölge düşürüyordu.[47]

Diğer taraftan, düzenlenen Haçlı seferleri, değişen hayat şartları, ihtişamlı saray yaşantısı gibi nedenlerden dolayı giderler artmış, gelirler azalmıştı. Gelirleri artırmak amacıyla yeni vergiler eklenmiş, piyasadaki para çekilerek değeri düşüklerle değiştiriliyordu. Kralın çıktığı gezilerde kendine ve kalabalık maiyetine baktırması da toplumda rahatsız söylemleri artırıyordu. Toplumun huzursuzluğunu bastırmak amacıyla Kral II. Endre (1205-1235) 1222 yılında, "Altın Mühür"le mühürlenmiş bir vesika ile memleket asillerinin ve diğer ahalinin, esasında Kral Aziz István tarafından bahşedilen hürriyetlerini teyit etti.

Altın mührün gayesi, Aziz István'ın verdiği fakat sonradan kaybolan hürriyeti iade etmekti. Krallık sözü ve mührü ile teminat altına alınmış olan bu hürriyet beratının asıl ehemmiyeti, kral ile doğrudan doğruya rabıta, asilin şahsî hürriyeti, vergiden muafiyet, mukavemet hakkı denilen hak gibi asiller hukukunun ilk defa beraatın içinde teyit edilmiş bulunmasıdır.[48]

Fakat Krallık kudretinin suistimalleri Altın Mühürle sona ermedi, hatta kilise mensuplarının emlakine de büyük ölçüde iyileştirmeler yapıldı. Neticede önde gelen sınıf konumuna gelen kilise papanın yardımıyla asiller hukukunu savunmaya girişti.

Babası II. Endre'nin ardından krallığı devralan Árpád hanedanından IV. Béla'nın (1235-1270) hükümdarlığı zamanında ise krallık yeniden eski kudretine

[47] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 57-59
[48] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 63

ulaştırılmaya çalışılıyordu. Fakat bu çabalar Moğol tehlikesinin baş göstermesi ile son buldu. Moğol İmparatorluğu Ortaçağda Avrupa medeniyetini mahvetmekle tehdit eden büyük devletlerin sonuncusuydu. Hindistan hariç bütün Asya'yı ve Avrupa doğusunun büyük kısmını kapsayan büyük bir imparatorluk kurmaya muvaffak olmuşlardı. IV. Béla, Moğol tehlikesine karşı, Moğolların önünden kaçan Kumanları kullanmayı uygun gördü. Aynı zamanda Kumanlar Moğollarınkine benzer silahlarla savaşıyordu. Bu maksatla IV. Béla, 1238'de Kumanları memleketine kabul etti. Fakat Kuman başbuğunun Moğollarla işbirliği yapmakla itham edilmesi ve Macarlar tarafından öldürülmesi üzerine Kuman desteğinden mahrum kalındı.[49]

Moğollar 1241'de dört ordu halinde Macaristan' girdiler. Esas ordu Verecke boğazından, diğer üçü de Erdel istikametinden taarruz etmişti. Béla bunlara karşı bir şövalye ordusu ile çıktı. Tek büyük çarpışma Sajo ırmağı civarında Mahi köyü yakınında oldu. Harp tarzı ve teçhizat bakımından Moğollar ve Macarlar arsında fark vardı. Moğollar, eski göçebe Türk kavimlerine özgü harp tarzı ve teçhizatı muhafaza ederken, Macarların savaş ve muharebe tarzı Batı kavimlerine göre şekillenmişti. Bunun yanında Macar ağır süvarisi karşısında Moğolların hafif süvari ordusu vardı. Çarpışma, Macar ordusunun mahvolması ile neticelendi. IV. Béla güçlükle çarpışmadan sağ olarak kurtulabildi. Mağlubiyetin neticesinde, Tuna'ya kadar bütün memleket sistemli bir şekilde düşmanın eline geçti. Nihayet 1242 ilkbaharında Batuhan, kendini ölen Büyük Han Ögeday'ın halefi seçtirmek üzere memleketten çekilmesiyle Árpádlar rahat nefes alabildi. IV. Béla bu büyük harabiyet zamanında Papa IX. Gregorius ile Alman-Roma İmparatoru II. Fredrich'e boşu boşuna müracaat etmiş, hatta II. Fredrich'e vassalı olmayı bile teklif etmişti. Fakat Moğol tehlikesi karşısında Macarlara hiçbir yardımda bulunulmadı.[50]

Moğol felaketinden sonra IV. Béla'da eski sülalenin hakikaten büyük siyasi ve teşkilatçı kabiliyeti kendini göstermiş ve kendisi memleketinin yeniden kurucusu olmuştur. Kralın ilk icraatlarından birisi yurt müdafaasının artırılmasıydı. Moğollara yalnız kaleler ve iyi tahkim edilmiş şehirler mukavemet edebilmişti. Yeni taş kalelerin inşasında ve şehirlerin tahkiminde büyük mülk sahipleri yardımcı olabilirdi. Dolayısıyla iktalar kale inşasına elverişli dağlık, ormanlık kenar bölgelerde teşekkül etti. Bu iskân büyük mülkün kârını yükseltiyor ve müdafaa vasıtalarını artırıyordu. Kalesi olan büyük

[49] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 64-65
[50] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 66

mülk sahibi, bütün muhitinin hükümdarıydı. Kalenin beyi hâkimiyetini kolayca daha zayıf komşu emlak sahipleri üzerinde kurabiliyordu. Tahta zayıf bir hükümdarın gelmesi durumunda bu sistem memleketin iç sükûneti ve krallık kudretine karşı tehlikeli bir hal olabilirdi. Öyle ki büyük mülk sahipleri saraya girip çıkabiliyor, memleket meselelerinde Krallık Şûrasına iştirak edebiliyordu.[51]

Vatan müdafasını artırmak maksadıyla şehir iskânına başlandı. Macarlar hiçbir zaman şehir kuran bir unsur olmadıkları için, kral memlekete Alman zanaat erbabı ve tüccarlar davet etti. Bu devirden itibaren Almanlar her yerde şehirlerin hâkim unsurları olacaklardı. Nitekim şehirlerin meşruti ve hukuki hayatı Alman usûllerine göre teşekkül etti. Memlekete gelen yabancıların kendi hukuk nizamlarına göre yaşayabilmeleri için Béla, bunları il idaresine tabi tutmamış, muhtariyet vermişlerdi. Böylece adli ve idari muhtariyetle yaşamışlar ve bunların Almanlık vasfını muhafaza etmelerine büyük oranda yardımcı olmuştur. Tuna ile Tisza arasındaki araziye de, yatıştırılmış olan Kumanlar geri çağrıldı. Tuna-Sava hattının güneyine düşen kısımda Banlıklar tesis edildi. IV. Béla bir iki sene içinde memleketi emniyet içine aldı. Macar kralının sıkışık durumunu istismar ederek Moğol akını zamanında batı sınırı kenarında bazı yerler zaptetmiş olan Avusturya prensine karşı artık mücadele edilebilirdi. Bu hususta Béla, Çek Kralı Ottokar ile anlaştı. Torununu da Çek Kralı ile evlendirdi. Alman İmparatorluğu'nda ise karışıklık yaşanıyordu. Bu karışıklıklar Çeklerin işine yaradı. Ottokar, sınırlarını Vag vadisine kadar genişletti. Bu arada Alman Krallığı için Habsburglu Rudolf seçilmişti.[52]

Habsburglu Rudolf biraz da Papa X. Gregoire'ın katkılarıyla seçilmişti. Esasında Papa, İtalya'da çok kuvvetlenen ve Papalık için de tehlikeli olmaya başlayan Charles d'Anjou'ya karşı, Alman Kralını bir denge unsuru olarak kullanmak istemişti. Fakat Rudolf, İtalya'ya karşı bir alaka duymadı ve bu sebeple de İtalya'daki arazisini Papalık lehine terk etmekten çekinmedi. Buna karşılık, Almanya'daki İmparatorluk arazisini elinde bulundurmaya ve hâkimiyetini burada kuvvetlendirmeye dikkat etti. En mühim icraatlarından biri Çek Kralı Ottokar'ın elinden Avusturya'yı almak (1278) ve Habsburg hâkimiyetini Tuna havzasında kurmak oldu ve bu hâkimiyet I. Dünya Savaşına kadar sürdü.[53] Bunun dışında Rudolf, Çeklerden haksız elde edilen yerlerin iadesini istedi ve Avusturya eyaletlerini terk etmelerini talep etti. Çek kralının bu talebi dinlememesi

[51] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 67-68
[52] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 68-70
[53] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 9

üzerine ordu sevk etti. Bu sırada Macar Kralı olan IV. László, Rudolf ile işbirliği içerisindeydi. Çeklere karşı kazanılan zaferde IV. László'nun idare ettiği Macar ordusunun büyük payı vardı. Netice itibariyle Rudolf, Orta Tuna boyunda sonraki Habsburg İmparatorluğu'nun nüvesi olan aile hâkimiyetinin temelini Macarların yardımıyla atmıştır.[54]

IV. László'nun Kumanlar tarafından öldürülmesinden sonra Árpád ailesinin yalnız bir erkek üyesi hayatta kalmıştı; II. Endre'nin torunu Venedikli Endre. II. Endre'nin üçüncü evliliğinden olan István Avusturya'da dünyaya geldi. Çünkü II. Endre'nin erken ölümünün ardından hamile eşini IV. Béla sadakatsizlikle itham etti ve o da çocuğunu Avusturya'da dünyaya getirdi. III. Endre beylerin ve asillerin büyük çoğunluğunca tabii kral ve efendi tanındı.[55] Ne yazık ki Macarların çok şeyler borçlu olduğu millî hanedan Endre'nin ölümü ile sönmüştür (1301). Göçebe çoban bir kavimden Árpádlar, bir millet yaratmışlar, kuvvetli krallık hükümetleriyle birlikte Macar devletini tesis etmişler ve bunu yürüttükleri akıllı siyaset sayesinde yükseltmişlerdir. Değişen şartları ehemmiyetle dikkate alarak sınıflar sisteminin meydana gelmesini teşvik etmişler, bunu millî birliğin korunması maksadıyla inkişaf ettirmişlerdir.

Realist bir dış siyaset takip eden Árpádlar devri Macaristanı, doğudan gelecek bir tehlikeye karşı Roma-Germen İmparatorluğu'nun İttifakına, Batı'ya karşı da Doğu Avrupa'da teşkil ettiği Leh-Macar-İtalyan Birliği'ne dayanırdı.[56]

1301'de Macar millî hanedanı olan Árpád sülalesinin sona ermesiyle devlet iktidarını, hâkimiyete hırsla göz diken büyük mülk sahibi aileler ele geçirmişlerdi. Bunlar devlet işlerini kendi menfaatlerine uygun olarak görmeye, kaleleri ve eyaletleri kendi mülkleri saymaya başlamışlardı. Maksatları Batıdaki manasıyla fedodal bir sistem kurmaktı ve bunları dizginleyebilecek bir kuvvet yoktu.[57]

Bundan sonra krallığın başına kimin geleceği sorunu doğdu. Memleket nazarında "Aziz Kral" nesline mensup herkes hükümdar olabilirdi. Bu nedenle Anjoular akrabalık ilişkilerinden dolayı bu hakkı kendilerinde gördüler. Nitekim Macar kralının kızı Maria, Napoli veliahdı Anjou hanedanından II. Charles ile evlenmişti. Napoli prensesi Izabella da Kun László ile evlendirilmişti. Bu nedenle kraliçe Maria, oğlu

[54] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 70
[55] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 78
[56] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 44
[57] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 41

Charles öldüğü için torunu Károly Robert adına tahtta talepleri doğdu. Károly Robert'in kral olmasına pek çok tepki olmasına ve karşıt gruplar tarafından çeşitli alternatif isimler aranmasına rağmen, Károly Macar tahtına oturdu. Artık Macar tahtında Anjou ailesi söz sahibiydi.[58]

Károly, devleti yalnız şahsi menfaatlerini düşünen büyük beylerin sebep olduğu muazzam karışıklıklardan ancak çetin mücadelelerle kurtararak ihya edebileceğini gayet iyi görmüştü. Károly, 15 yıl süren çetin ve çok kere neticesi şüpheli mücadelede, kendi menfaatleri icabı krallık kuvvetlerinin artmasından memnun olan zümrelerin yardımıyla oligarşileri ezmeye muvaffak oldu. İlk defa Károly, şahsına sadık yeni aristokrasi meydana getirmek için, Macar ikta sisteminden faydalanmıştır. Yeni gelir kaynaklarını artırmak için maden ocaklarının işletilmesini ve dış ticaretin gelişmesini teşvik etti. Yukarı Macaristan'da şehir hayatı ile dış ticaret o zaman canlanmıştır. Ayrıca Károly altın yönünden Avrupa'nın en zengin memleketinin sahibi sıfatıyla ilk defa altın para bastırdı.[59]

Macaristan Károly Devrinde Doğu Avrupa'da, Batı'da İngiltere ve Fransa'nın işgal ettiği mevkiye benzer bir tarzda başrolde bulunuyordu. 20 yıla yakın süren bir mücadeleden sonra Macar derebeylerini sinmeye mecbur eden Károly, devleti yeniden teşkil ederek şuurlu bir idare kurmaya muvaffak olmuştur. Macaristan'ın eski merkeziyetçi ve kral mülkleri üzerinde kurulan patrimonial idaresi artık tarihe karışmıştı. İç kavgalar ve oligarşinin kurulması esnasında eski müesseseler yok olmuş ve nizamın bağları kopmuştu. Eskiden kralın malı olan eyaletlerde küçük asilzade teşekkül etmiş, kaleler halkı dağılmış eyalet beylerinin nüfuzu altına girerek merkezin elinden çıkmıştı. İç kavgalar esnasında, krala yardım eden sınıflardan yeni bir aristokrasi teşkil edilmiş ve bu suretle memlekette birçok muhtar idare grupları oluşmuş ve eski kan rabıtasına dayanan feodal içtimai teşekkül yerine de, sınıf esnasına dayanan yeni feodal sistem meydana gelmişti. 1222'de Altın Ferman ile başlayan küçük asilzadenin birleşme hareketi, 1351 kanunuyla tamamlanmış ve küçük asilzade hukuken büyük mülk sahipleriyle eşit olmuştu. Bu yeni sınıf, şehir halkı, muhtar kasabalarda yaşayan serbest tacir, zanaat erbabı ve rençber sınıfı ile kısmen yerli ve yabancı unsurlardan oluşuyordu. Soyluların ve şehirlilerin haklarına malik bulunmayan ve

[58] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 79-81
[59] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 81-83

oturdukları mülk sahibinin hukuki çevresine dâhil geniş bir serf sınıfı da meydana çıkmıştı.[60]

Károly izlediği iktisadi yol sayesinde Macar dış siyasetinin kuzey ve kuzeybatı istikametinde kalkınmasını sağladı. Károly, güney eyaletlerinde son Árpádlar ve fetret devrinde kırılmış olan Macar krallığı nüfuzunu yeniden temin etti. Tuna-Sava hattını müdafaa eden Banlıkları tekrar anavatanın güvenilir kaleleri haline getirdi. Büyük Macar Ovası'nın güney kısmındaki Moğol izleri ancak bu zamanda tamamen ortadan kalktı. Tuna ile Tisza arasına Kumanların iskânı işi de keza bu sırada gerçekleşmiş ve bunların Macarlar arasında erimeleri başlamıştı.[61]

Károly, yeniden doğmasına büyük ölçüde yardım ettiği kendine bağlı aristokrasi sayesinde, eyaletlerde ve bağlı ülkelerde merkezi idarenin otoritesine dayanan bir idareci tabaka meydana getirdi. Kilise mensupları, asilzade ve beylerin kendi bayrakları altında sefere çıkan Banderialis adını taşıyan bir ordu sistemi kurdu. Fransız ve Napoli örneğine göre meydana getirilen bu ordu, tamamen feodal vasıftaydı ve Kralı büyük mülk sahiplerine tabi bir hale sokuyordu. Károly'nin en büyük başarısı, iktisadi ve mali sahada olmuştu. Önce devletin iktisadi hayatının mümessili olmak üzere şehir halkını teşkilatlandırdı. Ayrıca gümrük sistemini ıslah ederek, o zamana kadar Avusturya'nın tekelinde bulunan Alman-Macar ticaretini, Çek Kralı ile anlaşarak değiştirdi ve Batı-Güney istikametindeki ticaret imkânlarını hazırladı.[62]

Károly'den sonra başa gelen Lajos, iyi bir ordu ve dolu bir hazine ile tahtı devralmıştı. Bu durum Lajos'un dışarı doğru fetih siyaseti takip etmesini mümkün kıldı. İtalya üzerinden ilerleyerek Napoli'yi işgal etti. Lajos, İtalyan müttefiklerinin yardımı ile Venedik'e karşı üç sefer düzenledi. Nihayet Venedik Cumhuriyeti 1381 yılında Torino barışında Dalmaçya'dan feragat ederek tazminat olarak yıllık vergi ödemeyi taahhüt etti.[63]

Bu devir, Avrupa'da kuvvetli ve cesur bir kavmin imparatorluk kurmasına müsait bir zamandı. Lajos devri, başarıları eksik ve devamsız olmasına rağmen Macaristan'ın en parlak dönemi olarak bilinir. Büyük Lajos'un tahta çıktığı sırada Macar dış siyaseti en müsait şartlara haizdi. Geçen yüzyıllarda Doğu ve Batı İmparatorlukları tehlikeli olmaktan çıkmış ve Moğol Devleti de gerilemeye yüz

[60] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 42
[61] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s. 83-84
[62] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 44
[63] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 87

tutmuştu. Bu sıralarda komşuları arasında Macaristan ile boy ölçüşebilecek üç devlet bulunmaktaydı: Çek Krallığı, Lehistan ve Sırbistan. Lajos'un Lehistanla akrabalığı vardı ve kendisi Leh tacının da varisiydi. Çek Kralı ve müstakbel Roma İmparatoru IV. Karl ile de aralarında sıhriyet ve dostluk mevcuttu. Diğer taraftan Bohemya ve Macaristan, o zaman bütün Avrupa'ya hükümdar yetiştiren Capet-Anjou ailelerinin akrabalarıydılar.[64]

Lajos Macar İmparatorluğu sınırlarını Balkanlar'da da genişletti. Balkan seferlerini yalnız siyasi değil aynı zamanda dinî sebeplerle de düzenlemiştir. Din uğruna birçok muharebe yapmıştır. Kudretini bütün Kuzey Balkanlara yaymayı başarmış, Sırbistan, Eflak, Boğdan hükümdarları Macar Krallığının hâkimiyetini tanımışlardı. Neticede Macaristan güneyden bir sürü küçük vassal devletlerle çevrilmişti. Bununla beraber bu topraklar Macaristan'a asla sıkı bir sadakat beslemiyorlardı. Zira Lajos'un din uğruna yaptığı muharebeler halkı korkutmuş ve soğutmuştu. Bu nedenle Macarlardan sonra Osmanlılar bu konuda daha müsamahakâr davrandıkları için ciddi bir mukavemetle karşılaşmamışlardır.[65]

Macaristan hudutlarını aşarak; Napoli'de, Venedik'te ve kuzeyde Litvanlar arasında harbe giden, Napoli, Lehistan ve Macaristan taçlarını kazanan, Bosna'da ve Bulgaristan'da Bogomillere ve Ortodokslara karşı mücadele eden Lajos, hayatının sonuna doğru Türklerle de neticesi belirsiz bir karşılaşma yapmış ve devrinin en kuvvetli devleti sayılan Venedik'e karşı kazandığı zafer de, kendisine büyük bir nüfuz kazandırmıştı.

Fakat bütün bu parlak zaferlerine rağmen hayatında tezatlar göze çarpıyordu. Zira hiçbir işinde muvaffak olamamıştı. Napoli'yi elinde tutamamış, Venedik'i işgal edememiş ve İmparatorluğu da sadece gevşek bağlarla birbirine bağlı bir haritadan ibaret kalmıştı. Lajos'un imparatorluğunda sağlam kısım yine de babasının kurduğu Macaristan olmuştur. Lehistan kendisinden nefret etmiş, Bogomilizmi ve Litvanya'daki putperestliği yok edememiş ve Türk problemini iyi tanıyamamıştı.[66] Nitekim Doğu istikametinde de Türkler yükselen bir güç olarak kendini iyiden iyiye göstermeye ve Macarlar açısından tehlike arzetmeye başlamıştı. Türklerin Batı'ya doğru yayılması dört aşamada gerçekleşti: Göçebe Türkmen gruplarının Bizans'a ait kıyı ovalarındaki mevsimlik hareketleri; Çoğunlukla aşiret istihdam için küçük akıncı gruplarının teşkili;

[64] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 45-46
[65] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 89
[66] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 47

eski Selçuklu hudut bölgesinde kurulmuş olan beylikleri model alarak fethedilen topraklarda beylik tesisi için yerel liderleri, kendilerine bağlı olarak bir araya getirmeye gücü yeten başarılı lidelerin ortaya çıkması ve nihayet bu gazi beyliklerinin belirgin siyasi ve ekonomik hedeflerle Ege ve Balkanlar'daki yöresel üstünlük mücadelesine karışmaları.[67]

Balkanlarda yayılmaya başlayan Türkler, 1365 sıralarında Bulgar Çarı Alexandr'ın vefatıyla oğulları arasında başlayan mücadeleden faydalanmayı ihmal etmemişlerdi. 1365'de Edirne'yi başkent yapan Türkler, beş yıl içinde bütün Trakya'ya sahip olmuşlardı. Balkanlar'daki müttefikleri tarafından terk edilen ve güç durumda kalan Tırnova'da hüküm süren Şişman, I. Murad'a sığınmış ve kuvvetleriyle seferlerde kendisine yardım edeceğini vaat ettikten başka, ona kız kardeşi Tamara'yı da vermişti. Macar Kralı Büyük Lajos da aynı yılda, Vidin'de hâkim bulunan Şişman'ın kardeşi Stratimir'e taarruz ediyor, başkenti olan Vidin'i aldıktan başka Kralı ve Kraliçeyi esir ediyordu.[68]

Türk devletinin kuvvetlenmesinin ileride doğuracağı neticeyi Büyük Lajos henüz anlayamamıştı. Geniş ölçekte bu tehlikeyi tanıyabilmesi o zaman için mümkün değildi. Türklerin bu derece süratle ilerlemelerini Lajos, iç kavgalar yüzünden iktidarları azalan Bizans, Bulgar ve Sırp Devletleri'nin zayıflığına yormuştu. İktidarının zirvesine erişmiş bulunan İmparatorluğunun o zaman için Türklerden endişesi olamazdı. Fakat hayatının sonuna doğru vassallarının birer birer Türk tabiyetini tanımaları esasen kendisine sadakatsizlikleri için birçok sebeplerin mevcudiyeti ve kendi aralarındaki nifakların tahrip ettiği bu devletlerin, Macaristan'ın kuvvetli müdahale ve yardımı olmadığı takdirde hepsinin Türklerin eline geçeceğinden şüphesi kalmamış olacaktı. Ondan sonra da Macaristan'ın Türklerle karşılaşması mukadderdi. Diğer taraftan bu ülkelerde Türklerin ilerlemesiyle büyük bir gayret sarfıyla canlandırmaya çalıştığı kilise iktidarının da kaybolacağını düşünüyordu. Hâlbuki onun siyasetinde kilisenin himayesi ve din neşri fikri mühim bir yer tutmaktaydı.[69]

Büyük Lajos'un Balkan kavimleri arasında şiddet kullanarak Katolik dinini yaymak hususundaki teşebbüsleri, bu kavimler arasında olumsuz bir etki yaratmış ve onları dinlerinin elden gideceği korkusuna düşürmüştü. Bu sebeple, bu güney Slav ülkeleri asla sıkı bir bağla Macaristan'a bağlanamamış ve bir müddet sonra bu sahalarda

[67] Halil İNALCIK, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2014, s. 12
[68] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 47
[69] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 48

fetihlere çıkan Türkler bu kavimlerden hemen hiç mukavemet görmemişlerdir. Türk tazyikinin 14. asır sonunda harekete geçirdiği Güney Slavları, bir çocuk oyuncağına benzeyen Ortaçağ imparatorluklarıyla mükemmel bir teşkilata ve devasa bir kuvvete sahip, aynı zamanda mukaddes cihad fikrinin tutuşturduğu İslam-Türk kuvveti önünde mukavemet edemiyor ve böylece birbiri arkasından Hristiyanlığın doğu kaleleri yıkılıyordu. Güney Slavlarının bundan sonraki talihleri, Macarlarla Türkler arasında sallanmak olmuştur. Nitekim Macarlara itimatları bulunmaması, Güney Slavlarının Türklerin kollarına atılmalarıyla neticelenmiştir. [70]

Tüm bunlar olurken Macar Kralı Büyük Lajos, 1382 yılında erkek çocuk bırakmadan ölmüştü. Yalnız iki kızı vardı. Büyüğü Maria Macar tacının, küçüğü Hedvig Leh tacının varisiydi. On iki yaşındaki Maria adına annesi Sırp Erzsebet naiplik etti. Fakat bir iki sene sonra memleketin güney kısmının büyük beyleri Anjou hanedanının en yakın erkek üyesi Küçük Károly'i tahta çıkarmaya çalıştılar. Ülkede isyan çıktı. Erzsebet ve Maria isyancıların eline düştü ve Erzsebet boğularak öldürüldü. Beylerden oluşan bir grup ise Maria'nın kocasını Luxembourg sülalesinden imparator ve Çek Kralı IV. Karl'ın oğlu Sigismund'u (1387-1437) kral olarak tanıdı. İsyancıların elinden kurtulan Maria ve kocası ülkeyi birlikte yönettiler.[71]

Birçok meziyetlere sahip bulunan Sigismund, bir fikir ve aksiyon adamı ve radikal reform taraflısıydı. Birçok dil konuşurdu. İlmi ve sanatları himaye ettiği de bir gerçekti. Lakin kadınlara düşkünlüğü ve vahşete kadar varan zalimliği gibi büyük zaafları da vardı.[72] Onun döneminde Türkler ile mücadele yoğunlaşmış, öyle ki bu döneme Türkler ile yapılan harpler damgasını vurmuştur.

1.3. Osmanlı Devletinin Avrupa'ya Geçişi ve Türk-Macar İlişkileri

14. yüzyılın sonu ve 15. yüzyılın başı, Papalık ve İmparatorluk müesseselerinin temelinden sarsılarak mahallî krallıkların kurulduğu ve gittikçe millileşen devletlerin kuvvetlendiği bir zamandı. Halk, mahallî beylerin ve dış istilacıların tasallutundan kurtulmak için, kralların himayesi altında yaşamanın zaruri olduğunu anlamıştı. Böylece eski mahallî idarelerin gevşemesine ve kral etrafında gruplanmalara şahit olunuyordu.[73]

---

[70] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 48-49
[71] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 90-91
[72] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 13
[73] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 22

X. yüzyılda iki dil konuşan Macarların en eski Macar, şahıs ve yer adları genel olarak Türkçedir. Bizans İmparatoru Konstantinos Porphyrogennetos'a göre Macarlar Türkçe konuşmaktaydılar.[74] İskitlerin ve Atilla Hunlarının soyundan geldiklerini öne süren Macarlar XV. yüzyılda doğulu Müslüman kardeşleri olan Osmanlılara karşı Hristiyan Batının coşkulu savunucusu olmuşlardır.[75] Durum böyle olunca tarih, farklı dinlere mensup iki kardeş toplumun çarpışmalarına tanık olmuştur.

Macaristan'ın Osmanlı'nın fethinden önceki sınırları, bugünkü Macaristan, Slovakya, Hırvatistan ve Slovenya ile Sırbistan'ın kuzeyindeki Voyvadina, Sırbistan ve Romanya arasında bölüşülen Banat, bugün Romanya'da kalan Transilvanya ve Ukrayna'da kalan Ruthenya bölgelerini içine alıyordu. 330 bin kilometrekare büyüklüğündeki Macaristan Krallığı; Macaristan, Erdel, Slavonya ve Hırvatistan mülklerinden meydana geliyordu.[76]

Macarlar, bağımsız olarak sürdürdükleri hayatlarının başlangıcından beri, çeşitli Türk kavimlerinin komşusu, ortağı, alıcısı ya da satıcısı olmuş, Türklerin etkisi altında kalmış ve bu iç içe ilişki yüzyıllar boyunca sürmüştür.[77]

İlk Osmanlı-Macar ilişkileri Osmanlıların Rumeli'ye geçmesiyle başlamıştır. Niğbolu (1396) Savaşı'yla Türklerin Haçlı Ordusunu dağıttıktan sonraki yıllarda, Macarların Tuna boyundaki birçok kalesini ele geçirdikten sonra Erdel'e akınlar yapmıştır. [78]

Bazı tarihçilere göre ilk Osmanlı-Macar teması 1363 baharında gerçekleşmiştir. Papanın en Hristiyan kral dediği, 1342-1382 yılları arasında hüküm süren I. Lajos (Büyük Layoş), Eflak ve Bosna Voyvodalarıyla beraber Makedonya'da Sırplarla ve daha sonra Bulgarlarla birleşmiş ve Edirne'ye doğru yürümüştür. Meriç civarında Sırpsındığı denilen mevkide bu birleşik kuvvet ve Türk ordusu karşılaşmıştır. Uzun Macar-Türk ilişkilerinin başlangıç noktası bu olay olarak görülmüştür. Müttefik ordu ağır bir yenilgi almıştır. Macar Kralı Türklerin ne kadar tehlikeli olduğunu bu savaştan sonra tecrübe etmiştir. Bunun üzerine Macaristan, Lehistan ve Dalmaçya'da Türklere

---

[74] László RÁSONYİ, *Türk Devleti'nin Batıdaki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1983, s. 9

[75] Reşit Saffet ATABİNEN, *Doğu Avrupa'nın Uygarlığına ve Yerleşmesine Türklerin Katkıları*, Çev. Nihal Önol, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1987, s. 28-29

[76] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e.*, s. 3

[77] Éva CSÁKI, "Eski Türk-Macar İlişkilerine Dair", http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/viewFile/688/678

[78] Yücel NAMAL, *a.g.e*., s. 6

karşı bir haçlı seferi düzenleyebilmesi için Papadan destek istemiştir. Fakat durum Papa tarafından kabul edilse de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[79]

Esasında 1300 yılı civarında yapılan Haçlı Seferi projelerinde Türklerin, Batı Anadolu'yu istilası Haçlı ordusunun Filistin'e giderken halledeceği küçük bir mesele olarak kabul ediliyordu. Hristiyan Avrupa, Türk ilerleyişinin önemini ancak 14. yüzyılın başlarında Latin mülkleri ve ticari ulaşımı, Ege Denizi'nde cihat faaliyetlerinde bulunan Türkmen gazilerinin günden güne artan hücumlarına maruz kalınca fark etti. Böylece İslamiyetin denizlerde Avrupa'ya doğrudan bir meydan okuma teşkil etmesiyle İslamiyet ile Hristiyan âlemi arasındaki uzun mücadelede tamamen yeni bir durum ortaya çıktı.[80]

Daha sonra ülkesinin sınırlarını güneye ve doğuya yaymak ve Osmanlılara karşı asıl Macaristan'ın önüne bir savunma hattı oluşturmak için Macar Kralı I. Lajos Bulgarlara ve Osmanlılara karşı 1365 baharında sefere çıkmıştır. Macarlar, Bulgaristan'da Katolikliği yaymak istiyordu. Fakat 1368-69 yıllarında Bizans İmparatoru'nun desteğini alan Bulgarların Macarları yenilgiye uğratması üzerine emellerine ulaşamadılar. Osmanlıların 1371'de Meriç Nehri kıyısında Çirmen'de Sırplar'ı bozguna uğratmasının ardından Macaristan Kralı I. Lajos Eflak, Boğdan ve Bosna birlikleriyle birleşerek Osmanlılara karşı bir haçlı seferi düzenlemek ve Edirne üzerine yürümek için Papa'dan destek istedi. Ancak Eflak ve Boğdan'ın Osmanlılarla savaşa yanaşmamaları bu sefere imkân vermedi.[81]

Sultan I. Murad'ın, Balkanlı güçlere karşı 15 Haziran 1389'da kazandığı I. Kosova Savaşı'ndan sonra Osmanlılara Macaristan Krallığı'ndan başka karşı koyacak bir güç kalmamıştı. Bu tarihlerde de hatırlanacağı üzere Macaristan Kralı olarak da, Büyük Lajos'un ölümünden sonra süren karışıklıkların ardından, Macar tahtına oturan Jagellon Hanedanından Sigusmund bulunuyordu.

Osmanlıların Balkanlar'da en tehlikeli düşmanı haline gelen, Avrupa'nın büyük ve güçlü devletlerinden olan Macaristan, artık Katolik Avrupa'nın sınır kalesi haline gelmişti. Osmanlıların bir taraftan Adriyatik Denizi ve Mora Yarımadası, diğer taraftan Tuna nehri kıyılarına ulaşmaları Avrupa'da endişeye neden oldu. Macaristan ve Venedik, Osmanlı tehdidine karşı harekete geçerek Papa'nın da desteğiyle Batı

[79] Erdal ÇOBAN, *a.g.m.,* s.185
[80] Halil İNALCIK, *a.g.e*., 2014, s. 10-11
[81] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*., s. 3-4

Hristiyan dünyasını bir Haçlı Seferi düzenlemek için ikna ettiler. Papa'nın girişimi ile Macaristan Kralı Sigismund komutasında, Osmanlılara karşı Haçlı Seferi düzenlendi.[82]

1396'da Macar Kralı Sigismund'un önderliğinde Türklere karşı yapılan Niğbolu Seferi, Macaristan için çok tehlikeli bir hal alan Türk ilerlemesine karşı yalnız başına dayanamayacağını anlayan Sigismund'un, Avrupa'da geniş bir diplomatik faaliyete girişerek, Avrupa ordusunu harekete geçirmeye muvaffak olduğundan bir Haçlı Seferi manzarasını almıştı. Sigismund'un bu muvaffakiyeti onun Avrupa ölçüsünde mühim bir diplomat olduğunu da göstermiştir.[83]

Büyük Haçlı ordusu, 25 Eylül 1396'da Niğbolu'da Sultan I. Bayezid komutasındaki Osmanlı ordusu karşısında bozguna uğrayarak başarısız oldu. Osmanlıların Avrupalı müttefik güçlerle karşı karşıya geldiği ilk mücadele olan Niğbolu Savaşı, Osmanlı-Macar düşmanlığını körükledi ve Macarlar için Osmanlı tehlikesini arttırdı.[84]

Diğer taraftan, Türklerin Niğbolu'da gösterdikleri mukavemetten sonra, Batı Avrupa'nın cesareti kırılmış ve Doğu Avrupa'yı Türklerle baş başa bırakmıştır. Bu muharebede Hristiyan orduları hemen tamamen mahvolmuş ve seferin ele başılığını yapan Macar Kralı Sigismund, hiç olmazsa bir müddet mukavemet edemeyecek bir hâle gelmişti. Buda'ya götüren yollar istedikleri takdirde daha o zaman Türklere açılmıştı. Bu seferin Batılılar namına çok acı bir ders olmasından dolayı, Batılı hükümdarlar artık kendilerine felaket getiren Doğu meselesi ile daha fazla meşgul olmak istemiyorlardı.[85]

Macarlar açısından Niğbolu yenilgisi ise, Avrupa toprağının Türklerden kurtarılması yerine, Türk egemenliğinin Avrupa'da kesin olarak sağlanmasına yol açtı ve savaş günü adeta Macar tarihinin kaderini değiştiren bir dönüm noktası oldu. Macar tarihinin ve Macar siyasetinin o günden itibaren odak noktası haline gelen Türk tehlikesi, Macaristan'ın önünde ilk defa bütün büyüklüğü ve ciddiyetiyle gözler önüne seriliyordu. Niğbolu yenilgisi sonunda Macar askerî otoritesi çok sarsılmış ve bundan sonra Macarlar Balkanlar'da yeniden bu otoriteyi sağlayabilmek için bir hayli beklemek zorunda kalmışlardır.[86]

---

[82] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*, s. 5-6
[83] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 52
[84] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*, s. 5-6
[85] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 24
[86] Hicran YUSUFOĞLU, *Osmanlı-Macar İlişkileri*, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları, Ankara, 1995, s. 72-73

Niğbolu'da Macar ordusunun hemen hemen mahvedilmesi, hiç olmazsa bir müddet için Sigismund'un Türklere karşı bir mukavemet teşkilatı kurmasına engel oldu. Bayezid, arzu ettiği takdirde Macaristan ve Buda yolunu tutabilirdi. Niğbolu Muharebesi'nden sonra artık Macar tarihinin üç yüz sene müddetle başlıca problemi olan Türk meselesi ortaya çıkmaktaydı.[87]

Niğbolu Muharebesi'nin gayesi, Türkleri Balkanlar'dan atmakla kalmayarak Kudüs'e kadar gitmekti. Fakat artık, Avrupa'da bu zamandan sonra yapılan ve Haçlı Seferi mahiyetinde hareketler, daha çok nefis savunması maksadıyla yapılan mahallî savunmalardan ibaret kalıyordu. 14. yüzyılın Haçlı Seferi gayretleri, devrin zihniyetinde değişiklik husule geldiğini, bütün Hristiyanları bundan böyle mukaddes bir gaye uğruna harekete getirmenin imkânsız olduğunu, kısmi teşebbüslerin ise, hezimetle sona ermeye mahkûm bulunduğunu açıkça göstermişti.[88]

Bu arada Osmanlı Devleti 1402-1413 yıllarını kapsayan Fetret Devri adı verilen kısa bir duraklama dönemi yaşadı. Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ne bağlı topraklarda hiçbir hareket olmaması, Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı birleşmemesi ve bu kritik dönemde Osmanlıların Rumeli'yi ellerinde tutmayı başarması Osmanlı Devleti için büyük şanstı. Balkan devletlerinin Osmanlı egemenliğinde kalışında, Avrupa'nın karışıklık içinde olmasının ve Macarların Balkanlarda, özellikle Ortodoks mezhebine karşı gerçekleştirdikleri din savaşlarının büyük payı vardır. Ayrıca Macaristan Niğbolu yenilgisi sonucu oluşan ülkedeki iç karışıklıklar ve taht kavgalarıyla uğraşıyordu.[89]

Dış politikada da en mühim mesele Türk tehdidiydi. Ankara bozgunundan sonra çok çabuk toparlanan Türkler, Çelebi Mehmet idaresinde Eflak'ta fetihlere girişmiş, Tuna üzerinde tahkimat yapmaya başlamışlardı. Sigismund, Fransız-İngiliz ihtilafında İngilizlere yardımı düşünüyordu. Venedik'e karşı infial duymakta, Almanya'nın güney ticaretini Cenovalılara çevirerek Venedik'i mahvetmeyi düşünmekteydi. Bütün bu mühim meseleler arasında Sigismund'un reform hazırlıkları yarıda kalmıştır. Ayrıca 1414 ve 1417'de Konstans'ta (Almanya'da bir şehir) önerdiği reform projeleri halk tarafından itimatsızlıkla karşılanmıştır. Zira ticareti ve gereken parayı başkalarından bekliyordu. Bu sebeple şehirli halk bu reform hareketini desteklemekten kaçınmış, prensler de rağbet göstermemişlerdir.[90]

---

[87] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 55
[88] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 7
[89] Hicran YUSUFOĞLU, *a.g.e.,* s. 109
[90] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 14

Daha sonraki süreçte Sigismund, 1428'de Belgrad'ı Sırplardan alarak Osmanlıların önüne bir set çekmiş oldu. Zira Belgrad, Orta Avrupa'nın kapısı sayılıyordu. Osmanlı Sultanı II. Murad, Belgrad'ın Macarlardan alınması için Evrenosoğlu Ali Beyi görevlendirdiyse de başarılı olunamadı. Papa IV. Eugene'nin girişimi ile Osmanlı Devleti'ne karşı yeni bir Haçlı Seferi düzenlendi. Janos Hunyadi komutasındaki Haçlı ordusu 1443'te Niş'de Osmanlı ordusunu yendi. Ancak Sofya'nın doğusundaki İzladi Geçidi'nde geri püskürtüldüler.[91]

Bununla beraber, 15. yüzyılın nafile geçen denemeleri Papaları yine de ümitsizliğe düşürmemiş ise de bu devir artık, eskinin Papalık ve İmparatorluk gibi kurumlarının temelinden sarsıldığı ve yeni kralların gittikçe büyüyen ve millileşen devletlerin kurulduğu devirdi. İnsanların zihinlerinde kendi memleketlerinde meydana gelen karışıklıkların tesiri, Haçlı Seferlerinden daha fazla yer tutuyordu.[92]

Bu arada 11 Temmuz 1411'de Macar Kralı Sigismund oy birliği ile Alman Kralı seçilmişti. Sigismund, Venedik'in entrikaları ve Kuzey İtalya şehirlerinin çıkardıkları zorluklar yüzünden uzun bir mücadeleyi müteakip 1431'de Milano'da Lombardia Demir tacını, 1433'de Papa IV. Eugenius'un elinden Roma'da Mukaddes Roma-Cermen İmparatorluğu tacını giymiştir. Papanın aracılığı sayesinde Venedik ve Sigismund barıştırılmış, fakat Dalmaçya'nın Venedik'e terki icabetmiştir. Sigismund'un İmparatorluk tacını kazanması, Almanya hesabına hiçbir değişiklik meydana getirmemekle beraber, Macarlar bakımından bunun büyük bir önemi vardı. Macaristan'ın, Almanya ile aynı şahıs idaresinde birleştirilmesi, memleketin ananevi siyasetinin terk edilerek Alman oryantasyonunun yerleştirilmesi anlamına geliyordu. Sigismund'un Macar politikasını, Çek-Alman-Macar mihverine bağlamak suretiyle ve özellikle Habsburg prensi Albert'i damat seçmekle, Türklere karşı yeni bir savunma sistemi meydana getirmeyi düşündüğü şüphesizdir.

Sigismund'un hazır mirasına konan Habsburglar, bu politikaya sahip çıkmış ve onu sürdürmüşlerdir. Habsburgların 1291'de Rudolf'un ölümünden 1437 tarihinde, Sigismund'un ölümünün ardından, damadı V. Albert'in İmparator seçilmesine kadar İmparatorluk tacını elde edememeleri, bu aile namına sanki ilahî bir lütuf olmuştu. Zira bu bir buçuk asırlık zaman içinde dış hadiselerden zarar görmeden, Almanya'da büyük bir araziye sahip olmak suretiyle hatırı sayılır bir iktidar sağlamışlar ve Albert

[91] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*., s. 7
[92] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 7

zamanında yeniden ele geçirdikleri İmparatorluk tacını, Birinci Dünya Savaşı'na kadar bir daha ellerinden bırakmamışlardır.[93]

Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Macaristan Kralı Sigismund'un, 9 Aralık 1437'de ölümünün ardından yerine geçen damadı Albert (1437-1439) döneminde de, Türkler ile mücadele devam etmiştir. 1438'de Macar topraklarına saldıran Osmanlı Sultanı II. Murad Mayıs-Ağustos 1439'da Sırbistan'ı işgal ve ilhak etti. 1440'da Türkler Macaristan'a büyük bir akın yaparak 70 bin civarında esir aldılar.[94] Döneme damga vuran önemli Macar komutanı Hunyadi, Kral Albert zamanındaki Türk muharebelerinde de kendini göstermiş, bu sebeple Kral onu Szörény'e Ban yapmıştır. Sonra Belgrad komutanı ve Erdel Vajdası tayin edildi. Böylece bütün Güney hudut müdafaası ona bırakılmış oldu. Macar Kralı Albert'in ölümünden sonra taht meselesi yüzünden karışıklık içinde bulunan memleketin müdafaası sadece onun komutanlık kabiliyetine ve büyük aile servetinden gelen kuvvet kaynaklarına dayanıyordu. Albert öldükten sonra asillerin geneli, Türklere karşı mücadelede Lehistan'ın yardımını almak maksadıyla tahta Leh kralı Ulászló'yu (1440-1444) getirdiler. Albert'in ölümünden dört ay sonra László adlı bir oğlu dünyaya geldi. Annesi her ne kadar László'yu varis yapmaya çalışsa da başarılı olamadı.[95]

1443 yılına gelindiğinde Hunyadi Güney Macaristan asilleriyle yalnız sınırları müdafaa etmemiş, yukarıda da bahsedildiği üzere, aynı zamanda taarruza geçmiş ve Türk ordusunu mağlup ederek Balkan dağlarına kadar ilerlemişti. Bununla beraber sert kış mevsiminde Macar ordusu korkunç dağları aşamadığından seferden de kalıcı bir netice elde edilememiştir. Macar ordusunun çekilmesinden sonra Türkler çıkarıldıkları eyaletleri tekrar işgal ettiler. Hunyadi'nin komutanlık kabiliyeti artık bütün Avrupaca da tanınmış ve Osmanlıları geri atma gayretlerinde bilhassa Papadan yardım görmüştür.[96] Öyle ki Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında, 1444'te on yıl süreli Edirne- Segedin Barış Antlaşması imzalanmıştı.

Bu arada Osmanlı Devleti Anadolu'daki karışıklıkları da büyük oranda halletmişti. II. Murad her tarafta barış ortamını garantilediği düşüncesiyle kendi isteğiyle tahttan çekilmişti. Bunu fırsat bilen Macar Kralı Ulászló, Bizans ve Papa vakit kaybetmeden bir Haçlı Seferi hazırlığına daha girişerek yapılan anlaşmaya uymadılar.

---

[93] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 16-17
[94] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*., s. 7
[95] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 97
[96] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 98

Avrupa'daki Osmanlı kuvvetlerinin mahvedilmesi için bunu bir fırsat olarak gördüler. Toplanan Macar ordusunun toplamı ancak on bin kişiden ibaret olduğu halde bu kadar az askerle yinede Türkleri Avrupa'dan çıkaracaklarını böbürlenerek söylüyorlardı.[97] 1444 baharında Macar-Eflak ordusu Tuna'yı aştı. Sultan II. Murad büyük ısrar ve ricalarla ordunun başına çağrıldı. Varna ovasında gerçekleşen çarpışmada, Macar ordusunda çözülmeler başladı.[98] Macar Kralı'nın savaş esnasında öldürülmesi Türkleri daha da cesaretlendirdi ve savaş Türklerin galibiyetiyle sonuçlandı.

Esasında Varna yenilgisi Papa'nın ve Venedik'in takip ettiği tutarsız politikanın neticesiydi. Çünkü beklenen yardımlar ve destek ya gecikmeli olarak yapılmış ya da hiç yapılmamıştır. Varna yenilgisi Macaristan'ı oldukça olumsuz etkilemiştir. Nitekim Macar Kralı Varna Muharebesine giderken ülkenin idaresini üç naibe bırakmıştı. Kralın vefatı üzerine Macar ordusunu komuta eden Hunyadi Janos ülkede oluşabilecek bir kargaşanın önüne geçmek için acele memleketine döndü. Fakat Hunyadi Janos döndüğünde Habsburgların Macar tahtı üzerindeki iddiaları yeniden canlanmış, ülkede nizam altüst olmuştu. Macaristan içindeki kaynaşmalar ve dış müdahaleler, Macaristan'ın Türkler karşısındaki durumunu tehlikeye sokmuştu. Türklerle girişilecek bir savaşta Macaristan'ın dağılması muhtemeldi. Merkezî idarenin kuvvetlendirilmesi gerekiyordu. Bu işi başarabilecek yeterlilikteki tek kişi Hunyadi Janos'tu. Hunyadi ilk iş olarak Türklerin muhtemel taarruzlarına karşı hudutları tahkim etti. Bunun yanında Varna'da uğradığı yenilgiden sonra sarsılan siyasi nüfuzunu artırmak maksadıyla uzun bir çalışmaya koyuldu. Yeni Macar Kralı Albert'ın oğlu V. László henüz çocuk yaşta olduğundan Hunyadi, 1446'da kral naibi seçildi. Naipliğinin ilk yıllarında iktidarını artırmış, dağılan kral mülklerinin mühim bir kısmını geri almış, boşalan hazineyi düzene koymuş ve orduyu güçlendirmiştir.[99]

Varna savaşından yaklaşık dört yıl sonra, 1448 yılında yapılan İkinci Kosova Savaşında ise, Macar ordusu Varna Savaşı'na katılan ordudan daha kalabalıktı. Ordu özellikle iyi teçhiz edilmiş ve ateşli silahlar bakımından Türk ordusundan üstündü. İlk günkü muharebe iki taraf atlılarının birbirlerini tartmaları ile geçmiş, hatta Türk ordusuna bir gece baskını düzenlenmiş ise de püskürtülmüştür. 18 Ekim 1448'de şafakla başlayan muharebe çok kanlı geçmiş, karşılıklı top atışları şiddetlenmiş, 19

[97] Hammer PURGSTALL, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt:1, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2010, s. 261
[98] Halil İNALCIK, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 107
[99] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 113-114

Ekim günü Hunyadi'nin yaptığı cesur hücumlara rağmen Türk ordusunu ve Sultan Murad'ı çevreleyen orduyu sarsamamış, iki tarafın topçu ateşi her tarafı cehenneme çevirmiştir. Macar ordusundan yavaş yavaş firarların başlaması ve Hunyadi'nin idare ettiği hücumun kırılmasıyla savaş Osmanlıların lehine sonuçlanmıştır.[100] Hunyadi bundan sonra Türklere karşı büyük çaplı bir taarruza geçemedi. Büyük taarruz harplerinin sona ermesi; Balkan ittifakının zayıflaması, Türklere karşı mücadele eden kavimlerin ümidinin kırılması ve Türklerin ilerlemelerine karşı ciddi bir engelin kalmaması anlamına geliyordu. Daha büyük hedeflere yönelebilirlerdi. Nitekim bu olayların akabinde İstanbul'un fethi gerçekleştirildi.

Türkler artık Tuna hattının son istihkâmlarına taarruz, bunları kısmen de işgal ediyorlar, hatta başta Erdel olmak üzere zaman zaman Macar topraklarına giriyorlardı. Güney Macaristan'da Macarlar'ın azalması bu devirde başlamıştır. Şu da bir gerçek ki seçkin komutan Hunyadi Janos olmasaydı Macaristan daha XV. asrın ilk yarısında kurban gidebilirdi. Hunyadi'nin mühim zaferleri Osmanlıları memleketten yetmiş yıldan fazla uzak tutmuştur.[101] Kral Sigismund döneminde Macar ordu komutanlığı yapmış olan Hunyadi, Türk muharebelerinde büyük yararlılık göstermiştir. Rumen knezlerinden oluşan bir küçük aileye mensup olan Hunyadi, Macar Sınıflarının temsil kabiliyetini gösteren somut bir örnektir.

Türklerin Orta Avrupa'da ilerleme teşebbüsleri bütün Avrupa'da büyük bir korku yarattı ve savunma önlemleri alınması zarureti hâsıl oldu. Papadan teşvik gören kilise mensupları, köy köy dolaşarak vaizler veriyor ve büyük miktarda para topluyorlardı. Fakat Alman prensleri hiçbir faaliyet göstermediler. 1454 ve 1455'te toplanan üç Millet Meclisi, işbirliği maksadıyla bir plan bile hazırlayamadı. Hristiyan âleminin savunması yalnız Macarların omuzlarına yükleniyordu.[102]

14. yüzyılda İmparatorluk, bir Haçlı Seferini tertip etmek ve buna başarılı bir sonuca erdirebilmek için gerekli bir paraya ve insana sahip değildi. Almanya'da başlıca iki tarikat vardı. Bunlar Alman Şövalyeleri ve Kılıç tarikatıydı. Bunların ikinci derece meşgalesi, Hristiyan olmayanlarla mücadele etmekti. İmparatorluk içinde mukaddes bir harbi idare edecek bir adam bulmak da güçtü.[103] Bu çabalar 15. yüzyılda da devam etti.

---

[100] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s.115
[101] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 97
[102] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 20
[103] Şerif BAŞTAV, *a.g.e.,* 1991, s. 21

Fakat verilen tüm uğraşılar boşuna çıkmaktaydı. Çünkü Osmanlı Devleti en kudretli dönemlerinden birini yaşıyordu.

Balkanları Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmak için son Macar teşebbüsü olan 1448 yılında yapılan II. Kosova Savaşı Balkanlardaki Macar etkisinin sonunu getirmişti. Osmanlı-Macar ilişkileri, Fatih Sultan Mehmed'in başarısız Belgrad kuşatmasına kadar bir durgunluk dönemine girdi. Fatih Sultan Mehmed komutasındaki 60-70 bin kişilik Osmanlı ordusu, 4 Temmuz 1456'da Macaristan'ın kilidi sayılan Belgrad'ı kuşattı. Belgrad hatırlanacağı üzere, 1428 tarihinde Sigusmund tarafından Sırplardan alınmıştı. Osmanlı nehir donanması, 14 Temmuz 1456'da Belgrad önünde Macar donanmasına yenildi. Hunyadi komutasındaki Macar ordusu, aynı gün Belgrad'a ulaştı. Fatih Sultan Mehmed, 22 Temmuz 1456'da Hunyadi karşısında mağlup oldu.[104] Belgrad'ın kurtuluşu ile ilgili haberler, Hunyadi'nin gurur dolu kısa mektubu sayesinde kısa sürede tüm Avrupa'ya yayıldı.[105] Bu başarısı Hunyadi'ye Macar tarihinde efsanevi bir yer kazandırdı. Hunyadi'nin bu olaydan sonra aldığı ağır yaraların etkisi ile ölümünden sonra Macaristan'da kısa süreli bir iç karışıklık yaşandı. Ardından Hunyadi'nin oğlu Matyas Korvin (1458-1490) kral seçildi. Onun yönetimi altında, otuz iki yıl boyunca Macaristan hükümranlık alanını hem doğuya hem de batıya doğru genişletti.[106] Şunu da belirtmek gerekir ki o sırada Avrupa'nın en kuvvetli devleti Macaristan görünüyor ve Orta Avrupa'ya tamamen hâkim olma iddiasıyla ilerliyorlardı. Bu nedenle aynı şekilde Orta Avrupa hâkimiyeti iddiasında bulunan Fatih karşısında en fazla direnen devlet Macaristan olmuştur.[107]

Osmanlıların 1458-1464 arasındaki Sırbistan ve Bosna fütuhatında ve sonrasında, Osmanlı ve Macar birlikleri tekrar karşı karşıya geldiler. Güvercinlik Kalesi 1458 yazında, Semendire 1459'da fethedildi. Mihaloğlu Ali Bey komutasındaki Osmanlı akıncıları, 1461 ve 1466'da Macaristan'a akınlar yaptılar. Sultan II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemleri, Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında barış çağıdır. Macaristan Kralı Matyas Korvin'in elçileri, Sultan II. Bayezid ile Temmuz 1483'te beş yıl süreli bir barış anlaşması imzaladılar. Matyas Korvin'in ölümünden sonra Macaristan tahtı, bazı soylular tarafından Bohemya Kralı II. Ulászló'ya (1490-1516)

---

[104] Andrew WHEATCROFT, *Kapıdaki Düşman*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 35
[105] Nicolae JORGA, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: 2, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 82
[106] Andrew WHEATCROFT, *a.g.e.*, s. 35
[107] Zuhuri DANIŞMAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: 4, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965, s. 43

verildi. Osmanlı-Macar barışı, Macaristan'a gönderilen Osmanlı elçileri vasıtasıyla Nisan 1495 ve 1498'de üçer yıllık sürelerle uzatıldı. [108]

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti en dinamik dönemlerinden birini yaşarken, batı yolunda ilerlemesinin önündeki yegâne engel Macaristan olmuştur. Bunda dönemin önemli komutanlarından Hunyadi Janos'un etkisi yadsınamaz. Özellikle Osmanlıyı zayıflatan ve Anadolu'da yıpratan Timur darbesinden sonra henüz toparlanmakta olduğu sırada Osmanlı İmparatorluğu'na karşı seferler düzenlemiş, bu seferler esnasında zaman zaman Papanın da desteğini alarak bu mücadele Müslüman-Hristiyan mücadelesine dönüşmüştür. Akabinde iki devlet arasında uzun süreli bir barış temin edilse de, Mohaç ile bu barış düzeni tekrar bozulmuştur. Bu savaş ile de Macaristan'ın kaderi büyük ölçüde değişmiştir diyebiliriz.

1.4. Mohaç Meydan Muharebesi ve Osmanlı Hâkimiyeti

Mohaç Tuna nehrinin batı kıyısı üzerinde yer almaktadır. Jeopolitik konum olarak da kilit noktası niteliğindedir. Yavuz Sultan Selim'den sonra 18 Mayıs 1521'de tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman hemen harekete geçerek Orta Avrupa'nın kilidi, Osmanlı sınırında yer alan ve 1456 yılında fethedilemeyen Belgrad Kalesi'ni, 29 Ağustos 1521'de fethetti. Belgrad'ın fethi, Macaristan'a yönelik Osmanlı baskısının artmasına yol açtı. II. Lajos'un (1516-1526) krallığı, Osmanlı saldırısına dayanacak güçte değildi.

Bu esnada, Kutsal Roma Germen İmparatoru I. Maximilian, 1516'te yapılan bir anlaşma ile Macaristan üstünde otoritesini kabul ettirdi. Söz konusu anlaşmayla, II. Lajos'un varis bırakmadan ölmesi durumunda Macaristan tahtının, I. Maximilian'ın torunu ve II. Lajos' un kız kardeşi ile evlenen Ferdinand'a geçmesi kabul edildi. Osmanlı saldırıları durdurulamazsa hem Macaristan'a hem de Orta Avrupa'daki Habsburg mülklerine zarar geleceğini anlayan II. Lajos ve Ferdinand, Kutsal Roma Germen İmparatoru ve İspanya Kralından yardım istedi. Fakat yardım kabul edilmedi.[109]

Türkler, Macarlarla daha önceleri yaptıkları savaşlar sayesinde; Macar askerî teşkilatının çöktüğünü, Macarların orduya yön verecek derecede kuvvetli komutanlardan yoksun olduklarını ve hudut boyunca uzanan serhat kalesi sisteminin de

[108] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*, s. 9-10
[109] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*, s. 15-16

mevcut olmadığını öğrenmişlerdi. Sultan Süleyman'ın 1525 yılı sonbaharında Mohaç Seferi'ne hazırlık yapmasında bu durumun da etkisi vardır. Mohaç Savaşı öncesinde Macaristan'daki durum her zamankinden daha kötü bir vaziyetteydi. Şöyle ki; Macar halkı bölünmüş halde olup ekonomik durumu kötü olan köylüler, Türkleri kurtarıcı olarak görmekteydiler.[110]

Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk seferi olan Belgrad, Rodos ve Mohaç seferleri incelendiğinde, fetih sebeplerinin, siyasi ve dinî olmak üzere iki temel çerçevede gelişmiş olduğunu görürüz. Osmanlı sultanları, Anadolu'da birliği sağladıktan sonra siyasi ve dinî anlayışlarının ve belki de, tarihî konjonktürün kendilerine yüklediği sorumluluğun gereği olarak, devletin sınırlarını sürekli Batıya doğru genişletmeyi hedeflemiştir. Birçok Batı ülkesinin Osmanlı hükümranlığının altına girmek zorunda kalması ile de bu hedefte oldukça net bir başarı elde edilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Osmanlı Devleti'nin stratejik çıkarlarını korumak ve ülke sınırlarında Osmanlı Devletine galip gelebilecek bir gücün oluşmasına meydan vermemek için seferlere çıktığı görülmektedir. Géza Perjés, Mohaç Seferini incelerken, Kanuni'nin asıl amacının toprak kazanmak olmadığını, asıl amacının Habsburglar'a karşı Macaristan'da bir üsse sahip olmak olduğunu ifade etmiştir.[111]

16. yüzyılın yirminci yıllarında Macaristan imparatorluk gözüyle tehlikeli olduğu veya zenginliği dolayısıyla fethi gereken bir ülke olmaktan çok, Habsburglara karşı tampon bir devlet olarak önem taşımaktaydı. Döneminin güçlü devletlerinden biri olmasının Osmanlı Devletine yüklediği sorumluluk anlayışı da, savaş sebeplerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman, Mohaç seferi için hazırlık yaparken diğer taraftan Macaristan Sarayı, içinde bulunduğu tehlikenin farkına vararak, Katolik batı hükümdarlarına elçiler göndermek suretiyle yardım talebinde bulunmuştur. Ayrıca Macar Kralı II. Lajos'un isteğiyle tüm kiliselerde halktan gümüş toplanmıştır.[112] 1526 yılı, Orta Avrupa'da yeni bir dönemin başlamasına imza atmıştır. Hristiyanlar için bir felaket olarak anılacak olan Mohaç Savaşı arifesinde, İmparatorun kulağına Büyük Türk'ün Macaristan'ı istila edeceği haberleri geliyordu.

---

[110] Yaşar YÜCEL, *Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 30

[111] Şefaattin SEVERCAN, "Kanuni Sultan Süleyman'ın İlk Yıllarında Osmanlı Fetih Politikası ve Mohaç Fetihnamesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:6, 1995, s. 117

[112] Nicolae JORGA, *a.g.e.*, s. 334

Bunun yanı sıra Papa, Türk tehdidine karşı bir Hristiyan birliğin oluşturulmasını istemiş ve öncelikle kendi aralarında bir barış sağlamak durumunda olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Macaristan'ın ayaklanma ve iç savaş yüzünden mahvolduğunun da altını çizmiştir. Fakat Osmanlı'ya bir darbe indirmenin ön şartı olan İspanya ve Fransa arasındaki savaşı sona erdirme konusundaki bütün çabaları sonuçsuz kalmıştır.[113]

Neticede Osmanlı ordusu, 29 Ağustos 1526'da artık Macar karargâhının karşısındaydı. Varad Piskoposu, Türklerle savaşmanın Macarlar için felaket olacağını söylemişse de Macar asilzadelerinin çoğunluğu, Osmanlı ordusuyla savaşmaktan yanaydı. Macar askerleri, Türklere karşı daha önce hiçbir Macar Kralının cesaret edemediği bir meydan savaşında Osmanlı Sultanını yenebileceklerini düşünüyorlardı. Karargâhtaki bir grup ise, Türklerle barış yapılmasını ve vergi ödenmesini teklif ediyorlardı.[114]

Tarihin en başarılı imha muharebelerinden olan ve yalnızca iki saat süren Mohaç Meydan Muharebesi'nde, Macar ordusu hezimete uğradı. Macaristan, Bohemya ve Hırvatistan Kralı II. Lajos, bütün üst düzey komutanlar ve yedi piskopos ile Macar askerlerinin büyük bölümü savaş alanında öldü ya da bataklıklarda boğuldu. Binlerce asker ise esir edildi. Mohaç'tan 3 Eylül günü hareket eden Osmanlı ordusu, 11 Eylül 1526'da Macaristan Krallığı'nın başkenti Buda'yı fethetti. Daha sonra Macaristan tahtını Erdel Voyvodası Janos Zapolyai'ya (1526-1540) verdi. Kanuni Sultan Süleyman ve Osmanlı devlet adamları Tuna'nın ötesinde bütünüyle yabancı bir ülkede, doğrudan Osmanlı idaresi kurmanın güç ve masraflı olacağını görerek, Macaristan'ı Eflak ve Boğdan gibi haraç ödeyen tabi bir devlet haline getirdiler.[115]

1526 yılında Mohaç Meydan Savaşı'yla Macar Krallığının ortadan kalkması ve genç kralının savaş meydanında ölmesiyle, Avrupa tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Göstermiş olduğu tüm çabaya rağmen Avrupa'nın anahtarı Macaristan, Türkler karşısında havlu atmak zorunda kalmıştı.[116] Bununla beraber Avrupa'nın Macarlar üzerine yüklediği bu ağır yük Mohaç yenilgisinden sonra Macarların ağır bir travma yaşamasına neden olmuştur. Bağımsız Macar ortaçağı 1526'da Osmanlıların Mohaç meydanında Macar ordusunu tam bir yenilgiye uğratmasıyla son bulmuştur.

---

[113] Özlem KUMRULAR, *Osmanlı-Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 40
[114] Mustafa IŞIK, "Mohaç Savaşı ve Budin'de Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi Meselesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 22, s. 273
[115] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e.*, s. 17-18
[116] Özlem KUMRULAR, *a.g.e.*, s.15

Takiben I. Ferdinand'ın Macar tahtı üzerinde hak iddia etmesi, Osmanlılar ve Habsburglar arasında Macaristan topraklarında iki yüz yıl sürecek uzun ve kanlı bir çekişmenin başlangıcı oldu. Hatırlanacağı üzere 1516 yılında yapılan antlaşma ile II. Lajos'un varis bırakmadan ölmesi durumunda tahtın Ferdinanad'a geçeceği kararlaştırılmıştı.

Orta Avrupa, Akdeniz ve Kuzey Afrika'da, Hristiyan Avrupa'nın en güçlü hükümdarı olan Almanya ve İspanya taçlarına sahip Habsburg İmparatoru ile İslam dünyasının en güçlü hükümdarı olan Osmanlı padişahının karşı karşıya geldiği, siyasi, diplomatik ve askerî bir mücadele ortaya çıktı. Biri Osmanlı Devleti, diğeri Kutsal Roma Germen İmparatorluğu himayesindeki iki Macar kralı arasındaki savaş, I. Ferdinand'ın zaferiyle bitti. 1527'de Buda'yı ele geçiren Ferdinand Tarcal'da yapılan savaşta Janos Zapolyai'yı yendi ve Macaristan Kralı olarak taç giydi. Erdel'e çekilmek zorunda kalan Janos Zapolyai Türklerden himaye istedi. Bunun üzerine artık kendisine Erdel Kralı denilecek olan Janos Zapolyai'yi Feridnand'a karşı korumak üzere Habsburglara karşı sefere çıkılacağı bildirildi.

Kanuni Sultan Süleyman Macar tahtını korumak, Buda'yı geri almak ve Habsburgları Macaristan'dan atmak maksadıyla, 10 Mayıs 1529'da Viyana Seferi'ne çıktı. Buda fethedildi ve Janos Zapolyai'ya Osmanlı Devleti'ne tabi olarak Macaristan Krallık tacı giydirildi. Bunun üzerine İstanbul'a gelen Ferdinand'ın elçileri, Kanuni Sultan Süleyman'a, I. Ferdinand'ın Macaristan Krallığında hakkı olduğunu ve krallık kendisine verilirse her sene Osmanlı hazinesine Janos Zapolyai'nın verdiği kadar, hatta daha fazla vergi vereceğini söylediler. Fakat daha sonra yapılan bir görüşmede, Sadrazam İbrahim Paşa Macaristan'ın iki defa kılıçla fethedildiğini, Janos Zapolyai'nın oraya kral yapıldığını, bu nedenle padişahın burayı kime isterse verebileceğini, Macaristan istenmekte devam edilirse, Osmanlı ordularının Alman sınırına kadar gelebileceğini ifade ederek teklifi reddetti.[117]

Özetle Türklerin Avrupa'da ilerlemesi sırasında karşılarına çıkan ilk ciddi güç olan ve Hristiyan Avrupa'nın bayraktarlığını yapan Macarlar, Mohaç Muharebesinde yok edilmiş ve savaş sırasında Kral II. Lajos da ölmüştür. Belgrat'ın fethi ile birlikte Macaristan ve doğal olarak da Avrupa önemli bir kalesini yitirmiştir. Bundan sonra Macar toprakları Türkler ile Habsburglar arasındaki mücadelelere tanık olmuştur.

---

[117] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e*, s. 20-22

1526 yılında yapılan Mohaç Meydan Muharebesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da kazandığı son büyük zaferlerden biri iken, Macar tarihinde ise bu savaş bir dönüm noktasıdır. Macarlar açısından bu savaş Macar Ortaçağının sonu sayılmaktadır. Zira bu savaşta sadece Macar ordusu imha edilmekle ve Macar kralı öldürülmekle kalmamış, Macaristan önce Türkler, daha sonra ise Avusturyalılar arasında bölünmüş ve Macaristan'daki Türk hâkimiyeti 1686 yılına kadar 150 yıldan fazla sürmüştür.[118]

Mohaç Savaşı ile Macar topraklarına hükmetme yolunda büyük bir adım atan Osmanlı Devleti, Macar topraklarını kademe kademe hâkimiyetine alma yoluna gitmişti. Bu amaçla Sultan, Macaristan topraklarını doğrudan hâkimiyetine almadan kendisine bağlı bir tampon devlet haline getirmeyi uygun bulmaktaydı. Osmanlı Devleti bu sayede ani fetihlerin doğuracağı tepkilerin dozunu da azaltmış olacak, böylelikle yavaş yavaş Osmanlı idaresine ısındırılan bölge, daha sonra tamamen ilhak edilecekti.[119] Ayrıca Janos Zapolyai'nın etrafında güçlü insanların bulunması ve halkın onu meşru Macar kralı olarak görmesi devam ettiği sürece, Macaristan'da tam bir Osmanlı hâkimiyetinden söz edilemezdi. Muhtemelen bu kaygıdan dolayı, fetihten sonra Sava Nehri yanındaki yerler haricinde hiçbir yere yeniçeriler yerleştirilmemiş, vergi tahrirleri yapılmamış ve hiç kimseye tımar dağıtılmamıştı. Tüm bu gelişmelerden hareketle Macaristan'da henüz Osmanlı hâkimiyeti için gerekli şartların oluşmadığını, bölge halkının Osmanlı idaresine birden bire değil de tedricen alınması gerektiğini anlıyoruz.

Mohaç Savaşı'ndan sonra Macaristan'da istikrar bozulmuş ve taht mücadeleleri baş göstermiştir. Jagellon hanedanına mensup olan Macar Kralı Lajos'un çocuğu olmadığından Macar kont ailesi mensuplarından Erdel voyvodası Janos Zapolyai, Erdel ve doğudaki bazı Macar beyleri tarafından 15 Kasım 1526 tarihinde Macar kralı olarak seçilmiştir. Zapolyai'nın bir kısım Macarlar tarafından kral seçilmesi, Fransa'yı ve taraftarlarını sevindirmiştir. Zira Fransa'nın Habsburglulara karşı mücadelesinde Zapolyai doğal bir müttefik olacağı düşünülmüştür.[120]

1529 Viyana Seferi ve Birinci Viyana Kuşatması ile 1532 Alman Seferi Habsburgları Macaristan'dan atmak içindi. Biliyoruz ki, başarısızlıkla sonuçlandı. Ayrıca I. Ferdinand Macar topraklarını Osmanlılara karşı savunmasının imkânsızlığını

---

[118] Géza PERJÉS, *Mohaç Meydan Muharebesi*, (özetleyen Şerif Baştav), TTK Basımevi, Ankara, 1992, s. 5

[119] Ekmeleddin İHSANOĞLU, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Feza Gazetecilik A.Ş, İstanbul,1999, Cilt:1, s. 35

[120] İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s. 327

gördü. Osmanlılar da Orta Avrupa'da daha da ilerlemenin lojistik imkânsızlık yüzünden sınırlı olacağını gördü. Bunun yanı sıra mesafeden dolayı Ferdinand kolayca taarruz edebilirken, Osmanlı ordusu mesafenin uzaklığı sebebiyle daima seferber halinde bulunmak zorunda kalıyordu. Hâlbuki ordu İstanbul'a dönmeyerek o tarafta kışlayıp ertesi sene ilkbaharda Viyana üzerine yürüyerek kesin bir sonuç elde etse bu sürüncemeli ve çekişmeli hâl son bulacaktı. Böyle yapılmadığından Macaristan davası uzayıp gidiyor ve hem askerin hem de hazinenin telefine sebep olunuyordu.[121] Neticede I. Ferdinand'ın 1533'te İstanbul'a gönderdiği elçileriyle Estergon kalesinin anahtarını Kanuni Sultan Süleyman'a sunmasıyla bu çekişme son buldu. Yapılan müzakereler sonucu 22 Haziran 1533'te İstanbul Antlaşması imzalandı. I. Ferdinand protokolde Osmanlı sadrazamı ile denk tutulacaktı. Ayrıca I. Ferdinand Janos Zapolyai'ya ait topraklara tecavüz etmeyecek ve elinde tuttuğu yukarı Macaristan toprakları için Osmanlı hazinesine her yıl 30 bin altın vergi ödeyecekti. Bu arada Janos Zapolyai ve I. Ferdinand arasında 1538 yılında Osmanlı Padişahından gizli bir antlaşma imzalandı. Varadin Antlaşması'na göre, birbirlerinin krallığını tanıyacaklar ve Janos Zapolyai, çocuğu olsun ya da olmasın ölmesi halinde topraklarının Habsburg hanedanına geçmesini kabul etti.[122]

Zapolyai'nin ölümü işleri içinden çıkılmaz bir hale getirdi. Sultan Süleyman bu durumda Macar Krallığının Habsburglar karşısında tutunamayacağını, Habsburgların ilerlemesinin Osmanlılar açısından tehlike arz edeceğini düşünüyordu. Bu noktada stratejik açıdan önemli bir şehir olan Budin'e sahip olmak önemliydi. 1541'de Kanuni, Ferdinand'ın ordusunu yenilgiye uğratarak Budin'i bir Osmanlı beldesi haline getirdi. 1543'te de Estergon Seferi gerçekleştirilerek Budin'in güvenliği tam anlamıyla sağlandı. 1541 yılında Budin'in Osmanlı idaresine geçmesi ve padişah adına hutbe okunması farklı bir durum meydana getirmektedir. Zira bu suretle daha önceden gevşek bağlarla Osmanlı Devletine tabi tutma siyaseti artık Macaristan'ı kesin olarak ilhak etme siyasetine dönüşmüştür. Bu sayede de 1541 yılı hem Macarlar hem de Türkler için bir dönüm noktası olmuştur. Pál Fodor, esasında Sultan Süleyman'ın başlangıçtan beri Macaristan'ı ilhak etmeyi düşündüğünü ancak bazı sorunlardan dolayı bu hedefini 1541 yılına kadar ertelemek zorunda kaldığını belirtmektedir.[123] Ancak muhtemelen Budin'i

[121] İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *a.g.e.*, s. 340
[122] Sadık Müfit BİLGE, *a.g.e.*, s. 23
[123] Pál FODOR, "Macaristan'a Yönelik Osmanlı Siyaseti, 1520-1541", *İ.Ü. Tarih Dergisi*, 2004, Sayı 40, s. 14-15

henüz bu aşamada savunamayacağını düşünmüş olacak ki; Budin'i Zapolyai'ya vermiştir. Çünkü Budin ve Macaristan Osmanlı topraklarından oldukça uzak ve henüz oradaki halk Osmanlı idaresine hazır değildi. Diğer taraftan ise Habsburg ve Şarlken tehlikesi vardı. Sultan Süleyman, bu tehlikelere karşı Macarları belki de bölmek ve kendisine karşı Habsburgluların önderliğinde birleşmesini engellemek için Zapolyai'yı kendi tarafına çekmek suretiyle farklı bir siyaset uygulamıştır.

Osmanlılarla Ferdinand arasında vuku bulan çatışmaların ardından 1547'de İstanbul Antlaşması imzalandı. 1547'de imzalanan ve beş yıl geçerliliği bulunan antlaşma ile Avusturya elinde bulundurduğu Macar toprakları için, yıllık 30.000 duka vergi vermeyi kabul ve İstanbul'da daimî bir elçi bulundurma hakkını elde etmiştir. Bunun yanında tarafların toprak konusu üzerinde münakaşa ve anlaşmazlığa düşmemesi Erdel'in statüsünü de yansıtmaktadır. Erdel, Osmanlı himayesinde kabul edilmiştir. Bu süreçte Erdel sınır çatışmalarının merkezi olmaya devam etmiştir. Antlaşmanın yürürlükte olduğu süre zarfında sınırlardaki küçük çatışmalar ve politikalar yerini savaşlara bıraksa da her iki tarafın da tercihi doğrudan muharebe etmek yerine kale ve şehir kuşatmaları olmuştur.[124]

Osmanlılar, Avusturyalılara nazaran daha başarılı bir fütuhat süreci neticesinde bugünkü Slovakya topraklarını ele geçirmiştir. Arşidük Ferdinand'ın askerî kuvvetleri, Osmanlı sınır kuvvetleri karşısında sürekli bir mağlubiyet serisine kapılıp gittiğinde, en mantıklı hamleyi yaparak Sultan Süleyman'dan antlaşma isteminde bulunmuştur. Osmanlıların, Safevî Devleti ile problem yaşamaları ise bu antlaşma istemine sıcak bakmalarında etkili olmuştur. 1562 yılında daha önce yapılan antlaşma şartlarını taşıyan sekiz yıllık bir antlaşma yapılmıştır. 1564'te Arşidük Ferdinand'ın vefatı ile taraflar antlaşmanın kalan altı yılının yenilenmesi taraftarı iken, Erdel Bölgesi'nde patlak veren olaylar ile ortam yine gerginleşmiştir. Avusturya hemen askerî bir müdahale ile saldırıya geçerken sınırlardaki Osmanlı beyleri ve valileri de derhal karşılık vermişlerdir. Sultan Süleyman bu sınır çatışmalarına son vermek için ordunun başında yeni bir sefere çıkmıştır. Daha önce iki defa istediğini yapmaya muvaffak olamayan Sultan Süleyman, bu kez nihai bir sonuç için elinden geldiğince Eğri ve Zigetvar bölgelerine şiddetli saldırılarda bulunarak Avusturya ordusunu meydan muharebesine

[124] Türkan POLATCI, Alican BATMAZ, "Doğu- Batı İmajı Gölgesinde Konstantinopolis ve Beç: XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı -Habsburg İlişkileri", *Akademik Bakış Dergisi*, 2013, cilt:6, sayı:12, s. 62

zorlayacak, başarılı olduğu nisbette sonuç farketmeksizin Viyana üzerine yürüyecekti. Fakat eceli kendisine Zigetvar'dan daha ileriye gitmeye müsaade etmemiştir. [125]

Görüleceği üzere Orta Avrupa'nın en itibarlı ülkelerinden biri olan Macaristan, 16. yüzyılda iki büyük devletin, Habsburg ve Osmanlı imparatorluklarının cenderesi altında devlet olarak bağımsızlığını kaybetti. Ülkenin batı kesimi Habsburg İmparatorluğunun: orta ve doğu kesimleri ise Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altına girdi. [126] Evet, Türk yönetimi altında bir Macar milleti vardı ama kökenlerini hatırlamayan, Hristiyanlıkla beraber Avrupalılaşan bu toplum, eski kültürlerinden artık çok uzaklaşmıştı.[127] (Bkz. Harita 7-8, s. 393)

Netice olarak, Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) Macaristan'ın büyük bir kısmı Osmanlı idaresine geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğuna bağlanan Macaristan, Erdel Prensliğine bağlanan yerler ve Avusturya'nın elinde kalan Kuzey Macaristan olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Ferdinand'ın bölgesi, Osmanlı Sancağı Macaristan ve Erdel Krallığı[128]

Eski Macar Krallığı arazisinde oluşan bu üç iktidardan Krallık Macaristan'ı olarak da adlandırılan Ferdinand'ın bölgesi, Adriyatik Denizi kıyısından Szatmar iline kadar, ülkenin batı ve kuzey kısmından oluşur ve yönetim merkezi Pozsony'dur.[129] Erdel'in doğrudan doğruya Osmanlı İmparatorluğuna bağlı olduğu dönemde Macaristan'ın bu kısmı, Avusturya-Habsburg hâkimiyeti altındadır ve bu bölgeye Kuzey Macaristan denilmektedir.

Türk egemenliğindeki kısım ülkenin ortasında, Nograd'dan Aşağı Tuna ve Sava Nehrine kadar, Balaton Gölünden Temesköz'e kadardır. İdari ve askerî merkezi Budin kalesidir.

Macar Krallığının en az gelişmiş kısmında müstakilleşen Erdel ise, Maramoros'tan Karansebes Banlığına ve Nagyvarad'dan Szekelyföld'e kadar uzanan bölgedir ve yönetim merkezi Gyulafehervar'dır[130]. Budin'in ilhak edilmesiyle birlikte

---

[125] Türkan POLATCI, Alican BATMAZ, *a.g.m.*, s. 63
[126] Pál FODOR, "Ondokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısında Macar Reform Hareketleri ve 1848-49 Devrimi", *Macar Özgürlük Mücadelesi ve Osmanlı-Macar İlişkileri Sempozyumu Dumlupınar Üniversitesi*, Kütahya, 2002, s. 42
[127] Nicolae JORGA, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: 3, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 244
[128] İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *a.g.e.*, s.497
[129] Günümüzde Slovakya'nın başkenti olan Bratislava şehridir.
[130] Günümüzde Romanya'nın Alba Luka şehridir.

Erdel'in Osmanlı İmparatorluğuna vassal olarak bağlanması fiilen 1541 yılında gerçekleşmiştir.[131]

Krallık Macaristan'ı, Yukarı Macaristan'la batı ve kuzeybatı hududunda dar bir şeritten ve topu topu takriben yirmi küçük ilden ibaretti. Yeni oluşan düzende dış siyaset meselelerini, aynı zamanda çok mühim Macar dışişlerini, hükümdarın makamında teşkil edilmiş olan Gizli Şûra, harp işlerini de orada kurulan Harp Şûrası idare ederdi. Pek çok muharebe zamanında Harp Şûrası Macaristan'da en büyük kuvvet olmuştu. Türklerle en önemli toprak meseleleri üzerinde cereyan eden birçok siyasi münasebet ve sulh anlaşmalarıyla da Harp şûrası meşgul oluyordu. Diğer taraftan eski Sınıflar Teşkilat-ı Esasiye Kanunu baki kalmıştı. Vergi tarhına oy vermek üzere Millet Meclisi sık sık toplantıya çağrılıyordu. Kral ile sınıflar arasındaki ikilik ise hâlâ mevcuttu. Millet Meclisi kararlarında her adımda sürtüşme yaşanıyordu. Fakat memleket hükümdarın yardımına muhtaç duruma düştüğü için, bu tarz sürtüşmelerde galip gelen yine hükümdar oluyordu. Sınıflar rejiminin bir müessesi olan iller de baki kalmış, hatta gelişmişti.

Krallığın Osmanlılarla müşterek uzun sınır boyunu, sıra halindeki serhat kaleleri koruyordu. Hatta bu kalelerin mevcudiyetinin korunması hususunda kral ile büyük mülk sahipleri gayret gösteriyorlardı. Zira bu serhat kaleleri bütün Orta Avrupa'yı da koruması açısından mühimdi. Viyana makamlarının mücadele ettiği daimî mali güçlükler yüzünden, bilhassa resmi barış zamanlarında muhafızlar ücret almadıkları için yağmacılığa mecbur oluyorlardı. Hatta yabancı ücretliler krallık arazisinde bile yağma yapıyorlardı. Bundan dolayı Millet Meclisi şikâyetlerinin ardı arkası kesilmiyordu.[132]

Türk-Macar Muharebeleri, XVI. asır sonunda bile, Macar ahalisinin büyük ölçüde telef olmasına sebep olmuştur. O devirden kalma yazılara göre, Anadolu kadın erkek Macar esirlerle dolmuştu. Osmanlı kuvvetlerinin dokunmadıkları şeyleri de, sadrazamların müsadesiyle memlekete gelen Kırımlı Türk çeteleri mahvetmişti. Metruk kalan Macar kulübelerine Erdel'in dağlık bölgelerinden inen Rumenleri yerleştiler. Türk-Macar muharebelerinin neticesi olarak Türklerin elindeki arazide tamamıyla harap olmamış köy hemen hemen yok gibiydi. Buralara sonra, başka yerlerden gelenler yerleşmişlerdi. Önceleri tamamen Macar olan Güney Macaristan'ın eski ahalisi kaybolmuştu. XVI. asırdan itibaren buraya küçük gruplar halinde Sırplar gelmeye

[131] Hicran YUSUFOĞLU, *a.g.e.*, s. 92
[132] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 122-125

başladı ve bir sürü Sırp kasabası doğdu. Batıda ise Hırvatlar kuzeye doğru sıkıştırılmaktaydı. Hırvat iskân yerleri Batı hududunu boydan boya örüyordu. Kuzeydoğuda da Macar ve Alman köylerini, dağlık bölgelerden gelen Rutenler işgal ettiler.

Toprak birliğinin kaybedilmesi felaketini, aynı senelerde, fikir sahasındaki ayrılıkçı düşünceler takip etti. Luther öğretileri daha Mohaç Meydan Muharebesi'nden evvel birçok taraftar bulmuş ve bu yeni mezhep bilhassa kraliçe Maria ve onun Alman sarayı tarafından himayeye mazhar olmuştu. Protestanlığın ilk taraftarları, Erdel Sasları ile maden ocakları şehirlerinin Alman ahalisiydi. Ayrıca bir büyük beyin mezhep değiştirmesi bütün arazisindekilerin mezhep değiştirmesi demekti. Türkler'in de, Habsburgları zayıflatmak adına reform hareketlerine taraftar olmaları bunun yayılmasına yardım etmiştir. Dolayısıyla Osmanlı işgalindeki arazide teşkilatı itibariyle Lutherinkinden daha uygun şartlar bulan Calvin kilisesi yayıldı. XVI. asrın ikinci yarısında Macaristan halkının çoğunluğu Protestan olmuştu.[133]

İspanya'da yetişmiş olan Rudolf'un (1576-1608) devrinde Katolik kilisesinin restorasyonuna önem verildi. Öyle ki Kralın kendi dinini şehirlerde mecburi tutabileceği noktasından hareket ederek, kademeli olarak şehirlerde Protestan dinî ayinleri yasaklanmaya başlandı. Bu hal Protestan mezhebindeki asillerin şiddetli itirazlarına yol açtı. Bu hoşnutsuz durumda Protestanlar, István Bocskay'ın etrafında toplanmaya başladı. Hatta 1604 yılında Erdel Beyliğine seçildi. Bocskay'ın amacı sadece din hürriyeti ile Erdel muhtariyetinin teminiydi. Neticede çabaları meyvelerini verdi ve 1606 yılında Kral ile Bocskay arasında Viyana Muahedesi gerçekleşti. Bunun sonucunda Protestan sınıflara ve şehirlere din hürriyeti sağlandı. Fakat bazı eyaletlerde Protestanlığı imha eden dindar II. Ferdinand tahta çıkınca, krallık Macaristanı'nda da Katoliklik hâkim mevkiye yükseldi. Macarların Katolik, hanedana sadık Batı kısmı ile Protestan ve muhtar olmaya çalışan doğu kısmı arasında yüz yıldan fazla sürecek zıddiyet başladı. Bununla birlikte sınıfların hakları ve millî muhtariyet muhafaza edilmiştir. Bocskay'ın halefleri de benzer siyaset gütmüştür. Özellikle Gábor Bethlen zamanında küçük bir devletten parlak ve refaha ermiş bir devlet yaratılmıştı. Muntazam maliyesi, savaşa hazır ordusu ile Protestan Erdel, din harpleri sırasında, müstakil bir dış siyaset takip edebildi. Protestan devletlerle ve Fransızlarla canlı siyasi münasebetlerde bulundu. Erdel'de fikir hayatı da canlanmıştı. Öyle ki Bethlen ve Rákócziler zamanında

[133] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 128

Erdel medeniyeti Batı'nın küçük Protestan devletleri olan Hollanda, İskoçya veya Brandenburg medeniyetleriyle kıyaslanabilirdi.[134]

Şunu da belirtmekte fayda var; 16. yüzyılda Macaristan topraklarının üçe bölündüğü bir dönemde son derece küçülmüş olan Macar Krallığının geliri bu duruma karşın artmıştır. Çünkü tacirler ve satıcılar Türklerin hâkimiyeti altındaki topraklarda emniyetle dolaşmaktaydılar. Türklerin akıllı ticaret politikaları ve doğu malları alış verişini getirmiştir. Bundan dolayı da 16. yüzyılda Macarlar millî hayatlarının gelişimini ve devamlılığını Macaristan'daki Türklerin izledikleri iktisat politikalarına borçludurlar.[135]

Ayrıca Osmanlı hâkimiyeti altında Macarlar, Macarlıklarını koruyabilmişlerdir. Türkler, Macarların dinlerine, dillerine dokunmamış hatta dillerini siyasi haberleşmede kullanmalarına izin vermiştir. Türkler daha sonra da Macarların istiklal kahramanlarını savunmuş ve himaye etmiş, daima Macarların, Macar kalmasına çalışmışlardır. Oysaki yabancı bir hanedan Macarlara Macarcayı bile yasaklamıştır. Macarların istiklal kahramanlarını birer birer asmış ve Macaristan'ı kendi monarşileri altında idare etmeye çalışmıştır.[136]

1.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan'dan Çekilmesi ve Habsburglar Dönemi

Mohaç yenilgisinin ardından Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında çekişme konusu Macaristan konusu olmuş, iki devlet çetin mücadeleler vermişti. Ancak bu çekişme sırasında önce döneme damgasını vuran Kral Ferdinand'ın, ardından Osmanlı'nın kudretli padişahlarından Kanuni'nin Zigetvar Seferi sırasında ölmesi dengeleri değiştiriyordu. 1566 yılında Kanuni'nin vefatı ile Osmanlı Devleti'nde duraklama dönemi başlarken, aynı zamanda Doğu'da Safevî tehlikesinin baş göstermesi Türklerin Batı yolunda ilerlemesi önünde engel teşkil ediyordu. Geçen süreçte Avusturya ordusu ise disiplin, taktik ve silah olarak kendini yeniliyordu.

Bu süreci daha iyi anlamak açısından Avusturya'dan kısaca bahsedecek olursak; Hatırlanacağı üzere, Avusturya'da hükümdarlık yapan ilk Habsburglu, Alman Rudolf von Habsburg veya I. Rudolf'tur. 13. yüzyılda Habsburglular, Güneybatı Alman bölgesinin en etkili kont ailesiydiler. Habsburg Hanedanlığı 1800'lerden önce Orta ve

[134] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 129-134
[135] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s.11
[136] Hüseyin Namık ORKUN, *a.g.e.*, s.142

Doğu Avrupa'da Güney Almanların Roma Katolik Kilisesi'ne geri dönüşünü sağlamış, Osmanlı Harekâtlarını geri püskürtmüş ve Batı uygarlığının yarı oryantal ülkelerde yayılmasını desteklemiştir. Hanedanlık, 1800 yılına kadar, kendini Habsburg olarak adlandırmıştır. Hanedanlığın İmparatoru aynı zamanda, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun da İmparatorudur. [137]

V. Karl'ın 1556 yılında tahtı bırakmasından sonra Habsburg hanedanlığı, oğlu II. Philip önderliğinde İspanyol ve kardeşi I. Ferdinand önderliğinde Avusturya olmak üzere iki kısma ayrıldı. I. Philip İspanya, Hollanda, Napoli ile Sicilya ve deniz aşırı kolonileri aldı. Ferdinand kendisi ve arkasından gelecekler için Avusturya veraset topraklarını, Bohemya ve büyük bir kısmı Osmanlılar tarafından fethedilmiş olan Macaristan ve Roma-Alman İmparatorluk unvanını elde etti. Her iki bölge de kendisini Habsburg hanedanlığı olarak adlandırmayı sürdürdü. Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı da sıkı bir siyasi iş birliği içerisine girdiler.[138]

Macaristan üzerindeki Osmanlı- Habsburg rekabeti 17. yüzyılda Türk idaresinin sonuna kadar sürdü. Avusturya'nın, yıllık vergisini geciktirmesi ve sınırlarda olaylar çıkarması nedeniyle, başlayan ve 1593-1606 arasında III. Murat, III. Mehmet ve I. Ahmet dönemlerini kapsayan sürede devam eden ve Avrupa'da Uzun Türk Savaşları adıyla anılan savaş Eğri Kuşatması, Haçova Muharebesi ve Kanije Savunmaları ile ön plana çıkmıştır. Savaş nihayet 11 Kasım 1606 tarihinde imzalanan Zitvatorok Antlaşması ile sonuçlanmıştır. İşte bu antlaşma ve şartları Türklerin çekilmeye başlaması ve bölgede Habsburg hâkimiyetinin güçlenmesi açısından mühimdir.

Antlaşmaya göre; 1533'ten beri Avusturya için büyük bir yük olan vergiden tek seferde 200.000 duka ödeme şartını kabul ederek kurtulmuştur. Avusturya Arşidükü daha önce protokolde veziriazama eşit ve kardeşi sayılırken artık padişaha eşit olduğu gibi, Nemçe Kralı unvanı yerine "Çasar" olarak tanınmıştır. Antlaşmanın bir başka önemli niteliği ise daha önce yapılan antlaşmaların geçerlilik süreleri dolmadan ateşkes halinin bozulması durumunda savaşlar patlak verirken, Zitvatorok Antlaşması, 20 yıl geçerlilik şartı taşıyor olmasına rağmen elli yıl yürürlükte kalmıştır. Antlaşma maddeleri uyarınca, Osmanlıların toprak kaybı yoktur. Asıl mühim olan sorun ise 1533'te elde edilmiş olan psikolojik üstünlüğün sona ermiş olmasıdır. Ayrıca Avusturya kontrolünde bulunan topraklardan artık vergi alınamıyor olması, Macar topraklarında

[137] Efkan CANŞEN, *20. Yüzyılı Hazırlayan Düşünce*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008, s.11
[138] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 23-24

Habsburgların vassallığının resmen tanınması manasına gelmektedir. Osmanlılar bu şartlarda 1541 öncesi politikalarına dönüş ile vassal gördükleri voyvodalıkları koruma altında tutmayı kabullenmişlerdir. Erdel artık yeni bir sınır değil, her iki gücün de ortak yasal haklarının bulunduğu çatışma alanı olarak görülmeye başlanmıştır.[139]

Zitvatorok Antlaşması Avusturya'nın Erdel'in iç işlerine müdahalesi üzerine bozuldu. Fazıl Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Avusturya ordusunu yenilgiye uğratmasına rağmen imzalanan 10 Ağustos 1664 yılında imzalanan Vasvar Antlaşması ile Uyvar gibi önemli sınır kalelerinden bazıları elden çıktı.[140] Yapılan antlaşma ile tarafların sessizliği tesis edilirken, Erdel hâlâ ortada tampon bir bölge olarak kalmıştır. Avusturya'nın gizlice Erdel'in içişlerinde karışması, özellikle Katolik propagandalar yoluyla müdahaleleri, Erdel ve diğer voyvodaları rahatsız etmiştir.

Bu durumun bir sonucu olarak Tököli İmre'nin Avusturya yönetimi yerine, Osmanlı yönetimine tabi olmayı istemesine rağmen bu konudaki talebi kabul edilmemiştir. Aynı talep ve yardım isteğini Merzifonlu Kara Mustafa Paşa nezdinde yinelemiş ve Avusturya ile savaşa istekli olan veziriazam, bu talebi hemen kabul ederek yardım göndermiştir. Padişah, veziriazam ve asıl ordu Belgrad'a kadar gelmiş, padişah Belgrad'da bırakılarak yola devam edilmiştir. Ancak divanda alınan karara göre, Komorom şehrine düzenlenen seferin yönü, padişahtan bile gizli tutularak Viyana'ya çevrilmiştir.[141] II. Viyana Seferi hazırlık, icra ediliş ve diplomasi açısından Osmanlı savaş teamüllerine son derece aykırıdır. Yerel beylerle problemler çözülmeden ve devlet erkânının çoğundan gizlenerek, en önemlisi Avrupa'nın böylesi bir durumda nasıl bir tepki göstereceği göz önüne alınmadan düzenlenilmiş, iki aylık bir kuşatma süresinden müteşekkil plansız bir seferdir ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Jan Sobieski, komuta ettiği birleşik kuvvetlerle zamanında bir müdahale ile Osmanlı ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır.

1683 Viyana bozgunundan sonra, Osmanlıyı Avrupa'dan tamamen atmak üzere Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya 1699 yılına kadar sürecek topyekün bir savaşa başladılar. Kuşatmadan hemen sonra Estergon, 1685'te Uyvar, 1686'da Budin müttefik

---

[139] Türkan POLATCI, Alican BATMAZ, *a.g.m.*, s. 64

[140] Yeliz OKAY(ed.), *Macar- Türk İlişkileri Üzerine Makaleler Macar Kardeşler*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 28

[141] Mustafa TURAN, "II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askerî Çözülme", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 9, Ankara, 1998, s.397-398; Kemal ÇİÇEK, "II. Viyana Kuşatması ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)", *Türkler*, Editörler: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 9, Ankara, 2002, s. 749-750.

Hristiyan güçlerin eline geçti. Bu savaşlar sonunda en son 1697 yılında II. Mustafa'nın üçüncü Avusturya seferi esnasında, Tisza nehri yakınındaki Zenta'da Osmanlı ordusuna öldürücü bir darbe indirilerek, 16 senelik muharebenin neticesi kesin olarak tayin edilmiş oldu. Bu bozgun, Orta Macaristan'daki Osmanlı ilerleyişini durdurmuş, kaybedilen toprakların geri alınması ümidini ortadan kaldırmıştır. [142] Harp sonunda yapılan Karlofça Antlaşması Osmanlı İmparatorluğuna yalnız Tisza-Tuna-Moruş köşesini bırakıyordu Ayrıca İmparator I. Lipót (1657-1705), birliği kurulmuş Macaristan'la beraber, Erdel'i de tekrar Aziz István tacı altında birleştirdi. [143]

Böylelikle yaklaşık iki asır boyunca kılıç hakkı olarak görülen Erdel'den vazgeçilmiştir. İlk kez Avrupalı devletlerin tavassutu ve istekleri doğrultusunda bir antlaşmanın maddelerinin şekillenmiş olması ise Osmanlı diplomasisi açısından daha büyük bir yenilgi olmuştur. Bu yenilgi sonrası Osmanlılar, Habsburglara karşı siyasi ve askerî bakımdan uzun süreli ve daimî bir üstünlük sağlayamamışlardır. Duraklama emareleri, şimdi bu yenilgi ile yerini gerilemeye bırakmıştır. Osmanlılar artık ellerine imkân geçtikçe taarruz haline ama genel olarak savunma haline geçmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu XVII. asrın son çeyreğinde gittikçe artmakta olan iç çöküşünü dış başarı ve fütuhatla önlemek ve Süleyman'ın siyasetini devam ettirmek istemişler fakat başarılı olamamışlardır. İki yüzyıl süren Hristiyan-Müslüman savaşları sonucunda Macaristan ise o kadar zayıf düşmüştü ki, Osmanlıların yenilgiye uğratılarak ülkeden çıkarılmasından sonra Habsburglar, egemenliklerini bütün ülkeye yaydılar.

Fakat Macaristan, Orta Avrupa'nın bu büyük İmparatorluğunda da eski haklarından birçoğunu koruyabilmiştir. Öyle ki İmparatorluk tahtına geçen Habsburg Hükümdarı'nın ayrıca kendine Macar krallık tacını da giydirmesi, Macar yasalarına, Macaristan'ın ayrı bir statüye sahip olduğuna saygı göstereceğine ant içmesi gerekli olmuştur. Macar feodal meclisi yasalar çıkarabiliyor ve Macar ülke yönetim organı bunlara dayanarak ülkeyi yönetiyordu. Öte yandan bağımsızlık birçok bakımdan görünüşte bağımsızlıktı. Dışişleri, savunma ve maliyeyle ilgili olan kararları ise Viyana'daki merkezî yönetim kurumları alıyordu.[144]

Bu şekilde Macaristan'a hâkim olan Viyana Hükümeti'nin amacı Macaristan'ı Avusturya eyaletlerinin ekonomisinin ve endüstrisinin kalkınmasını sağlayan bir hammadde yatağı haline getirmekti. Macaristan zengin tarım potansiyeliyle Alman

[142] Gülin ORCAN, *Macaristan Prensi İmre Thököly*, 2005, s. 79
[143] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s.141
[144] Pál FODOR, *a.g.m.,* 2002, s. 42

eyaletlerinin yiyecek sıkıntısını çözecek, bu sayede Avusturya'nın sanayileşmesini hızlandırmış olacaktı. Macaristan'ın ucuz ürün temin edilebilen bir tarım ülkesinden başka bir şey olarak düşünülmemesi, hem Macar aristokrasisinin hem de mülteci askerlerin tepkisini çekiyordu. Diğer taraftan İstirdat muharebeleri milletten müthiş fedakârlıklar istemişti. Vergiler dehşet verici şekilde ağırdı. Yine bu harpler ülkede mülk düzeninin bozulmasına ve milliyet değişimine de sebep olmuştu. Muharebeden sonra keyfî olarak tarh edilen vergiler ve memlekette konaklayan, merhametten nasipsiz yabancı askerlerin iaşesi ve ibatesi köylüyü dilenecek kadar fakirleştirmişti.

Bütün bunların yanında, 17. yüzyılın son çeyreği ile 18. yüzyılın başları aynı zamanda Macarların Avusturya'ya karşı bağımsızlık hareketlerinin de ortaya çıktığı bir dönemdir. Avusturya İmparatoru I. Lipót'un Macaristan'ı Avusturya'ya bağlama girişimi, Macar halkını Avusturya aleyhine çevirmiştir. 1660'lı yıllardan itibaren başlayan Viyana ile Macaristan arasındaki bu gerginlik sonucu başlayan mücadeleyi Habsburg hükümdarı kan ve ateşle bastırmıştır.

Bunun üzerine Avusturya ülke üzerinde baskıcı bir mutlakiyet düzeni tesis etmiş, bütün bu olaylar büyük bir tepki yaratmış ve Macar milleti Avusturya aleyhine silahlanmıştır. Böylece Macaristan, millî hareketini savunan Kuruc adındaki mücahitlerle, Avusturya'ya sadık Labanc grubunun mücadelesine sahne olmuştur. İç savaşların çok kızıştığı bu devir (1672-1682) Macaristan için çok tahrip edici olmuştur. Bağımsız Macar Krallığı kurmak için Habsburg karşıtı, Katolik aleyhtarı ve soylulara karşı olan bir Macar ulusçu hareketi ortaya çıkmıştır. Kuruc'ların başı olan Kont İmre Thököly Osmanlı padişahına tabiliği tanıyacaklarını vaat ederek yardım istemiştir. Macar isyanını Habsburgları geri atmak için fırsat gören Padişah, Thököly'i Macar kralı olarak tanımıştır. Ardından 1682'de Thököly Macaristan'ın tümünü işgal etmiştir.[145]

İmre Thököly hareketinin "Osmanlı yandaşlığı" bir neden değil sonuçtu. Mülteci askerler Habsburg'a karşı başlattıkları mücadelede, İstanbul idaresini siyasi ve askerî dayanak olarak görüyorlardı. Bağımsızlık mücadelesinin dış politika kanadı, Osmanlı hegomanyasını bir bakıma kabul etmiş gibi görünse de, hareketin sonucu tam bağımsız Macaristan olarak planlanmıştır.[146]

Macarların önemli bir kısmının yaşadığı Avusturya'nın güneyinde Protestan Avusturya'yı istemeyen İmre Thököly önderliğindeki Macarlar, Fransız Habsburg

[145] Yücel NAMAL, *a.g.e.,* s. 8-9

[146] Hüseyin ŞEVKET, Çağatay ÇAPRAZ, "İmre Thököly Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun 1694 Petrovaradin Kuşatması", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2010, s. 128

anlaşmazlığından faydalanarak 1673 yılında ayaklanmış ve Osmanlı Devleti'nden yardım istemişlerdir. Thököly'nin yardım talepleri 1683 yılında kabul görmüş ve Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Avusturya üzerine sefere çıkmıştır. Sadrazam Kara Mustafa Paşa I. Lipót'a karşı harekete geçtiğinde Thököly de ordusu ile birlikte Pozsany yakınlarında O'na katılmıştır. Osmanlı ordusu 1683 Eylülünde Habsburg ve Lehistan orduları tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmış, Osmanlıların aldığı bu yenilgi de Thököly iktidarının sonunu getirmiştir.[147]

Savaşlar sürerken kendi taraflarına geçmek isteyen kuruc denilen Macar askerlerini ve soylularını (Thököly'nin dışında) affetmişler, onların askerî gücünden Osmanlılara karşı yapılan seferlerde yararlanmışlardır. 17. yüzyılın ikinci yarısında elde ettiği bu zaferler sonunda İmparator I. Lipót'un kazandığı güç Macarlara karşı daha sert bir tavır takınmaya sevk etmiştir. 1687 yılı Macar Millet Meclisine Macar krallık tacının ebediyen Habsburg hanedanı mensuplarının taşıyacağını zorla kabul ettirmiştir. Böylece Avusturya ile Macaristan arasında aşağı yukarı I. Dünya Savaşı sonuna kadar devam edecek bir süreç de başlamış oluyordu.[148]

İmre Thököly ayaklanışı Macar-Türk ilişkileri bakımından yüz elli yıl boyunca süren bir tarihî sürecin son dönemleridir. Habsburg ilişkileri açısından bakıldığında ise bir mücadele dizisinin başlangıcıdır. Kuruc isyanı her ne kadar başarısız olduysa da, zorlayıcı baskıya dayanan Habsburg mutlakiyeti geçici olarak 1680'li yılların dönemecinde geri adım atmış ve koşullar uygun hale gelmeye başladıktan sonra yeni bir ilerlemeye girmiştir.[149]

1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Habsburglar elde ettikleri bu başarıları kendi lehlerine çok iyi kullanmışlardır. Habsburglar, ülkenin boşalan yerlerine Alman, Sırp ve Rumenleri yerleştirip, Macarlara üvey evlat muamelesi yapmıştır. Bu dönemde Macar devletinin birçok idare kurumları yönetim bakımından Viyana'ya bağlanarak Merkeziyetçilik politikası uygulanmıştır.[150] Memleket idaresinin yeniden düzenlenmesinde kanunlarla sürekli vurgulanan ve devam ettirilen muhtariyet usulen dikkate alınmış olmakla beraber, hakikatte Macar devleti birçok noktalardan tamamıyla Viyana makamlarına raptedilmişti.

---

[147] Gülin ORCAN, *a.g.e.,* s. 150
[148] Yücel NAMAL, *a.g.e*., s. 15
[149] Gülin ORCAN, *a.g.e.*, s. 84
[150] Yücel NAMAL*, a.g.e.,* s. 19

Millî hayata aykırı ve Macarlığın her tabakasını aynı derecede endişeye düşüren hükümet nizamlarının tesiriyle Macar direnişi 1700'lü yıllarda tekrar başlamış ve asilzade sınıfının önde gelenlerinin liderliğinde gelişmiştir. Hareketin başına bu kez II. Ferenc Rákóczi geçmiş ve Macarları 1703 yılında Habsburglara karşı ayaklanmaya çağırmıştır. İmre Thököly ve sonrasında Rákóczi'nin yaptığı muharebelerin esas sebebi din serbestliği meselesi değil, millî serbestliğin, Macarların korunmasıydı.

Rákóczi savaşa başladığı zaman gerçekleştirmek istediği iki düşüncesi vardı. Birincisi Macaristan'ı Habsburglardan ayırıp bağımsız bir devlet yapmak, ikincisi de İmparator ile uzlaşıp, kaldırılmış olan kral seçme ve direniş hakkını eski haline getirmekti. Fransız kralının da desteğini sağlayan Rákóczi, 1705 yılında hemen hemen hiç mukavemetsiz bütün memleketi hâkimiyet altına almıştı. Fakat zamanla Rákóczi'nin askerlerinin maaşları ödeyememesi üzerine bazı askerleri düşman tarafına geçmiştir. Ayrıca serfler ile soylular arasında da bulunan sorunlardan dolayı gerginlikler çıkmıştır. Bu nedenle Rákóczi, 1708'de çıkardığı kanun ile savaşın sonuna kadar askerlik görevi yapan serflerin özgürlüklerine kavuşacaklarını ilan etmiştir. Ancak bu düzenlemelerde çok geç kalınması ve serflerin yığınlar halinde Rákóczi'yi terk etmelerini durduramamıştır. Ayrıca Avusturya'nın da sert tutumundan vazgeçip özgürlük savaşının önde gelen yöneticilerine çeşitli vaatlerde bulunup kendi tarafına çekmeye çalışması da etkili olmuştur.[151]

Diğer taraftan Fransızların batıda Habsburg-İngiliz kuvvetlerine yenilmesi ve diğer Avrupa ülkelerinden umulan yardımın alınamaması Rákóczi'nin mücadelesini daha da zorlaştırmıştır. Başlangıçta müsait askerî durum yüzünden kuruc ordusuna süratli başarılar temin etmiş olan başkaldırı, Batı harp meydanından icabı kadar kuvveti Macaristan'da savaşa sokmak mümkün olur olmaz, aynı çabuklukla sona erdi. Rákóczi'nin Polonya'da 1711 yılında Rus Çarı ile bir görüşme yaptığı sırada, Macar asilzade sınıfı ve hükümdarın temsilcileri 30 Nisan 1711'de Szatmar antlaşmasını imzaladılar. Bu antlaşmaya göre Kuruc birlikleri kralın temsilcileri önünde silah bırakmıştır. Antlaşma sonunda Macaristan Habsburg İmparatorluğunun bir parçası olmasına rağmen, imparatorluk içerisinde özerkliğini büyük ölçüde yeniden temin etmiştir. Ancak Rákóczi teslimiyet olarak kabul ettiği bu antlaşmayı hiçbir zaman kabul

[151] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 16-17

etmemiş, kendisine önerilen affı da reddederek vatanına dönmemiş ve önce Fransa'ya sonra da Türkiye'ye iltica etmiştir.[152]

Macar ülkesinin yönetimi ile ilgili olarak, III. Károly (1711-1740) zamanında teşkil edilen krallık idare makamları arasında en yükseği, merkezi Viyana'da bulunan, Krallık Saray Kançılaryası'ydı. Bu makam; tayin, af vs. gibi hükümdarlık hâkimiyetine mahsus işlere dair olan tekliflerini Krala sunar, ayrıca Macaristan'daki makamların raporlarına, tasarılarına aracılık eder ve kralın karar ve emirlerini bunlara bildirirdi. Bütün Macar içişlerini Umumi Valilik Şûrası idare ediyor; para, gümrük, iskân ve genellikle iktisadi ve hazineye ait emlak işleri hariç kanunları, emirleri tatbik eden mahallî makamlar, iller ve şehirlerle Kral ve Kançılarya arasında aracı rolü oynuyordu. Anavatan ile birleştirilmemiş ve Mária Terézia zamanında büyük beylik payesine yükseltilmiş olan Erdel'i idare etmek de Viyana Saray makamlarına bağlı Erdel Kançılarlığı'nın vazifesiydi.[153] Netice itibariyle hükümdar, devleti, bu makamalardan istifade ederek idare ediyordu.

III. Károly'nin ölümünden sonra tahta geçen Mária Terézia'nın (1740-1780) birtakım güçlüklerle mücadele etmesi gerekti. Prusya Kralı büyük Friedrick memleketini genişletmek için monarşinin en zengin eyaleti olan Silezya'yı, Bavyera Kralı Albrecht Karl da, Mária Terézia'nın dedesi ve 1705-1711 yılları arasında Habsburg İmparatorluğu yapan I. Joseph'in kızı olan karısı yoluyla büyük mirasta hak iddiasıyla, Fransa ile ittifak kurarak Yukarı ve Aşağı Avusturya'yı işgal etmişti. Arkasından Bohemya'yı da kendisine tabi kılmıştı. Tehlikeli bir durumda kalan Kraliçe Macarlar'dan yardım istedi.

Toplantıya çağrılan Millet Meclisinde asillerin vergiden muaf olduklarını, Teşkilat-ı Esasiye Kanununda yeniden teyide razı olduğunu bildirince, 1741'de Sınıflar'ı kendi safına çekmeyi başardı. Mecliste toplu müdafaa zaruretine dayanarak asillerin silah başı edilmesi kabul edildi. Macaristan'dan toplanan altmış bin kişilik ordu, Bavyeralılara ve Fransızlara karşı büyük başarılar elde etti. Fakat Mária Terézia savaş neticesinde Silezya'yı kaybetmişti (1748). Burayı geri almak için Friedrich ile yedi yıl süren boş yere bir mücadelenin içine girmişti. Ağır sıkıntılara rağmen II. Friedrick, Silezya'yı Avusturya'ya karşı ilerideki yedi yıl savaşlarında (1756-1763) korumayı başarmış, bunun sonucunda da Avusturya-Prusya karşıtlığı devam etmiştir.

[152] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.146
[153] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.149-150

Avrupa'daki değişken mücadeleler ne Prusya'ya ne de Avusturya'ya herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Artık bundan böyle Mária Terézia sadece halklarının barışını korumak için çabalamıştır.[154]

Mária Terézia'nın hükümdarlığı döneminde, kısmi olarak zümrelere göre yapılanmış olan Avusturya'nın akılcılık ve merkeziyetçilik anlamında aydınlanmacı, mutlakiyetçi bir devlete dönüşümünün temelleri atılmış ve bu nedenle de birçok reform yapılmıştır.

Tüm reformların en etkilisi eğitim sistemi reformu olmuştur. Yüksek eğitim kurumları, becerikli ve devlete bağlı memur yetiştiren kurumlar haline getirilirken, alt kedeme okullarda da aydınlanmacı eğitim ve öğretim, din ve ziraat alanında daha iyi bilgilenme, çalışkanlık ve disiplin ön plana alınmıştır. Okullar, toplumsal bütünleşmenin devlet düzeyindeki araçları haline getirilmişlerdir. Mária Terézia, madencilik, askerlik gibi meslek okullarının kurulmasına da ön ayak olmuş, subayların eğitimi için Viyana Neustadt'ta askerî akademi kurdurmuştu. Burjuva subayların sosyal saygınlıkları yükseltilmek zorunda olduğundan, subaylar için sisteme uygun soyluluk, ya savaşa katılmış olmak ya da otuz yıl namuslu bir şekilde hizmet emekle eşdeğer hale getirilmişti. Eğitim ve yönetim reformları, ülkenin, kültürün gelişmesi, toplumsal ilişkilerin değişimi açısından son derece büyük bir önem içermekteydi. Toplumsal anlayışa doğrudan doğruya kilise ve din alanında yapılan reformlarla müdahale edildi. Maneviyatta olduğu gibi maddesel mallar üzerinde de hak sahibi olan kilise en büyük toplumsal kurum olduğundan, onu devletin hizmetine almak ve öncelikle ülke halkının yönetiminde ve etkilenmesinde genel refahı artırıcı devlet kararnamelerinin çok geniş bir kesime yaygınlaştırılmasında bir mekanizma olarak kullanmak, amaca uygun gözükmekteydi. Mária Terézia döneminde, Lombardiya'da 80 manastır laikleştirilmiştir. 1773 yılına gelindiğinde başta Cizvit Tarikatı olmak üzere tüm kutsal yer ziyaretleri ve bayramlar kaldırılmıştır. 1771 yılından itibaren, Avusturya'daki barok inanç sistemi içerisinde yer alan ruhani topluluk kurulması da hükümdarlık iznine bağlanmıştır.

Devletin maliyesinin de oldukça kötü vaziyette olduğunu gören Mária Terézia, bu alanda da reformlar yapmıştır. Ayrıcalıklı sınıflar, sahip oldukları vergi ayrıcalıklarında direndiklerinden ve vergi artışlarını köylülerin üzerine yüklemek istediklerinden dolayı Mária Terézia, sınıfların ellerindeki imtiyazlar doğrultusunda on

[154] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 48

yıla yayılmış olarak taahhüt altına alınmış olan anlaşmaları sona erdirmeye başladı. Vergi artırımını ayrıcalıklı sınıflar açısından dengelemek için, sınıflar askerî görevlerden muaf tutuldular. Terézia'nın gerçekleştirdiği vergi düzenlemeleri, asillerin ve din adamlarının vergi muafiyetlerini ortadan kaldırdı. Toprak sahiplerinin arazileri, köylülerin arazilerinin yarısından fazlası kadar vergilendirildi. Mária Terézia, köylülerin topraklarından kopmalarını ve köylülüğün burjuvaziye dönüşümünü engellemek için ilk kez kadastro sistemini getirdi.[155]

Diğer taraftan bu dönemde Habsburg yönetimi altında Macarlara karşı siyasi, kültürel ve ekonomik alanda baskı uygulanmıştır. Avusturya sanayisine pazar yapmak amacıyla Macaristan'da sanayinin gelişmesine engel olunmuştur. Ayrıca ham madde ihracatına da sadece Avusturya çıkarlarına zarar gelmediği sürece izin verilmiştir.[156] Macarlar Alman baskısı karşısında çareyi eski tarihlerine sığınmakta bulmuşlar ve birbiri ardına Hristiyanlık öncesi Macar tarihiyle ilgili şiirler, romanlar ve hikâyeler yayımlamışlardır. İşte bu dönemde Macar eski tarihine bakış yeniden gözden geçirilmiş ve eski Macarlık ön plana çıkarılmıştır. 1700'lü yılların ikinci yarısından itibaren, Alman felsefeci Johann Gottfried Herder'in (1744-1803) tarih felsefesinde ve halk edebiyatı alanında açtığı yeni çığır doğrultusunda, Macar araştırmacılar ve edebiyatçılar da millî değerlere yönelerek halk edebiyatı derlemeleri yapmıştır.[157]

Mária Terézia'nın son yıllarında büyük bir çalışma hırsına kapılan oğlu II. Joseph (1780-1790), akıl ve coşkunun akıl almaz bir karışımını sergilemiştir. II. Joseph hem tutarlı bir aydınlanmacı hem de güçlü bir despottu. Bütün imparatorluğu, onu teşkil eden çeşitli memleketlerin tarihî inkişaflarını dikkate almadan, birlik devlet halinde yoğurmak istiyordu. Bu devleti de yalnız kendi iradesinin hareket ettirebileceği bir makine haline getirmeyi planlıyordu. Bu sebeple bazı memleketlerin, örneğin Macaristan'ın muhtariyetinin haksız ve gereksiz olduğu sonucuna varıyordu. Macaristan'da mevcut bulunan Sınıflar Teşkilat-ı Esasiye kanununu devletin refaha ermesinin önündeki engel olarak gördüğü için, Sınıflar Sistemini yıkmak istiyordu.

Ayrıca devlet bütçesi ancak umumi vergi üzerine bina edilebilirdi. Aydınlık fikirlerine göre kurulmuş bir devlette asillerin vergiden muaf olmasının yeri olmazdı. Joseph planlarının gerçekleştirilmesinde asillerin en kuvvetli mukavemetini hesaba katmak gerektiğini çok iyi bildiği için, Sınıflar Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun baş

[155] Efkan CANŞEN, *a.g.e*, s. 52-58
[156] Ferenc ECKHART, *a.g.e*, s.162
[157] İsmail DOĞAN, *a.g.m*., s. 9

müessesesi olan illere karşı hücuma geçti. İllerin muhtariyetlerine son verdi, memurları bizzat tayin etti. Macaristan'ı ve Erdel'i idari mıntıkalara ayırdı. Mıntıkaların başında bulunanlar imparator emirlerinin yerine getirilmesine nezaret etmekle görevliydiler.[158]

II. Joseph'in binlerce reform genelgesi çıkarma telaşı, bunların büyük bir kısmını hayata geçirememesi ile sonuçlanmıştır. 1 Kasım 1781 tarihli köleliğin kaldırıldığını bildiren yasa, II. Joseph'in en sağlam reformudur. Bu yasa, Bohemya, Moravya ve Silezya'da eski derebeylik düzenini bir hayli sarsmıştır. Bu yasaya göre, kölelikten kurtulan köylülerin topraklarının soylular tarafından satın alınması yasaklanmıştır. Ondan sonra gelenler 1848 yılına kadar devam eden angaryayı tekrar başlatmış olsalar da, II. Joseph'in getirdiği bu yasak, köylüleri 1918 yılına kadar topraklarının ziyan olmasından korumuştur.

Böyle bir düzenleme yapılmayan Macaristan'da malsız mülksüz köylüler, 1848 yılından sonra felakete sürüklenmişler, buna karşılık Avusturya'da bağımsız mülkiyet sahibi bir sınıf gelişmiştir. Tüm bu önlemler köylüler için son derece önemliydi. Serbest dolaşım izninin ardından birçok köylü ikametgâhlarını, fabrikaların geliştiği, küçük bölgelere yönelttiler. Şehirlerdeki nüfus sonraki yıllarda bir hayli arttı. Atölyelerde, fabrikalarda ve işyerlerinde işgücü sayısı çoğaldı. 1781 yılının yasaları kısa bir süre içerisinde yeni yasalarla tamamlandı ve genişletildi.[159]

Tüm bu gelişmelerle birlikte işçi problemi de doğdu. 1784 yılının kararlarından sonra istenildiği kadar çok işçi çalıştırılmasına izin verildi. Bohemya'da Alman işçiler, Çek işçiler gibi, sanayinin olmazsa olmaz kısmını, tıpkı köylülerin tarım için oldukları ve uzun süre olmak zorunda olacakları gibi, oluşturdular. Fakat işverenlerin çalıştırma şartları oldukça kötüydü. Rekabetin tunç yasası işçilerin sırtına yüklenmişti. Böylece, daha sonraları ortaya çıkacak olan sınıf mücadelesinin de temeli atılmış oldu. 1787 yılındaki Amerikan savaşı ve onun tekstil pazarındaki sonuçları nedeniyle birçok firma iflas etti. Hükümet bu gibi durumlarda çekingen davrandı. Mária Terézia zamanında sık sık girişimcilere, kötü durumda olduklarında, avanslar ve devlet yardımları verilmişti. II. Joseph bu kadar cömert değildi. O, güçlü ve iyi yönetilen firmaların başarılı olacaklarına inanıyordu. Kredi sistemi kötü işlediğinden ekonomi büsbütün şüpheli kaldı. Farklı arazi şartları ve çoğunlukla sert geleneksel yapı nedeniyle monarşinin tüm

[158] Ferenc ECKHART, *a.g.e*, s.164-165
[159] Ferenc ECKHART, *a.g.e*, s. 75-76

bölgeleri iktisadi gelişime dâhil olamadı. Mesela Tirol, İtalya ve Almanya arasında ticarette köprü görevi yapan bir eyalet olarak kaldı.

Macaristan, Avusturya'nın gümrük bariyeri nedeniyle ayrıldı ve sadece şarap, tahıl, hayvan, tütün, gübre, rastık taşı ihracatını elinde bulundurmaktaydı. Burası gelişmiş veraset topraklarının üretici ve iş adamaları için ideal satış bölgesiydi. Bu şartlardan dolayı birçok memur, II. Joseph'in Macaristan'a sistematik olarak Avusturya-Bohemya blokunun sömürgesi olarak davrandığını ve soyluları siyasi ve iktisadi sorunlarda sürekli olarak dikkafalılık gösteren bir eyalete karşı kişisel neferet duyduğunu iddia ettiler. Gerçekten de Macar sanayisinin oluşumunu korumak için ya hiçbir iş yapılmadı ya da çok az iş yapıldı. Macar iş adamlarının çoğu Pressburg ve Budapeşte'deki Viyana firmalarında maaşlı memur olarak çalıştılar veya ortaklıklar kurdular. Viyana hükümeti açıkça, "Macar soyluları, ortak yükümlülükleri birlikte yerine getirmeye hazır olmadıkları sürece, Avusturya ve Macar çıkarlarına eşitçe davranılmayacaktır" demekten çekinmemekteydi. Macaristan'ın ihracattan çok ithalat yaptığı sürece, ilerlemesi mümkün olamazdı.[160]

Tarımsal üretim, ülkeye gerçek anlamda kâr bırakmaya uygun değildi. Ülkenin, siyasi ve iktisadi konumu, hâlâ vergi muafiyetinin tadını çıkaran ve kısmen eski moda namus anlayışlarından dolayı, sanayi ve ticarette kârı düşünmeyen soyluları korumaktaydı. Özellikle maden ocağı bulunan şehirlerde, localar haklarını dar görüşlülükle aradılar ve yeni fabrikaların kurulmasına engel oldular. Macaristan'ın büyük arazi sahipleri, Avusturya'daki ve Bohemya'daki sınıfdaşlarından farklı olarak fabrika kurmaya eğilimli değillerdi. Bir bütünlük içerisinde gözlemlendiğinde Macaristan, Polonya ve Rusya'ya benzer şekilde, veraset topraklarının ardında Batı devletlerinden daha az gelişmiş olarak kaldı. Macar halkının karakteri, bu duruma katlandı. Yarına duyulan ilgisizlik sürekli aynı bağlantıyı kurdu: Fakirlik ve gurur.

Kralın 1784 yılında Almanca'nın imparatorluğun resmî dili olması yönündeki çağrısı pek başarılı olmadı. II. Joseph'in eyaletlerin ulusal dillerini yok etme çabaları, Çeklerin, Macarların ve Sırpların sadece sözel olarak nakledilen deyimlerini edebî dil olarak oturtmalarına ön ayak olmuş oldu.

II. Joseph ardında, hem muhafazakârların hem de Liberal ve eklektiklerin hak talep ettikleri büyük bir miras bırakmıştır. "Resmî ve dinî olayları akıl belirler" prensibiyle aydınlanmanın amacını ve aracını, tüm fraksiyonların kolayca ulaşabileceği,

[160] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 80

bir biçime sokmuştur. Fakat II. Joseph, reformlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu desteği hiçbir soysal sınıftan alamamış ve her yerde başkaldırılarla karşılaşmıştır. II. Joseph İmparatorluğu, hoşgörü genelgesi, papazlık statüsü ve köleliğin kaldırılması dışında, yeniden 1780'li yıllara döndüreceğini ilan etti. Macar tacının Buda'ya geri getirilmesi emrini verdi. Hasta olduğu için, otoritesini tekrar sağlayacak olan taçlandırma yolculuğuna çıkamadı. II. Joseph'in hükümdarlığı fiyaskoyla sonuçlandı. Onun başına buyruk, dengesiz ve ölçüsüz bulunan yönetim tarzı uyruklarını mutsuz etti. II. Joseph'in gerçekleştireceğine inandığı çok fazla işe girmesi ve küçük işleri bir hayli büyütmesi özellikle ileride çok önemsenecek olan, köleliğin kaldırılması, kilisenin devlet denetimi altına alınması gibi reformlarının halk tarafından kısa bir süre içerisinde anlaşılamamasına neden oldu.[161]

Diğer taraftan, II. Joseph, 1788 yılında Balkanlar'da fetih maksadıyla Çariçe Katarina ile ittifak ederek Türklere savaş ilan etmişti. Fakat kötü sevk ve idare yüzünden muharebenin başında mağlubiyete uğradı. Seferi devam ettirmek ve orduyu beslemek için il meclislerini toplantıya davet etti. Bunlar ise, vergi ve yeni asker alma hususunda karar verebilecek tek yer olan Millet Meclisi'nin toplanmasını talep ettiler. Hatta Joseph'in düşmanlarından, mesela Prusya Kralı II. Wilhelm Friedrich'ten yardım arayanlar bile oldu. Bir kısmı da Weimar Prensi Karl August'u Macar tahtına geçirmek istiyordu. Fakat sınıfların çoğunluğu Teşkilat-ı Esasiye kanununun iadesiyle de yetinebileceklerdi. Tehlikeli vaziyet Joseph'i zaten buna zorlamıştı. Hâkimiyeti altında bulunan Belçika'da ayaklanma başlamıştı bile. Prusya Kralı savaşla tehdit ettiği zaman, Macaristan'da da bir başkaldırı patlak vermek üzereydi. Manen ve maddeten kırılmış olan hükümdar ölüm yatağında icraatının büyük bir kısmını geri almaya mecbur oldu. Lakin Macarlara vermiş olduğu, Millet Meclisi'ni toplantıya çağırmak ve taç giymek hususundaki vaatlerini yerine getirmeden öldü (1790).[162]

1.6. Fransız İhtilali ve Sonraki Dönemde Macaristan

Hatırlanacağı üzere, Macaristan, Osmanlı'nın ayrılışında sonra, Habsburglara karşı büyük çapta iki defa özgürlük mücadelesinde bulunmuştur. Bunların başarısızlıkla sonuçlanması üzerine uzunca süren bir suskunluk dönemine girmiş ve varlıklarını Habsburg İmparatorluğu'na bağlı olarak devam etmişlerdir. Bu suskunluk döneminde

[161] Efkan CANŞEN, *a.g.e*, s. 110
[162] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 166

Macaristan'ın ülke ve millet olarak gelişimi Habsburglularca önemsenmemiş ve Macarlar diğer Batı Avrupa ülkelerine göre her alanda oldukça geri kalmışlardır.

Avrupa'nın bütün büyük milletleri oluşumları sırasında mutlakiyetçilik devrini geçirmişler ve birlik devlet teşkil etmek kabiliyetini ancak mutlakiyetçilik yoluyla kazanmışlardır. Macaristan bu devreyi, diline, düşüncesine yabancı, millî oluşumu Macar siyasetinin amacı saymayan, ülkeyi sadece birlik büyük devlet siyasetinin dayanak noktalarından biri olarak kullanan Habsburg hanedanının idaresi altında geçirmişti.

Nitekim Mária Terézia (1740-1780) döneminde Katoliklik devlet dini olarak ilan edilip Protestanlık üzerine baskı siyaseti uygulanmıştır. Yine bu dönemde Macaristan'a birçok Alman yerleştirilmiştir. Ayrıca Macarlara güvenmeyen Habsburg Hanedanı, ordunun bir kısmını oluşturan Macar alaylarını da kanuna göre Macar Başkomutanının komuta etmesi gerekirken, bu birlikler doğrudan doğruya Viyana'ya bağlanmıştır. Orduda yüksek görevlere Almanlar, Hırvatlar ve Slavlar doldurulup, Macarlar az sayıda bulundurulmuştur. Ayrıca ordunun komuta dili Almanca yapılmıştır.[163]

Thököly ve Rákóczi isyanlarının ardından Macarlar, Habsburglar tarafından sindirilmiş ve pek çok bakımdan kaynakları sömürülürken geri bırakılmaya mahkûm bırakılmıştı. Mária Terézia ve II. Joseph dönemlerinde de pek çok reform yapılmasına rağmen Macarlar adeta görmezden gelinmiştir. Avrupa'da ise gelişmeye, ilerlemeye son derece müsait bir ortam doğmak üzereydi. İşte bu ortamın fitilini Fransız İhtilalini ateşleyecek ve pek çok millete de ilham kaynağı olacaktı. Bu değişim akımının kaynakları çeşitliydi. Birincisi, Avrupa' daki, 1740'larda başlayan yaygın demografik ve iktisadi büyüme; ikincisi, dönemin Aydınlanma düşüncesini niteleyen ve reformun ve sorunlara akıl yoluyla çözümün değerini vurgulayan anlayış ve üçüncüsü, 1740-62 döneminin uzun sürmüş savaşlarının yarattığı etkidir.[164]

Ancak, bu devrimin uluslararası savaş ya da barış gelişmelerine olan yansıması çok irdelenmemiş ve daha çok klasik bakış açısıyla ele alınmıştır. Fransız Devrimi, eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve demokrasinin yanı sıra ulusçuluğu da getirmiştir. Kuramsal olarak, bunlardan ulusçuluğun dışında kalanların, hem ülkelerin iç çatışmalarına yumuşama, hem de uluslararası barışa katkı sağlamaları gerekirdi. Başlangıçta demokrasinin dünyaya ve insanlığa her tür barışı getireceğine dair inanç ve

[163] Yücel NAMAL, *a.g.e*., s.19
[164] Jeremy BLACK (Ed.), *Top, Tüfek ve Süngü*, (Çev. Yavuz Alogan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 233

beklenti oldukça yüksekti. Hatta bu iyimserlik o derece büyüktü ki; bulutların yağmur, fırtına taşıması gibi, demokrasinin de barış taşıdığına inanılıyordu. Demokrasinin barış getireceği görüşü birçok nedene dayandırılıyordu. Bunların ilki, yöneticiler savaş isteseler bile, halkın doğası gereği demokrasinin vereceği hak ve yetkiyle barıştan yana tavır takınacağı düşüncesiydi.[165]

Bu teori yanlış olmasa bile, Fransız Devriminden sonra, demokrasinin dünya toplumlarına ulaşmadaki hızı ulusçuluğa oranla çok daha yavaş olmuştur. Dünyanın diğer ülkelerine ulaşması bir yana, Fransa'da bile demokrasinin yerleşmesi daha uzun yıllar alacaktır. Bireysel hak ve özgürlüklerin tanınmadığı bir ülkenin politikacılarının halkı başka hayaller peşinde yönlendirme çabaları çok anormal sayılmamalıdır. Napolyon Bonaparte ve Louis Napolyon'un yaptıkları da esasında bundan başka bir şey değildi. Bunda devrimden sonra, sağlıklı demokrasinin kurulamamış olması ve anarşi ortamının etkisi şüphesiz büyüktür. Fakat genel olarak devrimin "eleştirel düşünme kavramını" eski rejimleri tehdit eden bir silaha dönüştürdüğü de bir gerçektir.[166]

Devrim rüzgârı tüm Avrupa'yı etkisi altına alırken Joseph'in emirnameleri, daha Mária Terézia'nın hükümdarlığının son senelerinde yayılmaya başlamış olan yeni fikirlerin Macaristan'da yerleşmesini teşvik etmişti. Macar beyleri ve asiller Fransa'daki fikrî aydınlığın edebî mahsullerini tanımışlardı. Asil gençler Teresianum'da[167] Fransız medeniyetini öğreniyorlardı. Kraliçe Teresianumu, imparatorluğa dâhil bilimum memleketlerde aynı ruhta idareci bir asil tabakası yetiştirmek üzere tesis etmişti.

Macar büyük asillerin çocukları Viyana'dan döndükten sonra kendi şatolarında çoğu Fransız eserlerinden olmak üzere zengin kütüphaneler meydana getiriyorlar ve Fransız fikrî aydınlık edebiyatının yeni mahsullerini ele geçiriyorlardı. Böylece Fransız İhtilali'nin estirdiği hava içerisinde Macaristan'da yeni fikirlerin birçok ocakları teşekkül etti. Viyana'da tahsil gören beyler, sosyal hayatlarında da bu fikirleri yayıyorlardı. Rousseau, Voltaire, Helvetius gibi Alman filozofların eserleri Macarcaya çevriliyor, bu suretle yeni fikir Macar millî medeniyetinin inkişafına da tesir edebiliyordu.

II. Joseph'in yerine küçük biraderi II. Lipót (1790-1792) tahta geçti. Millet Meclisi acıklı bir hava içinde açıldı Türklerle barış yapılması ve Fransız İhtilali

---

[165] Pascal BONİFACE, *Güçsüzlük İsteği Uluslararası ve Stratejik Tutkuların Sonu mu?*, (Çev: Alp Tümertekin), İstanbul, 1997, s.69

[166] A. Kürşat GÖKKAYA, Cemil Cahit YEŞİLBURSA, *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2008, s. 132

[167] Mária Terézia tarafından Viyana'da kurulan akademi.

dolayısıyla değişen siyasi durum, sınıf imtiyazları meselesi karşısında, II. Lipót'un vaziyetini, esaslı surette kuvvetlendirmişti. Aşırı taleplerde bulunan asillere karşı kral gizlice şehir ahalisini ve hanedanla birlik olan köylüyü körüklüyor ve böylece asillerin arkasında, Fransız İhtilalindeki gibi onların isteklerini destekleyecek silip süpürücü kütleler bulunmuyordu.

II. Lipót, annesinin ve büyük biraderinin köylüyü destekleyen siyasetinin meyvalarını topluyordu. Lipót bir müddet "zincirli köpeği" salıverip asilleri köylü ihtilalleriyle dizginlemeyi düşündü, fakat bunun akıllıca bir hareket olmayacağını çok geçmeden anladı. Zira sonunda bu ihtilale hâkim olunup olunamayacağı sorunu vardı. Asiller de ilk gayretten sonra, hakiki kuvvetleri bizzat hesaba kattılar ve Lipót'u varis kral olarak tanıdılar. Sınıfların kanunlar yolu ile hiçbir yeni teminat almaksızın, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun iadesiyle yetinmesi icab etti. Ayrı kanunla hükümdar, tahta çıkışından itibaren altı ay zarfında taç giymeye mecbur tutuldu. Kanunların diğer bir maddesi tabi eyaletleriyle birlikte Macaristan'ın serbest ve müstakil bir memleket olduğunu ve meşru olarak taç giyen kralın memleketi, kendi kanunları ve adetlerine göre idareye mecbur bulunduğunu beyan ediyor ve kralın asker, vergi toplamak hakkını ise ancak ve ancak Millet Meclisi verebiliyordu.[168]

Aynı yıllarda Fransız Devrimi, uluslararası bir problem haline gelmiştir. Avrupalı kralların tahtları sallanmaya başlamış, Lipót, Prusya Kralı ve Rusya Çariçesi ile birlikte, tüm ayrıcalıkların kaldırıldığı, herkesin eşit haklara sahip olduğu ve kendi kendini yönettiği yeni siyasi sisteme karşı cephe almıştı.[169]

II. Lipót'un ölümü üzerine yerine oğlu Ferenc geçti. Mária Terézia'nın ve Joseph'in serfleri destekleyen siyaseti Ferenc zamanında tehlikeli görünüyordu. Serflerin o zamana kadar olan haklarını korumak hakikaten gerekliydi, fakat şimdiki şartlar altında onlara haklarından fazlasına müsaade etmek doğru değildi. Toprakla uğraşanlarla efendileri arasında mevcut münasebet ve bağlar her iki tarafın düzeninin temeliydi. Toprakla uğraşanlara genel kolaylıklar gösterilmemeli veya onlar için yeni tedbirler alınmamalıydı. Macar köylüsünün Mária Terézia'nın ihtimamı sayesinde öğrenmiş olduğu ve oğulları zamanında çok kere başvurduğu Viyana yolu, tahta giden

[168] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 168
[169] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 113

yol, torununun uzun hâkimiyeti zamanında kesin olarak unutuldu. Hanedan bakımından Ferenc zamanının en ağır sonucu bu olmuştur.[170]

Ferenc, Fransız İhtilali'nin getirdiği ulusçuluğun, liberalizmin ve halkçılığın devrimci fikirlerine karşıydı. Tahta çıktıktan kısa bir süre sonra karşı devrimci bir savaş patlak verdi. Elli yıl sürmüş olan Avusturya-Fransa ittifakının ardından gelen yirmi beş yılda tüm Avrupa Fransa'ya karşı birleşti. Fransız Devrimi'nde soyluların üzerine gidiş, Habsburg Sarayı'nı monarşiyi savunmaya yöneltti. Devrim karşıtı duruş diğer Avrupa İmparatorlularında da gözlemleniyordu.

Esasında Avrupa imparatorluklarını, Napolyon'un demokrasiden çok ulusalcılık silahının arkasına geçmesi endişelendiriyordu. Gerçekten Napolyon, özellikle imparatorluğu elde ettikten sonra, ulusalcılık silahını daha çok kullanmaya başladı. Ancak, denetim altına aldığı ülkeleri ve uluslarını, devrimin öngördüğü şekilde, bağımsız ve özgür ülkeler statüsüne geçirmek yerine, idarelerine akrabalarını getirerek, adeta Avrupa veraset ayıbının yeni mimarı olmuştur.

Buna karşılık aydınlanma felsefesi, Avusturya, Bohemya ve Macaristan'ın entelektüellerinin Fransız Devrimine olan ilgilerini artırmıştır. Fransızların İmparatoru Napolyon Bonaparte, 1804'ten beri, Fransız karşıtı olan her şeye, öncülüğünü Avusturya'nın yaptığı savaş koalisyonlarına karşı galip gelmişti. Avrupa'yı Cumhuriyetçi, Burjuva, Liberal fakat Ulusalcı Fransız yönelimli bakış açısına göre değiştirmekteydi. 1805 yılında Austerlitz Meydan Savaşı'ndan sonra, Viyana'ya girmiş ve karargâhını Schönbrunn Sarayı'na kurmuştur. Aynı yıl yapılmış olan Pressburg Antlaşması'nda da Avusturya, Venedik, Istrien ve Dalmaçya'yı yeni cumhuriyete; İllerya, Tirol ve Voralberg'i de yeni Bavyera Krallığı'na kaptırmıştır.

1805-1806 yılları arasında 16 Alman Prens Renn birliği[171] altında birleştiler ve Fransa'nın himayesi altına girerek, 12 Temmuz 1806 tarihinde Kutsal Roma İmparatorluğundan ayrıldılar. Napolyon'un bir ültimatomu ve Renn Birliği devletlerinin ayrılışı nedeni ile imparator Ferenc, Alman İmparatorluk tacını bıraktı ve 1804 yılında yeniden kurulan Avusturya İmparatorluğu'nun kalıtsal unvanını aldı. Böylece modern Avusturya doğdu ve kalıtsal krallığa dönüştü. Devletlerin geleneksel anayasaları ilkesel

[170] Ferenc ECKHART, *a.g.e,* s. 171

[171] 1806 yılının sonbaharından itibaren kraliyetin dağılmasından sonra, Avusturya ve Prusya hariç hemen hemen tüm Alman prenslerinin katıldığı Renn Birliği, bir bağımsız devletler birliği oluşturmuştur. Bu birlik, Napolyon'un siyasi aygıtı rolünü oynamış ve 1813 yılında yok olmuştur.

olarak değiştirilmedi, Macaristan'ın ayrıcalıkları da sürdürüldü. Böylece Avusturya diğer Avrupa devletlerinin içerisinde önemli bir konuma geldi.[172]

Fransa'nın Napolyon'un öncülüğünde Antidemokratik Avrupa'ya karşı yürüttüğü savaşı bir demokrasi ve özgürlükler savaşı olarak görmek mümkün değildir. Her ne kadar Fransız Devrimi'nden sonraki Avrupa İhtilal savaşları, tarihin klasik savaşları ile bir takım farklar içeriyor olsa bile amaç çok farklı sayılmazdı. Devrimin ruhu belki bu savaşlara şekil olarak yansımış ve tarihte "Kitle Savaşı" kavramı ortaya çıkmışsa da, Clausewıtz'in üçlü savaş tanımlamasında belirttiği gibi, bu savaşı ne Fransız halkı ne yalnız başına ulusal ordu değil, bizzat siyasiler çıkardıkları için, kör ve doğal bir güç sayılan şiddet, kin ve düşmanlık, özgürlük amacına fazlasıyla gölge düşürmüştür.[173]

Napolyon Bonapart'ın kendi ülkesinde bile uygulamadığı, ya da uygulamaktan vazgeçtiği, liberal düşünce ve devrimin tüm değerlerini silah zoruyla Avrupa'ya yaymak istemesi tarihin en büyük devriminin arkasından yaşanmış en büyük çelişkidir. Bundan öte ulusalcılığa da Napolyon'un ihanet ettiği[174] yönündeki düşünceleri de haksızlık olarak görmemek gerekir. Her ne kadar Napolyon, devrim değerlerinin verdiği enerjiyle, Avrupa arenasında birçok askerî başarılara imza atmışsa da, zaman içerisinde, devrimin renklerinden uzaklaşması sonucu, hem yenilgiler kaçınılmaz olmuş hem de Napolyon'un savaşlarının tarihin diğer klasik savaşlarından hiçbir farkı kalmamıştır.[175]

Fransa'da demokrasi sağlıklı şekilde yerleşmiş ve işlemiş olsaydı, devrimin Avrupa'ya açılımı da farklı olabilirdi. Nitekim Amerikan Devrimi'nin Avrupa'ya yansıması çok daha barışçıl olmuştur. Oysa Napolyon'un yapmaya çalıştığı, adeta günümüzde ABD'nin Irak ve Afganistan'a demokrasi götürme operasyonlarını andırıyordu. Napolyon'a karşı olmasa bile, devrimin ordularına karşı savaşan Avrupa ülkelerinin sivil-asker insanları da sanki ülkelerine demokrasinin ve onun öngördüğü bireysel hakların girişine engel olmaya çalışıyorlardı. Sonuçta, demokrasi ve ulusal egemenlik anlayışı, çok daha büyük sempati kazanacağı yerde, Napolyon'un kişiliği sayesinde başlangıçta dünya barışı açısından prestij kaybına uğramıştı. Çünkü Napolyon'a karşı savaşan koalisyon ülkelerinden (Avusturya, Rusya, Prusya, İngiltere, İspanya) yaklaşık bir buçuk milyon asker hayatını bu savaşlarda kaybetmişti. Fransa'nın

---

[172] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 116
[173] Ali KARAOSMANOĞLU, "Clausewitz ve Savaşın Evrensel Yapısı", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan Sayısı, Ankara, 1981, s.143
[174] Oral SANDER, *Siyasi Tarih*, A.Ü.S.B.F.Yayınları, Ankara, 1984, s.114
[175] Carl Von CLAUSEWİTZ, *Savaş Üzerine* (Çev: Selma Koçak), İstanbul, 2007, s.161

da bir milyon asker kaybı vardı. Bu rakamlara bütün ülkelerden ölen bir milyon sivil de ilave edildiğinde, İhtilal savaşlarının insan kaybı toplam üç buçuk milyonu buluyordu. Şüphesiz ki bu tablo, XIX. yüzyıla girerken, dünyanın barıştan ne kadar uzak olduğunun bir göstergesiydi.[176]

Tüm yaşanan sıkıntıların temelinde esasında Fransız Devrimi öncesinde Avrupa'daki devletlerin monarşik rejimlere sahip olmaları yatıyordu. Bu çerçevede monarşilerin egemenlik anlayışı devletlerarasındaki ilişkilerin biçimlerini de belirlemekteydi. Fransız Devrimi'nin üretimi olan Fransız Cumhuriyeti, monarşik anlamda türdeşleşmiş olan Avrupa sistem yapısının ilişki biçimleri için önemli bir sorun teşkil etmişti. Avrupalı monarşilerin bürokratik yapısından farklı ulusal bir bürokrasi ve ulusal bir ordu modeli ile sistemde kendine yer bulmaya çalışan Fransa'ya karşı, Avrupa Monarşilerinin tepkisi şiddetle karşı koymak oldu. 1804'te Fransız İmparatoru olan Napolyon ise, Avrupa monarşilerinin sistem yapısı ile Fransız Devrimi'nin ürettiği liberal ve ulusal değerlerle donanmış bir mantıkla hesaplaşma yoluna gitti. Bu nedenle Napolyon Savaşları olarak anılan süreç Avrupa monarşilerinin hem kendi egemenliklerini, hem de içinde bulundukları sistemi koruma mantığı içinde devam etti. Nihayet 1814'ün sonunda Napolyon'un yenilgiye uğratılması ile monarşik sisteme yönelik tehdit bertaraf edilmiş gözükmekteydi.[177] Fakat Napolyon'un yenilgiye uğradıktan sonra bile tüm Avrupa'ya yayılmış olan devrimci düşünceleri önlenemedi. Gerçekten, 1815'te devrimci ruh Napolyon'un can düşmanlarını bile etkilemişti. Çünkü Avrupa hükümdarları ancak Fransızları taklit ederek uyruklarının duygularına ve çıkarlarına seslenip yurtseverliklerini nasıl canlandıracaklarını öğrendikten sonra, karşısına çıkan güçleri darmadağın eden Napolyon birliklerine direnecek duruma geldiler.[178]

Neticede Napolyon'a karşı yürütülen mücadelenin başını çeken İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya Mart 1814'te Chaumont Antlaşması'nı imzalayarak, Napolyon ile olan mücadele sona erene kadar savaşa birlikte devam edeceklerini ve Fransa ile ayrı ayrı barış yapmayacaklarını taahhüt ettiler. Antlaşmanın gizli maddelerinde ise savaşın sonunda oluşturulacak yeni Avrupa'nın siyasal haritasını düzenlediler. Mart ayının sonunda müttefik ordularının Paris'e girmelerinin hemen ardından 11 Nisan 1814'te

---

[176] Süleyman ERKAN, "Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerinin Özellikleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Sayı:22, s.97

[177] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e*., s. 134

[178] William H. MCNEİLL, *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel), İmge Kitabevi, İstanbul, 1971, s. 380

Napolyon Fransa tahtından çekildi. Mayıs ayının başında da 1793'te devrimci hükümet tarafından tahttan indirilmiş olan Bourbon hanedanının hayatta kalan üyesi 18. Louis törenlerle Paris'e gelerek Fransa tahtına geçti.[179] Şimdi sıra dünyanın nasıl bir barış düzeni kuracağına gelmişti. Buna karar verecek olan 1815 Viyana Kongresiydi.

1.7. 1815 Viyana Kongresi

1806 yılında Napolyon'un Sarayı'na Avusturya elçisi olarak atandığı andan itibaren, Metternich'in başlıca hedefi Fransız İmparatoru'nu düşürmek, Avrupa'da barışı ve siyasal dengeyi yeniden kurmak, beş büyük gücün birliğini gerçekleştirmek ve Avusturya'yı beş büyük güçten biri haline getirmek olmuştu. Fransız Devrimi'nden nefret, Metternich'in tüm duygu ve düşünce dünyasına egemen olmuştu. Ona göre Fransız usûlü demokrasi, "tedavi edilmesi gereken bir hastalık, söndürülmesi gereken bir yanardağ, kızgındemirle yakılması gereken bir kangren, toplumsal düzeni yutmak üzere ağzını açmış çok başlı bir yılan"dı.[180] Bu Devrim'e karşı yürüttüğü savaş, onun tarihteki rolünü belirlemiştir. Napolyon'a karşı savaş, onun yaşamını yönendiren başlıca olay olmuştur. Napolyon ile savaş, Metternich için Devrim ile savaşla eş anlamlıydı.

Avusturya İmparatorluğu'nda tüccarlar, iş adamları ve sanayicilerden oluşan güçlü bir orta sınıf bulunmamaktaydı. Toplumdaki egemen sınıf toprak aristokrasisiydi ve nüfusun çoğunluğunu da köylüler oluşturmaktaydı. Hükümet ve yönetim, yerel asiller ile Viyana'nın denetimindeki polis, ordu ve bürokrasinin elindeydi. Liberalizm ve Ulusçuluk akımları, özellikle üniversite öğrencileri, bazı ordu subayları, ticaretle uğraşanlar ve Avusturya'nın denetimi altındaki sınır bölgelerinde yaşayan halklar üzerinde etkili olmuştu. Ulusçuluk, ancak köylülerin kentlere göç etmesinden sonra günışığına çıkabilmişti.

Avusturya monarşisi içindeki uluslardan yalnızca Macarların, gerçek ve bozulmamış ulusal gelenekleri vardı. Almanlar da, İmparatorluk içinde yer alan tarihî bir ulustu. İtalyanlar ise on dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Avusturya İmparatorluğu'ndan ayrılmayı ve kendi ulusal devletlerini kurmayı istiyordu. İmparatorluk içindeki Polonyalılar da, tarihî bir ulusun tüm ayrıcalıklarını talep etmekteydi. Çekler, Romenler, Hırvatlar ve Sırplar ise, İmparatorluk sınırları içinde bulunan, tarihleri olmayan ve bastırılmış ulusal topluluklardı.

---

[179] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 134
[180] Norman DAVİES, *Avrupa Tarihi*, İmge Yayınları, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 2006, s. 811

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Avusturya hanedanı, iki büyük tarihî ulus olan Almanlar'ın ve Macarlar'ın ulusal ve siyasal istemleriyle tehdit edilmekteydi. Fakat İmparatorluğun karşı karşıya bulunduğu tehlike iki yanlıydı. Bir yandan, İmparatorluk içindeki özerklik hareketleri, öte yandan da, çok güçlü komşuların tehditleri.[181]

Farklı ulusların oluşturduğu Avusturya İmparatorluğu'nun bir vatandaşı olarak Metternich, halkların self-determinasyonu ilkesinin uygulanmasının Habsburg Devleti'nin ortadan kalkmasına neden olacağını anlamıştı. Bu nedenle, inançları ve çıkarları onu Fransız Devrimi'nin karşıtı yapmıştı. Metternich gücünü ve yetkisini, Fransız Devrimi'nin düşüncelerini bastırmak yönünde kullanmada kararlıydı. Metternich, Fransız Devrimi'nin Napolyon Savaşları'nın yıkıntılarının ardından, Viyana Kongresi düzeniyle Avrupa'nın ve Avusturya'nın barış ve sükûnet dönemine gireceğini umuyordu. Metternich'e göre, Avrupa'nın ve Avusturya'nın çıkarları ortaktı. Avrupa'nın ortasında yer alan Avusturya gibi çok uluslu bir devletin yaşayabilmesi için barış gerekliydi ve bu barış da, ancak güç dengesi ve 1815'de kurulacak siyasal düzenle sağlanabilirdi. Avrupa kıtasının dengesinin anahtarı Avusturya'nın elindeydi. Avusturya, bu anahtarı ancak güç yetkili ellerde olduğu ve ülke kendi içinde parçalara bölünmediği sürece koruyabilecekti.

Metternich'in görüşüne göre, Avusturya'nın görevi devleti bir birlik halinde tutmaktı. Metternich, tüm yaşamı boyunca, Avusturya İmparatorluğu'nu oluşturan farklı ulusların bu birliği bozmamaları için çaba harcamıştı. Metternich, çabalarını eski düzeni yeniden kurmaya yöneltmişti. Düzene aykırı siyasal düşünceler yok edilmeli ve geçen yüzyılın geleneksel ilkeleri yeniden kesin bir biçimde uygulanmalıydı. Bu nedenle de toplum düzeninin temel direği olarak gördüğü Hrıstiyan dinini desteklemiş ve devlet ile kilise arasındaki bağı mümkün olduğu ölçüde sıkılaştırmaya çalışmıştı. Düzeni ve hükümetin sürekliliğini en iyi koruyabilecek yönetim biçimi olarak da monarşiyi görmüştü.[182]

1815 yılının Avrupası, çok bölünmüş ve birbirinden çok farklı yapıdaki devletlerden oluşmaktaydı. Farklı iç gelişmelere sahne olan bu devletlerin paylaştıkları ortak politika, yalnızca savaş ve barış politikasıydı. İşte Metternich'in ev sahipliğinde

[181] Hüner TUNCER, *Metternich'in Osmanlı Politikası*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995, s. 22-23
[182] Hüner TUNCER, *a.g.e.,* s. 14-16

gerçekleştirilecek olan Viyana Kongresi, devrim ve savaşlardan sonra Avrupa'da düzeni yeniden kurmak için toplanacaktı

Avusturya'yı Metternich, Prusya'yı Hardenberg, Rusya'yı Nesselrode ve İngiltere'yi de Castlereagh temsil ediyordu. Napolyon işgalinden kurtarılmış Avrupa ülkeleri insanının beklentileriyle kongrenin kararları arasında büyük çelişki ve uçurumlar bulunuyordu. Fakat Avrupa insanının kongreden beklentilerinin büyük olması, şüphesiz ki kongrenin dünyaya egemen ve geniş çaplı ülkeler organizasyonu olması ile yakından ilgisi vardı. İşgal ülkeleri liberal ve ulusal haklar umut ededursun, kongre kararları eski dünyaya yeniden eski efendileri getirmekten başka bir anlam taşımamaktaydı. Nitekim Kongre ile adı özdeşleşmiş bulunan Avusturya Başbakanı Metternich'in sözcüsü Gentz'in sonradan söylediği gibi, "Amaç yenilenlerden kurtarılanların yenenler arasında bölüşülmesiydi." Kongre, görünürde Napolyon'un yenilmesini ve pasifize edilmiş olmasını barış düzeninin kurulması için yeterli görse de, Fransa'nın ve Talleyrand'ın kesin hesaplaşmanın dışında tutulmaya çalışılması, kongreye egemen ülkelerin, ancak kendilerinin istediği şeyin barış olarak değer taşıyabileceğini gösteriyordu.[183]

Viyana Kongresi'nin görünürdeki amacının, Avrupa'da eski düzenin yeniden kurulması olmasına karşın, güç gerçeği ve güç düzenlemeleri Viyana diplomasisinin odak noktasını oluşturmuştu. Bununla birlikte, Viyana Kongresi çıkması olası bir savaşı önleyerek barış zemini oluşturmuş bir platform değil, bozulan dengeleri yeniden düzenlemek gibi bir misyonun üstlenildiği yer olmuştur.

Avusturya; İtalya, Almanya ve Polonya gibi Napolyon'un milliyetçi bir kimlik oluşturduğu bölgelerin kontrolünü üzerine alarak bu sorumluluğu üstlenmişti, fakat bu sorumluluğu yürütecek güce sahip olmadığı da ortadaydı. Metternich Avusturya'nın bu zayıflığını hem yeni Avrupa siyasi haritasını işler kılacak, hem de bu harita dâhilindeki devletleri işbirliği içinde tutarak yeni bir güç dengesini oluşturacak olan değerleri oluşturmak için kullandı. Bu değerlerden ilki Rusya'yı işbirliğine çekmekti. Eylül 1815'te imzalanan Kutsal İttifak ile Rusya, Prusya ve Avusturya Avrupa dâhilinde monarşilere yönelecek olan liberal ve milliyetçi karakterdeki bütün girişimlere karşı işbirliği yapmayı taahhüt etti.[184] Fakat Kutsal İttifak'ın baskıcı tedbirleri pek çok yerde geri tepti ve ittifak bozulmakta gecikmedi. Bunun sebebi ise genel çıkarlarını korumakta

[183] Süleyman ERKAN, *a.g.m.*, s.98
[184] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.,* s. 137

gösterdikleri disiplin ve başarıyı, kendi ülke çıkarkları söz konusu olduğunda serbest ve farklı davranmalarıdır.[185]

1815'deki Viyana Kongresi, uluslararası ilişkilerin tarihinde, 1648 Westphalia'dan sonraki ilk büyük çok aktörlü uluslararası anlaşmaların düzenlediği toplantı olmuştur. 1792'den beri süregelen Avrupa'daki savaş ortamına son veren kongre, bir takım hatalı kararlara imza atmış ve daha sonra eleştiriye konu olmuşsa da, en azından kan akmasına bir süre de olsa son vermiştir. Gerçi Viyana düzeninin kararları ileride yeni savaşların çıkmasında rol oynayacaktır, ancak Avrupa kısa bir süre de olsa, sükûnete ve sessizliğe, bu düzenle kavuşmuştur. Uzun, yorucu ve büyük yıkıma yol açan savaşlardan sonra gelen barış, taraflar istedikleri sonuca ulaşamasalar da mutluluk verici olmuştur. Her ne kadar taraflar savaşırlarken birden bire savaşı durdurup barış yapmaya karar vermemiş ve Napolyon'un zorunlu teslimiyeti kongrenin düzenlenmesine yol açmışsa da, Erasmus'un dediği gibi, en kötü barış bile an haklı savaştan daha iyiydi. Ya da dönemin savaşlarına bizzat tanık olmuş Goethe'nin ifadesi ile adalet ve düzensizlik yerine adaletsizlik ve düzen daha yeğlenir bulunmuştu.[186]

Metternich'in 1814 ve 1815 yıllarında, siyasal düşüncelerinin iki odak noktasını Almanya'da ve İtalya'da düzeni kurmak oluşturmuştu. İskandinavya ve İspanya yarımadası, onun siyasal çıkar çevresine oldukça uzak kalan bölgelerdi. Balkanlardaki Rus yayılmasını ise, İngiltere ile uyum içinde, Osmanlı Devleti'nin mümkün olduğu ölçüde bütünlüğünü korumak yoluyla durdurabileceğini umuyordu. Bu doğrultuda Metternich'in başlıca hedefi, kıta güçleri ve özellikle Doğu devletleri arasındaki dayanışmayı korumak olmuştu. Metternich'in kurduğu sistemin başlıca iki güçsüz noktası bulunmaktaydı: Doğu sorunu ve ulusçuluk akımı. Bu sistem bir bakıma Rusya'nın vereceği güvenceye ve Orta Doğu'da kurulmuş olan statükoya saygı göstermesine dayanıyordu. Rusya'nun Osmanlı Devleti'nin Avrupa toprakları üzerinde genişleme isteklerini gerçekleştirmeye yönelip, burada çıkarları Avusturya ile çatışınca ve Doğu Avrupa'da, Rusya'nın da desteklediği ulusçuluk akımları güçlenmeye başlayınca "Metternich Sistemi" de çökmüştü.[187] Ne ilginçtir ki ulusçuluk akımına destek veren Rusya ileride de görüleceği üzere, Macar ayaklanmasının bastırılması sırasında, Avusturya'ya yardım etmiştir. Bu da devletlerin çıkarlarına göre hareket ettiğinin en bariz kanıtıydı.

---

[185] A. Kürşat GÖKKAYA, Cemil Cahit YEŞİLBURSA, *a.g.e.*, s. 141
[186] Oral SANDER, *a.g.e.*, 1984, s.125
[187] Hüner TUNCER, *a.g.e.*, s. 27-28

Napolyon Savaşları'ndan sonraki 33 yıl, başta Avusturya ve daha sonra tüm Avrupa'da "Metternich Çağı" olarak adlandırılır. Bu çağın önemli özellikleri; sanayi devriminin başlaması, iktisadi ilerlemenin yarattığı sosyal sorunlar, hareketli nüfus artışı, yönetimde halkın katılımı yönünde talep, yükselen ulusçuluğun yarattığı gelgitler, sosyal, siyasi ve uluslararası statükonun korunması amacıyla atılan her adımın hükümet tarafından denetlenmesidir. Metternich, bu dönemde, statükonun korunması yönündeki güçlü isteğin sembolü olmuştur.[188] Öyle ki Sanayi Devrimine kadar askerî açıdan tutuculuğun en uç örnekleri sergilenmiştir. Silah ve asker alımı konularındaki reform planları arşivlerde tozlanmaya terk edilmiş ve bürokratlar bu tür yenilikçi girişimlere para harcamaktan kaçınır olmuşlardı.[189]

Viyana Kongresi'nin öngördüğü ve gerçekleştirdiği yeni barış düzeninden belki daha da önemlisi bunun nasıl yürütüleceği sorunuydu. İngiltere'nin Napolyon'u yenen ittifaktan ayrılması her ne kadar monarşik ülkelere bir serbestlik ve senkronize bir görünüm kazandırmışsa da, İngiltere'nin destek vermediği, Fransa'nın da dışlandığı bir dünya düzenini kendi başlarına yürütecek güçleri yoktu. Nitekim Rus Çarı I. Alexandr'ın önerisiyle, Viyana Kongresi'nden sonra kurulan "Kutsal İttifak" bu zorluğun bir yansımasıydı. Kutsal dayanışmayı gerçekleştiren Avusturya, Rusya ve Prusya'nın, İncilin emirleri doğrultusunda ortak bir politika yürüteceklerini deklare etmiş olmaları, devrimin radikalizmini engellemeye çalışırken, kiliselerle birlikte muhafazakâr kamuoyunun da desteğini bu konuda ne kadar çok önemsediklerini göstermektedir. Demokrasi ve insan haklarına karşı geleneksel düzenin korunmasını sağlamaya çalışırken, bu meşruiyetin kiliseye dayandırılmak istenmesi, Batı ülkeleri için çok yeni bir yöntem sayılmazdı, fakat öneri Rusya'dan gelmişti.[190]

Devrim Savaşları ve Napolyon Savaşlarının 1815'te sona ermesinin ardından Avrupa 1793'ten beridir kaynaklarını akıtmakta olduğu çatışma döneminden kurtulmuş bulunmaktaydı. Çatışmanın sona ermesi Avrupalı devletlerin ekonomik ve sosyal yapılarında ivmeli bir değişim içine girmelerine neden oldu.

1830 yılına gelindiğinde Fransa'da, Belçika'da, Almanya'nın bazı kısımlarında, İtalya'da, İsviçre'de ve Polonya'da devrimler olmuştu. Bu devrimler varlıklı orta sınıfın öncülüğünde gerçekleştirilen liberal isyanlar niteliğini taşımakta olup, 1820'li yıllardaki

---

[188] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 125

[189] Christon I. ARCHER, John R. FERRİS, Holger H. HORWİG, *Dünya Savaş Tarihi*, (Çev. Cem Demirkan), Akyüz Yayınları, İstanbul, 2006, s. 367

[190] William A. DUNNİNG, "European Theories of Constitutional Goverment after the Congress of Vienna", *Political Science Quaterly*, Vol.34, No.1 (mar.,1919), pp.3

ulusal ayaklanmalara benzememekteydi. 1830 devrimleri, öncelikle 1815 yılından itibaren benimsenen tutucu politikaların katılıklarına, yetersizliklerine ve bunların amaçlarına karşı protesto niteliğindeydi.

Napolyon'un yarattığı endişe ve korku dolu yıllardan sonra, Viyana Kongresi'nin getirdiği baskıcı ve mutlakiyetçi yönetimler, Avrupa halkı üzerinde bağımsız, liberal, ulusalcı beklentileri yok etmeye yetmemişti.[191] 1830 devrimleri sonucunda, Avrupa her zamanındakinden daha keskin çizgilerle iki siyasal bölgeye bölünmüştü. Almanya, İtalya ve Polonya'da tutucu güçler Liberalizm karşısında utku kazanmış ve devrimler Avusturya, Rusya ve Prusya'nın ortak eylemleri sonucunda bastırılmıştı. Fransa, Belçika, İsviçre, Portekiz, İspanya ve İngiltere'de ise Liberalizm, zaman zaman Fransa ve İngiltere'nin gücü tarafından da desteklenmek suretiyle başarı kazanmıştı. Böylece, Ren'in batısındaki Avrupa, giderek büyüyen ticari ve endüstriyel orta sınıfın özel çıkarlarını göz önüne alan Liberal, anayasal ve parlamenter hükümet türünü benimserken, Ren'in doğusundaki Avrupa ise 1815'in ekonomik ve siyasal modelinin tüm ana çizgilerini korumuştu. İşte bu durum, 1848 yılına değin Avrupa'da uluslararası ilişkileri belirleyen temel öğe olmuştu.[192]

Sonuç olarak bütün Orta ve Güney Avrupa memleketleri Napolyon'un düşmesini sevinçle karşılamışlardı. Fakat Fransız İmparatorunu yıkan müttefiklerin, Fransız boyunduruğundan kurtardıkları Avrupa'da, İnkılaptan önceki rejimleri diriltme iddiasıyla eski despot kralları ve aristokrat idaresi sınıfını iş başına getirmeye kalkmaları büyük hayal kırıklığına ve memnuniyetsizliğe sebep oldu.[193] Ayrıca Viyana Kongresinden sonra bütün Avrupa'da kendini gösteren eski düzene dönüş, yeniliklere mani olan bir unsur sıfatıyla, Macaristan'da da yerini bulmuştu. Hatırlanacağı üzere, Napolyon tarafından oluşturulan Ren İttifakının ardından, İmparator Ferenc Roma-German İmparatorluk unvanını terk etmiş ve Avusturya İmparatorluğu yeniden tanımlanmıştı. İmparator bu yeni yapı içerisinde de Macaristan'ın sınıflar esasına dayanan mevcut durumunun muhafaza edileceğini temin etmişti.

Onun dışında, sansür ve polis Macaristan'da da hâkimdi. Memleketin siyasi gelişimi adeta taş kesilmişti. Gümrük siyaseti ve mal aktarımı şartlarının kötülüğü

---

[191] A. Kürşat GÖKKAYA, Cemil Cahit YEŞİLBURSA, *a.g.e.*, s. 144
[192] Hüner TUNCER, *a.g.e.*, s. 36
[193] Mustafa AKDAĞ, *Yakınçağ Dönemi Avrupa Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010, s. 122

yüzünden ekonomik sefalet gittikçe arttı. Merkeziyetçi mutlakiyet rahatsız edilmeksizin zaferini kutluyordu.[194]

1.8. 1848 Macar İhtilali

XIX. asır başlarında, Macaristan medeni ve sosyal gelişmede Batı milletlerinden çok geride kalmıştı. Türk-Macar savaşları ile başlayan bu gerileme ancak hanedan ile milletin omuz omuza çalışması ile telafi edilebilirdi. Fakat 18. yüzyılda ekonomik ve sosyal alanda gerekli olan ıslahatlar yapılamadı. Batıda kapitalist düzenin gelişimiyle eş yürüyen sanat ve ticaret bakımından kalkınma, müreffeh hayat imkânları ve siyasi olarak feodal yapıyı değiştirirken, Macaristan'da hayat medenileşmemiş, medeniyet arzuları yükselmemiş, cemiyet orta çağ cemiyetinden hiçbir nokta da fark göstermemiş ve en başta olduğu gibi muhafaza edilmekte olan sınıflar teşlilat-ı esasiye kanunu siyasi değişikliklere imkân vermemiştir. 18. asır başında Tuna boyundaki Habsburg Monarşisi baştan başa feodal bir bünye arzederken, yüzyıl sonra Macar ve Avusturya kısımları birbirinden esaslı şekilde fark göstermişti.[195]

Diğer taraftan daha önce de ifade edildiği gibi, Habsburg yönetimi altında Macarlara karşı uygulanan siyasi ve kültürel baskı ekonomik alanda da uygulanmıştır. Avusturya sanayisine pazar yapmak amacıyla Macaristan'da sanayinin gelişmesine engel olunmuştur. Ayrıca ham madde ihracatına da sadece Avusturya çıkarlarına zarar gelmediği sürece izin verilmiştir. [196]

19. asrın ilk yarısında Macar vatanseverlerin fikrini işgal eden mesele ise, Macarlık kendi kuvvetiyle, yollarına kasten konmuş engelleri atlayarak ve bizzat kendisini yenerek Batının medeni milletlerinin bulunduğu gelişmişlik seviyesine ulaşabilir mi? meselesi idi. oysa Viyana Kongresini takip eden zamanda bu millî vazifeyi idrak edenlerin sayısı çok azdı. Bu meseleyi Macarların ilgi merkezi haline getirmek, aydınlarda memleketin geri olduğu şuurunu uyandırmak, ıslahatların tarzı hakkında genel kamuoyu yaratmak şerefi Kont István Széchenyi'ye ait olacaktı.

Széchenyi'nin ortaya çıkışının ve faaliyetinin sebebi ve herkesten fazla tesir yapmasını izah eden nokta, soyunu son derece sevmesi ve Macarlığıdır. Gayesi, mahvolmak üzere gördüğü Macarlığın kurtarılması yahut onun söylediği gibi, "beşeriyet için bir milleti muhafaza etmek, onun özelliklerini korumak ve pürüzsüz bir

[194] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.173
[195] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.174
[196] Ferenc ECKHART, *a.g.e* ., s.162

şekilde geliştirmek, dünyayı yeni bir milletle zenginleştirmek" idi. Ondaki esas bakış açısı "Macarı Macarlaştırmak"tı.

Değişmenin amili nesillerce Habsburg saray muhitinde yaşamış, Macarlıktan çıkmış ve millî dili dahi tam konuşamaz hale gelmiş bulunan büyük soylular değil, millet meselelerinde kavrayışlı ve siyaseten yetişkin orta mülk sahibi asiller olabilirdi. Anlaşılacağı üzere değişimi tetikleyecek bir burjuva sınıfı oluşmamış, serfler de kendi hallerine terk edildiklerinden ve geri kalmışlıklarından dolayı siyasi amaçlar peşinde koşmaya ve başarılı olmaya güçleri yoktu. Millîlik hareketine ekonomik ve maddi oluşum sahasında başlamak emelinde idi. Islahatlar konusunda fikirlerini yaymak, kamuoyu meydana getirmek için canlı bir edebî faaliyet gösterdi. Faaliyetleri kapsamında birçok edebî eser meydana getirdi. Bu eserlerinde sosyal ve ekonomik alanda millilik anlamında farkındalık oluşturma ve geri kalmışlığın yapısal sorunlarını tespit ve buna karşılık yapılması lazım gelen hususlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede toprak düzeni, vergi sistemi, hukuk düzeni, ticaret sistemini, gümrük sistemini irdelemiş yeni fikirler ortaya atmıştır.

Széchenyi, milletin siyasi ve medeni anlayışını değiştirmek istiyordu. Bu doğrultuda sadece siyasi reformların değil, ahlaki anlayışta da yeniliğin gerekliliğine inanıyordu. Ona göre Macarlığın maddeten geri kalmasından hükümet değil, bizzat milletin kendisi, bilhassa imtiyazlı sınıfların kabiliyetsizliği suçludur. Macaristan'da ne toprağın, ne sermayenin, ne de işin medeniyetçe ileri Batı devletlerindeki kıymeti yoktur. Macaristan'daki bir mülk sahibi başka yerlere kıyasla daha fakirdir. Teçhizat ve sermaye için de parası yoktur. Zira angarya, öşür gibi feodal devir müesseseleri mali itibarını baltalamıştır.[197]

Macar hukuku, ancak şahsen kazanılan mülk üzerinde sahibinin serbest tasarruf hakkını tanıyordu. Kişi, atalarında kalma mülkünü ancak oğullarının ve akrabalarının rızasıyla tasarruf edebilir, satış muamelesi yapabilirdi. Kanun varislerin hakkını en geniş şekilde koruyor ve onlara asırlarca sonra dahi gayrimenkullerini geri alma imkânını veriyordu. Bu durum kişinin şahsi mülkünü dilediği gibi değerlendirmesinin ya da yatırım aracı olarak kullanabilmesinin önüne geçmiştir. Mali hayatın gelişimine de engel olmuştur. Ayrıca ailenin sönmesi halinde mülkün taca intikal etmesi de mal sahibinin serbest tasarrufunu tehdit ediyordu. Macar mülk sahibinin para temin eden

[197] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.176

malı yoktu. Széchenyi'nin dediği gibi "Bir şeyin benim olması ve şahsıma ait bulunması fikri, onunla mümkün olan her şeyi yapabilmem demektir."

Széchenyi'ye göre ticaretin yokluğu ziraate büyük zarar veriyordu. Ticaret olmamasının sebebi de, bahtsız coğrafi durum ve para yokluğu ile nakliyat işlerinin çok kötü vaziyette olması, gümrük sisteminin bozukluğu, fakat bilhassa Macar mahsulüne memleket dâhilinde dahi piyasa bulunamamasıydı. Herşeyden önce her alanda gelişime ihtiyaç vardı. Teşkilat-ı Esasiye Kanunun zamana uygun şekilde değiştirilmesi ve bu çerçeve dâhilinde asillerin vergi muafiyetinin kaldırılması lazımdı. Széchenyi'nin çabaları edebi faaliyetlere katılarak çeşitli yazılar ve eserler kaleme alması, ıslahat meselesinin sürekli canlı tutmuştur.[198]

Széchenyi'nin fikirlerine taraftar ve muhalif birçok görüş ortaya atılmış, nihayetinde ise ıslahat meselesi, tüm ülkenin ilgilendiği ana mesele haline gelmişti. Ekonomik alanda yapılamaya çalışılan bu faaliyetler, sosyal alanda planlanan ve uygulanan tedbirlerle de desteklenmiştir.

Aslında bu dönem 1815 Viyana Kongresi ile kurulan düzene karşı, özellikle Batı Avrupa'da varlıklı orta sınıfların öncülüğünde gelişen liberal isyanlar dönemidir. Bu isyanlar 1815 yılından itibaren benimsenen tutucu politikaların katılıklarına, yetersizliklerine ve bunların sınırlı amaçlarına karşı protesto niteliğindeydi. 1830 Devrimlerinin sonucu Ren'in batısındaki Avrupa liberal anayasal ve parlamenter hükümet türünü benimserken, Doğu Avrupa ise 1815'in ekonomik ve siyasal modelinin tüm ana çizgilerini taşımakta idi. [199] İşte Macarlarca başlatılan ve yürütülen bu ıslahat hareketleri de bir bakıma bu politikaya karşı bir mücadele idi.

Yine bu dönemde, Széchenyi'nin temkinli siyasetine karşılık, 1840'lardan sonra, Lajos Kossuth ve taraftarları daha aktif bir siyaset benimsemişlerdi. Széchenyi ıslahatın gerçekleşmesinde orta mülk sahibi asillere önemli rol ayırırken, Kossuth gittikçe fakirleşen yarım milyonluk asillere tesir etmek istiyor, Széchenyi maddi yönden kuvvetlenmeyi şart sayarken, Kossuth siyasi değişmelere ihtiyaç olduğunu söylüyor, Széchenyi Hanedan ile çarpışmaya sebep olacağı için millî ihtirasların körüklenmesini istemezken, Kossuth ise tam aksine özellikle millî ihtirasları uyandırmaya çalışıyordu. Yine Kossuth Macaristan çıkarlarını zarara sokan mevcut gümrük uygulamasının

[198] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 177-178
[199] Hüner TUNCER, *a.g.e.*, s. 35-36

değişmesini talep ederken, Széchenyi ise gümrük meselesine pek az önem vermiş, dâhilde ticaretin artmasının sorunu çözeceğini düşünmüştür.[200]

Lajos Kossuth, dönemin Avrupa'sının parlak gazetecilerinden biriydi. Yaptığı bir haber nedeni ile aldığı dört yıllık hapis cezası düşüncelerini daha da perçinlemiştir. Kossuth, 1841 yılından beri, Peşte'de oldukça yüksek tirajı olan, "Pesti Hirlap" adlı bir gazete çıkarmaktaydı. Sansürden korunmak için, satır aralarında mesaj vermekteydi. Daha o zamanlarda Macaristan'ın tam bağımsızlığını talep etmekte, fakat monarşinin devlet yapısına saldırmamaktaydı. Avusturya ve Macaristan arasında bir çeşit konfederasyon istemekteydi. Tarım sorununda Széchenyi ve onun grubu ile hemfikirdi, fakat Macar sanayisinin gelişimini istemekteydi. Macar gümrük bölgesinin yaratılması için de adım atmıştı. Macar esnaf derneğinin kuruluşu da aynı şekilde, ilk Macar sanayi fuarı düşüncesi gibi onun eseriydi. Kossuth, 1843-1844 meclis toplantısında gümrük duvarlarının yükseltilmesini sağlayarak, Avusturya ve diğer yabancıların mallarının buraya girmesinde zorluklar yaşanmasını sağlamıştır. 1848 Devrimi'nden önce Avusturya Krallığı'nın bazı kısımlarında ara gümrükler vardı. Kossuth, çalışmaları nedeniyle, yakında patlayacak olan devrimden önce, Macaristan'ı sadece bir tarım ülkesi olarak gören ve burada tekel durumunda olan Avusturya sanayi çevrelerinin en nefret ettikleri kişi olmuştur. Sanayicilerin etkisi altında olan I. Ferdinand, korumacı gümrük yaslarını reddetmesinden dolayı bu yasalar etkili olamamıştır. Kossuth buna, Macar koruma derneği kurup, üyelerinin ucuz dahi olsa yabancı mal almamalarını sağlayarak cevap vermiştir. Fakat diğer taraftan, Macar eyaletinin çoğunluk nüfusu da Macar olmadığı için burada yaşayanlar Macar ulusal hareketinin Macarlaştırma politikasını istememekteydiler.

1847 Meclisinde Kossuth liderliğindeki radikal cephe liberaller arasında çoğunlukta idi. Kossuth izlediği aktif siyaset sonucu mecliste hâkimiyeti ele geçirmişti. Aynı dönemlerde Paris merkezli başlayan 1848 İhtilalleri Macaristan'da da derin etki uyandırmıştı. [201] Bu esnada Macarların hızla güçlenmesinden rahatsız olan Hırvat, Sırp, Romen, Slovak gibi azınlıklar da Viyana'yı Macarlara karşı kışkırtmaya başlamıştır. Bunun farkına varan Kossuth idaresindeki Macarlar da, üçüncü defa özgürlükleri için Habsburg hanedanına karşı özgürlük mücadelesine başlamıştır. [202]

---

[200] Ferenc ECKHART, *a.g.e*, s.188
[201] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.199
[202] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 20.

Diğer taraftan, 1815 sonrasında Sanayi Devriminin batıdan doğuya doğru yavaş ama devamlı bir süreçte Avrupa'daki devletlerin alanlarına nüfuz etmesi, klasik tarım toplumlarını dönüştürmeye başladı. Bu dönüşüm ise hem toplumların sınıfsal yapılarını değiştirdi, hem de bu yeni yapılanma çerçevesinde ortaya çıkan sınıfların dünya görüşünün farklılaşmasına neden oldu. Yeni sınıfların ürettiği liberal ve milliyetçi yaklaşımlar 18. yüzyılın hâkim devlet rejimi olan merkezi monarşilerin egemenlik anlayışı ile uygun düşmemekteydi. 19. Yüzyılın ilk yarısında halen hâkimiyetini sürdüren Arkaik yönetim mekanizmalarını devam ettirmede ısrarcı olan ve Avrupa monarşilerinin egemenlik alanlarında ortaya çıkan bu yeni yapılanma ile karşılaşması kaçınılmazdı ve bu hesaplaşma 1848 devrimleri ile gerçekleşti.[203]

1848 yılına doğru liberalizmin yanında nasyonalizm ve sosyalizm akımlarının da etkisiyle, Avrupa'daki milletler arasında kaynaşmalar meydana gelirken, devletlerarası ilişkilerde de değişimler yaşanmaktaydı. Özellikle mutlakiyetçi devletler doğu bloğuna kaymıştı. Bunun yanı sıra Batı Bloğu'nun da parçalanması üzerine, 1848 İhtilali çıkmış ve ilk olarak kendini Fransa'da göstermiştir.[204]

Avrupa Tarihi'nin ilginç dönemlerinden birini temsil eden 1848 Devrimleri; liberal, demokratik isteklerle milliyetçi fikirlerin birbirine karıştığı, Viyana Kongresi sonrasında ortaya çıkan Avrupa Haritası'nın sorgulandığı fırtınalı bir sürecin adıdır.[205]

1848'de Fransa'da başlayan yeni devrim kıvılcımı Avrupa'nın tamamına sıçradığında, Avrupa Devletlerinin aralarındaki uzlaşmalara karşılık bu yeni dalgaya hiç hazır olmadıkları belli oldu. 1848 yılının Şubat ayında Paris'te başlayan gösteriler Prusya ve Avusturya'yı da etkisi altına aldı. Fakat Avusturya'nın bu durumu kontrolü kolay olmadı.

Avusturya'da devrimci hareketi başlatan girişim, 3 Mart'ta Buda'da Macar gazeteci Lajos Kossuth'un imparatorluğun baskıcı rejimini eleştiren ve anayasal bir rejim için reform çağrısı yapan konuşması oldu. Kossuth bu konuşmada yalnızca imparatorluk yönetimi için reform değil, aynı zamanda Macaristan'a ulusal bir temsiliyet sağlayacak bir özerklik de istemekteydi. Kossuth'un konuşmasından etkilenen liberallerin, 13 Mart'ta Viyana'da başlattığı baskıcı rejimin sembolü olan Metternich'in görevden alınması ve anayasal reform yapılmasını talep eden gösteriler

[203] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e*., s. 140
[204] Rifat UÇAROL, *Siyasi Tarih(1789-1999)*, Filiz Kitabevi, İstanbul,2000, s.122
[205] İzzet ÇIVGIN, Remzi YARDIMCI, *Çağdaş Dünya Tarihi, Maya* Akademi Yayınları, Ankara, 2008, s. 252

ile, Avusturya da devrimci dalganın etkisine girmiş oldu.[206] Viyana'da 1848 olayları patlak verince, Macarlar da bunu fırsat bilerek harekete geçtiler.

Bu gelişmeler üzerine Metternich Başbakanlıktan istifa edip İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine İmparator I. Ferdinand, halkın isteklerini yerine getirip anayasayı kabul etmiştir. Ayrıca Macarların, kendisine bağlı kalmak şartıyla, ayrı bir hükümet kurmalarını kabul etmesi Avusturya'yı daha çok karıştırmıştır. Başlangıçta ayaklanma demokrasiyi kurmaya yönelik şekilde gelişirken, daha sonra olaylar şekil değiştirerek, Avusturya egemenliğinde bulunan milletlerin bağımsızlıklarını istemeleri şekline dönüşmüştür. Bunların en önemlisi ise Macar özgürlük hareketi olmuştur. [207]

1848 yılında Avrupa'da pek çok ülkede burjuva sınıfının aristokrat sınıfından hak talep etmesi esasına dayanan sınıf ayaklanmaları yaşanmıştır. Ancak Macaristan'da yaşanan ayaklanmaların içeriği bir sınıf çatışması biçiminde değil, bir milliyetçilik ayaklanması şeklindedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı harekete geçen Macar milliyetçilerinin amacı, "Tam Bağımsız Macaristan'ın" teşekkül ettirilmesiydi. Macar milliyetçileri de bu düşünce ile 1848 yılının mart ayında harekete geçmişlerdir.[208]

Kossuth'un programına göre Macaristan bağımsız millî devlet olarak Habsburg İmparatorluğu içinde kalacaktı; köylülere serbest, sınırsız mülkiyet sağlanacak ve devlet zorunlu olarak ve kesin biçimde onları toprak beyleri hâkimiyetinden kurtaracaktı; kamu yükleri orantılı olarak bölüşülecek, ülke ekonomisi millî sanayinin geliştirilmesiyle, Macar mallarının ve yerli pazarların korunmasıyla güçlendirilecekti. Bütün bunları gerçekleştirmenin yolunu ise İhtilalde görmekteydi.[209]

Kossuth, milliyetler sorununun ise ancak Macaristan'ın komşu devletlerle konfederasyon kurmasıyla çözümlenebileceği görüşündeydi. Kafasında Macar, Leh, Çek, Hırvat, Sloven, Sırp ve Romen bölgelerinin konfederasyonunu çizmişti. Kossuth, Tarihî Macaristan bölgeleri arasında sadece Hırvatistan ve Slovenya'nın kaderlerini tayin ve Macaristan'dan ayrılma haklarını tanıyordu. Ayrıca Kossuth, dâhilde

---

[206] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 141
[207] Rıfat UÇAROL, *a.g.e.*, s. 125-126.
[208] Umut C. KARADOĞAN, "XIX. Yüzyıl Avrupası'nda Yaşanan İhtilal Hareketleri ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", *Akademik Bakış Dergisi,* Sayı:35, 2013, s.3
[209] Pál FODOR, *a.g.m.,* 2002, s. 46

milliyetler sorununun, Macaristan'ın milliyetlerin dağılımına göre elden geldiği kadar vilayetlere bölünmesiyle çözülebileceği kanaatindeydi.[210]

Avusturya'ya karşı Lajos Kossuth ve Lajos Batthyány önderliğinde gerçekleştirilen 1848 İhtilali sonucunda, Macaristan özerklik ilan etmiş ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kurulmuştur. Avusturya-Macaristan kralı Ferdinand, yapılan teklifi istemeyerek kabul etmiş, 17 Mart 1848 tarihinde de Kont Batthyány başkanlığında ilk Bakanlar Kurulu oluşturmuştur. Lajos Kossuth ise, kurulan hükümetin ilk Maliye Bakanı'dır.[211]

Avusturya'nın Kossuth liderliğinde ayaklanan Macarların ayrı bir hükümet kurmasını kabul etmesiyle, Avusturya ile Macaristan arasındaki tek bağ olarak, sadece imparatorun şahsı kalmıştır. Kossuth, Macaristan'ın özerklik temelinde demokratik olarak yeniden örgütlenmesini öngörmüş ve azınlıklar arasındaki hak eşitliğinin memleketin toprak bütünlüğünü tehlikeye sokmadan gerçekleştirilmesini amaçlamıştır.[212]

1848'in baharında Macar milliyetçilerinin İmparatorluktan koparmayı başardıkları özerkliği, bir ulus-devlet oluşturma çizgisine taşıma faaliyetleri, Macaristan'ın kendi kendini yönetmesi sürecine ciddi bir sekte vurdu. Bunun başlıca nedeni yeni hükümetin milliyetçi politikalarının ülke içindeki azınlıkları baskı altına almasıydı. Transilvanya'nın ve Hırvatistan'ın Macar sınırlarına eklenmesi ile Macaristan da, Avusturya'nın çok etnikli yapısına benzer bir yapıya dönüşürken, bu bölgelerde yaşayan Romen, Hırvat, Sırp ve Slovenlerin Macar egemenliğine tepkili oldukları açıktı. Buna paralel olarak İmparatorluk yönetimi de, Macarların zorla sağlamış oldukları özerklikten rahatsızdı. Bundan dolayı Avusturya, Macaristan' da bulunan azınlıkları (Hırvat, Sırp, Slovak, Romen) Macarlara karşı kışkırtmıştır.

Bu çerçevede İmparatorluk, sınır bölgelerindeki Hırvat ve Sırpları manipüle etme yolunu seçti. Henüz sınır bölgelerinin kontrolünün hangi hükümette olduğu taraflar arasında tartışılırken, İmparatorluk Konsülü, bir Hırvat milliyetçisi olan Josip Jelačić'i bu bölgelerin genel valisi olarak atadı. Jelačić, göreve geldiği andan itibaren Macar yönetimini tanımadığını her fırsatta ortaya koyuyordu.[213]

---

[210] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 35
[211] Umut C. KARADOĞAN, *a.g.m.*, s. 3
[212] T. Cengiz GÖNCÜ, *Türkiye'de Macar İzleri, Bir Saray Üç Şehirden Yansımalar*, s. 20
[213] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 145

Jelačić'in Budapeşte'yi tanımaması ile Macaristan topraklarında iki otorite ortaya çıkmış olmaktaydı. Haziran ayında Hırvat Parlamentosu Zagrep'te toplanarak, Macaristan'a bağlanmayı reddetti ve Macar Hükümetinin haklarına sahip bir Hırvatistan kurulmasını talep etti. İmparator Ferdinand bu talebi geri çevirdi ve Jelačić'i görevden aldıysa da, Jelačić fiilen Hırvat hareketinin liderliğini sürdürmeye devam etti. Macar Hükümeti ise reformlarında başarılı olamadığı gibi, Jelačić'in kendi otoritelerine meydan okuyuşuna da bir cevap üretememişti. Diğer taraftan İmparatorluk Jelačić'i tekrar vali olarak atarken, Macar Hükümetine de bağımsız bir ordu toplamaması konusunda uyarıda bulundu. Bu uyarının hemen ardından Jelačić, zayıf konumda gördüğü Macarların üzerine yürüdü.[214] Bu isyanın tesirleri sonucunda ise Romenler de, Macaristan'dan ayrılmak üzere harekete geçmiştir. Avusturyalı subaylarca idare edilen Romen birlikleri, önlerine çıkan Macar olan her şeye saldırmıştır. [215]

Macar idaresi altında yaşayan bu milletlerin Macar devletine isyan etmeleri karşısında, Macarların kendi itibarlarını savunmaları zorunlu hale gelmiştir. Temmuz 1948'de Macarlar kendilerini savunmak için 200.000 kişilik bir ordunun, Kossuth'un çabalarıyla kurulması kararlaştırılmıştır. Kossuth büyük bir azimle savaşı teşkilatlandırmış ve etkili nutuklarıyla binlerce vatanperveri ülkelerini savunmak için Macar Krallık bayrağı altında toplamış, başına da Artrur Görgei'yi getirmiştir. Görgei Avusturya ordusunu Pozsony'a sıkıştırmış, General Bem ise Erdel'i imparatorculardan temizlemiş, Sırplar da Güney Macaristan'da mağlup edildiğinde tüm ülke İhtilal hükümetinin eline geçmişti. [216]

[214] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.,* s. 146
[215] Ferenc ECKHART, *a.g.e.,* s.205-207; Rıfat UÇAROL, *a.g.e.,* s. 126
[216] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s.210; Yücel NAMAL, a.g.e., s. 24

İKİNCİ BÖLÜM

2. AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

2.1. 19. Yüzyıldaki Siyasi Gelişmelerin Ardından İtalya ve Alman Birliklerinin Sağlanması

2.1.1. Genel

Fransız İhtilali'nin fitilini ateşlediği ortam bilindiği üzere 1815'lerde ivme kazanmıştı ve Avrupa'daki dengelerin ve siyasi yapıların değişmesine zemin hazırlamıştı. Fakat 1830 ve 1848 İhtilalleri ile sonrasında gelinen durum her ne kadar konferanslar, barış görüşmeleri düzenlense de engel olunamayacak bir rotada ilerliyordu. Ancak olaylar silsilesi değerlendirilecek olursa, 1815-54 ve 1856-71 dönemleri arasında büyük bir fark vardır.

Birincisi modern tarihte, Avrupa'nın hiçbir büyük gücünün savaşa girmediği en uzun dönemdi. Ama Kongre Sistemini çökme noktasına getirmiş olan sayısız çekişmelerin ve karşıt diplomatik akımların bu dönemde var olmuş olduğu da bir gerçektir. Ne var ki, Viyana Uzlaşmasının yaşatılmasında tüm güçlerin çıkarının olması, Kongre Sisteminin genelde Avrupa İttifakı olarak bilinen gevşek bir fikir birliği tarafından yaşatılmış olması anlamına geliyordu. Hiç bir gücün uzlaşmayı ihlal etmesine, diğer güçler tarafından izin verilmemesine dair, yazıya dökülmemiş bir ilkeye dayanan kırılgan bir diplomatik denge muhafaza edilmekteydi. Süreğen bir Avrupa barışı için sürdürülen genel arayışta, tüm devlet adamları bunun olabilirliğini durumsal olarak getirilmiş, öz sınırlamaların zorla da olsa uygulanmasını görüyorlardı.

Birinci döneme tamamen ters bir biçimde, ikinci dönem ise, silahlı çatışmaların patlak vermesine şahit oldu. Bu dönemde Prusya ve Avusturya'nın her biri üçer ve Fransa ise iki savaşa girdi. Bu dönüşümün nedeni, Kırım savaşının Avrupa'daki statükonun iki geleneksel garantörünü ciddi derecede zayıflatmış olmasıydı. Bu boşluk revizyonist amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için güç kullanmaya hazır olan yeni bir devlet adamı kuşağına (III. Napoleon, Cavour ve Bismarck) eşsiz bir fırsatın verilmesiyle sonuçlandı.[217]

---

[217] Stephen J. LEE, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Dost Kitabevi, Ankara, 2014, s. 84

Yüzyılın ilk yarısında, "Büyük Devlet" olarak tanımlanan ülkeler, İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Prusya'dan oluşuyordu. Bu ülkelerin dönemin uluslararası sorunlarını algılamada aralarında bir homojenlik olmadığı gibi, güçleri arasında da bir denge söz konusu değildi. Strateji uzmanları ve diplomatların öngörüsüne göre; gücün ifadesi, nüfusun ve toprağın büyüklüğü, maliyenin gücü ve sanayi çıktısı kriterlerine dayanmaktaydı. Bu ölçeklere bakıldığında beş devlet aynı büyüklükte değildi. Özellikle nüfus ve toprak genişliğine sahip olan Rusya'yı, Avrupa ülkelerinin okur-yazar kentli nüfusu, eğitimli işçi ve asker havuzu fazlasıyla dengeleyebiliyordu.[218] Bu açıdan bakıldığındaysa, uluslararası sorunların çözümünü üstlendiği varsayılan dönemin Büyük Devletler Organizasyonu, heterojen devletlerin homojen görünümünden başka bir şey değildi. Bu yapılanmanın sorunlara farklı yaklaşımlar ve bakış açıları taşıması da şaşırtıcı olmamıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısına girilirken, dünya üç büyük olguyla karşı karşıya idi. İlk olarak, artık dünya eskisine göre daha demokratik bir eğilime girmişti. İkincisi, ulusal bağımsızlık ve bütünleşme hareketleri önlenemez bir süreci getirmişti. Nihayet üçüncüsü de, endüstri devriminin etkilerinin uluslararası politikada eskiye nazaran daha fazla hissedilmesiydi. Endüstri Devrimi'nin etkileri bir yandan toplumlardaki demokratik talepleri artırdığı gibi, ulusal bağımsızlık ve bütünleşme arzularını da tetiklemişti. Çünkü birçok Avrupa ülkesi, İngiltere ve Fransa'nın dünya politikasındaki üstünlüklerini ulus-devlet olma özelliklerine bağlıyordu. Bununla birlikte, demokratikleşen ve endüstrileşen Avrupa'nın, barışa daha fazla yakın olacağı da beklentiler ve umutlar arasındaydı. Ancak, nasıl ki anayasal düzenlere geçmek Avrupa'nın gerçek anlamda demokratikleşmesi için yeterli olamamışsa, bu ülkeleri barışsever de yapamamıştı.[219] Bu nedenle, dünya, XIX. yüzyılın ikinci yarısına ulusal bağımsızlık ve bütünleşme arzularının yol açtığı savaşlarla girmişti. Bu savaşların en önemlileri de İtalyan ve Alman ulusal birliği için yapılanlardı. Artık devletlerarası savaşlar yerini uluslararası savaşlara bırakmıştı.

2.1.2. İtalyan Birliği'nin Sağlanması

Birliğini sağlayan ülkelerden biri olan İtalya, yüzyıllardan beri olduğu gibi, üzerinde küçük küçük devletçiklerin bulunduğu bir yapıya sahipti. Bu devletlerin

[218] Antony BEST, J. M. HANHİMAKİ, Joseph A. MAİOLO, Kirsten E. SCHULZE, *Uluslararası Siyasi Tarih (20.Yüzyıl)*, (Çev: Taciser Ulaş Belge, Emel Kurt), İstanbul, 2008, s. 2-3

[219] Leopold BOISSIER, *Yarınki Sulha Bakışlar*, (Çev: Galip Kemali Söylemezoğlu), İstanbul, 1943, s. 21

bazılarının başında ise, yabancı hanedanlar hüküm sürmekteydi. 1815 Viyana Kongresi, özellikle Avusturya'nın etkisiyle, İtalya'nın bu durumunu, yani politik parçalanmışlığını giderici bir çözüm getirmemişti. Nitekim eskiden olduğu gibi, İtalya, yeniden küçük devletlere ayrılmıştı.[220] Hâlbuki 1789 Fransız İhtilali, İtalyan ulusu üzerine de etki yaparak, özellikle ulusçuluk ve liberalizm düşüncelerinin yayılmasına yol açmıştı. Bu da, Viyana Kongresi'nden sonra, İtalya'da ulusal birliğin kurulması için çalışmalara girişilmesinin nedeni oldu. Zaten Napolyon Bonapart, daha önce İtalyan Krallığı'nı kurmakla, bunun ilk adımını atmıştı.

İtalya ulusal birliğinin gerçekleşme sürecinde yaşanan olaylar, Paris Sistemi'nin, yani sorunların Büyük Devletlerin ortak kararlarıyla çözüme kavuşturulması prensibinin, uluslararası barışın korunmasında ne kadar yetersiz ve etkisiz olduğunu gözler önüne sermişti. Aynı durum Alman ulusal birliği gerçekleşirken de yaşanacaktı. İtalya ulusal birliğini sağlama görevini üzerine almış görünen Piyemonte, Avusturya İmparatorluğu'na karşı açtığı 1848 ve 1849'daki iki savaşı da kaybetmişti. Bu durum Piyemonte'ye, yabancı bir ülkenin desteği olmadan, İtalya ulusal birliğinin gerçekleşmesinin zorluğu gerçeğini gösterdi. 1852'de Piyemonte Başbakanlığını elde eden Kont Cavour, bir yandan Fransa'nın seçilmiş İmparator'u III. Napolyon'a yaklaşırken, diğer yandan Kırım Savaşı'na katılarak İngiltere'nin de desteğini sağlamaya çalıştı.[221]

Ancak 1815'ten sonraki durumda, İtalyan Birliği'nin kurulmasına başlıca iki büyük engel vardı. Birincisi Avusturya'ydı. Bu devlet, Kuzey İtalya'nın büyük bölümünü doğrudan doğruya elinde bulunduruyordu. Ayrıca, İtalya'nın birçok yeri, kendi hükümdar soyundan gelenler tarafından yönetildiğinden, İtalya üzerinde büyük bir etkiye sahipti. İkinci engel ise, Kilise yolu ile bütün İtalya'ya, devlet olarak da politik yolla Orta İtalya'ya egemen olan Papalık idi. Bunlara, Sicilya Krallığı'nı elinde tutan İspanyollar ile ülke üzerinde nüfuz sahibi olan Fransa'yı da katmak gereklidir. İtalya'nın bu genel durumu içerisinde, İtalyan Birliği' nin kurulması için ilk çalışmalar, 1807'lerde kurulmuş gizli bir örgüt olan Carbonari tarafından yapılmıştır.[222]

Ulusal birliğin sağlanmasında izlenecek yol hakkında, ulusçular arasında bazı görüş farkları bulunuyordu. Bunlardan bir kısmı merkezi Roma olan bir İtalyan Cumhuriyeti'nin kurulmasını istiyordu. Bir kısmı da Papa'nın başkanlığında federal bir

[220] Charles SEİGNOBOS, *Tarih-i Siyasi*, (Çev. Ali Reşad), Cilt: II, İstanbul 1325, s. 4
[221] Fahir ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, Ankara, 1975, s. 161
[222] Charles SEİGNOBOS, *a.g.e*., s. 7

İtalya kurulmasından yanaydı. Diğer taraftan özellikle orta sınıf halk, İtalyan devletleri içinde en güçlüsü olan Piyemonte'nin liderliğinde meşruti bir İtalya Krallığı'nın kurulmasını istemekteydi.[223] Ancak hangi düşünce etrafında bulunursa bulunsun, bütün İtalyanların birleştiği ortak nokta, önce yabancı etkisini ülkeden kaldırmak ve ulusal birliği sağlamaktı. İşte bu ortak amaç, ileride hedefe ulaşabilmek için gerçek birliğin ve gücün doğmasında en önemli rolü oynayacaktır.

İtalya'da ilk hareket 1820'de Piyemonte'de ve Napoli'de meydana geldi. Hareketi yürütenler, 1821 yılında bütün İtalya'yı kapsayan bir krallığın kurulmasını ve bütün İtalyanların buna katılmasını istediler. Ayrıca ülkeyi Avusturyalılardan kurtaracaklarını ilan ettiler. Bundan başka, meşruti yönetimlerin kabul edilmesini istediler. Bu gelişmeler üzerine, Avusturya ve kendisine yardıma gelen Rus orduları İtalya'ya girdiler ve başlamış olan bu hareketi bastırdılar. İtalya'da eski statü yeniden kuruldu. 1830 Fransız İhtilali'nin etkisi ile bu defa Modena, Parma ve Kilise devletlerinde, yönetimde özgürlük sağlamak üzere yeni bir hareket başladı. Fakat bu da bastırıldı. Böylece İtalya'daki statüko 1848'e kadar aynen devam etti.

1848'de, Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu heyecanla, İtalyanlar yeniden ayaklandılar. Özellikle Metternich'in Avusturya Başbakanlığından düşmesinden sonra, olaylar hızla gelişme gösterdi. Bu arada Birlikçiler gözünde iyi bir şöhrete sahip bulunan Papa IX. Pie, siyasi suçluları affetti, ulusal askerî birliklerin kurulmasına izin verdi. Bütün bunlar İtalya'da büyük bir heyecan doğurdu. İki Sicilya Krallığı'nda ve Parma'da da halk silaha sarıldı. Bunların sonucu olarak, Piyemonte Kralı Şarl Alberto, 4 Mart 1848'de halka bir Anayasa verdi.[224] (ki, bu sonradan, İtalya Krallığı'nın Anayasası'nın esasını teşkil edecektir).

Diğer İtalyan devletleri de anayasalı yönetime geçtiler. Bu tarihlerde Avusturya'da da çeşitli iç ayaklanmalar oluyordu. Bunun üzerine, Kuzey İtalya'daki İtalyanlar, Avusturyalıları ülkelerinden çıkarmak için çarpışmalara giriştiler. Bu durum üzerine Piyemonte Kralı, Avusturya'ya karşı savaş açmaya karar verdi. Daha sonra ise Piyemonte Kralı, İtalya Kralı olarak ilan edildi. Lombardiya ve Venedik'in de Piyemonte'ye katıldığı açıklandı. Fakat bir süre sonra, Avusturya orduları, yeniden hücuma geçtiler ve Piyemonte kuvvetlerini yendiler. Bunun üzerine 8 Ağustos 1848'de, Avusturya ile Piyemonte arasında bir barış yapıldı ve savaştan önceki durum yeniden

[223] Şükrü ESMER, *Siyasi Tarih*, İstanbul, 1944, s. 198
[224] Charles SEİGNOBOS, *a.g.e.*, s. 7-29

kuruldu.[225] Bu yenilgi, İtalya'nın diğer bölgelerinde de büyük etkiler yaptı, liberalizm ve birlik için yapılan çalışmaların duraksamasına neden oldu.

Bu süreçte Fransa'nın takındığı tavır da önemliydi. Nitekim İmparatorluklar ile ulus devleti savunanlar arasındaki mücadele, ileride oluşacak olan bloklaşmaların temelini de atıyordu. 1848 yılında Fransa'nın Cumhurbaşkanı, 1852'de de İmparatoru olan III. Napolyon, gençliğinde uzun süre İtalya'da bulunmuştu. Papa'ya karşı yapılan bir ayaklanmaya bizzat katılmıştı. III. Napolyon, imparator olduktan sonra, Fransa'nın dış politikasında bağımsızlığın ve Katolikliğin liderliğini üstlenmeyi esas almış, Avrupa'nın politik haritasının uluslar esasına göre yeniden çizilmesini istemeye ve bu amaca yönelik çalışmalara başlamıştı. Buna paralel olarak da, amcası Napolyon Bonapart gibi, ileride kurulmasını bir tehlike olarak gördüğü Pancermenizm ve Panslavizm'e karşı, Latin ulusları arasında bir birlik kurarak dengeyi sağlamayı düşünmekteydi. Böylece, 1815 Viyana Kongresi'nde kurulan statükoyu yıkmak ve Fransa'ya karşı meydana getirilmiş olan ortak cepheyi de çökertmek istiyordu.[226]

Nitekim gelişen olaylar Fransa'nın isteğine göre şekillendi. Çünkü Avusturya'nın konumu, Prusya, Avusturya ve Rusya ortaklığından oluşan Kutsal İttifak'a dayanmaktaydı. Viyana'yı kurtarmak, çıkan isyanı bastırmak amacıyla 1849 yılında Rusya'nın yardımına başvurulmuş ve ülke içindeki düzen yeniden temin edilmişti. Fakat Habsburg Hükümetinin Kırım Savaşı esnasında benzer bir yardımcı tavır takınmaması Rusya'yı hayal kırıklığına uğratmıştı. Habsburg devlet adamları eğer Rusya yanlısı bir tutum gösterirlerse Fransa'nın İtalya'da devrim yanlısı bir hareketi teşvik edeceğinden korktu. Ancak Habsburg Devletinin bu tavrı Kutsal İttifak'ın bozulmasına neden oldu ve böylece Orta Avrupa ve İtalya'daki millî devrimci faaliyetler karşısındaki en büyük engel de ortadan kalktı.[227]

Bu arada Piyemonte'nin, Cavour'un özel çabaları ile Fransa'ya yaklaşma politikası olumlu sonuç vermiş ve 1859 yılında, iki ülke arasında bir anlamda, Avusturya'ya karşı ittifak anlaşması imzalanmıştı. İttifaka göre, savaşı Avusturya'nın başlatması için kışkırtma politikası izlenecekti. Plan gerçekleşmiş ve Avusturya'nın askerî müdahale kararı almasıyla aynı yıl savaş başlamıştı. Fransa-Piyomonte birlikteliği karşısında yenilgiye uğrayan Avusturya da barış anlaşması ile bazı İtalya devletçikleri üzerindeki kontrolünden feragat etmek zorunda kalmıştı. Bazı

[225] A. SAVELLİ, *İtalya Tarihi*, (Çev. G. K. Söylemezoğlu), Cilt: II., İstanbul, 1944, s. 312-315
[226] A. SAVELLİ, *a.g.e.*, s. 332-338
[227] Barbara JELAVİCH, *Balkan Tarihi 1*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s. 341

devletçiklerde ise plebisit yapılmıştı. Fakat Cavour'la birlikte Mazini ve özellikle Modern İtalya'nın kurucularından olan ulusal kahraman Giuseppe Garibaldi'nin özel gayretleri sonucu, Sicilya ve Napoli de çok geçmeden birliğe dâhil edilmişti. İtalyan Birliği'ne dâhil olmayan bir tek Avusturya'nın elindeki Venedik ile Fransız askerlerinin denetimi altındaki Roma kalmıştı. Ancak, Avusturya'nın 1866'da Prusya'ya, Fransa'nın da 1871'de yine Prusya'ya karşı kaybettiği savaşların verdiği fırsatla Venedikle birlikte Roma da birliğe katılmış ve büyük İtalyan Birliği sağlanmıştı.[228]

İtalyan Birliği konusunda Avrupa Devletleri'nin genel tutumlarını inceleyecek olursak Fransa, Piyemonte'nin bu gelişmesinden endişe duymaya başladı. Çünkü dış politikasında, Almanya gibi, İtalya'nın da parçalanmış olarak kalmasında yarar görüyordu. Üstelik yaptığı yardımlarla, Piyemonte'nin bu kadar genişlemesine karşılık, kendisi bir şey elde edememişti. III. Napolyon, bu sakıncaları bir oranda giderebilmek ve kendi kamuoyunu memnun edebilmek üzere, Plombiere görüşmelerinde söz konusu edilen Nice ve Savoie'yi Piyemonte'den istedi. Kont Cavour da, Avusturya'nın karşısında Fransa'nın yardımının devam etmesini sağlamak için bu isteği kabule mecbur oldu.

İngiltere'de ise, halkın İtalyan ulusal birliğine büyük sempati duymasına rağmen, hükümet bundan rahatsızlık duymuştu. Çünkü "Latin Konfederasyonu" projesi, İngiltere'nin Fransa'yla rekabetinde dezavantaj yaratmaktaydı. Ancak, İngiltere'nin İtalyan Birliği'ne açıktan karşı çıkmak gibi bir politikası da olmamıştır. Bu nedenle İngiltere, İtalyan Birliği'ne karşı çıkmak yerine, Fransa'yla bir konfederasyon oluşturmasını önlemeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştu. Bu konuda, Nice ve Savoe sorununun İngiltere'nin işini kolaylaştırdığı söylenebilir.

2.1.3. Alman Birliği'nin Sağlanması

İtalyan Birliği karşısında, bulunduğu konum itibarıyla, çelişki yaşayan diğer bir devlet ise Prusya olmuştur. Kuramsal olarak, Alman Birliği'ni sağlamak için yoğun bir çaba içerisinde olan Prusya'nın, benzer konumda olduğu Piyemonte'nin "İtalyan Birliği" politikasını desteklemesi gerekirdi. Fakat Prusya, bağımsızlık için mücadele eden İtalyanlara değil, buna engel olmaya çalışan Avusturya'ya yakın durmuştu. Çünkü Avusturya da Germen üstünlüğüne dayalı bir devletti ve İtalya bu egemenliğe karşı savaşıyordu. Böylece Prusya, kendisi için istediği bütünlüğü İtalya için istememekte bir

[228] Oral SANDER, *a.g.e.*, 1984, s.154

sakınca görmemiştir. Avrupa Devletleri'nin bu konudaki tutum ve davranışları 1815 yılında kurulan ve titizlikle sürdürülmeye çalışılan Avrupa güç dengesini bozdu. Ama bu güç dengesini asıl altüst eden Prusya'dır.

Alman Birliği'nin gerçekleşmesi çok daha farklı koşullarda oldu. İtalyan Birliği'ne Fransa'nın desteği ve en azından İngiltere kamuoyunun sempatisi vardı. Oysa Alman Birliği'ni, Avrupa'da Prusya'nın kendisi dışında, Alman orijinli Avusturya da dâhil, hiçbir ülke desteklemiyordu. Prusya'nın 36 Alman devletini sınırları içerisine alması, Avrupa'da hiçbir devletin kabul edebileceği bir durum değildi. Çünkü bu devletlerin birçoğu komşu ülkelerin egemenlikleri altında bulunuyordu. Prusya'dan bile çekinen ülkelerin, Birleşik Almanya'ya tahammül etmeleri mümkün değildi. Zaten Bismark da bunu bildiği için, hiç kimseden yardım isteme yoluna gitmemiş, konjektürel durumdan yararlanarak, tek başına bu ülkelerle savaşma yolunu seçmişti.[229]

Duruma Almanlar açısından bakacak olursak, Almanlar arasında Alman Birliği'ni kurabilecek ve öncülük edebilecek güçte iki aday devlet görülmekteydi. Bunlar Avusturya ve Prusya idi. Avusturya, bir Alman devleti olmakla beraber, aslında kozmopolit bir imparatorluğun başı olduğundan, ulusal bir Alman politikası güdecek durumda değildi. Bu nedenle, ulusal bir Alman devleti olan ve iki yüz yıldan beri Avrupa dengesinde önemli rol oynamakta olan Prusya, ulusal birliğin kurulmasında liderlik yapabilecek durumdaydı. Dolayısıyla, Büyük Almanya'yı Avusturya başkanlığında kurmak isteyenlerden daha ziyade, Küçük veya Ulusal Almanya'yı Prusya başkanlığında gerçekleştirmek isteyenler daha çoğunluktaydı. Bundan dolayı da Alman ulusçuları, Prusya'nın etrafında toplanmaya başlamışlardı.

Alman Birliği'nin sağlanmasında Bismarck önemli bir isimdir. Bismarck, iktidarda bulunduğu döneme (1862-1890) adını verdirecek ve damgasını vuracak derecede güçlü bir devlet adamıydı. Kişi olarak inatçı, dik kafalı biriydi. İç politikasında, parlamenter yönetime, demokrasiye ve özgürlüklere karşıydı. Bu bakımdan tutucu ve antiliberalist bir politika izlemiştir. Dış politikasında ise, Alman Birliği'nin kurulmasını, (1871'den) sonra da bu birliğin sürekliliğini sağlamak istemiştir. Bu amaçla da önce savaş, sonra da barış taraftarı bir politika izlemiştir. Bu nedenle de onun için, sürekli düşmanlıklar veya dostluklar yoktu, önemli olan Almanya'nın

[229] Süleyman ERKAN, *a.g.e.*, s.108

çıkarlarıydı. Bu genel çerçeve içerisinde Bismarck, Alman Birliği'nin, politika yoluyla değil, "demir ve kanla" yani kuvvet yoluyla kurulabileceği düşüncesindeydi.[230]

Prusya, Alman ulusal birliğini kurmak için bir değil, üç devletle; Danimarka, Avusturya ve Fransa ile savaşmak zorundaydı. Asıl Avusturya'nın siyasal sütünlüğüne meydan okuması gerekiyordu. Bu meydan okumanın temelinde, Danimarka'ya bağlı iki Alman dükalığı olan Schlezwig ile Holstein yatmaktaydı. 1864 yılında Avusturya ile Prusya, Germen Konfederasyonu adına Danimarka'ya savaş açtı.[231] İki yıl sonra da Avusturya ile karşı karşıya gelindi. Prusya, Avusturya'ya karşı savaş açtı ve onu Sadowa'da yendi. 1866'da gerçekleşen Prusya-Avusturya savaşı, aynı zamanda, Germen ırkının dünyada hangi ülke ve hanedan tarafından temsil edileceğini de belirleyecekti. Bu nedenle, savaş iki ülkenin arasında olmaktan çok, Habsburg-Hohenzol Hanedanları arasında cereyan ediyordu. Savaşı Prusya'nın kazanması, bu temsilin Hohenzollarda olacağını gösteriyordu. Ancak savaş Avusturya'nın kesin yenilgisiyle sonuçlanmasına rağmen, Avusturya'yı haritadan silmedi. Çünkü Bismarck, böyle bir duruma Prusya'nın gücünün yetmeyeceğini, bunun Avrupa'da tamiri güç ve tahmini zor sonuçlar doğuracağını biliyordu.[232] Bismarck, bundan sonra antlaşma koşullarına göre, Kuzey Almanya Konfederasyonu'nu kurdu. Bu kuruluşa dâhil olan devletler, kendi bağımsızlıklarını ve anayasalarını korumaktaydılar. Fakat dış politikalarında ve askerî konularda ortak bir hükümete (federal hükümete) bağlıydılar. Bu hükümetin başı da Prusya Kralı idi. Ayrıca, Konfederasyonun temsilcilerinden oluşan bir Federal Meclis, bir de milletvekillerinden meydana gelen Millet Meclisi kuruldu. 1867 yılında da Kuzey Almanya için bir anayasa yapıldı.[233] 3 Ekim 1866'da Avusturya ve Prusya arasında yapılan Viyana Antlaşması ile Venedik ve civarını topraklarına katmayı başardı.

Alman Birliği'nin tamamlanmasını sağlayan olay ise Prusya ile Fransa arasında cereyan eden savaştır. 1870-1871 Prusya-Fransa Savaşı, dönemin uluslararası ilişkilerini derinden etkilemiştir. Bismarc, Fransa'nın Katolik Alman devletleri üzerindeki denetimini kırmak için Fransa'ya savaş açtı. Ünlü Sedan Savaşı'nda İmparator III. Napolyon'u ağır bir yenilgiye uğrattı. 1871 tarihli Frankfurt Barışı ile Alsace-Lorraine endüstri bölgesini ilhak etti. Bundan sonra Main akarsuyunun

---

[230] Hermann PİNNOW, *Almanya Tarihi*, (Çev. F. Baldaş), Cilt: II, İstanbul 1940, s. 412
[231] Oral SANDER, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, Ankara, 2007, s. 220
[232] William H. MC NEİLL, *Dünya Tarihi*, (Çev.Alâeddin Şenel), İmge Yayınları, Ankara, 1994, s. 474
[233] Charles SEİGNOBOS, *a.g.e.*, s.183

güneyindeki Katolik Alman devletleri Prusya'ya katıldılar ve böylece Alman Ulusal Birliği kurulmuş oldu. Prusya Kralı, Alman İmparatoru, Bismarck ise Alman Şansölyesi unvanını aldı. Fransa'nın savaşı kaybetmesi bu ülkede III. Cumhuriyet rejiminin, Prusya'nın kazanması ise Alman İmparatorluğu'nun yolunu açmıştı.[234]

Alman Ulusal Birliğinin kurulmasının uluslararası politika açısından en önemli sonucu, Avrupa güç dengesini temelinden bozmuş olmasıdır. Her şeyden önce, o zamana kadar Avrupa'nın en güçlü devletlerinden olan Fransa ile Avusturya, Prusya'ya yenilgilerinden ve güçlü bir Almanya'nın doğmasından sonra güç ve etkinliklerini büyük ölçüde yitirdiler. Yenilen, toprak yitiren ve doğusunda güçlü bir Almanya kurulan Fransa'nın Avrupa'da genişleme ve en azından prestijini yeniden kazanma umudu kalmadı. Bu durum, Fransa'yı deniz aşırı bölgelerde genişlemeye itecek ve böylece 1870'lerden sonra sömürge faaliyeti hızlanacaktır. İkinci olarak, Prusya'ya yenilerek Orta Avrupa'da iddiası kalmayan Avusturya, sırtını bu devlete dayadı ve gözlerini doğal yayılma alanı olarak gördüğü Balkanlar'a çevirdi. Bu tarihten başlayarak I. Dünya Savaşı'na kadar Balkanlar'da Rusya ile sürekli çatışacak ve bu çatışma, dönemin siyasi tarihinin ana teması olacaktır. Fransa'nın 1871 yenilgisini ve Avusturya'nın zayıflamasını fırsat bilen Rusya, Panslavizm'i bayrak yaparak Balkanlar'da genişleme yolunu seçecek ve burada Avusturya ile sürekli anlaşmazlığa düşecektir. Böylece, Balkanlar'da I. Dünya Savaşı'na kadar sürecek olan büyük devlet çatışması başlayacaktır.

Sonuç olarak, İtalya ve Almanya, siyasi birliklerini tamamladıktan sonra Avrupa'da aynı siyasi etkide olmamışlardır. Almanya siyasi etkide İtalya'dan daha güçlü ve etkili olmuştur. Bunun sebebi, Piyemonte ve Prusya devletlerinde gizlidir. Piyemonte, adını hiç duyurmamış bir devlettir, Prusya ise iki yüz yıldan beri Avrupa siyasetinde söz sahibi olmuş bir devlettir. Bu farkı, devletlerin siyasi birliklerinin kuruluş şekillerinde de görebiliriz. Piyemonte, Fransız desteği ve diplomatik oyunlar ile birliğini tamamlamıştır. Prusya ise Avusturya ve Fransa ile savaşarak kendi güç ve kuvveti ile birliğini tamamlamıştır. Bismarck'ın dediği gibi "kılıç ve kanla" varlığını ortaya koymuşlardır. Özetlersek Bismarck, bu başarısına üç adımda; 1864'te Danimarka'ya, 1866 'da Avusturya'ya ve 1870 – 1871 'de Fransa'ya karşı kazandığı savaşlarla ulaştı.[235]

---

[234] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 221
[235] William H. MC NEİLL, *a.g.e.*, 1994, s. 666

Bu savaşların ve beraberinde İtalya ve Almaya birliklerinin sağlanmasının en önemli sonuçlarından biri de, zaten iç olaylar nedeni ile iyice sarsılmış ve zayıflamış olan ve içerisindeki milliyetlerin huzursuzluk ve ulusal arayışlarının artmış olduğu Habsburg Hanedanın, İmparatorluklarını devam ettirebilmek için bir çare arayışına girmiş olmalarıdır. Bunun sonucunda, 1848 İhtilali ile önce özerk ve 1849 yılında da Avusturya'dan bağımsızlığını ilan eden ve sonra silah zoruyla kontrol altına alınan Macarlar ile birlik yapma fikri ortaya çıkacak ve dönemin önde gelen Macar politikacılarının da önayak olduğu ve arzuladığı şekilde İmparatorluk ikili yapıya geçecekti.

Netice olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında Habsburgları Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na götüren süreçte çok önemli rol oynayan bu iki gelişmenin ardından, şimdi de 19. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya İmparatorluğu'ndaki gelişmeleri ve sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kurulması sürecini inceleyebiliriz.

2.2. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Macaristan

2.2.1. 1848-1867 Dönemi Gelişmeleri ve İkili Monarşiye Giden Süreç

Habsburg İmparatorluğu Orta Avrupa'dan Güneye ve Doğu'ya kök salmış bir ağaç gibiydi. Çapraşık sınırları Batıda İsviçre ile sınır yaptığı Konstanz gölüne uzanıyor. Alpleri geçip İtalyan düzlüklerine, oradan Güneyde Balkanlar'ın içine erişiyor, Doğu'da Rusya'ya, Kuzey'de ise Alman İmparatorluklarının ortasına kadar gelmekteydi. Sınırları çok değişik doğal görüntüleri ve özellikleri birleştirmişti. Alplerin ve Karpatların yüksek dorukları, orta Bohemya'nın tatlı düzlükleriyle; Macaristan ovası ve Galiçya ise, Transilvanya'nın yoğun ormanları ve Dalmaçya'nın sarp kayalı kıyılarıyla çarpıcı bir çelişki oluşturuyordu. İmparatorluğun en önemli kesimi, hem coğrafik hem ekonomik bir birlik meydana getiren Tuna Nehri etrafında toplanmıştı. Burası yüzyıllar boyu barbarlıkla uygarlığın en canlı örneklerine sahne olmuş bir alandı.[236]

Habsburg yönetimindeki İmparatorluğun haritasının da, insanlarının değişik kökenli olmasına uygun düşen bir görünümü bulunmaktaydı. Nüfus çoğunluğu Slav halklarındaydı. Almanların böldüğü Macarlar ve Romenler, Habsburg Monarşisi'nin Batıdan doğuya uzanan kuşağına yerleşmişlerdi. Ortaçağdaki özgür devletlerini gururla

[236] Zab ZEMAN, *Bir İmparatorluk Çöküyor Habsburgların Sonu*, Milliyet Yayınları 20. Yüzyıl Dosyası, 1976, s. 5-7

hatırlayan toplulukları, İmparatorluğun içinde güçlü bir ulusçuluk hareketi geliştirmekteydiler. Bohemya ve Moravyada yaşayan Çekler ulusal ve dinsel liderlerdi. Sonraları oranın tüm yöneticileri, Bohemya'nın İmparatorlukla birleştiği 1620 yılına kadar sürekli olarak Habsburglara karşı ayaklanıp, özgürlüklerini elde etmeye çalışacaklardı. Macarlar da Habsburg yönetimine her zaman başkaldırdılar. Galiçya, Polonya ve Silezya'nın Avusturya'ya ait bölümünde yaşayan Polonyalılar ise bir keresinde kendi özerk devletlerini kurmayı başarmışlardı. Batı Galiçya'da Ruslarla sıkı ilişkileri bulunan Rutenlerin kurduğu bir ulusçu grup daha vardı. Güneyde Slavlar (Slovenya, Hırvatistan, Slavya, İstria ve Dalmaçya) bulunmaktaydı. Sırp devletlerinin çok eski bir geçmişi vardı. 7. yüzyılın sonuna doğru Balkanların tümünü işgal etmişler, Hırvatlar ilk kez 1102'de Macar yönetimini kabul etmeye zorlanmış, birçok ayrılma ve birleşme hareketi olmuştu.[237] Netice olarak, coğrafi ve demografik yapı olarak, çok karmaşık olan Habsburg İmparatarluğu yeni ulusçu doktrinler tarafından zedelenmeye çok yatkındı.[238]

Bu anlamda 1848 Devrimi, çok uluslu Habsburg Devleti'nin tarihinin oldukça lanetli ve zor bir sürece girmesi anlamına gelmekteydi. Tahrip gücü en yüksek gelişim ulusal çabalardı. 19. yüzyılın ilk yarısında, Çekçe konuşan köylüler arasında var olan sosyal bölünme nedeniyle şiddetli bir ulusal bilinç ortaya çıktı. 1815 yılında Avusturya Krallığı'na dâhil olan yukarı İtalya bölgelerinde (Lombardia-Venedik) Avusturya yönetimi hızla istenmemeye başladı. Bu bölge Avusturya Monarşisi'nin en gelişmiş kısmını oluşturduğu için, devlet bütçesinin yenilenmesinde dikkatle ele alınmıştır. Birleşik bir İtalyan ulus devleti yaratma isteği ve demokratik reform talepleri, sadece İtalyan prensliklerinin halklarında değil, Venedik ve Milano Burjuvazisinin içerisinde de geniş bir yankı uyandırdı. Tarihsel köklerine inmeyi başaran Macaristan'da ise ulusal bilinç, on dokuzuncu yüzyılda güçlendi.[239]

Avusturya içindeki azınlıkların güçlenmesi, İmparatorluğun gittikçe yıpranmasına yol açacaktı. 1847 ve 1848 yılları Hırvat ve Macarların dil üzerindeki ihtilaflarının doruk noktasına çıktığı ve Hırvat idaresi altında olması gereken bölgenin sınırlarının tartışıldığı yıllardı. Bölge meclisi "Sabor", Yugoslav veya İlliryan görüşleri benimsemiş Millet Partisi'nin hâkimiyetindeydi. Onun acil programı, Dalmaçya, Askerî Sınır ve Fiume limanının Hırvatistan ve Slovenya ile tek bir yetki alanında

[237] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 5-7
[238] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 5-7
[239] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s.187

birleşmesinin öneriyordu.1847 yılında Sabor, Hırvatça'yı resmi dil ilan etti. Aynı esnada Budapeşte Meclisi de aynı milliyetçi yolu takip etmekteydi. Sabor kendi kontrol bölgesinin sınırlarını genişletmeye çalışırken, Macar Meclisi daha önceleri Hırvat bölgeleri olarak tanınmış yerlerdeki Hırvat otoritesini bile sınırlandırmayı düşünüyordu. 1847 yılında bir başka kanun, Macarca'yı hükümetin dili olarak kabul ettirmeyi amaçladı. Bu kanunun şartları, Hırvatistan içinde Latince'nin kullanılabileceği ama Budapeşte ile her türlü yazışmanın Macarca olması ve bu dilin okullarda zorunlu ders olarak okutulması gerektiğini ifade ediyordu. Hırvat dilinin ise Zagrep ve Budapeşte arasındaki resmî yazışmalarda hiçbir geçerliliği olmayacaktı. Hırvat ve Macar Meclisleri birbirlerinin tam zıddı yönlerde kararlar alıyordu. Sırp nüfusun yoğun olduğu bölgelerde de benzer olaylar meydana geliyordu. Büyük Sırp nüfusunun bulunduğu Karlofça ve Novi Sad gibi şehirlerde toplantılar yapılıyordu. Sırpça'nın resmi dil olarak tanınması, Ortodoks Kilisesi için Katoliklerle eşit konum ve kilise meclislerinin yıllık olarak toplanması başlıca talepleriydi.[240]

1848'den 1867'ye kadar Habsburg Monarşisi hem iç hem de dış meselelerde kriz dönemindeydi. İmparatorluk içinde mutlak monarşiyi eleştiren liberal unsurlar ve içerideki ve dışarıdaki milliyetçi hareketler bu krizin ana kaynaklarıydı. Krallık içindeki en büyük sorun Macaristan'dı. Avrupa'da Alman ve İtalyan devrimciler, Habsburg nüfuzuna karşı birleşmiş millî devletler kurmak istiyorlardı.

Hatırlanacağı üzere, Habsburg İmparatorluğunun varlığına karşı en büyük tehdit 1848 yılında ve dış baskılardan ziyade içteki gelişmelerin bir sonucu olarak meydana geldi. 1848 yılında Ocak ayında Sicilya'da bir isyan patlak verdi. Şubat ayında Fransa'daki isyan Kral Louis Philipe ve hükmetinin görevini iktidardan etti. Mart ayında devrim dalgası Orta Avrupa ve İtalya'yı da sardı. 13 Mart'da Viyana'daki isyan yeni bir hükümetin kurulması ve Metternich'in azliyle sonuçlanmıştı.[241]

Zaten 1848 yılının ilkbahar ve yaz ayları siyasi faaliyetler açısından hem Avusturya hem de Alman ve İtalyan devletleri için çok yoğun geçmişti. Bütün Almanların katıldığı bir parlamento, Habsburg İmparatorluğu'ndan bir delegasyonun da katılımıyla Frankfurt'ta toplanmıştı. Çek tesiri altındaki temsilciler, bir Avusturya-Slavizm programını destekledi. Bu programa göre krallık, ayrı özerk millî birimlere bölünecekti ve bu gelişme de Slav halkların etkilerini güçlendirecekti. Bu sayede

[240] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 345-346
[241] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 338

İmparatorluk çözülmeyecek ama milletler federasyonuna dönüşecekti. Fakat görüşmeler sadece birkaç hafta sonra Habsburg ordusu tarafından dağıtıldı.[242]

Viyana karışık durumdaydı. 1848 olayları sonucunda, her ne kadar Habsburg otoritesi imparatorluk topraklarının çoğunda yeniden tesis edilmiş olsa da, I. Ferdinand'ın imparatorluk görevlerini kriz zamanlarında yerine getiremediği tespit edilmişti. 2 Aralık 1848 tarihinde, hanedanlık ve hükümet uzun zamandan beri yapılması gereken taht değişimini gerçekleştirdiler. İmparator Ferdinand'ın tahttan çekilmesi ile, on sekiz yaşındaki erkek yeğeni Franz Joseph tahta çıktı ve yeni bir anlayışla işe başladı. Olaylara acilen müdahale edilerek Avusturya dağılmanın eşiğinden döndürüldü. Franz Joseph öncelikle Habsburg Devleti'nin bütünlüğünü korumak istemekteydi.[243]

İmparator Franz Joseph tahta çıkar çıkmaz ulusalcı burjuva devrime karşı Viyana, Milano ve Macaristan'da amansız bir mücadele başlattı. Liberal anayasayı kaldırdı ve Habsburg tacı altında her yeri kapsayan mutlakiyetçi Avusturya Monarşisini yeniden yapılandırmaya çalıştı. Ferdinand tarafından Macaristan'a verilen ayrıcalıklar kaldırılarak merkeziyetçi bir tutum belirlendi. 1848'den sonra Mart öncesi döneme geri dönmek artık mümkün değildi, ancak yeni mutlakiyetçilikle benzeri bir rejim inşa edilebilirdi.[244]

Viyana'daki hükümet, en acil sorun olarak görünen İmparatorluğun gelecekteki yapılanması sorunuyla karşı karşıya kaldı. Yaşanan isyan olayları, İmparatorluk bünyesindeki uluslarla ilgili sorunlar bir anayasanın çıkarılmasını ve idarede birtakım değişikliklerin yapılmasını kaçınılmaz kıldı. Meclis kendi anayasasını yaptı. Ve 4 Mart 1849 tarihinde zorla "Mart Anayasası"nı ilan etti ve parlamento dağıtıldı.

Yeni anayasa tek parlamento, genel vatandaşlık ve tek bir hukuki-idari sistemi, bütün imparatorluk için geçerli kılan çok merkezli bir sistem getiriyordu. Sivil özgürlüklere de çok geniş yer ayrılmıştı.

Yeni mutlakiyetçilik evresi sadece Mart öncesi döneminin yeniden canlandırılmasını ifade etmemektedir. Bu evre, Mart öncesi durağanlıktan, egemenlerin devlet aygıtını mutlakiyetçi sistemi güvence altına alma gayesiyle değiştirme istek ve enerjilerini göstermeleriyle de ayrılmaktadır. Yeni mutlakiyetçilik öncelikle ordu,

[242] Benzer bir fikir I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya İmparatoru tarafından dağılmayı önlemek için bizzat ileri sürülecek, fakat bu kez de İmparatorluk bünyesindeki uluslar bunu kabul etmeyecek, bağımsız devletler olarak yollarına devam etmek isteyeceklerdir.
[243] Yeliz OKAY (ed.), *ag.e*., s. 147
[244] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s.199

bürokrasi ve Katolik Kilisesi'ne dayanmaktaydı ve Mart öncesi dönemden daha sosyal ve verimliydi. Yeni mutlakiyetçilik, iktisadi liberalizm ve siyasi tutuculuğun ilginç bir bileşimini temsil etmekteydi.[245]

Fakat anayasa Macarların konumuna çok zarar vermekteydi. Zira Macaristan'a verilen Mart 1848 tarihli Anayasa'dan oldukça farklıydı. Macaristan yöneticisi sadece Avusturya İmparatoru olarak tahta çıkabilirdi, aynı zamanda Macar Kralı olarak tanınmayacaktı. Macar Krallığı, Büyük Erdel Prensliği, Askerî Sınır, Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya Krallıkları arasında paylaşılacaktı. Hırvatistan Fiume Limanı'nı aldı ve gelecekte Dalmaçya'yı ilhak etme imkânını elde etti. Bu topraklardaki Macar olmayan nüfusun kazançları açıktı.

Habsburg Hükümeti, topraklarındaki otoritesini yeniden tesis etmeyi başarmıştı. İtalya'daki isyanı bastırmış ve sonunda Alman bölgelerindeki önceki konumunu yeniden sağlamıştı. Ancak yine de asıl tehdit 1849 baharında gücünün zirvesinde olan Macar devrimcilerinden geliyordu. General Arthur Gergöy komutasındaki en büyük ordu Macaristan'ın tamamına hâkimdi. Polonyalı General Jozef Bem komutasındaki ikinci ordu ise imparatorluk kuvvetlerini yenmiş ve Erdel'i ele geçirmişti.[246]

Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi Franz Joseph ile birlikte yeni anayasanın kabulüyle, Ferdinand tarafından Macaristan'a verilen ayrıcalıklar kaldırılarak merkeziyetçi bir yaklaşım benimsenmişti. Bunun üzerine, Macar Parlamentosu da Franz Joseph'in kraliyetini tanımadığını açıkladı. Buna cevap olarak Kossuth, 14 Nisan 1849 tarihinde Macaristan'ın bağımsızlığını ve kendisinin kral naipliğini ilan etti.[247] Kazanılan bu başarılar ile Macarlar ile Avusturya arasındaki ilişkiler de tamamen kesilmiştir.

Ancak, Avrupa'nın büyük güçlerinden hiçbiri Macaristan'ın varlığını onaylamamaktaydı. İtalya'daki bağımsızlık hareketlerine sıcak bakan İngiltere dahi, otoritesini yeniden sağlayan Avusturya'nın toprak bütünlüğüne verdiği önemi vurgulamaktaydı. Bir tek Fransa, Macarların bağımsızlık mücadelesine sempatik bakmasına karşılık, yeni kurulan cumhuriyetleri henüz dış maceralara atılacak güce sahip değildi. Diğer taraftan devrimci dalgayı atlatan Prusya ile hâlâ Kutsal İttifak değerlerine bağlı olan Rusya, açık bir şekilde Avusturya'nın tarafını tutmaktaydılar. Bu

[245] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 199
[246] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 340
[247] Yeliz OKAY (ed.), *ag.e.*, s. 147

çerçevede Macaristan milliyetçiliği ve bu milliyetçiliğin ortaya çıkarmış olduğu cumhuriyet, monarşiler için kabul edilemez nitelikteydi.[248]

Diğer taraftan Habsburg liderleri de Macar topraklarını kaybetmeye tahammül edemezdi. Çünkü bu toprakların kaybıyla imparatorluk büyük bir güç olmaktan çıkmış olacaktı. Bu nedenle Ruslar'dan yardım istendi. Ocak ayında bazı Rus birlikleri Erdel'de, General Bem'in kuvvetlerine karşı bir harekâtta başarısız olmuşlardı. 1849 Mayısında Franz Joseph, I. Nikola'ya bir mektup yazarak çok daha kapsamlı bir müdahale talebinde bulundu.

Rusya zaten uzun zamandır Macar ordusundaki Polonyalı ve Romenlerin varlığından rahatsızdı ve Macaristan'ın başarısının, Avrupa'nın doğusunda yeni ayaklanmalara yol açabileceği endişesindeydi. Diğer taraftan Avusturya, Rus ordularının kendi topraklarına girmesi konusunda kuşkuluydu. Ama aynı zamanda iki yıldır imparatorluk içindeki ayaklanmalarla uğraşmakta olan Avusturya yorgundu. Sonuçta genç İmparator Franz Joseph, Polonya'da buluştuğu Rus Çarı I. Nikola'dan, Macar ayaklanmasının bastırılması için yardım talebinde bulundu. 110 bin kişilik bir Rus ordusu Macaristan'a girdi. Sonradan gelen takviyelerle 350 bin kişiye kadar ulaşan ordu karşısında, Macar Cumhuriyeti'nin sonu belli olmuştu. 13 Ağustos'ta düzenli Macar ordusunun teslim olması ile 17 ay süren Macar ayaklanması sona erdi.[249] İhtilalin bastırılmasının ardında Kossuth ve bir kısım arkadaşları Osmanlı Devleti'ne sığınmıştı. Savaş sonunda sayılamayacak kadar hapis ve idam olmuştur. İhtilalde görev alan 13 general de, Ekim 1849'da Arad'da idam edildi. Dolayısıyla Ağustos ayında Macar ordularının bu mağlubiyeti, Macar Krallığı'nın topraklarında Habsburg hâkimiyeti yeniden sağlanmış oldu.

1848 İhtilali ile ayaklanan Macarlar önce Avusturya'ya bağlı olarak ayrı bir hükümet kurmuşlar, sonra da bağımsız Macar Cumhuriyetini ilan etmişlerdir. Bunun üzerine Avusturya Rusya'dan yardım istemiş, Polonya'daki özgürlük hareketinden rahatsızlığı bulunan Rusya da bu fırsatla, Macaristan'a büyük bir ordu göndererek Macar İhtilalini bastırmıştır. Macarlarda daha önce yaptıkları gibi, bir kez daha, Sándor Takats'ın ifade ettiği şekilde, "En büyük düşmanları, yegâne akrabaları ve dostları"

[248] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 147
[249] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 148

olan Türklere sığınmışlardı.[250] Bunların geri istenmesi üzerine de bir "Macar Mültecileri Sorunu" doğmuş ve uluslararası bir anlaşmazlığa dönüşmüştü.[251]

1848 İhtilalleri döneminde demokratik girişimlerin başarılı, ulusal bağımsızlık hareketlerinin ise başarısız olması büyük ölçüde Rusya'nın tutumunun bir sonucuydu. Çünkü Rusya, demokratik hareketleri o ülkelerin iç işleri olarak algılamış ya da önemsememişti. Ancak Macar İhtilalinde kesin tavır almıştı. Bu İhtilal girişimi sırasındaki Avusturya, Prusya ve Rusya dayanışması Kutsal İttifak'ın son kez canlanması olarak kabul edilebilir. Ancak İngiltere ve Fransa'nın bu İhtilal sırasında Macarlara destek vermemesi de Rusya'nın başarısında etkili olmuştu. İngiltere ve Fransa'nın Macar bağımsızlık hareketine destek vermemesinin nedeni, Avusturya'nın parçalanmasının Rusya'yı bölgede daha da güçlendireceği korkusuydu. Ancak, bu iki ülkenin çekingen davranışları sonucudur ki, Rusya, I. Alexandr'ın müttefik ordularının başında törenle Paris'e girdiği ve Avrupa'nın Kurtarıcısı unvanını kazandığı 31 Mart 1814'den beri Avrupa'daki yükselişinde zirve yapmıştı.[252]

Diğer taraftan Habsburg hükümeti, Macar isyanının sona ermesiyle, imparatorluğun yeniden şekillendirilmesine devam edebildi. İhtilalden sonra Avusturya'nın hedefi, Macaristan'ın ülke bütünlüğünü yok ederek merkezi idare içinde eritilmesi idi. 1849 Anayasası da kaldırılmış, ülke imparatorluk emirleri ile idare edilmeye başlanmıştı. [253]

1849'dan 1860'a kadar etkin olan yeni sistemin önde gelen mimari ise, İçişleri Bakanı Aleksandr Bach'tı. Liberal eğilimli bir Alman olan bakan, birçok çağdaşı gibi II. Joseph'in fikirleri modelli bir aydınlanmış rejim arzuluyordu. 1849 yılının Mart ayında kabul edilen anayasa hiçbir zaman uygulanamadı. Bunun yerine hükümet, imparatorun bütün gücü temsili bir meclis olmaksızın elinde tuttuğu mutlakiyetçi yapıya geri döndü. Zira Macaristan'in mağlubiyetiyle, güçlü bir merkezi idareye karşı hiçbir muhalefet kalmamıştı. İmparatorluk Viyana tarafından atanan görevlilerce yönetilen bölgelere bölündü. Buradaki amaç, milletlerin ve tarihsel farkların ötesinde, bir idaresi olan ve bütün Habsburg vatandaşlarına aynı hakları sağlayan üniter bir devletin tesisiydi. Bütün

[250] S. TAKATS, *Macaristan Türk Âleminden Çizgiler*, (Çev: Sadrettin KARATAY), Ankara, 2011, s. 268
[251] Süleyman ERKAN, *a.g.m*., s. 104
[252] Akdes Nimet KURAT, *Rusya Tarihi*, T.T.K.Yayınları, Ankara, 1993, s.309
[253] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 216-217

imparatorlukta aynı kanun ve kurallar uygulanacaktı ve II. Joseph zamanında olduğu gibi hükümetin dili Almanca olacaktı.[254]

Yeni düzenleme Macar liderleri için tam bir şok oldu. İsyana katılanlar ya ülkeden kaçmış ya da hapsedilmişti. Birçoğu Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmişti. Sonraki yıllarda mültecilerden bazıları, Bach rejimine karşı direnişte aktif olarak yer almak için geri döndü. Yeni sistemde Macaristan toprakları, beş bölgeye bölünmüş olarak imparatorluğa ilhak edildi. Macaristan, Hırvatistan, Erdel, Voyvodina ve Askerî Sınır ayrı yönetim alanlarıydı. Macar otonomisinin önemli organları olan kontluk uygulamaları ve Buda'daki meclis tamamen ortadan kalkmıştı. Ülke Almanca konuşan ve üyelerinin çoğunun Çek olduğu bir bürokrasi tarafından yönetiliyordu. [255]

Avusturyalılara göre Macarlar, isyanları ve bağımsızlık ilanları ile tarihî haklara dayanarak memlekete sahip olma iddialarını harcamışlardı. Macaristan'da yalnız galibin hakkı geçerli olabilirdi. Vaktiyle ihtilalci iken şimdi mutlakiyetçiliğin en sadık yardımcısı olan Avusturya İç İşleri Bakanı Sándor Bach, sistemini bu esas üzerine kurmuştu. Yeni idarenin kesin hedefi, Macaristan'ın her bakımdan birlik olarak idare edilmekte olan merkezi monarşi içinde tam anlamıyla eritilmesiydi. Buna kolayca ulaşmak maksadıyla memleketi parçaladılar. Erdel ve Slovanya illeri, Murakoz ve Fiume ile büyümüş Hırvatistan ayrı bir genel valilik oldular. Bundan başka geri kalan kısım beş mıntıkaya taksim edildi. Başlarında bulunan mıntıka valileri doğrudan doğruya iç işleri bakanından talimat alıyorlardı.[256]

1849 Mart Anayasası da çabucak kaldırılmıştı. Ülke imparatorun emirleri ve vekillerin emirleri ile idare ediliyordu. 31 Ocak 1851 tarihli Silvester Belgesi ile anayasasız konuma dönüldü. Hükümdar yeniden kayıtsız şartsız hükmetmekte, bürokrasiden, ordudan, feodal soylulardan, bir kısım burjuva ve de ayrıca Katolik Kilisesi'nden destek almaktaydı. Feodal soylular rejimden destek alarak, 18. yüzyılda kaybettikleri güçlerini yeniden kazanmak istemekteydiler. Burjuvazinin özellikle iktisadi olarak hareketli olan kısımlarında, 1848 yılının devrim kargaşalarından sonra huzur ve düzen arayışları öne çıktı. Katolik Kilisesi, devlet engellerini aşmak ve II. Joseph eliyle kaybetmiş olduğu toplumsal etkisini tekrar kazanmak istemekteydi. Bu isteğine 1855 Papalık Sözleşmesi ile kısmen kavuşmuş oldu.[257]

---

[254] Barbara JELAVİCH, *a.g.e*, Cilt: 1, s. 340-341
[255] Barbara JELAVİCH, *a.g.e*, Cilt: 1, s. 340-341
[256] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 214
[257] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s. 199

1851 Ocak tarihli kabul edilen belge ile birlikte, 1848 Mart Anayasası'nın uygulanmayışı, parlamentonun ve bakanlıkların değiştirilmesi, mutlakiyetçi bir rejime geri dönüldüğünü göstermekteydi. Son adım, 31 Aralık 1851'de kabul edilen üç belge ile atıldı.[258]

Bunlardan birinci belge ile zorlayıcı Ekim anayasası ortadan kaldırıldı ve yurttaşların yasa önünde eşitlikleri güvence altına alındı. Köylülerin toprak sahiplerine bağımlılıkları ortadan kaldırıldı.

İkinci belge ile 1849 temel hak belgesi ortadan kaldırıldı. Yasal olarak kabul edilmiş olan kilise ve dinî topluluklara resmi ibadet hakkı verildi. Kültür, eğitim, hayırseverlik amacıyla kurum, vakıf ve fon oluşturulması serbest bırakıldı.

En önemlisi sayılabilecek ve otuzaltı bölümden oluşan Avusturya eyaletlerindeki kuruluşlar için temel ilkeler olarak adlandırılan üçüncü belge ise, aslında bir yasa bile değildi, bu daha çok imparatorun, başbakan Schwarzenberg'e yazdığı yazılarının bir eki idi.

Bu üç belge, Avusturya'da mutlak monarşiyi yeniden harekete geçirdi ve devletin tüm otoritesini hükümdarın kişiliğinde birleştirdi. Hükümdar tek başına kanun yapıcıydı ve yönetimi sadece ona bağlı olan bakanlar aracılığıyla icra etmekteydi. Halkın yönetime katılması engellenmişti. Güçler ayrımı tamamen ortadan kaldırılmıştı. Gergin merkeziyetçi üniter bir devletin inşasıyla eyaletler, bağımsız bir etki alanı olmaksızın, imparatorluğun yönetim bölgesine indirgendiler. Bununla beraber, soylular ve mülkiyet burjuvazisi hukuki bir üstünlük elde etti.[259]

Yine yukarıda belirtildiği üzere, 1855 Papalık Bildirgesi ile Katolik Kilisesi'ne Avusturya'daki diğer topluluklar önünde tekrar üstünlük sağlanmıştı. Kilise, inananlar üzerinde yeniden etkili hale gelmişti.

Ancak tüm bunların yanında, halkın büyük bir kısmı yeni mutlakiyetçi rejimi istememekteydi. Burjuvazinin liberal kesiminde anayasal bir hükümet biçimine duyulan istek hâlâ devam etmekteydi. İşçilerin hoşnutsuzluğu gaddarca bastırıldı. Fakat, rejime yönelik en büyük tehlike, zamanla daha da güçlenen ulusal hareketlerdi.

Bütün bunların yanında, devlet kendisini birden bire ortaya çıkan bir mali krizin ortasında bulmuş ve krediye muhtaç bir hale gelmişti.

---

[258] Efkan CANŞEN, *a.g.e*, s. 200-201
[259] Efkan CANŞEN, *a.g.e*, s. 200-201

Bir başka sorun da Macaristan'da tırmanan direnişti. Zira yukarıda anlatılan faaliyetler ve merkezileşme öncelikle Macar eyaletlerine yönelikti. Macaristan'da (1850 yılına kadar askerî yönetim, 1854 yılına kadar sıkıyönetim) Cisleithanien yönetim ilkeleri ve Avusturya resmî yönetimi uygulamaya konuldu. Avusturya hükümeti, Macaristan'ın 1849 yılındaki askerî yenilgisinden sonra Macar eyaletlerinin tümünü Avusturya halklarının içerisine sokmaya çabalamıştır. Mutlakiyetçiliğin başlatılmasıyla bağlantılı olarak, bu eyaletlerin Almanlaştırılmasına çalışılmıştır. 1849 yılında Almanca resmî dil olarak kabul edilmiş, 1852-1853 yıllarında Avusturya Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku yürürlüğe konmuştur. Macarlar ise, Avusturya'nın bu zorlamalarına pasif direnişlerle karşılık vermişlerdir. [260]

1848 yılında hazırlanan plan gereğince aradaki gümrük hattı lağvedildi. Habsburg monarşisi gümrük bakımından bir bütün oldu. İdarede birlik temin etmek maksadıyla, resmî dairelerde ve okullarda Almanca kabul edildi. Sansürde gösterilen ifrat, yayın serbestliğine son verdi. Kilise bile bu sistemin baskısından kurtulmuş değildi. Macar kilise teşkilatını imparatorluk birliğinde eritmek gayesiyle, Protestanların muhtariyeti ile Katolik kilisesinin bağımsızlığı aynı derecede taarruza uğradı. İmparator Vatikan'la akdedilmiş olan anlaşmayı Macaristan'da da hayata geçirdi. Protestanlığa dair emirnamesinde Kalvincilere ve Luthercilere yeni bir kilise nizamnamesi kabul ettirdi.

Tüm bu olup bitenler, Macaristan'daki bütün partileri, mezhepleri, hatta "milliyetleri" de mutlakiyetçiliğe karşı nefrette birleştirmişti. Hükümetin değiştirilmesi için girişilen mücadeleye muhafazakâr parti de iştirak etti. Bu partinin mensupları arasında İhtilal zamanında siyasi hayattan çekilenler ve Kossuth'u onaylamayarak açıktan açığa saraya bağlılığını ilan edenler de bulunuyordu. Şimdi hepsi 1847'deki meşruti durumun iadesini hedef tutmuşlardı. Siyasi programları, birlik monarşisinin sinesinde, ülkeye geniş muhtariyet verilmesi, bilhassa il idare usulünün tekrar konmasıydı.[261]

Almanlaştırma ve merkezileştirme, hükümetin İhtilal zamanındaki müttefikleri olan "milliyetleri" bile kendinden soğutmuştu. O kadar büyük hizmetlerde bulunan Hırvatistan dahi muhtarlığını ve meclisini kaybetti. Macaristan'da olduğu gibi orada da il muhtar idaresi kaldırıldı ve orada da resmî dil olarak Almanca kabul edildi. Erdel

[260] Efkan CANŞEN, *a.g.e*, s. 200-201
[261] Ferenc ECKHART, *a.g.e*., s. 216

Rumenlerinin, bütün Romenleri birleştiren eyalette, millî bir idare istekleri de sadece bir arzudan ibaret kaldı.

Macaristan'da mutlakiyetçilik hizmetinde birtakım taraftar insanlar olmakla birlikte, milletin çoğunluğu, zamanında Kossuth'un ihtilal hareketini nasıl hoş görmedi ise, şimdi de sarayın karşı ihtilalini reddederek, her şeyden elini çekmiş bir halde malikânesinde yaşayan Ferenc Deák gibi pasif mukavemetle, iyi zamanların gelmesini bekliyordu. Halkın Deák'a olan sevgisi, Kossuth'un sükûtundan sonra görülmemiş şekilde artmıştı. Herkes onu, çok acı verici olaylardan sonra, selim aklın itidali ile boğucu buhranı önlemek çaresini bulacak bir millet temsilcisi olarak görüyordu. Macaristan'daki idare bütün ahalinin boyuna artan nefreti yüzünden, gittikçe daha büyük zorluklarla mücadeleye maruz kalmış ve ağır vergiler yalnız asker marifetiyle toplanabilir hale gelmiş, hadden aşırı kırtasiyecilik ile polis hâkimiyetinin müthiş masrafları Avusturya-Macaristan'ı mali girdaba sürüklemişti.[262]

Ama bütün bu iç sıkıntılar bir yana, Bach sisteminin yıkılmasına ve bu sistemin tesiriyle Macaristan üzerine çöken mutlakiyetçiliğin kısmen hafiflemesine dış siyaset hadiseleri sebep olmuştur. Kırım savaşı zamanında(1854-56) Avusturya'nın Rusya'ya karşı takındığı tavır, 1849 dolayısıyla minnet borçlusu olduğu Rus müttefikini kendinden soğutmuş ve Viyana'nın Doğu meselesinde takip ettiği siyaset, bir asırdan fazla müttefik ve dostça münasebetlerde bulunan iki imparatorluk arasında yakınlaşmayı artık imkânsız hale sokmuştu. Avusturya Balkanlardaki Ortodoks milletler üzerinde Rus himayesine tahammül edemediği için, Petesburg ile Viyana ancak hasım vaziyete düşebilirdi. Diğer taraftan İtalya'ya yapılan baskı Fransa'ya yaklaşmayı da imkânsız bırakmış, nitekim Fransa 1859'da İtalyan birleşmesinin gerçekleşmesinde Sardunya'ya müttefik sıfatıyla silahla yardım etmişti. III. Napolyon Avusturya-Fransa-Sardunya savaşı zamanında Macar mültecilerinin lideri Kossuth ile temas tesis etmişti ve Kossuth Fransa'nın yardımıyla, Macaristan'da İhtilal çıkarmağa hazırlanmak üzere idi. Fakat buna gerek kalmadı. Fransızların Solferino zaferinden sonra Napolyon, Prusya'nın hücumundan çekinerek ansızın Franz Joseph ile sulh akdetti. Franz Joseph, imparatorluğun iç durumu yüzünden savaşa devamdan korktuğu için, Lombardiya'yı feda etmeğe zaten hazırdı.[263]

---

[262] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 216
[263] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 217

Tüm bu iç ve dış gelişmelerle birlikte, yeni mutlakiyetçilik bir kaç yıl içerisinde siyasal olarak çıkmaz bir sokağa girdi. Sardunya-Piemont ve Fransa karşısında alınan yenilgi, ekonomik olarak oldukça zengin olan Lombardiya'nın kaybı, devlet borçları, Macar halkının direnişleri İmparatorun rejimini sarsmaya başladı. İmparator, halkın artan umutsuzluğu karşısında parlamentoyu değiştirerek siyasi gücü temele yaymayı denedi.

5 Mart 1860 belgesi ile içerisinde imparator tarafından atanmış üyelerin yanında, diğer eyalet temsilcileri tarafından da belirlenmiş otuz sekiz üyenin bulunduğu güçlendirilmiş bir parlamento yarattı. 1 Haziran 1860'ta biraraya gelen "Güçlendirilmiş Parlamento"da, yitirdiği eski sınıfsal haklarını yeniden kazanmaya çalışan yüksek aristokrat toprak sahipleri çoğunluktaydılar.

Bununla birlikte, İtalya'daki mağlubiyetten sonra Franz Joseph, sert mutlakiyetçiliğin korunamayacağını ve ağır basan dış siyasetin ardında muzdarip hasım tebaaların bulunduğu bir hükümetle devam ettirilemeyeceğini anlamaya başlamıştı. Neticede İmparator, Bach'ı vazifesinden affettikten sonra meşrutiyete yaklaştı ve "Ekim ayı Diploması" adı altında (20 Ekim 1960), " devletin daimî ve geri alınamaz anakanunu ile" yeni bir anayasa verdi. Bununla Macaristan'da da 1848 öncesi devlet yapısına dönülmesi öngörülüyordu.[264]

Buna göre imparatorluğu vücuda getiren memleketlerin müşterek işlerine, Eyalet Meclislerinin gönderecekleri muayyen sayıda üyelerden oluşmuş birleşik imparatorluk meclisi bakacak, hükümet imparatorluk vekilleri tarafından idare edilecekti. Hükümet başkanlığına Liberal Antal Schmerling getirildi. Macaristan'da eski hükümet makamları, Kançılarya, Umumi Valilik Şûrası, İl muhtariyeti ile birlikte tekrar kuruldu. İtalya'daki kayıpları, Avusturya'nın Almanya'daki durumunu takviye etmek suretiyle telafi etmek isteyen Schmerling'in, Habsburg Monarşisi'nin tam olarak, dolayısıyla büyük bir kuvvetle, Alman devletleri ittifakına girebilmesi için, Macaristan'ın İmparatorluk Meclisine vekiller göndermesine ihtiyacı vardı.[265]

Fakat bu şekil Macaristan hesabına kabul edilemezdi, zira bu, daha meşruti şekiller altında Bach'ın düşündüğü birleştirilmiş devletin gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildi. Macaristan Anayasasından vazgeçemiyor, bütün millet "ülkenin hâkimi"

[264] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 202
[265] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 218

Deák'ın idaresinde, hukuki devamlılık amacında sebat ediyor ve Macar devletinin temeli saydıkları 1848 kanunlarının tanınmasını istiyordu.[266]

Bundan bir yıl sonra I. Franz Joseph Şubat Belgesi'ni dikte ettirdi. 1860 Ekim Diploması'nın oldukça geniş bir kesim tarafından reddedilmesi, büyük ölçüde yüksek soylulara dayanan rejimin yaşayabilecek durumda olmadığını göstermiştir. Bundan dolayı imparator, 1860 yılının sonunda başka siyasi ödünler vererek, egemenlik esasını liberal-burjuva çevrelerin katılımıyla yaymayı kararlaştırmıştır. Bu yeni siyasi yönelim, hukuksal ifadesini 1861 Şubat Belgesi'nde bulmuştur. 1713 yılının "Pragmatik Sanktion"u ve Ekim Diploması ile birlikte Şubat Belgesi de "İmparatorluk Anayasası" olarak nitelendirilmiştir. Ancak ne var ki, gerçekte Şubat Belgesi, sadece yasa yapma üzerine hükümler ihtiva ettiği için başlangıçtaki niyetin aksine, meşrutiyetçi bir anayasa oluşturmamıştır. Temel haklar, yargı ve yönetimin ayrılmasına yönelik ifadeler, milletvekillerinin bakanlık sorumlulukları ve dokunulmazlıkları, vergi ve askere alınma hakkı gibi konular eksik kalmıştır. Aslında yeni anayasal oluşumlar, sadece görünüşte bir parlamentarizm yaratmak amacındaydılar. Şubat Belgesi'nin burjuva liberal ve anayasal görüşten ayrıcalıkları oldukça net bir şekilde ortaya çıkmaktaydı. Yüksek aristokrasi iki kez temsil edilmekte ve senato aracılığıyla tüm yasa tasarılarını engelleyebilmekteydi. Yönetimde merkezi bürokrasinin gücü bölünemezdi. İmparatora göre, 1861 Şubat Belgesi ile gücün doruğuna ulaşılmıştı.[267]

Görünüşte Ekim diplomasını izah eden, fakat içerik olarak önemli bazı noktalarda ondan ayrılan ve gerçekte yeni ve tamamıyla başka bir anayasayı kabul ettiren "Şubat Belgesi", Viyana'daki Merkezi Parlamentoya 85 üye göndermesi için, Macar Millet Meclisinin toplanmasını öngörüyordu.

Macarlar ise hâlâ, daha önce elde etmiş oldukları 1848 anayasasında direnmekte ve Şubat Belgesi'ni reddetmekteydiler. Macaristan, kendisine bağlı olan eyaletler dâhil parlamento üyelerinin sadece 1/3'ünü oluşturmakta, Alman ve Slav milletvekilleri tarafından bastırılmaktaydılar. Bunun üzerine Macaristan, Hırvatistan ve Transilvanya (1863'e kadar) parlamentoya üye göndermekten vazgeçtiler. Macar halkı vergi ve yönetim boykotu yaptı.[268]

Şubat Belgesi ile ilgili konuyu görüşmek üzere Macar Millet Meclisi'nde yapılan toplantıda, özel anayasa kanunu meselesinde, hemen hemen malum görüş

[266] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 218
[267] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*,, s. 202
[268] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 203

taraftarı vekiller hazır bulunmuştu. Viyana'da yapılması öngörülen İmparatorluk toplantılarına hiç kimse katılmak istemiyordu. Millet meclisindeki mevcut iki partiden biri, önce Kont László Teleki'nin, onun çekilmesinden sonra da Kálmán Tisza'nın idaresindeki "Kararcılar Partisi", taç giymemiş Kralla asla müzakereye girişmek istemiyorlar ve milletin isteklerini kati kararla ilan etmek istiyorlardı. Bunun karşısındaki Franz Deák idaresindeki "Arizacı Partisi" ise, milletin isteklerini bir ariza ile hükümdara bildirmek niyetinde idi. Oylamada ikincisinin çoğunluk kazanması keyfiyeti, milletin Avusturya'dan ayrılmamak hususundaki arzusunu ve barışmak için zemin aradığını ispat eder.[269]

Deák arizada Macaristan ile anlaşmanın ancak eski anayasa kanunu gereğince mümkün olduğunu ve bunun ana şartlarının ise, ülkeden ayrılmış parçaların birleştirilmesi, ana kanunların tanınması, meclisin sorumlu hükümet tayin etmesi ve imparatorun taç giymesi olduğunu ikna edici mahiyette beyan etti. Macar Meclisinde müzakere edilmesi arzusuyla, V. Ferdinad'ın feragatini ve Franz Jozeph'in cülusunu protesto etti. İmparator cevabında, Macaristan'ı Avusturya'ya 1848'den evvel dahi, sadece hükümdarın şahsının bağlamadığını ve 1848 kanunlarının bu bağları gevşeterek imparatorluğu ağır tehlikeye sürüklediğini belirtiyordu. Bunun üzerine Deák ikinci bir arizayı düzenledi. Bunda milletin anayasa kanunundan vazgeçmektense, bundan böyle de her tazyike katlanmağa hazır olduğu hususundaki kati kararını bildirdi.[270]

1865 yılına gelindiğinde imparator, Şubat Belgesinin de Macaristan'daki başarısızlığını farketti. İmparator, "Aynı dönemde diğer yerlerde genel imparatorluk yasası işlerken, aynı hükmü imparatorluğun sadece bir kısmında anlaşma konusu yapmak hukuken olanaksızdır" düşüncesindeydi. Bundan dolayı, 20 Eylül 1865 tarihinde imparatorluğun temsili ile ilgili yasayı durdurdu. İmparator, anayasanın delinmesini ifade eden bu engelleme sayesinde, devletin bütünlüğü amacıyla mutlakiyetçi hükümet biçimine geri döndü.[271]

Bunun üzerine Macar Millet Meclisi feshedildi. Muhafazakârlar istifa ettiler. Schmerling, Macaristan yumuşayıncaya kadar beklemek istedi ve bunun çabuk gerçekleşmesi için yeniden müstebit, askerî, ancak Macaristan İmparatorluk Parlamentosuna vekiller gönderinceye kadar devam edecek olan geçici idareyi kurdu. Macaristan'a bir general, kont Moric Pallfy, genel vali tayin edildi. Askerî mahkemeler

[269] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 219
[270] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 219
[271] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 204

faaliyete geçti, il teşkilatı esasiye kanunu iptal edildi. Ancak Schmerling'in tedbirleri arzu edilen neticeyi vermemiş, bilakis sadece infial artmış ve komplo teşebbüsleri meydana gelmişti. Bunlara iştirak edenler hafiye raporları ile polis eline ve hapishaneye düştüler. Hırvatların ve Sırpların bile yalnız hazır bulunmak istemedikleri Viyana'ya, sadece Erdel Meclisi birkaç Romen ve Sas vekil göndermişti.[272]

Tüm bunlar devam ederken, diğer taraftan dış siyaset durumunun gittikçe kötüleşmesi, sarayı daha çabuk bir şekilde esnek davranmaya sevk etti. Alman hegemonyası meselesinde Avusturya ile Prusya arasındaki ilişki gittikçe gerginleşmekte idi. Beyanatlarından da anlaşılacağı üzere Bismarck, birkaç nesilden beri uzayıp giden bu meselenin hallini harp meydanında aramaya azmetmiş bulunuyordu. Franz Joseph, durumdan ister istemez şu neticeyi çıkarması lazım geldi. Avusturya, arkada hasım Macaristan varken, Almanya'da bir şey yapamayacaktır. Bu şartlar altında Deák, saray yetkililerinin de teşviki üzerine 1865 yılında bir makale yazdı. Burada Macarlar "Kanunlarını monarşinin emniyeti ile telif etmeye hazır" oldukları için, teşkilatı esasiye kanunun iade edilmesinin, bazı meselelerde müşterek harekete mani olmadığını ifade ediyordu. O'na göre, Macaristan'ın ayrılma gayretlerine daima, hükümdarın Macaristan'ı tamamıyla Avusturya içinde eritmek isteyen kötü müşavirleri sebep oluyordu.[273]

Sonunda Franz Joseph Macaristan'a yaklaşmaya karar verdi. Schmerling sükût etti ve Deák ile temasları bulunan György Majlath Macar Kançıları oldu. Müteakiben büyük çoğunluğu Deák'ı lider kabul etmiş olan Millet Meclisi de toplandı. Muhafazakârlar az idiler. Ancak, İmparator 1848 kanunlarını tanımaya taraftar olmuyor, mesul Macar vekilleri meselesini duymak bile istemiyordu.

Avusturya'yı hem Alman İmparatorluğu'ndan hem de İtalya'dan çıkaran 1866 Avusturya-Prusya Savaşı, bu zorlukları halletti. Daha savaş başlamadan önce Franz Deák, Gyula Andrássy ile müştereken hazırladığı tasarıyı, bu maksatla teşkil edilmiş olan Millet Meclisi komisyonuna sunmuş bulunuyordu. Avusturya Ordusu'nun Sadowa'da uğradığı büyük mağlubiyet felaketi, "İtilaf" imkânlarını esaslı şekilde arttırdı. Muharebe devam ederken Franz Joseph Deák'ı Viyana'ya çağırdı. Deák isteklerinde savaştan önce tespit edilenlerden fazlasına gitmedi. [274]

---

[272] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 219
[273] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 220
[274] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 221

1866 yılında Habsburg ordusu, Prusya'ya yenildi. Bu galibiyetin ardından Prusya, Kuzey Almanya Konfederasyonunu kurdu. Habsburg İmparatorluğu Almanya'daki nüfuz alanının da dışında kalmıştı. On yıldan az bir sürede bu ikinci büyük mağlubiyet imparatorluğu Macarların isteklerini kabul etmeye mecbur kıldı.[275]

Uzun müzakerelerden sonra Deák ve Andrássy, Habsburg Monarşisinin ancak dualistik teşkilatı esasiye kanunu ile yani her iki kısmın müstakil olması yolu ile sükûnete erebileceği konusunda imparatoru iknaya muvaffak oldular. Kont Gyula Andrássy'nin başkanlığında, mesul Macar hükümetinin tayini ile kati adım atıldı. Erdel'in anavatanla birleştirilmesinden sonra, Millet Meclisi V. Ferdinand'ın tahttan feragatını kanunen tespit etti. Meclisin feshi hususunda hükümdara daha büyük haklar verdi ve Deák'ın muhteşem bir nutkunun ardından "İtilafı" kabul etti.[276]

Bu uzlaşmanın birkaç önemli nedeni vardı. Bunlardan birincisi, hükümdarın, Prusya'ya karşı alınan askerî yenilgi nedeni ile, siyasi olarak oldukça zayıf düşmesidir. Bu güç kaybından dolayı hükümdar, Alman bölgesindeki siyasi ve askerî gücünden vazgeçmek zorunda kalmış, bunun yerine, kendi devletinin içindeki güçler üzerine odaklanmak zorunda kalmıştır. İkinci olarak, Macaristan'da Franz Deák'ın fraksiyonu kendini göstermiştir. Bu fraksiyon Macaristan'ın bağımsızlığını istemekte, fakat iki bağımsız devlet konumunu da onaylamaktaydı.

Macar Anayasasına uygun olarak, 8 Haziran 1868 tarihinde Franz Jozeph ve Kraliçe Elizabeth, Buda'daki İmparatorluk sarayı yakınında bulunan tarihî Matthias Kilisesinde Krallık tacını giydiler.[277]

2.2.2. İkili Monarşi ve Macaristan

Ortak İmparatorluk, yönetim olarak, Transleithanien-Cisleithanien olmak üzere ikiye ayrıldı. Habsburg İmparatorluğu, Burgenland sınırındaki nehire göre Trans yani Leitha Irmağının ötesi ve Cis yani Leitha Irmağının Avusturya tarafındaki bölgeye göre iki yönetim birliği oluşturuldu.[278] (Bkz. Harita 9-11, s. 394-395)

Cisleithania 15 bölgeden oluşuyordu. Bunlardan yedisi halen Avusturya Devleti içinde yer alır. Üç bölge olan Bohemya, Silezye ve Moravya Çek Devleti'ni oluşturur. Galiçya bölümü ise Güney Polonya ve Batı Ukrayna'ya dâhil olmuştur. Serbest liman

[275] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.,* Cilt: 1, s. 344
[276] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 221
[277] İmre de JOSİKA-HERCZEG, *Hungary After a Thousand Years*, Edited by Andrew L. Simon, 2000, s. 86
[278] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 211

şehri Trieste ise İtalya toprakları içerisindedir. Karnolya bölgesi topraklar ise günümüz Slovenya'sını oluşturmuştur. Adriyatik kıyılarının çoğunluğunu kapsayan Dalmaçya ise halen Hırvatistan sınırları içerisindedir. Bukovina toprakları bölgesi ise halen Romanya Devleti kuzeyinin küçük bir bölümü ile yine güney batı Ukrayna'nın bir bölümünü oluşturur.[279]

Transleithania bölgesi ise Slovakya ve Transilvanya'nın da içinde olduğu Saint István Macaristan'ı ile Hırvat-Slovan Krallığı ve serbest liman şehri olan ve günümüzde Hırvatistan topraklarında bulunan Fiume (Rijeka)'dan oluşuyordu (Tarihî Macaristan olarak adlandırılan bölge). 1867 yılında Avusturya ile Macaristan arasında yapılan anlaşmanın bir benzeri, 1868 yılında Transleithania içinde Hırvatlar ile Macarlar arasında yapılarak, Hırvat-Slovan Krallığının Macaristan'a bağlılığının devamı sağlanmıştır. Bu uyuşma ile Hırvatistan'da eskiden olduğu gibi, Zagreb'te bulunan Hırvat yasama organı Sabor'un yönetimi altında, dâhili özerklik devam edecekti.[280]

Denkleştirme ile Macaristan'ın ortak Habsburg Hanedanlığı çerçevesinde bağımsızlığı tanınmıştır. Denkleştirme aynı zamanda Macaristan'ın kendi içerisindeki egemenliğini de ortaya çıkarmış oldu. Avusturya ve Macaristan ortak senatosu aracılığıyla, iki devlet bir devlet başkanı altında fiili olarak birleşti. İmparator, Avusturya imparatorluk tacıyla Macar Kraliyet tacını birleştirdi. Habsburg İmparatorluğu böylece iki monarşi oluşturdu. Dış politika ve savunma, ordu ve maliye ortak yetki alanına girdi ve belirli hükümlere göre bölüşüldü. Her iki taraf da 1867 yılından itibaren, kendi özgün parlamentolarıyla ve hükümetleriyle farklı yollara girdiler.[281] İki tarafın ortak yanı, imparator ve kralı aynı kişide birleştirmeleri; Maliye, Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarını ve her iki tarafın aynı sayıda üye bulundurduğu bir parlamentoyu paylaşmalarıydı. Bunların dışında Avusturya ve Macaristan apayrı iki politik unsurdu.

Avusturyalı makamlar kendilerini k.k (kaiserlich –königlich, imparatorluk-kraliyet) olarak adlandırmaktaydılar ve sadece Cisleithanien'den sorumluydular. Macar makamlar kendilerini m.k. (magyar-kiralyi, macar-kraliyet) olarak adlandırmaktaydılar ve sadece Transleithanien üzerinde karar verme yetkileri vardı. Dışişleri bakanlığı gibi ortak resmî

[279] The Principality of Hungary, *http://theorangefiles.hu/the-principality-of-hungary/,* Part-VI, s.21
[280]The Principality of Hungary, *http://theorangefiles.hu/the-principality-of-hungary/,* Part-VI, s.21
[281] Ferenc ECKHART, *a.g.e.*, s. 211

makamlar ise doğrudan doğruya k.u.k. (kaiserlich und königlich, impararorluk ve krallık) olarak adlandırılmakta ve tüm devlet için k.u.k. monarşi kullanılmaktaydı.[282]

Macaristan'ın ismi kendi otoritesi altındaki bütün topraklara atfen kullanılacaktı. Franz Joseph'in unvanı Macaristan'da kral, Avusturya'da ise imparator idi. Viyana, Avusturya'nın başkenti ve ortak bakanlıkların da bulunduğu şehirdi. 1872 yılında Buda ve Peşte birleşti ve Budapeşte o zamandan beri Macaristan'ın başkentliğini yapmaktadır.

Krallık Konseyi (Reichstrak) olarak adlandırılan Avusturya Parlamentosu Viyana'da, Ulusal Meclis olarak adlandırılan Macar Parlamentosu ise Peşte'de teşkil edilecekti.[283] Macaristan Ulusal Meclisi, 413 kişilik bir Temsilciler Meclisi ve 360 kişilik Lordlar Meclisinden müteşekkil olacaktı. Lordlar Meclisinin üyelerinin çoğunluğu asillik ve dinî rütbe ve durumları esas alınarak atanırken, Temsilciler Meclisi üyeleri seçimle belirleniyordu. Temsilciler Meclisi yasaları yapıyor ve kabul ediyordu. Lordlar Meclisinin ise veto hakkı vardı.

Habsburg İmparatorunun her iki ülkenin başbakanları ve kabine üyelerini atama ve yasa tasarıları yayımlanmadan önce onaylama yetkisi devam ediyordu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu her iki devletin başbakanları, üç ortak bakan ve imparator-kral'dan oluşan "Yönetim Konseyi"nce idare edilmekte idi. Bu ortak bakanlar, yönetim konseyi ve bunların monarşi içindeki organları, yukarıda da ifade edildiği gibi, Kaiserlich und Königlich (İmpararorluk ve Krallık)'in kısaltması olan, K.U.K. olarak adlandırıldı.[284]

1867 yılındaki uzlaşma, imparatorluk için krallığın sona erdiği 1918 yılına kadar devam edecek önemli bir organizasyondu. Macarların bu ılımlı programının bir ifadesini, bu antlaşmanın imparatorluğu iki ayrı siyasi birime bölmesinde bulabiliriz. Macar tımarındaki topraklar bundan böyle tek bir merkezî devlet olarak, 1848 yılındaki isyan sırasında Peşte'de imzalanan Mart Kanunlarının şartlarına göre idare edilecekti. Franz Joseph kral olarak tanınacak ama Macaristan'daki konumu sınırlı bir meşruti kralın konumuna eş olacaktı. İmparatorluğun iki kısmında da sadece üç genel bakanlık olacaktı ve ortak Maliye Bakanlığı, sadece diğer ortak iki bakanlık olan Dış İşleri ve Savunma Bakanlığını ilgilendiren meselelerde iş yapacaktı.

---

[282] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s.212

[283] 1873 yılında Peşte, Buda ile birleşmiş ve o tarihten itibaren Macaristan'ın başkenti Budapeşte olmuştur.

[284] The Principality of Hungary, *a.g.e.,* Part VI, s.20

Reichsrat'tan ve Macaristan'dan delegeler genel sorunları görüşmek üzere düzenli olarak buluşacaklar ve ortak bir parlamento çalışmasında bulunacaklardı. Ana görevleri ortak yönetimi denetlemek ve yıllık ödenekleri saptamaktı. Bu sistem Macaristan için daha avantajlı oluyordu. Çünkü delegeleri uzlaşık bir tutum içinde bulunuyor ve kararlarda her zaman beraber oy kullanıyorlardı. Avusturyalıların arasında böyle bir birlik kurulamamıştı. Ortak bakanlar bu yüzden önemli kararlar ve işler için Macar delegasyonundan destek bekliyor ve böylece onların etkilerinin daha da genişletiyorlardı.[285]

Her on yılda bir yenilenecek bir gümrük birliği antlaşması da yapıldı. Bu temelli değişimin bir yansıması olarak devletin adı da Avusturya-Macaristan olarak değişti. Macaristan, şeklen de olsa anayasal bir monarşi iken Avusturya değildi. Bu uzlaşma İmparator için pek çok zorluklar doğuruyor, devletin uzun süre ayakta kalması beklenmiyordu. Habsburgların gözünde, sahibi bulundukları topraklar ailenin ellerine bırakılmış kutsal bir emanet gibiydi. Bu yüzden hem sert hem de esnek bir tutum içindeydiler.[286]

Bundan böyle çok uluslu imparatorluk sadece iki ulusun, Almanların ve Macarların yönetimi altında olacaktı. Bunun adı denkleştirme (Ausgleich)'dir. Macaristan ile birleşmeden sonra hükümdar, ikiliği (dualizm) Cisleithanien eyaletlerinde başarmak zorundaydı. Denkleştirme, imparatorluğun iki tarafında yaşayan ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan Slavların ulusal taleplerine rağmen gerçekleştirildiğinden, federal Slav eğilimli eyalet meclislerinden şiddetli bir direniş beklenmekteydi. Bundan dolayı İmparator, Bohemya, Moravya ve Krajina meclislerini dağıtmış, yeni bir seçime yönlendirmişti. Devlet tarafından belirlenen seçim ve bu seçimin yarattığı etki, on yedi eyalet meclisinden gönderilmiş temsilcilerden oluşturulmuş olan parlamento da, liberal Alman çoğunluğun güvenliğini sağlamıştır.

İmparator, ikili monarşinin Macaristan tarafinda, herhangi bir otoritesi olmayan sıradan bir memurdu. İki ortağın arasındaki ilişki dış ilişkiler protokolüne bağlı olarak yönlendi. Her iki başkent arasında delegasyonlar ve sefarathaneler oluşturuldu. Dual monarşi için, iki egemen ortağın verimli işbirliği yapmaması çok kötü sonuçlar doğurabilirdi.

---

[285] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 32
[286] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 8

İmparatorluğun Avusturya kısmı, 1867'den itibaren insanların yasaların önünde eşit olduğu bir burjuva hukuk devletine dönüştü. Modern bir toplum ortaya çıktı. Bilim, kültür ve sanat yükselişe geçti. Modern siyasi görüşler filizlendi ve partiler kuruldu.[287] Viyana, imparatorluğun iki başkentinden birisiydi, fakat burada yaşayan insanlarin çoğu sanki hiç bir şey değişmemiş gibi yaşamlarına devam ettiler.

Macaristan için ise, Viyana'dan kopmak, 1867 yılından sonra, zor bir toplumsal gerilim anlamına gelmekteydi. Budapeşte'de feodal aristokrasi hükmünü sürdürdü. Slovaklara, Hırvatlara, Romenlere ve Almanlara karşı yürütülen Macarlaştırma politikası St.István imparatorluğu monarşini halklar zindanı haline getirdi. Viyana'daki Habsburglular, Macaristan'daki azınlıkların baskıya uğramasından haberdardı. Uluslar politikası Macaristan'ın iç işi olduğu için, hukuki müdahale olasılıkları eksik kalmakta ve imparatorluk- kraliyet (k.u.k.) makamlarının yargı yetkisine girmemekteydi.

Her ne kadar tam bağımsızlık yanlılarının beklentilerini bütünüyle karşılamasa da, Ausgleich, Macarların çok büyük bir zaferidir. Uygulamada ise gücün eşit dağılımı söz konusu değildi. Sonraki yıllarda Macar hükümeti bütün önemli meselelerde ortak bir cephe sunmayı başardı. Avusturya kesimi ise bunun tam zıddına Budapeşte ile başa çıkma güçlerini zayıflatan bir dizi iç çekişmeyle meşgul oldu. Macar çıkarlarının dış işlerindeki hâkim etkisi, sonraki yıllarda fazlasıyla kendini gösterecekti. Böylece millet olarak nüfusunun yalnızca yarısının Macar olduğu bu kesim, devletin tüm yaşamı boyunca aşırı bir nüfuz uygulamayı başardı. Tabii ki Ausgleich'ın, özellikle Macar hâkimiyetindeki topraklarda yaşayan, Güney Slavlar ve Rumenlerin siyasi yaşamları üzerinde tahripkâr etkileri vardı.[288]

Macaristan bağımsız bir devlet kurmanın mücadelesini verirken o dönemin şartları ne yazık ki Avusturya ile dualist bir yönetim şekline itmiştir. Bu durum Macaristan'ın birincil tercihi olamamakla beraber, mecburiyetten ötürü kabul edilmiştir. Çok milletli bir yapı sergilemenin zorluğunu yaşayan Macarların omuzlarına, bir de ikili yönetimin zorlukları binmiştir. XX. yüzyılın başlarında Avusturya-Macaristan Krallığı benzeri olmayan bir milletler devletiydi. Öyle ki yabancı bir egemenliğin yönetimi altında bulunan azınlıklar, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktaydı. 1867 uzlaşmasından

[287] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s.212
[288] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 344

beri, Macaristan'daki Macarlar, Avusturya'da Almanlar öteki etnik unsurlar üzerindeki siyasi üstünlüğü bölüşerek, birbirlerinden ayrı olarak varlıklarını sürdürmekteydi.[289]

Avusturya-Macaristan uyuşması, Mohaç Savaşı'ndan sonra, farklı bir yönetimde bulunan Transilvanya'yı, 341 yıl sonra yeniden Macar Krallığı ile birleştirerek, Macar ülkesinin birliğini, Macar Kralı üzerinden tekrar sağlamış oluyordu. Aynı zamanda bu uyuşma ile Deák ve diğer Macar politik liderler, 1848 Devriminin Nisan Kanunları ile somutlaşan politik amaçlarının tamamına da ulaşmış oluyorlardı.[290]

1867'den itibaren Avusturya-Macaristan dualizmi içinde geniş bir muhtariyet ile millî varlıklarını istedikleri gibi düzenleyen Macarlar, siyasi ve sosyal haklar elde etmişlerdir. Ayrıca bu dönemde Macar tarih araştırmaları bir hayli ilerlemiş, Macarlığın Türklükle yakın ilgi ve ilişkileri hakkında pek çok şey öğrenilmiştir. Millî his ve meselelerde hassas olan Macar milleti, 1876'da Sırp İsyanında Osmanlının zaferi üzerine, Macarlar Slavlara karşı, Türk Milleti hakkındaki his ve sevgisini açığa vurmaktan geri kalmamıştır.[291]

Diğer taraftan Avusturya bir endüstri, Macaristan bir tarım devletiydi. Ulusal Avusturya-Macaristan bankasının çalışmaları, kredi garantileri, pazarlama üstüne ayrıntılı bilgi olanağı, ortak zevk ve alışkanlıklar, monarşinin her iki bölümünün ekonomisini sıkı sıkıya birbirine bağlıyordu. Örneğin 1884 ve 1891 yılları arasında Macaristan'ın ithal mallarının yaklaşık %84'ü Avusturya'dan geliyor, Avusturya'da buna karşılık ithalatının yaklaşık % 75'ini Macaristan'dan yapıyordu. İki ekonominin birbirinden ayrılması, özellikle Macaristan için çok zor koşullar yaratabilirdi. Beraber girişilen işlerde maddi yönden Avusturya, Macaristan'dan daha fazla destek sağlayabiliyordu. 1907'de yeni bir anlaşma yapıldı. 1907'den başlayarak yapılacak ticari anlaşmaların İmparatorun adı altında bu ikili devlet için değil, her iki devlet için ayrı ayrı yapılmasına karar verildi.[292]

İkili krallık döneminin bir başka özelliği de, 1868'de Milletler Yasası'nı çıkaran Macarların, azınlıkları sadece dilsel temelde tanımlamalarıdır. Bu yasayla Macarlar, azınlıklara kendi dillerini kullanma hakkını verirler. Ancak herkes, dili ne olursa olsun Macar ulusunun üyesi sayılır. 1870'lere ise saldırgan olarak tanımlanabilecek bir kültürel asimilasyon politikası damgasını vurur. Macar olmayanlara, devlet yönetiminde

---

[289] Pierre RENOUVİN, *Birinci Dünya Savaşı*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1982, s. 83
[290] The Principality Of Hungary, *a.g.e.,* Part VI, s. 20
[291]Tayyip GÖKBİLGİN, *XIX. Asır Sonlarında Türk-Macar Münasebetleri ve Yakınlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962, s. 172-173
[292] Zab ZEMAN, *a.g.e*., s. 32-33

hemen hemen hiç söz hakkı tanınmaz. Yönetimde neredeyse yok sayılan Romen ve Slav unsurların, bu dönemde Macarlara duyduğu tepkinin arttığı görülür.[293]

Diğer taraftan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Avusturya tarafında sanayileşme, imparatorluğun başka bölgelerine oranla daha hızlı gelişmiştir. İmparatorluk, 19. yüzyılın sanayileşme sürecinde iyi başlangıç yapmasına karşın, sonradan Batı Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Öyle ki, 19. yüzyılın sonlarında sanayide çalışanların oranı Almanya'daki oranın üçte biri kadardır. Buna karşılık 1910 yılına ait veriler incelendiğinde görülüyor ki, İmparatorluğun Avusturya kısmına ait nüfusun %56,9'u tarımla uğraşırken, Alman imparatorluğunda ise sadece %35 tarımla uğraşmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar, sanayi içerisinde küçük işletmecilik ağır basmıştır. İmparatorluğun Avusturya kısmındaki eyaletlerde, özellikle Bohemya, Krems ve Aşağı Avusturya, Voralberg, Bielitz, Steirmark'ın bir bölümünde Batı Avrupa sanayileşme modeli uygulanabilmekteydi. Galiçya, Bukowina, Kaernten, Krain, Küstenland (Trieste bölgesi dışında) Tirol, Salzburg ve Yukarı Avusturya (Linz bölgesi hariç) Birinci Dünya Savaşı'na kadar sanayi devrimi öncesinin egemen olduğu yerler olarak kaldılar.[294]

Diğer taraftan imparatorluk kuruluşu, 1908 yılında modifiye edildi. 1878 yılından itibaren Avusturya-Macaristan tarafından işgal altında bulundurulan Bosna Hersek, İmparator Franz Joseph tarafından ilhakına karar verilerek, İmparatorluğun bir parçası haline getirildi. Bosna Hersek, İmparatorluğu oluşturan tarafların herhangi birine bağlanmadı, doğrudan İmparatorluğun yönetimi altında kaldı.[295]

İkili Monarşi 264,062 mil^{2}'lik bir alanı kapsıyor ve 52.000.000 nüfusa sahipti.[296] İmparatorluğun Avusturya- Cisleithanien bölümünün yıllara göre nüfus durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.[297]

[293] Yeliz OKAY (ed.), *a.g.e.*, s. 160
[294] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 253
[295] The Dismantling of Historic Hungary, Chapter 1, s. 5
[296] İmre de JOSİKA-HERCZEG, *a.g.e.*, s. 88
[297] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 514

Tablo 1. Avusturya-Cisleithanien'ın Yıllara Göre Nüfus Dağılımı

Yıl	**Nüfus**
1869	20.395.000
1880	22.144.000
1890	23.895.000
1900	26.151.000
1910	28.572.0002

Avusturya-Cisleithanien'de nüfusun dillere göre dağılımı aşağıdaki tablodadır.[298]

Tablo 2. Avusturya Cisleithanien'da Dillere Göre Ulusların Nüfusu

Ulus	**1880**	**1890**	**1900**	**1910**
Alman	8.009.000	8.462.000	9.172.000	9.950.000
Çek	5.181.000	5.473.000	5.955.000	6.436.000
Polonya	3.239.000	3.719.000	4.252.000	4.968.000
Ruthen (Ukrayna)	2.793.000	3.105.000	3.382.000	3.519.000
Slovakya	1.141.000	1.177.000	1.193.000	1.253.000
Serbokrat*	563.000	645.000	711.000	783.000
İtalyan	669.000	675.000	727.000	768.000
Romen	191.000	209.000	231.000	275.000

1910'da Almanca konuşanlar on milyon kişiye erişerek, ulusal grupların en büyüğünü oluşturuyordu. Bunun dışında, 5 milyon nüfuslu Polonyalılar ve Çekler, Slovenler ve Rutenler vardı. Bir başka grupta çoğunlukla Galiçya'da toplanan ve küçük bir kısmı ülkeye dağılmış olan Yahudilerdi. Toplumsal ve yasal asimilasyona karşılık, azınlıklar genellikle belirgin bir ırk, din ve dil ayrıcalığı göstermekteydiler.[299]

Bu durum oran olarak yansıtıldığında şu sonuç çıkmaktadır.[300]

[298] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 516
[299] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 26
[300] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 516
* Sırp-Hırvat-Sloven

Tablo 3. Avusturya-Cisleithanien'de Ulusların Oranı

Ulus	**1880**	**1890**	**1900**	**1910**
Alman	36.8	36.1	35.8	35.6
Çek	23.8	23.3	23.2	23.0
Polonya	14.9	15.8	16.6	17.8
Ruthen (Ukrayna)	12.8	13.2	13.2	12.6
Sloven	5.2	5.0	4.6	4.5
Serbokrat	2.6	2.8	2.8	2.8
İtalyan	3.1	2.9	2.8	2.7
Romen	0.9	0.9	0.9	1.0

Tablo 4. Avusturya-Cisleithanien'de Dinsel Dağılım (1910)

Din / Mezhep	**%**
Katolikler-Yunan Katolikler ve diğer gelenekler dâhil	91.0
Yunan Ortodoks	2.3
Protestan	1.9
Yahudi	4.7

Bu yamalı bohçaya benzeyen halklar, diller ve dinler topluluğunda Slavlar ağır basıyordu. Ama bu Slavların birbirleriyle bağlılıkları yoktu. İşi karıştıran bir nokta da bu milletlerin yekpare bir grup halinde olmayışları ve hiçbirinin iyice belirlenmiş bir toprak üzerinde oturmayışlarıydı. Bunlar arasında kesin bir sınır çizmek olası değildi. Ama her yerde Alman yönetimi ile azınlıklar arasındaki çatışma aynı alanlarda olmaktaydı. Her milletin kişiliğinin sembolü olan dil hakları, bunun sonucu olarak da eğitim ve öğretim sorunu bulunuyordu. [301] (Bkz. Harita 12, s. 395)

Macar kesiminde ise resmi anlamda tek bir dil konuşuluyordu, resmi dil Macarcaydı. Oysa Avusturya'da, Almanca aynı avantaja sahip değildi ve Avusturya-Macar banknotları Almanca olduğu gibi Çekçe, Lehçe, Sırpça, Hırvatça, Ukraynaca, Slovakça, İtalyanca ve Romence olarak ayrı ayrı belirlenmişti.[302]

[301] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s.84
[302] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s.26

Macaristan'ın nüfus dağılımı Hırvatistan ve Slovenya dâhil yıllara göre aşağıda gösterilmiştir.[303].

Tablo 5. Macaristan'ın Yıllara Göre Nüfus Durumu

Yıl	**Nüfus**
1869	15.417.000
1880	15.642.000
1890	17.349.000
1900	19.255.000
1910	20.886.000

Macaristan'daki Ulusların dillere göre dağılımı ise şu şekildedir;[304]

Tablo 6. Macaristan-Transleithanian'da Dillere Göre Ulusların Nüfusu (Hırvat ve Slovenler Hariç)

Ulus	**1880**	**1890**	**1900**	**1910**
Macar	6.404.000	7.357.000	8.652.000	9.945.000
Alman	1.780.000	1.989.000	1.199.000	1.903.000
Slovak	1.855.000	1.897.000	2.002.000	1.946.000
Romen	2.403.000	2.589.000	2.799.000	2.948.000
Ruthen (Ukrayna)	353.000	380.000	425.000	464.000
Hırvat		184.000	191.000	195.000
Sırp		495.000	483.000	462.000

1910 sayımlarına göre, Macar Devleti'nde yaşayan 20 milyon nüfusun içinde, Macarların sayısı 10 milyon civarındaydı en geniş ulusal grubu oluşturuyorlardı. Öbür grupların başlıcaları, her biri 1 milyon ile 3 milyon kişi arasında olmak üzere Germenler, Slovaklar, Romenler, Hırvatlar ve Sırplardı. Ayrıca içinde Rutenlerin de bulunduğu birkaç azınlık grubu vardı. Özellikle Galiçya'da toplanmış Yahudiler ise nüfusun giderek Macarlara karşıt unsurunu oluşturuyorlardı. 20 milyonu aşkın nüfusun

[303] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s.514
[304] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s.516

yüzde 65'i hayatını topraktan kazanan köylüler, yüzde 20'si ise kentlerde yaşayan halktı.[305]

Bu verilere göre Macaristan'da ulusların oranları ise şöyledir;[306]

Tablo 7. Macaristan-Transleithanian'da Dillere Göre Ulusların Oranı (Hırvat ve Slovenler Hariç)

Ulus	**1880**	**1890**	**1900**	**1910**
Macar	46.7	48.6	51.4	54.5
Alman	13.6	13.1	11.9	10.4
Slovak	13.5	12.5	11.9	10.7
Romen	17.5	17.11	16.6	16.1
Ruthen (Ukrayna)	2.6	2.5	2.5	2.5
Hırvat		1.2	1.1	1.1
Sırp		3.3	2.6	2.5

Yine 1910 nüfus sayımına göre nüfusun Macaristan Krallığı (Transleithanian) içerisindeki Hırvat ve Slovenler dâhil dağılımı ise aşağıdaki şekildedir.[307]

[305] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s.25
[306] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s.517
[307] László MARÁCZ, *Multilingualism in the Transleithanian part of the Avustro-Hungarian Empire*(1867-1918) Policy and Practise, University of Amsterdam 2012, s.7

Tablo 8. 1910 Nüfus Sayımına Göre Macaristan Krallığı/Transleithanian İçerisindeki Nüfusun Dağılımı

Ana Dil	St.István Macaristan'ı	Fiume	Hırvat-Sloven Krallığı	Toplam
Macar	9.938.134	6.493	105.948	10.050.575
Alman	1.901.042	2.315	134.078	2.037.435
Slovak	1.946.165	192	21.613	1.967.970
Romen	2.948.049	137	846	2.949.032
Ruten	464.259	11	8.317	472.587
Hırvat	181.882	12,926	1.608.354	1.833.162
Sırp	461.091	425	644.955	1.106.471
Sloven	75.062	2.336	15.776	93.174
Bunyevak	88.204	5	0	88.209
Bulgar	22.945	1	321	23.267
Çek	31.198	238	32.376	63.812
Leh	38.179	46	2.312	40.537
Roman	108.825	0	12.272	121.097
İtalyan	5.037	24.212	4.138	33.387
Diğer	4.655	496	648	5.772
Macar Olmayan Toplam	8.276.593	43.313	2.516.006	10.835.912
Genel Toplam	18.214.727	49.806	2.621.954	20.886.487

Söz konusu bu dağılımın dillere göre yüzdelik oranı ise aşağıdaki şekildedir.[308]

[308] László MARÁCZ, *a.g.e.*, s. 8

Tablo 9. Macaristan Krallığı/Tansleithanian İçerisindeki Nüfusun Dillere Göre Yüzdelik Oranı

Ana Dil	St.István Macaristan'ı	Fiume	Hırvat-Sloven Krallığı	Toplam
Macar	54.56	13.04	4.04	48.12
Alman	10.44	4.65	5.11	9.75
Slovak	10.68	0.39	0.82	9.42
Romen	16.18	0.28	0.03	14.12
Ruten	2.55	0.02	0.32	2.26
Hırvat	1.00	25.95	62.49	8.78
Sırp	2.53	0.85	24.60	5.30
Sloven	0.41	4.69	0.60	0.45
Bunyevak	0.48	0.01	0	0.42
Bulgar	0.13	0	0.01	0.11
Çek	0.17	0.48	1.24	0.31
Leh	0.21	0.09	0.09	0.19
Roman	0.60	0	0.47	0.58
İtalyan	0.03	48.61	0.16	0.16
Diğer	0.03	0.94	0.02	0.03
Macar Olmayan Toplam	45.44	86.96	95.96	51.88
Genel Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu çok uluslu ve çok dilli bir devletti. Aynı şekilde İmparatorluğun Transleithanian, yani Macar Krallığı bölümü de bu dağılımdan yeterince nasibini almıştı. Hatırlanacağı üzere, Macarlar 1868 yılında Milletler yasasını çıkarmış, ancak azınlıkları sadece dilsel temelde tanımlamış ve kabul etmişlerdi. Bu yasaya göre herkes dili ne olursa olsun Macar ulusunun üyesi sayılırdı.

Bu çerçevede, resmî olarak Macaristan Krallığı bölümünde 13 dil tanınmıştı. Bunlar; Macarca, Slovakca, Romence, Rutence, Hırvatça, Sırpça, Slovence, Çekce, Polonyaca, Bunyevakca[309], Bulgarca, İtalyanca ve Roman dili idi. Yukarıdaki tablolarda da açıkça görüldüğü gibi, dağılım ve oranları farklı olsa da bu diller Macaristan

[309] Hırvatçanın Stokavian diyalektiği

Krallığı'nın üç parçası olan Macar toprakları, Hırvat-Sloven bölümü ve Fiume de konuşuluyordu.

Macaristan'da bulunan bu grupların içinde canlı ve gelişmiş bir toplum olan Hırvatların, özel bir statüsü bulunmaktaydı. Fakat siyasi bakımdan egemen durumda olan grup, Macar halkıydı.[310] (Bkz. Harita 13, s. 396)

1910 yılında Macaristan'da dinsel dağılımı göstermeden önce Macar İstatistiklerinin, Roma Katolik Kilisesi üyeleri, Yunan Katolik tarz, Lutherciler, Kalvinistler ve Unitarlar arasında ayrılmış olduğunu belirtmekte fayda var. Dinsel dağılım oranına gelecek olursak şu sonuçlarla karşılaşırız;[311]

Tablo 10. Macaristan'da Hırvatistan ve Slovenya Dâhil Dinî Dağılım (1910)

Dinî / Mezhep	**%**
Roma - Katolik Kilisesi	52.1
Yunan Katolik Kalıbı	9.7 Katoliklerin Toplamı %61
Kalvinist	12.6
Lutherci	6.4 Protestanların toplamı % 19.0
Unitarier	0.3
Yahudi	4.5

İkili Monarşi döneminde Macarların egemen sınıfı kendi halkına en az Slovak, Romen veya Ukraynalılara davrandığı kadar sert davrandı. Uçsuz bucaksız mısır tarlalarını işleyen Macar köylüsü, 1848'den itibaren toprak sahibinin özel malı olmaktan kurtarıldıysa da tam anlamıyla özgür olamadı. Macar soyluları köylülerle yaptıkları pazarlıkta, Hanedana karşı tutumlarından çok daha sert ve amansız davrandılar. Göç edebilme hakkının dışında, köylüye hiçbir ödün verilmedi. Köylünün polislerden başka kendi sınıfının dışındaki kimselerle görüşme olanağı yok gibiydi. Eğer Yahudiler ve Çingenelerle bir ilişki kurulabilmişse, onlara üstün ırka ait olmadıklarını hissettirmekten geri kalınmıyordu.[312]

Avusturya-Macaristan'ın iç karışıklıklarla başı dertteydi, bunların en büyüğü ve en tehlikeli ise Yugoslav hareketiydi. Bu dönemde Macaristan'da pek çok güçlüğün

[310] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 84-85
[311] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 520
[312] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 26

yanı sıra, ulusal azınlıklar sorunu, ortada duran bir gündem maddesiydi. Budapeşte hükümeti, koalisyon kabinesi yahut liberal kabine zamanında olsun, sıkıştırma politikasını sürdürdü. Bölgelerin adlarını kaldırarak yerine Macarca adlar koydu, dahası devletten ödenek alan bütün okulları, Macarca okul kitaplarını okutmaya zorladı. Bu tutum ulusal azınlıklara karşı yürütülen sistematik bir mücadeleydi. Slovaklar, Romenler boş yere protestoda bulundular fakat güney Slavları bu politikaya karşı daha iyi direndiler. 1905'te Fiume'de, Hırvat ve Sırp delegeleri mücadeleyi birlikte yürütmek üzere bir anlaşmaya vardılar. Bosna Hersek bunalımından sonra Sırp-Avusturya çatışması, Yugoslav hareketini canlandırdı.[313]

Görüldüğü üzere Dualist sistemin ardından oluşan düzenden dolayı rahatsızlık duyan azınlıklardaki, huzursuzluklar mevcut uygulamalarla artan bir şekilde kendini göstermiştir. Bu huzursuzluk, İmparatorluğun yıkılması ile sonuçlanacak süreci de başlatması açısından önemlidir. İlerleyen süreçte imparatorluk bünyesindeki bu ulusların, özellikle Rusya olmak üzere, çıkarları olan devletler tarafından, kışkırtılacağını göreceğiz. Dolayısıyla Avrupa'daki gövde gösterisinde bu uluslar piyon olarak kullanılmışlardır.

Avusturya Macaristan İmparatorluğu coğrafi olarak Avrupa'nın ikinci büyük ülkesi ve kıt'nın büyük askerî ve ekonomik güçlerinden biriydi. Birinci Dünya Savaşı başlayıncaya kadar süren ve "Barışın mutlu zamanları" olarak adlandırılan bu 51 yıllık dönemde Macaristan, hızlı ve yoğun bir endüstrileşme, şehirleşme ve genel ekonomik bir gelişme periyoduna girdi büyük bir ve sosyal gelişme sağladı. Ülke sanayisi bilhassa Budapeşte ve çevresinde toplanmıştı.[314]

Bu dönemde birleştirilerek ülkenin başkenti olarak kabul edilen Budapeşte'de büyük değişme ve gelişmeler sağlanmıştır. Budapeşte, çevresinin geriliğine rağmen, 1870 yılından sonra büyük bir hızla Avrupa'nın en modern kentlerinden biri haline dönüşmeye başlamıştır. Eskiden Macaristan'da gerçek bir kültür merkezi olmadığından, ikiz kentler olarak adlandınlan Buda ve Peşte, 1872 yılında birleşerek, gelişmekte olan bir ulusun iktisadi ve kültürel kenti haline getirilmiştir.

Budapeşte'nin nüfusu, 1870-1910 arasında sekiz yüz bine ulaşmıştır. Bu da toplam nüfustan dokuz kat fazla artış anlamına gelmekteydi. Toplam dört yüz üyeli hantal belediye meclisi, ikiz şehrin yeniden yapılanmasını izlemekteydi. 1870 yılında Tuna, taş

---

[313] Pierre RENOUVİN, *a.g.e*, s.87
[314] The Principality Of Hungary, *a.g.e.,* Part VI, s.24

rıhtım duvarları ile donatıldı. Bu duvarlar aynı zamanda, şık bir gezi yolu olarak da düşünülmüştü. 1896'da yeni bir parlamento binası yapıldı.

Bir zamanlar Arşidük Joseph (1833-1905)'in avlanma yeri olan Margaret Adası kamuya açıldı. Ada, bir eğlence parkı haline getirildi. 1908'e gelindiğinde Margaret Adası kent tarafından sahiplenildi. 1872 yılında merkezden çevreye doğru genişleyen bir bulvar yapıldı. Bu bulvar, Avrupa'nın en görkemli caddelerinden birisi haline getirildi. Bulvar, kuzeye doğru uzanmakta ve kenti Budapeşte kent ormanı ile birleştirmekteydi. Bu parka ne kadar yaklaşılırsa, Andrássy Caddesi o kadar genişlemektedir. Caddenin evleri ilk bölümün üçte birlik kısmında, yaya yoluna kadar uzanmaktaydı. Evlerin önünde belli ölçülerde uyumlu bahçeler yapılmıştı. Bulvarın her iki tarafında caddeye belli mesafede muhteşem villalar inşa edilmişti.[315]

1896 yılında bin yıl kutlamaları için inşa edilen ve İsviçreli mühendisler tarafından taslağı çizilen Metro, Avrupa'daki ilk örnekti. New York Metrosu'nu inşa eden mühendisler, bu metro üzerinde de çalıştılar. 1889 yılında Budapeşte'de elektrikli tramvay vardı. Aynı yıl bölgelere göre ayrılan demiryolu tarifesi yürürlüğe konuldu. Bu sistem Budapeşte için, neredeyse her yöne iki yüz kilometrelik mesafede gidip gelen bir treni mümkün kılmaktaydı.

Budapeşte, refahını özellikle tahıl ticaretine borçluydu. Kent, Avrupa'nın tahıl merkeziydi. Tüm dünyada Budapeşte ile, sadece Minneapolis-St. Paul yarışabilecek bir durumdaydı. Macar değirmenleri, pastahanelerde kullanılan çok kaliteli un üretimi yapan ilk çelik silindirli değirmenlerdir. Bunun dışında Budapeşte'de deri ürünleri, boya, tuğla, vagon ve gemi üretimi de yapılmaktaydı. 1898-1910 yılları arasında üretimi ikiye katlayıcı ürünler üretilmişti. Budapeste, dar bir alanda da olsa, mineral kaynakları olan, Avrupa'nın en büyük kaplıca kenti idi. Şişelenen maden suları tüm kıtada satışa sunulmuştu. Caddelerin bakımının finansmanı için hükümet, cadde boyunca dikilmiş olan meyve ağaçlarını budamaktaydı. Birçok köyün ve kasabanın meyve bahçeleri vardı. Bu meyve bahçeleri öğretmen ve rahiplere devredilmişti. Bunlar, hasadı Budapeşte'ye satarak, kendileri de kazanç elde etmekteydiler.[316]

Bin yıl fuarına kadar, dışarıdan çok az kişi Budapeşte'nin modernizminden haberdardı. Bu fuar için kent ormanında, Ulaştırma Bakanı Béla Lukacs (1847-1901) tarafından, Gabriel Baross'un 1892'de planını çizdiği binalar inşa ettirildi. Fuarda sadece

[315] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s. 435-437
[316] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s. 435-437

Macaristan'da üretilen ürünler satışa sunuldu. Halk, yeni parlamentonun ışıklandırılmasının Viyana kaynaklı olduğunu öğrendiğinde, tüm sistemi yerlisi ile değiştirtti. Macaristan'ın taşkınlıkları öyle bir artmıştı ki, bazı ziyaretçiler, yakında Macaristan'ın Avusturya'yı alacağını düşünmeye başladılar. Bir Amerikalı gözlemci, yükseklere tırmanmayı arzulayan bu ülkeyi, uyuşuk Avusturya'nın yuvasında şişmanlamış olan guguk kuşuna benzetmişti.[317]

Çağdaş dış görünüm, geçmişin tehlike ve kötülüklerini örtmüştü. 1892-1893 kışında kolera 500 kişinin ölümüne neden olmuştu. Bu salgın hastalık filtre edilmemiş olan Tuna nehrinin suyunun içilmesi sonucunda ortaya çıkmıştı. Konut sorunları yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı. 1891'de tüm konutların üçte ikilik bir kısmı tek katlı binalardan oluşmaktaydı; beşte üçlük bir kısım ise tek odalı konutlardı. Jozsef Körösi (1844-1906) tarafından ortaya çıkarılan ölüm istatistiklerine göre, tek katlı evler yasaklanana kadar, soğuk ve rutubetli bodrum katlarda yaşanılmaktaydı. Zemin katlar yaz aylarında o kadar rutubetli olmaktaydılar ki, yaz mevsiminde evlerde kalınamamaktaydı. Restaurantlar, kafeler ve havuzlar ziyaretçilerle dolup taşmaktaydı.[318]

Budapeşte, ticaretin merkezi olmaktan, sanayi ve finans metropolüne dönüşme yolundaki değişimi sadece, asimile olmuş Yahudilere borçlu değildi. Belá Kun rejimine kadar Yahudiler ve Macar mülk sahipleri akılcı bir beraberlik içerisindeydiler. Bu ortamda Yahudiler, soyluların kabul etmediği, hor gördüğü ticari ve sanayisel işleri yapmaktaydılar. Yahudiler, Nisan 1893'te kilise karşıtı yasalarla, diğer vatandaşlarla eşit haklara kavuştuklarında, Macar adları almaya başladılar. 1910 yılında Budapeşte halkının dörtte birini Yahudiler oluşturmaktaydı. Yahudiler nüfusun aynı zamanda yükseköğrenim görmüş en fazla nüfus oranına sahipti. Bu anlamda Yahudiler, bir yandan Macaristan'ın gelişimine katkıda bulunmakta, diğer taraftan evlerinde Almanca konuşmakta ve yabancı düşmanlığının bir hayli artmış olduğu kente, biraz olsun kozmopolitlik kazandırmaktaydılar. Bin dokuz yüzlere gelindiğinde Macar toplumunun yüzde ellisi okuma yazma bilmemekteydi. Budapeşte Viyana'dan çok daha fazla, batı ile doğu, feodalizm ile modernizm arasındaki sınırda yer almaktaydı.[319]

Ancak ifade edilen tüm bu gelişmelerin yanında, bir konunun özellikle vurgulanmasında fayda olduğu değerlendirilmektedir. Macaristan, Budapeşte ve ülkenin geri kalan kısmı olarak ikiye ayrılabilir. Dolayısıyla yukarıdaki anlatılan gelişmeler ve

[317] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 435-437
[318] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 435-437
[319] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 435-437

icra edilen faaliyetler tüm ülke geneline yaygınlaştırılamamıştır. Bu farklılığı bugün bile Macaristan'ı her ziyaret eden, rahatlıkla görebilir.

Yine bu dönemde dil, bilim ve sanat alanında da yoğun çalışma ve gelişmeler yaşandı. Macar Edebiyatı, Habsburg egemenliği ile mücadele ederken, bir rönesans gerçekleştirmekteydi. Macar entelektüeller, kitleleri, Rus entelektüellerden çok daha fazla yüreklendirdiler. 1848-1860 yılları arasında sadece yazarlar Macar ulusal bilincini perçinlemekteydiler.

On sekizinci yüzyılın sonuna kadar Macaristan Latince yönetilmişti. Soylular, Fransızca ve Almanca'nın yanında Latince de konuşuyorlardı. Macarca, köylülere ve uşaklara bırakılmıştı. Mayıs 1784'te II. Joseph, Latince olan yönetim dilini Almanca ile değiştirdi. Doktriner imparator, aydınlanmış bir ülkenin ancak ve ancak yaşayan bir dille yönetilmesi gerektiğini iddia etmekteydi. İmparator, tüm memurlara üç yıl içerisinde Almancayı öğrenme emri verdi. Bu durum Macaristan'ı bir hayli öfkelendirdi ve Macarlar, atadan kalma dili yeniden etkili hale getirmeye çalıştılar. Macarca, 1792'de okullara mecburi ders olarak konuldu. Sadece Hırvatlar bu mecburiyetten muaf tutuldular. 1805 yılında, mecliste görüşmelerin Macarca ve Latince olarak yapılmasına izin verildi. İmparatorluk memurlarına Macarca yazılıp gönderilmiş olan dilekçeler, yine bu dilde cevaplandırılmak zorundaydılar.[320]

1832-1844 yılları arasında Macarca, Macaristan'ın resmî dili oldu. Mahkemelere Macarca konuşma yükümlülüğü getirildi. 1840'ta, hükümet dairelerinde işlemlerin Macarca yapılmasına izin verildi. 1844 yılında parlamento başta olmak üzere tüm müdürlüklerde, Macarca tek dil olarak kabul edildi. Bu yıldan itibaren tüm kanunlar Macarca olarak dağıtıldı. Macarca, Hırvatistan, Slovenya ve Transilvanya'da yaşayan Almanlar dışında, tüm okullarda ders dili olarak kabul edildi. Dil mücadelesi gerçek bir zafere ulaşmıştı, zira 1849 yılındaki yenilgiden sonra Macarlar, dilsel otonomilerini kullanarak Avusturyalı egemenleri kızdırmaktaydılar.

1879 yılında Almanlar ve Hırvatlar da Macarca öğrenmek zorundaydılar. 1891 yılında tüm ulusların, çocuklarını çocuk bahçelerine götürmeleri ve çocukların oynarlarken Macarcayı öğrenmeleri için teşvik yapılmaya başlandı. Bu yıllarda tüm köyler, Macar ismi almaya başladılar ve vatandaşlara Macar soyadı almaları çağrısında bulunuldu. Franz Joseph, Almanlara, Slovaklara, Romenlere ve Hırvatlara yüklenilen bu zorluklara göz yummaktaydı. Franz Joseph, Macar kralı olarak yılda dört kez Macaristan'ı ziyaret

[320] Efkan CANŞEN, *a.g.e.*, s. 435-437

etmesine rağmen, eşinin Macaristan'a karşı hissettiği sevgiyi onunla paylaşmamaktaydı. Elisabeth, daha sonraki yıllarda katıldığı sohbetlerde Macarca konuşmayı yeğlemekte ve bir Budapeşteli gibi davranmaktaydı. Macar başkentinde Almanca konuşmak isteyen kişi, söze önce Macarca "Tesek" yani buyrun diyerek başlamalıydı, aksi takdirde ona hemen Macarca yanıt verilirdi. Taşrada bu tip hassasiyetler gösterilmemekteydi. Herkes üç ya da dört dilde şaka yapabildiği için bir cümle, Latince başlanılıp, Macarca devam ettirilip, Almanca veya Slovakça bitirilebilirdi. Soylular aksansız olarak Fransızca konuşurlarken, köylü aileler çocuklarını aralarında değiştirerek, Almanca ve Macarcayı daha kolay öğrenmelerini sağlamaya çalışmaktaydılar.[321]

Almanca'nın resmî dil olmaktan çıkarılması ve yasaklanması, bir karşı hareketi daha doğurdu. Özellikle 1872 yılından sonra Almanca konuşan profesörlerin Budapeşte Üniversitesi'nden atılmaları da bunu perçinledi. Alman entelektüeller, 1740'dan önce Alman üniversitelerine akın eden Macar Protestanlarına benzemişlerdi. Baskı altındaki azınlığın sözcülerinden birisi olan Edmund Steinacker (1839-1929), 1892 yılında Macarlaştırmaya karşı saldırıları nedeni ile parlamentodan uzaklaştırıldı. Budapeşte'de büyümüş olan Theodor Herzl, kendini çok güçlü bir şekilde Alman kültürü ile tanımlamakta ve Bismarck'ın kültür mücadelesini göklere çıkaran şiirler kaleme almakta ve yirminci yaş gününden itibaren Macarca konuşmayı reddetmekteydi. Gustav Heinrich (1845-1922) gibi filologlar ve Johann Heinrich Schwicker (1839-1902) gibi lise öğretmenleri, Macar ve Alman edebiyatı arasındaki ilişkinin akılcı bir şekilde incelenmesini istemekteydiler.[322]

Hızla ilerleyen Macarlaşma, ulusalcı ruhun zaferini gözler önüne sermiş, her şeye pembe gözlükle bakmak ve her istediklerini gerçekleştirebilecekleri düşüncesindeki, "Delibâb" olarak adlandırılan bir ulusal hareketi de hızlandırmıştır. Dünyaya pembe camlı gözlüklerle bakma istekliliği Macaristan'ı gücünden fazla işlere kalkışmaya zorlamış, bu sebeple egemenlik altındaki halkların sefaleti hiç dikkate alınmamıştır. "Delibâb" hareketi, Kossuth, Lukâcks ve Theodor Hertzka gibi siyasi düşünürleri dönemin şartlarını, ütopya gerçekleşmişçesine övmeye yöneltmiştir. Bu sihirli düşünce, askerleri korkunç derecede saldırganlaştıran ve onlara kendilerini savunma şansı vermeyen Donkişot'a özgü bir sabırsızlık yaratmaktaydı. Burjuva çevrelerindeki hayalî tapınma, mucizevi teknolojik ürünlerin satışını artırmaktaydı. Asansörler, metrolar ve modern tarzda inşa edilmiş

[321] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s. 435-437
[322] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s. 435-437

köprüler, toplumun geri kalmışlığını gizlemekteydi. Kısmen Macar dili de bu sihirli düşünceyi desteklemekteydi. 1880'li ve 1890'lı yıllarda Macaristan'ın Maliye Bakanlığı'nı yapmış olan Beni Kâllay'ın ardından, onun geniş kelime hazinesi ve doğu dillerine yaptığı çevirilerde, kelime türetme hevesi nedeni ile Macarca, abartılmış akılcılıktaki Almanca ve Fransızca'dan çok daha nitelikli bir dil haline gelmişti.[323]

Neticede, 1914 yılına gelindiğinde, Macaristan güçlü, kendine güveni olan, kararlı ve zengin bir ülke görünümündeydi. Aşağı yukarı Avrupa ile paralel sayılabilen endüstri ve zirai gelişim oranı ile nüfusu artıyordu ve ekonomisi de sağlamdı. Savaştan önceki yarım yüzyılda oluşan spekülatör ekonomik gelişmeler, ülke nüfusunun belirli yerlerde yoğunlaşmasına ve kendine yeterli coğrafik alanların oluşmasına ve merkezî ekonomik planların yapılmasına yardım etmişti. Her türlü ulaşım ve iletişim ağı Başkent Budapeşte ile entegre edilmişti.

Politik olarak Macaristan kendini Avusturya'nın üstünde görmeye başlamıştı. Habsburg monarşisinde yardımcı idareci idi ama çok dinamik bir partner görünümündeydi. Uluslararası olarak, Avusturya-Macaristan Avrupa dengesi güç sistemi içerisinde işgal ettiği güçlü pozisyon ile büyük bir güç konumundaydı.[324]

2.3. Avrupa'da Güç Mücadeleleri, Blokların Oluşması ve Avusturya-Macaristan'ın Bloklar İçindeki Yeri

1789 Fransız İhtilali ile yayılan düşünceler ve bu düşüncelerden rahatsız olan devletler, ardından Napolyon'un rahatsız edici faaliyetleri, Napolyon'dan rahatsız olan Avrupalı devletlerin tutarsız ve çelişkili olan görünüşte barış arayışları, arkasından İtalya ve Almanya'nın birliklerini sağlamaları ve özellikle de güçlü bir Almanya'nın ortaya çıkması ve Avrupa'nın diğer büyük devletleri ile güç mücadelesine başlaması Avrupa'da bloklaşmaların oluşmasının temel nedenleri arasında sayılabilir.

Bu bloklaşmaları esas başlatan ise Bismarck'tır. Alman Şansölyesinin amacı, Avrupa devletlerini kendi yanına çekerek Fransa'yı Avrupa'da siyasal ve askerî bakımdan yalnız bırakmak ve böylece onun, Almanya'ya karşı bir intikam savaşı açmasını önlemekti. Bu açıdan bakılınca, Bismarck'ın amacı barışçıydı denilebilir. Ancak barışı korumak amacıyla başlatılan bu bloklaşmalar, Balkanlar bölgesinde sınırlı

---

[323] Efkan CANŞEN, *a.g.e*., s.437-439

[324] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *A paper presented on the 75th Anniversary of the Treaty of Trianon*, 4th June 1995, Griffth University, Queensland Australia, Part-A, s. 2

kalacak olan Avusturya-Sırbistan savaşını, önce bütün Avrupa'ya, sonra da dünyaya sıçratmışlardır.[325]

Alman başbakanı Bismarck, iş başında bulunduğu sürece Fransa'yı Avrupa'da zayıf ve yalnız tutmaya çalışmıştır. Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakabilmek için de, Bismarck, onunla anlaşabilme ihtimali olan Avrupa devletlerini kendine bağlamak yoluna gitmiştir. Ayrıca Bismarck, 1866 yenilgisinin öcünü almak isteyebilecek olan Avusturya ile Balkanlardaki genişlemesi için kendisine bir destek arayan Rusya'nın, Fransa ile anlaşmaya kalkışma ihtimalleri de nedenler arasındaydı. Bunu önlemek amacıyla hem Avusturya'yı hem de Rusya'yı yanında tutmaya çalışmıştır. Bu amaçla da, 1872 yılında Alman, Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorları arasında, Birinci Üç İmparatorlar Birliği adı verilen sözlü anlaşma yapılmıştır.[326]

Bu birliğin önemli maddelerine göre;

- Avrupa'nın statükosu kabul ediliyordu.
- Barış tehlikeye düşerse, taraflar aralarında görüşmelerde bulunacaklardı.
- Balkanlarda çıkacak herhangi bir anlaşmazlık birlikte çözülecekti
- Devrimci ayaklanmalara karşı ortak tutum alınacaktı ve taraflar bir başka devletle ittifak yapmayacaklardı.[327]

1872 Eylülünde Berlin'de Alman, Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorları ile Başbakanları arasında yapılan görüşmeler sonunda kurulan Üç İmparatorlar Birliği bir askerî dayanışmayı değil, siyasal dayanışma işbirliğini öngörmektedir. Fakat Avusturya-Macaristan ile Rusya'yı bir arada tutabilmek o sıralarda gerçekten ciddi bir sorun niteliğindeydi. Çünkü bu iki devletin Balkanlardaki çıkarları birbiriyle çelişiyordu. Nitekim bu çelişki 1878 Berlin Kongresi sırasında çatışmaya dönüşünce, Rusya Birinci Üç İmparatorlar Birliği'nden çekilmiştir. Bismarck, Rusya ile Avusturya-Macaristan'ı bir arada ve kendi yanında tutmayı ikinci kez, 1881 yılında denemiştir.[328]

Rusya Birinci Üç İmparatorlar Birliği'nden ayrıldıktan sonra kendisini müttefiklik konusunda çok yalnız hissetmeye başlamıştır. Öte yandan Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile anlaşmadan, Osmanlıların Balkan toprakları üzerinde daha fazla ilerleyemeyeceğini anlıyordu. Bütün bu nedenlerle, Rusya, 1881 yılında Almanya'ya Üç İmparatorlar Birliği'nin yeniden kurulmasını önermiştir. Rusya'nın

---

[325] A. Haluk ÜLMAN, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş,* İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s. 143
[326] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,* s. 145
[327] Oral SANDER, *a.g.e*., 2007, s. 251
[328] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,* s. 146

politikalarında yalnız kalmasından dolayı Fransa'ya kayması olasılığını daima korkulu rüya gibi gören Bismarck, bu fırsatı kaçırmamış ve Rusya'nın önerisini hemen benimsemiştir. Avusturya-Macaristan'a gelince bu devlet de, Rusya ile anlaşırsa hem onun Balkanlardaki girişimlerini denetleyip önleyebileceğini, hem de Bosna Hersek yüzünden Rusya ile çatışmayı önleyebileceğini düşünmüştür. Bu üç devletin o şartlar altında çıkarları birleşince, İkinci Üç İmparatorlar Birliği'nin kurulması kaçınılmaz olmuştur.[329] Ayrıca bu anlaşma ilki gibi sözlü değil, yazılı olarak oluşturulmuştur.

Ancak, Rusya ile Avusturya-Macaristan'ın Balkanlardaki çıkar çatışması, iki ülkeden biri bölgeden çekilmeyi kabul etmedikçe herhangi bir anlaşma ile giderilebilecek türden bir sorun değildi. Nitekim 1885 yılında çıkan Bulgaristan bunalımı sırasında iki devlet yeniden karşı karşıya geldiler ve Rusya, anlaşmanın süresi dolduktan sonra, İkinci Üç İmparatorlar Birliği'ni yenilemedi. Böylelikle Bismarck'ın Avusturya-Macaristan ile Rusya'yı aynı birlik içinde tutma yolundaki ikinci girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı. Bismarck da, Avusturya-Macaristan ile Rusya'yı bir arada kendi tarafında tutamayacağını anlayınca, bu devletleri ayrı ayrı kendisine bağlamak yoluna gitmiştir. Rusya ve Avusturya-Macaristan ile ayrı ayrı ittifak imzalamıştır.

Bismarck'ın bu gerçekten akıllı ve Almanya'yı Avrupa'nın siyasal bakımdan en etkili devleti haline getiren tasarıları, Avusturya ile Rusya'nın Balkanlarda birbirleriyle çatışan girişimlerde bulunmamaları temeline dayanıyordu. İşte, bu gerçekçi bir beklenti değildi. Avusturya ile Rusya, bir arabaya koşulmuş ve yan yana çok güzel duran iki ata benzemekteydiler. Ancak bu iki at, yürümeye başlayınca ayrı yönlere gidiyordu.[330]

Bu arada Bismarck 1882 yılında da, İtalya ve Avusturya-Macaristan ile birlikte, üçlü ittifak diye tanınan bloğu kurmuştur. İki Üç İmparatorlar birliği ile birlikte bütün bu girişimlere Bismarck'ın ittifaklar sistemi denir.[331]

1882 Mayısında Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında imzalanan Üçlü İttifak, Almanya'ya Fransa karşısında İtalya'nın, İtalya'ya Fransa karşısında Almanya ve Avusturya'nın yardımını; Avusturya'ya Rusya karşısında İtalya'nın tarafsızlığını, Rusya ve Fransa karşısında da yardımını sağlıyordu. İtalya'nın Almanya ve Avusturya-Macaristan ile anlaşırken birinci amacı büyük bir devletle iş birliği yaparak itibarını yükseltmek; diğer amacı da birliğini kurduktan sonra büyük devletler safına katılmak için izlemek istediği sömürge oluşturma politikasında kendisine bir

[329] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s.146
[330] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s.253
[331] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,* s.148

destek sağlamaktı. Fakat anlaşmayı imzaladıktan sonra sömürge konusunda hiçbir şey koparamadığını ise hayal kırıklığına uğrayarak fark etti.

Almanya'nın Avrupa'daki asıl amacı, Avusturya-Macaristan Almanya'nın dostu olduğu için, Avusturya Almanları bir yana, sınırlar dışındaki bütün Almanları İmparatorluğa bağlamaktı.[332] Kuruluşundan sonra Üçlü ittifaka Romanya'da bağlanmıştır. Romanya'nın üçlü ittifaka bağlanmasının, daha doğrusu Almanya ve Avusturya-Macaristan ile birer antlaşma yapmasının nedeni, Rusya'ya karşı duyduğu kırgınlık ve güvensizliktir. Sırbistan'a gelecek olursak, aslında Avusturya-Macaristan'a hiç güven duymayan ve Bosna Hersek'in onun tarafından işgal edilmesini başlangıçta büyük bir tepkiyle karşılayan Sırbistan, Avusturya ile bir anlaşma imzalamıştır. Ancak bu geçici bir anlaşma olmuştur.[333]

Almanya'nın bu bloklaşma çabalarına karşılık, Rusya ile Fransa arasındaki ilk anlaşma, 1891 yılında mektup değiş tokuşu yoluyla yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre genel barışı bozabilecek nitelikteki her konuda taraflar birbirlerine danışacaklar ayrıca genel barış tehlikeye düşecek olursa özellikle taraflardan biri bir saldırı tehditiyle karşı karşıya kalırsa iki devlet alınacak tedbirler konusunda derhal anlaşacaklardır. 1891 anlaşması Fransa'ya yeterli görünmemiştir. Rusya ve Fransız Genelkurmayları arasında yapılan bu anlaşma, Avrupa devletleri arasındaki ilişkiler bakımından bir dönüm noktası niteliğindedir. Gerçekten bu anlaşma imzalanıncaya kadar, Avrupa dengesi başta Almanya olmak üzere, Üçlü İttifak devletlerinin tarafına doğru eğilim gösteriyordu. Oysa bu anlaşmadan sonra Avrupa'da denge kuruluyor ve Almanya'nın üstünlüğü sona eriyordu. Avrupa devletleri böylece aşağı yukarı birbirine eşit askerî güce sahip (her iki yanda da 3 milyon asker) iki bloka ayrılmış oluyordu. Bunun sonucunda ise, Bismarck'ın Avrupa'da barışı korumak gerekçesiyle kurup başlattığı bloklaşma, yalnızca Avrupa'yı iki düşman kampa ayırmakla kalmıyor, aynı zamanda bu iki blok arasında bir silahlanma yarışına da yol açmış oluyordu.[334]

Gelinen noktada bir tarafta Üçlü İttifak diğer tarafta ise, Fransız-Rus ittifakı vardı. İngiltere'nin ne yönde hareket edeceği ise henüz tahmin edilemiyordu. Fransa ve Rusya ile ilişkileri fena değildi. Fakat bu durum Avrupa'nın kenarındaki sömürge benzeri sorunlarla alakalıydı. Gerçi Londra ve Paris arasında asla tam bir dostluk ya da anlaşma yoktu. İngiltere ve Almanya arsındaki ilişki ise en karmaşık ilişkiydi. 1906'dan

[332] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 112-113
[333] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e,* s. 154
[334] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,*s. 163-165

sonra iki ülke arasında bir denizcilik yarışı başlamıştı. İngiltere'deki bazı siyaset yazarları ise, aklını Almanya'ya takmış vaziyette iki ülke arasında bir savaş çıkacağı söylemlerini yineliyordu.

XX. yüzyıl geldiği zaman İngiltere, dünyanın çeşitli bölgelerinde Fransa, Rusya ve Almanya ile çatışıyor, denizlerde de Almanya ile karşı karşıya gelmiş bulunuyordu. Bütün bunlar olurken, İngiltere yalnızlık duygusu içine düşmüştür denilebilir. Bu duygunun etkisi altında bulunan İngiltere, yalnızlık politikasından ayrılmaya karar vermiş, ilk olarak, Almanya ile anlaşmayı denemiştir. Çünkü İngiliz yöneticileri hem Almanya'yı en güçlü devlet olarak görüyorlar, hem de onunla olan anlaşmazlıklarını Fransa ve Rusya ile olan anlaşmazlıklarından daha kolay giderilebilir türden sayıyorlardı. Bu düşünce ile İngiliz yöneticileri önce, 1898 yılında sonrada 1901 başlarında iki kez Almanya'ya çıkacak bir savaşta karşılıklı yardımlaşmayı öngören bir savunma anlaşması yapmayı önerdiler. Fakat Almanya'nın tutumu olumsuz olmuştur. Bu durum karşısında İngiltere yeni dost arama girişimine devam etti.[335] 1902 yılında Japonya ile bir ittifak yapmıştır. Bunun nedeni, Çin üzerinde Rus-Japon yakınlaşmasını önlemek ve daha da önemlisi, İngiliz sömürge imparatorluğuna Asya'dan bir tehdidin doğmuş olmasıdır. Rusya'ya karşı, Asya kıtasında savaşabilecek nitelikte kara ordusu çıkaracak tek devlet Japonya'ydı. İşte, Japonya ile 1902 Antlaşmasını bu yüzden yaptı. İngiliz-Japon anlaşması gereğince, İngiltere ile Japonya Uzakdoğu statükosunu korumak yükümlülüğü altına giriyorlardı. İki devletten biri bu statükoyu korumak için üçüncü bir devletle savaşa girecek olursa, öteki devlet yalnız kalacak, ancak bir başka devlet bu üçüncü devlete yardım edecek olursa, İngiltere ile Japonya birbirlerini destekleyeceklerdi.[336]

Bu anlaşma ilk kez bir Avrupa devletinin, başka bir Avrupa devletine karşı kullanmak üzere, bir Asya Devleti'nin desteğini araması gerektiğini göstermiş bulunmaktadır. Bu olay, Avrupa'nın dünya politikasındaki merkezi durumunun zayıflama süresinin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu süreç, bir rastlantı olarak, 20. yüzyılın tam başlangıcında ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, yeni yüzyılın en önemli özelliklerinden birini tam anlamıyla simgeler. Dünya politikasındaki üstünlüğün ya da başatlığın Avrupa'dan kanatlara, yani Asya ve Amerika kıtasına geçmesi. İngiliz-Japon

[335] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,* s. 221-224
[336] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 261-262

ittifakı, işin aslına bakılırsa, 1904 İngiliz-Fransız antlaşmasının da temelini oluşturmaktadır.

Nitekim 1900'lere gelindiğinde, dengenin Fransa'nın aleyhine dönmeye başlaması ve Almanya'nın deniz silahlarında İngiltere ile arayı kapatmaya başlaması da İngiltere'nin tavrını etkilemiştir. Dolayısıyla sömürge yollarının korunmasında deniz rekabetine tahammülü olmayan İngiltere, kendini Fransa'ya yakın hissetmeye başlamıştır ve 1904 yılında da Fransa ile anlaşmıştır.[337]

Ayrıca 1904 anlaşması askerî nitelikte bir anlaşma değildir. Bu anlaşma İngiltere ve Fransa arasında öteden beri devam eden sömürge çatışmalarının ortadan kaldırılmasıdır. Nitekim bu antlaşmaya göre Fransa, Fas'ın siyasal statüsünü değiştirmeme sözü veriyor, buna karşılık İngiltere Fransa'yı Fas'ta ekonomik, mali ve askerî yenilikler yapmada serbest bırakıyordu. Yani Fas, Fransa'nın etki alanı oluyordu. Aynı biçimde, İngiltere de Mısır'ın siyasal statüsünü değiştirmeyecek, buna karşılık Fransa, İngiltere'nin 1882'de işgal ettiği Mısır'dan çıkmasını istemekten vazgeçecekti. Anlaşmanın gizli olan hükümlerine göre ise, Fas ve Mısır'da bağımsızlık statüsünün sürdürülmesi olanaksızlaşırsa, İngiltere ile Fransa'nın, birbirlerinin girişimlerine engel olmamaları öngörülüyordu. Yani, anlaşmanın dünyaya açıklanan maddelerinde, ilhak durumu söz konusu edilmemişse de, taraflar ilhak için kapıyı açık tutmaya özen göstermişlerdi.[338] Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, 1904 anlaşmasının İngiltere ile Fransa arasındaki bir yakınlaşmanın başlangıcı olduğu ortadadır. Bunun yanı sıra bu yakınlaşma Fransa'yı Almanya karşısında cesaretlendirecek ve Birinci Dünya Savaşı'na giden günlerde çıkacak olan uluslararası bunalımlarda daha uzlaşmaz tutumlar takınmaya yöneltecektir.

Üçlü İtilaf bloğu bu suretle şekillenirken, 1907 yılında gerçekleştirilen İngiliz-Rus antlaşması ile hemen hemen bloklar kesinlik kazanmıştı diyebiliriz. İngiltere, Almanya'nın Avrupa'da artan gücü karşısında, Fransız-Rus anlaşmasının dengeyi sağlayamadığını, Rusya gibi o da görmüştü. İkinci olarak, Almanya'nın deniz silahları yapımında büyük gelişmeler göstermesi ve İngiltere'nin uzun süreden beri sürdürmekte bulunduğu deniz üstünlüğünün tehlikeye düşmesi, bu devleti Rusya ile anlaşmaya iten bir başka unsur olmuştur. Bu anlaşma gereğince, İran üç bölgeye ayrıldı; kuzeyi Rus, güneyi İngiliz üstünlüğüne bırakılacak, ortası tampon bölge olacaktı. Taraflar Tibet'in

[337] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 261
[338] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 263

Çin'e bağlı olduğunu kabul ediyorlardı. Rusya, Afganistan ile ilgisini kesecek, bu devletle ilişkilerini İngiltere'nin aracılığıyla yürütecek ve buna karşılık İngiltere de, Afganistan'ı işgale ya da topraklarına katmaya kalkışmayacaktı. Böylece İngiltere, Hindistan'a bitişik bölgelerin ve dolayısıyla Hindistan sömürgesinin güvenliğini Rusya'ya karşı korumuş olmaktaydı.[339] Ancak, Rusya 1907'de İngiltere ile yaptığı nüfuz alanları anlaşmasıyla, İran'daki faaliyetlerinin titiz bir biçimde kısıtlanmasına pek yatkın görünmedi. Mayıs 1914'te ise iki ülke arasında denizcilik konusunda bazı görüşmeler yapılsa da güvensizlik ortadan kalkmadı.[340]

Kaynağını Alsace-Lorraine sorunundan, daha sonra da sömürgecilik çatışmalarından alan bloklaşma ve silahlanmanın, savaşın çıkmasına doğrudan doğruya etkisi her şeyden daha önemlidir. Öyle ki, devletlerin karşılıklı olumsuz tutumları ve sanıları çerçevesinde 1907 yılından sonra ortaya çıkan çekişme ve güvensizlik havasının ve onunla birlikte başlayan silahlanma yarışının, Birinci Dünya Savaşı'na giden ortamı hazırlamaktaki payı büyüktür.

Gerçekten bloklaşma, 1870-1914 yılları arasındaki dönemde çıkan her yerel bunalımı genel bir çatışmaya dönüştürmek tehlikesini yaratmış, nitekim en sonunda, eğer bloklaşma olmasaydı Balkanlarla sınırlı kalacak olan Avusturya-Sırbistan savaşını, önce bir Avrupa sonra da bir Dünya savaşına dönüştürmüştür. Silahlanma ise, hem silahlanan ülkelerde genelkurmayların politika üzerindeki etkisini çoğaltarak, hem de devletleri birbirleri karşısında daha büyük bir güvensizlik duymaya yönelterek, savaşın çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Fransa ile Almanya arasındaki Alsace-Lorraine sorununun, bu iki devlet arasındaki ilişkileri devamlı olarak zehirleyerek, Avrupa barışı için devamlı bir tehlike yarattığına kuşku yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bloklaşmanın temelinde önce bu sorun yatmaktadır. Ancak genel çerçeveden bakılınca görülüyor ki, Balkanlardaki Ulusal toplulukların milliyetçi eğilimleri, barış için Alsace-Lorraine'den daha tehlikeli olmuştur. Bu topluluklar bütün bir dönem boyunca ya kendi ulusal devletlerini kurmak ya da kurulmuş olan ulusal devletlerine katılmak çabası içerisinde bulunmuşlardır. Bu çabalara Rusya'nın Balkanlarda yayılmak amacıyla yaptığı kışkırtmalar da katılınca, Avrupa denilen barut fıçısı, nihayet Bosna Hersek'te parlayan bir kıvılcımla ateş almıştır.

---

[339] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 265
[340] Keith ROBBİNS, *I. Dünya Savaşı,* Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 19-20

Savaşın çıkmasında Avrupalı yöneticilerin yaptıkları yanlış hesaplar da yadsınamayacak niteliktedir. Avrupa'daki güvensizlik havasına, bloklaşmalara ve silahlanmalara, her bunalımda biraz daha bilenen kinlere rağmen, Avusturya-Macaristan ve Alman yöneticileri, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin çıkacak bir Avusturya-Sırbistan savaşına karışmayacaklarını sanmışlardır. Bu hesap yanlışlığı sonraki konularda görüleceği üzere hem kendilerine hem de bütün dünyaya çok pahalıya patlayacaktır.

Oluşan bloklaşmalar, I. Dünya Savaşı'na da yavaş yavaş zemin hazırlamakta, çıkar çatışmaları, siyasal üstünlük kurma gayretleri devletleri karşı karşıya getirmekteydi. Bu bloklar içerisinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da önemli bir güç ve denge unsuru olarak yerini alıyordu. Nitekim dâhil oldukları üç imparatorlar birliği bunun en bariz kanıtıdır.

2.4. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i İşgal ve İlhakı

Balkanları ve dolayısıyla Doğu Avrupa'yı, Bosna Hersek bunalımına doğru adım adım götüren sürecin kökenleri, oluşan bloklaşmalar ve 93 Harbi olarak da adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na dayanmaktan öte, Bosna Hersek'teki asayişin 1774'de Ruslarla imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra gittikçe kötüleşmesi ile oluşmuştur. Antlaşmada Bosna'yı ilgilendiren bir madde yoktur. Ancak Ruslara Ortodoksları himaye hakkının verilmesi, bu tarihten sonra Bosna'nın sürekli karışıklık içinde olmasına yol açmıştır. Zira başta Sırp ve Karadağlılar olmak üzere yöredeki Ortodokslar, Rusların kışkırtması ile ayaklanmaya başlamışlardır.[341]

Bu süreçte, "1875 İsyanı" Bosna ve bölge tarihinde büyük bir dönemeç oluşturmuştur. Artık geri dönülemeyecek ve önü alınamayacak şekilde, Sırbistan-Karadağ, onlardan yana ve onlara karşı büyük güçler, Bosna siyasetinin içine girecek ve isyandan sadece üç sene sonra, Avusturya işgali gerçekleşecektir. İşte bahsedilen Bosna Hersek ayaklanması Temmuz 1875'de başlar.[342]

Temel neden, tarım şartları ve köylüler ve toprak sahipleri arasındaki gergin ilişkilerdi. Bu iki grubun da dil ve etnik kökenleri Güney Slav iken, dinleri farklıydı. Bu nedenle hareketin önceliği sosyal ve ekonomikti, doğası gereği milliyetçilik değildi. Asiler çok güçlü bir konumdaydı. Karadağ'a yakın bölgelerdeki topraklarda ikamet

[341] Zafer GÖLEN, *Balkanlar El Kitabı*, Ankara, s. 373
[342] İlber ORTAYLI, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınları, İstanbul,2006, s. 260

eden ve tecrübeli savaşçılar olan silahlı dağ kabilelerinden destek geliyordu ve Dalmaçya da yardım gönderiyordu. Olaylar bu şekilde gelişirken Osmanlı İmparatorluğu da, bölgedeki isyanı bastırmaya davet ediliyordu. Bu hadise ile "Doğu Sorunu" yeniden açılacak ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi gerçekleşecekti.[343]

Balkan topraklarını tam anlamıyla parçalayan Osmanlı-Rus savaşının nedenleri arasında, özellikle Rusya'nın 1870'lerden sonra Panslavist bir politika izlemeye başlaması ve bir vergi sorunu nedeniyle, Hersek halkının 1875 yılında ayaklanması ağır basmaktadır. Osmanlı Devleti'nin savaş sonrasında ağır bir yenilgiye uğramasının nedeni ise, önceki Osmanlı-Rus çatışmalarının aksine, bu kez Rusya, Almanya ve Avusturya'nın birlikte hareket etmeleri ve ortak bir politika izlemeleridir.

93 Harbi sonucunda bilindiği üzere Ayestefanos Antlaşması imzalanmış, fakat uygulanmamıştır. Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'ne bağlı, özerk ve sınırları çok geniş bir Bulgaristan Prensliği kurulacaktı. İkinci olarak Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsız olacaktı. Bunun yanında Bosna Hersek'te reform yapılacaktı. Ayrıca Rusya, Doğu Anadolu'da Kars, Ardahan, Batum, Eleşkirt ve Beyazıt bölgelerini de topraklarına katacaktı. Bu barışa en büyük tepki, Avusturya ve İngiltere'den geldi. Zaten İngiltere 1878 tarihinden sonra Osmanlı topraklarını koruma politikasından vazgeçerek, Osmanlı topraklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğilimine girmişti. Rusya'nın gerek Balkanlardaki gerekse Doğu Anadolu'daki yayılmacı politikası, hem Avusturya'nın hem de İngiltere'nin çıkarlarını zedelediğinden dolayı, Rusya'ya baskı yapılarak, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Berlin Antlaşması imzalandı.

Antlaşma neticesinde Büyük Bulgar Devleti üçe bölündü: Sofya Bölgesiyle Balkan Dağları'nın kuzeyini kapsayan Bulgaristan, özerk ama vergi ödemekle yükümlü bir eyalet oldu. Balkan ve Rodop Dağları arasındaki Doğu Rumeli ise, Osmanlılar'ın atadığı Hristiyan bir vali yönetiminde yarı özerk bir statü kazandı ve büyük devletlerin himayesine alındı. Makedonya ve Trakya ise Osmanlı idaresine geri verildi. Rusya'nın özerk eyalette en etkin devlet olacağı varsayılıyordu. Rusya'nın bu kazanımını dengelemek için, Avusturya-Macaristan Bosna Hersek'i işgal edip yönetme hakkı elde etti. Zaten en mühim anlaşma kararı da buydu. Rusya Doğu Anadolu'da Eleşkirt ve Beyazıt'ı Osmanlı Devleti'ne geri veriyordu. Girit adası ise özerklik kazanacaktı.[344]

[343] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 382
[344] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 314-315

Sonuçta Rusya güçlü bir konum kazanırken, Habsburg İmparatorluğu'na da Sırbistan'da etkin bir nüfuz da dâhil olmak üzere, batıda benzer bir üstünlük sağlanmış oluyordu.[345]

1878 tarihli Berlin Antlaşması, özellikle Osmanlı Devleti ve genellikle Avrupa tarihi açısından çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Bir kere Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki parçalanma sürecinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. İki büyük devlet, İngiltere ile Avusturya, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma politikasını bırakmışlardır. Bu tarihten başlayarak, bu iki devletten boşalan yeri Almanya almaya başlayacaktır. Ayrıca Berlin düzenlemesi taraflardan hiçbirini tatmin etmiş değildir. Balkan Slavları aradıklarını bulamamış, Rusya istediği kadar güçlü bir Slav Devleti kuramamış, Avusturya ise Bosna Hersek'i tam anlamıyla sınırları içine katamamıştı. Ayrıca bölgenin Avusturya yönetimine girmesi, Sırbistan'daki ulusçu duyguları körüklemişti. Kısacası, Berlin düzenlemesi bundan sonra ortaya çıkan Balkan bunalımlarının ve belki de I. Dünya Savaşı'nın temelini oluşturur.

Bu dönemde Avusturya-Macaristan'ın amacı, Ruslar tarafından sürekli kışkırtılan Slavları bastırmaktı. Böylelikle bölgedeki Rus etkisi de sınırlandırılmış olacaktı. Fakat bu dönemde milliyetçilik ateşi bütün milletleri ayaklandırmıştı. Bölgedeki etkinliğini artırmak isteyen Avusturya-Macaristan, Berlin Antlaşması'yla elde ettiği Bosna Hersek'e müdahale hakkını kullanarak işgal edecekti.

Nitekim 28 Temmuz 1878'de, Avusturya-Macaristan Hükümeti Bosna Hersek hakkında bir beyanname yayınlayarak askerlerinin sınırı geçmek üzere olduklarını, bunu, düşman sıfatıyla değil, fakat Bosna Hersek'i ve bunlara sınır olan Avusturya-Macaristan arazisini, uzun yıllar boyunca huzursuzluk içinde bulundurmuş olan kötülükleri ortadan kaldırmak üzere yapacaklarını beyan ediyordu.[346]

Bu beyannamenin ertesi günü Bosna Hersek'in işgali başlamış ve 28 Ekim 1878'e kadar devam etmiştir. Avusturya-Macaristan işgal kuvvetleri komutanı General Filipoviç, Hersek'in merkezi olan Mostar kasabasını şiddetli çatışmalardan sonra ele geçirmiştir.[347] Bu mağlubiyete rağmen, halkın Avusturya yanlısı olmaması sonucu birçok Bosnalı, İmparatorun askerine karşı gelmeye devam etmiştir. General Filipoviç'in

---

[345] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 390

[346] Fehmi NUZA, "Bosnalıların Avusturya İşgal Ordusuna Karşı Mukavemetleri ", *Türk Kültürü*, Sayı: 281, Ankara,1986, s. 590

[347] Ali Fuat TÜRKGELDİ, *Mesâil-i Mühime-i Siyasiye*, C. II, Ankara, 1987 (Yayına Hazırlayan: Bekir Sıtkı Baykal), s. 125

ordusu, Müslümanların ciddi direnişiyle karşılaşmış ve Doboj, Zepçe, Maglay şehirlerine girebilmek için kuzeyde önemli kayıplar vermiştir.[348]

Fakat Macarlar durumdan hoşnut değildi. Çünkü kendi sınırları içindeki Slav halktan endişeliyken, Slav nüfusu daha da artırmak tehlikeliydi. Avusturya bu askerî harekât için seksen iki milyon florin harcadığı sırada, yeni ödeneklerin istenmesi üzerine, Macar başbakanı Tisza istifa etmiştir. Macarların Bosna Hersek'in ilhakını istememelerinin bir diğer sebebi de, Macaristan'ın idaresi altında bulunan Hırvatların, eyaletin kontrolünü ele geçirmelerinden korkmalarıdır. Diğer taraftan, Bosna Hersek'in işgali, Macar Krallığı'nın Orta Çağlara kadar uzanan buradaki tarihsel haklarını da ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayıdır ki, Macarlar bir yandan bölgeyi kendi idarelerine almak düşüncesinde olmuş olmalarına rağmen, diğer yandan zaten topraklarında mevcut olan Slav nüfusunu daha da arttırmak istemiyorlardı.[349]

Bosna Hersek'in Avusturya Macaristan tarafından işgali, Sırbistan ve Karadağ'da protestolara yol açtı. Bu iki ülke askerî birliklerini, Bosna Hersek'teki dindaşlarını kurtarmak için, Avusturya Macaristan sınırına yığdı. Tuna Monarşisi de işgal ettiği bölgelerde düzeni uzun süre sağlayamadı, her şeyden önce Müslüman Boşnaklar'ın çok sert direnişiyle karşılaştı.[350] İşgalin toplumsal boyutu çok önemliydi. Bosna 400 yıldır ait olduğu ve tam anlamda bütünleştiği Doğu medeniyetinden siyasi çerçeve itibariyle kopuyor ve Batı medeniyetinin o dönemdeki en önemli temsilcilerinden birisi olan Habsburg mülküne dâhil oluyordu.[351]

Avusturya'nın Bosna Hersek'i işgalini en az Sırbistan kadar tepkiyle karşılayan başka bir devlet ise İtalya'ydı. Nitekim yarımada devletlerinin dış politika kalıplarına uygun olarak, Adriyatik Denizi'nin kıyılarına yerleşip kendini güvenlik altına almak istiyordu.[352]

Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i işgali buraya da bir yarar sağlamadı. Bosna Hersek'i 1882 ile 1903 yılları arasında yöneten kişi, bir Avusturya-Macaristan diplomatı ve tarihçisi olan Benjamin Kallay idi. Kallay, Avusturya-Macaristan'ın çıkarlarını korumayı temel görevi bildi. İlginçtir ki, 1883

---

[348] Fehmi NUZA, *a.g.m.*, s. 590-593
[349] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 16
[350] Altay ÜNALTAY, *Postmodern Ortaçağ*, İstanbul, Birleşik,1996, s. 33
[351] Osman KARATAY, " Habsburg İdaresinde Bosna ve Boşnaklar", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt: 1, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 527
[352] Şennur ŞENEL, "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt: 1, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 410

yılında da Hırvat Banlığına da bir Macar olan Lord Kuen seçildi. Her ikisi de Bosna Hersek ve Hırvatistan'ı, Macaristan'a karşı herhangi bir ittifaka girmemeleri yönünde engelleyici oldular.

Ayrıca, Bosna Hersek'in işgalden sonraki hukuki durumu uluslararası hukuk açısından normal olmayan bir durum teşkil ediyordu. Hukuki açıdan egemen devlet Osmanlı İmparatorluğu'ydu, fakat gerçek güç Avusturya-Macaristan'ın elindeydi. Bu durum, Bosna Hersek'in hukuki statüsünü oldukça karmaşık hale getirmişti. Hukuki olarak Osmanlı Sultanı, egemenliği kullanan güç olarak kabul ediliyordu, ancak uygulamada herhangi bir hukuki gücü olmayan bir kişiydi. Diğer yandan, Bosna Hersek Avrupa'nın isteği doğrultusunda ve Osmanlı ile yapılan uzlaşma sonucu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun önemli bir parçası değil, fakat daha ziyade İmparatorluk sınırları içinde yer alan imtiyazlı bir alandı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'teki yönetimi, Berlin Antlaşması'ndan doğan üç koşul ile sınırlandırılmıştı.

Bunlar, Avrupa amaçları doğrultusunda buralara barış ve düzeni getirmek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna'daki sürekli egemenliğinin devamı ve Avusturya Macaristan İmparatorluğunun Bosna Hersek için çıkaracağı her yasayı Sultanın onayına sunma zorunluluğu ve temel uluslararası sözleşmeler imzalanırken Avusturya - Macaristan yönetiminin geçici olduğunun belirtilmesi[353] idi.

Bu arada Osmanlı Devleti'nde gergin bir siyasi atmosfer vardı ve I. Meşrutiyet ilan edilmişti. Osmanlı Devleti Kırım Savaşı'ndan aldığı borcun faizlerini bile ödeyemeyecek duruma düşmüştü. Borcun süresini uzatmak, faizlerini düşürmek için uğraşıyordu. Ayrıca, daha önce de bahsedildiği üzere, İngiltere artık Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak niyetinde değildi ve Rus baskısı da ağırlaşıyordu. Bu durumda dönemin padişahı II. Abdülhamit, sözde köklü bir reformla göz boyamak ve İngiltere ile Fransa'dan ekonomik ve siyasal destek sağlamak düşüncesindeydi. Fakat I. Meşrutiyet'ten istenilenler elde edilemedi. Yine de daha fazla toprak kaybına uğramadan ülke 33 yıl idare edildi.

Bir yandan da Osmanlı Devleti'ndeki Almanya etkisi ise her geçen gün artıyordu. Hatta Kayzer II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti sırasında Haydarpaşa-Bağdat arası demiryolu yapımının Alman şirketlerce yürütülmesi görüşülmüştü. Böylece

[353] Ezeli AZARKAN, "Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın Bağımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya'nın Dağılışı", *Uluslararası İnsan Bilimleri, Dergisi*, Cilt:8, Sayı.2, Yıl: 2011, s. 80

Almanya'nın Yakın Doğu ile ilgili planlarını gerçekleştirmesi de kolaylaşacaktı. Almanya ile Osmanlı Devleti arasında böyle bir yakınlaşma görülürken, 1907 yılında İngiltere ile Rusya arasında bir yakınlaşma başlamıştır. Bu tarihte iki devlet arasında bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşma İran'daki Rus-İngiliz çekişmesini sona erdirmekle beraber, Afganistan'da İngiliz üstünlüğü tanınıyordu.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, bu anlaşma, tarihte "Üçlü İtilaf" adıyla anılan bağlantılar düzenini tamamlayan bir anlaşmadır. Daha önce İngiltere, Almanya ile uzlaşmaya çalışmış fakat bu mümkün olmamıştı. Avusturya-Macaristan ile Rusya da, Almanya'nın desteğine rağmen çıkarları nedeniyle anlaşamıyordu. Görüldüğü üzere yaşanan olaylar ve çıkarlar İngiltere, Fransa ve Rusya'yı aynı safta olmaya itmiştir.

İngiliz-Rus dayanışması özellikle Osmanlı Devleti açısından, 1908 yılında gerçekleştirdikleri Reval görüşmesiyle daha da tedirgin edici bir hal almıştır. Reval'de Boğazlar, İstanbul ve Makedonya'nın geleceği konusunda görüşmeler yapılmıştı. Bu durum Osmanlı Devleti'ndeki İttihatçıları harekete geçirdi. İttihatçılara göre, parçalanma tehlikesinin artması karşısında, Osmanlı Devleti'nin başında parlamenter, yani seçim yoluyla iktidara gelecek güçlü ve sağlam bir hükümetin bulunması son derece önem kazanmıştı. Çünkü özellikle Balkanlar'dan şikâyetlerini kendilerinin ifade edebilecekleri temsilcilerin, İstanbul'daki parlamentoya gelmeleri, reformlar yönünde Avrupa devletlerinin baskılarını azaltabilir, güçlü bir hükümet de bu baskılara karşı koyabilirdi. Bu düşünceler doğrultusunda baskılara dayanamayan II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de anayasayı yeniden yürürlüğe koyarak, II. Meşrutiyet dönemini açmıştır.[354]

Bu arada Berlin Antlaşması neticesi doğan Bosna Hersek bunalımı ise, Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında ciddi bir problem olmaya devam etmişti. Sırbistan, milliyetçi akımların da etkisiyle Balkanlardaki, özellikle Bosna Hersek ve Makedonya bölgelerindeki bütün Sırpları, kendi sınırları içinde toplama politikasına yönelmişti. Avusturya-Macaristan ise, Bosna Hersek'i topraklarına katarak Sırp milliyetçiliğine ders verme niyetindeydi.

Avusturya-Macaristan'ın amacı, Güney Slavların kaynaşmalarını bastırmaktı. Fakat milliyetçilik ateşi bütün milletleri ayaklandırmış, Sırp milliyetçiliği hareketi, Avusturya-Macaristan topraklarında da etkisini göstermişti. Bütün bunlar olurken Almanya, Bosna Hersek'in Avusturya'ya ilhak edilmesine razı etmek için, Boğazlar

[354] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 327

rejiminin Rusya lehine değiştirilebileceği sinyalini vermekteydi. Bu olan bitenler karşısında ise Sırbistan protestoda bulundu.[355]

Bu sırada Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet'in ilan edilmesi, Avusturya-Macaristan tarafından fırsat olarak algılandı ve bu ortamdan yararlanan Avusturya-Macaristan, Bosna Hersek'i ilhak etti. Keza Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etti. Bu hareketin her ikisi de Berlin Antlaşması'na aykırıdır. Habsburg komplosu herhangi bir fiili ilişkiyi değiştirmese de, uluslararası hukukun kutsal normlarını ihlal eder, çünkü Berlin Antlaşması bir bütün olarak Avrupa dengesinin formel temelini oluşturuyordu. Bu yüzdendir ki Bosna'nın ilhakı Avusturya-Macaristan'ın sonunu getiren süreci de başlatmıştır denebilir.[356]

Bosna krizinden sonraki iki yıl içinde büyük devletlerarasındaki ilişkiler, bir yoklamalar, kararsızlıklar dönemi geçirdi. Bu dönemdeki hareketler karmaşık bir görünümdedir. Rusya, Avusturya-Macaristan'ın yeni bir hareketi karşısında, Balkanlarda statükoyu koruyabilmek için, İtalya'nın desteğini sağlamaya çalıştı. Viyana hükümeti İtalya'nın kaygılarını yatıştırmak üzere, Balkanlarda daha önce onunla yazılı bir anlaşma yapmadan, karşılığında kendisine bir çıkar sağlamadan, yeniden toprak alma işine girişmeyeceğine söz verdi.[357]

Bosna Hersek'in Avusturya'nın eline geçmesinden fena halde canı sıkılan Sırbistan ise, hemen savaş hazırlıklarına girişti. Sırbistan'ın en büyük destekçisi Rusya ise bu işi uluslararası bir sorun haline getirmek istedi ve bu konuda İngiltere ile Fransa'dan destek bekliyordu. Almanya'nın tutumu işleri değiştirdi. Nitekim Almanya, Rusya'nın bu ilhakı tanımasını, aksi takdirde olacaklardan sorumluluk kabul etmeyeceğini bildirince, Balkan olayları yüzünden Almanya ile savaşa tutuşmak istemeyen İngiltere ile Fransa, Rusya'yı desteklemediler. Bunun üzerine Rusya gerilemek zorunda kaldı ve Sırbistan'ı da daha ılımlı olması konusunda uyardı.[358]

Bu bunalım Avusturya için başarıyla kapanmış gibi görünse de, aslında bu devletin ilerideki çöküntüsünü hazırlamıştır. Bu olaydan sonra Sırbistan'ın Avusturya'dan korkması şöyle dursun, kin ve intikam duyguları daha da şiddetlendi. Bununla da yetinmeyerek, Bosna Hersek'te Avusturya aleyhinde devamlı kışkırtmalar

[355] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s.131-132
[356] Leon TROÇKİ, *Balkan Savaşları*, Arba, İstanbul, 1995, s. 21
[357] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 134
[358] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 269

yaptı ve karışıklıklar çıkarttı. Rusya bu gerilemeyi kendine yediremedi, Avusturya'dan intikam almak için fırsat kollamaya başladı.

Diğer taraftan, Bosna Hersek'in ilhakı, aynı zamanda iki milyon Slav nüfusun da Avusturya-Macaristan'a katılması anlamına geliyordu. Ülke içindeki huzursuzluk ve Slav nüfusun huzursuzluğu, Katolik Hırvatistan şemsiyesi altında üçlü bir yönetim ile çözülmek istendi. Kimileri, Hırvatistan'ın Avusturya ve Macaristan ile birlikte eşit ortaklık statüsüne yükseltilmesini isterken, kimileri Hırvatistan'a tam bağımsızlık verilmesi ve bir Güney Slav Devleti'nin Hırvat güdümünde oluşturulmasını istedi.

2.5. I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a Savaş İlanı

Balkanlardaki karışık durum Balkan Savaşları'nın patlak vermesiyle daha da karıştı. Türkiye Avrupa kıtasında Arnavutluk, Makedonya, Teselya ve Trakya'yı henüz elinde bulunduruyordu. Halklar her an ayaklanmaya hazır bir halde devrimin eşiğinde bekliyordu. Nihayet 1912'de başkaldırdılar. Birinci Balkan Savaşı, Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın Türklerin Avrupa'da kalan son eyaletlerine saldırmasıyla başladı. Savaş Osmanlı orduları için tam bir başarısızlık sınavı olmuştur. Bulgarlar, Sırplar ve Yunanlar, Osmanlı ordularını kısa sürede bozguna uğrattılar. Bulgaristan ordusu, Çatalca'ya kadar ilerleyerek, İstanbul'u tehdit etmeye başladı. Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan orduları, Makedonya'yı tamamen işgal ettiler. Diğer Balkan ülkelerini kendine karşı tehdit olarak gören Arnavutluk, mecburen bağımsızlığını ilan etti. Yunanistan, Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada dışındaki Ege Adaları'nı işgal etti. Savaşın bu şekilde gelişmesi Avrupa devletlerinde büyük şaşkınlık yarattı. Hiçbiri Osmanlı ordularının böylesine yenileceğini düşünmüyorlardı. Bulgarların aldıkları topraklar, dostlarıyla aralarında anlaşmazlık doğurdu. Savaş sonunda yapılan Londra konferansında toprak bölüşümü yeni sorunlara yol açtı ve müttefikler, Balkanları arzularınca bölmek için İkinci Balkan Savaşı'nı hazırladılar.

İkinci Balkan Savaşı o kadar birdenbire çıkmış ve o kadar kısa sürmüştür ki, büyük devletler işe karışmaya fırsat bile bulamamışlardır. Bu savaşın en çok Rusya'yı üzdüğü görülmektedir. Çünkü o kadar umut bağlamış olduğu Balkan birliği böylece bozuluyordu. Avusturya'ya gelince o bütün savaş boyunca Bulgaristan'ı desteklemiştir. Eğer Bulgaristan kazanacak olursa Sırbistan'ın büyümesi durdurulacak; ama Sırbistan

kazanırsa o zaman Balkanlardaki Sırp kışkırtmalarını önlemek olanaksızlaşacaktı.[359] Giriştiği savaşta yenilgiye uğradıktan, üstelik Avusturya-Macaristan'dan yardım göremeyeceğini de anladıktan sonra, Bulgaristan için barış yapmaktan başka çare kalmıyordu.

İkinci Balkan Savaşı'nın ardından, 1913 yılında yapılan Bükreş Antlaşması'yla, Üsküp ve Manastırla beraber Makedonya'nın büyük bir bölümü Sırbistan'a bırakıldı.[360] Sırbistan toprak kazanımlarına rağmen, Avusturya'nın baskısı karşısında Adriyatik'e çıkamamış ama sınırlarını genişleterek büyümesini başarmıştır. Bu büyüme, Avusturya-Macaristan'da yaşayan Sırpları çok etkilemiştir. Bu bakımdan Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a karşı duyduğu güvensizlik, Balkan Savaşları'ndan sonra daha da çoğalmıştır. Buna karşılık Sırbistan da Adriyatik'e çıkmasını önlediği için, Avusturya'ya daha büyük bir düşmanlık duymaya başlamıştır.[361]

Bu arada Sırbistan bağımsız bir devletti, Hırvatlar veya Slovenlerle ortak olmayan uzun bir tarihî ve dinî gelenekleri vardı. 19. yüzyılda başlıca hedefleri, Bosna Hersek, Eski Sırbistan, Makedonya ile Sırpların yaşadıkları Habsburg İmparatorluğu toprakları gibi, Sırplara ait gördükleri bölgelerin birleştirilmesi olmuştu. I. Dünya Savaşı süresince de bu hedefini gerçekleştirmek için çabalamıştır.

Balkan yarımadası siyasi krizlerden tamamıyla değişmiş olarak çıktı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da az bir arazisi kalmasına karşılık, bütün Balkan devletleri topraklarını genişlettiler. Fakat Bulgaristan yalnız 400.000 nüfus kazandı. Yunanistan 1.600.000, Sırbistan da 1.200.000 kişi kazandı.[362]

Fakat Balkan Savaşları bitmesine rağmen Balkan yarımadasında henüz çözüme kavuşturulmamış ulusal meseleler ve büyük istikrarsızlıkla sonuçlanan iç siyasi çatışmalar, hâlâ tehlikeli noktaları teşkil etmeye devam ediyordu. Makedonya ve Trakya'nın ayrılması ve Arnavutluk'un kurulmasından sonra, Balkan ulusları en sonunda Osmanlı idaresinden dilediklerini koparmışlardı. Bundan sonraki ulusal talepler sadece Habsburg topraklarını veya Romanya'yla ilgili olarak, Rus Baserabyasını ilgilendirebilirdi. Ancak, Romanya hükümetinin bu iki büyük komşusuna da baskı yapması mümkün görünmüyordu. Erdel, Bukovina ve Baserabya'da çok sayıda Rumen yaşıyordu. Fakat Romanya, Avusturya-Macaristan ile o dönemde müttefikti ve

[359] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 289
[360] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 53
[361] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 293
[362] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 148

bu toprakların hiçbirine aktif müdahalede bulunacak durumda değildi. Aksine Sırp hükümetinin Habsburglu Güney Slavlarına yönelik tavrı çok daha karmaşıktı.[363]

Güney Slavları arasında o dönemde başlıca iki eğilim ortaya çıkıyordu. Örneğin bazı Hırvat Partileri Hırvatistan, Slovenya, Dalmaçya ve Bosna Hersek'i kapsayan, kendilerinin Hırvat toprakları olarak nitelendirdikleri toprakların birleşmesini talep ediyordu. Hedefleri federal bir ilişkiyle, fakat Avusturya ve Macaristan ile tamamen eşit seviyede ortak edilebilecek bir Hırvat ulus devleti kurulmasıydı. İkinci görüş eğilimini, Hırvat politikasında oldukça aktif olan Hırvat-Sırp Koalisyonu temsil ediyordu. Koalisyonda Sırplar ve Hırvatların imparatorluk dâhilinde işbirliği etmeleri ve kendi çıkarları için iki ulusu birbirine düşürmesine izin vermemeleri gerektiği fikri esastı.

Bu arada Sırp Krallığı ve monarşinin Sırplarının önündeki seçenekler daha fazlaydı. Habsburglu Sırplar, pekâlâ da imparatorluk dâhilinde bağımsız bir Güney Slav birliği tesis etmek isteyen Yugoslav partilerle iş birliği edebilir ya da bizzat Sırpların hedeflerini vurgulayarak nihayet Sırbistan tarafından ilhak edilmeyi isteyebilirlerdi. Sırp hükümetinin ise daha fazla seçeneği vardı. Birincisi, geçmişte tutulan yoldan giderek daha büyük bir Sırbistan inşa etmeye girişilebilirdi. Bu politikada ulusal hedef, Sırplara ait olduğu düşünülen Habsburg topraklarının, özellikle Bosna Hersek, Voyvodina ile Hırvatistan, Dalmaçya ve Slovenya'nın Sırp nüfusa sahip bölgelerinin ilhakı olurdu. İkincisi, Balkan Federasyonu fikri, devrimci ve ulusal programlarda uzun zamandır genel kabul gören bir maddeydi. Böyle bir örgütlenme Sırbistan'ı Bulgaristan, Karadağ ve dağıldığı takdirde Avusturya-Macaristan'daki Slavlarla birleştirebilirdi. Daha geniş bir birlik, Yunanistan ve Romanya'yı da kapsayabilirdi. Üçüncüsü, Sırp liderler, bütün Sırp, Hırvat ve Slovenlerin tek bir devlet çatısı altında birleşmelerini hedefleyen bir Yugoslav programını benimseyebilirlerdi. Ama asıl, Sırbistan'da büyük bir Güney Slav Devleti'nin kurulmasına, doğal olarak monarşinin parçalanmasını gerektiren fikre destek fazlaydı.[364] Bu da ileride görüleceği üzere, gerek savaş sürecinde gerekse savaş sonrasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için çok yıpratıcı bir sürecin kapısını açmıştır.

Aslında, büyük savaştan bir yıl öncesine kadar, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dünyanın en büyük güçlerinden biriydi. Bir donanması vardı, fakat kolonilerde gözü yoktu. Geri kalmış tarımsal alanları ve çok gelişmiş endüstrisi,

[363] Barbara JELAVİCH, *Balkan Tarihi 2*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s. 114
[364] Barbara JELAVİCH *, a.g.e.,* Cilt: 2, s. 115-116

ekonomik bakımdan birbirlerini tamamlıyorlarsa da, politik açıdan tam bir uyumsuzluk içindeydiler.

1914 başında, bu yılın eşi benzeri görülmedik bir felaketle sonuçlanacağına dair hiçbir işaret yoktu. Aslında, Balkan sahnesi gayet sakindi; iki yıllık çatışma döneminden sonra galip veya yenik hiçbir güç yeniden bir savaş dönemini göze alacak durumda değildi. Genel diplomatik alanda da olağandışı bir sıkıntı yoktu. İki ittifak sistemi, Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf mevcuttu, fakat bunlar temel olarak savunmaya yönelik, kıtadaki statükoyu koruma amaçlı antlaşmalardı. Geçmişte üyelerini, belirli meselelerde muhalif tarafla yakın işbirliğine girmekten alıkoymamışlardı. Üçlü İttifak içinde, İtalya'nın bağlılığından giderek daha fazla şüphe edilmeye başlanıyordu. İngiltere ve Rusya arasında, etki alanları hakkında daha önceki antlaşmalarına rağmen, İran hâkimiyeti konusunda büyüyen çatışma Antant güçlerini zayıflattı. Almanya, kıtadaki en güçlü yegâne askerî kuvvetti, fakat dünya sömürge sahasına İngiltere ve Fransa'nın hâkim oldukları aşikârdı. İngiliz donanması hâlâ denizlerde hâkimdi. Büyük güçlerin ilişkilerine pek çok küçük anlaşmazlığın musallat olmasına rağmen, bunların hiçbirisi bir savaş çıkarmaya değmez gibi görünüyordu.[365]

Fakat 19. yüzyılın özellikle son çeyreği ve 20. yüzyılın hemen başındaki gelişmelerin ardından, patlamaya hazır bir barut fıçısı halinde bekleyen Avrupa, nihayet 1914 yazında patladı. Avusturya-Macaristan'ın izlediği politikayı ulusal çıkarlarıyla bağdaştıramayan Sırbistan, sürekli olarak Avusturya-Macaristan'ın egemenliği altında yaşayan Sırpları kışkırtıyordu. Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı Devleti'nden aldığı Bosna Hersek'teki Sırp faaliyetleri ise daha da yoğundu. Nitekim Kara El[366] Örgütü'ne bağlı Gabriyel Princip adlı bir Sırp milliyetçisinin, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da Avusturya-Macaristan Veliahdını öldürmesi, siyasi gerginliği iyice artırdı.[367] Gizli Kara El Örgütü'nün temaslarının her şeyi nasıl sarmaladığı açık değildi. 1911'de oluşturulan bu cemiyet, Sırpların yaşadığı bütün bölgelerdeki devrimci hareketleri destekleme görevini üstlendi. Örgütün temasları ve bağlantıları ordu ve Sırbistan idaresinin içlerine kadar uzanıyordu. Ancak tam olarak Princip'in niyetini açığa çıkaracak izler ve onu kimin destekleyebileceği özenle saklandı. Hatta Sırp yönetimi bu durumun fırsata

---

[365] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s.113

[366] Sırbistan dışında yaşayan Sırpların Habsburg ve Osmanlı egemenliğinden kurtulmasını sağlamak amacıyla terörist yöntemler kullanarak mücadele eden gizli bir Sırp örgütüdür.

[367] İhsan GÜNEŞ-Erol KUTLU-Kemal YAKUT, *Çağdaş Dünya Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999, s. 118

çevrilmesini önlemek adına, suikastçıları ve Kara El'i kendinden uzak tutmaya çalıştı.[368]

Cinayet, politikacıların görevlerinden uzak yerlerde tatilde, politik çalışmaların da tembel ve gevşek bir hava içinde geçiştirildiği müthiş sıcak bir yaz ortasında işlendi. Hiç kimse Saraybosna olayı ile rahatsız edilmek istemiyor gibiydi. Viyana'da bile haberin yayıldığı o Pazar öğleden sonrasında, hiç kimsenin ne üzgün ne de telaşlı veya kızgın olduğu görülemedi. Haber ancak kara büyük puntolarla basılmış gazetelerin ikinci baskılarında gereken önemi bulabilmişti. 1914'ün 30 Ağustos Salı gününde, Rus elçisi raporunu şöyle yazıyordu. "Arşidük Ferdinand'ın trajik ölümü, burada büyük bir heyecan yaratmadığı gibi, borsayı da etkilemedi. Hükümet stoklarının değerinin değişmemesi, barışın sürdürüleceğini kanıtlıyor." Budapeşte'deki borsa kuru ise artış gösterdi. Arşidük Macaristan'da, Avusturya'da olduğu kadar bile sevilmiyordu.[369]

Viyana basınında katiller ile Belgrad arasında bir bağ bulunduğu öne sürüldü. Belgrad ise Viyana'nın Yahudi basınına ateş püskürüyordu. Saraybosna'da Sırp aleyhtarı gösteri ve yürüyüşler yapıldı. Viyana'da ise siyasi liderler birbirinden çok değişik tepkiler gösteriyordu. Genel Kurmay Başkanı Conrad Von Hötzendof hemen Viyana'ya geri dönerek, arkadaşlarına olayın altında bir Sırp tertibi olduğunu ve durumun Sırplarla bir savaşı gerektirecek kadar ciddileştiğini, Rusya ve Romanya'nın da düşman olarak tanımlanmaları gerektiğini söyledi. Dışişleri Bakanı Kont Berchtold da, Sırbistan ile hesaplaşma zamanının artık geldiğine inanıyordu.

Güney Slavların özlemleri imparatorluğun varlığı için bir tehlikeydi. Bu tehlike bölücü bir hareketin başarıya ulaşmasının, öteki ulusal azınlıkları da cesaretlendirerek, onlara da aynı yoldan gitmek hevesini vermesi bakımından, Viyana hükümeti için çok büyük bir tehlike arz etmekteydi. Buna bir çare bulmak için, hükümet, boyunduruk altındaki küçük milletlerin umut bağladıkları milliyetçilik odaklarına karşı, sert bir girişimin zorunluluğuna inanıyordu ve Sırbistan'ı bir politik faktör olarak ortadan kaldırmaya kararlıydı. Avusturya-Macaristan devlet adamları önlerinde iki yol görüyorlardı, ya savaş ya devrim.[370] Ayrıca, bir hanedanlık üyesi öldürülmüştü ve bunun hesabının sorulmasında, Avrupa'nın çeşitli hanedanları birbirlerine yardım etmeseler bile, karşı da çıkmamalıydılar.

---

[368] Keith ROBBİNS, *a.g.e.*, s. 16
[369] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 76
[370] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 162-164

7 Haziran 1914'de ülkenin başbakan ve bakanları Viyana'da toplandılar. Ne varki Macar Başbakanı Tisza, Sırbistan'a habersiz yapılacak bir saldırıyı onaylamayacağını, savaşın diplomatik yollardan ilan edilmesi gerektiğini bildiriyor, Sırbistan'a bir ültimatom verilmesini öneriyordu. Meslektaşları Sırbistan üzerinde diplomatik bir zaferi önemsiz bulduklarından, Tisza'ya karşı çıktılar. Toplantıda Sırbistan ile olan anlaşmazlıkların gerek savaş, gerekse barışçı yollarla ivedilikle çözülmesine ve Sırbistan'a sunulacak tekliflerin kabul edilmemesi halinde seferberliğe geçilmesine karar verildi.

Avusturya, Almanların desteğine sahip olduklarını biliyor, fakat diğer Avrupa güçlerinin nasıl bir tepki göstereceklerini, kestiremiyordu. Petersburg da bu konuda en çok Avusturya kadar bilgi sahibiydi. Kuşkularına rağmen sonunda Avusturya, Sırbistan'a saldırmaya karar verdi. Tisza'nın kararsızlığı da sonunda gideriliyor ve Sırbistan'a verilecek ültimatomun sözleri üzerinde anlaşmaya varılıyordu.

23 Haziran 1914 Perşembe günü, öğleden sonra geç bir vakitte, Belgrad'daki Avusturya elçisi Dışişleri Bakanlığı'na giderek, özet olarak, suikastı işleyenlerin yakalanıp cezalandırılmasını, Avusturya-Macaristan'a yönelik zararlı Sırp faaliyetlerinin durdurulmasını, bu faaliyetleri yapan derneklerin kapatılmasını içeren Avusturya'nın ültimatomunu, Sırbistan Hükümetine verdi.

Başbakan Pasic başkentte bulunmuyordu ve yerine bıraktığı vekili ültimatomu kabul etmek istemedi. Fakat ültimatomu okuduktan sonra, Sırbistan Bakanları başa geleni çekmekten başka çareleri kalmadığını anlayacaklardı. Ültimatom Arşidük Franz Ferdinand'ın katillerine karşı yapılan suçlamaları özetliyor ve İmparatorlukça öne sürülen on şarta cevap vermesi için, Sırp Hükümetine 48 saatlik bir süre tanıyordu. Sırbistan bu ültimatomdaki bazı noktaları kabul ederken bazılarına da kaçamak cevap verdi. Çünkü Sırbistan Rusya'ya güvenmekteydi. Bu arada Rusya'nın siyasetine değinecek olursak temelde dört hedef üzerine konumlandırmıştı. Bunlar;

- Batıda Panslavizm politikalarıyla Slav kökenli halkların kontrolünü ele geçirmek ve Balkanlarda hâkimiyet sağlamak,
- Güneyde, Osmanlı İmparatorluğu Boğazlar ve Doğu Anadolu'yu ele geçirmek ve İran politikaları ile hâkimiyet sağlamak,
- 19. yüzyılda büyük bölümü ele geçirilmiş Orta Asya'da hâkimiyeti korumak,

- Doğuda, Japonya-Rusya-İngiltere-ABD arasındaki güç dengesini kaybetmemektir.[371]

Nitekim daha sonraki süreçte de gözlemleyeceğimiz gibi Rusya bu hedefler doğrultusunda hareket etmiştir.

Sırp Hükümetine gelince, verilen ültimatom karşısında verdiği cevap yeterli bulunmayınca, Avusturya 28 Temmuz 1914'te Sırbistan'a savaş ilan etti.[372] Rusya ve Fransa, seferberlik işlemlerine başladı. Almanya, Rusya ve Fransa'ya seferberliğin durdurulması için ayrı ayrı ültimatom verdi. İki devlette bu ültimatomları reddetti ve Almanya, Rusya'ya savaş ilan etti. Genelkurmay Başkanlığı'nın hazırladığı plan gereğince, Belçika topraklarını geçen Alman askerleri, 3 Ağustos'ta Fransa'ya saldırdı. 4 Ağustos 1914'te İngiltere Almanya'ya savaş ilan etti. 6 Ağustos'ta da Avusturya-Macaristan, Rusya'ya savaş ilan etti. Böylece, Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki savaş bir Avrupa Savaşı biçimini aldı.[373] Beklenmedik bir olay, Avrupalı devlet adamlarını uzun zamandır düşündükleri, ancak o zamana kadar uzak durdukları eylemlere geçmeye sevk etmişti. Bu nedenle savaşı Avrupa'da on dokuzuncu yüzyıl sonundaki büyük egemenlik mücadelesinin zirvesi olarak düşünmek yerinde olacaktır.[374]

Avusturya-Macaristan hükümetinin isteği, Sırbistan'a karşı bir cezalandırma seferine girişmek, Yugoslav sorununu savaş yolundan çözümlemektir. Sırbistan'a savaş ilan edilişi, Avusturya- Macaristan'ın diplomatik bir çözümle yolundan dönmek istemeyerek, cezalandırma seferine girişmekte kararlı olduğunu tüm Avrupa'ya göstermekteydi.

Bu karar ise, her şeyden önce Rus çıkarlarına dokunmaktaydı. Çarlık hükümeti Avusturya-Macaristan'ın niyetini öğrenir öğrenmez derhal protesto etti. Kuşkusuz olay kendisi için yaşamsal bir çıkar niteliğinde değildi. Fakat Sırbistan'ın ezilmesine seyirci kalırsa, Balkanlardaki nüfuzunu kaybeder ve Avusturya-Macaristan politikasına meydanı boş bırakmış olurdu. Koşullar öyle bir hal almıştı ki, büyük devletlerarasında seferberlik adımını ilk atan Rusya olmuştu.

Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında yüzyıldan beri süregelen Balkanlardaki rekabet, Avrupa politikasının devamlı verilerinden biriydi. Rusya, Avusturya-

---

[371] Kubilay Mehmet GÜL, *1914-1918 I. Dünya Savaşı*, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 52

[372] Buradaki son diplomasi girişimi "Temmuz Krizi" olarak adlandırılmıştır. Bkz. Derya Tulga (ed.), Dünya Tarihi, NTV Yayınları, İstanbul, 2013, s.340

[373] İhsan GÜNEŞ, Erol KUTLU, Kemal YAKUT, *a.g.e.*, s.118

[374] Keith ROBBİNS, *a.g.e*., s. 21

Macaristan'ın kaygı ile gözaltında tuttuğu Balkan Slavlarının koruyucusu geçiniyordu. Aslında bu problem daha tehlikeli başka bir probleme bağlıydı: Avusturya-Macaristan'ın varlığı, ulusal azınlıkların uyanışı karşısında tehlikedeydi.[375]

Bu arada Viyana'daki yöneticiler içerdeki siyasal durumun karmakarışık olduğu bir dönemde devletin geleceğini askerlerin eline devrediyorlardı. Macaristan'da muhalefetin Tisza'ya karşı olan antipatisi öylesine derindi ki, bu ülke hiç olmazsa savaş süresince parti ayrılıklarının üstüne çıkıp, belirli bir resmi politik tutum içine giremedi. Avusturya kesiminde, Bohemya'daki Çeklerle Almanların uyuşmazlığı zaten savaştan önce ileri derecedeydi. Ayrıca Habsburg Slavları arasında başka kıpırdanmalar ve huzursuzluk belirtileri de vardı. Almanya ile yapılan dostluk antlaşması, Rusya ile bir çelişki meydana getiriyor ve henüz denenmemiş bir politik yöntem olarak bazı tehlikeler belirtiyordu.[376]

Balkanlar üzerindeki güç ve etkinlik kavgası nedeniyle 1914 yılında başlamış olan savaş, doğuda Çarlık Rusyasından batıda İngiltere'ye kadar tüm büyük güçleri içine çekmiş, araya daha küçük ülkeler de katılmıştı. Olayın dışında kalmayı ancak İspanya, İsviçre, Hollanda ve İskandinav ülkeleri başarabilmişti. Asya'da, Afrika'da, Pasifik Adaları'nda ve Ortadoğu'da da çatışmalar olmuştu, ama en çok Avrupa topraklarında savaşılmıştı. Dünyanın her yerinden askerler gelmişti. Avustralyalılar, Kanadalılar, Yeni Zelandalılar, Hintliler ve Newfoundlandlılar, İngiltere İmparatorluğu için savaşmaya gelmişlerdi. Vietnamlılar, Faslılar, Cezayirliler, Senegalliler de Fransızlar adına oradaydı. Son olarak Amerikalılar, gemilerine Almanların sürekli saldırmasından ötürü öfkeye kapılarak gelip katılmışlardı.[377]

Elbette ekonomik çıkar ve sömürge çatışmaları da dolaylı biçimde savaşın çıkmasını etkilemişlerdir. Şöyle ki, bu sömürge çatışmaları, Avrupa devletleri arasında bir karşılıklı güvensizlik havası yaratmışlar, bloklaşma ve silahlanmaya yol açmışlardır. İkinci olarak, Alman ekonomisi güçlendikçe, öteki devletler bundan ekonomik çıkarlarının günün birinde Almanya tarafından sarsılabileceği korkusuna kapılmışlardır. Bu korku, Almanya'nın 1890'lardan sonra açık bir yayılma politikası izlemek istediğini gösteren girişimlere başlamasından, bu arada donanmasını güçlendirmeye koyulmasından sonra, daha da çoğaltmış ve İngiltere'yi o zamana kadar izlediği

[375] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s.173
[376] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 81-82
[377] Margaret MACMİLLAN, *1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, s.1

yalnızlık politikasından ayrılmaya yöneltmiştir. İngiltere'nin bu davranışı ise Fransa'yı Almanya, Rusya'yı da Avusturya karşısında daha cesaretli olmaya yönelterek bunalımları çoğaltmış, ağırlaştırmıştır. Üçüncü olarak da, Rusya'nın Balkanlarda izlediği genişleme politikası da bir çeşit sömürgecilik diye anılırsa, onun da savaşın çıkmasında yaptığı katkı büyüktür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞUNUN DAĞILMASI

3.1. Birinci Dünya Savaşı

Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilanı yukarıda da bahsedildiği üzere bu kadarla kalmamış, diğer devletleri de peşinden sürüklemişti. Bu devletlerden biri de Rusya'ydı. Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a karşı savaşa girmesi, Almanya'ya karşı da savaşa girmesi demekti. Almanya bunu bunalım boyunca birkaç kez Rusya'ya duyurmuştu. Bu durumda Fransa'nın nasıl bir tutum takınacağı çok önemliydi. Nitekim Almanya, 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya verdiği bir ültimatomla seferberliğin durdurulmasını isterken, öte yandan Fransa'ya, bir Alman-Rus Savaşı'nda ne yapacağını sordu. Fransa da bu ültimatoma seferberlik ile karşılık verdi. Aynı gün Almanya'da seferberlik ilan edip, Rusya'ya ve iki gün sonra da Fransa'ya savaş ilan etti. Böylece Avrupa'daki genel çatışma başlamıştı.

Bunalımın ilk günlerinde kendi iç sorunlarıyla uğraşan İngiltere, Balkanlarda çıkan olaylarla fazla ilgilenememişti. Almanya da İngiltere'nin işe karışabileceği ihtimali üzerinde fazla durmamış, Avusturya-Macaristan'ı sert olmaya itmişti. Bunalım ilerledikçe, İngiltere işin ciddiyetini kavramaya başladı ve İngiltere, Alman saldırısı karşısındaki Fransa'ya yardım etmeye karar verdi. 4 Ağustos'ta da Almanya'ya savaş ilan etti. İngiltere'nin savaşa girmesiyle bütün dünya ateşe atılmış oluyordu.[378]

I. Dünya Savaşı'ndan hep gereksiz bir savaş olarak bahsedilir. Ancak bu fikir gerçeğin sadece bir kısmını yansıtmaktadır. Devletlerin savaşa girme nedenlerinin hepsinin övgüye değer olduğu söylenemez. Birçok devlet savaş öncesi eylemlerinden dolayı, bu savaşın çıkmasında sorumluluk sahibiydi ama savaşa kendilerince haklı nedenlerle girmişlerdi.[379]

Bir yumak gibi büyüyen savaşın tek nedeni, elbette, Avusturya-Macaristan veliahtının öldürülmesi değildi. Ekonomik çekişmelerin ve sömürge çatışmalarının etkisi de yadsınamazdı. Bloklaşma da elbette savaşın çıkması için diğer bir etkendi.[380]

Savaşa tutuşan kuvvetler, üç cephede karşı karşıya gelmişlerdir. İsviçre'den Kuzey denizine kadar Fransız ordularının sol kanadı, Belçika ordusu ve İngiliz yurtdışı

---

[378] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 297-298

[379] Ian WESTWELL, *Resimli Harp Tarihi-I. Dünya Savaşı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 243

[380] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 301

kolordusu tarafından desteklenmekteydi. Rus orduları Baltık denizinden Romanya sınırına kadar yerleşmişti, Tuna ve Sava nehirleri boyunca da küçük Sırp ordusu mevzilenmişti. Almanya ile Avusturya-Macaristan'dan her birinin ikişer savaş cephesi vardı. Biri Sırplara ve Ruslara karşı, diğeri Ruslara ve Fransız-İngiliz-Belçikalılara karşıydı**.** Almanya ve ortaklarının orduları arasında doğrudan doğruya bağıntı kurmak ve kuvvetlere yer değiştirtmek mümkündü. İngiliz-Fransız bloğu devletlerinin kurdukları cepheler ise birbirinden ayrıydı. Bundan başka, savaşın başlangıcında saldırı bakımından da aynı değerde değildiler. Öyle ki Fransız ordusu yığınağı seferberliğin on üçüncü gününde tamamlayabilmişti. Fakat İngilizlerle haberleşmeden, sol kanadını derinliğine savaşa sokamazdı. Yalnız kendi gücüne güvenme durumunda olan Sırp ordusu, büyük kuvvetlerle üstüne gelineceğini biliyordu. Bunun için başlangıçta savunma durumuna girdi. Rus ordusu ise seferberliğin ağır ilerlemesinin sıkıntısını çekmekteydi.[381]

Savaşın başlangıcında iki grubun insan gücü karşılaştırıldığında ise, Üçlü İtilaf Devletlerinin daha avantajlı olduğu görülür. Zira Üçlü İttifak grubunun 120 milyonluk gücüne karşılık, Üçlü İtilaf grubunun gücü 238 milyon civarındaydı. Ancak askerî disiplin, silah, cephane bakımından Üçlü İttifak Devletleri daha güçlüydü. Özellikle piyade ve topçu silahları çok gelişmişti. İtilaf devletlerinden İngiltere'nin deniz gücü dikkati çekiyordu. Fakat unutulmamalıdır ki devletlerin saldırı ve karşı koyma gücü, bir matematik sorunu değildir. Bu, onların askerlikteki ilerlemelerine, manevi bütünlüklerine ve tarafsızlıklarını ilan eden devletlerden sağlayabildikleri yeni katkılara bağlıdır. Avusturya-Macaristan'ın iyi bir topçu kuvveti bulunmaktaydı. Alman ordusu ile Fransız ordusundaki er ve subay kadrosunun değeri birbirine denk ise de, başlıca düşman devletler dikkate alınırsa, Avusturya-Macaristan ve Rus orduları için durum böyle değildi. Avusturya-Macaristan ordusunda, Alman ve Macar unsurlardan kurulan birlikler iyi birliklerdi, fakat ordu kuvvetinin yarısı da ulusal azınlıklardan alınan unsurlarla meydan getirilmişti. Subay kadrosu bakımından, Almanlar ile Macarlar sağlamdı. Bir diğer yandan bu subayların çoğu, komutalarındaki askerlerin dilini bilmiyorlardı. Avusturya-Macaristan ordusu ulusal bir ordu değildi ve manevi bütünlükten yoksundu.[382]

---

[381] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 192
[382] Pierre RENOUVİN, *a.g.e*, s. 179

1914 yılında Almanya ile ortakları, düşmanlarının cepheye aşağı yukarı ne kadar kuvvet sokabileceklerini yeterince biliyorlardı. Böyle olunca, düşmanın birliklerini bir cepheden öbür cepheye kaydıramayacağını anladıkları anda, başlıca çabalarını yöneltecekleri yeri serbestçe seçebileceklerdi. Alman Genelkurmayı on beş yıldır doktrinini saptamış bulunuyordu. Rus ordusunun birkaç haftadan önce tehlikeli olamayacağını düşündüğü için, doğu cephesindeki ilk çatışmaların yükünü Avusturya-Macaristan'a bırakıyordu. Kendisi ise bu cepheye doğru, Doğu Prusya'yı korumak için gereken en az kuvveti gönderecekti. Geri kalan bütün kuvvetlerini ise, Batı cephesine yığacaktı. Bu hedefe ulaşabilmek için de, Fransa'nın doğu bölgesindeki müstahkem mevzilerine saldırmaktan çekinmesi gerekmekteydi. Bunun için de Alman Başkomutanlığı geniş bir stratejik sarma hareketine girişmek kararındaydı.[383] Bu doğrultuda Alman harekâtının temelinde bulunan Schlieffen Planı gereğince, Fransa altı hafta içinde kesin yenilgiye uğratılacak, ondan sonra da, bu süre içinde ancak toparlanacağı, savaşacak duruma ancak gelebileceği düşünülen Rusya'ya dönülecekti. Ancak işler Schlieffen Planı'nda öngörüldüğü biçimde gelişmedi. Başlangıçta hızla ilerlemelerine rağmen, Almanlar Fransızları umdukları kesin yenilgiye uğratamadılar. Alman orduları Eylül başında, Paris yakınlarındaki Marne'da durduruldular. Bunun üzerine hareket savaşı, yerini uzun ve yıpratıcı bir siper savaşına bıraktı.[384]

Artık I. Dünya Savaşı, bu tipte siper savaşlarının yer aldığı bir yıpratma savaşı niteliği kazanacaktır. Savaşı da, maddi kaynakları kolay kolay tükenmeyecek, büyük sömürgelere sahip olan tarafın kazanacağı yavaş yavaş belli olacaktır.[385]

Doğuda ise Rusya, Almanya'nın umduğundan daha çabuk seferberliğini tamamladı. 17 Ağustos 1914 tarihinde, Doğu Prusya'ya girdi ve hızla Batı'ya doğru ilerlemeye başladı. Gerçekte, Rus ordu birliklerinin hareketlerini bilen Alman generalleri, onları Tannenberg bölgesindeki bir pusuya doğru çekmekteydiler. Burada büyük bir Rus ordusu çember altına alınarak yenilgiye uğratıldı ve 120 binin üstünde esir alındı. Böylece Rus ilerlemesi durdurulmuş, doğuda Almanya büyük bir zafer kazanmıştı. Rusya çok yıpranarak vurucu gücünü yitirmişti. Bağlaşıklarından silah ve cephane yardımı isteyerek, bundan sonra savunma durumunda kalacağını bildirdi.[386]

---

[383] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 193
[384] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e*, s. 303-304
[385] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 359-360
[386] Oral SANDER, *a.g.e.*, 2007, s. 360-361

Bu arada Avusturya-Macaristan orduları da Ruslara karşı başarılı olamadı. Böylece yıpratma savaşının ilk dönemi bitti. Savaşın ilk yılında savaşanlardan hiçbiri amacına ulaşamamıştı. Bir darbede ve kısa sürede kesin zafer söz konusu olmayınca, temelde hâlâ bir kara devleti olan Almanya ve Avusturya'nın işi zorlaşmış, uzun bir savaşa dayanıp dayanamayacakları sorulmaya başlamıştı.

1915'te yani savaşın ikinci yılında, batı cephesinin öyküsü, taraflara somut hiçbir şey kazandırmayan uzun ve son derece kanlı muharebelerdir. 1915 yılının sonbaharına gelindiğinde, tarafların batı cephesinde ölü sayıları şöyleydi: İngiltere 60.000, Fransa 190.000 ve Almanya 210.000. buna karşılık 1915'te batı cephesinde hiçbir amaç gerçekleşmemiş ve hemen hemen hiçbir toprak kazanılmamıştı.[387]

İngiltere'ye gelince, Almanya bu devleti havadan hantal zeplinlerle bombalamaya başladı. Ancak, bunlar çok kolay hedef olduklarından, 1916 yılında bombalamayı kesti ve zaten 1916'dan başlayarak bombardımanın zararı çok az da olsa bu savaş biçimi İngiltere'de büyük bir karışıklık ve Almanya'ya karşı nefret yarattı. Almanya, zeplinden sonra daha tehlikeli ve çok önemli siyasal sonuçlar doğuracak olan bir başka silah kullanmaya başladı: U-Boat ya da Unterseeboot, yani denizaltı. Bu araç denizin altında olduğu zaman çok yaman bir silah, üstündeyse savunmasız bir araçtı. Önemli üstünlüğü gizli seyredip habersiz torpillemesiydi ve Almanya tarafından, bu özellikleriyle, kendisine karşı İngiltere ve Fransa'nın uyguladığı deniz ablukasını kırmak amacıyla savaş alanına sokulmuştu. Ancak Almanya, savaş gemileriyle birlikte ticaret gemilerini de habersiz batırmaya başladı ve bu süreç içinde yüzlerce sivil yaşamını yitirdi. Tüm bu gelişmeler de, büyük deniz güçleri olan İngiltere ve tarafsızlığını sürdürmekte olan ABD'nin şiddetli tepkisine yol açtı. Bu denizaltı savaşının sonucu olarak, 1915 Mayısında Lusitainia ve Ağustosunda Arabic adlı İngiliz yolcu gemileri batırıldı ve birçok Amerikan yurttaşı da öldü. Bu olaylar Alman-Amerikan ilişkilerini gerginleştirdiyse de, Almanya bu çeşit olayların tekrarlanmayacağı konusunda güvence verince, ABD daha ileri gitmedi.[388]

Diğer taraftan, İtalya, İtilaf Devletleri ile 26 Nisan 1915'de, Londra Antlaşması'nı imzalamış ve daha geniş çaplı tavizler koparmayı başarmıştır. Bu antlaşma ile İtalya'ya Triyeste ve Trentino'dan başka, Adriyatik'te kıyı ve Antalya bölgesi ile 12 ada, Alman sömürgelerinden de pay verilecekti. Bunun üzerine Mayıs

---

[387] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 362-363
[388] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 363- 364

başında Üçlü İttifak'tan çekildiğini bildiren İtalya, 30 Mayıs'ta da, Avusturya-Macaristan'a karşı savaş ilan etmiştir.[389]

İtalya'nın da karşı cephede savaşa katılmaları, İttifak Devletleri için başlangıçta büyük güçlükler yarattı. Hem Ruslarla hem de Sırplarla çarpışarak, iki cephede mücadele verme zorunda kalan Avusturya-Macaristan, yeni bir tehlikeye karşı koymak üzere, Terentino ve İsonza vadisinde yeni bir cephe kurmak ve bunu beslemek durumundaydılar. Hele ki Romanya'da İtalya'nın izinden giderse, tehlikeli sonuçlar doğabilirdi. Gerçekte, olaylar bu korkuların yersiz olduğunu gösterdi. Avusturya-Macaristan, İtalyanlar'ın iki saldırısını başarı ile püskürttü. 18 Temmuz'da İtalyan ordusunun Corso'da yaptığı saldırı çok zayıf bir sonuç verdi. Böylece İtalya'nın savaşa katılışı, Rus ordusuna umduğu ferahlığı sağlayamadı.[390]

Bulgaristan ise 6 Eylül 1915'de Almanya ve Avusturya-Macaristan ile anlaşmaya vardı. On beş güne kadar seferberlik ilan etmeyi ve otuz beş güne kadar da, Sırbistan'a karşı saldırıya geçmek üzere cepheye dört tümen göndermeyi kabul etti. Bu yardıma karşılık da Morava hattına ve Kaçanik geçidine kadar bütün Sırp Makedonya'sını ve eğer Yunanistan ile Romanya, İtilaf Devletleri'nin yanında yer alırlarsa, Makedonya'nın Yunanistan'ın elinde bulunan bölümü ile Bükreş Antlaşması'yla kendisinden alınmış olan Dobruca'yı ele geçirecekti. Bulgaristan ile yapılan anlaşma, Almanya ile ortaklarına, Sırbistan'a hem doğudan hem de kuzeyden saldırarak ezme olanağı verdiği gibi, Türkiye ile doğrudan doğruya ulaşım yolunu açıyor, Osmanlı ordusunun ikmal işlerini serbestçe yapabilmesini sağlıyor, ayrıca Süveyş kanalını ve Mısır'a yapılacak bir saldırıya katılacak Alman birliklerinin Anadolu'ya geçmesini sağlıyordu.[391]

1915 yılının kışında Doğu cephesinde ise en son Tannenberg'te mağlup edilen Rusya'ya karşı yürütülen ortak Alman-Avusturya harekâtı başarılı oldu ve iki hafta içinde Rusya içinde 120 km kadar ilerlediler. Tam başarısızlık ve işgalden korkan Rus hükümeti bağlaşıklarına başvurarak, bu baskının azalmasını sağlayacak olan yeni bir cephenin açılmasını istedi. Rusya'nın tekrar saldırıda bulunarak, Fransa'nın üzerindeki Alman yükünün hafiflemesini isteyen İngiltere ile Fransa da, bağlaşıkları Rusya'ya acil silah yardımı yapmak isteyecekler ve bu da 1915 yılında bu amaçla geçmek girişiminde bulunacakları Türk Boğazlarında, ünlü "Çanakkale Savaşları"nın verilmesine yol

[389] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 336
[390] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 249
[391] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 251

açacaktır. Yeni cephe, Osmanlı Devleti'nin topraklarında ve önemli bir ulaşım yolu olan Boğazlarda açılmak istenecektir. Bu doğrultuda Çanakkale cephesinde İngiliz-Fransız ortak donanması, 19 Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'nın müstahkem mevkilerini bombalamaya başladı. Bu harekâttan bir ay sonra, 18 Mart'ta İngiliz ve Fransız zırhlıları Boğazlar'dan geçme harekâtına başladılar. Bunların bir kısmı mayınlara çarptığından, bir kısmı da topçu ateşi sonucu ya battı ya da yaralandı. Boğazların böyle geçilmesi mümkün olmadığı için, donanmanın komutanı Amiral de Roebeck geri çekildi.[392]

Boğazlardan geçmeyi başaramayan İtilaf Devletleri, daha sonra kara harekâtına girişmişlerdir. Bu ihtiraslı harekât için İngiltere ile Fransa'nın elinde yeterince asker olmadığı için, Gelibolu'ya Avusturalya ve Yeni Zellanda birlikleri de getirildi. Türklerin şiddetli direnmesi ve Anafartalar'da görev alan Mustafa Kemal'in akıllı ve inatçı savunması karşısında, İngiliz ve Anzak birlikleri ancak kıyılarda tutunabildiler. Aylarca süren mücadele içinde bir türlü tepelere tırmanıp, açık araziye çıkamadılar. Gelibolu, bundan sonra uzun ve ağır siper savaşlarına sahne olmaya başladı. Bağlaşıklar Ağustos ayında ikinci genel saldırıya geçtiler. Suvla Körfezi'nden başlayan saldırı ilk birkaç gün başarılı olduysa da, yeniden duraklama aşamasına girildi. Çanakkale'nin ister denizden olsun ister karadan geçilemeyeceği anlaşılmıştı. İtilaf Devletleri 1915 yılının sonunda Gelibolu'dan çekildiler.[393]

Çanakkale'nin geçilememesi Almanya ile Avusturya-Macaristan açısından önemli yararlar sağlamıştır. Rusya ile İngiltere ve Fransa arasında bağlantı kurulamadığı için, bu devletler Almanya ve Avusturya karşısında zayıf kalmış, ayrıca Alman kuvvetleri dikkatlerini dağıtmadan, Rusya ile savaşabilme olanağını bulmuşlardır.

1916 yılının muharebelerine gelince, savaşa yeni hemen hemen hiçbir şey kazandırmadı. Bu yılın ve belki de tüm I. Dünya Savaşı'nın en kanlı mücadeleleri, Verdün Bölgesi'nde oldu. Zaten sınırlı olan sömürgeleriyle bağlantısı kesilen ve savaşın uzamasının aleyhine olduğunu anlayan Almanya, uzun sürecek bir savaşı kısa kesmek amacıyla, her ne biçimde olursa olsun, Schlieffen Planı'nın arkasından dolaşmayı tasarladığı Verdün'ü düşürüp, Paris'e girmek ve hiç olmazsa batı cephesinde savaşı bitirmek istedi.[394]

---

[392] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 375
[393] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 376
[394] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 377

Ancak savaş taraflara önemli ve savaşın sonunu getirebilecek bir kazanç sağlayamamıştır. Verdün'den sonra İngiltere, Somme bölgesinde karşı saldırıya geçmişse de önemli bir başarı kazanamamıştır. Sonu gelmeyen siper savaşları sonunda ve 1916 yılında, yalnız batı cephesinde ölü sayısı 1.263.000'dir. Ayrıca, bu savaşlarda ilk kez tank kullanılmıştır.[395]

Verdün ve Somme Bölgesindeki çarpışmaların ardından İtilaf Devletleri genel bir saldırı planı yapmaları gerektiği kanaatine vardılar. Bu arada Ruslar da 1915 çarpışmalarının ardından kendilerini toplayabilmişti. Bu nedenle önce Rus ordusunun harekete geçmesi konusunda anlaşıldı. Saldırı hazırlıkları 20 Nisan'dan beri başlamıştı. 4 Haziran 1916 günü Rus birlikleri, Tarnopol'dan Lutzk'a dek 150 kilometrelik bir cephe üzerinden ileri atıldılar. Düşman gafil avlanmıştı. Avusturya cephesi Lutzk çevresinde, 50 kilometrelik bir cephe üzerinde çöktü; Avusturya-Macaristan ordusu bozguna uğramıştı. Ruslar 120 bin tutsak aldılar. Avusturyalıları Güney Karpatlara kadar sürdüler. Rus zaferi üzerine Romanya ümitlenmeye başlamış, savaşa katılmak konusunda pozitif tutum içine girmişti.[396]

Hatta Romenler savaşın İtilaf Devletleri tarafından kazanılacağına inançları arttığı için 1916 Ağustos'unda İtilaf Devletleri ile anlaşmışlardır. Böylece Romanya uzun süredir gözü bulunduğu Transilvanya, Bukovina ve Banat'ı Macaristan'dan alabilecekti. Neticede 17Ağustos 1916'da birleşme antlaşması ve askerî sözleşme imzalandı. İlk anda, Romanya'nın savaşa katılması, İtilaf Devletleri'nde büyük bir umut doğmasına yol açmıştı.[397]

Romanya 17 Ağustos antlaşması ile kendisine verileceği vaat edilmiş olan Transilvanya topraklarına bir an önce el atmak istiyordu. Diplomatik düşünceler, stratejik düşüncelerin önüne geçti. Hareketin başlangıcı olarak saptanan tanımlamada, Genelkurmay, Karpat cephesine 400 bin kişilik bir kuvvet yığmıştı. Bu bütün mevcudunun dörtte üçünden çoktu. Dağ geçitlerini ele geçirdi, öncülerini Macar topraklarına doğru ileriye sürdü. Eylül ortalarında, Transilvanya'nın bir bölümü ele geçirilmişti. Vardar ve Çerna cephelerinde savunmaya geçen Bulgar ordusu, büyük kuvvetlerle Dobruca'ya doğru saldırıya geçti. Rus-Romanya birlikleri daha Eylül ortalarında tehlikeli bir duruma girmişti. Tehlikeyi önlemek üzere, Romanya Genelkurmayı Transilvanya'ya yönelttiği saldırıyı durdurdu ve birliklerinin bir

[395] Oral SANDER, *a.g.e.*, s. 378
[396] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 289
[397] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 293

bölümünü güney sınırına gönderdi. Alman Genelkurmayı harekete geçmek için bu anı bekliyordu. Bulgarların şaşırtma saldırısı, Macaristan'a Rus cephesinden gelen Alman tümenleriyle, İtalyan cephesinden gelen Avusturya-Macaristan tümenlerinden kurulu iki ordu yığacak kadar zaman kazandırmıştı. 25 Temmuz'da bu ordular harekete geçti. İki çarpışmadan sonra, on sekiz günde Transilvanya kurtarıldı.[398]

Bunun üzerine, Alman büyük karargâhı, doğrudan doğruya Romanya'ya karşı saldırıya geçerek bu düşmanı safdışı etmeye karar verdi. Dobruca'daki Alman-Bulgar birlikleri de Tuna'yı aşarak, adı geçen Alman ordusuyla birleşmek üzere ilerledi. 6 Aralık tarihinde Bükreş'i tek kurşun atmadan ele geçirdiler. Kuvvetlerin büyük bölümü Bükreş'in boşaltılmasından sonra, doğuya doğru geri çekildi. Amacı, Rus komutanlığının en sonunda birliklerini yığmaya karar verdiği Seret hattına ulaşmaktı. İki ay içinde Romanya topraklarının büyük bölümü düşman eline geçmişti. Almanya ile ortaklarının yeni bir düşmanı nasıl ezebileceklerini göstermesi bakımından manevi bir önem taşıyan Romanya seferi, kesin bir sonuç vermedi.[399]

Bu arada Romenlerin yenilişi, Çanakkale Savaşları sonucu Ruslara zamanında istenilen yardımın gönderilememesi ve akabinde Rusya'nın içinde çıkan karışıklıklar dolayısıyla Rusya, zorlu bir sürecin içine doğru girdi. Adeta iç bunalımın gittikçe büyümesi dış politikaya egemen oluyordu. Nitekim 1916 Aralık ayı sonundan beri Rusya'daki siyasal durum tehlikeli bir hal almıştı. İyi bir örgütün olmaması yüzünden yiyecek sıkıntısına düşen halkın öfkesi gittikçe kabarıyor, Çar'a yeni bir siyasal rejimi kabul ettirmek isteyen liberal burjuvazinin protestoları şiddetleniyor, imparatorluk ailesine karşı duyulan soğukluk güçleniyordu. Öyle ki Çar ve yakınları, soylular sınıfının bir bölümünün desteğini yitirdiği gibi, generallerin bağlılığına güvenemeyecek duruma gelmişti.[400] Askerde de savaştan bıkkınlık hâkimdi. Kıtlığın baş göstermesi ve savaş karşıtlığı 1917 başlarında, en yüksek düzeye erişmiş bulunuyordu.

İşte 1917 İhtilali böyle bir ortamda patlak vermiştir. 1917 Martının başlarında ekmek yokluğu yüzünden halk ayaklandı ve bu ayaklanma, kısa sürede, işçilerin de sokağa dökülmesiyle, hükümete karşı bir gösteriye dönüştü. Bu aşamada ilk olarak Çarlık yönetimine son verilmiş ve liberal Prens Lvov'un başkanlığında, Bolşevikler

[398] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 294
[399] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 295
[400] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 336

hariç bütün siyasal eğilimlerin katıldığı, bir geçici ulusal komisyon hükümeti kurulmuştur. 17 Mart'ta Rusya fiilen bir cumhuriyet olmuştur.[401]

İttifak Devletleri Rusya'nın artık savaştan çekileceğini düşünerek umutlanmışlardır. İngiltere ve Fransa'nın ümidi ise, tam tersine Rusya savaşa devam edecek diyedir. Çünkü bu iki devlet, Çar II. Nikola'nın taht korkusundan antlaşma imzalamasından korkuyordu. Fakat iktidara gelişlerini büyük ölçüde Rus halkının savaştan bıkkınlığına borçlu olduklarını unutan liberaller, Rusya'nın müttefiklerine verdiği söze bağlı kalarak savaşa devam etmesi gerektiğini savunuyorlardı. Ayrıca yeni hükümet Finlandiya'ya özerklik verileceğini resmen vaat ediyordu. Bunun yanı sıra Avusturya-Macaristan'daki azınlıkları tuttuğunu da açıkladı. Bir Çekoslovak Devleti'nin kurulmasını temenni ediyor ve güneydeki bütün Slav ülkelerinin birleşmelerini istiyordu.[402]

Mart İhtilali patlak verdiğinde Bolşeviklerin lideri Lenin, İsviçre'de sürgün hayatı yaşıyordu. Almanların yardımı ile tekrar Rusya'ya dönmeyi başardı. Rusya'ya gelir gelmez, Bolşeviklerden geçici hükümeti desteklememelerini istedi. Derhal savaşa son verilip barış imzalanması, geçici hükümetin devrilmesi, onun yerine bir Sovyet hükümetinin kurulması gereğini savundu. Ayrıca işçilerle de bir toprak reformu yapılacak, böylece köylüleri kendi saflarına çekmiş olacaklar ve iktidarda da ağırlıklarını koyabileceklerdi.[403]

Çarlığın yıkılması üzerine durulan sokak, Lenin'in Rusya'ya dönmesinden sonra, onun görüşlerini benimseyen Bolşeviklerin kışkırtmalarıyla, yeniden kaynamaya başlayacaktır. Hükümetin barış konusunda bir türlü karara varamaması, Bolşeviklerin işini çok kolaylaştırmıştır. Kasım İhtilali ile Bolşevikler iktidarı ele geçirmişlerdir. İlk iş olarak da savaşı sona erdirmek istedikleri için ileride de görüleceği üzere barış görüşmelerine başlayacaklardır.[404]

1917 yılı için Birinci Dünya Savaşı'nın kader yılıdır diyebiliriz. Bu yıla gelinceye kadar, durum, genel olarak İttifak devletlerinin lehinde görünüyordu. Gerçekten, 1915 yılında, İngilizlerin ve Fransızların ortak girişimi olan Çanakkale çıkarması başarısızlıkla sonuçlanmış; Almanya Fransa'nın doğusunda ve kuzeyinde, demir ve kömür bakımından zengin, geniş topraklar ele geçirmiş, Doğu cephesinde

[401] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 349-350
[402] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 341
[403] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 351-352
[404] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e*, s. 353

Rusya'yı hırpalamış; Bulgaristan'ın Üçlü İttifak yanında savaşa katılmasından sonra, Sırbistan bütünüyle işgal edilmişti. Osmanlı İmparatorluğu'na gelince, Kafkas ve Kanal bölgelerindeki başarısız girişimleri bir yana bırakılırsa, durumunu iyi-kötü korumasını beceriyordu. Bununla birlikte, özellikle uzayan savaşın yarattığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle, İttifak Devletlerinin kamuoyunda bir bıkkınlık ve moral çöküntüsü de başlamıştı. Özellikle yiyecek ve tüketim malları yokluğundan doğan bu ekonomik sıkıntıların, en çok ittifak devletlerinde duyulması, İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı uyguladığı deniz ablukası yüzündendir.[405]

Bundan dolayı 1917 yılına gelindiğinde İngiliz ve Fransız ablukasının yiyecek ve tüketim malları yokluğunu en üst düzeye çıkarması, Almanya'yı denizaltı kullanma konusunda tekrar düşündürdü. Özellikle İmparator ve Alman Genelkurmayı denizaltı savaşına büyük umutlar bağlıyordu. Bu savaşın İngiliz ve Fransız direnmesini kırmak için tek yol olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre, Birleşik Amerika'nın bu nedenle savaşa karışması uzak bir olasılıktı. Karışsa bile kuvvetlerini Avrupa'ya aktarıncaya kadar Almanya kesin sonuç almış olurdu. İşte bu düşüncelerle Almanya denizaltı savaşlarını yeniden başlatmıştır. Bunu öğrenir öğrenmez Amerika, Berlin ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Bundan sonra Amerika'nın adım adım savaşa doğru ilerlediğini görüyoruz.[406]

Bu arada havada barış söylemleri dolaşıyordu. Alman hükümeti, Amerika Devlet Başkanının bir harekette bulunacağını umuyordu. Almanya'nın Amerika'daki elçisi Bernstorff, Wilson'un hazırlamakta olduğu notanın "bugünden yarına" açıklanabileceğini bildiriyor, ama bunun için bir tarih gösteremiyordu.[407]

Alman Başbakanı, Başkan Wilson'dan önce davranmaya razı oldu. Orta Avrupa Devletleri, 12 Aralık 1916 günü düşmanlarına derhal barış görüşmelerine girişmeyi öneriyor, ama hiçbir belirli programı ileri sürmüyorlardı. Koşulların ne olduğu bildirilmeden yapılan bir görüşme önerisi, bir barış önerisi sayılamazdı. [408]

Diğer taraftan 1917 yılının başlarında, genel durumda ve karşı karşıya gelmiş olan kuvvetlerin dengesinde derin ve kesin bir değişme oldu. Şüphesiz ki bunda Almanya'nın denizaltı savaşlarına başlanmasındaki ısrarı ve vazgeçmeyişi etkili oldu.

---

[405] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e*, s. 341
[406] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e*., s. 343
[407] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 320
[408] Pierre RENOUVİN, *a.g.e* ., s. 321

Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri, İtilaf bloğunun yanında savaşa girmeye karar verdi.[409]

Birleşik Amerika'nın savaşa katılmasının savaşın kaderi üzerine yaptığı etkiler çok büyüktür. Birleşik Amerika'nın savaşa girmesiyle birlikte, İtilaf Devletleri, bu ülkenin geniş mali ve endüstriyel olanaklarını arkalarına alarak, donatım sorununu çözmüş bulunuyorlardı. Üstelik savaş uzayıp giderse, Birleşik Amerika yalnız bu olanaklarıyla değil, hızla artan nüfusundan rahatça derleyebileceği yeni birliklerle de, İtilaf Devletleri'nin yardımına koşabilirdi. Birleşik Amerika'nın savaşa girmesinin kendilerine sağladığı bu ferahlık, İtilaf Devletleri'nin maneviyatını önemli biçimde yükseltmiştir. İngiltere ve Fransa'nın savaş içi durumlarını güçlendirmiştir. Ama diplomatik bakımdan işleri güçleştirmiştir. Gerçekten, savaşa katılmakla, Birleşik Amerika savaş sonu düzeninin kurulmasında da söz sahibi oluyordu. Oysa Amerika ile İngiltere ve Fransa'nın bu konudaki görüşleri birbirini tutmamaktaydı.[410] Rusya'daysa kurucularının savaştan önceki Avrupa'nın düzenini toptan yıkmayı amaçlayan, Marksist inançlara sahip olan bir devlet ortaya çıkmıştı. Böylece bu ülke dünya siyasetinde gerçek ve bilinçli devrimcilerin merkezi haline gelmişti. Bu gelişme sosyalistlerin savaştan önce rüyalarında bile göremedikleri bir şeydi.[411]

Bütün savaşan devletler için 1917 yılının ilkbahar ve yaz ayları tehlikeli aylar oldu. İki tarafta da, çatışmalar, düş kırıklığı ile sonuçlandı. Savaşan askerler bitkin duruma gelmişti. Bütün ülkelerde cephe gerisinde perişanlık belirtileri görülmeye başlandı. Kamuoyunda bu çilenin daha ne kadar süreceği sorusu ortaya atılıyordu. Boşuna özverilere bir an önce son verilmesini öğütleyenlerin sözlerine kulak kabartılıyordu.[412]

1917 Ekim ayına gelindiğinde ise savaş durumundaki devletlerin görünürdeki durumları gittikçe değişmeye başladı. Bütün yaz boyunca barış olanağı açık açık söz konusu edilirken, bir yandan da gizli sondajlara başvurulmuştu. Oysa artık hükümetler, zafere dek savaşı sürdürme çabalarına yeniden başladıklarını kesin olarak belirtiyorlardı. Viyana Hükümetinin, Alsace-Lorraine'in geri verilmesi ve bir an önce barışa gidilmesi yolunda diretmesi yüzünden bozulmuş olan Alman ve Avusturya-

[409] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 344
[410] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.*, s. 345
[411] J. M. ROBERTS, *Avrupa Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 608
[412] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 362

Macaristan dayanışması bile resmen yeniden kurulmuştu. Açık olan bir şey varsa o da, Avusturya-Macaristan'ın kendine güvenini yeniden kazanacağıydı.

Çünkü Sırbistan'ı işgal ederek birinci savaşta hedefine ulaşmış olan Avusturya-Macaristan için, şimdi başlıca düşman İtalya'ydı. Bu ülkeye karşı Viyana'nın resmî çevreleri kin ve nefret besliyorlardı. Bu, cephe değiştiren bir müttefike karşı duyulan hınçtı. Ayrıca İngiltere ve Fransa ile girişilen görüşmelerde hep sorun çıkaran İtalya oluyordu. İtalya'ya karşı bir saldırıyı Avusturya-Macaristan ordusu tek başına yapamazdı. Bunun için Almanların desteğine ihtiyacı vardı. Neticede Almanya girişilecek bir harekâta yardımcı olacaklarının güvencesini verdi. Zira Almanya, Avusturya-Macaristan İtilaf Devletleri ile görüşerek barış istemesinden çekiniyordu. Savaşı sürdürmesini sağlayabilmek için onun bu isteğini yerine getirmeyi uygun buldular. Bundan başka Viyana Hükümetinin, İtalya'ya karşı zafer kazandıktan sonra, ayrı bir barış için koşul olan toprak özverisine katlanmayacağını düşünüyordu. Hem Avusturya-Macaristan'a bu destek sağlanırsa, aralarındaki bağ da güçlenmiş olacaktı.[413]

İşte böylece Alman ve Avusturya-Macaristan Genelkurmayları tam bir anlaşma içinde büyük saldırıyı hazırlamaya koyuldular. Plan 1917 Eylül başlarında tamamlandı. Dağlık Isonza bölgesinde yapılacak şiddetli bir saldırı ile İtalyan hatlarının çökertilebileceği umuluyordu. Nitekim ayın 27'inci günü Alman-Avusturya birlikleri dağlık bölgeyi aşarak İtalyan ordusunu bozguna uğratmıştı. Ordudaki çözülme, moral çöküntüsüne yol açtı. Komutanlar birliklerine hükmedemez olmuşlardı. Askerler birliklerinden çıkarak tek başlarına kaçmaya başlamışlardı. Ancak ne var ki 26 Kasım'da saldırgan güçlerin soluğu tükenmişti. Büyük hareket böylece sona erdi. Aralık ayında yapılan saldırılar sadece sınırlı ve yer yer yapılan hareketlerdi. [414]

Genel denge bakımından bu olay önemlidir. Bu olaydan sonra İttifak kuvvetlerine güven gelmiştir. Çünkü orduları 1915 büyük saldırısından beri görmediği bir başarıya kavuşmuştu. Alman-Avusturya ilişkileri sağlamlaşmıştı. Avusturya-Macaristan artık savaştan çekilmenin sözünü etmez olmuştu. Rusya'nın da ayrı bir barış imzalayabileceği umulduğundan her şey İttifak kuvvetlerinin lehine görünüyordu. Nitekim 1917 sonlarında bu umutların gerçekleştiği kesin gibiydi.[415] Bu durumun oluşmasında Rusya'nın askeri sistmindeki zayıflama da etkili olmuştur. Çünkü bir hesaplamaya göre, o tarihlerde ordudaki subayların yalnızca yüzde l0'u savaş öncesinde

[413] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 394
[414] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 394-396
[415] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 397

orduda görev yapan profesyonel subaylardan oluşuyordu. Bunların da birçoğu cephede değil, karargahlarda görevliydi. Yani Rusya ordusunda profesyonel subayların yerini asıl işi askerlik olmayan kişiler, "amatör" subaylar almıştı. Bu durum da mevcut Çarlık yönetimine olan güveni sarsmıştır. On binlerce kişi çarlık yönetiminin savaşı idare edecek liyakatten yoksun veya savaşı kazanamayacak kadar yozlaşmış olduğuna inanmıştır. Neticede Rusya'daki iç karışıklıklar tırmanmıştır.[416]

Rusya yukarıda da belirttiğimiz gibi iç kargaşalarıyla o kadar meşguldü ki Almanya ile müttefiklerin, İtilaf bloğunda uzun süredir bekledikleri çatlama en sonunda gerçekleşmişti. Güzel bir fırsattı bu. Bununla birlikte bu fırsattan tam yararlanılacağı sırada, Viyana'da ve Berlin'de kimi kimselerde duraksama belirdi. Sovyetlerin iktidarlarını sağlamlaştırmak için savaşa son verme istekleri ne denli güçlü olursa olsun, bir barış imzalamakla Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın ne denli büyük çıkarı olursa olsun, tartışmalar iki ay kadar uzayıp gitti.[417]

Uzun görüşmelerin ardından 3 Mart 1918 günü, Rusya ile Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı.[418]

Rusya'nın barış antlaşmasını imzalamasının ardından Romanya da barış isteğinde bulundu. Romanya ile de, 7 Mayıs 1918'de Bükreş Antlaşması imzalandı. Romanya'nın teslim oluşu, Brest-Litovsk konferansının işini tamamladı. Baltık Denizi'nden Karadeniz'e dek barış kurulmuştu. Fakat Rus İmparatorluğu bir aydan kısa bir süre sonra daha da fazla dağıldı. Çünkü mayıs 1918'de Trans-Sibirya Demiryolu güzergahı üzerinde çek Lejyonu'nun ayaklanması, Bolşevik karşıtı kuvvetlerin Rus Asyası'nda kendi hükümetlerini kurma imkanına yol açtı.[419]

İtalyan bozgunu, ardından yaşanan Rus çözülüşü ve Romanya barışı beş ayda kuvvetler dengesinin temelden değişebileceğini gösteriyordu. Doğu cephesinde savaş sona ermişti. İtalyan cephesinde Avusturya-Macaristan ordusu güven içindeydi. Uzun süre için düşmandan korkusu yoktu.

Diğer taraftan esasında Rus-Alman görüşmeleri başlayınca, İtilaf Devletleri de Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın gerçekleştirmekte oldukları programın karşısına bir program çıkarma gereksinimi duymuşlardı. Bu konuda ilk adımı Amerikan başkanı

---

[416] Jay WİNTER, Geoffrey PARKER, Mary R. HABECK, *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*. (Çev: Tansel DEMİREL), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 38

[417] Pierre RENOUVİN, *a.g.e*., s. 403

[418] Pierre RENOUVİN, *a.g.e*., s. 407

[419] Robert GERWARTH, Erez MANELA, *Savaştaki İmparatorluklar 1911-1923*,İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 183

Wilson atmıştı ve ünlü Wilson İlkeleri başlığı altındaki on dört nokta ortaya atılmıştı. Detayları ile daha sonra incelenecek olan bu on dört noktada, ayrıca amacı büyük küçük bütün devletlere karşılıklı siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğü garantisi sağlamak olan bir "Milletler Cemiyeti"nin kurulması öngörülüyordu.[420]

Esasında ABD, büyük savaş başladığında taraf ülkelerden biri değildi. Savaşa girdiği tarih de oldukça geçti. Bununla birlikte savaşın sonucunu belirlemiş ve kısa zamanda dünya siyasetinde oldukça önemli bir konuma yükselebilmiştir. Wilson Prensipleri ve akabinde meydana gelen gelişmeler de bu durumun en bariz örneğidir.

3.2. Savaş Döneminde Avusturya-Macaristan

İkinci bölümde görüldüğü üzere Bosna Hersek bunalımı ile başlayan süreç bir Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştu. Başlangıçta ne Avusturya ne de Macaristan'da savaşa karşı halktan gelen olumsuz bir tepki olmamıştı. Liberallerin İşçi Partisi adı altında örgütlendiği Macaristan'da Tizsa destek görmekteydi. O günlerde Albert Aponyi'nin liderliği altındaki Milliyetçi Partiler Koalisyonu, Tizsa'nın siyasetine ayrı görüşte olmakla beraber, başka nedenlerle savaşa hayır dememişti. Tizsa çekildiği takdirde ulusal bir kabine kurmayı bile önermişlerdi. Tizsa bu öneriyi reddedince Macarlar, Almanların 'Burgfriede' si veya Fransızların 'Union Sacree'si gibi bir birlik kuramadılar. Hırvatlar Macarlardan da dağınıktı. Savaşın patlak vermesinden sonra, Sırp-Hırvat üyeleri diyeti toplandığında, hepsi Sırbistan'a kızgın çıkışlar yaptılar ve Güney Slav topraklarının hemen hemen her tarafında sürdürülen ayaklanmaları kınayan görüşlerini yansıttılar.[421]

Avusturya Almanları da savaşı hoşgörü ile karşılayarak Viyana sokaklarında savaş yanlısı gösteriler bile yapmışlardı. Sosyal Demokratlar ise, uluslararası konferans hazırlıklarından vazgeçerek savaşa uygun düşen davranışlara yöneleceklerdi. Rusya'nın işin içinde olması onları savaşa kışkırtan en büyük etkendi. Onlar 1914 yılından çok seneler önce, Çarlık rejimini çağdışı bir yönetim, Rusya'yı ise Avrupa'daki tutucuların kalesi olarak görmekteydiler. İşte şimdi ellerine beğenmedikleri Rusya'yı yok etme olanağı geçiyordu. Almanya'daki yoldaşları gibi bu olanağın doğmasına Avusturyalı Sosyal Demokratlar da çok sevinmişlerdi. Avusturyalı Alman Milliyetçileri ise, savaştan yararlanarak, barıştaki başarısızlıklarını unutturmak niyetindeydiler.

---

[420] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 423
[421] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 86

Avusturya'daki sosyal statülerini güçlendirecek, Cermen ve Slav ırkları arasında yapılacak bu savaştan kesinlikle zafer kazanarak çıkacaklardı. Bu düşünce önce Alman başbakanı tarafından ortaya atılmış, fakat Avusturyalı Almanlar arasında Almanya'da olduğundan çok daha yürekten destek görmüştü. Polonyalılar da Ruslar'ın baş düşmanları olduğunu ilan ederek, Monarşiyi destekleyeceklerine söz vermişlerdi. [422]

Monarşinin içinde ise, iki ayrı kesimin arasındaki çelişki ve huzursuzluk giderek artıyordu. Macarlar, Avusturya kesimine ihraç ettikleri gıda maddelerini her gün biraz daha azaltmışlar, Avusturya'nın endüstri bölgeleri ciddi bir açlık sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. Savaştan önce ülkenin iki kesimini yakınlaştırmaya yarayan ekonomik bağlar, şimdi çözülmeye başlamıştı.[423]

Savaş içinde olan her ülkede gerekeceği gibi, savaş Avusturya-Macaristan'da bazı yasal değişiklikleri zorunlu kıldı. Özellikle sivil özgürlük konularında yasal kuralların yerini, imparatorluk fermanları almaya başladı. Ağır ceza mahkemeleri ve jürilerin yerini de "Olağanüstü Ceza Kurulları" aldı. 24 Temmuz 1914' de çıkarılan bir fermanla, vatana ihanet, yöneticilere karşı işlenecek suçlar, düzen bozucu davranışlar, ayaklanma ve sabotaj hareketleri sivil mahkemelerin elinden alınarak askerî yasama organlarına teslim ediliyordu. Askerî bölgelerde subaylar her türlü yönetim yetkisine sahiptiler. Avusturya'da meclis savaşın ilan edilmesiyle silinip gitmiş, 1917 Mayısına kadar toplanamamıştı. Savaştan hemen sonra kurulan, "Savaş Denetim Ofisi Ordu Kumanda Merkezi", askerlerin sivil yöneticilere karşı en etkili aracıydı. Silahlı kuvvetleri, içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı korumak görevini yüklenmiş olduğundan, sivil yönetimin her dalına sızmış, en ince ayrıntıya kadar her şeyi gözetim altına almıştı.

Silahlı Kuvvetler Başkumandanı Arşidük Friedrich, Transleithanian Başbakanı Tizsa ve Cisleithanian Başbakanı Stürghk'ü Slav bölgelerindeki tüm sivil yetkilileri, askerî yöneticilerle değiştirebilmeye kandırmak için çaba göstermişti. Tizsa, Denetim Kurulu'nu onaylamıyor ve onun Macaristan topraklarındaki yasama gücünü elinden geldiği kadar kısıtlamaya çalışıyordu. Stürghk ise ne kendinden, ne de Avusturya Slavlarının Monarşiye olan bağlılıklarından emin olmadığı için, Arşidük'e karşı koyamamıştı.[424]

---

[422] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 86
[423] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 86
[424] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 88-90

Avusturya'da orduya karşı koyma hareketini yerel yetkililer yürüttüler. Örneğin, Prag'daki Bohemya valisini çok zor koşullar bekliyordu. 1914 yılının 22 ve 23 Eylül günleri 8 ve 28. Prag birliklerinin izinleri sırasında çıkacak olaylar, sonradan büyük anlaşmazlıklara yol açacaktı. Bu iki alay, son on yıldır güçlü bir Rus propagandası altında kalmış ve Nasyonal Sosyalist Partinin çok etkili olduğu bölgelerden toplanan erlerden oluşuyordu. Ruslar etkinliklerini artırmak amacıyla bildiriler dağıtıyorlardı. Rus bildirilerinin dağıtımı sırasında meydana gelen olaylar, çok daha tehlikeli ve can sıkıcı oldu. Rus ordularının başkumandanı Grand Dük Nikola Nikolaeviç'in, Çar adına güzel bir Polonya teklif etmesine, Polonyalılar asla yüz vermediler. Oysa Rutenler ve Çekler arasında bu teklif çok taraftar bulacaktı.[425]

16 Eylül 1914'de Grand Dük Nikola Nikolaeviç bu kez Habsburg İmparatorluğu'nun tüm Slav halkına seslenen başka bir bildirisini yayınladı. Bunlar önce Kuzey Bohemya'daki askerler arasında dağıtıldı. Sonra 1914 Aralığında Prag'a ulaştılar. O tarihe kadar zaten Prag'da 31 kişi tutuklanmıştı, yılsonunda Rus bildirisi ile ilgili tutukluların sayısı birkaç yüzü bulacaktı.

1915 Nisan'ında ordunun eline, Çeklerin devlete ihanet ettiklerini kanıtlayan başka deliller geçti. Belli başlı Karpat geçitlerinden biri olan Dukla yakınlarında yapılan çarpışmaların dışında, 2000 kişilik alaydan sadece 20 subay ve 236 er kalmış, gerisi Ruslar tarafından esir edilmişti. Olay Avusturya-Macaristan ordusu içinde değişik görüşlerin doğmasına yol açtı. Yüksek rütbeli subaylar arasında, esir düşenlerin kasıtlı olduğu inancı yayılmıştı. Silahlı Kuvvetler Komutanı, İmparatordan bu alayı dağıtmasını istedi ve bu isteği 17 Nisan 1915'de gerçekleştirildi.[426]

Bunun yanı sıra savaşın beraberinde getirdiği vahşet, özellikle Bosna Hersek'de tedhişçilerin uyanmasına yol açtı ve Habsburg aleyhtarı hareketin, Güneyli Slavlar arasındaki liderliğini; Dalmaçya, İstria ve Adriyatik kıyıları yaptı. İtalya, I. Dünya Savaşı sırasında, Sloven ve Hırvatların yaşadığı Adriyatik Denizi'nin doğu kıyılarını ele geçirmek istiyordu ve bu nedenle de herhangi bir Yugoslav birliğinin kurulmasına karşı çıkıyordu. Ayrıca Sırbistan ve İtalya, Yugoslav Komitesi'nin İtilaf Devletleri nezdinde siyasi bir aktör olarak meşruiyet kazanmasını engellemeye çalışıyorlardı. Çünkü Sırbistan Güney Slav birleşmesi konusunda öncü rolü oynamak ve bu konuda inisiyatifin kendi elinde olduğunu göstermek istiyordu. İtilaf Devletleri'nin 26 Nisan

[425] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 90
[426] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 92

1915'te İtalya ile Londra Antlaşması'nı imzaladıklarını haber alan ve bu antlaşmayla İtalya'ya Adriyatik'in doğu kıyılarının verilmesinin planladığını öğrenen Yugoslav Komitesi'nin üyeleri endişeye kapıldılar. Çünkü komitenin Sloven ve Hırvat üyeleri böyle bir durumda Hırvatistan ve Slovenya'nın teritoryal birliğinin sağlanamayacağını biliyorlardı.[427]

Güneyli Slavları Komitesi, 1915 Mayısında Paris'te kuruldu. Amacı dört bir yanda dağılmış olan Güneyli Slav sürgünlerini bir araya getirerek, Slav ordusu için bir gönüllüler birliği oluşturmak ve Slavların Habsburg Devleti içinde bir güç olduklarının propagandasını yapmaktı.[428] Yurtdışındaki Güneyli Slav komitesinin liderleri, ülkelerindeki politik gelişimden tamamen uzak düşmüşlerdi. Arada hiçbir bağ kurma olanağı yoktu. Kaderleri Sırbistan'ın askerî zaferine bağlanmıştı.

Çeklerin arasındaki Habsburg aleyhtarı hareketleri de ilk kez Prag'da başlatıldığı halde, Avusturya-Macaristan dışında çok daha hızlı gelişiyordu. Çek milliyetçisi Kramář, 21 Mayıs 1915'te tutuklanmadan önce, partisinin Monarşiye bağlılığından vazgeçmediğini görerek, partinin içinde Habsburg aleyhtarı bir grup kurmuştu. Kramář, savaşı Rusya'nın er geç kazanarak Çek topraklarını işgal edeceğine inanıyordu.[429]

Savaş başladıktan sonra Kramář gibi, Profesör Tomáš Masaryk da Monarşi dışında bazı ilişkiler kurma gereğini duyacaktı. Masaryk, Realist Partinin meclisteki tek üyesi olarak, gücünü partisinden çok kişiliğine borçluydu. 1850'de doğan Masaryk, Prag'daki Çek Üniversitesi'nde felsefe profesörü olmuştu. 1891'de meclise üye seçilerek ilgisini politikaya verdi ve devrinin tüm çelişkilerini gözetme olanağına sahip oldu. Siyasetinde her zaman şovenizmden kaçınarak, aşırı uçlardaki vatandaşlarını kuşku ile izledi. Masaryk Rus yanlısı olmadığı gibi, çarlık rejimine de duyduğu nefreti dile getirmekten çekinmiyordu. Bu görüş ayrılığı Masaryk ile Kramář arasında uçurum açmıştı. Savaştan hemen önce, Masaryk Çek sorununu Rusya ile yapılacak bir anlaşmayla çözemeyeceğine kanaat getirmiş, Avrupa'nın küçük devletleri ile bağdaştırarak çözümlemeye uğraşmıştı.[430]

Savaş başladığında Masaryk altmış dört yaşında ve harekete geçmek için tetikteydi. Rus sempatizanı olmadığı için, Avusturya-Macaristan yöneticilerinin kuşkusunu çekmemek gibi bir avantajı da vardı. Savaştan sonra tarafsız ülkelere

---

[427] Hakan DEMİR, "Federalizm-Üniterizm İkileminde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Siyasi Yaşam (1918-1929)" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2013, s. 91-114

[428] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 92

[429] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 92

[430] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 95

kolayca yolculuk yapabiliyordu. Eylül ve Ekim aylarında Hollanda'ya giderek, tarihçi R. W. Seton-Watson[431] ile görüştü. Avusturya basını ülke içinde olup bitenlerden ayrıntılı söz etmediği için, Masaryk bu olanağı da değerlendirip, gereğinde Avusturya-Macaristan hakkında bilgi de vererek, çok şeyler öğrenmek amacındaydı. Watson için bu savaş, yalnızca Cermen ve Slav ırkları arasında bir çatışma değil, ne zamandır beklenen politik, sosyal ve moral bir değişimin aracıydı.[432]

Genç Çekler grubu Habsburg aleyhtarı düşünce ve eylemlerini kendilerine saklarken, Masaryk ve arkadaşları başka siyasal partilerin görüşlerine de kucak açtılar. Sonraları birinci sınıf bir sekreter olarak yetişecek olan genç öğretmen Edvard Beneš, Masaryk'in en candan izleyicilerinden biriydi. Sosyal Demokratların lideri Bohumir Smeral ile sıkı bir ilişki kurmuştu. 3 Kasım 1914'de Smeral, Beneš'e Berlin'den aldığı bilgilere bakılırsa, Rusya ile Almanya'nın özel bir barış anlaşması yapmaya hazır olduklarını, Rusya'nın güvenilir bir dost olmadığını bildiriyordu.[433]

Savaştan önce Masaryk, özerk bir devlet düşünmüştü. Bu yeni devlet Çek topraklarının dışında, Macaristan'ın Slovak eyaletlerini de kapsayacaktı. Bu devlet tahtında bir Rus Arşidükünün değil, Danimarkalı veya Balçikalı bir prensin olacağı bir krallık olacaktı. Masaryk, Almanya kesin olarak yenilmedikçe özgür bir Çekoslavak Devleti'nin kurulmayacağını anlamıştı.[434]

Planlarını geliştirdikten, Çeklerle Güneyli Slavların önemli siyaset adamlarıyla görüştükten sonra, 18 Aralık 1914'de Roma'ya gitti. 1915'de Beneš ve Masaryk İsviçre'de buluştukları zaman, Prag'da bir gizli komite kurmaya karar verdiler. Bu komite hem sürgünde bulunanlarla ilişki kuracak, hem de yurt içindeki siyaset adamlarını etkilemeye çalışacaktı. Beneš Prag'a döndüğü zaman Kramář'ı inandırmayı başardı ve beraberce Habsburg aleyhtarı bir grup kurdular. 1914-15 kışında Ruslar, Alman ve Avusturya kuvvetlerini durdurarak, Galiçya ve Bukovina'ya doğru ilerlemişlerdi. Kramář Rusların ilerlemelerini sürdüreceklerini sanıyordu. Bu yüzden Habsburg aleyhtarı Çekler, Masaryk ile birleşmeyi kabul etmediler. Onlar Rus ordusunu beklemeyi daha uygun bulmuşlardı. Kramář sonunda Rus yanlısı bir milletvekili olan Joseph Dürich'i yurtdışına yollamayı başardı. Dürich, Slav Federasyonu için çalışmalarını hızlandırarak ve Rusya'daki Çek göçmenlerini de aynı yola iteleyerek,

[431] İngiliz tarihçi ve politik aktivist. I. Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ve Çekoslavakya ile Yugoslavya Devletlerinin ortaya çıkmasında aktif rol almıştır.
[432] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 95
[433] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 95
[434] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 96

Masaryk için ciddi engeller yarattı. Batı'da ve Amerika'daki Çeklerle Slovakların ve Rusya'daki Çeklerin aralarında öyle büyük ayrılıklar vardı ki, gelecek için hepsinin aynı devlet yönetimini benimseyebilmeleri olanak dışıydı. Bu ayrılıklar ancak 1917'den sonra, Masaryk göçmen örgütlerin yönetimini ele geçirdikten ve Rusya savaştan çekildikten sonra giderilebildi.[435]

Bu arada Masaryk ve Beneš 1915 Eylül'ünde buluşmuşlar, İngiliz ve Fransız dostlarından gereken yardımları görerek, Batı'daki müttefik devletlerin de sempatisini kazanmak için Çeklerle Slovakların bağımsızlık sorununun propagandasını yapmaya başlamışlardı. Bu aslında çok zor bir işti. İngiltere ve Fransa'daki halk kütleleri Avusturya-Macaristan halklarına ve onların siyasal özlemlerine çok yabancıydılar. Politikacılar tanımadıkları bu insanların sorunlarından pek etkilenmediler. Ayrıca o sırada hiç kimse Habsburg İmparatorluğu'na son vermekle ilgilenmiyordu.[436]

Habsburg İmparatoluğu'ndaki Hırvat ve Sloven ulusal liderler ise farklı bir durumdaydı. Savaş boyunca Güney Slavlarının pek çoğu monarşiye sadık kaldı. Hırvat subaylar savaş meydanında öne çıktı. Özellikle yenilgi kaçınılmaz göründüğü zaman firarlar olmasına rağmen, genel olarak Güney Slav asker ve denizciler görevlerini yerine getirdi. Siyasi liderler de aynı şekilde işlerini yapmaya devam etti. Monarşi dâhilinde başlıca uğraşlar, üçlü bir temelde yeniden teşkilatlanmayı gerçekleştirmeye yönelikti. Dr. Anton Korošec önderliğindeki Sloven Halk Partisi, Avusturya Reichsrat'ında aktifti. Bu tür çabalar doğal olarak savaş sırasında bile Ausgleich'ın bağlarını daha da zayıflatma uğraşlarından vazgeçmeyen Macar devlet adamlarından şiddetli bir direnişle karşılaşıyordu. Bunların elbette Rumen veya Slav topraklarını bırakmaya hiç niyetleri yoktu.[437]

Buna karşılık bazı seçkin kimseler göçü tercih etti. Yugoslavya'nın gelecekteki teşkilatlanması için en önemli göçmen grubu, ikisi de Dalmaçyalı olan ve daha önce Hırvat-Sırp Koalisyonunun kurulmasında önemli rol oynayan Ante Trumbić ve Frano Supilo önderliğindeki Yugoslav Komitesi'ydi. Komite merkezi önce İtalya'daydı, sonra Londra'ya taşındı. Komite tamamıyla gayriresmiydi. Üyelerinin görüşleri ve nüfuzundan başka fazla bir şeyi temsil etmiyordu. Fakat Monarşideki kimselerle, Hırvat ve Sırp politikacılarla bağını sürdürüyordu. Ayrıca Avrupa ve Amerika'daki büyük göçmen örgütleriyle de temastaydı. Başlıca görevi, Güney Slavlarının imparatorluk

[435] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 95-96
[436] Zab ZEMAN, *a.g.e.*, s. 96
[437] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 153

içindeki durumundan, İtilaf Devletlerini haberdar etmek üzere bir propaganda kampanyası yürütmek ve Güney Slav birliği için çalışmaktı. Üyeler, İtilaf Devletlerinin zafer kazanacağını varsayarak hareket ediyorlardı. Bu arada söz konusu Yugoslav Komitesi ile Sırp Pašić hükümeti arasındaki ilişkilerde huzursuzluk olması kaçınılmazdı. Nitekim Pašić, bütün Güney Slavlarının sözcüsü rolünü oynamayı seviyordu. Hiçbir resmi dayanağı veya Uluslararası desteği olmayan bu komiteyi tanıması için de doğrudan bir sebep yoktu. Buna rağmen savaş çıktıktan sonra bazı Sırp liderler, genel olarak Habsburg İmparatorluğu'nun Güney Slavları'nın bağımsız olmasının gerektiğinden bahsetmiş ve Sırplar, Hırvatlar ve Slovenlerin adı geçmişti. Gelecekteki birleşme meselesi böylece gündeme gelmişti. Pašić böyle bir hareketi Sırp idari sisteminin daha geniş bir bölgeye yayılmasından pek farklı görmüyordu.[438]

Bunun aksine, Habsburg İmparatorluğu dâhilinde, Hırvat ve Sloven liderler, pek çok anlaşmazlık noktalarına rağmen önce Habsburglu Güney Slavlarından oluşan bir siyasi birim kurulması arzusunda müşterekti. Bu otorite kurulduktan sonra, Sırp hükümetiyle antlaşmaya varabilirdi. Habsburg İmparatorluğu ayakta kalır ve ayrılığın imkânsız olduğu görülürse, monarşiyle ilişkilerde temel politikanın üçlü ittifak olduğu benzer bir hareket seyri izlenecekti.[439]

Savaş boyunca Rumen liderlerin esas hedefi ise Erdel'in (Transilvanya) ele geçirilmesi olmuştu. Burada Bükreş Hükümetinin, Macar kontrolüne karşı Rumen mücadelesine önderlik eden Erdel Ulusal Partisi'nde, güçlü bir müttefiki vardı. Savaş boyunca Erdel'deki Rumenlerin tavrı diğer uluslarınkine benzer olmuştu. Onlar da Habsburg Hükümetiyle müzakerelerde bulunmuş ve Macarların aynı uzlaşmazlığıyla karşılaşmıştı. Macar milliyetçileri, Viyana'yla bağları gevşetmeye, fakat St. Stefan'ın krallık toprakları üzerindeki hâkimiyetini devam ettirmeye çalışıyordu. Savaşın sonunda imparatorluğun yıkılmasıyla, Rumen nüfus gerçekçi olarak Macaristan'la birliğin devam etmesi veya Regat'la[440] birleşme seçenekleriyle sınırlıydı. Bu seçeneklerle, kararın ne olacağı konusunda pek şüphe yoktu.[441]

Baserabya'da hadiseler daha karmaşık ve tartışmalı geçecekti. Bu eyalet üç milyon civarında bir nüfusa sahipti ve bunun yüzde 60'tan fazlasını Rumenler oluşturuyordu. Rumenler esasen ülkenin orta kısmında yaşıyordu. Kuzeyde Ukrayna

[438] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 154
[439] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 154
[440] Tarihteki büyük Romen Devleti'ne ithafen kullanılan terim. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Transilvanya, Besarabya, Banat ve Bukovina'nın oluşturduğu Romanya için de kullanılmıştır.
[441] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 167

nüfusu, güneyde de karışık bir Bulgar ve Tatar nüfusu yoğunlaşmıştı. Bölgenin büyük bölümü, 1812'den beri Rusya'nın idaresinde olduğundan, Baserabya'da gerçek bir ulusal hareket olmamıştı. Rumen Krallığı gibi Baserabya'da da, köylülerin işlediği büyük malikâneler hâkimdi. Genel hoşnutsuzluk sebebi ulusal olmaktan ziyade, ekonomik ve sosyaldi. Köylülerin konumu 1860'lardan beri Rus özgürleşme kanunlarına ve daha sonra çıkarılan nizamlara tabiydi. Ancak Rusya'nın diğer yerlerinde olduğu gibi burada da temel zirai sorunlar çözülememişti. Bütün köylülerin başlıca talebi, büyük malikânelerin parçalanması ve arazilerinin bölüştürülmesiydi. Yani Baserabya geri kalmış, fakir bir bölgeydi. Erdel'deki gibi dinî ve entelektüel Rumen liderler yetiştirmemişti. Bu koşullardan dolayı, Mart ve Kasım 1917'deki Rus devrimlerinin büyük etkisi olması kaçınılmazdı. Nitekim Çarlık rejimi yıkıldıktan sonra iki tür siyasi faaliyet ortaya çıktı. Birinci olarak, Rusya'daki gibi işçi, köylü ve asker sovyetleri; ikinci olarak da Rumen çoğunluk örgütlendi. Daha Temmuz 1917'de köylüler arazilere el koymaya başladı. Yıl sonunda arazilerin üçte ikisini istimlak etmişlerdi. Ekim 1917'de Baserabya için merkezi Kişinev olacak geçici bir hükümet kuruldu. Daha sonra meşruti bir meclis göreve gelene kadar eyaleti yönetmek üzere bir Ulusal Konsey kuruldu. Bu hükümet Kasım 1917'den Kasım 1918'e kadar bölgeyi idare etti.[442]

Görüleceği üzere hem Avusturya hem Macaristan, aynı tehlike ile karşı karşıya bulunuyordu. Bu da ulusal azınlıkların ayrılıkçı fikirleriydi. Bu tehlike karşısında durumları bir olmamakla beraber, bu iki memleket bunalımın başından beri ayrı yollar tutturmuşlardı.

Macaristan, kendi siyasal yolunda eskisi gibi gitmekteydi. Başbakan Tizsa, her şeyden önce Macar'dı. Avusturya Almanlarını sevmez, kararsızlıklarını ve zayıf davranışlarını yererdi. Ulusal azınlıkların azılı düşmanıydı. Budapeşte parlementosunda, politik yaşama, kişisel sorunlar ve parti liderlerinin Tizsa'ya karşı davranışları egemendi. 1915 ilkbaharında, başbakanın rakipleri, Kont Apponyi ile Kont Andrássy, kendisine bir Macar ulusal hükümeti kurmayı kabul ettirmek istediler. Tizsa, başına kendisi geçmek koşuluyla bir merkezi hükümet fikrini kabul etti. Muhalefet buna karşı koydu. Ama başbakanın otoritesi sarsılmadı.[443]

---

[442] Barbara JELAVİCİH *a.g.e.* , Cilt:2, s.168
[443] Pierre RENOVİN *a.g.e.,* s.263

Bu dönemde Avusturya ise baskı ve susturma rejimi demek olan "Stürgkh Sistemi" içinde yaşamaktaydı. Bu rejim, savaşın ilk iki yılında tamamiyle uygulandı. 1915'de parlamento hiç toplanmadı. Görünüşte Stürgkh sistemi başarı kazanmış gibiydi, kamu düzeni sarsılmamıştı. Ulusal azınlıklar muhalefetlerini açığa vuramamış, siyasal statülerinde reform yapılmasını istememişlerdi. Kuşkusuz hükümet, yüzeydeki bu sessizliğin altında için için bir kaynaşma olduğunu bilmiyor değildi. Burada, gizli bir tehlike vardı; ama bu, 1915'de o kadar yakın görünmüyordu.[444]

Oysa bir yıl sonra durum değişecekti. 21 Ekim 1916'da Sosyal Demokratlar liderinin oğlu Friedrich Adler, Başbakan Stürgkh'ü öldürdü. Adler bu cinayeti Stürgkh'ün baskıcı yönetimine karşı işlemişti. Kasım başlarına gelindiğinde ise İmparator Franz Joseph bronşite tutuldu. 21 Kasım'a kadar her sabah erken kalkıp, işinin başında çalışmalarını sürdürdüyse de, o gün ilk defa olarak yazı masasının önüne bir koltuk konmasını istedi. Aynı günün akşamı, ölmek üzere olan bir Katoliğin gerekli dinsel görevlerini yerine getirdikten sonra hayata gözlerini kapadı. Yerine yeğeni Arşidük Otto'nun oğlu olan I. Karl geçti.[445]

Henüz otuz yaşını doldurmamış olan Karl, Burbon-Parma prensesi Zita ile evliydi. Savaş sırasında komutanlık görevi yapmış olmasına rağmen, tahta çıktığında hiçbir siyasal tecrübesi yoktu. En olumlu niteliği, iyi niyetli ve sevimli kişiliğiydi. Savaşın en zor günlerinde, tüm imparatorluğun ve bir dönemin sembolü haline gelmiş, güçlü, kişilik sahibi ve sevilen bir kralın, Franz Joseph'in yerine geçiyordu. Kendi kişiliğinde olağanüstü bir taraf yoktu ve düşmanları, başka insanlar hakkında karar vereceği zaman, akıl danıştığı karısının çok fazla etkisi altında kaldığını söylüyorlardı. Macaristan Kralı IV. Karl olarak taç giydiği zaman, başına konan St. Stephen tacı gözlerinin üstünden, burnuna kadar inmişti.[446] İktidara geldiği zaman belirli bir programı da yoktu ama baskı yöntemlerine başvurmamakta da kararlıydı. Avusturya'da "Stürgkh Sistemi"ni yeniden ele almak istemediği gibi, Kont Tizsa'nın Macaristan'da sürdürdüğü diktatörlükten de hoşlanmıyordu. Yeni imparatorun gelişiyle siyasal yaşamda kısa süreli bir canlanma yaşandıysa da ilerleyen süreçlerde sonraki bölümde görüleceği üzere kendisini pek çok güçlük bekliyordu.[447]

---

[444] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 263
[445] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 96
[446] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 98
[447] Pierre RENOVİN, *a.g.e.*, s. 307

İmparator Karl'ın kişisel etkisi, Macaristan'da daha kuvvetli duyulmakla birlikte, olumsuz sonuç veriyordu. Başbakan Tizsa'ya hasımları, diktatörce metotlarından dolayı saldırmaktaydılar. Nüfusu 20 milyon olan bu ülkede yalnız 200 bin kişinin oy hakkı vardı. Bu da yirmi beş yaşını doldurmuş erkek nüfusunun dörtte biri kadar bir şeydi. Vatan uğruna canlarını feda etmeleri istenen insanların da oy kullanma hakkı olmalıydı. Tizsa bu isteğe karşı koydu. Genel seçimler parlamentoda Macarların üstünlüğüne son verir diyordu. Böyle bir olasılık İmparator-Kralın hoşuna gitmişti. Fakat bu konuyla ilgili somut bir adım atılamadı. Seçim reformuyla ilgili hazırlık çalışmaları aylarca sürüncemede kalırken, parlamento dışındaki ulusal azınlıklar kaynaşmaktaydı.[448]

23 Aralık 1916'da Ottokar Kont Czernin, Dışişleri Bakanlığına atandı. Czernin 1905 yılından beri, öldürülen Arşidük Franz Ferdinand ile çok yakın ilişkiler kurmuştu ve Arşidük'ün Monarşinin yeniden düzenlenmesi üstüne tüm fikirlerini paylaşıyordu. Özellikle Avusturya-Macaristan'ın yanı sıra, meydana getirilecek üçüncü bir yasal bölgenin, Güney Slav sorununu çözeceğine inanmaktaydı. 1913'de Bükreş'e elçi olarak gönderilen Czernin, Romenleri tarafsız kılmayı becermiş, başarılı sayılan ve sevilen bir diplomattı. Bakanlığa atanınca, savaştan önce Franz Ferdinand'a yaptığı gibi, tüm güvence ve bağlılığını İmparatoruna sunmaktan çekinmedi. Üstelik o da imparatoru gibi barışın ivedilikle sağlanması gerektiğine inanıyordu. O kadar ki, Habsburg monarşisinin içine düştüğü feci durum karşısında, Viyana'daki Alman elçisinden daha da kötümserdi. Acele bir barış gereği üstünde görüşleri, Rusya'daki 1917 Mart olayları ile daha da güçlendi.[449]

Bu arada, daha öncede ifade edildiği üzere, 1917 yılının yorgunluğuyla birlikte, diplomasi de harekete geçmişti. Silah gücünün azalmaya başladığı, yenme azminin sarsıldığı bu karışıklık döneminde, bir uzlaşma barışı düşüncesi gittikçe yayılıyordu. 1917 Nisan'ından Ekim'ine kadar, resmi olmayan aracılar, yeni bir konuşma yolu bulabilmek için oradan oraya başvurmaya başlamışlardı.[450]

Bu dönemde Avusturya-Macaristan'ın barış girişimlerinde aktif bir rol oynadığını görüyoruz. Süreğen durumda acısını çektiği iç politika güçlükleri yüzünden, bu imparatorluk içinde egemen durumda bulunan Alman ve Macar halkları ve ulusal azınlıklar arasındaki düşünce ve duygu ayrılıkları yüzünden, Avusturya-Macaristan

[448] Pierre RENOVİN, *a.g.e.*, s. 377
[449] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 98
[450] Pierre RENOVİN, *a.g.e.*, s. 380

monarşisi bütün öteki savaşan devletlerden daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya bulunuyordu. Bunun için bir uzlaşma ile kendisini bu serüvenden çekip çıkarmalıydı. İmparator Karl bunu çoktan kavramıştı. Yakın çevresindekilerin kesinlikle belirtmiş olduğuna göre, Amerika'nın savaşa katılışından sonra Almanya ile müttefiklerinin bozguna uğramasının önlenemeyeceğine inanıyordu. Bundan başka, zafere dayanan bir barışa kavuşmamayı da candan diliyordu. Çünkü bu zafer, kendisini dev aynasında gören Almanya'nın yapıtı olacaktı. İmparator, 1917 Mayısında: "Almanya'nın savaşta parlak bir zafer kazanması, bizim yok olmamız demektir." diye yazmıştı.[451]

Diğer taraftan Avusturya-Macaristan topraklarını ilhak etmek isteyen Sırbistan, Romanya, İtalya ise, bu isteği paylaşmıyorlardı. Zira onlar için başlıca düşman Avusturya-Macaristan Krallığıydı. Onunla uzlaşmak, ulusal isteklerden vazgeçmek demekti. İtilaf Devletleri'nin çıkarı ise, Avusturya-Macaristan'ın yapacağı bir girişimi önceden bir kenara itmemekteydi. Çünkü Rus ordusunun zayıf düşmüş olması, Batı devletlerini kaygılandırıyordu. 10 Ocak 1917 tarihli nota ile İtilaf bloğu, Avusturya-Macaristan'daki ulusal azınlıkları tuttuğunu belirtmişti. Ayrı bir barış imzalanması durumunda bunları bırakması gerekirdi. Bu çok sıkıntılı ama yapılabilecek bir cephe değişikliğiydi. Bu şartlar altında Avusturya-Macaristan hükümeti önce Fransa'ya başvurdu.[452]

İmparator halkına barışı getirebilmek için ilk adımı atmıştı. Zaten İmparatoriçe Zita'nın Belçika ordusunda subay olan iki erkek kardeşi, Avusturya'ya gelerek İmparatoru ve kız kardeşlerini ziyaret ettiler. İmparator onlara barışçı görüşlerini açıklamaktan kaçınmadı ve baharda, kardeşlerin yaşlısı olan Prens Sixstus'a bu konuyu içeren iki mektup verdi. Birinci mektup Fransa'nın Alsas-Loren üstündeki haklı taleplerinden söz ediyor, ikincisi ise İtalya'nın kendi taleplerinden vazgeçtiğini (ki bu doğru değildi) yazıyordu. Sixtus Czernin ile bu konularda bir görüşme yaptığı halde, ona mektuplardan söz etmedi. Habsburg Sarayı ve Prens Sixtus genel bir barışın geleceğine inanıyorlar, Dışişleri Bakanı ise Almanların dostluğunun sağlamlığından emin olamıyor, barışa onlarsız gireceklerinin kuşkusunu duyuyordu.[453]

Neticede, Karl ekonominin iflas noktasına geldiği, imparatorluğun içerisindeki çeşitli milletlerin isyan etmek üzere olduğu, ordunun savaşma azminin azaldığı, kıtlığın ve işçi sınıfının rahatsızlığının sürekli arttığı bir ülke devralmıştır. Almanya'yı çok da

[451] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 381
[452] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 381
[453] Zab ZEMAN *a.g.e*., s. 100

sevmediği bütün Avrupa tarafından bilinen yeni imparator, tahta çıktıktan bir süre sonra Almanya'dan habersiz olarak İtilaf Devletleriyle barış görüşmelerine başlamış, fakat bu görüşmelerden bir sonuç alamamıştır.[454]

Avusturya-Macaristan içindeki barındırdığı çeşitli milletlerden dolayı çalkantılı bir savaş süreci geçirmiştir. Dışarıda düşmanla savaşırken aynı zamanda içeride de mücadele vermiştir. Bu çift yönlü uğraşı İmparatorluğu bir hayli yıpratmıştır.

Avusturya-Macaristan'da durum böyle iken, İttifak bloğunun savaştaki genel tablosu da çok iç açıcı görünmüyordu. Nitekim başlangıçta Alman-Avusturya tümenleri hem hafif ve ağır silahlar bakımından daha iyi donatılmış, hem de daha hazırlıklı bulunmalarına rağmen, İngiltere'nin büyük ekonomik olanakları ve sömürgelerinden derlediği taze birlikler sayesinde, İtilaf Devletleri hem donatım ve hazırlık eksikliklerini gidermeyi başarmışlar, hem de sayısal üstünlüklerini artırmışlardır. Deniz üstünlüğü ise, Almanya'nın XX. yüzyıl başlarında giriştiği hızlı gemi yapımına rağmen, açık biçimde İngiltere'de ve karada olduğu gibi denizde de onunla sıkı işbirliği yapan Fransa'dadır.[455]

3.3. I. Dünya Savaşı Sonuna Giden Süreç ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dağılması

3.3.1. Wilson Prensipleri

Daha önce hatırlanacağı üzere, Rusya'daki devrimin ardından Rus-Alman görüşmelerinin başlamasıyla, İtilaf Devletlerinin Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın gerçekleştirmekte oldukları programın karşısına bir program çıkarma gereksinimi duyduklarını ve bu konudaki ilk adımın da ABD Başkanı Wilson tarafından atıldığını, neticede de Wilson İlkeleri adı altında 14 noktanın açıklandığını ifade etmiştik.

İşte savaşın son yılındaki gelişmelere ve bu gelişmelerin neticesinde İttifak Devletlerinin mağlubiyeti kabul etmeleri ve bu çerçevede Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasına geçmeden önce, hem savaşın sona ermesinde oynadığı rol ve gerekse yenilen İttifak Devletlerinin bu prensipler çerçevesinde ateşkes istemeleri nedeniyle, bu ilkelerin incelenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan söz konusu ilkeler, İmparatorluk içindeki azınlıkların ulusal devletlerini oluşturma çabalarını motive etmesi ve desteklemesi bakımından da önemlidir ve bu

[454] Atilla TOKATLI, *Uluslararası İlişkiler Tarihi-Diplomasi Tarihi-*, İstanbul, 2009, s. 363
[455] A. Haluk ÜLMAN, *a.g.e.,* s. 305

çerçevede Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasında da önemli rol oynamıştır.

ABD'nin savaşa girişi, Üçlü İtilaf Devletleri açısından büyük avantaj olmuş ve büyük maddi gücüyle Almanya'nın karşısına dikilmiştir. Ancak bu giriş siyasal açıdan önemli sorunlar da çıkarmamış değildir. Çünkü ABD Hükümeti ve özellikle Başkan Wilson'un savaş sonrası düzeni konusunda bağlaşıklarından çok farklı görüş ve düşünceleri vardı. Wilson'un bu görüşleri, savaş sonrasında toplanan barış konferansını etkilemiş ve iki savaş arası dönemde Avrupa'nın sömürgeci devletlerini güç durumda bırakan sorunlar çıkarmıştır.[456] Daha sonra savaş sona ermeden, 1918 yılının Ocak ayında Başkan Wilson savaş sonrası dünya ile ilgili görüşlerini ünlü 14 noktası ile açıkladı. Bunlar açık diplomasi şartı, denizlerin özgürlüğü, serbest ticaret, ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı, koloniler üzerindeki hak iddialarının tarafsızca düzenlenmesi ve en önemlisi de, yeni bir dünya düzeni çerçevesi olarak bir Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıydı. On dördüncü nokta kurulacak bu cemiyete ilişkindi ve Wilson bu önemli çağrısını şöyle formüle edecekti: "Büyük ve küçük devletlerin politik bağımsızlık ve toprak bütünlüklerini garanti etmek amacıyla, belirli sözleşmeler esası üzerinde ulusların genel bir birlikteliği oluşturulmalıdır." Wilson'un 14 noktası, küçük istisnalar dışında bütün Müttefik güçler tarafından savaş amaçları olarak kabul edildi. Müttefik güçlerin hükümet başkanları, bir güvenlik organizasyonunun oluşturulmasını kendi barış planlarının bir parçası olarak taahhüt ettiler.[457]

Böylece Avrupa siyasetine uzak duran ve politik ajandası Avrupa'dan farklı olan ABD, içine kapanık bir dış politika izlemesine rağmen, Başkan Wilson liderliğinde istikbaldeki çatışmaları önleyecek yeni bir dünya düzeninin kurulması için politik inisiyatif başlattı. Başkan Wilson gerek taşıdığı kişisel ve romantik duygular ve gerekse Amerika'nın çıkarlarıyla uyuştuğu için, daha barışçıl bir dünya ve Avrupa'nın korumacı geleneğine karşın, dünya ticaretinde daha fazla serbestlik içeren yeni bir uluslararası rejim düşledi. Gerçekte ne Avrupa alışkanlıklarını terk etmek niyetindeydi ne de Amerikan devleti ve Kamuoyu Başkan Wilson'un kurucusu olmaya çalıştığı bu tür bir dış politika değişikliğine henüz kendisini hazır hissediyordu. Avrupa devletleri ise taze

---

[456] Oral SANDER, *a.g.e.,* 2007, s. 386

[457] Abdullah KIRAN, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", *Girne Amerikan Üniversitesi Journal*, Cilt:3, Sayı:6, Yıl:2008, s. 21

güç olarak Amerika'yı kendi yanlarına çekmeye ve Wilson'un açılımlarını, daha ziyade çıkarları için kullanmaya çalışıyorlardı.[458]

Bu arada İtilaf Devletleri Wilson'un niyetleri konusunda güvensizdi. Wilson gerçekte onların emperyalist emellerine karşıydı ve bu emellerin önüne geçmek kararındaydı. Ortadoğu'da ve diğer yerlerde bundan sonraki yılların politikalarını biçimlendiren, Wilson'un hedefleriyle İngiltere ve Fransa'nın hedefleri arasındaki çatışma olacaktı. Müttefikler Başkan'ın söz ve davranışlarını zaman zaman yanlış yorumlayarak iç politikaya yönelik gösteri yapmakta olduğuna inandılar ve Birleşik Devletleri dünya savaşından, kendilerini de, Ortadoğu gibi bölgelerde yeni sömürgeler elde etmekten uzak tutma isteğindeki içtenliği değerlendiremediler. Dolayısıyla Wilson'un Alman Başbakanı'nın isteğiyle giriştiği, savaşın sona erdirilmesinde aracılık çabalarını yanlış anladılar.[459]

Söz konusu 14 nokta ve 14 noktaya eklenen önemli ilkeler şunlardır; [460]

- Bütün barış antlaşmalarının açık olması, bu antlaşmalardan başka milletlerarası gizli antlaşma yapılmaması. Bundan böyle diplomasinin açık olması, gizli diplomasinin kaldırılması,
- Denizlerde gidiş gelişin tamamen serbestliği ilkesi benimsenecektir. Yalnız karasularıyla, milletlerarası antlaşmalarla statüsü düzenlenmiş denizler kuralın istisnasıdır,
- Barışa katılacak ve barışı korumak için birleşecek olan milletlerarasında, ekonomik bütün engellerin kaldırılması ve ticari ilişkilerinde eşitliğin kabul edilmesi,
- Her ülkenin silahlarını, iç güvenliğin gerektirdiği dereceye indirmek için karşılıklı garantilerin verilmesi,
- Sömürgeler üzerindeki isteklerin serbestçe ve tam bir yansızlıkla incelenerek ve bu bölgeler halkının çıkarları da göz önünde tutularak bir sonuca bağlanması,
- İşgal edilmiş olan bütün Rus topraklarının boşaltılması ve Rusya'nın kendini istediği gibi yönetmesi yolunda önlem alınması,

---

[458] M. Vedat GÜRBÜZ "Bir İdeal, Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan WiIson ve Milletler Cemiyeti," *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:29-30, Yıl:2002, s.88

[459] David FROMKİN*, Barışa Son Veren Barış,* Yeni Binyıl Yayınları, İstanbul, 1989, s. 247-248

[460] Murat SARICA, "Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları", *İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi*, Güray Matbaası, İstanbul, 1982, s. 5-6

- Belçika'nın egemenlik haklarına hiçbir şekilde dokunmaksızın boşaltılması ve yeniden kurulması,
- Bütün Fransız topraklarının kurtarılması, 1871 yılında Prusya'nın Alsace-Lorraine'i almak için yapmış olduğu haksızlığın tamir edilmesi ve bu toprakların yeniden Fransa'ya verilmesi,
- İtalyan sınırlarının milliyetler ilkesine göre düzeltilmesi,
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki milletlere en serbest biçimde özerklik elde etmeleri için gerekli olanakların tanınması,
- Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın boşaltılması, Sırbistan'ın denizde serbest ve güvenli bir kapı elde etmesi, Balkan Devletlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin milliyetler ilkesi temeline göre dostça düzenlenmesi. Balkan devletlerinin siyasal ve ekonomik bağımsızlıkları ve sınırlarının dokunulmazlığı konusunda milletlerarası garantilerin verilmesi,
- Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin oturdukları bölgelerin bağımsızlığının sağlanması, Türk egemenliği altında bulunan diğer milletlere de özerk bir gelişme için tam ve engelsiz bir fırsatın sağlanması. Boğazların milletler arası garanti altında bütün devletlerin ticaret gemilerine açılması,
- Oturanların kuşkusuz biçimde Lehli olan bölgeleri içine alan bir Lehistan kurulması. Bu Lehistan'a (Polonya) denizde bir kapı sağlanması. Lehistan'ın Siyasal ve Ekonomik bağımsızlığının ve sınırlarının dokunulmazlığının milletlerarası bir antlaşmayla garanti edilmesi,
- Büyük ve küçük milletlerin siyasal bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini, karşılıklı güvenliği sağlamak amacıyla antlaşmalar yapacak bir milletlerarası örgütün kurulması.[461]

Çok kapsayıcı ve çözüm odaklı görünen Wilson ilkelerini, her ülke kendi çıkarları doğrultusunda yorumladı. Savaş sonrasında özellikle Fransa, İtalya ve Belçika'da güçlenen milliyetçi akımlar, Wilson ilkelerini de aşan istekler dile getirdiler. Onlara göre kendi ülkelerinin güvenliğini sağlamak için Wilson ilkelerinin ışığında yeniden kurulacak olan milletlerarası düzenin sağlayacağı garantiler yeterli değildi. Doğrudan ve somut garantiler istiyorlardı. Wilson ilkelerine uygun olarak yeni kurulmakta olan devletlerde de milliyetçi duygular güçlüydü. Çekler, Slovaklar,

[461] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 5-6

Polonyalılar, Romenler ve Güney Slavları Wilson İlkelerinin kendi güvenliklerini sarsacak biçimde uygulanmasına karşıydılar. Çeşitli milletlerin, farklı diller konuşanların, iç içe yaşadıkları bölgelerde Wilson ilkeleri yerini, kendi işlerine gelen başka ilkelere bırakıyordu. [462]

Wilson 14 nokta prensipleriyle ortaya konulan "yeni diplomasi" kuramıyla, savaştan elde edemediği toprak ve materyal kazançlara diplomatik yollarla ulaşmayı hedefliyordu.[463] Özellikle Ortadoğu ve Çin gibi bölgelerde örtülü bir emperyalist mücadele sürdüren Amerika, Wilson ilkeleri ve özellikle uluslara self-determinasyon hakkı tanıyan 12. madde ile bu bölgelerde Avrupa devletleri ile olan rekabette çıkar sağlamayı amaçlıyordu. Aslında başkan Wilson ve Wilson ilkelerinin baş mimarı ünlü strateji uzmanı Walter Lippmann, 12. madde ile sömürge ve işgal altındaki milletlere hemen özgürlük öngörmüyordu. 12. maddeye dayanarak, Millî Mücadele içerisindeki Türkiye'den gelen diplomatik yardım çağrılarını Wilson'un cevapsız bırakması ve Versailles'de Wilson'u millî bağımsızlık için en büyük umut olarak gören, sonradan kuzey Vietnam'ın lideri olarak Amerika'ya karşı savaşacak olan Ho Chi Minh ve diğer sömürge ülkeleri temsilcilerinin görüşme taleplerinin de Wilson tarafından geri çevrilmesi bu gerçeğe işaret etmektedir. Wilson'un kendi koyduğu 12. maddeye karşın, bağımsızlıklarını düşleyen milletlere karşı en ufak bir ilgi duymaması, Wilson ilkelerinin kelime anlamından daha gizli amaçlar ifade ettiği gerçeğini ortaya koyuyordu.[464]

Bu doğrultuda Wilson ilkelerinde yer alan self-determinasyon, en çok tartışılan maddelerden biri olmuştu. Wilson ilkelerinin belki de en önemli maddelerinden biri olan self-determinasyon (halkların kendi kaderini/geleceğini tayin etme hakkı) 20. yüzyılın başından bu yana, en çok tartışılan ve dünyada pek çok gelişmeye kaynaklık eden bir kavramdır. Gerçekten yirminci yüzyılın, varolan büyük devletlerin parçalanması ve yerlerine nispeten daha küçük devletçiklerin kurulması sürecinin çok yaygın olarak yaşandığı bir zaman dilimi olduğu söylenebilir.[465]

---

[462] Murat SARICA, *a.g.m.*, s.7

[463] Robert D. SCHULZİNGER, *American Diplomacy in the Twentieth Century*, Oxford University Pres. New York, Oxford, 1994, s. 88.

[464] M. Vedat GÜRBÜZ, *a.g.e.,* s. 90-91

[465] Abdullah UZ, "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt:3, Sayı:9, Yıl:2007, s. 60

20. yüzyılın başlarında, başta Birleşik Devletler Başkanı Wilson olmak üzere Lenin ve Stalin, self-determinasyon ilkesi ile özel olarak ilgilenmişlerdir.[466] Gerek Wilson, gerekse Lenin bu hakkı kendi çıkarları gerektirdiği için ve sadece bununla sınırlı olarak kabul etmiş görünmektedir. Gerçekten; ABD için büyük imparatorlukların parçalanması ile ortaya çıkacak boşluğu kendi lehine doldurmak amacıyla kullanılan kendi kaderini belirleme hakkı, Lenin için Rus Çarlığının yıkılarak sosyalist devrimin gerçekleşmesine hizmet edecek bir araç niteliğindeydi. Diğer taraftan savaş sonunda himaye garantisiyle birlikte self-determinasyon ilkesinin vurgulanması, Osmanlı Devleti ve Macaristan gibi çok uluslu devletleri fazlaca etkilemiş, ABD'yi bağımsızlık talepleri olan azınlıkların gözünde itibarlı bir konuma getirmiştir. Bu açıdan Wilson'un demeçlerinin ana hedefini savaş sonunda dünya dengelerinin yeniden biçimlendirilmesi oluşturmuştur.[467]

Alman İmparatorluğu da, ABD ile 3 ve 12 Ekim 1918 tarihlerinde yaptığı nota teatisinde, Wilson'un prensiplerini barış antlaşmalarına esas olarak kabul etmiştir. Ayrıca Weimar Anayasası'nın 2. maddesinde, self-determinasyon ilkesi açıkça bir hukuk kaynağı olarak tanınmıştır. Self-determinasyon ilkesi, dış politikadaki önemini özellikle Alman İmparatorluğu ile diğer devletlerarasında yapılan barış müzakereleri sırasında kazanmıştır. Eğer Wilson'un 14 maddelik programı self-determinasyon ilkesinin ifadesi olarak kabul edilirse-ki öyledir- self-determinasyon ilkesinin ilk olarak ABD ve Alman İmparatorluğu arasında yapılan anlaşma ile kısmi olarak uluslararası hukuk normu haline geldiği söylenebilir.[468]

Wilson'un 6. maddesi Bolşevik Rusya'nın içişlerine karışılmaması, topraklarının yabancı askerlerden arındırılması, ülkenin kendi geleceğini serbestçe belirleyebilmesi, Batılı müttefikler arasındaki yerinin korunması ve ülkeye gerekli yardımın yapılması şeklinde özetlenebilir. Görünüşte son derece barışçı niyetleri içeren bu madde, ancak belli koşulla uygulamaya geçirilebilecektir. Bu koşul Bolşevik siyasetinin kökten değişmesidir. Başka deyişle 6. madde, Bolşeviklerin Doğu'daki nüfuzunu kırmak için bir tür baskı niteliği taşımaktadır. Nitekim aynı maddede belirtilen Rus topraklarının

---

[466] İlyas DOĞAN "Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış", *Kamu Hukuku Arşivi*, Mart 2006, s. 2

[467] Ufuk ÖZCAN, "Wilson Prensipleri Üzerine", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:4, Yıl:1997, s. 40

[468] Füsun ARSAVA, "Self-determinasyon Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu", Seha L. Meray'a Armağan, Cilt 1, *A.Ü.S.B.F*, Ankara, 1981, s.61

tahliyesi koşulu, Sibirya ve Kuzey Rusya'da iki yıl kadar süren Amerikan işgaliyle, bizzat Wilson tarafından çiğnenecektir.[469]

Wilson prensiplerinin 7-8-9-10 ve 11. maddeleri de Doğu Avrupa'da Almanya ile Rusya arasında bir tampon ve tecrit işlevi görecek sağlık kuşağı oluşturulmasına yöneliktir. Almanya ile Sovyetler arasındaki bağı koparmak ve Bolşevikleri yalnızlığa mahkûm etmek için oluşturulan bu stratejik kuşak, II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB tarafından kaldırılarak bağımlı bir uydu bölge haline getirilmiştir.[470] İşte bu girişimin sonraki dönemde ABD-SSCB kutuplaşmasının gelişiminde tarihsel bir önemi vardır. Moskova her fırsatta bu kuşağı parçalamak ve bütün Doğu Avrupa ve Balkanları kendi siyasal denetimine bağlamak için girişimlerde bulunacaktır.

Wilson'un 14. maddesi dünya barışını sağlayacak bir Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına ilişkindir. Ancak 1919'da savaşın galipleri tarafından kurulan bu örgüt, barışın ve uluslararası eşitliğin koruyucusu olmadığı gibi, Doğu toplumlarına karşı diplomatik baskı ve müdahalenin örgütlendiği bir merkeze dönüşmüştür. ABD'nin Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını ısrarla savunmasının nedeni, kendi siyasi önderliğine bağlı bir uluslararası inisiyatifi ele geçirmektir. Buna rağmen cemiyetin yönlendiricisi olamamış, önde gelen Avrupa devletleri cemiyetin yönetiminde üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Cemiyet İngiltere'nin önderliğinde kurulduğu zaman, ABD cemiyete üye bile değildir. Böylece ABD'nin Avrupa'ya karşı üstünlük kurma mücadelesi de başarıyla sonuçlanmamış oluyordu. Batı'nın denetimi altındaki bir araç olarak Milletler Cemiyeti, dünya egemenliğinin meşrulaştırılması için gerekçe üreten ve gerektiğinde doğrudan diplomatik veya askerî baskı uygulayan bir kurum haline gelmiştir. Böylece Milletler Cemiyeti, Batı'nın Doğu karşısında üstünlüğünü sağlamlaştırma ve kendi dünya egemenliğini koruma girişimlerinin en üst düzeyde cisimleşmesidir,[471] denilebilir.

Başkan'ın Milletler Cemiyeti fikrinin politik gereklilikten doğduğunu ve barışın Amerikan millî çıkarlarına hizmet edeceğini düşünen tarihçiler ise, Wilson'u bir idealist olmaktan ziyade gerçek bir realist olarak tanıtmaktadırlar. Arthur S. Link, Başkanın idealist ve realist yapısına ilginç bir eşitleme getirmektedir. Link'e göre Wilson'un hayatını inceleyen araştırmacıların Wilson'un öncelikli olarak bir Hristiyan idealisti olduğu gerçeğini mutlaka tespit edeceklerdir. Wilson kararlarını stratejik veya maddi

[469] L.H. BATTİSTİNİ, *The United States and Asia,* New York, 1956, s. 92
[470] Ufuk ÖZCAN, *a.g.m.*, s.48
[471] Ufuk ÖZCAN, *a.g.m.*, s.46

kazançlardan ziyade, Hristiyanlık standartlarına uygun olup olmadığına göre vermiş ve Başkan Hristiyanlık kaidelerini ferdi boyutlarda olduğu gibi uluslararası platformlarda da geçerli kılmak istemiştir. Ancak Link'e göre Wilson'un taraf olduğu ve mücadelesini verdiği fikirler, aslında kendi nesli için oldukça geniş anlamlar ve en yüksek realist politikaları ihtiva ediyordu. Bu anlayış çerçevesinde her ne kadar Wilson idealist olsa da, kazandırmak istediği politikalar ileri görüşlü realist düşünceler idi.[472]

Wilson'un Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla bu kadar yakından ilgilenmesinin sebepleri, Amerikan tarihçileri arasında farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bir görüşe göre Başkan'ın duygusallığı ve bu duygusallığı daha da güçlendiren trajik politik hadiseler, Wilson'un böyle bir çaba içerisinde olmasının başlıca sebebiydi. Başkan iyi bir Hristiyan olarak dinî idealler ve öğretilere gönülden bağlı idi. Dolayısıyla bu idealleri ve öğretileri politik hayata taşımaya çalışmıştır. Wilson'un bir tarihçi olması hiç kuşkusuz onun politik romantizmini arttıran bir başka sebep olarak sayılmalıdır. Başkan bu idealine o kadar büyük bir ruhla bağlı idi ki, Amerikan parlamentosuna Ağustos ayı içerisinde gönderdiği bir mektubunda, konunun kendisine yüklediği manevi sorumluluğun gün be gün artarak dayanılmaz boyutlara ulaştığını yazmıştır.[473]

Neticede Wilson'un 14 noktası, küçük istisnalar dışında bütün Müttefik güçler tarafından savaş amaçları olarak kabul edildi. Böylece Müttefik güçlerin hükümet başkanları, bir güvenlik organizasyonunun oluşturulmasını kendi barış planlarının bir parçası olarak taahhüt ettiler.

Milletler Cemiyeti'nin oluşturulması yönündeki ortak iradenin sergilenmesinin ardından, ABD, Fransa ve Büyük Britanya'dan, aralarında tarihçi, hukukçu, diplomat ve uluslararası hukuk profesörlerinin yer aldığı komisyonlar oluşturularak taslak çalışmalar başlatıldı. Milletler Cemiyeti için ilk taslağı hazırlatan Wilson, ateşkesten bir ay sonra, Aralık 1918'te Paris'e uçtu. Barış konferansının açılışından bir ay önce Avrupa başkentlerini ziyaret eden Wilson, büyük halk kitleleri tarafından sevgi ile karşılandı.[474]

Yakın Çağ tarihinde 1918-1924 yıllarının ihtilalci niteliğine, teknik, ekonomik, sosyal ve demografik alanda getirdiği yeniliklere, Versailles'in diplomatlarının ayak uyduramadığını savunan bazı yazarlara göre, bu yıllarda yeni bir dünya düzeni kurulmakta olduğunun farkında olan tek kişi Woodrow Wilson'dur. Oysa Wilson, Versailles'in diplomatik çevrelerince ve bu dönemi ele alan tarihçilerce, genel olarak

[472] Arthur LİNK, "Wilson's Higher Realism", *Majör Problems in American Foreign Relations,* s. 47-48
[473] Schulte-NORDHOLD, *a.g.e* s. 53
[474] Abdullah KIRAN, *a.g.e.*, s. 21

romantik bir ülkücü olarak değerlendirilmektedir. Aslında Wilson Avrupa'yı açık kapı politikasıyla ABD iş çevrelerine bağlamak istiyordu. Avrupa'nın, ABD'ye kapalı bir ekonomik birim meydana getirmesine karşıydı. Milletler Cemiyeti de bu politikanın ajanı, uygulayıcısı olacaktı. Bu nedenledir ki açık kapı politikası da gümrük engellerinin kaldırılmasıyla sağlanacaktı.

Bu bilgiler ışığında Milletler Cemiyeti üzerinde biraz duracak olursak; Barış Antlaşmalarının ilk bölümünü oluşturacak olan Milletler Cemiyeti Misakı 26 maddedir. Milletler Cemiyeti 19. yüzyılda örneklerini gördüğümüz diplomatik bir konferans niteliğini temelde pek az aşan bir kurum olarak ortaya çıkmıştır. Üye devletlerin egemenliği fazla kısıtlanmak istenmemiştir. Bunun yanı sıra devletler üstü bir örgüt hiç değildir. Milletler Cemiyeti'nin asli üyeleri Birinci Dünya Savaşının yenen devletleriydi.[475] Başlıca devletler A.B.D., İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya'dır, Üyelikleri süreklidir. Böylelikle büyük devletlere öncelik tanınmış oluyordu.

Milletler Cemiyeti'nin önemli eksikliklerinden birisi Rusya'nın katılmayışıydı. Avrupa tarihinin bir sonraki aşamasının belirleyen politik düzenlemeler, Sovyet görüşüne başvurulmadan uygulanmaya başlanmıştı. Oysa Doğu Avrupa'da sınırların çizilmesinde, herhangi bir Rus hükümetinin hayati önemi vardı. Bolşevik liderlerin dışarıda kalmak için ellerinden geleni yaptığı da bir gerçekti. Devrimci propaganda yaparak, büyük devletlerle ilişkilerini adeta zehirlediler. Zira kapitalist ülkelerin onları devirmeye kararlı olduğuna inanmışlardı.[476]

Milletler Cemiyeti, çelişen millî güçlerin görüşlerinin dile getirilebileceği bir kürsü niteliği taşımaktadır. Şunu da belirtmekte fayda var; Milletler Cemiyeti bir dünya kamuoyu yaratmak için atılan ilk adım olmuştur. Yeni bir dünya düzeninin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlayacak güç ve otoriteden yoksundur. Öte yandan büyük devletlerin asıl gözden kaçırdıkları önemli bir eksikliği de savaştan yenik çıkanların Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuna katılmayışlarıdır. Araştırmacılara göre bu devletler belli bir süre sonra ve günahlarını ödedikçe katılacaklardır. Milletler Cemiyeti Osmanlı Devleti, Almanya, Avusturya-Macaristan'ı yenenlerin hegemonyalarını ilelebet sürdürmek için kurdukları Yenenler kulübüne benzemektedir. Ayrıca Cemiyet statüsünün yenilenlere empoze edilen barış antlaşmalarının başına konması, anlaşmalarla cemiyetin statüsünün arasında bir bağ kurulması talihsizlik olmuştur. Bu

[475] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 58
[476] J. M. ROBERTS, *a.g.e.,* s. 616

nedenle Barış Anlaşmalarına karşı olan revizyonist devletler hiçbir zaman Milletler Cemiyeti'ni benimseyememişler, ona yukarıdan zorla kabul ettirilmeye çalışılan bir kuruluş gözüyle bakmışlardır.[477]

Yenen devletlerin basınına göre ise Milletler Cemiyeti, savaşı kazananların haklarını koruyan güvenliklerini garanti altına alan bir araçtır. Milletler Cemiyeti kararlarına uymayanlara karşı iktisadi, mali ve askerî önlemler düşünülmüştür. Ne var ki askerî önlemler zorunlu olmadığı gibi, nasıl uygulanacakları da belirtilmemiş, haliyle uygulama hayata geçirilememiştir.

Sonuç olarak Wilsoncu dış siyaset hedeflerinin ne ölçüde başarı kazandığı tartışmalıdır. Bu prensiplerden sonuncusunun (14. madde Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu) ABD'nin gerçek beklentilerine karşılık gelmese de kısmen gerçekleştiği söylenebilir. Cemiyet kurulmuştur, ancak hiçbir zaman bütün ulusların çıkarlarının eşit bir şekilde temsil edilebildiği bir kuruluş olmamıştır. Bunun ötesinde Batı dışı toplumların durumunda herhangi bir iyileşme görülmemiştir. İlan olunanın aksine bu toplumlar yeni dönemde daha az eşit bir konumda ortaya çıkmışlardır.[478]

Wilson'un başarısında Avrupa'nın şartları ve Avrupa'nın Amerika'ya olan ihtiyacı ve Amerika'dan beklentilerinin payı göz ardı edilmeyecek kadar mühimdir. Aslında Avrupalı liderler Wilson'dan ve onun amatör tavırlarından hoşlanmıyorlardı. Başından beri bu liderlerle Wilson arasında hissedilir bir gerilim vardı. Versailles toplantılarında Milletler Cemiyeti fikrini formüle edip, bunu Avrupalılara kabul ettirmeye çalışan Başkan Wilson, muhatabı olduğu Avrupalı liderlere göre dünya politikalarında oldukça tecrübesizdi. Wilson'un düşük kredisi ve zayıf politik zekâsına rağmen, savunduğu fikirlere bütün gönlü ve ruhuyla inanması onu görüşmelerde etkin kılmıştır.[479]

Wilson Prensipleri, savaşın son yıllarında tüm dengeleri alt üst olan dünyanın, hangi hedefler doğrultusunda biçimlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir siyaset önerisidir. Bu öneriyle ABD, Batı merkezli güç dengeleri içine tarihte ilk defa etkin olarak katıldı. O zamana dek ABD dünya egemenlik ilişkilerine uzak kalmamış, ancak Kıta Avrupa'sının işlerine doğrudan müdahale etmemeye de özen göstermiştir. XIX. yüzyıl boyunca bölgesel yayılmayla yetinmesi bunun göstergesidir.[480]

---

[477] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 57
[478] Ufuk ÖZCAN, *a.g.m.*, s. 47
[479] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 57
[480] Ufuk ÖZCAN, *a.g.m.*, s. 37

3.3.2. I. Dünya Savaşı 1918 Yılı Gelişmeleri, Savaşın Sona Ermesi ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dağılması

Hatırlanacağı üzere Wilson Prensipleri ilan edilmeden önce Rusya, ihtilal sonucunda yaşanan karışıklıklar neticesinde savaştan çekilmek zorunda kalmıştı. Rusya'nın savaştan çekilmesi üzerine Almanya doğuda geniş topraklar kazanmıştı. Avusturya-Macaristan ile Osmanlı Devleti de Rus cephelerinde rahat bir nefes almışlardı. Rusya'nın yenilgisi Romanya'yı da geri adım atmaya ve ateşkes istemeye itmişti. Bu doğrultuda Amerikan Başkanı Wilson da on dört noktayı yayınlamıştı. Avusturya-Macaristan ile Almanya arasında ise bu süreçte bir dayanışma sergilense de, arka planda durum pek öyle değildi. Esasında savaşın başından beri Habsburg aleyhtarları, Avusturya-Macaristan'ı Almanya'nın avucu içine düşmüş, onun her dediğini kabule hazır bir zavallı olarak görüyorlardı. Gerçekte Berlin ve Viyana arasında kesin görüş ayrılıkları vardı. İki dost devletin çelişki ve anlaşmazlıkları, Türk askerlerinden yararlanma konusundan Polonya'nın geleceğine kadar, her meselede derin uçurumlar açıyordu. Bu iki devlet aslında birbirleriyle dost olmaktan çok uzaktılar.

1918'in baharında Berlin'in eline Avusturyalıları hizaya getirmek için bir fırsat geçti. 2 Nisan 1918 tarihinde Avusturya Dışişleri Bakanı Czernin, Fransız Başbakanı Clemenceau'ya hiç diplomatik ve terbiyeli olmayan bir çıkış yapmış, çok sert bir karşılık almıştı. Clemenceau, İmparator Karl ile Prens Sixtus'un Almanlardan ayrı barış isteklerini ortaya çıkartıyordu. Czernin istifa ettirildi ve İmparator, Alman Başkumandanının Spa'daki karargâhına çağrıldı. 8 Mayıs 1918'de Kayzer ve İmparator Karl, Avusturya ve Alman İmparatorluklarını birbirine bağlayan bir anlaşma imzaladılar. Anlaşma aralarında asker ve gümrük birliğinin kurulmasını sağlıyor, her iki imparatorluk arasında barış ve savaşta savunma ve korunmalarını gözetecek uzun vadeli bir siyasi dostluk oluşturuyordu. Anlaşmanın uygulanmamasının tek nedeni zamansızlıktı.[481]

Böylece Avusturya-Macaristan diplomasisinin eli kolu bağlanmış oluyordu. Clemenceau-Czernin polemiğinden sonra, köprüler atılmıştı. Böyle olunca İtilaf Devletleri savaş hedefleri arasına neden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu çökertmeyi almayacaklardı? Ulusal azınlıkların hareketlerini kışkırtabilir, onları açıkça

[481] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 105

ayrışıkçılığa itebilir, o vakte kadar ele almak istemediği köklü çözüm yollarına başvurabilirlerdi.[482]

Almanlar ile Avustuya-Macaristan arasında imzalar atıldığında, Almanlar Batı cephesini kontrol altında tutuyorlardı. 21 Mart 1918'de yaptıkları büyük saldırıyla İngiliz ve Fransız birliklerini dağıtmayı başarmışlardı. Bu saldırının sonucunda Paris, Alman tüfeklerinin ateşine yaklaştırılmış oluyor ve Almanların eline 250 bin esir düşüyordu. ABD savaşa bu büyük saldırıdan tam bir yıl önce girmiş fakat önemli bir katkıda bulunamamıştı. Almanların doğudaki zaferleri, batıdaki başarılı saldırıları ve İtalyan cephesinin henüz belli olmayan durumu İngiltere ile Fransa'yı çok zor ve kötü bir duruma düşürüyordu. Kısacası 1918 yılının ilkbaharına Alman zaferinin kokusu sinmişti.[483]

Bu arada Clamenceau-Czernin polemiğinin yaşandığı sıralarda, 8 Nisan 1918'de Roma'da, "Avusturya-Macaristan'da ezilen halkalar kongresi" toplandı. Çek, Yugoslav, Polonyalı, Romanyalı azınlıkların kuruluşları bu kongreye temsilcilerini göndermişlerdi. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın da yarı resmî delegeleri katıldı. Kongrede, ezilen ulusların ortaklaşa bir cephe kurmaları ilan edilerek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu yıkma azmi açığa vuruldu. Bu büyük gösterinin yankıları Avusturya-Macaristan'dan da duyulmuştu. Azınlıkların protestolarını şimdi İtilaf Devletleri'nin desteklediği anlaşılıyordu. 13 ve 16 Mayıs günleri Prag'da, Çekler ve Yugoslavlar bir sokak gösterisiyle bağımsızlık yolundaki dayanışmalarını ilan ettiler. 15 Mayıs'ta, İngilizlerin önayak olmasıyla düşman cephesinde propaganda yapmak üzere bir komite kuruldu. İtalyan büyük karargâhının himayesinde komite, Piave cephesinde çalışmaya başladı. Uçakla yüz binlerce bildiri atılarak Avusturya-Macaristan ordusundaki Çekler, Yugoslavlar ve Romanyalılar ayaklanmaya çağırıldı.[484]

Müttefikler de bu ortam içinde Habsburg İmparatorluğu'nu parçalama kararı aldılar. Esasında dağılmanın adımları 1916'da başlamış, üçlü yönetim sisteminin Slavlara önerilmesi ve reddedilmesiyle devletin çaresizliği derinleşmişti. Fakat tüm bu olanlara rağmen görüldüğü üzere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması iki sene uzadı. Bu süre zarfında pek çok olaylar zinciri birbirini takip ederek dağılma sürecindeki yerini aldı. 1917 yıllarına gelindiğinde müttefik ülkelerde kaçak ve

[482] Pierre RENOVİN, *a.g.e*, s. 434
[483] Zab ZEMAN, *a.g.e.* s. 107
[484] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 435

sürgünde bulunan kimselerin, İmparatorluğu çözmek ve bağımsız devletler kurmak için büyük çaba içinde oldukları açıkça biliniyordu.[485]

Diğer taraftan Rus devriminin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde büyük etkileri olmuştu. Bir süre için Rusya gözlerini tamamen kendi iç işlerine çeviriyordu. Rusya'nın savaştaki yenilgisiyle Güney Slav, Çek ve Rus yanlısı Ruten politikacılarının umutları sönüp gidecekti. 1918 yılının başlarında Çeklerle Slavlar henüz müttefik devletlerden elle tutulur bir şey koparamamışlardı. Ocak 1917'de Çekoslovakların özgürlüğe kavuşturulmasına şöyle bir değinilmişti o kadar. O yıl yurt dışındaki Çeklerle, Güneyli Slavlar Avusturya-Macaristan ile ayrı bir barış yapma olanağının tehlikesini yaşadılar. İşte bu yüzden o dönemde Çek bağımsızlık yanlısı Beneš, Prag'a yolladığı mesajında Habsburg İmparatorluğu'nun ilelebet ayakta kalacağı yanılgısına düşülmeden, görüşmelerin hükümet ile değil doğrudan doğruya halk temsilcileri ile yapılmasında ısrar edecekti. Fakat yılın sonunda ayrı barış tehlikesi ortadan kalkmış, ufukta Almanya'nın zaferi belirmişti.[486]

Ayrıca yurtdışındaki Habsburg aleyhtarı kişiler sonunda birliklerini kurabileceklerdi. Avusturya'dan savaştan önce göç etmiş ya da siyasal sürgüne yollanmış Polonyalılar, Güneyli Slavlar ve Çeklerin oluşturduğu ordular I. Dünya Savaşı'nda cephelerin ön saflarında, İtilaf Devletleri'nin yanında savaştılar. Avusturya göçmenlerinden oluşan Rusya'daki Çek lejyonu, 1914 sonbaharında Çarlık yöneticileri tarafından onaylanmıştı. Masaryk'ın, devrimden önce Rusya'da, Habsburg aleyhtarı çalışmalarıyla aynı çalışma içindeki Ruslarla çelişmesi, Petrograd'ta karşı bir Çekoslovak merkezinin kurulmasına yol açmıştı. (Masaryk Ulusal Komiteyi Paris'te kurmuştu.) Rusya'ya bağlı tüm Çekleri birleştirmeyi arzulayan Rus hükümeti bu girişimi elinden geldiği kadar destekleyecekti.[487]

Oysa Rus Devrimi bu planları temelinden sarstı. Çek göçmenlerinin Çar yanlısı olan toplulukları, düzen değişikliğiyle birlikte gözden düşerek prestij ve etkilerin yitirdiler. Onların yerine savaş esirlerinin oluşturduğu, devrimi destekleyen ve Masaryk'in liderliğini benimseyen örgütler aldı. Masaryk 1917'nin 16 Mayıs'ında Çek örgütlerini kendi liderliği altında birleştirmek için Petrograd'a geldi ve Rus yetkililerine, savaş esirlerinin Çek lejyonuna girebilmeleri için izin verdirmeye ikna etti. 1917

[485] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s.109
[486] Pierre RENOVİN, *a.g.e*, s. 435
[487] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s.110

Temmuz'unda Çek ordusu elinden geldiği kadar asker toplamaya çalışacak ve yılsonunda ordu içindeki güçlü kuvvetli erlerin sayısı 40.000' i bulacaktı.[488]

Avusturya-Macaristan'ın iç durumunun gittikçe kötüye gitmesi, azınlıkların protestolarının yükselmesi, Almanya ile müttefikleri için bir tehlikeydi. Bu süreçten sonra Habsburg İmparatorluğu'nun kaderi halkının isteklerinin olduğu kadar, Londra, Paris, Roma ve Washington'da alınacak kararlara bağlıydı. Rus Devrimi ve Amerika'nın savaşa katılması, devreye halkların kendi kaderlerini tayin etme doktrinini, yani kendi özgür ve bağımsız devletlerini kurabilme olanağını sokmuştu. Wilson Prensipleri bu olanağı perçinliyordu. Habsburg halkları için özerklik veya tam bağımsızlık ayrıntılı olarak belirtilmemişti ama Polonyalılar'a birlik ve özgürlük sözü kesinlikle verilmişti.[489]

Avusturya-Macaristan içerisinde yaşanan karışıklıklar ve Avusturya-Macaristan'ın davranış ve politikaları, Alman büyük karargâhının kaygılarını artırdı. Almanya'nın müttefikleri devrilmek üzereydi. Ayrıca Temmuz ayında gerçekleştirilen Alman saldırısı da başarısız olmuştu. Türkler ile Bulgarların da çok başarılı oldukları söylenemezdi. Avusturya-Macaristan'ın morali çökmüştü. İtalyan saldırısından önce yenikliğini kabule hazırdı. Koalisyon dağılırsa Almanya nasıl karşı koymayı sürdürebilirdi? Kendi cephesinde bugünden yarına, düşman ordularının birleşik saldırısına uğrayacaktı. Bu vuruşa dayanabilecek miydi? Berlin'de siyasal çevrelerde kaynaşma başlamıştı. [490]

Bulgaristan ise, Romanya ile Bükreş Antlaşması'nın imzalanmasından beri müttefiklerinden hoşnut değildi. Dobruca'ya göz koymuştu ama müttefiki olan Türkiye'ye ödünde bulunmak istemiyordu. Türklerin çıkarlarıyla, Bulgarların çıkarlarından birini desteklemeyi Almanya istememişti. Neticede Dobruca işi askıda kalmıştı. Bu toprakların önemli bir bölümü, müttefik dört devletin yönetimi altına konulmuştu. Ordunun morali ise iyice zayıflamıştı. Üstüne bir de, 26 Eylül günü Fransız süvarisinin Üsküp üzerine yürüdüğü ve Bulgar ordusunun ulaşım yollarını kesmekte olduğu haberi alınınca, Bulgar Başkomutanlığı ateşkes yapılması isteğinde bulundu. 28 Eylül günü, hem hükümet hem de genelkurmayca görevlendirilmiş olan tam yetkili Bulgar delegeleri, İtilaf orduları karargâhına geldiler. Koşullar hakkında görüştüler. Bu

[488] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s. 110-112
[489] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s. 109
[490] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 464

koşullar çok ağır görünmekle birlikte, Bulgar delegeleri uzun boylu bir tartışmaya girmediler ve 29 Eylül'de ateşkes imzalandı.[491]

Makedonya cephesini oluşturan yan koruyucusunun ortadan kalkması, Almanya ve Avusturya için sonun başlangıcı oldu. Birkaç gün içinde İtilaf ordusu Tuna'ya ulaşacaktı. Türkiye böylece yalnız bırakılmış oluyordu. Romanya yeniden silaha sarılabilirdi. Avusturya-Macaristan'ı güneyden gelen istilaya karşı savunacak kuvvetleri nereden bulmalıydı?[492]

29 Eylül Pazar günü, Dışişleri Bakanı ile hemen hemen aynı saatte İmparator da Spa'ya geldi. Genelkurmay Başkanlarının ateşkes konuşmalarına girişmeyi gerekli gördüklerini henüz bilmiyordu. Kuşkusuz, durumun ne denli tehlikeli olduğunu görebilmekteydi ama askerî durumun Alman ordusunun silahları bırakmasını gerektirecek kadar kötü olduğunun farkında değildi. İmparator yardımcılarının raporlarını dinledi. Durum hiç iç açıcı değildi. Boyun eğmekten başka çare yoktu. Ateşkes ve barış istemeye karar verilmişti. Bunun üzerine Prens Max, 3 Ekimi 4 Ekime bağlayan gece, İsviçre'nin aracılığıyla Başkan Wilson'a gönderilecek olan notayı imzaladı. Buna göre "Alman hükümeti, ABD Başkanından, barışın kurulması işini eline alarak, savaş durumundaki bütün devletlere bu isteği haber vermesini ve görüşmelere başlamak üzere delegelerini göndermelerini istemesini rica eder. Alman hükümeti barış görüşmelerine, esas olarak ABD Başkanının, 8 Ocak 1918'de kongreye gönderdiği mesaj ile daha sonraki bildirilerinde ve özellikle 27 Eylül nutkunda saptadığı barış programının alınmasını kabul eder. Kan dökülmesinin önüne geçilmesi için de karada, denizde ve havada derhal ateş kesilmesi için bir anlaşma imza edilmesini önerir." Alman notası 6 Ekim'de Washington'a ulaşır.[493] Neticede Almanya artık tükendiğini açıkça dile getiriyordu.

Almanya'nın ateşkes ve barış isteği halkoyunu sarstı. İtilaf ülkelerinde, beklenilmeyen bir zaferin pek yakında gerçekleşeceği umudunun belirmesi, askerlerin çabalarını ve komutanların cesaretini artırırken, bu ağır darbe Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye'de henüz tehlikeyi ayırt etmeyen halk kitlelerine ulaşınca, bunların azimlerini kırdı. Alman İmparatorluğu ile iki müttefiki arasındaki dayanışma bozuldu.[494]

---

[491] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 467
[492] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 242
[493] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,*s. 471
[494] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s. 112-114

Bu arada Bulgaristan zaten çökmüştü. İtilaf Devletleriyle ortaklarının, ulusal azınlıkların hareketlerini açıkça desteklemeye ve ayrışıkçı eğilimlerini teşvike karar verdiğinden beri, Avusturya-Macaristan'ın da iç durumu daha da kötüleşmişti. Milliyetçilik ateşinin yanmasıyla imparatorluk içten içe çürüyordu. Habsburglar tarafından on üçüncü yüzyıldan beri müthiş çabalarla bir araya getirilmiş o geniş topraklar, zaten 1914'ten önce de çözülmeye başlamıştı. Büyük savaşın yaptığı yalnızca son darbeyi indirmekti.[495]

28 Haziran 1918'de Fransız Dışişleri Bakanı Pichon, Beneš'e bir mektup yollayarak, Çekoslovakların Ulusal Komitesi'ni bu ulusun çıkarlarını gözeten en yüksek kurum ve gelecekteki Çekoslovak hükümetinin temeli olarak resmen kabul ettiklerini bildiriyordu. Beneš Prag'daki politikacılara, bir gün hükümetin öteki yarısını onların oluşturacağına söz veriyor, Masaryk ve komiteleri ile işbirliği yapmalarından büyük yararlar doğacağını söylüyordu.[496]

Öte yandan Polonyalılar, kendi ulusal hareketleri Çeklerinkinden çok daha bölük pörçük olduğu halde, sonunda ulusal birliğe kavuşup, devletlerini kuracaklarına inanıyorlardı. Dolayısıyla Ekimin ilk günlerinde devrim belirtileri göründü. Polonyalılar, bağımsız bir devlet kurmaya azimli olduklarını ilan ettiler. Bu süreçte diğer azınlıkların eylemlerine paralel olarak, Ekim 1918'de Zagreb'de, daha sonraki sayfalarda detayları anlatılacak olan, Slovenler, Hırvatlar ve Sırplar Ulusal Konseyi kuruldu. Bu teşkilat, demokratik bir temelde monarşinin Güney Slavlarıdan meydana gelen bir devletin kurulmasını desteklediğini ilan etti. Sloven Ruhban lider Koroseç, Konsey'in başkanı oldu. Başkan yardımcıları da Sırp ve Hırvattı. Aynı zamanda Hırvat Saboru Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Daha sonra da Ulusal Konsey tarafından kurulan birliğe katıldı. Bu grup, Yugoslav Komitesi'ne uluslararası ilişkilerde kendi temsilcisi olarak hareket etme yetkisini tanıyarak bu kuruma ilk kez gerçek bir otorite vermiş oldu.[497]

Macaristan'da Tizsa'nın, Eylül sonunda Güney Slavlarıyla görüşmeye girişmek istemesi bir sonuç vermedi. 10 Ekim'de Sırp-Hırvat koalisyonu buna karşı koydu. İmparator 12 Ekim'de bütün partilerden gelen 32 temsilci ile bir toplantı yaptı. Beş saat süren tartışmalardan sonra bir anlaşma temeli bulunamadan toplantı dağıldı. Çek ve Yugoslav azınlıkların liderleri, tam bağımsızlık getirmeyen hiçbir çözüm yolunu kabul

[495] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 243
[496] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s. 112-114
[497] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.,* Cilt 2, s. 156

etmiyordu. Macar politikacıları ise nüfuzlarını kıracak olan siyasal meşruti bir kuruluşa karşı çıkmışlardı.[498]

Macaristan hükümetinin savaşın son aylarında toprakları üstünde bir denetim kurabilmesine karşılık, Avusturya Hükümeti hak ve görevlerinden teker teker vazgeçmekteydi. 14 Eylül'de İmparator Berlin'e danışmadan, kimsenin ciddiye almadığı bir savaş bildirisi yayınladı. Ne yapacağını şaşırmış olan İmparator Karl, yine de, kimsenin istemediği bir reformu gerçekleştirmeye çalıştı. Ama Macar devlet adamlarının kesin isteklerini göz önünde tutarak, bunu yalnız Avusturya'da uyguladı. Ekimde Avusturya Başbakanı, politikacılara hükümetin doğrultusunda yürümelerini isteyen son bir ricada bulunacaktı. Mayıs 1917'de milletvekillerinin çoğunluğu federal bir Habsburg Devleti istemişlerdi. 16 Ekim'de kralın imzaladığı bir bildiri, onlara Avusturya'nın federe devlet olacağına söz veriyordu. Bu bildiri bile Habsburg Devleti'ni kurtaramayacak, otoritenin Avusturya yetkililerinden yerel politikacılara kaymasına yarayacaktı.[499]

Hükümet bu davranışıyla parçalanma hareketini çabuklaştırmaktan başka bir şey yapmış olmadı. Alman memurlarının hizmet ettikleri idealin, artık geçmişte kaldığını söyleyerek cesaretlerini kırmıştı. Bundan başka bu durum orduyu da karıştırdı. Gözleri hep geride olan azınlıklara mensup askerler, yıkılmak üzere olan bu rejimi savunmak için dövüşmek istemiyorlardı. Macarlar da küstürüldü. Bunlar da İmparatorun hareketini 1867 uzlaşmasının bir çiğnenişi sayıyorlardı.

Viyana'da, Budapeşte'de büyük bir şaşkınlık, büyük bir perişanlık egemendi. İmparator, 24 Ekim'de Avusturya'da, Lammasch'ın başkanlığında bir hükümet kurdu. Bu hükümet yeni bir temel üzerinde partilerle görüşmeye girişmek istiyordu. Ulusal devletler serbestçe kurulacak, ama ortaklaşa bir yürütme organı aracılığıyla birbirine bağlı olacaklardı. Aynı gün Macaristan'da Wekerle kabinesi istifa etti. IV. Karl yeni bir hükümet kurmaya çalışırken, parlamento toplantısının ortasında Fransa'nın dostu olduğunu ilan eden Kont Károly, bir Macar ulusal konseyi kurdu. Çifte krallığın sona erdiğini, bağımsız bir Macar devletinin doğduğunu, bu devletin Almanya ile olan ittifaktan çıkacağını ilan etti. Kont Czernin, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

[498] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 485-486
[499] Zab ZEMAN *a.g.e.,* s. 117

tarihe karıştı." diyordu. Ona göre ulusal konseyler tarafından, karşılıklı ilişkiler kuracak hükümetlerin kurulmasından başka çıkar yol yoktu.[500]

25 Ekim'de beş kişilik bir Çek politikacıları grubu Cenevre'ye gitmek üzere Viyana'dan ayrıldılar. Orada Beneš ile buluşan politikacılar, ona Masaryk ile kendinin onayını almadıkça hiçbir girişimde bulunmayacaklarına dair söz verdiler. Beneš de onlara Çek Devleti'nin kesinlikle kurulacağını ve yapılacak olan barış konferansına bu öneriyi götüreceğini vaadediyordu.[501]

28 Ekim'de Prag Ulusal Konseyi, yönetimi eline aldı. Çekoslavak Cumhuriyeti kan dökülmeden ilan edildi. 29 Ekim'de, Sloven Ulusal Konseyi, Agraus'da, Avusturya'dan ayrılarak Hırvatlar ve Sırplarla bir devlet kurduğunu ilan etti. İki Habsburg aleyhtarı unsurun, sürgünde bulunan Çeklerle, Prag'daki politikacıların işbirliği yapması, Habsburg Devleti'nin acı kaderini mühürlemiş oldu. Öte yandan savaşın başından beri, Polonya sorununun uluslararası düzeyde çözüme ulaşması savaşan devletlerin zaten bekledikleri bir yoldu. Sıpların eninde sonundan dönecekleri yer Sırbistan, Habsburg Romenlerinin Romanya, İtalyanların ise İtalya olacaktı. Çeklerin ise başvurabilecekleri tek yer Sürgün Komiteleriydi. İşte bu komitenin amaçlarının Müttefikler ve Prag politikacıları tarafından tanınması, üç yüzyıldır süregelen Habsburg İmparatorluğu'nun sonu olacaktı.[502]

Hanedan salt Romanya ve İtalya'daki topraklarından vazgeçmiş olsaydı, yıkım bu ölçüde büyük olmayabilirdi. İmparatorluğun yaşaması için Güneyli Slavlarla Polonya topraklarının bile elden çıkarılması düşünülebilirdi. Fakat Bohemya, Boravya ve Macaristan, Avusturya imparatorluğu'nın bel kemiğini oluşturan üç ana unsurdu. Bunlar ülkeyi askerî açıdan güçlü kıldıkları gibi, ekonomik varlığını da ayakta tutan temel bölgelerdi. Çok güçlü olduklarından üstlerine insan çeken bu yöreler, başka topraklar olmaksızın da ayakta durabilirdi. Kısacası, Habsburg İmparatorluğu'nun temel dayanağı, Viyana-Budapeşte-Prag üçgeniydi. Bu üçgen üzerine kurulmuş bir devlet, Güneydoğu Avrupa'nın en güçlü ülkesi olma şansına varıyor, hem de Almanya ile Rusya'nın arasında nefes almaksızın sıkışmaktan kurtuluyordu.[503]

Bu arada Habsburglu temsilcilerle galip güçler arasında mütarekenin imzalandığı 3 Kasım tarihinde, monarşinin Güney Slavları ulusal toprakların kontrolünü

---

[500] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 486-487
[501] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 486-487
[502] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 117
[503] Zab ZEMAN, *a.g.e.,* s. 117

etkin bir şekilde elinde bulunduran siyasi bir örgüt kurmuşlardı. Konsey ayrıca İtilaf Devletleri'ne Sırbistan ve Karadağ'la birleşme arzularını ifade eden bir nota gönderdi.

Bu noktada hangi yönde ilerleneceğine dair bir tercihte bulunulması gerekiyordu. Döneme büyük huzursuzluk ve kargaşa hâkimdi. Güney Slav liderlerinin hepsi de İtalya'nın niyetlerinden çok korkuyorlardı. Mümkün olursa topraklarının her yanında İtalyan işgalini engellemek istiyorlardı. Bu yüzden bu toprakların siyasi statüsünün en kısa zamanda belirlenmesi gerekiyordu. Buna karşılık Zagrep'te fikir ayrılığı vardı.[504]

Bu arada İmparatorluk sınırları içerisindeki güney Slavların faaliyetleri ve süreç sonunda kurdukları Sırp-Hırvat-Sloven Devleti hakkında da bahsetmenin, İmparatorluğun dağılmasının anlaşılması açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1917 Temmuzunda Korfu Adası'nda Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić ile Ante Trumbić liderliğindeki, 1915 yılında Paris'te kurulmuş olan Yugoslav Komitesi arasında görüşmeler yapılmıştı. Bu görüşmelerin amacı kurulacak ortak devletin siyasi yapısı konusunda bir anlaşmaya varmaktı. Yapılan görüşmeler sonucunda Pašić ve Trumbić tarafından imzalanan Korfu Deklarasyonu'nda Sırpların, Slovenlerin ve Hırvatların anayasal ve parlamenter bir monarşi çatısı altında bir devlet kuracağı ve bu devletin Sırp Karadordević hanedanı tarafından yönetileceği kararı alınmıştı. Birliğin onu oluşturacak üç ulusun eşitliği temelinde gerçekleştirileceği de ilan edilmişti. Aslında Korfu Deklarasyonu'nda kurulacak devletin siyasi yapısı konusunda iki temel tez ortaya çıkmıştı. Bu tezlerden biri federal diğeri ise üniter tezdi.[505]

Korfu Adası'nda yapılacak görüşmelerin hazırlıklarının başlaması sırasında Viyana İmparatorluk Meclisi'nde görev yapan Slovenya, İstria ve Dalmaçya temsilcileri Yugoslav Kulübü'nü oluşturmuşlardı. Bu kulüp Sloven politikacı Anton Korošec (1872-1940) tarafından yönetiliyordu. Viyana Meclisi'nde görev yapan Güney Slav parlamenterlerin oluşturduğu Yugoslav Kulübü 1917 Mayısında bir deklarasyon ilan etti. Mayıs Deklarasyonu olarak bilinen bu belgede Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliği altında yaşayan Slovenlerin, Hırvatların ve Sırpların kendi yönetim birimlerine sahip olması ve monarşinin federasyona dönüştürülmesi yönünde bir talep ortaya konuldu. Mayıs Deklarasyonu özellikle Slovenya'da olumlu yankı

[504] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 94
[505] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 95

bulmuş, ancak sürgündeki Yugoslav Komitesi üyeleri tarafından iyi karşılanmamıştı. Çünkü Mayıs Deklarasyonu öncelikle Sloven topraklarının siyasal birliğini dikkate alırken Dalmaçya ve İstria sınırları dışında yaşayan Hırvatların ve Sırpların durumunu dikkate almamıştı.[506]

1 Ekim 1918 tarihinde Viyana yönetimi monarşinin Güney Slavların taleplerini de dikkate alacak bir biçimde siyasi olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini kabul etti. Ancak savaşın sonlarına doğru alınmış olan bu karar geç alınmış bir karardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminde yaşayan Slovenler, Hırvatlar ve Sırplar, 5-6 Ekim 1918 tarihinde Zagreb'te kendi siyasi organları olan Ulusal Konsey'i oluşturdular. İmparator Karl'ın monarşinin federal bir şekilde örgütleneceği yönündeki manifestosuna yanıt olarak, 19 Ekim 1918'de Zagreb'teki Ulusal Konsey monarşi sınırları içinde yaşayan Slovenlerin, Hırvatların ve Sırpların egemen bir devlet çatısı altında birleşeceğini ilan etti. 29 Ekim 1918 tarihinde toplanan Ulusal Konsey Avusturya -Macaristan İmparatorluğu ile her türlü siyasi bağın koparıldığını ve monarşi sınırları içinde ortak bir Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Ayrıca bu devletin Sırbistan ve Karadağ ile birleşmesi gerektiği yönündeki arzu da vurgulandı.[507]

1 Aralık 1918 tarihinde Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulmasına kadar, siyasal varlığı kısa bir süre devam eden Sloven, Hırvat ve Sırp Devleti'nin sınırları içine, bir zamanlar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimindeki tüm Güney Slav toprakları (Bosna Hersek'te dâhil olmak üzere) girmişti. Sloven, Hırvat, Sırp Devleti kendi sınırlarına ve hükümetine sahip olmasına rağmen uluslararası alanda bağımsız bir devlet olarak tanınmadı. Bu devletin kuruluşunun ilan edilmesinden hemen sonra, İtalya Londra Antlaşması ile kendisine garanti edilmiş olan bölgeleri ele geçirdi. Bunun üzerine 6 Kasım 1918 tarihinde Zagreb'teki hükümet, Sırbistan ordusunun Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'ne girmesi için çağrı yaptı. İtalya'nın İstria ve Dalmaçya'yı ele geçirmesi ve yeni kurulan devlette ayaklanmaların başlaması üzerine, bu devletin Sırbistan Krallığı ile birleşmesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaya başladı. 6-9 Kasım 1918 tarihleri arasında, Zagreb Ulusal Konseyi temsilcileri, Yugoslav Komitesi üyeleri ve Sırbistan hükümeti üyeleri arasında Cenevre'de yapılan görüşmeler sonucunda, Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić Sırbistan'ın Sloven, Hırvat, Sırp

[506] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 95
[507] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 96

Devletini tanıdığını İtilaf Devletlerine bildirdi. 9 Kasım 1918'de imzalanan Cenevre Deklarasyonu'nda ise ortak bir hükümetin kurulması kararı alındı. Oluşturulacak hükümetin üyelerinin; yarısını Sırbistan Krallığı temsilcilerinin diğer yarısını da Sloven, Hırvat, Sırp Devleti temsilcilerinin oluşturması öngörüldü. Cenevre Deklarasyonu ile amaçlanan iki devletten oluşacak bir konfederasyonun kurulmasıydı. Ancak bu deklarasyona imza atan Nikola Pašić Belgrad'a döndükten sonra istifa etmek zorunda kaldı. Çünkü deklarasyon gereği kurulması öngörülen konfederal yapıdaki devlete Sırbistan'da merkeziyetçilik yanlıları başta olmak üzere, Krallık Naibi Prens Aleksander (1888-1934) karşı çıktı. Bu nedenle de Cenevre Deklarasyonu uygulanamadı.[508]

Sloven, Hırvat, Sırp Devleti sınırları içine dâhil olan Voyvodina'ya Sırbistan ordusunun girmesinden sonra, Voyvodina yerel meclisi Zagreb merkezli Ulusal Konseyin kararını beklemeksizin, 25 Kasım 1918 tarihinde Sırbistan ile tek taraflı birleşme kararını aldı. 26 Kasım 1918 tarihinde de Karadağ, Sırbistan ile birleştiğini ilan etti. Bu gelişmeler üzerine Zagreb'teki Ulusal Konsey, 28 kişiden oluşacak bir komitenin oluşturulmasına ve bu komitenin yetkilendirilerek, Sırbistan Krallığı hükümeti ile ortak bir devletin kurulması yönünde bir anlaşma yapmasına karar verdi. Komiteye verilen direktifte, kurulacak devletin siyasi yapısının daha sonra oluşturulacak olan Kurucu Meclis'te, 2/3 oranında alınacak bir kararla belirlenmesi gerektiği belirtilmişti. Zagreb'ten Belgrad'a giden 28 kişilik komite, Prens Aleksander'a Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'nin Sırbistan Krallığı ile birleşme isteğini ifade etti. Krallık Naibi Prens Aleksander ise, 1 Aralık 1918 tarihinde Sırbistan Krallığı'nın; Sloven, Hırvat, Sırp Devleti ile birleştiğini ve bu ikisinin birleşiminden Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulduğunu ilan etti.[509] Böylece Ekim 1918'de vurgulanan birleşme Aralık ayında gerçekleştirilmiş oldu.

Yeni kurulan devletin nüfusu 12.055.638 idi. Bu nüfus içinde 4.704.876 Sırp ve Karadağlı, 2.889.102 Hırvat, 1.023.588 Sloven, 759.656 Müslüman (Boşnak), 630.000 Makedon, 512.207 Alman, 483.871 Arnavut, 472.079 Macar, 183.563 Romen, 143.453 Türk, 143.453 İtalyan, 198.857 (Çekler, Slovaklar, Ruslar vs.) ve 42.756 diğer Slavlar kategorisinde belirlenen insan yaşamaktaydı. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın nüfusu ağırlıklı olarak köylülerden oluşmaktaydı. Ülke nüfusun %75'i tarımla uğraşmaktaydı

[508] Hakan DEMİR, *a.g.m.,* s. 96
[509] Hakan DEMİR, *a.g.m.,* s. 97

ve 1921'de tüm krallıktaki fabrika sayısı 1831'di. Bununla birlikte krallıktaki okuryazar oranı da çok düşüktü. Sadece Slovenya bunun dışında tutulabilirdi. Çünkü Slovenya'da okur-yazar olmayanların oranı 1921 sayımına göre % 8.8'di. Bu oran Voyvodina'da % 23.3, Hırvatistan ve Slavonya'da % 32.3, Dalmaçya'da % 49.5, Sırbistan'da % 65.4, Karadağ'da % 67, Bosna Hersek'te % 80,5, Makedonya'da ise % 83,4 dolayındaydı.[510]

Çekler ve Güney Slavların yanında, Avusturyalılar da Habsburglardan uzaklaşmaya başladılar. 30 Ekim günü Alman Ulusal Meclisi, biçiminin cumhuriyetçi mi krallık mı olduğunu söylemeden bir Avusturya Devleti'nin kurulmasını oyladı.[511]

Macaristan'da da için için bir ayaklanma ateşi kaynıyordu. Budapeşte'de, cepheden ayrılan askerlerle polis arasında silahlı çatışma oldu. İmparatorun temsilcisi olan Arşidük Joseph, boşuna bir kabine kurmaya çalıştı. 30 Ekimi 31 Ekime bağlayan gece, iktidarı Macar Ulusal Konseyin kurucusu olan Kont Károlyi'ye vermekten başka çare bulamadı.[512]

Gittikçe artan anarşi tehlikesi karşısında İmparator, sözde iktidarına hâlâ dört elle yapışıyordu. İşte bu cansız hükümet, 3 Kasım günü Villa-Giusti ateşkes anlaşmasını imzaladı. İtilaf Devletleri, artık hiçbir yasal otoritesi kalmamış olan bir imparatorluk hükümetiyle görüşmelere girişemeyeceklerini, yalnız yeni kurulan bağımsız devletlerin hükümetlerini tanımak istediklerini bildirdiler.[513]

Tüm bu olup bitenler ve Ekim ve Kasım ayı boyunca yayınlanan bildiriler, amaçların ne olduğunu gösteren açıklamalardı aslında. Varşova'da 6 Ekim'de, basına Polonyalıların henüz oluşturamadığı bir devletin varlığı yansıtılıyordu. Avusturya Devleti'nin sınırlarının ne olduğu ise belli değildi. İtalyanlar Kasım ayında Adriyatik'te geniş bir kıyı şeridini işgal etmişlerdi. Ufukta uluslararası bir çözüm gözükmüyor gibiydi. 29 Ekim 1918'de The Times gazetesi, Avusturya-Macaristan halkının geleceğini tayin etmenin hiç de kolay olmayacağını yazıyordu. Neticede 11 Kasım 1918'de İmparator Karl, tahttan feragat ettiğini bildiren fermanı imzaladı.[514]

Avusturya-Macaristan İmparatoru-Kralı Karl aynı fermanda, Alman Avusturya'nın ayrı bir devlet olarak teşkil edildiğini açıkladı. Halkın hükümette temsilcileri vasıtasıyla temsil edileceğini, yönetimdeki tüm haklarından feragat ettiğini ve aynı şekilde Avusturya hükümeti üyelerini de görevlerinde serbest bıraktığını ifade

[510] Hakan DEMİR, *a.g.m.,* s. 97
[511] Zab ZEMAN *a.g.e.*, s. 118
[512] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 488
[513] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 489
[514] Zab ZEMAN *a.g.e.*, s. 118

etti. Ardından 12 Kasım'da, Cisleithania İmparatorluk Konseyi, Avusturya ve Bohemya'daki Almanların yerleşim birimlerini kapsayacak şekilde, Alman-Avusturya Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti ve Almanya'ya bağlanmaya karar verdi..[515]

İmparatorluk tacını yitirdikten sonra Karl 11 Kasım günü Avusturya topraklarından ayrıldı. Karl, Macaristan'a sığınmıştı. Eckardtsan şatosuna geldiği zaman, Károlyi'nin cumhuriyeti kurmaya karar verdiğini öğrendi. 13 Kasım günü herhangi bir vazgeçme belgesi imza etmeden, Karl artık devlet işlerinden elini çektiğini ilan etti. Geçmişin son kalıntısı olan hanedan da İmparatorluk gibi göçüp gitti.[516]

Bu arada Bulgaristan'dan sonra, diğer üç devlet de birkaç gün içinde teslim olmuştu. 18 Ekim'de Türkiye, 29 Ekim'de Avusturya-Macaristan ve 6 Kasım 1918 tarihinde de Almanya, İtilaf Devletlerinden, artık tartışacak durumda olmadığı ateşkes koşullarının bildirilmesini istedi. İtilaf Devletleri ve ortakları artık istediklerini zorla kabul ettirebilirdi.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, I. Dünya Savaşı belki kaza sonucu başlamış bir savaştı, ama durdurulması mümkün olmuyordu. Yeni devletlerin katılımıyla savaş geniş bir alana yayılmıştı. Ancak 1918 yazına gelindiğinde Almanya'nın müttefikleri sendeledi, yeni katılan Amerikan askerleri Avrupa'ya dolarken, Müttefikler sonunda duruma hâkim olmayı başardılar. Savaş Almanya'nın ateşkes antlaşmasını imzaladığı 11 Kasım günü bitti. Dünyanın her yanındaki insanlar, bundan sonra ne olursa olsun, şu biten kadar kötü olamaz, diye düşünmekteydiler. İkinci Dünya Savaşı'ndaki gibi taş üstünde taş kalmamış değildi. Fakat milyonlarca insan hayatını kaybetmişti. Bu savaşta 1.800.000 Alman, 1.700.000 Rus, 1.384.000 Fransız, 1.290.000 Avusturya- Macaristan askeri, 743.000 İngiliz (ayrıca imparatorluğun başka taraflarından gelmiş 192.000 asker daha) ölmüştü.[517] Bu yitikler ve sürekli olarak sakat kalanlar yüzünden savaşa katılmış olan bütün devletlerde işçi sıkıntısı yaşanmaya başlandı. Savaşın uzun sürdüğü bölgelerde toprak, mermilerle delik değişik olduğu için ekime elverişsiz duruma gelmişti. 1919'da Avrupa tam anlamıyla, az üretim bunalımına düştü.

Bu bunalımın sarsıntısı, istilaya uğrayan, yakılıp yıkılan ülkelerde çok derin ve çok yıkıcı oldu. Fransa'da 289.000 ev yıkıldı; 422.000'i zarara uğradı. Yıkılan yerleri onarıp yeniden yapma masrafları yapılan resmi hesaba göre, yüz otuz milyar altın frank tutuyordu. Belçika'nın savaş yüzünden uğradığı zarar, otuz milyar frangı buluyordu;

[515] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 32
[516] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.*, s. 489
[517] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 1

İtalya'nın ki ise yirmi bir milyardı. Romanya, Sırbistan ve Polonya da aynı durumdaydı. İstilaya uğramadığı gibi yakılıp yıkılmayan Almanya, abluka yüzünden bir tükenme ekonomisi uygulamak zorunda kaldığı için elinde ham madde stoku kalmamıştı.[518]

Görüldüğü üzere savaşın açtığı yaralar Avrupa'nın ekonomik gücünü kırmıştır. Savaştan sonraki ekonomik durumu özetlemek gerekirse, Tarımda suni gübre yokluğu nedeniyle randıman azalmıştır. Savaş alanı olan bölgelerde tekrar tarıma geçiş yıllar alacaktır. Sanayide makinelerin eskimesi, hammadde stoklarının tükenmesi madenlerin özellikle kömürün çıkarılmasının savaş öncesine oranla %30 azalması, demir yollarının onarıma muhtaç hale gelmesi ve zamanında onarılmaması, Dünya Deniz Ticaret Filosunun tonaj olarak %85'ini elinde bulundururken, bu oranın %70'e düşmesi, savaştan çıkan Avrupa'nın ekonomik alanda gerilemeye başladığını gösteren bazı örnekler arasında kabul edilmektedir.[519]

Almanya ile Avusturya-Macaristan ise ablukaya uğradıkları için daha önceden ve daha geniş ölçüde gerekli kontrol önlemlerini almak zorunda kalmışlardı. Öyle ki Avusturya-Macaristan hükümeti, 1914-1915 kışında narh koyarak fiyat yükselişlerini önlemeye çalıştıktan sonra, 1916'da yiyecek maddelerine el koyup, bunların dağıtımını devlet eliyle yaptı. Endüstri üretimini yönetmek üzere de birçok kuruluşlar oluşturuldu. Bunlar bir baskı olmadan aynı endüstri dalında oluşturulan birliklerdi.[520]

Birinci Dünya Savaşı, insan merkezli savaştan teknoloji merkezli savaşa geçişte bir dönüm noktası olmuştur. Artık sahip olunan niteliklerin savaş kazanmada yeterli olmadığı, teknolojinin ve bunun ürünü olan silahların savaş alanlarında her zamankinden daha fazla yer alması gerektiği anlaşılmıştır. Kısacası teknolojiyi yenmenin tek yolu yine teknolojiydi.[521]

Savaşın bir diğer sonucu da, kamu borçlarının artmış olmasıdır. 1913'teki sayılar savaş sonunda İtalya'da altıyla, Fransa'da yediyle, İngiltere'de onla çarpılacak bir düzeye gelmiştir. Altın rezervleri azalmıştır. Fransa, İngiltere, Fransa ve Belçika'da dış borçlar artmıştır. Savaş sırasında olağanüstü masrafları karşılamak için başlatılan enflasyon savaş sonunda ithâlâtı zorlaştırır duruma getirmiştir.[522] Bunun yanında Avrupa'nın büyük sanayici devletlerinin gelişme hızı azalırken, ABD ile Japonya, olayların kendileri için elverişli olması sayesinde dünya üretim ve ticaretinde daha

[518] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 515
[519] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 26
[520] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 514
[521] Christon I. ARCHER, John R. FERRİS, Holger H. HORWİG, *a.g.e.*, s. 437
[522] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 26

önemli bir yer kazanmışlardır. Böylece dünyanın ağırlık merkezi Avrupa dışına kaymıştır.[523] Yeni dönemde ABD, ticaret ve sınai üretim alanında İngiltere ve Almanya'dan sonra dünyanın üçüncü ülkesi haline gelmiştir. Bu konum, Avrupa'nın büyük devletlerini birçok uluslararası meselenin çözümünde ABD faktörünü giderek daha çok hesaba katmaya zorlamıştır. Ayrıca ABD büyük bir deniz ülkesi olmaktan kaynaklanan avantajlarını okyanusların denetimini ele geçirmekte kullanmıştır.[524] Bu nedenle Wilson'ın 14 maddesinden 2. ve 3.'sünün açık denizlerde tam serbestlik ve bütün ekonomik engellerin kaldırılması hükümlerini taşıması şaşırtıcı değildir.

Neticede toparlayacak olursak Rusya'da ihtilalin çıkması ve ardından savaştan çekilmesi Avusturya-Macaristan için kısa bir süre rahatlık verici olsa da, içinde barındırdığı unsurlar nedeniyle görüldüğü üzere çalkantılı bir dönem yaşamıştır. Wilson ilkelerinin de ortaya çıkardığı her milletin kendi kaderini tayin hakkı İmparatorluğu parçalanmaya doğru itmiştir. Nitekim Avusturya-Macaristan yenilgisi anlaşılınca, ilk harekete geçen bu imparatorluk içindeki ulusal topluluklar olmuştur. Wilson'un yayınlamış olduğu 14 ilke yenileceğini anlayan İttifak Devletleri için bir umut olmuştur.

Alman Hükümeti Wilson'un 14 ilkesi çerçevesinde bir barış imzalamaya hazır olduğunu söylemişti. Fakat Wilson bu durumu İngiltere ve Fransa'ya bildirdiği zaman onların bazı değişik düşünceleri olduğunu gördü. Bunlar Birleşik Devletler'in davranışlarını fazla idealist buluyorlar; özellikle ilhaksız ve tazminatsız bir barış düşünemiyorlardı. Ancak Amerikan yardımına muhtaç oldukları için, bir süre direndikten sonra, Wilson'un ilkeleri çerçevesinde bir barışa razı olduklarını açıklamaktan başka çare göremediler. Böylece dünyanın çeşitli yerlerinde, özellikle Avrupa'da dört yıldır patlayan silahlar susmuş oluyordu. Almanya'nın ateşkes isteği üzerine diğer İttifak Devletleri ile de ateşkes antlaşmaları üzerine görüşmeler başladı ve aşağıdaki antlaşmalar imzalandı.

3.3.3. Ateşkes Antlaşmaları

Ateşkes ya da silah bırakışması, sıcak çatışmalara son veren askerî bir antlaşmadır. Savaş durumunun resmen son bulması için ise barış antlaşmasının imzalanması gerekir. Bununla birlikte ateşkes antlaşmaları bir dereceye kadar barış antlaşmalarının temelini oluştururlar. Bir ateşkes antlaşması yenen ile yenilen taraf

[523] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 512
[524] Ufuk ÖZCAN, *a.g.m.,* s. 39

arasında imzalandığından, doğası gereği eşitler arası bir antlaşma değildir. Antlaşma koşullarının belirlenmesinde yenenin yenilene karşı üstün ve belirleyici bir konumda bulunduğu tartışmasızdır. 20. yüzyılda askerî teknolojide sağlanan gelişmelerin, savaşı önceki dönemlere göre çok daha yıkıcı bir araca dönüştürmesi sonucunda, ateşkes antlaşmalarının zaten eşitsiz olan doğası daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan İtilaf Devletleri'nin kaybedenlerle imzaladıkları ateşkes antlaşmalarının hükümleri genellikle benzerlik göstermektedir. Orduların terhisi, stratejik noktaların işgali, haberleşme-ulaşım hatlarının denetim altına alınması, Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ile imzalanan ateşkes antlaşmalarının ortak hükümlerini oluşturmaktadır. Bu hükümler, Almanya ile imzalanan ve daha uygun koşullar içeren ateşkes antlaşmasında ise yer almamaktadır. Osmanlı Devleti ile imzalanan ateşkes antlaşmasının, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ateşkesleriyle aynı derecede ağır hükümler taşıması şaşırtıcıdır. Çünkü Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Bulgaristan, ateşkes imzaladıkları zaman tüm savaşma güçlerini yitirmişlerdi, yani umutsuz durumdaydılar. Bulgaristan'ın orduları bütünüyle çökmüştü. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı uluslar birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan ediyorlardı; imparatorluk fiilen dağılmıştı. Almanya'nın orduları henüz ayaktaydı; ama ülke, ciddi toplumsal patlamaların ve siyasal çalkantıların eşiğine gelmişti.[525]

İtilaf Devletleri açısından, 1918 yılının Ağustos başında, kimse savaşın bir zaferle sonuçlanacağını düşünmüyordu. Almanların ateşkes istemeleri, birden beklenmedik ufuklar açtı. Öyle ki İtilaf devletleri ve ortakları buna yanıt vermeye hazır değillerdi. Amerika Birleşik Devletleri ile İtilaf Devletleri arasında, savaşın hedefi ile ilgili bir görüş alış verişi olmamıştı. Oysa bu konuda ciddi ayrılıklar olduğunu bilmeyen yoktu. İngiltere ile Fransa'nın çıkarları bağdaşmaz değildi, fakat ayrı yönlerdeydi. Birinin gözü uzaklardaydı; denizlerdeki üstünlüğünü, sömürgeleriyle ilgili sorunları, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Arap ülkelerini düşünüyordu. Öteki ise, bütün dikkatini Kıta Avrupası'nda kurulacak barış anlaşmasının hükümleri üzerine toplamıştı.[526] Denilebilir ki yenilenlere kabul ettirilecek koşulların incelenmesi, yenenler arasındaki dayanışma için bir sınav niteliğinde olmuştur.

---

[525] Yusuf Hikmet BAYUR, *Atatürk, Hayatı ve Eseri*, Güven Basımevi, Ankara, 1970, Cilt:1, s. 170-174
[526] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 489

Bu çerçevede önce 24 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan'ın talebi üzerine, Bulgaristan ile Müttefik Devletler arasında, 29 Eylül 1918'de Selanik'de ateşkes antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Merkezi Devletler yanında savaşmaktan olan Bulgaristan savaştan çekilmiş oldu. Antlaşmayla Bulgar ordusunun derhal silah bırakması, bütün teçhizatının alınarak sadece üç tümen bırakılması, bütün Alman memurlarının dört hafta içinde sınır dışı edilmesi, işgal altında bulundurdukları, Yunan ve Sırp topraklarından çekilmesi, ülkedeki Avusturya-Macaristan birliklerinin dört hafta içerisinde ülkeyi terk etmesi öngörülüyordu. Bunun yanında özellikle Sofya olmak üzere Bulgaristan işgal edilmeyecekti ama müttefiklerin geçici olarak bazı stratejik noktaları ele geçirme ve ülkeye askerî birlik transfer etme hakları olacaktı.[527]

Diğer taraftan 1918 sonbaharına gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş boyunca seferber ettiği toplam 2.850.000 askerden yalnızca 560 bini silah altında görünüyordu. Bu sayının da ancak dörtte biri cephelerde fiilen savaşıyordu. Ölüm, yaralanma, hastalık ve diğer çeşitli nedenlerle savaş dışı kalanlar 2,5 milyona yaklaşıyordu.[528]

Filistin'de İngiliz taarruzu karşısında hezimete uğraması ve 1 Ekim'de Şam'ın düşmesi üzerine, Osmanlı Hükümeti 5 Ekim 1918'de İngiltere ile ateşkes sağlamak için, ABD'nin arabuluculuğuna başvurdu. Bu arada 29 Eylül'de Bulgaristan ateşkes imzalamış, bu ülkeye giren Fransız ve müttefik ordularının İstanbul'a yönelmesi olasılığı doğmuştu. 18 Ekim'de Osmanlı'da esir bulunan İngiliz generali Townsend, Osmanlı'nın ateşkes şartlarını iletmek üzere bir gemiyle gizlice Midilli'ye gönderildi. 24 Ekim'de İngiliz hükümeti Limni'de bulunan Amiral Calthorpe'a ateşkes görüşmelerini başlatma yetkisini verdi.[529]

Neticede, ateşkes antlaşması 30 Ekim 1918 tarihinde Limni Adasında imzalandı ve Osmanlı Devleti de savaştan çekilmiş oldu. Mondros Ateşkes Anlaşması gereğince, Türkiye ordusunu derhal terhis edecekti; bütün savaş gemileri limanlara dönecekler, Suriye, Trablus ve Irak'taki Türk garnizonları teslim olacaklardı. Bu ateşkes gereğince İtilaf devletleri Çanakkale ve İstanbul boğazları ile Batum ve Bakü gibi stratejik yerleri işgal edebilecekti. Bundan başka demiryollarını kontrolleri altına alıp, Toros geçidini Almanya ve müttefikleri ile bütün ilişkilerini kesmek zorunda bırakılıyordu.[530]

---

[527] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 467
[528] Yusuf Hikmet BAYUR, *a.g.e.,* s. 787
[529] Rauf ORBAY, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e (Hatıralar)*, der. Cemal Kutay, Cilt: IV, s. 131-245.
[530] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s.490

Osmanlı Devleti İngiltere'nin zorlaması sonucu, Mondros Mütarekesi'ni imzalamakla her alanda taahhüt altına alınarak, eli kolu bağlı bir şekilde adeta mecalsiz bırakılmıştı. Mütarekenin askerî bir dayanağa engel olmak yolundaki olumsuz özellikleri, hemen kendini gösterdi. Mütareke şartları, Türklerin elinde hiçbir savunma imkânı bırakılmaksızın tatbik edilmek yolunda idi. Ancak Türklerin aleyhine gelişen bu durumlarda, yer yer direnme girişimleri de görülüyordu.[531]

Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile yapılan ateşkes antlaşmalarından çok kısa olarak bahsedilmesinin ardından, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ile daha yakından ilgili olduklarından dolayı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya ile yapılan ateşkes antlaşmalarından da söz etmeliyiz.

3.3.3.1. Villa Giusti Ateşkes Antlaşması

Osmanlı İmparatorluğu ile Mondros Ateşkes Anlaşması görüşülürken, 28 Ekim'de Avusturya-Macaristan ordusundaki Macar birliklerinin ayaklanması, Habsburg İmparatorluğu'nun çökmekte olduğunu göstermiştir. Aynı gün Çekler bağımsızlıklarını ilan edeceklerdir. 29 Ekim'de ordudaki ayaklanma tüm cephe hattına yayılacaktır. 30 Ekim'de ise, durumun umutsuz olduğunu gören Avusturya Genelkurmayı, hükümetten derhal ateşkes yapılmasını isteyecektir.[532]

Avusturya-Macaristan Genelkurmayı, 29 Ekim günü İtalyan büyük karargâhına bir görüşmeci gönderdi. Ayın 31. Günü General Weber'in başkanlığındaki heyet Villa Giusti'ye vardı. Daha o gün yüksek savaş konseyi koşulları saptamıştı. Avusturya-Macaristan ordusunun derhal terhisi, donatımın yarısının bırakılması, tutsakların salıverilmesi, Londra antlaşmasıyla İtalya'ya verilmiş olan bütün toprakların boşaltılması, Almanya'ya saldırabilmek için müttefik ordularına Avusturya topraklarından geçme ve düzeni sağlamak için gereken yerleri işgal hakkının tanınması gibi maddeler yer almaktaydı.[533]

Ayrıca Sırp delegesi Veniç'in Güney Slavların yaşadıkları topraklardan Avusturya-Macaristan ordusunun çekilmesini istenilmesinde ayak diremesi boşa gitti.

---

[531] Zekeriya TÜRKMEN, "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış," *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 2000 S.:11, s. 616

[532] İhsan Şerif KAYMAZ, Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Aralık 2008, s. 255

[533] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 491

Yüksek savaş konseyi, İtalya'nın kuşkusunu uyandırmamak için bir ateşkes metninde, bütün Yugoslav sorununa yer vermeyi uygun bulmamıştı.

Bu önlem sayesinde bütün İtilaf Devletleri kolayca anlaştılar. Bu ateşkes hükümleri Avusturya-Macaristan kuruluna 2 Kasım'da resmen bildirilerek, kabul edilip edilmediğini bildirmesi içinde 30 saatlik bir süre verildi. Hükümetin hiçbir gerçek otoritesi kalmamış olmakla birlikte, kararı Viyana'da imparator verecekti. İmparator Karl bundan da kötüsünü bekliyordu. Ama dört gün önce, savaşa son verme kararını bildirirken, II. Wilhelm'e, Güney Almanya'ya saldırmak için Avusturya topraklarından geçmek isterlerse, İtilaf birliklerine izin vermeyeceğine söz vermişti. Buna razı olmaktansa kendisine bağlı son birliklerin başına geçip savaşacaktı. Ama şimdi bu koşulları tartışabilecek miydi? Vakit çok dardı, bütün komutanlar ancak derhal ateşkes imzalanırsa ordunun dağılmasının önüne geçilebileceğini söylemekte ağız birliği etmişlerdi.[534]

Bununla birlikte Karl, yeni devletlerin ulusal konseylerinin de teslim olma sorumluluğuna katılmalarını istiyordu. Boş bir istekti bu. Almanların kurduğu Avusturya ulusal konseyi bile, imparatorluğun, halk temsilcilerinin fikrini almadan savaşa girdiğini, bunun için ateşkesi imzalamanın sorumluluğunun da tek başına yüklenmesi gerektiğini bildirdi. 2 Kasımı 3 Kasıma bağlayan gece, İmparator, ileri sürülen ateşkes koşullarını kabul etmeye karar verdi. Karşı duracak durumda değildi, General Weber'e imza yetkisi verdi.

Ama İtalyan Başkomutanlığı, savaşa ateşkesin imzasından yirmi dört saat sonra son vermek istiyordu. Bunu da ateşkes antlaşmasına ek bir yazı ile ilave ettirdi. İlk hatlardaki birlikleri düzene sokabilmek için böyle bir süre gereklidir, diyordu. Avusturya büyük karargâhı bütün komutanlara derhal ateşkes buyruğu ile gönderdi. Düşman savaşın bittiğini kabul ettiği halde, İtalyan birlikleri 4 Kasım günü öğleden sonraya kadar ileri hareketini sürdürdü. Bu yirmi dört saat içinde İtalyan ordusu düşman ordusunun en azından on iki tümenini tutsak etti. Bu da şaşılacak bir yıkımın son tablosuydu.[535]

---

[534] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 491
[535] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 491

3.3.3.2. Rethondes Ateşkes Antlaşması

Türkiye ve Avusturya-Macaristan ile yapılan ateşkes görüşmelerinde de Başkan Wilson hiçbir rol oynamadı. Versailles'deki temsilcisi Albay House, işi oluruna bırakmıştı. Herkes Almanya'nın elinden son dayanakları da çekip alma konusunda anlaşıyordu. Siyasal sorunlar sonraya bırakıldı, ateşkes anlaşmalarında Başkan Wilson'un ileriki barışın temeli saydığı on dört ilkeye bile değinilmemişti. Düşmanı ezinceye dek savaşı sürdürüp ateşkesi zorla Berlin'de imzalatma düşüncesi sonradan doğmuştu. O sırada ne büyük komutanlar, ne de hükümet sözcüleri böyle bir düşünceye sahipti.[536]

Ateşkes hükümlerinin incelenmesine başkomutanlarca başlanmıştı. 25 Ekim'de Foch, Senlis'te Haig, Pershing ve Petain'le görüştü. İngiliz Başkomutanı ılımlı davranılmasını salık verdi. Almanların işgal ettikleri Fransa ve Belçika topraklarıyla, Alsace-Lorraine'i boşaltmalarını yeterli buluyordu. Müttefik orduları yorgundu, Alman orduları kendi sınırına doğru geri çekildikten sonra karşı koyabilirdi, düşmanı sonuna dek sıkıştırmamalıydı. Ama bu kadar hafif koşullarla yetinmek, Alman ordusunun eline ateşkesi bozup, yeniden savaşa başlama olanağını bırakmak olurdu. Fransızlar bunun için başka garantilerde istiyorlardı. Ren Nehri'in sol kıyısı ile sağ kıyı üzerindeki köprü başları işgal edilmeliydi, malzemeye, lokomotif ve vagonlara el konulmalıydı. Hatta Amerikan ordusu başkomutanı daha da ileriye giderek, Almanya'nın bütün denizaltılarının tesliminin istenmesini dile getiriyordu.[537]

Almanya yalnız denizaltılarını değil, donanmasının büyük bir bölümünü de teslim etmeliydi. Foch, Alman su üstü filosunun artık tehlikeli olmadığını söyleyerek buna karşı çıktı. İngiliz Amiralliğinin diretmesi karşısında, yüksek savaş konseyi bir uzlaşma yolu buldu. Alman kruvazörleri ve zırhlıları müttefiklere teslim edilmeyerek, tarafsız bir ülkenin, bu da olmazsa müttefik limanlarında hapsedilecekti.[538]

Ateşkesin siyasal hükümleri daha büyük güçlükler ortaya çıkardı. Başkan Wilson, on dört ilkeye sıkı sıkı sarılmıştı. Müttefikler Ocak 1918'deki mesajını ilke bakımından onaylamakla birlikte, Amerikan hükümetinin görüşlerini resmen kabul etmiş değillerdi. Bu belirsiz formülleri kabul ederlerse umulmadık bazı şeylerin olabileceğini düşünerek kaygı duymaktaydılar. Bunun için bir uzlaşma yolu bulmak gerekti. Fransa ile İngiltere bazı kayıtlarla on dört ilkeyi kabul edeceklerdi. Böylece

[536] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 492
[537] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 493
[538] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 493

İttifak hükümetleri 4 Kasım'da Başkan Wilson'a bir muhtıra vermeye karar verdiler. Bu mektupta on dört ilke esası üzerinde barış anlaşmasını imzaya hazır olduklarını, ancak iki ilke üzerinde çekimser olduklarını belirttiler. Birincisi, denizlerin serbestliği ile ilgili maddenin yorumlanması konusunda tümüyle serbest olduklarını kabul ediyorlardı. İkinci konu ise, işgal ettikleri toprakların geri alınması konusuydu. Gerçekte ise bu zafer bir belirsizliğe dayanmaktaydı. Hükümetlerce ortaklaşa olarak, on dört ilkenin ayrıntıları yorumuna girişilmemiş, ne Alsace-Lorraine sorunu ve İtalya'nın sınırları sorunu, ne de kurulacak olan Polonya devletinin denize ulaşma sorunu tartışılmıştı. Artık, Wilson ilkelerinin gerçeklere uydurulması işi barış konferansında yapılacaktı. Ama bu konuda kısaca ileri sürülmüş görüşlerin içinde, ileride ortaya çıkacak anlaşmazlıkların tohumları gizliydi.[539]

10 Kasımı 11 Kasıma bağlayan gece, Alman delegeler kurulu, Almanya'nın teslim belgesini imzaladı. Almanlar on beş gün içinde Fransa, Belçika, Luxembourg'ta işgal ettikleri topraklarda Ren'in sol kıyısını ve sağ kıyıda da on kilometre genişliğinde bir alanı boşaltacaklardı. Müttefikler bu kıyıda otuz kilometre yarıçapında bir alanı içine alan üç köprü başı kuracaklardı. Bundan başka Almanya, İtilaf Başkomutanlığına 5.000 top, 25.000 makineli tüfek ile bütün denizaltılarını, yirmi altı büyük savaş gemisini teslim edecek, karşılıksız olarak ellerindeki bütün tutsakları ülkelerine gönderecekti. Ayrıca bu anlaşmaya göre, Almanya Brest-Litovsk ve Bükreş anlaşmalarından da vazgeçecekti. Abluka barış antlaşmasının imzasına dek sürecekti. Yalnız İtilaf Devletleri gerekli gördükleri ölçüde Alman halkının beslenmesini sağlayacaklardı. Foch, bu koşulların Almanya'ya kendini yenenlerin önünde diz çöktüreceğini kabul ediyordu.[540]

Neticede 11 Kasım 1918 tarihinde Almanya ile yapılan Rethondes Antlaşması ile Batı Cephesinde de silahlar susmuş oluyordu.

Birinci Dünya Savaşı Alman, Rus, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarını yıktı. Rus Devrimini tetikledi ve Sovyetler Birliği için zemin sağladı. Gönülsüz Birleşik Devletleri dünya sahnesine çıkmaya zorladı ve liberalizmi yeniden canlandırdı. Avrupa'nın ucunda yer alan Balkan ülkelerinin tutkularına uzun soluklu

[539] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 493
[540] Pierre RENOVİN, *a.g.e.,* s. 494-495

olmasa da geçici bir çözüm sundu. Kısacası yirminci yüzyılda yalnız Avrupa'yı değil, dünyayı da biçimlendirdi.[541]

3.4. Paris Barış Konferansı

3.4.1. Barış Konferansı Çalışmaları

Birinci Dünya Savaşı'nın mağlupları olan İttifak Devletleri, savaşın mağlubiyeti neticesinde yukarıda da bahsedildiği üzere arka arkaya mütarekeler imzalamışlardır. Bulgaristan'ın 29 Eylül'de, Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim'de, Avusturya-Macaristan'ın 03 Kasım'da ve son olarak da 11 Kasım 1918'de Almanya'nın ateşkes antlaşmalarını imzalamalarıyla uzun bir süredir devam eden savaş süreci sona ermiştir. Bundan sonra savaşı kesin olarak sona erdirme dönemi yani barış antlaşmalarının hazırlanıp imzalanması süreci başlamıştır.[542]

Bir barış düzeninin oluşturulması yeni felaketlerin önlenmesi adına gerekliydi. Bu da uluslararası çapta bir toplantı ya da konferansla tarafların karşılıklı müzakeresi ile mümkündü. Bu maksatla, 1918 yılı Aralık ayından itibaren galip devletlerin temsilcileri Paris'te toplanmaya başladılar. 1919 yılı Ocak ayının ilk günlerinde de İngiliz ve Fransız Delegasyonu, daha önce Paris'e gelmiş bulunan Amerikan Delegasyonuyla buluşmuştur. 12 Ocakta İngiliz, Fransız, ABD ve İtalyan delegasyon başkanları, Fransız Dış İşleri Bakanlığında yöntem sorunlarının tartışıldığı bir hazırlık toplantısı yapmışlardır. 18 Ocak 1919'da Fransız Cumhurbaşkanı Raymond Poincare Barış Konferansının ilk oturumunu Versailles'de açmıştır. Konferansa 27 devlet, 4 dominyon (Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika) ve Hindistan katıldı. Konferansın baştaki amacı, bütün savaştan yenik çıkmış ülkelerle (Almanya, Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan) barış koşullarını saptamaktı. Fakat diğer devletlerle barış koşullarının saptanmasının çeşitli nedenler yüzünden uzaması, sadece Almanlarla ayrı bir barışın yapılmasına yol açmıştır. Böylelikle Avrupa açısından önemli olan bu antlaşmanın diğerlerinden önce hazırlanması ve yürürlüğe girmesi sağlanmış oldu.[543]

Toplantı üç devrede gerçekleşmiştir. Birincisi 1919 yılının 13 Ocak'ından 15 Şubat'ına kadar olan dönem. Bu süre içinde tartışmalar, yeni kurulması öngörülen Milletler Cemiyeti üzerinde toplanmıştır. 14 Mart ile 7 Mayıs arasındaki dönem Dörtler

---

[541] Hew STRACHAN, *Birinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, 2014, s. 392
[542] Dilara USLU, "Paris Barış Konferansı'ndaki Yunan İsteklerinin Batı Basınına Yansımaları," *Hıstory Studies, Internatıonal Journal Of Hıstory,* Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2012, s. 362
[543] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 45

Konseyinin işleri ele aldığı ve Avrupa'nın toprak sorunlarını çözmeye çalıştığı dönemdir. 7 Mayıs'tan 28 Haziran'a uzanan dönem de Alman delegasyonunun antlaşma hükümlerinden haberdar edildikleri, Almanların ödünler koparmak için çabaladıkları dönemdir.[544]

Büyük devletler dünyanın geleceğini yalnız başlarına kararlaştırma hakkına sahipmiş gibi davrandılar. Önce ABD, Fransız, İngiliz, İtalyan ve Japon Başbakanları ve Dışişleri bakanlarından oluşturulan Onlar Konseyi kuruldu. Bu konseyin içinden de zamanla bütün kararları alma yetkisini kendinde toplayan ve Wilson (ABD) Clemenceau (Fransa), Lloyd George (İngiltere), Orlando (İtalya)'dan dan oluşan Dörtler Konseyi ortaya çıktı. Aslında Clemenceau ve Lloyd George, Wilson önerilerini çürütmek için zaman kazanmak amacıyla, Onlar Konseyine küçük devletlerin temsilcilerinin de katılması gerektiğini savunuyorlardı.[545] Nitekim daha küçük güçlerin de bir yığın şikâyeti ve talebi vardı. Batı cephesine 60 bin askerini yollamış olan Portekiz, yalnızca bir sağlık ekibiyle birkaç havacı yollamış olan Brezilya'nın üç delegesi varken, kendisinin neden bir tek delegeyle temsil edildiğini bilmek istiyor, bunu büyük bir haksızlık olarak görüyordu. İngiltere, eski müttefiki ABD de Brezilya'yı destekliyordu. Dünya güçlerinin merkezi olan Paris'te temsil edilmenin, kurulu devletler için de, Barış Mimarlarının "kurulma aşamasındaki devletler" diye isimlendirdiği diğerleri için de çok önemli olduğu ortadaydı. Rusya'nın çöküşü, Avusturya-Macaristan ile Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kalkışıyla, ortaya bu türlü pek çok ülke çıkmıştı. Yalnız Yüksek Konsey'in karşısına çıkıp bir davayı seslendirmek bile, bir tür onaylanma sayılıyor, kişiye memleketinde iyi bir ün kazandırıyordu.

Paris belki dünya hükümetine ev sahipliği yapıyor olabilirdi, ama gücü hiçbir zaman, bazılarının o gün de, bugün de sandığı kadar fazla olmamıştı. Olaylar Büyük Güçlerin hızını aşıyordu. 12 Ocak günü Yüksek Konsey'in ilk toplantısına kadar, Polonya yeniden yaratılmış, Finlandiya ile Baltık Devletleri bağımsızlıklarına doğru hızlı bir ilerleme içine girmiş, Çekoslovakya birleştirilip yapıştırılmıştı. Sırp, Hırvat ve Slovenlerin yani Güney Slavların ortak hareket etmeye başlamaları ise Yugoslav Devleti'nin temellerini atmaya başlamıştı. Nitekim o tarihlerde kesin bir isim belirlenmemesine rağmen Yugoslav Devleti adı dillerde dolaşıyordu. Lloyd George, "Paris'teki Barış Mimarlarının işinin, yeni özgürleşen uluslara neyi vermenin

[544] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 54
[545] Murat SARICA, *a.g.m.,* s.46

hakkaniyetli olacağını kararlaştırmak değil, bu ülkeler kendi kaderlerini tayinin sınırlarını aştıkları zaman, neleri onların pençelerinden kurtarmak gerektiğine karar vermek" olduğunu söylüyordu.[546]

Barış Konferansındaki Üç Büyüklerin her biri, tartışmalara kendi ülkesinden bir şeyler getirip katmıştı. Wilson, ABD'nin iyi niyetini, Amerikan usullerinin her zaman en iyi olduğu yolundaki güven dolu teminatını ve Avrupalıların bunu göremeyeceğine ilişkin tedirgin kuşkularını getirmişti. Clemenceau, Fransa'nın derin vatanseverliğiyle, zaferden ötürü rahatlayışıyla ve Almanya'nın dirilmesine yönelik sonu gelmez korkularıyla gelmişti. Lloyd George da İngiltere'nin geniş koloniler ağıyla ve güçlü donanmasıyla gelmiş sayılırdı. Her biri çok büyük çıkarları temsil ediyordu ama aynı zamanda her biri bir insandı. Kusurları ve güçleriyle, yorgunlukları ve hastalıklarıyla, sevdikleri ve sevmedikleriyle, barış anlaşmalarına da yön vereceklerdi. Ocak ayından Haziran sonuna kadar, Şubat ortasıyla Mart ortasında Wilson'un kısa süre için ABD'ye dönmesi ve Lloyd George'un da İngiltere'ye gitmesi dışında her gün bir araya geliyorlar, çoğunlukla hem sabah hem öğleden sonra çalışıyorlardı. Başlangıçta yanlarında dışişleri bakanlarıyla danışmanları da oluyordu, ama Mart'tan sonra yalnız buluşmaya başlamışlardı. Bir sekreter, duruma göre iki de uzman katılıyordu o kadar. Yüz yüze görüşmelerin yoğunluğu, onları birbirini tanımaya zorluyor, birbirinden hoşlanmalarına ve birbirine sinirlenmelerine yol açıyordu.[547]

Konferansın karşılaştığı en önemli sorun, temelinden bozulmuş olan Avrupa güç dengesiydi. Savaş öncesinin egemen güçleri olan Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile birlikte, Rus Çarlığı ve Osmanlı Devleti'nin yıkılmaları, Avrupa'da büyük bir güç boşluğu yaratmıştı. Bu kapsamlı devletlerin yerine kurulacak olan küçük devletler, böylesine bir boşluğu dolduracak güçte değillerdi. Üstelik Rusya 1917 devrimiyle kabuğuna çekilmiş, ABD ise yalnızcılık politikasına başlamıştı.[548]

Büyük devletlerin alacakları yeni konum da çok önemliydi. Bu nedenle Avrupa'nın büyük devletleri aslında iki önemli sorunla daha karşı karşıya kaldılar. Birincisi, Almanya ile öyle bir antlaşma yapmalıydılar ki, Avrupa'nın ortasında kurulacak olan güç dengesi Almanya'nın yeniden saldırgan ve militarist bir devlet olarak sivrilmesini önlesin. İkincisi, Orta ve Doğu Avrupa'nın sınırlarını öyle bir çizmeliydiler ki, burada kurulacak devletlerin askerî güvenlikleri, ekonomik durumları

[546] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 62
[547] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 41-42
[548] Oral SANDER, *a.g.e,* 2007, s. 401

ve milliyetler esasına göre çizilecek olan sınırları bir daha bozulmasın. Bu iki sorun ilk bakışta ayrı ayrı görülmelerine rağmen, gerçekte birbirlerine sıkı bir biçimde bağlıydı. Birinci sorunu çözmek yolunda kurulacak olan küçük bir Almanya ile Orta Avrupa'nın öteki devletleri içinde mutlaka Alman azınlıkları bırakılacaktı. Öte yandan, milliyetler esasına uygun bir Orta ve Doğu Avrupa çizilecekse, Almanya'nın, düzenlemeyi yapanların istemedikleri kadar büyük olması gerekiyordu.[549]

Bu sorunlardan da öte konferansın uğraştığı yalnız ekonomik sorunlar bile akıl durdurucu düzeydeydi. Avrupa'nın her tarafından, hem yetkili makamlardan, hem de özel yardım kurumlarından, telaş verici raporlar yağmaktaydı: Milyonlarca işsiz vardı, çaresizlik içindeki ev kadınları ailelerini patates ve lahana çorbasıyla besliyor, çocuklar zayıfladıkça zayıflıyordu. Barışın o ilk soğuk kış mevsiminde, Amerikan yardım yöneticisi Herbert Hoover, Müttefikleri uyarmış, düşman ülkelerinde yaklaşık 200 bin ton buğdaya ve 70 bin ton ete ihtiyacı vardı. Eski Avusturya-Macaristan topraklarındaki hastanelerde sargı ve ilaç bitmişti. Yeni Çekoslovak Devleti'nde bir milyon çocuğa süt verilemiyordu. Viyana'da ölen bebeklerin sayısı sağ kalanlardan fazlaydı. İnsanlar kömür tozlarını, tahta talaşlarını ve kumları yiyordu.[550] Kısacası uluslararası çapta pek çok problem, çözülmek üzere Konsey'i bekliyordu ve bu problemleri çözmek, ortak bir karara varmak çok da kolay olmayacaktı.

Konferansta ilgili birçok ve değişik konuların yanında, özetle şu ana konular görüşülmüştür:

- İttifak Devletleri ile yapılacak barış antlaşmalarının oluşturulması,
- Birinci Dünya Savaşı ile bozulan Avrupa sınırlarının yeniden belirlenmesi,
- Milliyetler Cemiyeti'nin kurulması, sömürgelerin durumu ve manda-himaye sistemlerinin oluşturulması,
- Uluslararası silahsızlanma,
- İttifak Devletleri'nin ödemeye yükümlü tutuldukları tamirat borçları.[551]

Esasında 1919'da, barış konferansında devlet adamlarını bekleyen başlıca görev; toprak anlaşmazlıklarının giderilmesi, ticari mübadelelerin yeniden kurulması, uluslararası ilişkilerin yeni bir düzene sokulmasıydı. Bu görev, geniş bir görüşe sahip olmayı, ekonomik sorunları derinden kavramayı, ileriyi görüş yeteneğine sahip olmayı

---

[549] Oral SANDER, *a.g.e,* 2007, s. 402
[550] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 64
[551] Mustafa ÖZDEMİR, "Mütareke Dönemi Siyasi Akımların Türk Basınındaki Yansıması," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:16-17, Yıl: 2008, s. 212

gerektiriyordu. Ama toplantıya katılanlarda böyle bir yetenek görünmüyordu. Yine bu görevi yüklenenlerde ince bir uluslararası dayanışma duygusu bulunmalıydı. Oysa hükümetler, her ülkedeki kamuoyu henüz savaşın harareti içinde olduğundan, ulusal çıkarların feda edilmesine göz yummadığı için, isteseler bile bunları uygulayamazlardı.[552]

Devlet adamları, diplomatlar ve uzmanlar Paris Barış Konferansı'nda önce Almanya ile yapılacak barışla ilgilenmişler, daha sonra Avusturya-Macaristan konusunu ele almışlar en sonda ise Osmanlı halklarının ihtiyaçlarını dikkate almışlardır. Konferans tamamen galip devletlerin kontrol ve egemenliğinde yapıldı, mağlup devletlerin fikir ve düşünceleri hiç dikkate alınmadı. Örneğin, Konferansın en önemli meselelerinden birisinin Osmanlı Devleti olmasına rağmen onunla alakalı meseleler Osmanlı temsilcisinin yer almadığı, söz hakkı kullanmadığı toplantı odalarında konuşulmuştur. Osmanlı Devleti temsilcisi Damat Ferit Paşa'nın konferansa katılma talebi ancak Haziran 1919'da gerçekleşebilmiş, buna karşın hâlâ Osmanlı içinde yaşayan Rumların ve Yunanistan'ın temsilcisi sıfatıyla konferansa gelen Venizelos, Şubat 1919'da isteklerini sıralamak için Konseyin karşısında yerini almıştır.[553] Bu durum bile konferansın toplanma amacından saptığının bir göstergesidir.

Toplantının açılışından bir hafta sonra, ABD ve Büyük Britanya delegelerinin ısrarıyla, Milletler Cemiyeti'nin oluşturulması yönündeki planın, barış antlaşmalarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi yönünde bir karar alındı. Alınan karar, oluşturulacak Cemiyetin anayasasına ilişkin detaylar üzerinde çalışmalar yapacak bir komisyonun kurulmasını da kapsamaktaydı. Ayrıca Wilson, Milletler Cemiyeti komisyonunun başkanlığını üstlenmekte direnmişti, çünkü onun gözünde Milletler Cemiyeti barış anlaşmalarının tam çekirdeğini oluşturuyordu. Eğer o sağlanırsa, eninde sonunda her şey yerli yerine otururdu. Sağlanan barışın koşulları mükemmellikten uzak bile olsa, sonradan Milletler Cemiyeti'nin bunları düzeltmesi için bol bol zaman vardı. Almanya'nın kolonileri elinden alınacaktı; Milletler Cemiyeti bunların doğru dürüst yönetilmesini sağlayacaktı. Osmanlı İmparatorluğu bitmişti; Milletler Cemiyeti orada tasfiyeden sorumlu olacak, henüz kendini yönetmeye hazır olamayan halklar için mütevelli rolünü üstlenecekti. Gelecek kuşaklar için Milletler Cemiyeti genel refaha ve barışa nezaret edecek, zayıfları teşvik edecek, yaramazları uyaracak, söz dinlemeyenleri

[552] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 566
[553] Dilara USLU, *a.g.m.,* s.362

gerektiğinde cezalandıracaktı. İnsanlığın kendi kendine ettiği yemin ve vaat olacaktı.[554] W. Wilson, büyük ülkelerden ikişer, küçük 9 ülkeden birer temsilcinin yer aldığı 19 kişilik komisyona başkan olarak atandı.[555]

Diğer taraftan Paris Barış Konferansı'nın 30 Ocak 1919 tarihli toplantısında da, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı Georges Benjamin Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando; Smuts Planı'nı esas alan mandaterlik sistemi hakkında hazırlanan taslağı incelediler. 29 Ocak tarihli karar taslağı Lloyd George tarafından Onlar Konseyi'ne sunularak kabul edildi. Buna göre; mandaterlik fikri, toplumların kültürel, sosyal ve coğrafi şartları gözetilerek, A, B ve C tipi mandaterlikler adı altında üç ayrı grupta sınıflandırıldı. A tipi mandaterlik; Osmanlı Devleti'nden koparılan toprakları kapsamaktaydı Bununla beraber, büyük güçler tarihsel süreçte kötü yönetimi gerekçe göstererek Ermenistan, Suriye, Mezopotamya, Filistin ve Arabistan'ı tamamen Osmanlı Devleti'nden koparmayı hedefliyordu.[556]

Güçlülerin zayıfları koruması fikri aslında yeni bir fikir değildi. Emperyalistler büyük savaş öncesinde sık sık, üstelik eni konu samimi olarak, bu fikri kendilerine misyon edinmişlerdi. Amerika'nın Afrika uzmanı, sert bir sesle, bu konudaki görevini anlamayan, bu nedenle istisna sayılması gereken tek ülke Almanya'dır, demekteydi: "Yerliler hiçbir zaman amaç sayılmayıp her zaman araç sayılıyordu, onların çıkarı da, kolonin çıkarı da, her zaman oradaki Almanların ve uzaktaki Almanya'nın çıkarlarından sonra geliyordu."[557]

İngilizler, Almanların ya da başkalarının topraklarını ilhak etmekten söz edip, Amerikalıları kendilerine düşman etmekle ellerine bir şey geçmeyeceğini anlayınca, manda fikrini desteklemeye başladılar. Wilson'u çok etkileyen Milletler Cemiyeti memorandumuna, Büyük İmparatorluklar çözülüyor ve Cemiyet'in işe el atması gerekiyor, diye yazmıştı. "Rusya'nın, Avusturya'nın ve Türkiye'nin çözülmesiyle geride kalan halklar, genelde politika konusunda eğitimsiz durumda" demekteydi. "Çoğu kendini yönetme konusunda ya yeteneksiz, ya da güçleri eksik; çoğu ihtiyaç içinde, ekonomik ve siyasal bağımsızlığa doğru adım adım götürülmek zorundadırlar." Avrupalılar, örneğin Finler ya da Polonyalılar neredeyse hemen kendi ayakları üzerinde

[554] Dilara USLU, *a.g.m.,* s. 89
[555] Abdullah KIRAN, *a.g.e.* s.21
[556] Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, *The Paris Peace Conference, 1919, III,* U.S. Government Printing Office, Washington, 1943, s.795-796
[557] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 103

durabilecekken, bu iş Orta Doğu'da daha uzun sürecekti. Pasifik'teki ve Afrika'daki eski Alman kolonileri belki de hiçbir zaman kendilerini idare edecek duruma gelemeyeceklerdi. Oralarda yaşayan halklar genellikle barbardı. Onlara Avrupa'nın anladığı anlamda siyasal kendi kaderini tayin hakkı fikirlerini uygulamak hiç pratik olmayacaktı.[558] Bu nedenle manda fikri zihinlerde gittikçe olgunlaşıyordu.

Büyük güçler bu şekilde Milletler Cemiyeti'yle meşgulken, daha küçük güçler de taleplerini cilalayıp ortaya atmakla meşguldüler. Bilindiği üzere Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde birçok milliyetin yer aldığı çok milliyetli bir devletti. Bu nedenle milliyetçilik akımından ve büyük devletlerin güç mücadelesinden çok etkilenmişler, daha savaştan çok önceden itibaren ayrılıkçı fikir ve akımların etkisinde kalmışlardır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Wilson'un her ulusun kendi geleceğini belirleyebilmesi ilkesini de arkasına alan bu uluslar zaten büyük oranda kendi bağımsızlıklarını ilan etmişler ve sahip olmak istedikleri toprakları da neredeyse de facto olarak belirlemişlerdi. Paris Barış Konferansı adeta onlar için bu fiili durumun onanması gibi olacaktı.[559]

Yani aslında, konferansta tartışmaya açılan sınırların belirlenmesi ve her ulusun kendi geleceğini belirleyebilmesi gibi meselelerde esasında yapılabilecek çok da bir şey yoktu. Çünkü savaşın sonunda yeni devletler zaten kendiliklerinden bağımsızlıklarını ilan etmiş bulunuyorlardı. Ancak, Doğu Avrupa'da ulusların birbirleriyle karışık bir biçimde bulunmaları ve barışı hazırlayanların da büyük ölçekli bir nüfus mübadelesi yapmayı düşünmedikleri için, yeni kurulan devletler, sınırları içinde yabancı azınlıklar buldular ve başka ülkelerde de kendi halkından azınlıkların yaşadığı iddiasına hak kazandılar.[560] Bir iki örnek vermek gerekirse, Çekoslovakya'da Macarlar, Polonya'da Rutenyalılar, Litvanya'da Polonyalılar ve Romanya'da Bulgarlar kalmıştı. Dolayısıyla azınlık sorunları ve milliyetçilik, 1914'ten önce olduğu gibi, barış düzenlemesinden sonra da Doğu Avrupa'da istikrar kurulmasını engelledi.

Bu nedenle Konferansta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'un dağılmasıyla ilgili olarak, bu devletteki azınlıklar hakkında, özet bir bilgi vermenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Bilindiği üzere 1848 ayaklanması, Avusturya İmparatorluğu içinde milliyetçilik rüzgârlarıyla oluşan millî kimlik arayışlarının olgunlaştığına ve İmparatorluk içindeki

[558] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 103
[559] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 103
[560] Oral SANDER, , *a.g.e.,* 2007, s. 405

ayaklanmaların bu kadarla kalmayacağına işaret ediyordu. Avusturya İmparatorluğu her geçen gün zayıflıyor ve toprak kaybediyordu. Mevcut statükoyu yirmi yıl kadar koruyabilen Habsburg İmparatorluğu, topraklarındaki Macar soylu sınıfının baskılarına daha fazla dayanamayarak 1867 yılında ikili krallık ilan etmişti.

1867 senesinden itibaren, imparatorluk milletleri arasında milliyetçilik daha da güçlendi. Macarların başarısı, Macar topraklarında yaşayan ve Macarlaştırma siyasetiyle mücadele eden Slav gruplar tarafından hem endişeye hem de heyecanla karşılandı. Almanlarda ise iktidarı kaybettikleri düşüncesi hâkimdi. Piemonte tarafından kurulan İtalyan Birliği ve Prusya karşısında alınan mağlubiyet sonrasında Alman Konfederasyonu'nun dağılması ve 1871 senesinde Alman İmparatorluğu'nun Prusya tarafından ilanıyla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Avrupa'daki misyonu başarısızlıkla sonuçlandı. Prusya'nın bastırmasıyla Avusturya-Macaristan ve Alman İmparatorları arasında yapılan anlaşma gereği iki devlet birbirlerinin iç işlerine müdahaleden kaçınacaktı. Bu nedenle, Avusturya İmparatorluğu yönünü değiştirerek Güneydoğu Avrupa'ya, Balkanlara doğru genişleme siyasetine ağırlık verdi.[561]

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Habsburg İmparatorluğu, 18. yüzyıldan itibaren milliyetçilik akımların ulaştığı topraklarında, Almanlar, Macarlar ve İtalyanlar dâhil olmak üzere on bir farklı etnik grubun, güçleri oranında daha fazla siyasi hak ve bağımsızlık talepleriyle mücadele etmek mecburiyetin kaldı. Çok uluslu yapısının doğal sonucu olarak da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu toprakları sık sık büyük güçlerin nüfuz mücadelelerine sahne oldu. İmparatorluk bu nedenle dış politikada zaman zaman pasif bir politika izlemek mecburiyetinde kalıyordu. Hassas dengeler üzerine kurulmuş olan iç dinamikler dıştan gelecek müdahalelere karşı dayanıksızdı.[562]

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarındaki uluslar, İmparatorluğa fiilen bağlı olmakla beraber, Viyana dışında başka yönetimlere de kültürel ve etnik yakınlık sebebiyle itaat etmekteydiler. Sırp, Rumen ve İtalyan grupların, sınır ötesindeki millî devletlerinin eğilimlerine göre hareket ettikleri bilinmekteydi. Almanların bir kısmı düşünce olarak Berlin'e Viyana'dan daha yakındılar. Macarlar ise zaten İmparatorluğun kendisine ait yarısında Avusturya'dan bağımsız yaşıyorlardı. Bunun dışında İmparatorluk milletlerinden Lehler ve Çeklerin soydaşları, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dışında Rusya'da yoğun olarak yaşamaktaydılar. Rusya'da

[561] Murat ÖNSOY, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Milliyetçilik Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt:1, Akçağ Yayınları, s. 438
[562] Murat ÖNSOY, *a.g.e.*, s. 438

siyasi ve sosyal koşullar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda olduğundan daha kötüydü. Ayrıca iki etnik grup da henüz bir ulus devlete sahip olmadığından, başka bir deyişle, imparatorluktan ayrılıp birleşecekleri bir anayurtları oluşmadığından, ilk planda İmparatorluğun toprak bütünlüğünden yanaydılar.[563]

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dış politikadaki hassasiyeti iç politikada da mevcuttu. Almanlar, İmparatorluğun en kalabalık grubuydu, her ne kadar tek başlarına çoğunluğa sahip olmasalar da İmparatorluğun esasını oluşturan yönetimde söz sahibi olan ulus Almanlardı. Habsburg Hanedanı'nın da Alman kökenli olmasının bunda etkisi vardır. İmparatorluğun hâkimiyeti Almanların elinde olmakla birlikte, diğer dengeleyici unsurların varlığı Almanların mutlak hâkimiyetine engel teşkil ediyordu. Bu durum Habsburg Hanedanı'nın da işine gelmekteydi. İmparatorluğun tamamen Alman hâkimiyetine girmesi Habsburglar'ın imparatorluk yönetimini Berlin'e kaptırmalarına neden olabilirdi. Bu durum ancak Çeklerin İmparatorluk siyasetinde aktif bir rol üstlenmesiyle engellenebilirdi. Benzer şekilde kalabalık nüfusa sahip Macarların, İmparatorluk üzerindeki ağırlığının azaltılması için Almanlarla Çeklerin, Macarlara karşı ortak hareket etmesi gerekiyordu. Öte yandan Macarların Almanlara ihtiyaçları vardı. Zira İmparatorluk nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan Slavlara karşı durabilmenin yolu, Almanlarla ittifaktan geçiyordu. İmparatorluk, bu ve bunun gibi birçok aritmetik denge üzerinde kuruluydu ve bu denge sistemi dışarıdan herhangi bir müdahaleye karşı son derece hassastı. Nitekim Fransız İhtilali ile gelen Milliyetçilik, ulusal aydınlanma ve kimlik oluşumu akımları taşların yerinden oynamasına neden oldu.[564]

3.4.1.1. Rumenler

Rumen milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve Avusturya İmparatorluğu arasında gidip gelen Eflak, Boğdan, Baserabya, Transilvanya topraklarında gelişti.[565] Bölgede Birinci Dünya Savaşı'na son veren son antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte, Batılılaşmanın gerekli ve yeterli koşulu gibi görünen ulus-

[563] Murat ÖNSOY, *a.g.e.*, s. 438
[564] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 439
[565] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 441-442

devlet kurma sürecinin önlenemezliği açıkça görüldü ve Rumen milliyetçiliği tırmanışa geçti.[566]

18. ve 19. yüzyıllarda stratejik öneme sahip olan Rumen toprakları, Osmanlı, Rusya ve Avusturya'nın yanı sıra İngiltere ve Fransa'nın da ilgisini çekmekteydi. Avusturya-Macaristan topraklarında hatırı sayılır bir Rumen nüfusu olmasına rağmen, Rumen milliyetçiliğinin asıl gelişme sahası olan Eflak ve Boğdan'ın o dönemde Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dâhil olması dolayısıyla, Rumen milliyetçiliğinin merkezi Avusturya-Macaristan değil Osmanlı İmparatorluğuydu. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak kurulan Romanya'nın, Avusturya İmparatorluğu'ndaki Rumenler için bir cazibe alanına dönüşmesi ve Romanya ile birleşme talepleri İmparatorluğu korkutmaktaydı.[567]

3.4.1.2. Çekler

Çek millî kimliği 18. yüzyılın sonlarında, Çek aydınlar Joseph Dobrovsky ve Jose Jungman önderliğinde yapılan, millî edebiyat çalışmaları ve millî tarih yazımı ile Latin ve Alman etkisi altında oluşturulmuştur. Çekler en büyük mücadelelerini kendilerini Almanlaştırmaya çalışan Avusturyalılara karşı verdiler. Bohemya'da yoğun olarak kullanılmakta olan Latince yerine, Almancayı getirmek için bir dizi çalışmaya girişen Avusturyalılar, Prag'da çıkardıkları Almanca dergiler ve Prag Üniversitesi'ne gönderdikleri Alman bilim adamları sayesinde, Alman edebiyatını yaymayı kısmen de olsa başardılar. 18. yüzyılın sonunda İmparatoriçe Maria Teresa döneminde, Bohemya'daki okullarda Almancanın yanında Çek dili de öğretilmeye başlandı. 6.5 milyon nüfusla, İmparatorluğun üçüncü en kalabalık grubu olan Çekler, 18. yüzyılın başlarında politikada fazla aktif değildiler. [568] En güçlü siyasi parti Alman liberallerinin partisiydi.[569]

Çeklerin politikaya aktif katılımları, Almanlara karşı ittifak arayan Macarlar için çok önemliydi. 1868 yılında Macarların Avusturya İmparatorluğu'ndan elde ettiği siyasi haklar, Çekleri de heyecanlandırmıştı. Kendilerinin de Macarlar gibi hareket etmesi durumunda siyasi haklar elde edebilecekleri düşüncesiyle, Bohemya üzerinde hak talep etmeye başladılar. Bu talepler daha en başında, Habsburg Hanedanı'nın gölgesinde

---

[566] Stefanos YERASİMOS, *Milliyetler ve Sınırlar, (Çev: Şirin Tekeli)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 21
[567] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 441-442
[568] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 442
[569] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 55

hareket eden Çek siyasetçiler tarafından reddedildi. 1882 senesinde, Çek Milliyetçileri tarafından Prag Üniversitesi, Charles Üniversitesi ve Prag Alman Üniversitesi olarak ikiye ayrıldı. Böylece Çekler kendi dillerinde eğitim ve araştırma yapabilecekleri bir üniversiteye kavuştular.[570]

3.4.1.3. Slovaklar

Slav kökenli gruplar olmasın rağmen kendileri ile ortak geçmişi paylaşan toplulukların olmaması Slovakların Habsburg topraklarında yalnız kalmalarına sebep olmuştur. Ayrıca yaşadıkları arazinin tarıma elverişli olmamasından dolayı zenginleşememe mişlerdir. Sekizinci yüzyılda Büyük Moravya İmparatorluğunun yıkılışından itibaren bağımsız devlet kuramamış, gelişememiş ve Macarların idaresinde kalmışlardır.[571]

19. yüzyıl süresince Çeklerle birlikte hareket eden Slovakların, kendi millî bilinçlenmelerine öncülük eden Ľudovít Štúr, Joseph Miroslav Hurban ve Michal Miroslav Hodža gibi isimler, geçmiş kahramanlıkların anlatıldığı bir Slovak tarihi oluşturdular. Bütün Slovakya'yı dolaşıp Slovak milliyetçiliğini yaydılar. Ľudovít Štúr, Macarlara karşı verilen mücadelede, Çek dilinin Slovak halkının ihtiyaçlarını karşılayamayacağı ve Slovakların kendi dillerini benimsemelerinin gerektiğini belirtip, bu doğrultuda ortak bir Slovak dili oluşturmuştur. Slovak dilinin oluşturulması, Çek aydınlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 1845 yılında Slovak dilinde yayınlana siyasi bir gazete ile millî bilinci Slovak halkına yaymayı başarmıştır.[572]

3.4.1.4. Lehler

Rus Ordusunun 1792 tarihinde Polonya topraklarına girmesinin ardından; Prusya, Rusya ve Avusturya arasında üçüncü kez parçalanmasının ardından, Lehlerin bağımsız devleti sona ermişti.[573] Bu parçalardan Avusturya sınırlarına düşen Güney-Doğu Polonya'ya Galiçya ismi verildi.[574]

---

[570] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 442

[571] Emre SARAL, AVRASYA ETÜDLERİ, 37, 2010-1, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Slovakya'daki Macar Azınlık ve Bunun Slovakya - Macaristan İlişkilerine Etkisi, s.135

[572] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 442-443

[573] Lehistan'dan Bugünkü Polonya'ya, Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin Resmi Tanıtım Kitabı, Ankara 2003, s.12

[574] Lehistan'dan Bugünkü Polonya'ya, *a.g.e*., s.16

19. yüzyıla damgasını vuran Milliyetçilik akımı, Lehler arasında da hızla yayıldı. Başlangıçta Avusturya İmparatorluğu'nda özerklik için bastıran Lehler, ilerleyen zamanlarda Macarların başarılarından etkilenerek millî devlet kurma mücadelesine giriştiler. Leh milliyetçisi şair Adam Mickiewicz, 19. yüzyıl romantizminin etkisi altında yazdığı şiirleriyle Leh milliyetçiliğini eserleriyle körüklemiştir. Ünlü besteci Frédéric Chopin, Leh millî tarihinden esinlenerek sayısız esere imza atmıştır. Aydınlar arasında yayılan milliyetçilik, daha sonra giderek aristokratlar ve en son köylü ve işçiler arasında taraftar bularak, Leh toplumunu bütünüyle sarmıştır.[575]

Leh nüfusu hem Avusturya hem de Rus İmparatorluğu'nda yoğun olarak bulunmaktaydı. Ancak Lehler Avusturya-Macaristan'da, Rusya'da olduğundan daha özgür bir ortamda yaşıyorlardı. Ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun iç dengelerinde önemli bir yere sahip olduklarından birtakım yönetimsel hakları vardı. Örneğin, yoğun olarak yaşadıkları Galiçya'yı, Viyana'da temsil etme hakkına sahiplerdi. Galiçya'ya özgürlükçü ortamı nedeniyle, Rusya ve Prusya Lehleri tarafından gıptayla bakılmaktaydı. Bu bakımdan Leh bağımsızlık mücadelesi daha çok Rus topraklarında gerçekleşti. 1846 yılında Leh Demokrasi Cemiyeti adındaki milliyetçi grup tarafından Avusturya Lehleri isyana teşvik edilmişse de, köylü sınıfının Avusturya soylularından daha baskıcı diye niteledikleri Leh soylu sınıfına başkaldırmasıyla isyan fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Avusturya tarafından sert bir şekilde bastırılan isyan sonrası kan kaybeden Leh milliyetçiliği, 1848 İhtilali'ne hazırlıksız yakalanmıştır. 1800'lerin sonlarına doğru Krakow'da kurulan üniversite Leh aydınlarının merkezi haline gelmiştir.[576]

3.4.1.5. Ruthenler (Ukraynalılar)

Macaristan'ın yoksulları olarak adlandırılan ve aslen Ukrayna'lı olan bu azınlık, 16. Yüzyıl sonunda Türk-Macar savaşları nedeniyle boşalan yerlere başka yerlerden gelenlerin yerleşmesi sonucu, kuzeydoğu da Macar ve Alman köylerini, dağlık bölgelerden gelerek işgal etmişlerdir.[577]

Ruthenya ise, Avusturya İmparatorluğu'nda Ukraynalıların yaşadığı topraklara verilen isimdir. Leh nüfusu gibi Ukrayna nüfusu da, Rus ve Avusturya İmparatorlukları

[575] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 443
[576] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 443
[577] Melek ÇOLAK, Macaristan'da Ruten Meselesi, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt/Volume XIX; Sayı/Number 2, Aralık/December 2004, s.*55*

topraklarına yayılmıştı. Ukrayna milliyetçiliğinin oluşumunda en fazla katkısı olan isim Taras Shevchenko idi. Onun önderliğinde hareket eden Ruthenler, millî bir devlete ve ortak bir dile sahip olmuşlardır. Ukrayna diline ve Shevchenko'nun yapıtlarına Rus İmparatorluğu tarafından yasaklar getirilmiştir. Rahip Aleksander Duchnovič, Avusturya İmparatorluğu Ruthenlerini aydınlatarak, Macarlaşmalarının önüne geçmiş ve millî bilinçlerinin oluşmasında büyük rol oynamıştır.

1867 Uzlaşmasıyla Ukraynalıların millî oluşumları frenlenmiş, Galiçya'da Ruthen dilinde yapılan ilköğretime Macarlar tarafından son verilmiştir. Ruthenler tekrardan bir Macarlaştırma politikasıyla yüz yüze kalmışlardır.[578]

3.4.1.6. Hırvatlar

1847 ve 1848 yılları Hırvat ve Macarların dil üzerindeki ihtilaflarının doruk noktasına çıktığı ve Hırvat idaresi altında olması gereken bölgenin sınırlarının tartışıldığı yıllardı.[579]

Avusturyalıların Almanlaştırmaya, Macarların da Macarlaştırmaya çalıştırdıkları Hırvatlar arasında, bu iki harekete tepki olarak gelişen Hırvat milliyetçiliği, 1830'lu yıllarda kültürel bir harekete dönüştü. Hırvat milliyetçiliğinin önde gelen fikir adamlarından Ljudevit Gaj, Hırvat dilinin çeşitli lehçelerini birleştirerek millî Hırvat dilini oluşturdu. 1848 İhtilalinde Avusturyalıların yanında yer alan Hırvatlar, ihtilalci Macarlara karşı savaştılar. İmparatorluğun bölünmesi ve Macarların egemenlik elde etmesi, Macar topraklarında yaşayan Hırvat azınlık için çok büyük tehlike oluşturuyordu. Hırvat Ban Jelačić Komutasında Hırvatlar, Avusturya ordusu eşliğinde Macar topraklarında İhtilalcilere karşı verdikleri mücadelede başarılı olduysalar da, yardımlarının karşılığını almak bir yana, daha otoriter bir rejim ile yönetilmeye başladılar.

19. yüzyılda Hırvat topraklarında, toprağa bağlı köleliğin Ban Macic tarafından kaldırılmasıyla, Hırvat toplum yapısı da değişime uğradı. Toprak sahiplerinin gücü azaldı ve ekilebilir topraklar halka paylaştırıldı.

Hırvat milliyetçiliğinin temelde iki prensibi vardı: Birinci ilke, dağınık halde yaşayan Hırvatları kurulacak bağımsız Hırvat Millî Devleti altında birleştirmektir ki, bu amaç doğrultusunda Hırvat politikacı Ante Starčević, 1861 senesinde Haklar Partisini

[578] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 443-444
[579] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 344

kurarak siyasal alanda mücadele vermiştir. İkinci amaç ise, dağınık halde yaşayan Güney Slavlarını (Yugoslav) birlik altına alarak Panislavizmi gerçekleştirmekti. Bu hedef doğrultusunda 1867 senesinde, piskopos Josip Juraj Strossmayer tarafından, Yugoslav Bilimler ve Sanat Akademisi kuruldu.[580]

3.4.1.7. Slovenler

Yüzyıllarca Ortaçağ Avrupasının bir parçası olarak yaşamaları gerçeğine rağmen, 18. yüzyıla kadar Slovenler arasında modern anlamda milliyetçilik kavramı gelişmemişti. Bunun temel nedeni, Slovenlerin diğer etnik gruplarla aynı haklara sahip olmaları, ayrı bir devlet kurma ihtiyacını hissetmemiş olmalarıdır. 13. ve 14. yüzyılda çoğu Sloven toprakları Habsburg Feodal Beyliğinin bir parçası idi. 1918 yılına kadar Slovenlerin büyük çoğunluğu Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Avusturya sınırları içinde yaşamışlardır. Bu gerçek, Slovenlerle Sırplar arasındaki birçok farkın anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. İlk Sloven Ulusal Programı 1848 yılında, dağınık bir şekilde yaşayan Slovenleri tek bir çatı altında toplamak amacıyla oluşturuldu. Slovenlerin Orta Çağ devlet geleneği olmadığından, istekleri doğal hukuk ilkelerine dayalıydı.[581]

Napolyon'un seferleri sırasında milliyetçi akımlarla tanışan Slovenler, 1848 İhtilali sırasında bir bildirge yayınlayarak Birleşik Slovenya taleplerini dile getirdilerse de, o dönem İçin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki halkların geneli gibi, onlar da isteklerine erişemediler. Çeşitli Sloven lehçelerini birleştiren, Slovence'yi yabancı kelimelerden arındıran ve Sloven edebiyatının oluşmasında en fazla katkısı olan isim dilbilimci Jernej Kopitar'dır. Sloven bir aydın olan Janez Blajvajs de çıkardığı bir dergiyle, Sloven kültürünü alt tabakalara yaymayı başarmıştır. 1848 İhtilalini imparatorluktaki birçok azınlık gibi coşkuyla karşılayan Slovenler, taleplerinde bir ikilikle karşı karşıyaydılar. Bir kısım, imparatorluk içinde daha fazla yetkilere sahip bir Slovenya isterken; öteki kısım da diğer Slav milletleriyle birleşerek Yugoslavya'yı kurmayı amaçlamaktaydı.[582]

---

[580] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 444
[581] Ezeli AZARKAN, *a.g.m.*, s.55
[582] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 444

3.4.1.8. Sırplar

18. yüzyılın sonlarına doğru Avusturya İmparatorluğu topraklarında doğan Sırp milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında da yankı bulmuştur.[583]

Sırplar Batı Balkanlarda geniş bir bölgede yaşamakla birlikte ulusal hareketin merkezi Belgrad Paşalığı yapılmış olan Semendire Sancağı olacaktır.[584]

1804'te Osmanlı İmparatorluğu'nda, Kara Yorgo önderliğinde yeniçeri baskısına karşı ayaklanan Sırpların mücadeleleri, daha sonra millî mücadele halini almış ve 1815 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı yarı bağımsız bir Sırp prensliğinin kurulmasına kadar varmıştır. Kendi yönetimleri altında Sırp milliyetçiliğini kolayca yayan Sırp aydınlar, Büyük Sırbistan'ı kurmayı kendilerine hedef olarak belirledi. 1844 yılında Sırp lider Gâraşanin tarafından gönderilen muhtırada da belirtildiği gibi, Sırbistan'ın izleyeceği yayılmacı politikanın, Sırplarla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu karşı karşıya getirmesi kaçınılmazdı. 1878 senesinde ise Berlin Antlaşması ile bağımsızlıklarını kazanan Sırplar, Bosna'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilmesini engellemeye çalışmaktaydı. 18. yüzyılın sonlarında gelişen Habsburg düşmanlığı, 1914 senesinde Bosna'nın Avusturya Macaristan'a ilhak karşısında doruk noktasına ulaşmış, Arşidükün Sırplar tarafından öldürülmesi de I. Dünya Savaşı'nı tetiklemiştir.[585]

Görüldüğü üzere Avrupalı güçlerden iç bölünmeye karşı en hassas olanların biri ve belki de en önemlisi, içlerinde bulunan milletlerden dolayı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ydu.

1914'ten önce üç büyük imparatorluğun, yani Rus, Alman, Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının egemen oldukları topraklarda on devlet kuruldu. Bunların sekizi yeni kurulmuş devletlerdi. Bu küçük küçük devletlere bölünme, halkların isteklerine uygundu. Savaş sırasında, hükmü altında bulunduğu ülkeye başkaldırmamış olan ulusal azınlıklar, hiçbir zaman bir ülkeye karşı bağlılık göstermemişlerdi. Avusturya'da Çeklerin, Slovenlerin, İtalyanların imparatorluk rejimine karşı oluşu, daha 1917'de parlamento toplanır toplanmaz ortaya çıktı. Başkomutanlık, daha 1914 sonbaharında Ruslara kitle halinde tutsak olan Çek

---

[583] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 444
[584] Barbara JELAVİCH, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 100
[585] Murat ÖNSOY, *a.g.e.,* s. 444

alaylarının bağlılığına hiçbir zaman güvenemedi. Macaristan'daki Transilvanya Romanyalıları, 1915'de ulusal isteklerini ileri sürdüler.[586]

Her yerde aydınlarla papazlar, ulusal hareketin öncüleri olmuşlardı. Bu hareketler başka ülkelerdeki göçmenlerin kurdukları Ulusal Komitelerce yönetiliyordu. Masaryk, Beneš ve Stafanik'in başında bulunduğu Londra ve Paris'teki Çek komitesi, Moskova'daki Çek komitesi, başında Trumbić'in bulunduğu Londra'daki Yugoslav komitesi, Paderewski'nin başkanlığındaki Paris, Polonya komitesi gibi. Bu gruplar propaganda çalışmalarıyla, İtilaf Devletlerini ulusal azınlıklar sorunuyla ilgilendirip, bu kuvvetten yararlanabileceğine inandırdıkları ölçüde önemli bir iş başarmışlardı. Kuşkusuz ki göçmenlerle ülkede kalmış yurttaşları arasında tam bir anlaşma yoktu. Ulusal komiteler baskı altında bulunmadıkları için, içerideki direnme hareketinin yapamadıkları bir atılganlık gösteriyordu. Ateşkes sırasında bunlar arasında güçlükle uyum sağlanabildi (Polonya'da olduğu gibi). Bununla birlikte kişiler ve kümeler arasındaki gariplikler, yabancı boyunduruğundan kurtulan halkların sevincini gölgeleyememiştir.[587]

Bununla birlikte ortaya çıkan bu devletlerin sınırı belli değildi. Topraklarını nereye kadar uzatabilecekleri ise kafada soru işaretleri yaratmaktaydı. Bu devletler kuruluşlarını ve yeniden doğuşlarını ulusallık ilkesine borçluydular. Oysa bu ilkenin uygulanmasının, Başkan Wilson'un sandığından daha zor olduğu anlaşıldı. Her yerde, dil, din, gelenek bakımından ayrı hakların karışık olarak yaşadığı sınır bölgeleri vardı. Kaldı ki, yeni devletler ulusallık hakkını savunmakla yetinmiyor, Wilson ilkelerinin kendilerine verilmesine izin vermediği bölgeleri de sınırları içine almak için, ekonomik ve stratejik kanıtlar ileri sürüyorlardı. Bununla beraber, tarihî haklarının da tanınmasını sağlamaya çalışmaktaydılar. Çeşitli halkların karışık halde bulunması çoğu kez, eski egemen devletler tarafından yapılan bir sömürgeleştirmenin sonucudur demekteydiler.

Şunu da belirtmekte fayda var. Yeni kurulan bu devletler, aşırı saldırgan bir milliyetçilik güdüyorlardı. Savaşın uzun süren kahırlarına katlandıktan sonra, bu şiddetli silkinmede şaşılacak bir yan yoktu. Fakat İtilaf Devletlerini ve ortaklarını büyük zorluklar karşısında bırakıyorlardı. Bu yeni devletler, topraklarını sadece savaştan yenik çıkan devletlerin zararına genişletmeyi istemekle yetinmiyor, devletlerarasındaki sınırların saptanması konusunda da bir uzlaşmaya varmayı kabul etmiyorlardı. Örneğin,

---

[586] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 499-500
[587] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 500

Polonya ile Çekoslovakya arasında Teşen arazisini ele geçirme planları başlamıştı bile. Polonya da Litvanya'da Vilno bölgesini ele geçirmek istiyordu. Temeşvar beyliğinin durumu da Romanya ile Yugoslavya arasında anlaşmazlık çıkmasına neden olmuştu. Böylece hırsların şahlanması yüzünden, dil ve etnik bakımdan dünya haritasının yeniden çizilmesi işi, Wilson ilkelerini çetin bir sınava soktuğu gibi, barış konferansına da büyük zorluklar çıkaracak gibi görünmekteydi.[588]

Kimi tarihçiler, Tuna bölgesinde var olan milliyetçi gerilimlerin dağılma sürecinden daha sonra, önceleri hiç olmadığı kadar kötü bir hal aldığını düşünmektedir. Ne var ki, Avusturyalı Almanlar ve Hırvat aristokrasisi dışında, farklı halkların, çöken hanedanlığın yeniden yapılandırılmasına yönelik bir arzuları yoktu.

Bu arada bir yandan da barış mimarları Polonya'yı, Çekoslovakya'yı ve Romanya'yı memnun etme telaşı içinde, Avusturya-Macaristan'ı görmezden gelme eğilimi içine girmişlerdi. Herkes gibi yeni sınırları çizen arazi komisyonları da, yalnızca Almanca konuşan bölgeleriyle yetinen küçük Avusturya ve elindeki Hırvatistan ve Slovakya'dan mahrum kalan Macaristan'ın, güçsüz durumda kesilip parçalanmayı bekler halde yatmakta olduğunu varsaymaktaydı. Kendi kaderini tayin ilkeleri çerçevesinde Avusturya ile Macaristan açısından neyin adil olacağı, sağ kalmaları için nelerin gerekli olduğu gibi konular, Paris'te pek de üzerinde durulan konular değildi. Zaten bu ülkelerin ikisi için ayrı komisyonlar kurulmuş da değildi.[589]

Şunları da unutmamak gerekir ki, Orta Avrupa'nın Slav halklarına, barış antlaşması tarafından cömertçe davranıldı. Müttefikler onların yararına her türlü çabayı gösterdi. Bunlar Wilson'un kendi kaderini kendi belirleme ilkesini ve aynı zamanda müdafaa edilebilecek sınırları, sanayi ve tarım potansiyellerinin ikisine de sahip olan iktisadi bir temeli içeriyordu. Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya, sınırları en ümitsiz karamsarların korktuğundan bile fazla daralmış olan, Avusturya veya Macaristan'ın her ikisinden de, çok daha büyük ve kalabalık devletler olarak ortaya çıkacaktı.[590]

Her bir milliyetin farklı hedef ve talepleri vardı. Mesela Çek milliyetçisi Beneš'in en çok istediği şey, ülkenin Barış Konferansı tarafından tanınmasıydı, ama sınırı yer yer dışarıya doğru itip genişletmeyi de istiyordu.

---

[588] Pierre RENOUVİN, *a.g.e.,* s. 501
[589] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 235
[590] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 235

Çeklerin kendi taleplerini destekleyecek pek çok argümanları vardı. Görkemli tarihleri, özgürlüğe duydukları derin sevgi, aklı başında, çalışkan özellikleri söz konusuydu. Çevrelerindeki daha düşük nitelikli insanlar hemen boyun eğerken, onlar Bolşevizme karşı dikiliyorlardı. Aynı zamanda, Slavlar arasında en ilerlemiş grup onlardı. Onlar Batı uygarlığının kalesi niteliğindeydi. Çekler, Yüksek Konsey'de sunum yaparken, Polonya'dan birkaç parçaya talip olmuş, Macaristan'ın Tuna boyunda büyük nehrin güneye, Karpatlara doğru döndüğü yerdeki bir parça toprağını da istemişti. Eski Bohemya ve Moravya sınırlarının kuzeyinde ve güneyinde bulunan Alman ve Avusturya topraklarından da istedikleri vardı, çünkü böylelikle Çekoslovakya'nın daha düzgün ve daha savunulabilir bir sınıra sahip olabileceğini söylüyordu. Beneš, özel sohbetlerinde bunların kendi talebi olmadığını, ne yazık ki kendisini buna Kramář gibi milliyetçilerin zorladığını ileri sürüyordu.[591]

Çekoslovakya'nın doğudaki kuyruğunda da, Karpatların güneyinde Ukrayna dili konuşan yeri istemekteydi. Dayanağı, orada yaşayan Rutenyalıların Slovaklara çok benzeyen insanlar olmasıydı. Çekoslovakya onları kanadının altına almaya hazırken, zavallıları Macar yönetimi altında bırakmanın kalpsizlik olacağına işaret etmekteydi. O toprak parçasını da Çekoslovakya'ya katınca, ülke artık Romanya'yla sınır komşusu oluyordu.

Bir iki isteği daha vardı. Almanya'nın güneyinde Dresden'in hemen doğusunda bazı Slavlar yaşıyordu. Bu insanlar Çekoslovakya'ya kendilerini koruması için yalvarmışlardı. Bu, özünde ahlaki bir sorundu ve Beneš onu Barış Konferansı'na bırakmıştı. Ayrıca Çekoslovakya'nın dostlara ihtiyacı vardı. Çünkü üç tarafı Almanlarla ve Macarlarla çevriliydi. Belki Avusturya ile Macaristan arasından güneye inen bir koridor düşünülebilir, ülkeyi Yugoslavya'ya bağlayabilirdi. Lloyd George'a göre bunlar çok küstahça ve savunulamayacak taleplerdi. Hiçbir zaman gerçekleşmeyen bu koridor aslında Masaryk'in Slav Federasyonu rüyasını temsil etmekteydi. Beneš Fransızlara, Polonyalıların, Yugoslavların ve Çekoslovakların ne kadar çok ortak yönleri olduğunun bilincine vardıkları konusunda güvence vermekteydi.[592]

Bu arada Çekler güçlükleri hafife almaya çalışıyorlardı. Slovakya'da 650 bin kadar Macar'ın yaşadığını kabul ediyorlardı, ama 350 bin Slovak da dışarıda bırakılıyordu. Macarların yakınacak bir durumu yoktu. Slovakları Macarlaştırmaya

[591] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 235
[592] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 234

çalışmış, başaramamış, binlercesini göçe zorlamışlardı. Çeklerin kendilerini savunmak için, dağlardan, tepelerden geçen eski sınırlara da ihtiyacı vardı. Amerikalı uzmanlardan biri alaycı bir ifadeyle, "Bohemya'da tarihî sınırlar istiyorlar, çok sayıda Alman'ın böyle devralınmayı istemeyen sesine de hiç aldırmıyorlar. Slovakya'da ise milliyet haklarına sığınıyorlar, Macarların eski ve çok sağlam çizilmiş tarihî sınırlarına kulak bile asmıyorlar." diyordu.[593]

Herkesi en çok uğraştıran sınırlar, Slovakya-Macaristan sınırıydı. Bölgenin genelde Slovak ve Macar olan nüfusu çok karışıktı. Ayrıca Tuna'nın doğusunda da net coğrafi özellikler yoktu. Fransızlar, Çeklerin esasta Macar olan toprakları talep etmesini destekliyor, İngilizlerle Amerikalılar desteklemiyordu. Çeklere Almanya'dan, Avusturya ve Macaristan'dan istedikleri toprakların birazını vermeyi öneren rapor, çeşitli anlaşmalar hazırlandıkça, parça parça kabul edildi. 4 Nisan günü, Almanya Anlaşması'nın zorlayıcı şartları üzerinde yoğun tartışmaların ortasında bulunan Dörtler Konseyi, Bohemya Krallığı'nın eski sınırlarını korumanın daha iyi olacağına çabucak karar verdi. 12 Mayıs'ta aynı tutumu bir daha benimsedi, Çekoslovakya ile Avusturya arasındaki eski sınırı da onayladı.[594]

Dolayısıyla, Çekoslovakya'nın Macaristan sınırını kararlaştırmak daha da uzun sürdü. Nedeni biraz, Macaristan Antlaşması'nın gecikmesiydi. Önce araya Mart sonundaki komünist İhtilali girmiş, ardından daha başka çatışmalar çıkmıştı. Barış Mimarlarına tek isteklerinin Bolşeviklere karşı savaşmak olduğu yolunda güvence veren Çekler, ihtilalden hemen sonra Macaristan topraklarını almak üzere ilerledi. Çek kuvvetleri Macar topraklarında çok önemli demiryollarına el koyduktan sonra, son kalan Macar kömür madeninin almak istedi. Haziran başında Macarlar karşı saldırıya geçti. Çekler hemen barış mimarlarına çağrıda bulundular. Çok şaşırmışlar ve Macarları kışkırtmış olduklarının düşünülmesine içerlemişlerdi.[595]

Çek kuvvetleri daha çok Almanya sınırına mevzilenmiş, eğer Almanya antlaşmayı imzalamayı reddederse hemen saldırmaya hazırlanmıştı. Macarlar işte tam o sırada, Slovakları savunmasız görünce ilerlediler. Çekler bu fırsattan yararlanıp, Macar topraklarından yeni parçalar istediler. Örneğin daha fazla demir yolu hattı, Tuna'nın güneyinde bir köprü başı talebinde bulundular. Müttefikler bu arada, çıkan çatışmaya ciddi şekilde kaygılanmaya başlamış olduklarından, bu taleplerin çoğunu reddettiler.

[593] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 235
[594] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 235-237
[595] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 237

Tek istisna, Tuna kıyısında, nüfusunun çoğu Alman olan Bratislava kenti oldu. Orası, Çekoslovakya'nın bir Tuna limanına ihtiyacı olduğu gerekçesiyle onlara verildi. Ama Çekoslovakya yine de, eskiden Macaristan'a ait olan pek çok toprağın sahibi ve bir milyon kadar Macar'ın yöneticisi durumuna geldi.[596]

Diğer taraftan, 17 Şubat 1919'da Sırp, Hırvat ve Sloven heyetleri, Yüksek Konsey toplantısına davet edildiler. Hemen hemen yüz kişiden oluşan heyet, Güney Slavların neredeyse her türlüsünü içermekteydi. Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Bosnalılar, Karadağlılar, üniversite profesörleri, askerler, Viyana parlamentosundan eski vekiller, Belgrad'dan diplomatlar, Dalmaçya'dan hukukçular, radikaller, kralcılar, Ortodokslar, Katolikler ve Müslümanlar hep bir aradaydı. Üyelerin pek çoğu birbirini tanımıyordu. Savaş sırasında, ya Sırbistan'ın ya da Avusturya-Macaristan'ın askeri olarak karşı cephelerde savaşmışlardı. Heyet olarak da Balkanlardaki o büyük bölünme çizgilerini yansıtmaktaydılar. Bu çizgilerden biri kuzey-güney doğrultusunda olup, batıdaki Katolikliği doğu Ortodoksluğundan ayıran çizgiydi. Diğeri de kuzeydeki Hristiyanlığı, güneydeki İslamiyetten ayıran yatay çizgiydi. Adriyatik tarafından gelen delegeler, yani özellikle Slovenlerle Hırvatlar, İtalya'dan gelebilecek tehlikelere karşı güvenlik konusunda duyarlıydılar. Bir zamanlar Avusturya-Macaristan'a ait olan limanlar ve demiryolları üzerinde kontrol istiyorlardı ama doğu sınırı konusunda kayıtsızdılar. Sırbistantan'dan gelen Sırplar ise, Dalmaçya ile İstiria'yı verip, karşılığında kuzeyden ve doğudan daha çok arazi almaya yatkındılar.[597]

Heyetin Sloven ve Hırvat üyeleri Yüksek Konsey'e halkının çoğu İtalyan olan Trieste kentini istediklerini bildirdiler. Ayrıca Hırvatistan'ın geleneksel sınırlarının kuzeyinde, Macaristan'da bulunan Başka ve Baranya kentleri ile Banat'ın Romence konuşan bölümleri ve Klagrnfurt çevresindeki Almanca konuşan bölgeleri de istiyorlardı. Bu yerlere ek olarak Mejmurje ve Prekomurje ismindeki iki küçük yeri de istiyorlardı. Çünkü heyete göre buralarda Hırvat ve Slovenler çoğunluktaydı ama Macarlar tersini iddia ediyordu. Bir süre tartışıldıktan sonra buraların verilmesi onaylandı. Ama Baranya ile Başka'nın kaderi tartışmalara takıldı, karar verilmesi çok daha uzun sürdü.

Sonuçta ortaya çıkan ülke, Sırbistan'dan üç kat daha büyüktü ama eskisinden bile çok düşmanı vardı. Yeni devlet, Karadağ'ı, Slovenya'yı ve Bosna'yı

[596] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.,* s. 238-240
[597] Oral SANDER, *a.g.e.,* 2007, s. 113

Avusturya'dan, Hırvatistan'la Banat'ın bir kesimini Macaristan'dan almış, ayrıca Arnavutluk'la Bulgaristan'dan da parçalar koparmıştı. Barış Konferansı'nda da sık sık ortaya çıktığı gibi, önemli olan yalnız ülkeyle içinde oturanların kaderi değil, Avrupa barışının ileride muhtaç olacağı ittifaklar ağıydı.[598]

Neticede Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasını fırsat bilen Sırp, Sloven ve Hırvatlar birleşerek Sırp, Sloven ve Hırvat Krallığı (SSHK)'nı kurmuşlardı.

Birleşme ve 1921 Anayasasının kabulüne kadar geçen süre içinde ise geçici yönetim belirlendi, devletin sınırları çizildi ve barış antlaşması imzalandı.[599]

Sırbistan'dan ve ortadan silinen Avusturya-Macaristan'ın güney kesimlerinden oluştuğu için, sonunda ona Yugoslavya, yani "Güney Slavlar Ülkesi" dendi. Pek çok kimsenin bugüne kadar hâlâ sandığı gibi o ülkeyi Barış Konferansı yaratmış değildi. İtalyan milliyetçiler, Yugoslavya'yı esas düşman olarak damgalamakta hiç gecikmediler (çünkü Avusturya Macaristan ortadan kalkınca o rol boş kalmıştı). İngiltere'yle Fransa önce İtalya'ya uydular, yeni kurulan devleti tanımayı reddettiler. İtalya'ya pek sempati duymayan bu ülkenin, Balkanlarla ilgili ihtiraslarını da anlayışla karşılayamayan ABD ise, Yugoslavya'yı Şubat ayında tanıdı. İngiltere ve Fransa bu işi ancak Haziran ayında yaptılar.[600]

İtalya'nın konferanstaki taleplerine gelince; Afrika, Ortadoğu ve Avrupa'yı içine alan üç bölgedeydi. Ama sorunu yaratan asıl Adriyatik'teki talepleri, özellikle Fiume limanı olmuştu. Kavga toprak kavgasıydı, ama aynı zamanda ilke sorunuydu da, çünkü İtalyanlar kendilerine eski diplomasi yoluyla vaat edileni isterken, Amerikalılar yeni diplomasi konusunda ısrarlıydı. Kişilik çatışması da vardı. Bu esas olarak Wilson'la İtalyanlar arasında, özellikle de dışişleri bakanı Sonnino arasındaydı. Asıl mesele (Amerikalıların tiksintiyle nitelediği gibi) yağmayı paylaşmak mıydı, yoksa sınırları etnik çizgilere göre çizmek miydi? Wilson bunu bir prensip meselesi sayıyordu; nedeni de, İtalya'nın istediği şey ona İngiltere veya Fransa tarafından, gizli Londra Anlaşması'yla vaat edildiği içindi ya da orada nüfusun çoğu Slavlar olduğu içindi (bu da kendi kaderini tayin hakkı ilkesini ihlal etmek demekti), ya da belki her iki neden de geçerliydi.[601]

---

[598] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 124-127
[599] Ezeli AZARKAN, *a.g.m.,* s. 57
[600] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 11
[601] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 25

Gerçi savaş sırasında Avrupalı Müttefikler, kendilerine ait olmayan toprakları cömertçe başkalarına vermeye her zaman hazır olduklarından, İtalya'nın ulusal hayalini de yerine getirmeye söz vermişlerdi. İtalya içinde yaygın bir slogan, "Trento'dan Trieste'ye kadar" der durur, yani İtalya'nın İtalya olarak doğduğu günden beri, Avusturya-Macaristan tehdidiyle, sorun olan o duyarlı kuzeydoğu sınırından söz ederdi. Ama 1915'te, Londra Anlaşması hazırlanırken, İngilizlerle Fransızlar daha da cömert davranmış, Avusturya-Macaristan'ın Adriyatik kıyısından, Dalmaçya sahilinden bir şeritle birkaç adayı, Arnavutluk'taki Vlore limanını (İtalyanca'da Valona), ayrıca Arnavutluk'un orta bölgesinde koruyuculuk hakkını, Anadolu'nun batı kıyısındaki On İki Ada'yı, Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kalkması halinde de, oradan da bir pay vereceklerini vaat etmişlerdi. Tüm bu durumlar Barış Konferansında güçlük yaratmıştı.[602]

Özellikle Fiume, hem İtalyan milliyetçilerin programı, hem de Wilson'un buna karşı durma kararlılığı açısından, çıban başı durumundaydı. Barış Konferansında kriz çıkarabilecek bir yer de sayılmazdı. Her şeyden önce güzel ya da seçkin bir yer değildi. Küçük ve işlek bir limandı. Savaş öncesinde, Macaristan'ın Adriyatik'e çıkış noktası olarak iş görmüştü. Halkı, Orta Avrupa' da sık sık karşılaşıldığı gibi, karışık bir halktı. Aralarında az sayıda Macar, varlıklı bir İtalyan orta sınıf, çoğu Hırvat olan geniş bir de işçi sınıfı vardı. Fiume'de İtalyanlar küçük bir çoğunluk oluşturuyordu, ama kent etekleri sayılan Susak bölgesi hesaba katılırsa, çoğunluk Hırvatlara geçiyordu. Savaş öncesinde yerli İtalyanlar, aralarında İtalya'dan duygusal biçimde söz edip Macar mercilerden yakınırlardı, ama anavatanla birleşme ihtimalinin inandırıcılık kazanması ancak 1918' de ortaya çıkmıştı.[603]

Macaristan ise bambaşka bir konuydu. 1919'da Bolşevik olmuş, oysa Avusturya sosyalist kalmıştı. Macaristan komşularının çoğuyla kavgalıyken, Avusturya barış içindeydi. Macaristan cezayı hak ederken, Avusturya anlayışı hak ediyordu. Ayrıca Avusturya'nın, Almanya'dan ve Macaristan'dan farklı olarak, bir tehdit sayılamayacak kadar küçük ve fakir olması da bu tutuma yardımcı oluyordu. Güçlü milliyetçilik duyguları yoktu, çünkü hiçbir zaman bir ülke olamamış, yalnızca Habsburg topraklarının parçası olmuştu.

---

[602] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 25
[603] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 26

Başka herkes gibi Macarlar da gözlerini Amerikalılara çevirmişti. Tüm umutlar Wilson'daydı. Bunun Macarlar gözündeki anlamı, ülkenin içinde yaşayan ve Macar olmayanların kendi kaderini tayin hakkı değil, Macaristan'ın tarihî sınırlarının bozulmamasıydı. İkide bir İsviçre'den söz ediliyordu. Orası bölgesel özerkliğin, farklı dillerin ve diğer hakların Orta Avrupa'daki baş örneğiydi. Károly hükümeti işe koyuldu, o yolda yasaları meclisten geçirmeye çalıştı. Fakat İngilizlerle Amerikalılar soğuk bir tavır içindeydi, ama Fransızlar resmen düşmanca bir tutum seçmişlerdi.[604]

Fransız politikasının aslında iki temel amacı vardı, biri Rusya Bolşevizmin yayılmasını tıkamak, diğeri de Almanya'ya yönelik karşı dengeler yaratmaktı. Bunlar Macaristan'ın komşusu olan Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya gibi ülkelerdi. Sadece İtalyanlar anlayışlıydılar, o da Macaristan'ı Yugoslavya'ya karşı kullanma umutlarından kaynaklanıyordu. Hem Çekoslovakya'nın, hem de Romanya'nın taleplerini müttefik birer ülke olarak sunmaları da, Macaristan'ın durumuna elbette ki yardımcı olmuyordu.[605]

Macaristan'ın sınırlarının, Çekoslovakya komisyonu ile Romanya ve Yugoslavya komisyonunda bölük pörçük çizilmiş olması da işleri karıştırıyordu. Macaristan zaten toprağının çoğunda kontrolü Barış Konferansı başlamadan önce elden kaçırmış durumdaydı. Fransızlar Sırpların kuzeyde Macar topraklarına girmesine, Çeklerin Slovakya'yı almasına, Romenlerin batıya ilerleyip Transilvanya'yı işgal etmesine izin verdiler.

Yüksek Konsey tam olarak ne yapılacağına karar veremeden, Macaristan'da bir ihtilal çıktı. [606] Zaten kötü durumda olan ülkeye bir de Bolşevizmin damgası vuruldu. Barış mimarları da yardımcı olmak için fazla bir şey yapmadı.

Nitekim ertesi gün Károly'nin hükümeti düştü, kendisi de sürgüne yollandı. Yerine bir ihtilalci olan Belá Kun geçti. Belá Kun I. Dünya Savaşı'nda Ruslara karşı savaşırken esir düşmüş bir isimdi. 1918'de serbest kalınca Moskova'ya gitmiş, Lenin'le ve diğer Bolşeviklerle tanışmış, yeni Macar Komünist hareketinin lideri olmuştu. Savaş bittiğinde, elinde yeni dostlarının sağladığı altınlar ve sahte belgelerle, ihtilali yaymak amacıyla Macaristan'a dönmüştü. 22 Mart'ta Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'ni ilan

[604] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 256
[605] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 256
[606] Coşkun ÜÇOK, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 235

etti. Harika bir zamanlama ile attığı hamle sonucu mevki sahibi oldu. Belá Kun yönetimi 1919 yılının Ağustos ayı başına kadar yönetimde kalacaktı.[607]

Romenlere gelince, onların Barış Konferansı'ndan beklentileri çok yüksekti. Macaristan'ın en büyük bölümlerini istiyorlardı. Romanya Rusya'dan da Baserabya'yı istiyordu. Zaten orası Romenlerin işgali altındaydı. Kuzeyde Avusturya'dan da Bukovina'yı alma peşindeydiler. Romanya'nın talepleri çok büyüktü ama bunları elde edebileceği bir konuma sahip olduğu da ortadaydı. Onları durduracak bir Rus kuvveti yoktu. Macaristan ile Avusturya da kötü durumdaydı. Romanya harekete geçip Macaristan'ın Transilvanya Bölgesi'ni ve Bukovina'yı işgal etti, sonra Barış Konferansı'nın son kararını beklemeye başladı. Balkanlarda Romanya, Banat'ı istediği için zorluklarla karşı karşıyaydı, çünkü aynı yeri Yugoslavya da istiyordu.[608]

31 Ocak 1919'da Romanya ile Yugoslavya'nın temsilcileri Yüksek Konsey'in karşısına çıktılar. 1 Şubat günü Romanya Başbakanı Britianu, Romanya'nın taleplerinin tam listesini ortaya çıkardı: Banat, Transilvanya, Rusya sınırındaki Baserabya, kuzeyde de Bukovina. Bunların hepsinin tarihsel ve etnik açılardan Romanya'nın parçası olduğunu söylüyordu. Müttefikler Bukovina ile Baserabya'ya kolay razı oldular. Zaten birini Bolşevik Rusya'ya, Ötekini de Bolşevik bir Macaristan'a geri vermeye hevesli değillerdi. Transilvanya çok daha geniş bir alan olduğundan, o konu karmaşıktı. Müttefikler onu daha sonra, uygun zamanda, Macaristan ile olan antlaşmayı hazırlarken ele alabileceklerini varsayıyorlardı.[609]

Yüksek Konsey, Romanya'nın taleplerini aşırı buldu. Banat konusunda da Yugoslavya ile sürekli çekişme halindeydiler ve Konsey bu durumdan sıkılmıştı. Barış Mimarları, Lloyd George'nin teklifi üzerine Romanya'nın taleplerini, Banat da dâhil olmak üzere adil bir çözüm olması için alt komite de görüşülmesini uygun buldu. Zaman içinde, Romanya-Yugoslavya İşleri Komisyonu, Yugoslavya'nın tüm sınırlarını çizdi, bir tek İtalya ile olanına dokunmadı. Orası, İtalya'nın ısrarıyla, Yüksek Konsey'e götürülmek üzere bekletildi.[610]

18 Mart günü Romanya-Yugoslavya Komisyonu, Banat büyük ödülünü paylaştırdı. Batıdaki üçte birlik bölüm Yugoslavya'ya giderken, geri kalanın çoğu Romanya'ya gitti. Komisyon ayrıca Yugoslavya'ya, Baranya'nın bir çeyreğiyle,

---

[607] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 259
[608] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 128
[609] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 128-130
[610] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 134

Banat'ın Batı ucundaki Başka'nın yarısından epey fazlasını verdi. Fakat Szeged kenti yakınlarında bulunan halkı genellikle Macarlardan oluşan bölgenin Macaristan'da kalması meselesi komisyonca tartışıldı. Bu arada Yugoslavlar Tuna üzerinde Romanya'ya verilen bir adayı boşaltmayı reddederek kısa süreli sorunlar çıkardılar, ayrıca 1919 sonbaharında Romanya ile Yugoslavya arasında Banat'ta gerilim çıktı. Haritaya çizilen herhangi bir yeni çizgi, nüfusu derli toplu hale getiremezdi. 60 bin Sırp Romanya'da kalırken, 74 bin Romen'le yaklaşık 400 bin Macar da Yugoslavya'da kalmıştı.[611]

Avrupa'nın ortasında yeni bir zafer kazanmış olan etnik devletler dünyasında, bu tür azınlıkların durumu hiç kolay değildi. Nitekim Romanya da Yugoslavya da asimilasyon politikaları uyguladılar. Sonunda Yugoslavya, Macaristan'dan kazandıklarını Voyvodina olarak grupladı, bir araya getirdi.

Görüşmeler sonunda Romanya'nın Banat talepleri yerine gelmemiştir ama ülke uzun vadede hayli başarılı olmuştur. Barış Konferansı'ndaki tüm galip ülkeler arasında, en büyük kazancı sağlayan kesinlikle Romanya'dır. Çünkü konferans sonunda hem toprakları, hem de nüfusu iki katına çıkmıştır. Ayrıca bu ülke Konferanstaki kazançlarının çoğunu elinde tutabilme konusunda da istisna oluşturur.

Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte, de facto olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu çöktüğünde, yüreğini Avusturya'nın oluşturduğu ekonomik organizma da çökmüştü. Karadeniz'den Güney Almanya'ya kadar ulaşan bir su yolu durumundaki Tuna, tam içinden geçiyordu. Çevresinde koskoca bir demiryolu şebekesi dolaşıyor, onu Budapeşte ve Prag'daki şebekelere bağlıyordu.[612]

Avusturya'daki durumla ilgili olarak, Paris'e çok endişe verici haberler gelmekteydi. Kırsal bölgelerde hayvan sürüleri hiç kalmamıştı. Dükkânlarda raflar bomboştu. Verem gemi azıya almış, yayılıyordu. Sokaklarda erkekler yırtık pırtık üniformalar içinde dolaşıyordu. Binlerce işsiz vardı, yalnız Viyana'daki işsiz sayısı 125.000 dolayındaydı. Fabrikalar durmuş, trenlerle tramvaylar ara sıra çalışıyordu. İmparatorluk ordularının eski başkomutanı küçük bir tütüncü dükkânı işletiyordu, daha düşük rütbeli subaylar ayakkabı boyacılığına kalkışmışlardı. Sokaklarda aç çocuklar dileniyor, yoksullara yiyecek dağıtan çorba mutfaklarının kapısında uzun kuyruklar oluşuyordu. Orta sınıf ailelerin kızları kendilerini yiyecek ve giyecek karşılığında

[611] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 137
[612] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 22

satmaktaydı.[613] Bu konular da savaşın sivilleri vuran içler acısı durumundan sadece bilinenleriydi. Ayrıca çok milletli monarşinin dağılması, rekabet halindeki milli grupların çıkar çatışmalarından doğan sorunların hemen hiçbirine de çözüm getirmemişti. Bu durum, barış mimarlarının çözmesi gereken büyük bir problemdi.[614]

Savaştan sonra yeni durumların oluşması birtakım soru işaretlerini de beraberinde getirdi. Acaba yok olanın yerine, bir başka devlet oluşacak, Avusturya-Macaristan belki bir başka Habsburg grubu altında yoluna devam edecek miydi? Belki Hırvatistan, bir İngiliz prensinin yönetiminde yeni bir krallık olabilirdi. Daha pratik düzeye inildiğinde, demiryolu hatlarıyla limanların sahibi kim olacaktı? Ya Avusturya-Macaristan donanması? Genç İmparator Karl'ın yaptığı son işlerden biri, donanmayı hızla ayrılmakta olan Güney Slav tebaasına devretmek olmuştu. Belki Balkanlar daha şimdiden çok fazla soruna yol açmış olduğu için olabilir, ama sonuçta ne için olursa olsun, büyük güçler o bölgede 1914 öncesinde zorlukla belirlenen sınırlara dokunulmaması yolunda isteksiz bir karara vardılar.[615]

Paris Barış Konferansında barış mimarları, 1919'un Ocak ve Haziran ayları arasında pek çok iş başarmışlardı. Fakat Milliyetçilik sönmemişti, tersine güçlenmekteydi. Orta Avrupa'da da, daha uzaklardaki Ortadoğu ve Asya'da, kendine yakıt bulması kolaydı. Barış mimarları pek çok olayda kendi kendilerini oldubittilerle karşı karşıya bulmuştu. Yugoslavya, Polonya ve Çekoslovakya zaten Barış Konferansı başlamadan önce de vardı. Barış mimarlarının yapabilecekleri tek şey, Avrupa'yla Orta Doğunun daha da parçalanmasını, milletlere göre ayrılmasını önlemek, sınırları mümkün olduğu kadar rasyonel çizmeye çalışmaktı. Tek milletten kurulu ulus devletlere olan talep, 1919'un dünyasında o kadar da akılcı değildi. Yenilen devletler de, Wilson ilkelerine onay vererek yetkilerini ve sınırlarını yeniden biçimlendirecek ve sınırlayacak bir yapıyı bir anlamda kabul etmişlerdi.[616] Fakat o günlerde, Avrupa'daki tüm Polonyalıları Polonya'ya yerleştirmek, tüm Almanları Almanya'ya doldurmak ve bunu böylece sürdürmek mümkün değildi. Sadece Avrupa'da 30 milyon insan etnik azınlık durumuna düşüyordu.[617]

İşte bütün bu zemin üzerinde çalışma ve faaliyetler devam ederken, Paris'e heyet yollamalarıyla ilgili davetiye Avusturya'ya gönderildiğinde, henüz bu ülkeyle yapılacak

[613] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 22
[614] Robert GERWARTH, Erez MANELA, *a.g.e.*, s. 161
[615] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 471
[616] Robert GERWARTH, Erez MANELA, *a.g.e.*, s. 451
[617] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 472

anlaşma hazır değildi, ama Wilson'un dediği gibi, Müttefiklerin Avusturya hükümetini desteklediğini göstermek çok önemliydi. Macaristan'ı da birlikte davet edemezlerdi. Avusturya heyetinin başındaki başbakan Renner, neşeli, tombul bir adamdı. Ilımlı sosyalistti ve gerçekçi bir insandı. Bindiği tren Paris'e vardığında Renner Fransızca olarak, bu dili bilmediği için özür diledi. Barış koşulları konusunda hayli bilgi sızıyor, özellikle de İtalyanlar'dan sızıyordu. Bu durum Avusturyalıları tedirgin etmekte, depresyonlara sürüklemekteydi. Avusturya'nın sınırları daha çok ihTiszas komitelerine bırakılmıştı. Bu komiteler, Avusturyalıların ne istediğini Çekoslovakyalılardan, İtalyanlardan duymuşlardı, ama Avusturyalıların kendilerinden dinlememişlerdi. Galiçya Polonya'ya, Bohemya Çekoslovakya'ya gitmişti. Almanca konuşan 3 milyon kadar kişi de onlarla birlikte gitmişti.[618]

Diğer taraftan, Müttefikler Avusturya'nın Almanya ile birleşmesine izin vermeme konusunda da karara varmışlardı. Özellikle Fransa'nın ısrarıyla Almanca konuşan iki ülke arasında herhangi bir birleşmeyi yasaklamakta hem fikirlerdi. 1919 Mayısında Avusturya Heyeti, ellerine verilecek barış koşulları konusundaki belirsizlikten oldukça rahatsız olduklarına dair nazik bir şikâyette bulundu. Sonunda 2 Haziran tarihinde Avusturya heyetinin önüne konan doküman, aceleyle hazırlanmış ve üzerinde detaylı düşünülmemiş gibiydi. Almanya ile yapılan anlaşmanın bazı maddelerinin toptan kaldırılmasıyla oluşturulmuştu, ama ortaya çıkan metnin doğruluğunu ya da tutarlılığını kontrol etmeye zaman kalmamıştı. Örneğin Avusturyalılar denizaltı bulundurmalarının yasak olduğunu öğrenince afallamışlardı. Ayrıca anlaşma şartları eksiksiz de değildi. Müttefikler, Avusturya'nın bazı sınırları üzerinde anlaşamamışlardı. Özellikle İtalya ile olan sınır, Tirollerdeki sınır ve Yugoslavya'yla olan sınır, henüz hazır değildi. Son dakikada çıkan bir anlaşmazlık yüzünden Clemenceau, Avusturya-Yugoslavya sınırıyla ilgili bölümü anlaşmadan çekip çıkarmak zorunda kalmış, metni o haliyle Avusturyalılara sunmuştu.[619]

Barış mimarları gerçi Almanya Anlaşması'nı kalıp olarak kullanmışlardı ama Avusturya'ya yine de yumuşak davranmışlardı. Eski İmparatorluğun borcunun büyük kısmı Avusturya ile Macaristan'ın üstüne kalıyor, ayrıca da tazminat ödemek zorunda bırakılıyorlardı. Sonunda zarar ziyan ödemelerine ilişkin rakamlar, ilgili komisyona bırakıldı, komisyon da iki yıl sonra, Avusturya'nın hiçbirşey ödeyemeyeceğine karar

[618] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 247-248
[619] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 250-251

verdi. Macaristan o kadar şanslı çıkmadı. Yıllık ödemelerini altın ve malzeme olarak yapmasına karar verildi. Bunun dışında barış mimarları Carinthia'nın güneyindeki Klagenfurt çevresinde plebisit yapılmasını kabul etti. Orayı Yugoslavya da istiyordu. Plebisiti kabul etmeleri, belki kuzeyde Çekoslovakya'da kalan Almanların kendi kaderini tayin hakkını görmezden gelmelerinin bir telafisi, belki Yugoslavya onlara Çekoslovakya kadar ilham vermediği için, belki de yeni bir küçük savaş tehdidi taşıyan sorundan kurtulmak içindi.[620]

Yugoslavlar o sırada plebisit fikrine ve ortada dolaşmakta olan paylaşma fikrine karşıydılar. Bu nedenle Yugoslavlar önce Avusturya Anlaşması'nı boykot etme tehdidi savurdular, ama sonunda bir uzlaşmaya razı oldular. Avusturya'nın Slovenya sınırına kuzeyden bitişik olan bölgesinde plebisit yapılacaktı. Orada yaşayanlar Yugoslavya'ya katılmayı isterse, o zaman kuzeydeki, daha çok Alman'ın yaşadığı bölgede ayrı bir plebisit yapacaklardı. Ekim 1920'de oylama yapıldı, herkes sürecin müthiş bir şekilde işlediği konusunda görüş birliğine vardı, sonuçta da 15.000'e karşı 22.000 kişilik bir çoğunluk Avusturya'da kalmaya karar verdi. Görünüşe göre oy kullananları etkileyen faktörler, Avusturya ile ekonomik ilişkilerinin yanı sıra, Avusturya'nın yeni Yugoslav Devleti'nden daha ileri düzeyde bir devlet olmasıdır. Plebisit meselesinin ardından Avusturya Müttefiklerden bir ödün daha istedi, Macaristan'ın batı ucundan bir arazi şeridi talep etti. Avusturyalılar buradaki halkın esas olarak Alman olduğunu ileri sürüyorlardı. Bu insanlar ne yazık ki hiçbir zaman Avusturya yönetimi altında yaşamamış oldukları için, kendilerini Macaristan'ın bir parçası olarak görmekteydiler. Avusturya'nın burayı isteme nedeni ise bölgenin Viyana'ya besin sağlayan yer olmasıdır. Bundan dolayı Macaristan bağımsızlığını ilan ettiğinden beri Viyanalılar sebze ve süt kıtlığı çekmeye başlamıştı. Macarlar buna karşı kendi iddialarını ileri sürdülerse de, barış mimarları Avusturyalıları dinlemeyi seçtiler. Bir tek kent hariç olmak üzere bölgenin büyük bir kısmı Avusturya'ya verildi. Böylece Avusturya, savaşta yenik tarafta olduğu halde Barış Konferansı'nda toprak kazanan tek ülke oldu ve St. Germain Antlaşması'nı Eylül 1919'da imzaladı.[621]

Özetle Paris Barış Konferansı'nda yenilen güçlere aşırı derecede yüklenilmişti. Bu ağır baskı, ileriye dönük olarak Avrupa'da daha da korkunç gelişmelerin, yani İkinci

[620] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 250-251
[621] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 252-253

Dünya Savaşı'nın zeminini de hazırladı.[622] Konferansta barışa ve adalete dair yeni bir düzenin kurulacağına yönelik açıklamalar yapıldığı halde, büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda yanlı kararlar almaya başlaması, tarafların ortak noktada hareket edebilme imkânını zorlaştırdı. Öyle ki Paris'te adalet, eşitlik ve konferans diplomasisine ters düşecek şekilde; iktisadi, siyasi ve askerî kısıtlamalar içeren antlaşma taslakları tek taraflı olarak gündeme getirilmişti.[623]

Paris Barış Düzenlemesi tam bir başarısızlığın ve kısa süreli dar çıkar hesapları uğruna tarihin genel akış çizgisinin hesaba katılamamasının öyküsüdür. Böyle olunca da, I. Dünya Savaşı'na yol açan temel sistem bozukluklarının hiçbirini çözemeyerek, yeni bir savaşın tohumlarını atmıştır. Konferans sürecinde İttifak Devletleri ile imzalanan barış antlaşmalarına aşağıda kısaca yer verilmiştir.

3.4.2. Barış Antlaşmaları

Paris Barış Konferansı sonunda, Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup devletlerinin her biriyle ayrı bir barış antlaşması imzalandı. Bu kapsamda,

Almanya ile 28 Haziran 1919 tarihinde, Versailles Barış Antlaşması,

Avusturya ile 10 Eylül 1919 tarihinde, Saint Germain Barış Antlaşması,

Bulgaristan ile 27 Kasım 1919 tarihinde, Neuilly Barış Antlaşması,

Macaristan ile 4 Haziran 1920 tarihinde, Trianon Barış Antlaşması ve

Osmanlı Devleti ile 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Barış Antlaşması imzalandı.

Bilindiği üzere, bu antlaşmalardan Sevr Antlaşması, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlatılan Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşması ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla hiçbir zaman uygulanamadı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları ise, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması ile onaylandı.

27 Kasım 1919 tarihli Neuilly Barış Antlaşması'yla ise Bulgaristan, Romanya'ya, başlangıçta adı Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı olan Yugoslavya'ya ve Yunanistan'a toprak bırakıyordu. Güney Dobruca Romanya'ya veriliyordu. Romanya yeni toprak kazanan ülkeler arasında Çekoslovakya'dan sonra, sınırları içinde en fazla azınlıkları barındıran ülke oldu. Çekoslovakya'nın en önemli özelliği farklı milletlerden

---

[622] Kemal ARI, Bir Konferans ve Düşündürdükleri: Prof. Dr. Gerd Krumeıch: "Ulusal Perspektiflerin Ötesinde Harb-ı Umumi: Büyük Devletlerin Savaşından Avrupa'nın Yıkımına" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:27, Yıl: 2013, s.329

[623] Mehmet Sait DİLEK, "Paris Barış Konferansında Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu," *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı:36, Yıl:2013, s.32

meydana gelişidir.[624] O dönem Bulgaristan'ı en çok sarsan, 1913 Bükreş Antlaşması'yla bir bölümü Sırbistan'a bırakılan Makedonya'nın diğer bölümünün de Neuilly Antlaşması'yla yitirilmesiydi. Bunun yanı sıra diğer önemli hükümlere bakıldığında ise, Bulgar ordusu 25.000 kişi olacak, deniz ve hava kuvvetleri bulunmayacaktı. Zorunlu askerlik kaldırılacaktı.

3.4.2.1. Versailles Barış Antlaşması

I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri ile Almanya arasında imzalanan Versailles Barış Antlaşması'nın son metni, 7 Mayıs 1919'da Almanlara deklare edilmiş, 23 Haziran'da Alman Parlamentosu'nca kabul edilmiş ve 28 Haziran'da Paris'in Versaillaes Sarayı'nda imzalanmıştır.

Barış Konferansı boyunca en şiddetli tartışmalar sınırların düzenlenmesi konusunda çıktı. Her konuda olduğu gibi bir çözüme ulaşabilmek için yenen devletlerin kendi aralarında tam bir dayanışma içinde olmaları gereken bir konuda, Wilson'un 14 noktasında belirttiği ilkelerle, Avrupa devletlerinin barış programları arasındaki fark birçok zorluğun ortaya çıkmasına neden oldu.[625]

Sınırlar sadece 1871'deki haksızlığı giderecek şekilde değil, ayrıca yenileni iyice zayıflatacak biçimde yeniden çizildi. Aynı şekilde Almanya'nın yıllar boyunca müttefiklere ödemesi şart koşulan ekonomik tazminatın amacı da buydu. Bu doğrultuda Almanya'ya tamirat borcu adı altında savaş tazminatı yükletildi. Bu borcun miktarı sonradan bir Müttefiklerarası Komisyon tarafından tesbit edildi ki, bu miktar 1921'de 56 Milyar Dolar olarak tesbit edilmişken, aynı yıl içinde bir süre sonra 33 Milyar Dolar'a indirildi. Bu miktar Almanya'nın ödeme kabiliyetinin çok üstündeydi ve Almanya'yı ekonomik yıkıntıya mahkûm ediyordu.[626]

Sınır sorunları içinde ise Almanya'nın güney sınırlarının saptamasının özel bir önemi vardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra, Almanya'nın güney sınırlarında, Alman olan Avusturya ve Çekoslovak Cumhuriyeti olmak üzere iki devlet ortaya çıkıyordu. Avusturya'nın yedi milyonluk nüfusu Almanca konuşuyor, Çekoslovakya'nın istediği topraklar üzerinde Bohemya'da ve Moravya'da ise üç milyon Alman yaşıyordu. Başkan Wilson 1918'de Avusturya-Macaristan

---

[624] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 88
[625] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 62
[626] Fahir ARMAOĞLU, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)*, Alkım Yayınları, İstanbul, 1999, s. 81

halklarına kendi geleceklerini serbestçe saptayabileceklerini belirtmişti. Bu durumda Avusturya, Bohemya ve Moravya Almanları Almanya'ya bağlanmalarını isteyebilirdi. Bu durumda yenilen Almanya, Alsace-Lorraine'i ve Polonya'ya bırakılan toprakları kaybettikten sonra bile, 1914'ten öncekinden daha büyük ve daha fazla nüfusa sahip olarak savaştan çıkmış oluyordu. Bu arada düzenlenen şartlarda da Batıda Ren'in Almanya tarafından askerden arındırılması ve belli bölgelerin müttefikler tarafından geçici olarak işgal edilmesi dışında, Fransızları rahatlatan bir şey yoktu. Fransızlar bunun yeterli olmadığını düşünüyordu.[627]

Bütün bu tartışmalar sürerken 28 Haziran 1919'da Versailles Sarayı'nın Aynalı Salonunda Dışişleri Bakanı Hermann Müller, Almanya adına barış anlaşmasını imzaladı. Genel hatlarıyla, 10 Ocak 1920 tarihinde yürürlüğe girecek olan Versay Antlaşması, Bismarck (Bismark)'ın kurduğu Almanya'yı yıkıyor ve yeni bir Avrupa düzeni kuruyordu. Bu anlaşmaya göre Almanya Alsace-Lorraine'i, Poznan Bölgesini, Batı Prusya'nın bir bölümünü ve bütün sömürgelerini yitiriyordu. Dantzing Almanya'dan ayrılıyor ve Milletler Cemiyeti'nin denetiminde "Serbest Şehir" oluyordu. Memel bölgesi de Almanya'dan ayrılıyor, kime ait olacağı (Polonya, Litvanya) veya özel statüsü belli olana dek Bağlaşıkların bir temsilcisi tarafından yönetiliyor ve Fransız Garnizon'u tarafından işgal altında tutuluyordu.[628]

Almanya'nın, Çin'deki hakları ve Büyük Okyanus'taki adaları Japonya'ya devredildi. Almanya, Avusturya ile birleşmemeyi taahhüt etmekte; ayrıca Avusturya, Çekoslovakya ve Polonya'nın bağımsızlığını tanımaktaydı. Tarafsızlığı savaş içinde çiğnenen Belçika'nın hukuki bakımdan da tarafsızlığı kaldırılmakta, Almanya da bunu kabul etmekte idi. Almanya, mecburi askerliği kaldırıyor, en çok 100 bin kişilik bir ordu bulundurmak yetkisine sahip oluyordu. Ayrıca, Almanya denizaltı ve uçak da üretemeyecekti. Bütün gemilerini de İtilaf Devletleri'ne teslim edecekti. Almanya, ödeme kabiliyetinin çok üstünde bir savaş tazminatıyla da yükümlü tutuluyordu. Almanya, ekonomik ve siyasi bakımdan ağır yükümlülükler altında idi. Birçok Alman da yeni kurulan devletlerin sınırları içinde kalmıştı. Bu durumun doğal bir sonucu olarak azınlık meselesi, Barış Antlaşmasının uygulanması ile ortaya çıkmıştır.[629]

Denilebilir ki, Versailles Anlaşması'nda iki görüş, iki tez çarpışmıştır: Adalet ve güvenlik. Ne var ki ikisi de gerçekleştirilememiş yer yer biri diğerine feda edilmiştir.

---

[627] J. M. ROBERTS, *a.g.e.,* s. 614
[628] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 82
[629] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 83

Sonuçta revizyonistlerin ortaya çıkması adaletin tam sağlanamadığını, bunların adım adım savaşa doğru ilerlemeleri ve savaşı başlatmaları da güvenliğin sağlanamadığını göstermiştir.

Versailles Antlaşması, Alman tehdidine bir son vermek için hazırlanmıştı, ancak başarılı olamadı. Almanya açısından, biraz da çelişkili olarak, ne sert ne de yumuşaktı. Almanya'nın uluslararası sisteme yeniden ve saygın bir üye olarak kabul edilmesi ve böylece kurulan düzeni bozmaması düşünülüyorsa, son derece sert bir antlaşmaydı. Öte yandan Almanya'nın tam olarak ezilmesi ve bir daha belini doğrultamaması düşünülüyorsa, çok hafifti. Bu amaç, ancak Almanya'nın işgal edilmesi ve parçalanmasıyla gerçekleşebilirdi. Bu yapılmadığı için, Almanya birleşik, gururlu ve ileride güçlenecek temellere sahip olarak kaldı.[630]

3.4.2.2. Saint-Germain Barış Antlaşması

Avusturya ile 381 maddelik barış antlaşması, 10 Eylül 1919 da St. Germain-en Laye'de imzalandı.[631] Bu antlaşmaya göre, Avusturya'nın Almanya ve İsviçre ile sınırları değişmiyordu. Buna karşılık Avusturya, Trentin ve Güney Tyrol'ü Brenner Geçidi'ne kadar İtalya'ya bırakıyordu. Güney Tyrol'de Almanca konuşanların bulunması, Dörtlü Konseyin karar almasına engel olmadı. İtalyan istekleri, İtalya'nın anlaşma devletlerinin yanında savaşa girmeden önce yaptığı pazarlık sonucu, 26 Nisan 1915'te imzalanan antlaşmaya dayanmaktadır. Bu antlaşmayı imzalayan Dışişleri Bakanı Sydney Sannino, İtalya'nın Adriyatik'teki egemenliğini perçinlemek için, Venezia Giulia bölgesini ve Dalmaçya kıyılarını İtalya'ya kazandırmak istiyordu. İtalya'nın 1915'te savaşa girerken yaptığı pazarlık sonucu kendisine vaad edilen toprakları alabilmesi için, 200 bin Alman, İtalyan uyruğuna girmek zorunda bırakılıyordu. Trente, Trieste, Zara, Dalmaçya Adaları'nın bir kısmı İtalya'ya bırakıldı. Dalmaçya'dan istediği geri kalan bölümün İtalya'ya bırakılmasına, bu kez Milliyetler İlkesi'ne bağlı kalmak kaygısıyla Wilson karşı koydu. İtalya, bununla yetinmedi, elde ettiği vaadleri aşarak savaştan önce Macarların kullandığı Fiume Limanı'nı istedi. İtalya'yla Yugoslavya (o zamanki adıyla Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı) arasında uzun

[630] Oral SANDER, *a.g.e.,* 2007, s. 405
[631] Fahir ARMAOĞLU, *a.g.e.,* 1999, s. 81

süren bir anlaşmazlığa yol açacak olan Fiume sorunu, barış antlaşmalarıyla bir çözüme kavuşturulamadı.[632]

Kuzeydoğuda üç milyon Alman'ın bulunduğu Südetler Bölgesi'ni de içine alan Bohemya, Moravya ve oturanların çoğunluğunu Polonyalıların oluşturduğu Teschen Bölgesi'ni de kapsayan Avusturya Silezyası, 28 Ekim 1918'de kurulan Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin birer parçası oluyorlardı. Alman azınlıklar başkaldırarak, Alman Bohemyası'nı kurduklarını ve Almanya'ya katılmak istediklerini bildirdilerse de, Çekoslovakya'nın kurucusu Masaryk karşı çıkarak bu eylemin bastırılmasını sağladı.[633]

Avusturya Bukovina'yı da Romanya'ya veriyordu. Galiçya'ysa Avusturya'dan alınıyor, fakat Polonya'ya kesin olarak verilmiyordu. Bağlaşık ve Ortaklar, Doğu Galiçya'nın 25 yıl süreyle yönetimini vekâleten Polonya'ya bırakmayı düşünüyorlardı. Bu bölgeyi koşulsuz kendi ülkelerine katabilmek için Polonya, Mayıs 1923'e dek beklemek zorunda kaldı. Güneydoğuda Avusturya, Slovenlerin oturduğu bölgeleri (ileride Yugoslavya adını alacak olan) Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'na bırakıyordu. Ayrıca Dalmaçya'yla Bosna Hersek Avusturya'dan alınıyor ve Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'na geri veriliyordu. Bu arada Güney Karintia'da Klagenfurt için Plebisit öngörülüyordu. Burgenland için de aynı işlem yapılacaktı. Buralarda yapılan plebisitleri Avusturya kazandı. Avusturya 84.000 km²'lik ve altıbuçuk milyon nüfuslu bir küçük devlet oluyordu.[634]

Yukarıda belirttiğimiz boyutlarda, küçülmüş ve barış antlaşmasıyla ağır silahlardan yoksun bırakılmış 30.000 kişilik bir ordu bulundurma hakkına sahip olan Avusturya'nın savaştan çıkar çıkmaz ilk tepkisi Almanya'yla birleşmek olmuştur. Almanya'yla birleşme isteği sadece kültürel ve duygusal nedenlere dayanmıyordu, aynı zamanda ekonomik faktörün de büyük rolü vardı. Böylece 12 Kasım 1918 tarihinde, ileride Almanya'nın bir parçası olmak amacını güden ve bunu dile getirmekten çekinmeyen bir Avusturya Cumhuriyeti kurulmuştur. Halkın çoğunluğu da bu çözüm biçimine başta taraflardı. Tirol ve Salzburg'da yapılan iki ayrı yarı resmi plebisit halkın % 99'unun Almanya'ya katılmaktan yana olduğunu göstermişti. Bu isteklere boyun eğselerdi Bağlaşık ve Ortaklar, daha önce de belirttiğimiz gibi, savaştan büyüyerek çıkmış bir Almanya yaratmış olacaklardı. Ayrıca Almanya ile birleşen Avusturya, yeni

[632] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 86
[633] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 86-87
[634] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 86-87

kurulan Çekoslovakya için büyük bir tehlike, bir tehdit kaynağı olacaktı. Nitekim Çekoslovakya'nın bu korkusu 1938 yılında başına gelecekti.

Bağlaşık ve Ortaklar Versailles Antlaşması'nın 80. maddesiyle Almanya'nın Avusturya'yı kendi sınırları içine katmasını yasakladıkları gibi[635], Saint Germain Antlaşması'nın 88. maddesi de Avusturya'nın Milletler Cemiyeti'nin rızası olmadan Almanya'ya katılmasını önlüyordu. Ayrıca Tuna'nın Milletlerarası statüsü belirleniyor, bu milletlerarası statünün uygulanması için kurulan komisyona İngiltere, Fransa, İtalya ve Romanya'nın katılması öngörülüyordu. Saint Germain Barış Antlaşması'nın 62. maddeden 69. maddeye kadar olan bölümü azınlıkların korunmasını sağlıyordu. 69. maddeye göre de, bu hükümlerin uygulanmasında Avusturya ile Bağlaşık ve Ortaklar arasında bir uyuşmazlık çıkarsa, uyuşmazlık konusu Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'na götürülecekti.[636]

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu aslında, 1918 yılının Ekim ve Kasım ayları arasında dağılmıştı. İmparatorluğun mirasını paylaşırken Bağlaşık ve Ortaklar, Milliyetler İlkesini uygulayarak sorunu çözmek istemişlerse de bütünüyle başarılı olamamışlardır. Milliyetler İlkesini kusurlu ve eksik uygulamışlardır. Şüpheli durumlarda kendi yanlarında çarpışan ülkelere (Sırbistan, Romanya, Yunanistan ve Çeklere) avantaj sağladılar. Böylece iki grup devlet ortaya çıktı. Bir yanda barış antlaşmalarından memnun kalmayan statükonun değişmesinden yana Revizyonist devletler: Avusturya, Macaristan, Bulgaristan; diğer yanda durumundan aşağı yukarı memnun olan, statükonun değişmesine karşı çıkan antirevizyonist Devletler: Çekoslavakya, Romanya, Yugoslavya.[637]

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması Orta ve Doğu Avrupa'yı Balkanlaştırıyordu. Bu bölgede küçük devletlerin ortaya çıkmasına yol açarak, bu devletlerin, kaçınılmaz bir biçimde ya Almanya, ya da Rusya'nın hegemonyası altına girmelerini hazırlıyordu. Durumun farkında olan bağlaşık ve ortaklar, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında bir Tuna Federasyonu kurmayı tasarlıyorlardı. Böylece bu devletlerin ekonomik kalkınmaları hızlandırılacak, Batı Avrupa'ya bağlanmaları sağlanacaktı. (Bkz. Harita 14, s. 396) Buna İtalya karşı çıktı, çünkü Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çökmesi İtalyan Emperyalizmini canlandırmıştı. İtalya Tuna Vadisi ve Adriyatik üzerindeki emperyalist emellerini

[635] Kamuran GÜRÜN, *Savaşan Dünya ve Türkiye,* Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 94
[636] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 86-87
[637] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 84

saklamıyordu. İtalya, tarihi düşmanı Avusturya'nın dağılması ve zayıflamasıyla savaştan karlı çıkıyordu aslında. Ne var ki, antlaşmayla kendisine Dalmaçya kıyılarını ve Anadolu'dan hisse vermeyi öngören anlaşma devletlerinin sonradan yan çizmeleri, İtalyan askerlerine karşı Wilson'un vetosu, İtalya'yı düş kırıklığına uğratacak, eski bağlaşıklarına hınç duymasına yol açacak ve İtalya'da kurulan faşist parti bu hınçtan yararlanacaktı.[638]

İlgili antlaşmalarla, Orta Avrupa'nın yeni devletleri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sanayisinden ve tarım alanlarından, kaçınılmaz biçimde orantısız kaynaklar elde ettiler. Çekoslovakya imparatorluk nüfusunun sadece yüzde yirmi yedisini barındırıyordu fakat buna karşın ağır sanayinin neredeyse yüzde seksenine sahip olmuştu; bu Çekoslovakya'nın çoğu sanayileşmiş Batı devletiyle rekabet edebilmesi için yeterliydi. Macaristan daha az şanslıydı; uzmanlaşmış mühendisliğin ve ağaç işleyen fabrikaların yüzde seksen ila doksanını elde etmiş olmasına rağmen, bunlar yüzde seksen dokuz daha az demir cevherine ve yüzde seksen beş daha az keresteye ulaşabiliyordu. Ayrıca, 1775'ten beri elli milyon kişiyi barındıran serbest ticaret bölgesinde de ciddi aksaklıklar vardı. Macar tarımı ile Avusturya ve Bohemya sanayisi arasındaki karşılıklı ilişkiler daha da uzmanlaştırılabilirdi. Örneğin, tekstil sanayisinde iplik eğirme sektörü çoğunlukla Avusturya'da ve dokuma da Bohemya'da yoğunlaşmıştı. Ne var ki, 1919'dan sonra yeni bağımsızlığına kavuşmuş olan her ulus, iktisadi hayatlarının önceden daha dengeli bir tarımsal ve sanayi temeli yaratmak için geliştirilmemiş olan alanlarını kurmak zorunda kaldılar. Bu nedenle, Macaristan ağır sanayiyi, Avusturya dokuma sanayisini ve Çekoslovakya iplik eğirme sanayisini kurdu. İktisadi hayatta kalma mücadelesi içinde, Orta ve Doğu Avrupa'nın yeni devletleri, Çekoslovakya dışında kendi kendine yeterliliği ve bağımsız siyaseti benimsediler. Fakat ulaşmayı başardıkları tüm kazanımlar büyük bunalım tarafından heba edildi.[639]

---

[638] Murat SARICA, *a.g.m.,* s. 87
[639] Stephen J. LEE, *a.g.e.*, s. 181

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MACARİSTAN'IN PARÇALANMASI

4.1. Genel

Bu bölüme başlarken, her Macar'ın gönlünde büyük yaralar açan Trianon travmasının ne anlama geldiğini ortaya koyabilmek, daha doğrusu Macarların Trianon'da ne kaybettiklerini anlatabilmek için, Orta Asya'dan gelerek kendilerine vatan edindikleri ve bahsi geçen antlaşma ile üçte ikisini kaybettikleri ülke coğrafyasının, demografik yapısı ile birlikte tarihi süreç içerisindeki değişiminin özetlenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Yani Trianon Antlaşması'nın arkasındaki detayları ve imzalanmasına yol açan olayları irdelemeye başlamak için, muhtemelen en iyi yer 1100 yıl öncesine gitmektir. Macarların Avrupa'ya gelişlerinden önce Karpat Havzası, doğu steplerinden dalga dalga gelen ve Roma İmparatorluğu'nu harap eden atlı kavimlerce geçici kamp yeri olarak kullanılmıştı. Önce Hunlar geldi, sonra Alanlar ve daha sonra da Avarlar.[640]

Tarih boyunca çeşitli milliyetlere geçici olarak ev sahipliği yapan ve demografik yapısı sürekli değişiklik gösteren ve Karpat Havzası olarak da adlandırılan bu bölge, kuzeydoğu ve güneybatı istikametince Karpat Dağları, güneyde Tuna ve Sava ırmakları, batıda ise Alp Dağları ile çevrili olan bir coğrafyadır. Bölge 896 yılından 1919 yılına kadar, aşağı yukarı değişmeden, Tarihî Macaristan olarak Macarlara yurtluk etmiştir.[641]

Elbette bölgenin önemi sadece Macarlara yurt olmasından kaynaklanmamaktadır. Bugün Orta Avrupa da denen ve Avusturya ile Yugoslavya ile birlikte, 1990'lı yıllara kadar Sovyet peykinde olan ülkelerin oluşturduğu bu coğrafyayı, bir kısım coğrafyacı ve bilim adamları, Doğu Avrupa ile Batı Avrupa arasında sınır ya da tampon bölge anlamında "Marchland" olarak tanımlamışlardır.

Dünyadaki çok az bölge, bahsedilen Orta Avrupa kadar büyük fiziksel, kültürel özellikleri ile etnik ve sosyal farklılık gösterir. Bu farklılık ve özellikler, özellikle Balkan bölümünde olmak üzere tüm bu bölgede izolasyon, ayrışma, millî konularda birleşememe, birlik oluşturamama vb. sorunlara yol açar.

---

[640] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-A, s. 1

[641] Zoltán BODOLAİ, *The Unmaking of Peace: the fragmentation and subsequent destruction of Central Europe after World War one by the Peace Treaty of Trianon*: Árpád Pub. Co; 2nd edition, Chapter VII, 1984, s. 1

Bölge coğrafyası incelendiğinde, bölgedeki en önemli coğrafi figür olan Karpat Dağlarının Orta Avrupa'nın merkezini çevrelediği ve 1919 yılına kadar da, özellikle Macaristan ile diğer Orta Avrupa devletleri arasındaki doğal sınırları oluşturduğu görülür. İşte Karpatlarla çevrili ve Orta Avrupa'nın merkezi konumunda olan bu bölge, tarih boyunca değişik kültür ve ideolojilerin buluşma ve doğudan batıya ve güneyden kuzeye doğru yapılan hareketlerin kesişme noktasını oluşturmuştur. Bu noktadan hareketle de, Macaristan, kesişmelerin üzerindeki ülke olarak tanımlanabilir.[642]

Yukarıda tanımladığımız Karpat Dağları ile çevrili olan bölgeyi merkez kabul edip, öncelikle, batıdan doğuya bir çizgi ile ayrıldığı düşünülürse, güneyde kalan kısmın Avrupa'nın Romalılar tarafından meydana getirilen çok eski tarihini, kuzeyinin ise doğudan gelen kavimler göçü nedeniyle sürekli değişkenlik gösteren Avrupa'nın yeni tarihini temsil ettiği söylenebilir.

İkinci olarak bu kez bölgenin dikey olarak kuzeyden güneye uzanan bir çizgi ile ikiye ayrıldığı farz ve kabul edildiğinde ise, batısının ileri uygarlık denilen Katolik Hristiyanlığı, doğusunun ise Ortodoks Hristiyan kültürünü oluşturduğu görülebilir.

Diğer taraftan Karpat Havzasının merkezini orta nokta alan yatay ve dikey doğruların kesiştiği şekil esas alınarak, Orta Avrupa'daki en büyük ayırıcı faktörlerden olan ırk ve dil faktörleri bakımından bir değerlendirme yapıldığında, kuzeydoğu bölgesinde Slav, kuzeybatısında Alman, güneydoğusunda Türk ve güneybatısında ise Latin kökenli unsurların ağırlıklı olduğu tespit edilebilir.

Son olarak yine ırk ve dil ile bağlantılı olan önemli bir ayırım noktası kabul edilen din faktörü göz önüne alındığında, kuzey-doğu bölgesinde Ortodoks, kuzeybatısında Protestan, güneydoğusunda Müslüman ve güneybatısında ise Katolik Hristiyanlığın ağırlıklı olarak temsil edildiği söylenebilir.[643]

Macaristan doğu ile batı arasında bir köprü, bir eşik, bir kapı rolünü de oynamaktadır. Doğudan gelerek kısa bir süre içinde batılılaşan Macar Milleti ise aynı zamanda; milletler, ülkeler ve medeniyetler arasında bağlayıcı bir durak olmak vazifesini seçmiştir.[644]

---

[642] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter I s. 3
[643] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter I s. 3
[644] Ivan BOLDİZSAR, *Yeni Macaristan*, Danubia, Budapeşte, 1943, s.6

İşte bütün bu kesişmelerin buluştuğu Karpatlar Havzasının merkezindeki en uzun ömürlü devlet olan Macaristan'a, bir bakıma bölgenin 19. yüzyıl sonlarına doğru en önemli devletidir denebilir aslında. [645]

Bütün bu anlatım ve değerlendirmelerin ışığında, Macarların, dolayısıyla Macaristan'ın niçin çok çetin ve acılı bir tarihe sahip olduklarını ve savaş sonrasındaki sürecin niçin çok karmaşık yaşandığı sanırız daha kolay anlaşılabilir.

Zira tarihin umumî kanunları olan coğrafya, insanın bedeni/fıtrî kanunları ve din içerisinde, tarih ve medeniyetin gelişmesinin ilk sebebi coğrafi farklılıklar veya yetersizliklerdir. Nüfus hareketleri, savaşlar, istilalar hep bu coğrafi farklılıklardan-yetersizliklerden doğmuştur.[646]

Biraz önce yukarıda Karpatlar Havzasına daha önce de birçok kalıcı olmayan göç ve akınları olduğundan bahsetmiştik. Bunlardan farklı olarak, Macarlar ise M.S. 896 yılında merkezi Tuna Havzasında bulunan büyük ovaya vardıklarında, geçici olarak değil de işgal ve yerleşme maksadıyla gelmişlerdi. 400.000 kişi civarında ve yüksek doğu disiplini içerisindeydiler. Kendilerini bu toprakların sahibi yapabilmek için hayli problemleri oldu ve çok sıkıntıları aşmak zorunda kaldılar. Buraya geldiklerinde ovada dağınık halde buldukları Slav ve Alman nüfusu asimile ettiler ya da toprakları dışına çıkarttılar.[647]

Tarihsel, arkeolojik, antropolojik ve dilbilgisi ile ilgili elde edilen kanıtlar, M.Ö. 5000'li yıllardan itibaren başlayan ve MS. 13. yüzyıla kadar, Anadolu'dan, Kafkasya'dan, Mezepotamya'dan ve Hazar bölgesinden bu bölgeye yapılan sayısız göç dalgaları ve akınların ardından, sadece Macarların atalarının bölgede yerleşmek için kaldıklarını göstermektedir. 896 yılında Macar Devleti kurulduğunda, Karpat Havzasında, önemli sayılabilecek veya uzun zamandır bölgede yaşayan, Macar olmayan unsurlar ya da herhangi bir devlet bulunmamakta idi.[648]

Bu yeni devlet, István'ın 1000 yılında Hristiyanlığa geçmesi ve Estergon'da İmparatorluk tacı giymesi ile iyice şekillendi ve kabul gördü. Bu hem Macarların Kralı için hem de Macar halkı için önemli bir olay ve tarihtir. Bu tamamen ve tarihsel bir

---

[645] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter I s. 4
[646] Mustafa ÖZTÜRK, *Tarih Felsefesi*, Akçadağ Yayınları, Ankara 2010, s. 145
[647] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 1
[648] www.hunmagyar.org/tor/

değişimdir. Hem bölgede hem de Macar halkı üzerinde yeni bir sürecin de başlangıcıdır.[649]

Ovanın fethini, yeni devleti çevreleyen dağların civarındaki unsurlara boyun eğdirme takip etti. Hristiyanlığı kabul edişleri ve feodalizmin gelişi, beraberinde Macaristan'a batı ülkesi olma kapanını da vermişti. Yeni Hristiyan devlet, Balkanların liderliği için Bizansla yarışa girmişti.[650] Bu arada 1091 yılında Hırvatistan'ın özerk bir şekilde bağlanmasıyla da tarihi Macaristan teşkil edilmiş oluyordu.[651]

İşte bu şekilde kurulan ve tarih sahnesindeki yerini almış olan Macaristan, Avrupa'nın toplam nüfusunun tahminen 50 milyon kadar olduğu dönemde, güçlü bir ekonomiye ve 5 milyonluk bir nüfusa sahipti. Macaristan büyük güç olarak, özellikle Hristiyanlığın savunucu rolünde, doğudan gelen Türk ve Ruslara karşı çok önemli görevler üstlendi.[652]

14. yüzyılda Avrupa Hristiyan uygarlığı için yeni bir tehdit ortaya çıkmıştı. Osmanlı akınları, 150 yıllık savunma muharebelerinin ardından, Macar direnişini 1526 yılında Mohaç'da kesin olarak kırmışlardı. Bu olay Macar tarihindeki en önemli yıkımın başlangıcı olarak kabul edilir. Hemen hemen 200 yıla yakın bir süre Türkler, Orta Macaristan'ı işgal ettiler. Bununla paralel olarak da ülkenin batısını da Habsburglar işgal ve idare ettiler. Bu dönemde Macarların bağımsızlığı ise özerk olarak sadece Transilvanya'da devam etti.[653]

Zayıflık tarihte kesinlikle cezalandırılan bir suçtur. Zira Macaristan'ın Türk savaşları boyunca olan kayıplarının sebebi sadece Türkler değildi ve Türklerin ayrılması ile de bitmedi. 1699 yılında Türklerin çekilmesi ile birlikte, ülkenin batısındaki Habsburg baskısı Macaristan'ın geri kalan kısmına da yayıldı.[654]

160 yıllık işgalin ardından, Türklerin bölgeden ayrılmasını takiben, nüfussuzlaştırılan bölgeleri tekrar yerleşime açmak ve yeni yerleşimciler yerleştirmek için, ülkeye büyük göç dalgaları gelmeye başladı. Birçok imtiyaz ve özel ayrıcalık tanınan bu yerleşimciler, Macardan ziyade, Habsburg İmparatorluğu'nu oluşturan diğer milliyetlere aittiler.

---

[649] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter I, s. 4
[650] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 1
[651] Zalán BOGNÁR, *a.g.e.*, s. 3
[652] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 1
[653] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter II, s. 4
[654] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e*., 1984, Chapter II, s. 5

Eğer ulusal birliği ve hayatı bozulmadan devam edebilseydi, Macaristan, modern zamanda çok önemli ve özellikli bir devlet olmayı başarabilirdi. Ancak maalesef, Türk istila ve işgali ile başlayan süreç, Macar medeniyetinin kısa gelişimini kesmişti.

Bu noktada, Macaristan'ın dolayısıyla da Karpat Havzasının demografik tarihine özet olarak bakmanın, Macaristan Devletinin kurulmasından itibaren nüfus yapısının oluşması ve değişiminin görülmesi bakımından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Macaristan'ın coğrafi özelliklerinden dolayı demografik yapısı sürekli bir değişim göstermiştir. Bu çerçevede;[655]

9'uncu yüzyıl: Macar ulusunun 896 yılında kitle halinde bölgeye gelişi ve Prens Arpat liderliği altında Macar Devleti'nin kurulması.

10'uncu yüzyıl: Bölgedeki yerli nüfusun, Macar Devleti altında birleşmesi. Bunlardan bir kısmı zaten Macarlarla ilişkili olan Szekeller ve Avarlardı. İlişkili olmayanlar da asimile oldular. Asimile olmayan gruplar ise bölge dışına çıkarıldılar. Ancak asimile olmayan Slovaklar, etnik yapılarını 1000 yıl boyunca korudular.

11'inci yüzyıl: Ülke nüfusunun % 85-90'ını oluşturan Macarların Hristiyanlığı kabul edişleri.

12'nci yüzyıl: Arpat Krallarının Alman, Fransız, İtalyan iş ve ticaret adamları ile sanatçıları ülkeye yerleştirmeleri. Bunların çoğu süratle asimile oldular.

13'üncü yüzyıl: Romenlerin ilk öncü gruplarının Transilvanya'ya göç edişleri (ilk giriş, 1224), Ruten yerleşikçilerin kuzey-doğu bölgesinde ilk görünüşleri.

14'üncü yüzyıl: Çok sayıda Alman nüfusun yerleştirilmek maksadıyla Transilvanya ve Kuzey Macaristan'a getirilmesi (Saksonlar),

Çok sayıda Romanyalının, Türklerin Balkanlardaki ilerleyişinden dolayı bölgelerini terk ederek, Macar topraklarına göçleri.

Polonya ve Balkanlardan ilave Slav grupların, Kuzey Macaristan'a gelişleri ve orada Slovaklara katılmaları.

15'inci yüzyıl: Kral Matyas (1458-1490) yönetimindeki Macaristan'ın nüfusunun, yaklaşık % 80'inin Macar olmak üzere, 4-4.5 milyona ulaşması.

Türklerin Balkanlardaki ilerleyişinden kaçan 60.000 kişilik ilk Sırp sığınmacı grubunun, 1439 yılında Güney Macaristan'a yerleştirilmeleri.[656]

---

[655] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VII, s. 2
[656] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VII, s. 2

16 ve 17'nci yüzyıl: Bölge merkezinin dörtte üçünün Türk saldırısı ile işgal ve harap edilmesi. Milyonlarca Macar nüfusun yurt dışına sürülmesi ya da yok edilmesi. Türklerin, harap edilen ve boşaltılan bu bölgelere, Balkan Slavlarını yerleştirmesi.

18'inci yüzyıl: Türklerin ülkeyi terk etmelerinden sonra, ülke nüfusunun yaklaşık yarısının Macar olmak üzere 2,5 milyon olarak tespit edilmesi.

Avusturya-Alman yönetiminin, geniş Sırp ve diğer Slav gruplarını güney Macaristan'a yerleştirmesi, Transilvanya'ya büyük Romen göçüne izin vermesi ve çeşitli bölgelere Almanları yerleştirmesi. Eskiden tamamen Macar bölgesi olan büyük Macar Ovasının güneyine, bu dönemde hiçbir Macarın tekrar yerleşmesine izin verilmedi.

19'uncu yüzyıl: Macaristan'ın Avusturya İmparatorluğunun bir parçasını oluşturması. Sınırların Monarşinin herhangi bir bölgesinden yapılacak göçlere açılması. Ülkede nüfus olmayan yerlere, Sırbistan, Ukrayna ve Romanya'dan büyük göçlerin yapılması.[657]

1844 yılında Bağımsız Sırbistan ve 1866 yılında bağımsız Romanya'nın ortaya çıkışları. Yeni kurulan iki devletin de, kendi soydaşlarının dağınık olarak yerleştirildiği Macar topraklarına göz koymaları.

20'nci yüzyıl: Trianon Antlaşması'ndan önce yapılan son nüfus sayımında ülke nüfusunun, Hırvatistan hariç, 18.300.000 olarak tespit edilmesi. Daha önce de ifade edildiği gibi bu nüfusun milliyetlere göre dağılımı ise şu şekilde idi.[658]

Tablo 11. 20. Yüzyıl Başında (1910) Ülke Nüfusunun Milliyetlere Göre Dağılımı (Hırvatistan hariç)

Milliyet	**Nüfus**	**Yüzdesi**
Macarlar	9.950.000	% 54
Romenler	2.950.000	% 16
Slovaklar	1.950.000	% 10.4
Sırplar	460.000	% 2.5
Diğer Güney Slavlar	150.000	% 1.1
Diğerleri (Alman, Ruten vb.)	2.840.000	% 16

[657] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VII, s. 3
[658] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VII, s. 3

Macaristan ve dolayısıyla Karpat Havzasındaki demografik hareket ve yapının özet olarak ortaya konulmasının ardından, Macaristan'ı Trianon'a getiren tarihi sürece tekrar dönebiliriz.

En son, 1526 yılında yapılan Mohaç Savaşı ile Türklerin Macarları kesin olarak yenerek Macar İmparatorluğu'na son verdiklerini ifade etmiştik. Bu aynı zamanda Macarların Trianon sonrasında kendilerine bırakılan küçük toprak parçası üzerinde kuracakları bağımsız Macaristan'ın kuruluşuna kadar, bir daha tam bağımsızlıklarını kazanamayacakları bir sürecin de başlangıcı olmuştur. O yüzden Mohaç Savaşı Macar halkının kaderinin değiştiği bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu anlamda Mohaç, şarkılara, şiirlere, destanlara konu olmuştur. "Hiçbir şey Mohaç kadar acı olamaz" ifadesi, bugün bile Macaristan'da sıkça kullanılan bir deyim haline gelmiştir.

Hrıstiyanlığı kabullerinin ardından, Avrupalılar Macarları Hristiyanlığın muhafızları ve Hristiyan inancının askerleri olarak kabul etmiş ve Osmanlının Avrupa'daki ilerleyişine karşı aktif olarak öne sürmüşlerdir. Ancak Avrupa'nın bu ağır yükü, Mohaç yenilgisinden sonra, Macarlar için ağır bir travma yaşanmasına sebep olmuştur.

Zira Macaristan Mohaç'tan sonra Avrupa'da yalnız olduğunu anlamış ve bir daha imparatorluk dönemindeki günlerine dönememiş, özellikle de Osmanlının bölgeyi terkedişinden sonra, özgürlüklerini ve kimliklerini korumak için hep bir mücadele içerisinde olmuşlardır. Bu maksatla Habsburglara karşı önce İmre Thököly sonra da Ferenc Rákóczi önderliğinde başlattıkları mücadeleleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu iki isim de Osmanlı'ya sığınarak kurtulmuşlardır.

Söz konusu Macar özgürlük hareketlerinin bastırılmasının ardından, 17. yüzyılın ikinci yarısında elde ettiği bu zaferler sonunda İmparator Lipot'un kazandığı güç, O'nu Macarlara karşı daha sert bir tavır takınmaya sevk etmiştir. 1687 yılında Macar Millet Meclisine, Macar krallık tacının ebediyen Habsburg hanedanı mensuplarının taşıyacağını zorla kabul ettirmiştir.[659]

Bu aynı zamanda, Türklerin bölgeden çekilmesinin ardından, Avusturya ile Macaristan arasında, aşağı yukarı I. Dünya Savaşı sonuna kadar devam edecek bir sürecin de başladığının işaretiydi.[660] Habsburglar yönetiminde Macarlar bir yandan

[659] Yücel NAMAL, *a.g.e.*, s. 15
[660] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 1

Avusturya'nın ağır baskısı, diğer yandan bünyesinde bulunan milliyetlerin yarattığı sürekli kargaşa ve huzursuzluk ortamı içerisinde 19. yüzyıla gelinmiştir.

19. yüzyılı ise I. Dünya Savaşına giden yolun ve 20. yüzyıldaki global değişikliğin hazırlandığı değişim asrı olarak isimlendirmek pek de yanlış olmaz. Orta Avrupa'nın merkezi konumundaki Marchland' da, bu hazırlık ve değişim fenomeninden özellikle etkilenmiş ve payına düşeni fazlasıyla almıştı. Asrın ortası, burada millî uyanış ve millî parlamento yönetimi üzerinde oluşan, bağımsız millî devlet modelinin ortaya çıktığı yeni dalgalara ve gelişmelere tanık oluyordu. Bu dalga Macaristan'da da kendini anayasal monarşi şeklinde göstermiştir.[661]

Habsburg İmparatorluğu yapısal olarak çok çeşitli ırk ve mezhepten oluşan toplumsal bir yapıya sahipti. 1815'ten beri de Metternich'in sıkı mutlakiyetçi yönetimi altında tutuluyordu. Metternich'in en büyük korkusu, ihtilal düşüncelerinin bu toplumlar tarafından benimsenip, Avusturya yönetimine karşı harekete geçmeleri idi. Bu korkunun yersiz olmadığını da, 1848 Fransız İhtilali'nin etkisi ile ortaya çıkan olaylar göstermiştir. Bir taraftan ülkede mutlakiyetin kaldırılması istenirken, diğer taraftan Alman olmayan uluslar, özgürlüklerini elde edebilmek için harekete geçmiştir. Bundan dolayı Avusturya'da hareketler iki yönlü gelişme göstermiştir. İlk olarak halk, Metternich ve rejimine karşı, daha sonra da Viyana'da 13 Mart 1848'de anayasa ve özgürlükler için ayaklanmıştır. Bu gelişmelerin ardından Metternich Başbakanlıktan istifa edip İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Başlangıçta ayaklanma, demokrasiyi kurmaya yönelik şekilde gelişirken daha sonra olaylar şekil değiştirerek, Avusturya egemenliğinde bulunan milletlerin bağımsızlıklarını istemeleri şekline dönüşmüştür. Daha önce de ifade edildiği üzere bunların en önemlisi ise Macar özgürlük hareketiydi. Viyana'da 1848 olayları patlak verince, Macarlar da bunu fırsat bilerek harekete geçmişlerdi.[662]

Avusturya'nın Kossuth liderliğinde ayaklanan Macarların ayrı bir hükümet kurmasını kabul etmesiyle, Avusturya ile Macaristan arasındaki tek bağ olarak, sadece imparatorun şahsı kalmıştır.[663].

Fakat Viyana'daki tutucu imparatorluk yöneticileri, emperyal anlayış ve tutumlarından vazgeçmedikleri gibi, Macaristan'daki azınlıkları Macaristan aleyhine kışkırtmaktan da geri kalmıyorlardı. Bu milliyetler, başta Türklerin Balkan topraklarına

[661] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 1
[662] Rıfat UÇAROL, *a.g.e.*, s. 125-126
[663] T. Cengiz GÖNCÜ, *a.g.e.*, s. 20

akınları sonucu bölgeye gelmiş olan Romen ve Sırplar olmak üzere, Viyana tarafından kolayca manipüle edildiler. Sonunda yeni imparator genç Franz Jozeph kendi imparatorluğu da bu milliyetçi devrimlerin tehdidi altında olan Rus Çarından destek istedi ve Rusya seçkin birliklerini Macaristan'a göndererek Macar direnişini kanlı bir şekilde kırdı.[664]

Ancak tarihin acımasız dişlileri dönmeye devam ediyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da yeni siyasal gelişmeler meydana geldi. Bunlar arasından en önemlilerinden biri de, Prusya liderliğinde Alman Birliği'nin sağlanmasıydı.

Prusya 1894'de Danimarka, 1866'da Avusturya ve 1870'de Fransayı savaşlarda yendi ve Paris'te Versay Sarayı'nda Prusya Kralı I. Wilhem'e imparatorluk tacı giydirildi ve Alman İmparatorluğu'nun kurulduğu ilân edildi. Almanya, kısa zamanda Avrupa'nın en güçlü devleti haline geldi.

İşte Avusturya'nın 1866 yılında Prusya ile yaptığı savaşı kaybetmesinin ve Alman Birliği'nin sağlanmasının ardından, Avusturya'ın zayıflaması, İmparator Franz Joseph'i, 1848 İhtilalinin ardından, 20 yıllık intikam ve baskı yönetiminin uygulandığı Macaristan ile işbirliği yapmaya zorladı. Neticede, Habsburglular ve Macarlar arasında uzlaşmaya varıldı. Habsburg İmparatorunun şahsı altında, iki ülkenin eşitliği temelinde, 1867 yılında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu oluşturuldu. Bu oluşum, 1. Dünya Savaşının gelişine kadar, bölgede barışın korunması ve başarılı bir ekonomik gelişmenin sağlanmasına da imkân verdi.[665]

Bölümün başında Karpat Havzasının dolayısıyla da Macaristan'ın demografik tarihinden kısaca bahsetmiştik. Gerek devam eden Asyatik akınlar, gerek Türklerin ilerleyişinden kaçan Balkan milliyetlerinin ve daha sonra yine Habsburglar zamanında bölgeye yerleştirilen nüfusun, bölgenin demografik yapısını sürekli değiştirdiğini ve bölgeyi çok milliyetli bir hale getirdiğini ifade etmiştik. Bu durum başlangıçta bir sorun yaratmamıştı. Ancak dünya ve konjönktör değişmişti. Fransız İhtilali ile birlikte uluslararası politikaya yeni argümanlar girmişti. Yeni siyasi akımlar ve fikirler ortaya çıkarmıştı.

Bunlardan biri de şüphesiz milliyetçilikti. Zaman içinde kademeli olarak çok milliyetli hale gelen Macaristan için, bu akımın elbette farklı bir önemi ve etkisi vardı.

---

[664] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s.2
[665] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 4

Bu nedenle bu noktada milliyetçilik konusuna da biraz değinmenin uygun ve faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Milliyetçilik, özellikle 19. yüzyıldan itibaren politik manipülasyon olarak, tarihteki güç ve etkiler arasında, en etkili ve en önemli araç olmuştur. Bu dinamik güç, başta Orta ve Doğu Avrupa'dakiler olmak üzere, büyük ve çok milliyetli saltanat ve imparatorlukları yıkmak için etkin bir şekilde kullanıldı ve çok geniş ve kapsamlı bu sistemlerin dağılmalarına sebep oldu.

Bahsi geçen milliyetçilik, Avrupa'nın değişik bölgelerinde, ülke yapıları üzerinde farklı etkiler şeklinde tezahür etti. Batıda merkezi devletler bünyesinde birleşen geniş devletler oluştururken, doğuda tam tersi oldu ve milliyetçilik mevcut devlet yapılarında büyük dağılmalara sebep oldu.[666]

Batı Avrupa, millî devletlerarasındaki sağlıklı ve verimli etkileşimin oluşturduğu, kıtasal işbirliği iklimi içerisinde yaşarken, Avrupa'nın doğusu, imparatorluk dönemlerinden kalma eski karışıklık ve sorunlardan kaynaklanan sebeplerle, organik, ekonomik ve politik gelişmeyi ve karşılıklı etkileşim ve işbirliğini üretemedi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, eski federal yapıların oluşturduğu parçalar, Sovyet uydusu blok olarak adlandırılabilecek yeni bir oluşum içerisinde tekrar birleştiler. Rus milliyetçiliğinin bu zaferi, büyük oranda Panslavizm olarak bilinen hareket tarafından hazırlanmıştır.[667]

19. yüzyıl sadece politik değişimin değil, aynı zamanda 18. yüzyıl endüstri devriminin, Avrupa'nın denizci ve kara devletleri arasındaki ekonomik faklılığın azaldığı ikinci safhasının ortaya çıktığı dönemdir. Avrupa'nın iç bölgelerine olan tren ulaşımı ve taşımacılığının gelişmesi ile birlikte, şimdiye kadar deniz taşımacılığının olmamasından kaynaklanan ekonomik sıkıntı dramatik şekilde değişti. Bu yeni durum denizci devletlerde kıskançlığa sebep oldu ve kıtanın iç bölgelerindeki Merkezî Devletlere karşı, Doğu Avrupa'daki Panslavist hareketle müttefik olmalarına yol açtı.[668]

Panslav hareket iki ana kanaldan yürütüldü. Rusya veya Doğu Panslavizmi ve Batı Panslavizmi. I. Dünya Savaşı'ndan önce Batı Panslavizminin merkezi, Bohemya'da Çeklerin yaşadığı Habsburg topraklarıydı. Çek Tomáš Masaryk ve Edvard Beneš'in kutsal görevleri, Monarşinin Slav nüfusu arasında Panslavist hareketi organize

---

[666] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 3
[667] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 3
[668] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 27

etmek ve aynı zamanda merkezi Avrupa'da, saf millî amaçlarla Slav bağımsız devletlerinin kurulması için, batılı güçler arasında sempati oluşturmaktı.[669]

Bu amaçlarla faaliyet gösteren Panslavist hareket herhangi başka bir çözüme yanaşmazken, diğer taraftan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasının da temellerini atıyordu. Habsburg hanedanı veliahtı Arşidük Francis Ferdinand, Avusturya-Macaristan'dan oluşan dualist sistemi, Avusturya-Macaristan-Slavlar'dan oluşacak üçlü sisteme dönüşümünü sağlayacak için bir plan geliştirdi. Aslında Arşidük Ferdinand Macaristan'ın dostu değildi. Macaristan'ın imparatorluk içindeki etkisinin fazla olduğunu düşünüyor ve statükonun değiştirilmesini talep ediyordu. İkili Monarşiyi Çekler, Polonyalılar ve Güney Slavlara eşit güç vererek üçlü monarşiye çevirmek istiyordu. Ancak bunlardan özellikle Güney Slavların durumu sadece İmparatorluğu değil, Macaristan'ın toprak bütünlüğünü de etkileyecekti. Zira Macaristan Krallık topraklarında azımsanamayacak miktarda Slav yaşamakta idi. Slavların bu dostça ve naif yaklaşıma cevabı ise, veliaht ve karısının 1914 yılında Sırp Panslavistlerce katledilmesi oldu.[670]

Avusturya ile Macaristan'ın İkili Monarşi temelinde bir yönetime geçişini takiben, kısmen ve kısa süreli de olsa bölgede bir rahatlama ve barış ortamı oluştuğunu ifade etmiştik. Ancak aynı zamanda Avrupa siyaseti ve coğrafyasını I. Dünya Savaşı'na taşıyan şartların ve gelişmelerin, artık somut olarak ortaya çıkışının da, yine bu dönemde görülmeye başlandığını söylemek sanırız yanlış olmaz. Bu çerçevede Avrupa ve Dünya politikasına yön veren büyük güçlerin her birinin, faklı argümanlar temelinde, kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda takip ettikleri ve uyguladıkları siyaset ve faaliyetler neticesinde, savaş öncesinde bir ittifaklaşma ve kamplaşmanın başladığını görmekteyiz.

İşte gelişen bu durum içerisinde, Avrupa'nın ortasında bulunan ve o zamanki konumu ile büyük devlet sayılabilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da elbette bu gelişmelerden etkilenecek ve kendi hedefleri doğrultusunda bu gelişmelere katkı sağlayacak ve bu gelişmelerden etkilenecektir. Buna yönelik olarak da ittifak ve destek arayışına girecektir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, zaten çok milliyetli olan Avusturya-

[669] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 3
[670] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter III, s. 3

Macaristan İmparatorluğu, büyük savaşı hazırlayan argümanlardan birisi olan ve bu dönemde iyice gelişen milliyetçilik akımından en çok etkilenen devletlerden biriydi.[671]

İşte Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifakını ortaya çıkaran Panslavizm tehlikesi ve Rus tehdidiydi. Macaristan için bu ittifak topraklarını genişletme ve işgal amacı olmayan, tamamen savunma amaçlı bir ittifaktı. Zaten bu da yüzlerce yıldır Macaristan'ın takip ettiği geleneksel politikanın sonucuydu. Doğudan gelecek yayılma ve işgallere karşı, Batı ile ittifak kurmak. Büyük savaşın aniden patlak verişi, bu ana politikanın gereği olan önleyici tedbirlerin, tam olarak alınamadığını gösteriyordu. Büyük Rus Panslavizm idealinin Sırp müritlerince, 28 Haziran 1914 tarihinde, yapılan Saraybosna suikastı, büyük savaşın ortaya çıkışının adeta habercisiydi.[672]

Bu savaşla bölgedeki ülkeler emperyalist amaçlarını gerçekleştirme düşlerini kurmaya başladılar. Rusya İstanbul'u istiyordu, Sırp ve Romenler ise eski monarşilerini tekrar canlandırma hevesine kapıldılar. Kısacası sadece Macaristan topraklarını genişletme çabasında değildi.[673]

28 Temmuz 2014 tarihinde, Avusturya-Macaristan'ın ilan ettiği ve başlattığı savaş Budapeşte sokaklarında sınırsız bir coşkuyla karşılanmıştı. Zira bu günlerin başlarında, insanların, kesin ve kısa bir savaş yerine, dört yıl sürecek ve Macaristan'ın varlığını tehdit edici bir savaşın olacağına dair endişe ve fikirleri yoktu.[674]

Yukarıda bahsedildiği üzere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a karşı savaşa başlama kararının bahanesi, Habsburg Hanedanı veliahtı Arşidük Franz Ferdinand ve karısının Saraybosna'da katledilmesiydi.

Bosna Hersek'te bulunan Sırp ve Hırvatlar da, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i ilhak etmesine karşı idi. Kendilerini, Bosna–Hersek'in Avusturya-Macaristan'dan ayrılarak, Sırp Krallığı ya da çok uluslu Güney Slav Devleti'ne katılımına adayan, Genç Bosnalı Örgütü gibi devrimci politik organizasyonlar da onları kışkırtıyorlardı.

Ancak, bunların dışında, savaşın gerçek nedeni, Sırbistan'ın topraklarını oldukça genişletmiş olması ile ilgiliydi. Zira 1908'den beri ülke toprakları ikiye katlanmıştı. Geçmişte kaybedilen topraklarını geri isteyen bu Güney Slav Devleti,

---

671 HUNGARY, *Rotary İnternational*, Budapest, 1931, s.141
672 HUNGARY, *Rotary İnternational*, Budapest, 1931, s.141
673 S.B. VARDY, *History Of the Hungarian Nation*, U.S.A, 1969, s.68
674 Peter PASTOR, "Hungary In World War I: The End of Historic Hungary", *Hungarian Studies Review*, Vol. XXVIII, Nos.1-2, 2001, s.163

Büyük Sırbistan'ı yeniden tesis etmek vizyonu ile birlikte, bu kez topraklarını Avusturya ve Macaristan aleyhine genişletme tehdidi içerisindeydi. Avusturyalı ve Macar liderler, Arşidük'ün katlini, Sırbistan'a karşı, çabuk ve kesin bir savaşla zafer elde ederek, Sırbistan Devleti'ne bir ders vermek ve onu bölgede etkisiz bir devlet haline getirilmesini sağlamak için bir fırsat olarak görüyorlardı. Ve yine 1914'ün yazında gelen bu fırsat, İkili Monarşi tarafından bu kez değerlendirilmez ve kaçırılırsa, gelecekte olması muhtemel bir uluslararası çatışmada, diğer devletlerin yardımını ve desteğini almış Sırbistan'a karşı, bu kadar avantajlı bir konumda olunamayabilirdi.[675]

Avusturya-Macaristan Bakanlar Konseyi, 07 Temmuz 1914 tarihinde suikasttaki rolünden dolayı Sırbistan'a karşı alınacak tedbirleri görüşmek maksadıyla olağanüstü toplandı. Toplantıda ortak Dışişleri, Savaş ve Maliye Bakanları ile Cisleithania Başbakanı Karl Von Stürgkh, hiçbir egemen devletin bu durumu kabullenemeyeceği ve Sırbistan'a karşı savaş ilanı için somut bir bahane sağladığı görüşünde idiler. Sadece Transleithania (Macaristan) Başbakanı István Tizsa ise, Sırbistanla çatışmaya yol açmayacak, daha az katı bir ültimatom verilmesini teklif etti. Zira savaşın genişlemesi ve Avrupalı büyük güçlerin savaşa müdâhil olmasından korkuyordu.[676]

07 Temmuz 1914 tarihinde, Viyana'da yapılan ortak kabine toplantısında, Macar Başbakanı István Tizsa'nın itirazlarına rağmen, savaş için yaşamsal ve kritik kararlar alındı. İlk etapta Sırbistan'ın silahsızlandırılmasını teklif eden Macar Başbakanı István Tizsa, aslında Sırbistan tehdidinin bertaraf edilmesine karşı değildi. O, Sırp topraklarının işgaline ve bunların Monarşiye ilhakına karşı çıkıyordu. Üstelik Sırbistan'a karşı yeteri kadar diplomatik hazırlık ve girişimde bulunulmadığını ve savaş için de gerekli ve yeterli uluslararası desteğin sağlanamadığını düşünüyordu. Bunlarla bağlantılı olarak da, uluslararası arenada Sırbistan'ın koruyucu şeklinde hareket eden Rusya ile ilgili endişeler taşıyordu. Diğer taraftan, eğer çıkacak savaş coğrafi olarak sınırlandırılamaz ise, yine Romanya'nın da potansiyel bir düşman olarak savaşa girebileceğini düşünüyordu.[677]

Bundan dolayı, Macar Başbakanı István Tizsa, Sırbistan'a karşı savaş açmak yerine, kabul edilebilir sert diplomatik notalar verilmesini öneriyordu. Savaş için mevcut olan bu sebep zaten elde idi ve istendiği zaman her an kullanılabilirdi. Ancak ondan önce kullanılabilecek argüman ve yollar mevcuttu. Savaş, Rusya'nın Asya'daki

[675] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.163
[676] The Principality of Hungary**,** *a.g.e.,* Part VI, s. 28
[677] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.163

genişleme politikası çerçevesinde, girişebileceği işgali ile bağlantılı daha uygun bir zamana ertelenmeliydi.[678]

Ortak kabine Tizsa'nın düşünce ve önerilerini dikkate almadı ve göz ardı etti. Rusya'nın gelecekteki müdahale durumunun bugünkü şartlarla mukayese edildiğinde daha tehlikeli olabileceği, mevcut haliyle müdahalesinin daha kabul edilebilir olacağı değerlendirildi. Uzun tartışma ve görüşmeler sonucunda, kabine; Sırp Hükümetine, büyük ihtimalle kabul edilemeyecek şekildeki taleplerin gönderilmesini, Sırbistan'a karşı kuvvet kullanılmasının onaylanmasını ve bu süreç içinde, Rusya'yı kızdırmayacak şekilde hareket edilmesi konusundaki kararları kabul etti.[679]

Bu arada, Macar Başbakanı István Tizsa'nın kuvvet kullanımına karşı olan muhalifliği, Dışişleri Bakanı Kont Lipot Berchtold tarafından, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, gelecek savaşta tarafsız kalması için Romanya Kralına güçlü şekilde baskı yaptığı konusunda, 10 Temmuz'da kendisine bilgi verilmesi üzerine değişti. Bu bilgi, Tizsa'nın kafasını hep meşgul eden Romanya'nın Transilvanya'ya yapabileceği taaruz ve müdahale konusunda rahatlattı. 14 Temmuz 1914 tarihinde, İmparatorluk başkentine geri döndüğünde, artık Sırbistan krizine askerî çözüme destek veriyordu. Fakat buna rağmen, 14 Temmuz 1914 tarihindeki Bakanlar Konseyi toplantısında, Sırbistan'a verilecek ültimatom görüşülürken, Tizsa tekrar, Rusya hakkındaki düşünce ve endişelerini dile getirdi ve Sırbistan'dan toprak ilhakının düşünülmediği ve yapılmayacağının açıklanmasıyla, Rusya'nın savaş dışı kalabileceğini vurguladı. Gerçekte Tizsa'nın asıl korkusu ise, eğer toprak ilhakı yapılırsa, Monarşiye yeni Slav nüfusun ekleneceği ve imparatorluktaki demografik dengenin Macarlar aleyhine değişeceği korkusu idi. Tizsa'yı rahatlatmak için, Konsey, Sırbistan'dan toprak ilhakının yapılmayacağı konusunda karar aldı. Neticede Bakanlar Konseyi, 19 Temmuz 1924 tarihinde, Tizsa'nın endişelerinin giderilmesinin ardından, temelde Sırbistan'a karşı savaş açmayı hedefleyen ültimatomun son halini onayladı. Neticede, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a verdiği ültimatom, 23 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad'a gönderildi.[680]

Öngörülen süre içerisinde Sırbistan tarafından notanın kabulüne ilişkin olumlu bir cevap alınamaması, Viyana tarafından diplomatik ilişkilerin kesilmesi için bir fırsat

[678] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.164
[679] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.164
[680] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.166

olarak görüldü. Zaten hemen akabinde seferberlik başlatıldı ve İkili Monarşi, 28 Temmuz 1914 tarihinde, Sırbistan'a savaş ilan etti.[681]

Sonuçta, 12 Ağustos 1914 tarihinde, İngiltere, Fransa ve Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı resmî olarak savaşa girmiş oldular. Aynı tarihte de Avusturya-Macaristan askerî güçleri, Drina Nehrini aşarak Sırbistan'a geçmeye başladılar. Bu harekât ise, 1918 yılının ikinci yarısına kadar sürecek büyük bir savaşın başladığının ilk sinyali idi.

Macaristan savaşa, İkili Monarşinin, yani Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olarak iştirak etti. Silah altına alınan Macar Krallık birlikleri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgar Krallığı'ndan oluşan Merkezî Kuvvetler İttifakının bir parçası olarak, dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı boyunca, hem ortak ordunun bir parçası, hem de Macar Krallık Ordusu olarak savaştılar.[682]

Savaş süresince Avusturya-Macaristan ve dolayısıyla Macar birliklerinin savaştıkları cepheler ile bu cephelere ilişkin bilgiler ise şöyledir.

Balkan Cephesi[683]

Savaşın cereyan ettiği bölge; Sırbistan, Karadağ ve Arnavutluk idi,

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a, 28 Temmuz 1914 tarihinde, Karadağ ise Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na 05 Ağustos 1914 tarihinde savaş ilan etmiş, silahlı çatışma ise Sırbistan ile 12 Ağustos 1914 tarihinde, Karadağ ile 05 Haziran 1915 yılında başlamıştır.

Bu cephedeki savaşın amacı, Sırbistan'ın Bosna Hersek'te yaşayan Sırp ayrılıkçı hareketlerine olan desteğini ve kabiliyetini yok etmek, Karadağ'daki Sırp yanlılarının tarafsızlığını sağlamaktı.

Sırbistan ile olan savaş 12 Ağustos 1914 – 04 Aralık 1915 tarihleri arasında, 1 yıl 4 ay, Karadağ ile olan savaş ise, 05 Şubat 1916 – 17 Ocak 1916 tarihleri arasında, 2 hafta sürmüştür.

Savaş sonunda, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu birlikleri, Almanya ve Bulgar birlikleri ile işbirliği yaparak Sırbistan'a karşı zafer kazanmış, Merkezî Kuvvetler savaş sonuna kadar, Sırbistan ve Makedonya'yı işgal etmişlerdir.

---

[681] Peter PASTOR, a.g.m., s.166
[682] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.29-31
[683] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.29

Doğu Cephesi[684]

Savaşın cereyan ettiği bölge; Galiçya'nın Avusturya'ya ait toprakları ile Rusya'ya ait batı bölümüdür.

Avusturya-Macaristan Rusya'ya, 06 Ağustos 1914 tarihinde savaş ilan etmiş, savaş ise fiili olarak Rusya'nın 23 Ağustos 1914 tarihinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Galiçya'daki topraklarına taarruzla başlamıştır.

Bu cephedeki savaşın amacı, Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Rusya'nın doğu kesimini işgalini önlemek ve Doğu Galiçya'da Rutenlerin yaşadığı toprakların Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhakına engel olmaktı.

Cephedeki savaş, 23 Ağustos 1914 – 17 Temmuz 1917 tarihleri arasında, 2 yıl 11 ay devam etmiştir.

Bölgedeki savaş çözümsüz bir durumda kilitlenmiş iken, Rusya'daki Bolşevik İhtilali ile Rusya'nın savaştan çekilmesi ve sonucunda, 03 Mart 1918 yılında imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile Sovyet Rusya'nın doğu bölümü, Merkezî Kuvvetlerce, savaş sonuna kadar işgal edilmiştir. (Bugünkü Litvanya, Doğu Polonya, Belarus ve Ukrayna)

İtalyan Cephesi[685]

Bu cephedeki savaş, Tirol, Tirol-Avusturya sınırı ve İtalya'nın kuzeydoğu bölgesinde cereyan etmiştir.

İtalya, 23 Mayıs 1915 tarihinde savaş ilan etmiş ve savaş 23 Haziran 1915 tarihinde, İtalya'nın Avusturya sınırındaki Soca nehri boyunca taarruzu ile başlamıştır.

Buradaki savaşın amacı, Trieste ve Tirol'un Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Cisleithainen bölgesinden İtalya'ya kadar olan bölümünün ilhakı olmuştur.

Savaş bu cephede, 23 Haziran 1915 - 03 Kasım 1918 tarihleri arasında, 3 yıl 4 ay devam etmiştir.

Sonunda İtalya Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı zafer elde etmiş, İkili Monarşi, 03 Kasım 1918 tarihinde imzalanan Villa Giusti Ateşkes Antlaşması ile teslim olmuş ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu antlaşma ile savaştan çekilmiştir.

---

[684] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.29
[685] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.30

Romanya Cephesi[686]

Bu bölgedeki savaş, Macar Krallığı'nın tarihî Transilvanya toprakları ile Romanya'da cereyan etmiştir.

Romanya, 27 Ağustos 1916 tarihinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı savaş ilan etmiş ve aynı gün Doğu ve Güney Transilvanya'nın birçok noktasından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na taarruza başlamıştır.

Taarruzun amacı, Transilvanya'nın Macaristan Krallığı'ndan Romanya'ya ilhakını sağlamaktı.

Bu cephedeki savaş, 27 Ağustos 1916 – 09 Aralık 1917 tarihleri arasında, 1 yıl 3 ay sürmüştür.

Savaş, Almanya ve Bulgaristan'ın desteği ve yardımı sayesinde Avusturya-Macaristan'ın zaferiyle neticelenmiştir. Romanya, 07 Mayıs 1918 tarihli Bükreş Antlaşması ile teslim olmuştur. Romanya'nın Dobruca ve Wallaçya bölgeleri savaş sonuna kadar Merkezî Kuvvetlerin işgalinde kalmış, ayrıca ilave olarak Romanya, Macaristan'a Doğu ve Güney Karpatlarlarda geçiş noktaları vermiştir.

Adriyatik Cephesi[687]

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri, I. Dünya Savaşı boyunca, Adriyatik Denizinde birçok operasyonlar icra ettiler. İtalya, Makedonya ve Arnavutluk kıyı bölgelerini bombaladılar, Adriyatik Denizindeki İngiliz, Fransız ve İtalyan donanmalarının oluşturduğu ablukayı kaldırmak için çeşitli defalar başarısız girişimlerde bulundular ve İtilaf Devletlerinin askerî ve ticaret gemilerine karşı başarılı su altı operasyonları icra ettiler. Savaşın son 9 ayı boyunca donanmaya, 1920-1944 tarihleri arasında Kral Naibi olarak Macaristan'ı yönetecek olan Macar Amiral Miklós Horthy komuta etmiştir.[688]

Savaş devam ederken İmparator Franz Joseph, 21 Kasım 1916 tarihinde öldü. Yerine büyük yeğeni Avusturya İmparatoru I. Karl ve Macaristan Kralı IV. Karl olarak adlandırılan Karl geçti. Yeni imparator Avusturya-Macaristan'ın mümkün olan en kısa zamanda savaştan çekilmesini istiyordu. Hatta bu konuda Belçika ordusunda görevli olan kayın biraderi Prens Bourbon Parma vasıtasıyla Fransa nezdinde girişimde dahi bulundu.

---

[686] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.30
[687] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s.31
[688] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 31

Bu çerçevede, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun son İmparator-Kralı IV. Karl'ın inisiyatifi ile Merkezî Devletler (Almanya, İkili Monarşi, Bulgaristan ve Türkiye), Aralık 1916 tarihinde, İtilaf Devletlerine 1914 statükosunun gözden geçirilmesinin önerildiği bir barış teklifi gönderdiler. İtilaf Devletleri bu teklifi, Slav ve Romen azınlıkların bağımsızlık taleplerinde ısrarcı olmaları nedeniyle geri çevirdiler. İlave iki yıl savaş ve 10 milyon insan kaybı demek olan bu ret kararı ise, Fransa ve İngiltere'de bulunan Çek aydınların (Masaryk, Beneš) önderliğinde; Romen, Sırp ve diğer ülke mensuplarının da katılımıyla yapılan, etkili ve başarılı bir propaganda sayesinde alınmıştı.[689]

Bahsi geçen bu propagandistler, batı ittifakını, Romen ve Slav millî devletlerinin kurulmasının, Merkezî Avrupa'da Alman ve Rus yayılmasını durduracağı konusunda ikna etmişlerdi. Fakat diğer taraftan gerçekçi bir şekilde, Macar Başbakanı Tizsa, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Büyükelçisine, Monarşinin yıkılmasının, emperyalist baskıya direnç gösteremeyen birçok zayıf ve çok uluslu devleti ortaya çıkaracağını işaret ediyordu.[690]

Savaş zamanı diplomasisinde olduğu gibi, savaş zamanındaki karar verme süreci de, yapısı gereği barış zamanınkinden farklıdır. Özellikle hızlı yapılmak zorunda olunması, kararın bir ya da çok az kişinin elinde olması ve geniş değerlendirme yapma imkânının bulunmaması gibi hususlar ön plana çıkar. Süreç burada da benzer şekilde gelişti ve karar vericiler, Çek Masaryk ve O'nun propagandist diğer arkadaşlarının, Monarşinin dağıtılması ve Tarihî Macaristan'ın parçalanması önerilerini dikkate alarak politikalarını geliştirdiler.[691]

Batı ittifakı yönetimleri artık Avusturya-Macaristan diye bir ülkenin olmadığını deklare ettiler ve Çek, Sırp-Hırvat ve Romen göçmenlerden oluşan ulusal komiteleri, teşkil edilecek ülke ve devletlerin temsilcisi olarak onayladılar. Bu ulusal komiteler, uzmanlıklarını sadece Monarşinin sıkıntılarının ortaya konması maksadıyla kullanıyorlardı ve uluslararası kamuoyu ile müttefik güçler olarak adlandırılan devletler üzerinde, baskı yapmada da oldukça yetenekliydiler. Onların millî arzu ve hedefleri, batılı müttefikler için en uygun politik çıkar ve yokmuş gibi kabul edilebilecek bir form içerisinde sunuluyordu. Ve sürekli olarak, batılı ülkelerin menfaatlerine için en uygun

[689] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s. 1
[690] Zoltán BODOLAİ, *The Timeless Nation*, Sydney, 1977, s. 43
[691] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s. 2

politikanın, Karpat Havzasında demokratik ülkelerin kurulabilmesi ile gerçekleştirilebileceği fikri işleniyordu.[692]

Savaşın son yılı içerisinde gelişen bütün bu yoğun ve karmaşık gelişmelerle birlikte, neticede, 29 Eylül 1918 tarihinde artık tükenmiş haldeki Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye, Wilson Prensipleri temelinde ateşkes görüşmelerine başlamak istedikleri doğrultusundaki arzularını açıkladılar.

Macaristan savaşa Almanya'nın yanında girmişti. Savaşın ilk yıllarını başı ağrımadan geçiren Macar hükümeti, ulusal "kenetlenme"yi daha uzun süre koruyamadı. Artan iç huzursuzluklar kendisini 1917 yılının 1 Mayısı'nda gösterdi. Kitlesel gösteriler sonucunda Kont Tisza hükümeti 15 Haziran 1917 tarihinde istifa etti ve yerini bir azınlık hükümeti aldı. Başbakan István Tizsa, yeni kralın, özellikle her vatandaşa oy hakkı verilmesi konusu başta olmak üzere, iç reform taleplerine karşı çıkıyordu, Tizsa genel oy hakkının çeşitli demografik yapıya sahip Macaristan'ı politik olarak kırılgan hale getireceğine inanıyordu. Tizsa'nın halefi olan Başbakan Sándor Werkele de, Tarihî Macaristan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve parçalanmasını engellemek maksadıyla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasının önüne geçmeyi hedefliyordu. Bununla ilgili, 20 Ekim 1918 tarihinde, Avusturya ve Macaristan arasında sadece Habsburg İmparatoru-Kralının şahsi birliğinin öngörüldüğü "Kutsal Macar Toprakları Üzerinde Bağımsızlık" adında bir bildirge yayımlamıştı.[693]

Ancak demokratik reformların uygulanmasını öngören öneriler ve ortak Avusturya-Macaristan maliye, dış işleri ve askerî konuların sona erdirilmesi teklifleri, dualist sistemin yaklaşan yıkımını engelleyemedi. Hırvatlar 29 Ekim 1918 tarihinde, Macar Krallığı'ndan ayrılarak, geçici Sloven-Hırvat-Sırp Devleti'ne katıldığını açıkladılar. 30 Ekim 1918 tarihinde Slovak Millî Konseyi aynı şekilde İmparatorluktan ayrılıp kurulmaya çalışılan Çekoslovakya'ya katılmayı oyladı. Bütün bunlar olurken, aynı zamanda, İtalyan Ordusu Vittorio Veneto savaşında Avusturya-Macaristan birlikleri karşısında zafer kazandı ve İmparatorluk askerî birlikleri Piave Irmağı boyunca geri çekilerek savunma durumuna geçtiler.[694]

Avusturya-Macaristan ordu birliklerince, Haziran 1918 tarihinde, Piave'de yapılan son başarısız taarruz girişiminden sonra, esasen statik hale gelen İtalyan cephesinde savaş sona erdi. Ülkede üst otorite yıkıldı. Bu yıkım bir güç boşluğu yarattı.

---

[692] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s. 4
[693] The Principality of Hungary**,** *a.g.e.*, Part VI, s. 32
[694] The Principality of Hungary**,** *a.g.e.*, Part VI, s. 33

Bu boşluğu yeni yükselmekte olan yenileşme hareketi dolduracaktı. 31 Ekim 1918 tarihinde yeni devrimci hükümetin ortaya çıkışı, İtalyan sınırındaki askerî temsilcilerin, İkili Monarşi adına imzaladığı ve Monarşinin artık sona erdiğinin bir işareti olan, Padua Ateşkes Antlaşması'ndan sadece üç gün önce idi.[695]

03 Kasım 1918 tarihinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya, İtalya Cephesindeki savaşı sona erdiren Villa Giusti Ateşkes Antlaşmasını imzaladılar. Bu ateşkes şartları sadece batı sınırı ile ilgili tedbirleri tanımlıyordu, ülkenin diğer bölgelerindeki sınırlarla ilgili bir düzenleme içermiyordu. Antlaşma, İkili Monarşinin, I. Dünya Savaşı içerisinde dâhil olduğu son askerî faaliyet olarak kayıtlardaki yerini aldı.[696]

Bu defacto ateşkes antlaşması aslında savaşı bitirdi. İmparatorluk ulusal parçalara ayrıldığı için, ateşkes antlaşmasında bulunan kabul edilemez barış şartlarının varlığına rağmen, savaş meydanlarına tekrar dönme şansı kalmamıştı. Savaş, önceki yıllara asla dönülemeyecek ve o barış şartlarını asla sağlayamayacak şekilde radikal değişiklere sebep olmuştu. Artık İmparatorluk ve Macaristan içindeki milliyetler kendi mücadelelerine devam edeceklerdi. Elbette Macaristan da aynı şekilde, Tarihî Macaristan'ı koruma çabasına.[697]

Savaşın Macaristan için statükoyu koruyacağı bekleniyordu. Fakat onun yerine, savaş zamanında büyük zorluklara, sosyal çalkantılara, yabancı işgaline ve bitmesiyle de halk isyanına sebep oldu. Özellikle de savaş sonunda imzalanan Trianon Barış Antlaşması'nın şartları ve ruhunun yarattığı yıkımı ise Macar toplumu hâlâ tedavi edemedi.[698]

4.2. Birinci Macar Cumhuriyeti Dönemi

4.2.1. Birinci Macar Cumhuriyeti

Hatırlanacağı üzere başlangıçta, 1914 yılında, Başbakan István Tisza, İmparatorluk içinde daha çok Slav anlamına gelen, Sırp topraklarının Avusturya-Macaristan'a ilhakına itirazla, savaşa karşı olduğunu ifade etmişti. Ancak savaş başladığında ise, bunun kesinlikle gerekli olduğunu ve gerçekte Macaristan'ın başka da bir şansının olmadığını söyleyecekti. Benzer şekilde, parlamentoda bulunan diğer

[695] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.167
[696] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 32
[697] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s.168
[698] Peter PASTOR, *a.g.m.*, s. 169

partiler ile parlamentoda temsil edilmeyen Sosyal Demokrat Parti de savaşı destekliyordu.

Ancak ülkedeki bu genel eğilim, savaşın uzamasıyla değişti. Macaristan savaş alanı olmamasına rağmen, Macaristan Krallığı, içerisindeki tüm milliyetlerden oluşan yaklaşık 1.500.000 ölü, yaralı, esir ve kayıp vermişti. Savaş ülkenin insan gücünü neredeyse çökertmişti. Çalışacak yeterli iş gücü kalmamıştı. Bu da gıda fiyatlarının yükselmesine ve şehirlerdeki işçilerin çalışma koşullarının ağırlaşmasına sebep olmuştu.[699]

Kont Tisza, 1913 yılından beri devam etmekte olduğu başbakanlıktan, 23 Mayıs 1917'de istifa etmişti. Kısa bir süre sonra da savaşa katılmak için cepheye gidecekti.[700]

Aynı yıl Macaristan'da geniş işçi grevleri başladı. Bu durum kıtlık ve enflasyona sebep oldu. Rus devriminin haberlerinin duyulmasıyla birlikte ortam daha da sıcaklaştı. Sosyal Demokrat Parti sağ ve sol kanat olarak ikiye ayrıldı. Hükümet grevcileri zor kullanarak bastırmaya çalıştı. 1918 yılının ilk ayına kitlesel grevler damgasını vurdu. Haziran 1918'e gelindiğinde ise, bu kez tüm ülkede genel grev başlamıştı. Bunun üzerine Sosyal Demokrat Parti ve Ticaret Birlikleri Konseyi, Sovyet modelinden esinlenerek, "İşçiler Konseyi"ni kurdular. Bu esnada tüm ülke çapında, özellikle Rusya'daki esir kamplarından dönen askerlerin kurduğu, "Askerler Konseyi" de oluşmaya başladı.[701]

Bu arada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Alman ve Macar olmayan milliyetlerin çoğunluğu, 1918 yılının yazında, yılın ilk zamanlarında ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından ilan edilen, kendi geleceklerini tayin hakkı anlamındaki self-determinasyon ilkesinden hareketle, kendi devletlerine katılma ya da kendi devletlerini yaratma maksadıyla, İkili Monarşi'den ayrılma noktasına gelmişlerdi.

Diğer taraftan İmparator Karl, en azından, İmparatorluğun Avusturya tarafını federasyon şeklinde, özerk ulusal birlik içerisinde tutmak istiyordu. 16 Ekim 1918 tarihinde, İmparator-Kral bir bildiri yayımlayarak Dual Monarşinin Cisleithanian (Avusturya) tarafının Federal Devlete dönüştürülmesinin ilk adımı olarak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu bölümünde yaşayan Alman olmayan milliyetlere kendi ulusal meclislerini oluşturmaları için çağrıda bulundu. Fakat bu çok azdı ve çok

---

[699] Anna M. CİENCİALA, , "Hungary: Reform and Revolution 1918-1920", *History 557, Lecture Notes, Lecture 13*, Spring 2002 (Revised Fall 2003; Fall 2007), s.3

[700] S. J. MAGYARODY, *Hungary and Hungarians,* Matthias Corvinus Publishers, 2012, Budapest, s. 19

[701] S. J. MAGYARODY, *a.g.e.* s.19

da gecikmiş bir öneriydi. Zira imparatorluğun Avusturya tarafındaki milliyetler zaten çoktan kendi farklı yollarına ayrılmıştı.[702]

Macaristan'da ise Tisza aynı gün Macar parlamentosunda, merkezi güçlerin müttefikler karşısında savaşı kaybettiğini ve Macaristan'ın Avusturya ile gelecekte sadece Monarklarının ortak olabileceğini, bunun dışında hükümetlerin artık finans, savaş ve dışişleri bakanlıkları dâhil tamamen ayrı bir şekilde yürüyebileceğini ifade ediyordu.[703] Bundan iki gün sonra da, eski Macaristan'ın son başbakanı Alexander Wekerle istifasını sundu.[704]

İmparator Karl Macaristan'da yeni bir hükümet kurmaya çalışırken, parlamentoda Fransa'nın dostu olduğu söylenen Károlyi ve diğer liberaller ise, Macar Krallığı'ndaki Macar olmayan milliyetlere tüm kültürel hakların verilmesi ve süratle sosyal ve politik reformların yapılması ile birlikte tam bağımsızlık istiyorlardı.[705] Avusturya'dan ayrı bir barış için çalışıyor, ülkeyi, milliyetlerin her birine tüm kültürel haklarının verildiği Milliyetler Fedarasyonuna dönüştürerek, Tarihî Macar Krallığı'nı korumak istiyorlardı.

23 Ekim 1918 tarihinde, Avusturya-Macaristan askerî güçleri İtalya cephesinde aktif halde bulunmalarına rağmen, İmparator-Kral Karl ve İkili Monarşi'nin politik kurum ve kişileri, günler ya da haftalar içinde İtilaf Devletlerine teslime zorlanabileceklerini tahmin ediyorlardı. Yukarıda da belirtildiği üzere, savaş yanlısı Başbakan István Tisza bile, 17 Ekim 1918 tarihinde, Macar parlamentosunda yaptığı konuşmada, bu gerçeği kabul ederek, "Bu savaşı kaybettik!" diyordu.

24 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri, tüm İtalyan Cephesi boyunca, Avusturya-Macaristan güçlerinin, Piave Nehri boyunca oluşturdukları savunma mevzilerinden geri atılmalarını sağlamak için, Vittoria Veneto Muharebesi olarak bilinen savaşın son taarruzunu başlattılar. 29 Ekim'de Avusturya –Macaristan Dışişleri Bakanlığından bir ateşkes heyeti, İtalyan Cephesinde barış talep etti.

Yukarıda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun mağlubiyetinin kaçınılmaz olduğunun ortaya çıkışı üzerine, İmparator Karl'ın birtakım arayışlara girdiği ve

---

[702] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 32
[703] Imre de JOSİKA-HERCZEG, *a.g.e.*, s. 90
[704] S. J MAGYARODY, *a.g.e.*, s.19
[705] Ali Servet ÖNCÜ, Erkan CEVİZLİLER, "Türkiye Cumhuriyeti İle Avusturya Cumhuriyeti Arasında 28 Ocak 1924 Tarihinde İmzalanan Dostluk Antlaşması, İkamet Ve Ticaret Mukaveleleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/5 Spring 2013, Ankara-Turkey, p. 531-557

Avusturya-Macaristan Dual Monarşisinin son Macar Başbakanı Wekerle'nin istifa ettiği ifade edilmişti. Bunun üzerine, Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine yakın zamanda, 1867 tarihinde kurulan İkili Monarşinin, Macar Krallığı'nı temsil eden Macar asiller oligarşisinin çöküşüyle ortaya çıkan politik boşluğu doldurmak için, 23 Ekim 1918 tarihinde Budapeşte'de Macar Ulusal Konseyi oluşturuldu.[706] Károlyi 25 Ekim 1918 tarihinde Ulusal Konsey'e başkan seçildi.[707]

Konsey, Mihály Károlyi liderliğindeki, savaş ve oligarşi karşıtı bağımsızlık yanlısı Bağımzılık ve 48 Partisi, Yazar ve sosyal bilimci Oszkár Jászi liderliğindeki Burjuvazi Radikal Partisi ve Zsigmond Kunfi liderliği altında Macar Sosyal Demokrat Partisi'nden oluşmaktaydı.[708]

Macar Ulusal Konseyi 25 Ekim 1918 tarihinde, 12 maddelik liberal sosyalist politik programını açıkladı. Bunların en önemlileri ise;[709]

- Hükümetin istifası,
- Parlamentonun feshi,
- Evrensel demokratik şartlar altında yapılacak bir seçim,
- Macaristan içerisinde ulusal self-determinasyona dayalı birlik,
- Konuşma, basın ve örgütlenme hürriyeti,
- Politik tutuklular için genel af,
- Macaristan ile Antant devletleri arasında ayrı bir barış hususlarını kapsıyordu.

Károlyi'nin amacı, Tarihî Macaristan'ı korumaktı. Galip devletlere, Macaristan'ın demokratik bir devlet olduğunu ve Avusturya-Macaristan'dan daha iyi şartlardaki barış koşullarını hak ettiğini söylüyordu.

Károlyi'nin manifestosu Macaristan devriminin başlangıcı oldu. İşçiler Ulusal Konsey'e destek verdiler. Keza Askerler Konseyi de, Ulusal Konsey'in yanında yer aldı. Bu arada İmparator Karl, yetkilerini devrettiği Arşidük Joseph'i Macar Kralı olarak görevlendirerek, Avusturya ile Macaristan arasındaki bağlantıyı devam ettirmeyi istedi. Ancak 28 Ekim 1918 tarihinde, Budapeşte'de büyük bir ayaklanma çıktı ve ordu da halka katılmıştı.[710]

---

[706] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 33
[707] Anna M. CİENCİALA, *a.g.m.*, s.4
[708] Anna M. CİENCİALA, *a.g.m., s.5*
[709] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 33
[710] Anna M. CİENCİALA, *a.g.m., s.5*

Budapeşte'deki sivil halk ve yeni terhis edilmiş askerler, şapka ve kasketlerine hareketin sembolü olan papatya çiçeği takarak, Macar Ulusal Konseyi ve Mihály Károlyi'ye desteklerini açıklıyorlardı. 28 Ekim 1918 tarihinde, bu şekildeki geniş bir grup Peşte'de toplandı ve Habsburg Kralı IV. Karl'ın resmî temsilcisi olarak orada bulunan Arşidük Joseph August'a, Károlyi'nin başbakan olarak atanmasını talep etmek niyetiyle, Buda Kalesine doğru yürümeye başladı. Göstericiler Zincirli Köprüye yaklaştıklarında, atlı jandarma birlikleri grubu dağıtmaya çalışırken, diğer bazı resmî görevliler de ilerleyen grubun üzerine ateş etmeye başladılar. Olay yerinde üç kişi öldü ve elliden 50'den fazla kişi de yaralandı. Bu Zincirli Köprü Muharebesi, Budapeşte'de üç gün devam eden gösterilere ve askerler arasında hükümet karşıtı organizasyonların teşkiline yol açtı.[711]

Bu esnada, 30 Ekim 1918'de Viyana'dan Avusturya Cumhuriyeti'nin kurulduğu haberi gelmişti. Bu haber Budapeşte'deki devrimleri kamçıladı. Arşidük Joseph, 31 Ekim 1918 tarihinde istifa etti.[712] Sandor Wekerle'den sonra yönetime geçen Muhafazakâr Başbakan Kont John Hadik'in istifasıyla da, eski rejim tarihin sayfalarındaki yerini alıyordu.

Bu gelişmeler üzerine Kral IV. Karl, 31 Ekim 1918 tarihinde, Macaristan'da, ülkeyi Dünya Savaşı felaketine girmeye sebep olduğu gerekçesiyle, Budapeşte'de ortaya çıkan ve İkili Monarşi'nin o dönemdeki politikacılarının devrilmesini amaçlayan Papatya Devrimi'nin ardından, başbakanlığa hiç devlet tecrübesi olmayan ve Macaristan'ı harabeye çevirecek olan reform yanlısı muhalefet lideri Kont Mihaly Károlyi'i atamak zorunda kaldı. Aynı gün başlangıçtaki gönülsüzlüğüne rağmen, Sırplara karşı savaş açılması inisiyatifine onay veren ve Macaristan'ın savaşa girişinin sembolü olarak kabul edilen eski başbakan István Tizsa bir suikastle öldürüldü. Tizsa o dönem Macar tarihinde suikasta uğrayan tek politik figür olarak da tarihe geçmiştir.

Macaristan Başbakanı olarak atanan Mihály Károlyi, I. Dünya Savaşı öncesi ve süresince İtilaf Devletlerine olan sempatisini hiç gizleme gereği duymamıştı. Savaş boyunca yürütülen ve Alman yanlısı bir anlayışa sahip olan muhafazakâr politik anlayışın devam ettirilmesi, galip müttefikler karşısında zayıf bir konum yaratabilirdi. Bundan dolayı eski rejimden bazı kesimler de, yeni yönetimin arkasında yer aldılar ve desteklediler. Geri kalanları ise bekle ve gör politikasını kabul ettiler. Károlyi'nin

[711] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 35
[712] Imre de JOSİKA-HERCZEG, *a.g.e.,* s. 91

hükümeti; burjuvaların, modern sosyalist ve ticaret kuruluşu birliklerinin desteğindeki bir koalisyondan oluşuyordu. Aşırı sosyalistler bile, yürüttükleri sınıf mücadelesini altı hafta askıya alma kararı ile yeni yönetime bir izleme süresi verdiler.[713]

Kont Mihály Károlyi, Macaristan'ın hayatında 17. yüzyıldan itibaren önemli bir rol oynayan ve Katolik aristokrat olan çok varlıklı bir aileye mensuptu. Gençliğinde çok savurgan ve vurdumduymaz biriydi. Fakat zaman geçip geliştikçe kendini önemli meselelere adadı. 1909 yılında soyluların kırsaldaki en önemli organizasyonu olan Ulusal Ziraat Birliği'nin başkanı oldu. 1910 yılında, Birinci Dünya Savaşı boyunca muhalefette olacak Bağımsızlık Partisi'nden milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Başlangıçta savaşa taraftar bir tutum sergiledi. Fakat savaş uzadıkça parlamentodaki en savaş karşıtı bir kişilik ortaya koydu. 1916 yılında partisinden ayrılarak, daha radikal bir çizgide olan 1848 ve Birleşik Bağımsızlık Partisi'ni kurdu. Partisi daha ziyade Károlyi Partisi olarak anıldı. Károlyi Partisi, parlamentoda, çoğu partiye güçlü bağlarla bağlı olmayan sadece 20 milletvekilliğine sahip etkisiz, zayıf bir partiydi. Bu dönemde ateşli bir şekilde, Müttefiklerle barış yapılmasını, Avusturya-Macaristan ile olan bağların zayıflatılmasını, imtiyazların kaldırılmasını, oy hakkının genişletilmesi vb. konuları savundu. Savaş boyunca İsviçre'de, İngiliz ve Fransız diplomatlarla gizli ve örtülü irtibatlar kurdu. Ocak 1918 tarihinde Károlyi, kendisinin Woodrow Wilson'un 14 ilkesinin takipçisi olduğunu ilan etti.[714]

Yeni yönetimin devraldığı problemler çok büyüktü. Ülkenin tüm politik ve yönetim idaresi çökmüş durumdaydı. Ekonomik durum tamamen dehşet verici bir haldeydi. Müttefiklerin yıllarca süren kota ve ablukaları korkunç acılara ve yokluklara sebep olmuştu. Açlık içindeki şehirlerde yiyecek için ayaklanmalar patlak veriyor kırsalda ise, aç toprak sakinleri, komşu mülkleri ve toprakları yağmalıyorlardı. Savaş yorgunu ve aç olan halk barış talep ediyordu.[715]

31 Ekim 1918 tarihinde yönetimi devralmasının ardından, Károlyi hükümeti, Habsburg İmparatoru-Kralının yönetimi altında iki ülkenin şahsi birliğinin korunmasını istemelerine rağmen, İkili Monarşi dönemi boyunca iki ülke arasında var olan bütün resmî, politik, askerî ve ekonomik bağlantıların kaldırılmasına savundular. Ancak Kral-İmparator Karl'ın 11 Kasım 1918 tarihinde, yetkilerini bıraktığını ve yönetimden çekildiğini açıklaması ve arkasından da Alman Avusturya Cumhuriyeti'nin ilan

[713] Imre de JOSİKA-HERCZEG, *a.g.e.,* s. 91
[714] Sándor SZİLASSY, *a.g.e., s.45*
[715] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2

edilmesiyle, Habsburg İmparatoru'nun şahsında öngördükleri birlikteliğin uygulanması artık mümkün değildi.

Bunun üzerine, 13 Kasım 1918 tarihinde, Viyana'ya 30 kilometre uzaklıktaki Eckartsau Köyündeki Habsburg sarayında, Kral IV. Karl ile Macar temsilciler arasında bir görüşme yapıldı. Kral, herhangi bir belge imzalamadan, bu andan itibaren devlet işlerindeki tüm görev ve sorumluluklarından geri çekildiğini ve Macarların gelecekteki devlet ve yönetim şekilleri ile ilgili kararlarını yine kendilerinin vereceğini kabul ettiğini açıkladı.

Bu gelişme ile birlikte Papatya Devrimi ile yıkılan eski rejimin ardından, 16 Kasım 1918 tarihinde, Károlyi ve Macar yasama organı olarak teşkil edilen Macaristan Ulusal Konseyi, Parlamento Binası dışında toplanan 200.000 kişilik taraftar topluluğuna Macaristan'ın rejimini Halk Cumhuriyeti olarak ilan etti.[716] (Ancak bu daha sonra kominist rejim tarafından kurulacak Halk Cumhuriyetinden farklıdır). Aslında bu karar da, bir nevi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sonunun ilanı idi.[717]

Károlyi hükümetinin temel amacı, yeni Macaristan Halk Cumhuriyeti'ni mümkün olduğu kadar, Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik güçlerin yanında savaşa giren Macar Krallığı'ndan farklı ve uzak olduğunu göstermekti. Bununla, yapılacak olan barış konferansında, kaçınılmaz olarak görülen ülke sınırlarının yeniden düzenlenmesi konusunda, Wilson'un self-determinasyon prensibinin tam olarak uygulanması için, galip devletlerinin Macaristan'a destek, sempati ve yardımlarının sağlanacağı umuluyordu.[718]

Bundan dolayı Károlyi Hükümeti'nin başlangıçtaki askerî politikası, pasif tutum ve ateşkes şartlarının tesisi ve uygulanması konusunda galip devletlerle işbirliği içinde olmaktı. Bu şekilde, barış konferansına kadar, yeni cumhuriyetin sınırlarını muhafaza edebileceklerini düşünüyorlardı.

Pasif tutum ve İtilaf Devletleri ile işbirliği içinde uyumlu olmayı öngören başlangıçtaki bu politika, Károlyi Hükümetinin ilk Savunma Bakanı Albay Béla Linder tarafından uygulanmaya konuldu. Albay Linder, 01 Kasım 1918 tarihinde Macar Parlamento Binası dışında yaptığı bir konuşmada, tüm Macar askerî birliklerinin silah bırakmasını ön gören emrini verdi. Ertesi gün de "Artık bir orduya ihtiyacımız yok, asla tekrar başka bir asker görmek istemiyorum!" diyordu. Özellikle Macar olmayan

[716] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2
[717] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VI, s. 32
[718] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 36

milletlerden oluşan, moralleri bozulmuş ve asi askerlerin, Macaristan'a geri döndüklerinde liberal, sosyalist yönetime karşı olabilecek faaliyetlerinden korkuyorlardı.[719]

Macarlar topraklarının eriyip gidişini seyrederken, kendilerine bir korunma çaresi arıyorlardı. Almanlar ve Avusturyalılar gibi onlar da, cumhuriyetçi devrimlerinin Müttefikleri yumuşatacağını ummaktaydılar. Macar Akademisi, müttefiklerin seçkin bilim adamlarına, Macaristan'ın parçalanmasına izin verilmemesi için ricalarda bulundu. Károlyi tanınmış bir feministi, kendi temsilcisi olarak tarafsız İsviçre'ye, Müttefiklerle temas etmeye gönderdi, böylelikle Macaristan'ın yeni, liberal yüzünü ortaya koymaya hesapladı, ama bu hesabı tutmayacaktı.

Başka herkes gibi Macarlar da gözlerini Amerikalılara çevirmişlerdi. Károlyi, Budapeşte'deki Amerikalı temsilcilere, kendi barış platformunun "Wilson, Wilson, Wilson" olduğunu söylüyordu. Kentin her yanı Wilson fotoğrafları ve "Wilson Barışı, Macaristan Barışı İçin Tek Barıştır" sloganlarıyla dolmuştu. Bunun, en azından Macarlar gözündeki anlamı, ülkenin içinde yaşayan ve Macar olmayanların kendi kaderini tayin hakkı değil, Macaristan'ın tarihî sınırlarının bozulmamasıydı. İki de bir İsviçre'den söz ediliyordu. Orası bölgesel özerkliğin, farklı dillerin ve diğer hakların Orta Avrupa'daki baş örneğiydi. Károlyi hükümeti işe koyuldu, o yolda yasaları meclisten geçirmeye çalıştı.[720]

Macarların çağrıları boşunaydı. Müttefikler hâlâ Macaristan konusunda kaygılıydı. Károlyi gerçekten kendisinin iddia ettiği kadar liberalmiydi? Sonuçta bir aristokrattı. Macaristan'ı savaşa sokan o adamların içinden çıkmaydı. İngilizlerle Amerikalılar soğuk bir tavır içindeydi. Ama Fransızlar resmen düşmanca bir tutumu seçmişlerdi. Fransız politikasının aslında iki temel hedefi vardı. Biri Rus Bolşevizminin yayılmasını tıkamak, diğeri de Almaya'ya yönelik karşı dengeler yaratmaktı. Bunlar Macaristan'ın komşusu olan Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya gibi ülkelerdi. Sadece İtalyanlar anlayışlı idiler, o da Macaristan'ı Yugoslavya'ya karşı kullanma umutlarından kaynaklanıyordu.[721]

Macarlar, Doğu Müttefik Ordularının Fransız Komutanı General Franchet de Esperey'in, 47. Tümenle Belgrad'a gelişinden çok rahatsız oldular. General Tuna boyunca Güney Macaristan topraklarının 7 Sırp tümeni ile işgaline izin verdi. Macarlar

---

[719] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 36
[720] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[721] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 25

bu olayın ateşkesin ihlali olduğu gerekçesiyle Generale başvurduklarında, ateşkesin sadece İtalya cephesi ile sınırlı olduğu ve Macaristan ile anlaşma yapmak için sadece ve sadece kendisinin yetkilendirildiği cevabını aldılar.[722]

4.2.2. Belgrad Ateşkes Antlaşması ve Sonuçları

4.2.2.1. Ateşkes Antlaşmasının İmzalanması

Bunun üzerine, Károlyi Hükümeti Kasım ayının ilk günlerinde, Villa Giusti Ateşkes Antlaşması'nın genelde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasını, özelde de İtalya cephesindeki savaşa sona erdirecek şartları içermesinden dolayı, Macaristan adına ülkenin sadece, güney sınırları boyunca Balkan cephesine yönelik olarak uygulanacak bir ateşkes antlaşmasına ihtiyaç duydular. Macar yönetimi durumu tartıştı ve sonunda Belgrad'a bir müzakere heyeti göndermeye karar verdi.[723]

Macar heyeti, kafalarındaki gayet liberal ve barışçı düşüncelerle, General d'Esperey ile ateşkes şartlarını görüşmek üzere, Belgrad'a hareket etti. Savaşın İkili Monarşi döneminin bir eseri olduğu ve şimdiki Macaristan'ın bundan dolayı herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı, ayrıca yeni hükümetin demokratik reformlar yapacağını ve Almanya ile de müttefikliğin sona erdirildiğine dair bir bildirim sundular. Bunun yanında Macaristan'ın yeni kurulan Güney Slav Krallığı'nı tanımaya hazır olduğunu da açıkladılar. Sonuç olarak, Macaristan'ın artık tarafsız ve dost bir ülke olduğunu, buna karşılık da, sınırların barış konferansında kararlaştırılmasını talep ediyorlardı.[724]

General, Macar delegasyonunu çok soğuk karşıladı ve heyet üyelerini aşağılamak için her fırsatı kullandı. Károlyi'nin sözlerine cevap olarak:

"Almanya ile beraber yürüdünüz, onlarla birlikte cezalandırılacaksınız. Macaristan bunun bedelini ödeyecek… Fransa'ya saldırdınız… Ulusal azınlıklara baskı yaptınız… Onlara zaferin simgesinin avucumda olduğunu söyledim. Benden bir söz bekliyorlar ve bir işaretimle sizi yok etmeye hazırlar".

General konuşmasını şunları söyleyerek bitirdi:

"Çok geç kaldınız. Tarafsızlık deklarasyonunuz belki iki hafta öncesi için kullanılabilirdi. Fakat şimdi ben Belgrad'ta iken değil. Sizi kabul edişimin tek sebebi,

---

[722] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[723] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 36
[724] S. J. MAGYARODY, *a.g.e.*, s. 29

heyet başkanının Kont Mihály Károlyi olmasıdır. Biz O'nu savaş zamanı onurlu bir insan olarak tanıdık. Bu kritik zamanlarda, size yardım edebilecek tek kişi de O'dur".[725]

Macarlar bu görüşmeden iki sonuç çıkardılar. Birincisi galip müttefik güçler için Macarlar ikinci derecede mağlup düşman güç kabul ediliyordu. İkincisi ise onaylanmıştı ki bu problemli zamanda Macaristan'ı bu durumdan çıkarabilecek tek adam Károlyi idi. Bundan dolayı, O'nun hükümetinin, bir başka hükümete nazaran, galip devletlerce daha çok dikkate alınacağı inancıyla, tüm Macaristan geçici olarak Károlyi'nin arkasında birleşti.[726]

Károlyi ve adamları Kasım1918'de teslim olmak üzere Belgrad'a geldiklerinde çok iyimserdiler. Hatta Fransız generale imzalatmak için kartpostallar bile getirmişlerdi.[727] Fakat General Louis Franchet d'Esperey bu sunumu reddetti.

Neticede, 13 Kasım 1918 tarihinde, Avusturya-Macaristan ile imzalanmış olan Padua Ateşkes Antlaşması'nın yerine, Fransız ve Sırp Ordusu Komutanları ile güney merkezi Macaristan boyunca uzanacak ve Macar askerî güçleri ile Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren Compiegne Ateşkes Antlaşması'ndan bir gün önce, İtilaf Devletleri yanında 10 Kasım 1918 tarihinde savaşa yeniden giren, Sırbistan ve Romanya askerî güçleri arasında, emniyetli bir tampon bölge ile bir askerî ateşkes hattı tesisi konusunu içeren, Belgrad Ateşkes Antlaşması imzalandı.[728]

Belgrad Ateşkes Antlaşması'nda öngörülen ateşkes hattı, Sırbistan'daki birliklerin, güney Macaristan'ın Bacska bölgesinin büyük bölümünün yanı sıra tüm Hırvatistan'ın işgaline, yine aynı şekilde Romanya'daki birliklerin Transilvanya'nın güney ve doğu bölümlerinin işgaline izin veriyordu.

Diğer taraftan adı geçen antlaşma ile Károlyi yönetimine, kamu düzenin korunması ve sürdürülmesi maksadıyla, altı piyade ve iki süvari tümeni kurulması için yetki veriliyordu.[729]

Fransız General, Macaristan'ı yenilmiş düşman devlet sayarak ateşkes şartlarını dikte etti. Macaristan ile Yugoslavya arasında ateşkes hattını Yugoslavya çıkar ve taleplerine göre tesis etti. Yine aynı şekilde, Macaristan-Romanya ateşkes hattı da burada, Belgrad'da belirlendi. Romanya antant devletleri yanında çok kısa bir süre savaşmıştı. Dolayısıyla Macaristan'ın bura da hiç şansı yoktu. Sonuç olarak buralarda

[725] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s.3
[726] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s.3
[727] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 256
[728] S. J. MAGYARODY, *a.g.e.*, s. 29
[729] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 37

da ateşkes hattı, tamamen Yugoslavya ve Romanya'nın taleplerine göre oluşturuldu. Bu da zaten, barış konferansında talep edecekleri toprakları kapsıyordu.[730]

Güney Macaristan'daki ateşkes hattı, Maroş Nehrine kadar Peç, Baja ve Subotika şehirleri boyunca geçirildi. Kuzeyde Maroş boyunca Bistrita'ya kadar uzatıldı. Macaristan'dan ayırtedilen ve Müttefik askeri tarafından işgale tabii tutulan bu topraklar, güneyde Voyvadina ve Banat'ı ve tüm doğu Transilvanya'yı oluşturuyordu.

Bu arada ateşkes şartları içerisinde yer almamasına karşın yine bu dönemde, Çeklerin Slovakya'yı topraklarına katma talepleri de kabul edilmişti. Zira Çekoslovakya Fransa'nın gelecekteki müttefiki olacaktı. Neticede 13 Kasım 1918 tarihli Belgrad Ateşkes Antlaşması ile Fransızlar, Sırpların güney Macaristan'a girmesine, Romenlerin batıya ilerleyip Transilvanya'yı işgal etmelerine ve Çeklerin Slovakya'yı almasına izin vermiş oluyorlardı.[731]

Bu arada ateşkesin imzasından sadece bir gün önce Mihály Károlyi, Batı müttefiklerini ve kamuoyunu Macaristan'a karşı iyi niyet beslemelerini sağlayacağı düşüncesiyle bir bildiri yayımladı. Bu bildirisinde özetle; Macar halkının sadece barıştan yana olduğu, Macar Halkının I. Dünya Savaşı ile ilgili kesinlikle bir sorumluluğunun bulunmadığı, içtenlikle silahların susmasını istedikleri, Macaristan'ın binlerce yıllık bir tarihinin bulunduğu ve Avrupa ve O'nun medeniyetine yüzyıllarca yıl hizmet ettikleri, Macaristan'ın bundan sonra bağımsız ve demokratik bir ülke olduğu, bu Tarihî Macaristan'da, ülkelerinde yerleşik insanların kardeşçe eşitliği çerçevesinde sürdürülecek yaşamdan başka bir düşüncelerinin olmadığı, ülkelerinin varlığı ve bütünlüğünün kendilerine emanet edildiği vurgulanıyordu. [732]

Károlyi ve ekibinin en ciddi hatası, hem uluslararası ve hem de ülkedeki milliyetlerin politikacılarının silah kullanmayı bıraktıkları düşüncelerine, dürüstçe ve fakat biraz da safça inanmış olmaları idi. Daha ateşkes görüşmelerinin sonucunu bile beklemeden, Károlyi Hükümetinin Savunma Bakanı, 01 Kasım 1918 tarihinde, tüm Macar askerî birliklerine, Başkan Wilson'un ilkeleri, Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Anlayış temelinde, silah bırakma emrini vermişti.[733]

Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, Padua Ateşkes Antlaşması ile Macaristan, ülke bütünlüğü içerisinde ve bu tarihe kadar topraklarına henüz düşman ayağı

---

[730] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s.3
[731] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 37
[732] Yves de DARUVAR, *a.g.e., s.56*
[733] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s.5

değmemiş bir şekilde, savaştan çekildi. Ancak Károlyi yanlış bir değerlendirme ile müttefiklerin sözlerini Macaristan için yeterli garanti sağladığını düşündü. Bundan dolayı da Savaş Bakanı Béla Linder, düşüncesizlik ve öldürücü bir hata ile tüm ordunun silah bırakması emrini verdi ve ülke bir gecede, aç gözlü komşularının zorlamaları karşısında savunmasız bırakıldı.[734]

Albay Linder'den sonra, 09 Kasım 1918 tarihinde Savunma Bakanı olarak görevlendirilen General Albert Bartha, Belgrad Antlaşması ile izin verilen sekiz tümeni, gönüllüler ve henüz silahsızlandırılan ve yaşları 18 ila 22 arasında bulunan eski askerlerden oluşturmaya başladı. Károlyi yönetiminin pasif askerî tutumundan vazgeçtiğine işaret edecek şekilde, Bartha yeni teşkil edilen birliklerin komutanlarına, Macaristan'ın ulusal sınırlarını ve ateşkes hattı sınırlarının korunması görevini emretti.[735]

Ancak General Bartha'nın faaliyetlerine, Ekim 1918 yılının sonlarına doğru, askerlerin çıkarlarını korumak maksadıyla kurulan Askerler Konseyi tarafından direnç gösterildi. Konsey Başkanı József Pogány, eski askerlerin yeni kurulan birliklerde görevlendirilmesine karşı çıkıyor ve polis ve jandarma yasalarının yanında, söz konusu birliklerin askerî kanunlara da tabi olması gerektiğini söylüyordu. Sosyalist devrim hareketlerinin artmasıyla, Askerler Konseyi 12 Aralık 1918'de Budapeşte'de büyük bir gösteri düzenledi ve bunun üzerine General Bartha bakanlık görevinden ayrılmak zorunda kaldı ve bu görevi Károlyi kendisi üstlendi. Askerler Konseyi bu karşıt hareketlerini tüm Birinci Macar Cumhuriyeti dönemi boyunca sürdürdüler. [736]

Yukarıda Belgrad Ateşkes Antlaşması ile ülkenin bazı kesimlerinin işgaline izin verildiği ifade edilmişti. İşte Macarlar geçici bu işgallerin kalıcı hale gelmesinden haklı olarak korkuyorlardı. Hırvatistan'ı, hatta Slovenya'yı kaybetmeyi içlerine sindirmişlerdi. Aslında her iki konuda da kendilerine daha iyi sınırlar verilmesini beklemişlerdi. Ama Transilvanya bambaşka idi. Macaristan Ovasını yaylalardan ayıran tepeleriyle, Karpatların Karadeniz'e uzanan ok başı tarafında korunurdu orası. Transilvanya, eski Macaristan Krallığı'nın hemen hemen yarısıydı. Zengindi ve Macaristan tarihi ile örülmüştü.[737]

---

[734] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s.5
[735] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 37
[736] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 37
[737] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 257

Yalnız bu anlaşmadan önce, İtalyan General Diaz, İtalya Genelkurmay Başkanlığında görevli Binbaşı Francisko Carbone'yi Macaristan'a temsilci olarak gönderdi. Binbaşı Carbone yetenekleri ve Macarcaya olan hâkimiyeti nedeniyle seçilmişti. Károlyi ve hükümetine Macar sınırlarının barış konferansında tespit edilmesine kadar, Macaristan'ın İtalya tarafından işgal edilmesini önerdi. Bu teklifin Károlyi ve ekibince dostça karşılanacağı düşünülüyordu. Zira İtalya'nın Fiume dışında Macaristan'dan herhangi bir toprak talebi yoktu. Şayet Károlyi bu teklifi kabul etseydi, Macaristan'ın toprak kaybı bu kadar olmayabilir, ulusal durumu daha da güçlenmiş ve barış konferansına daha kuvvetli bir şekilde girebilirdi.[738]

Belgrad ateşkesini takiben, Károlyi kendi başına İtilaf Devletleri ile direkt diplomatik ilişkiler kurmaya çalıştı. 26 Kasım'da müttefik ve birleşik güçlerin her birine bir diplomatik not gönderdi. Müttefikler barış antlaşmasının imzalanmasına kadar Macaristan ile diplomatik ilişkiye girme fikrini reddettiler. Ancak bu Károlyi hükümeti ile asla resmî bir iletişim değildi. Uluslararası izolasyonları açıkça ve artarak görünüyordu. Macarlar sessizliğin boşluğuyla yüzleştiler. Bu sessizliğin bozulmasına yönelik tüm çabaları da sonuçsuz kalıyordu. 27 Kasım'da, Károlyi'nin kendisi ile müttefiklerin gayriresmî temsilcileri arasında, Paris ya da başka bir yerde kişisel görüşme çağrısı da yine reddedilmişti. Müttefiklerle iletişim kurabilmek için sayısız sonuçsuz girişimlerde bulunurken, tarafsız ülkeler nezdinde de diplomatik temsilcilikler kurma çabaları da aynı şekilde devam ediyordu. Ancak, Károlyi rejimi süresince Macaristan Büyükelçiliğinin kurulabildiği tek ülke Avusturya idi.[739]

Bu arada, Oscar Jaszi Macaristan'ın ulusal azınlıkları ile müzakerelerde bulunuyordu. Jaszi'nin, kuzey doğu Macaristan'daki Rutenlerle ve ülke içindeki mevcut Alman azınlıklarla yaptığı görüşmeler başarılıydı. Bu iki gruba da adil ve geniş yasama güçleri ile birlikte özerklik garanti edildi. Sırp yönetimi ile yapılan görüşmede de, güney Macaristan'ın bazı bölümlerine geri dönüş ile ilgili sözler verildi.[740]

Károlyi'nin kalbindeki dış politika, ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelikti. Bu temel amaç aslında Macaristan'daki tüm politik taraflar için ortaktı. Fakat Károlyi yönetimi ile seleflerinin arasında köklü farklılıklar vardı. Károlyi ve milliyetlerden sorumlu bakanı Oskar Jaszi, Tarihî Macaristan'ı yarı feodal politik yapıdan, ilerici demokratik bir cumhuriyete dönüştürmeyi arzu ediyorlardı. Bunun için

[738] Imre de JOSİKA-HERCZEG, *a.g.e*., s.120
[739] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4
[740] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4

de ulusal self-determinasyon prensibini kullanarak, konfederasyon içerisinde otonom bölgelerden oluşan çok uluslu bir devlet kurmayı hedefliyorlardı.[741]

Tuna Havzası sınırları içerisinde, politik sınırların kaldırılmasının milliyetlerin hiçbir sorununu çözemeyeceğini, aksine yeni ve daha karışık problemler yaratacağını öngörüyorlardı. Bundan dolayı, Doğu İsviçre çizgisinde bir kantonal federasyonun kurulmasını teklif ettiler. Ancak, Kasım 1918'de, Károlyi yönetimi kendisini çok hassas bir millî mesele içerisinde buldu. Savaşın radikalize hale getirdiği Macar ulusal azınlıkları şimdi tam ulusal bağımsızlık arama peşindeydiler. Bunlardan Hırvatistan zaten daha Károlyi hükümetinden önce bile Macaristan'dan ayrıldığını ilan etmişti. Károlyi ve Jaszi yanılmışlardı. Doğu İsviçre ile ilgili fikirlerine, millî uyanışları uyarılmış ulusal azınlıklar içerisinde çok fazla taraftar bulamayacaklarının farkına vardılar. Üstelik savaş sırasında müttefik kuvvetlerce Avusturya-Macaristan'daki milliyetler konusunun gündeme getirileceği hakkında söz verildiğinin de farkındaydılar.[742]

Ancak, hükümet, Paris Barış Konferansı kararlarına kadar, Tarihî Macaristan'ın toprak bütünlüğü sürdürülebilirse, konferansta yapılacak herhangi bir toprak düzenlemesinin, Wilson prensiplerinin ruhuna uygun olarak yapılacağından emindi. Savaş sonrası duygu yüklü atmosfer içinde, bir çılgın kara parçası kapmak fikrinden kaçınılmalıydı. Demokratik prensiplerin uygulanması, en azından, Doğu Avrupa'da savaş sonrası ekonomik yapılanmayı garanti edebilirdi. Üstelik demokratik prensipler askerî ve politik fırsatlar lehine kullanılırsa, bu sonuç gelecek nesillere kin ve ırksal düşmanlık olarak sirayet edebilirdi.[743]

Bu arada Károlyi yönetimi umutsuz bir şekilde Slovakları ve Transilvanya'daki Romenleri eski Macar Krallığı içerisinde kalmaları için ikna etmeye çalışıyordu. Oskar Jaszi, Doğu İsviçre'de uygulanan sistemi örnek alarak hazırladığı bir planla ikna çalışmalarına devam ediyordu. Fakat bu teklife ve çalışmalara Rutenler hariç diğer milliyetlerin hiç birisi ilgi ve destek göstermediler.[744]

---

[741] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4
[742] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4
[743] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4
[744] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 38

4.2.2.2. Slovakya'nın Kaybı

Oszkár Jászi, halklar arasındaki uyumu devem ettirmek, karşılıklı avantajlar sağlayacak ticari antlaşmaların kurulmasını kolaylaştırmak için, Slovak lider Milan Hodža ile 22 Kasım'da müzakereler başlattı.[745]

04 Aralık 1918'de Budapeşte'de bulunan İtilaf Devletlerinin askerî görevlilerinin lideri olan Fransız Alb. Fernand Vix, Başbakan Károlyi'ye Fransa Hükümetinin yeni teşkil edilen Macar askerî güçlerinin, Kuzey Macaristan'da ağırlıklı olarak Slovakların yaşadığı yerleri boşaltmaları konusunda ısrar ettiğini bildirdi. 06 Aralık 1918 tarihinde, Savaş Bakanı Bartha ve eski Macar Ulusal Meclisi temsilcileri ile Slovak Ulusal Parti Başkanı Milan Hodža, Macarca ve Slovakça konuşulan bölgeler esas alınarak bir ateşkes oluşturulması ve buna göre ateşkes hattının belirlenmesi konusunda anlaşmaya vardılar. Sınırlar iki tarafça da kabul edildi. Macar birliklerinin çekilmesiyle irtibatlı olarak, iki Çek tümeni tedricî olarak bu bölgeye ilerleyecekti.[746]

Fakat aynı anda, Çek Dışişleri Bakanı Edvard Beneš, Paris'te, yoğun bir diplomatik lobi faaliyetine girişmişti. Yeni ve kendi lehlerine çok daha uygun bir ateşkes hattı konusunda başarılı bir şekilde, Fransa'nın onayını kazanmıştı. Prag hemen, Milan Hodža'nın Çek hükümetince akredite edilmediğini iddia ederek, Hodža'nın görüşmelerinin ve alınan kararların geçersiz olduğunu açıkladı. Sonuçta, ne İtilaf Devletleri ne de Çek-Slovak politik liderleri, Prag'da kararlaştırılan bu ortak hattı tanımadılar. 23 Aralık'ta, Budapeşte'deki Müşterek Askerî Misyonun şefi Alb. Vix, Paris'ten bir talimat aldı. Macaristan'ın, Bratislava, Kosice, Presov ve Tuna'nın kuzeyinde etnik olarak saf Macar olan nüfusun ağırlıklı olduğu ve Slovakya'nın tarihî sınırları olarak adlandırdıkları topraklardan çekilmesi isteniyordu. Bu yeni ateşkes hattı Paris'te ay başında, Çek-Slovak Dışişleri Bakanı Edvard Beneš ve Fransız Mareşal Ferdinand Foch'un anlaşmalarıyla taahüt edilen hatta uyuyordu. Károlyi bu talebi çok öfkeli ve acı bir şekilde, kararın Belgrad Ateşkes Antlaşması'nı karalama kâğıdına çevireceğini ifade ederek protesto etti.[747]

Tüm protestolara karşılık olarak Károlyi en sonunda bir cevap aldı. General d'Esperey cevabında Macarların, ateşkesin ihlal edildiğine dair protestolarla boşa zaman harcadığını belirtiyordu. O'nun yorumu şuydu ki, Belgrad Ateşkes Antlaşması her ne kadar Kuzey Macaristan'dan bahsetmiyorsa da, bu müttefiklerce ilave kararlar

[745] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 4
[746] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39
[747] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5

alınamayacağı anlamı taşımazdı. Macarlara ilk adımı atmak için bile izin verilmezken, Çekler müttefik hükümetlerin tam desteği ile dolu şekilde hareket ediyorlardı. Çek diplomasisi, Paris Barış Konferansı'nın açılışından önce, büyük harpte Macaristan ile aynı tarafta savaşmış olmalarına rağmen, amaçlarına ulaşmıştı. Çok yönlü iç ve dış baskı altında, Károlyi Hükümeti, Kuzey Macaristan'da Çek-Slovak işgaline yönelik başlayan askerî direnceyoğunlaşmak yerine, Alb. Vix'in talimatlarına uygun hareket etmeyi kabul etti.[748]

4.2.2.3. Transilvanya'nın Kaybı

Oscar Jaszi, Kasım 1918 ortalarında Arad'ta, Transilvanya Romenlerinin liderleriyle, tamamıyla başarısız olan müzakerelerde bulundu. Hiçbir konuda uzlaşmaya varılamadı. 01 Aralık 1918 tarihinde, Transilvanya Romenleri Alba Julia'da, Romanya ile birleşme lehine oy kullandılar. Bükreş yönetimi, Alba Julia bildirgesinin, tüm Transilvanyanın askerî işgali ile takip edilmesi konusunda endişeye düştüler. Fakat sonunda, Romanya'da konuşlu Tuna Fransız Ordusu Komutanı General Berthelot tarafından cesaretlendirildiler ve desteklendiler. 16 Aralık'ta Berthelot, tamamen keyfi olarak ve Paris'in haberi ve onayı olmadan, Macar şehirleri, Szatmárnémeti, Nagykároly, Nagyvárad ve Békéscsaba boyunca uzanan bir ateşkes hattı çizdi ve tüm Macar birliklerinin bu hattın gerisine çekilmesi emrini verdi. İki gün sonra Vix, Berthelot'dan ikinci bir emir aldı. Macarların ilave olarak, Transilvanya'nın tarihî başkenti olan Kolosvar (Cluj)'dan da geri çekilmesi isteniyordu. Ne Károlyi'nin ne de Vix'in protestoları işe yaramadı.[749]

Neticede, Romen Ordusu, Fransız General Henri Berthelot'un izniyle, Belgrad Askerî Ateşkes Antlaşması'nda kararlaştırılan ateşkes hattının çiğnenmesiyle kalmayıp, 24 Aralık 1918 tarihinde Kolosvar şehrini de işgal ettiler. Yolları tıkayan paniğe kapılmış mülteci grupları, Budapeşte'ye, Romen ordusunun vahşet hikâyelerini de beraberlerinde getiriyorlardı.[750]

Károlyi yönetimi bu tecavüze direnç göstermeyerek sessiz kalmayı tercih etti. Onun yerine, 03 Ocak 1919 tarihinde István Apathy'i görevlendirerek General Berthelot ile Macar ve Romen askerî birlikleri arasında Kolosvar şehrinin kuzey ve güney hattı boyunca uzanacak şekilde, 15 km'lik bir tampon bölge tesisi edilmesine yönelik olarak,

[748] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5
[749] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5
[750] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39

yeni bir anlaşma yapmayı denedi. Ancak Romen askerî güçleri hemen derhal ilerlemesine devam ederek bu silahsızlandırılan bölgenin de ilerisine geçtiler. Zira başlamak üzere olan Paris Barış Konferansı'ndan önce, gözünün kaldığı Transilvanya'nın geri kalan bölgelerinde de alabildiği kadar toprak kazanmak istiyordu.[751]

Şimdi tüm Transilvanya Romanya'nın elinde idi. 1916 yılında yapılan gizli antlaşmanın çizgisine ulaşmışlardı. Çekler gibi Romenler de, Paris Barış Konferansı'nın başlamasından önce, maksimum toprak kazanma taleplerine ulaşmışlardı. Fransa her iki olayda da Belgrad Ateşkes Antlaşması'nın içerik ve şartlarını göz ardı etmişti. Üstelik bunu yaparken diğer büyük müttefik güçlerle görüşme gereği bile duymamıştı.[752]

Aynı şekilde, Sırp ordusu da, Belgrad Ateşkes Antlaşması'nda aksi kararlaştırılmış olmasına rağmen, Slovenlerin yaşadığı Muraköz Bölgesini işgal etmek için, Aralık ayında, antlaşmayla tanımlanan ve Macaristan'ın güneyi boyunca uzanan ateşkes hattını ihlal ederek, hattın ötesine geçti.[753]

4.2.2.4. Ateşkes İhlalleri Sonucu Ülkedeki Durum

Bu takip eden ateşkes ihlallerinin, birçok kabine değişikliği dâhil yıkıcı iç sonuçları oldu. Her yeni ateşkes ihlali ile toplum daha çok şaşkın, aşağılanmış, hayata küsmüş, hayal kırıklığına ve hüsrana uğramış hale geliyordu. Bütün protestoları göz ardı ediliyordu.

Yukarıda anlatılmaya çalışıldığı üzere, I. Dünya Savaşı'nın son zamanlarından, Birinci Macar Cumhuriyeti'nin yıkıldığı 1920 yılının Mart ayı ortalarına kadar geçen süre, Macar tarihinde çok önemli bir yer tutar. Daha önceki bölümlerde de hatırlayacağımız üzere, Macarlar 1526 Mohaç Savaşı'ndan sonra bir daha tam bağımsız şekilde ülkeleri üzerinde egemenliklerini kuramamışlardı. Savaştan sonra ülke üç parçaya ayrılmış, parçalardan biri olan Orta Macaristan doğrudan Osmanlı Devleti'ne, Batı ve Kuzey Macaristan Avusturya'ya bağlanmış, Transilvanya ise yine Osmanlı'ya bağlı özerk bir prenslik olarak idare edilmişti. Zaten Osmanlılı'nın bölgeyi terk edişinin ardından da artık Habsburg dönemi başlamıştı.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda gelişen durumlar, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yaşama şansını ortadan kaldırmış, her devlet kendi varlığı ve

[751] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39
[752] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2
[753] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39

geleceği ile ilgili olarak yalnız başlarına kalmışlardı. Üstelik İmparatorluk çok uluslu bir devletti. Yani ayrışan aslında sadece Avusturya ve Macaristan değildi. Milliyetçi akımlar ve büyük devletlerin politik çıkarları doğrultusunda uyarılan ve kullanılmaya çalışılan milliyetler de, artık kendi devletlerini kurma çabalarına girmişlerdi. Bu çabaların geçmişi ise yine hatırlanacağı üzere savaş öncesi döneme kadar uzatılabilir.[754]

İşte savaştan sonra tanımladığımız yaklaşık beş ay süren bu dönem, hem Macarların hem de Macaristan içinde yaşayan milliyetlerin yoğun çaba ve arayışlarının olduğu dönemdir. Sırpların, Slovakların ve Romenlerin yaptığı bu faaliyetler, başta Antant ülkeleri olmak üzere uluslararası destek bulurken, Macaristan ise tek başınadır. Üstelik mağlup olmuş, yani cezalandırılması gereken bir devlettir. Macaristan şimdi yüzyıllar sonra hak iddia ettiği Tarihî Macaristan üzerinde kendi egemenliğini sağlama mücadelesine giriyor, Tarihî Macaristan içerisinde bulunan milliyetler de, yine tarihsel hakları bulunduğu iddiasıyla, bu toprakların kendilerine ait olduğunu düşündüğü bölümler üzerinde kendi devletlerini kurmaya çalışıyorlardı. Yani kısacası şimdi büyük savaştan sonra Macaristan'a karşı, Romanya ve henüz olmayan ve kurulması planlanan Yugoslavya ve Çekoslovakya tarafından yeni bir savaş başlıyordu. Bunlar elbette görünüşte demokratikti ve onların işgal güçleri, Güney Müttefik Kuvvetler Komutanı General Franchet d'Esparey'in koruması altında galip müttefik güçler statüsü kazanmışlardı.[755]

Hatırlanacağı üzere 03 Kasım 1918 Padua Ateşkes Antlaşması Avusturya-Macaristan, Belgrad Ateşkes Antlaşması ise Macaristan ile Sırbistan ve Romanya orduları arasındaki ateşkes hattını belirliyordu. Bu uyuşma ile güney ve doğuda çok büyük toprak parçaları, barış tesisi edilene kadar, yabancı güçler kontrolüne bırakıldı ve yeni Macar Devleti silahsızlanmaya zorlandı. 23 Aralık 1918 tarihinde Paris Barış Konferansı, Çekoslovakya yönetiminin kurulabilmesi maksadıyla, Kuzey Macaristan'ın boşaltılması emrini verdi.[756]

Antant Devletleri subayları tarafından komuta edilen Sırp, Romen ve Çekoslovak askerî birlikleri, Kasım 1918 ve Ocak 1919 tarihleri arasında ilerlemelerine devam ederek, tespit edilen ateşkes hattının da ötesinde ilave topraklar işgal ettiler. Macar yönetimi ise tüm bu olan bitenleri pasif bir şekilde seyrettiler. Macaristan'ın söz konusu bu yeni komşuları, kendi devletleri için öngördükleri toprak taleplerini Ocak ve

[754] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s. 5
[755] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter IV, s. 5
[756] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 40

Şubat 1919 tarihinde barış konferansına sundular. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Çekoslovakya ve Romanya sadece kendi soydaşlarının yaşadıkları yerleri değil, fakat Tarihî Macaristan'ın diğer bölümlerinden de toprak istiyorlardı. Talep edilen bu bölgeler önemli maden yataklarını, endüstri tesislerini, özellikle demiryolu olmak üzere ulaştırma hatlarını kapsıyordu. Ayrıca bu bölgeler 4 milyon civarındaki Macar'a da ev sahipliği yapıyordu. Bu yeni ülkeler en büyük desteği de Fransa'dan alıyorlardı. Amerika ve İngiltere ise çok güçlü bir şekilde olmasa da etnik yapının dikkate alınmasını öneriyordu.[757]

Daha sonra da üzerinde durulacağı gibi, yeni devletlerin iddiaları ile büyük devletlerin teklifleri arasındaki uyuşma, öncelikle Paris Barış Konferansı uzmanları arasında Mart 1919 tarihinde sonuçlandırıldı. Daha sonra bu uyuşma Mayıs 1919 tarihinde de Süper Konsey tarafından onaylanacaktı. İşte Sırp-Hırvat-Sloven, Romen ve Çekler, söz konusu bu toprak taleplerinin karşılanmasına yönelik olarak yapılacak pazarlıkta, ellerinin güçlü olması maksadıyla, geçici ateşkes hattının da ötesine geçerek ilave Macar topraklarını işgal etmişlerdi. Çarpık ateşkes şartlarının Paris Barış Konferansı'nda karşılıklı olarak görüşüleceğini ve nihayetinde bir düzenleme yapılacağını uman Macar yönetimi ise, olanları sadece seyretmekle yetinmişti. [758]

Bütün bu kargaşa ve belirsizlik içerisinde, Macaristan için ilk umut ışığı, yeni yılın ilk günlerinde, Amerikalı iki kişiden oluşan gerçekleri araştırma görevlilerinin ülkeye gelişleri ile oldu. Bunlardan Alonzo Taylor, 09 Ocak 1919'da, ikincisi olan Profösör Archibald Coolidge ise 15 Ocak 1919 tarihinde Budapeşte'ye geldiler. Açıkçası bu görevlilerin her ikisi de, Károlyi yönetimi için, herhangi bir müttefik temsilcilerinden önce, kendilerini, sıkıntılarını ve taleplerini anlatabilecekleri ilk fırsattı.[759]

Hem Taylor ve hem de Coolidge Macarların samimiyetinden ve yakınmalarındaki haklılıklarından çok etkilendiler. Raporlarında çekinmeden ve açık sözlülükle, Çek ve Romenlerin davranış ve hareketlerini kınadılar. Abluka ve işgalden kaynaklı, ülkenin ekonomik çöküntü içerisinde olduğunu rapor ettiler. Yiyecek ve giyecek neredeyse hiç yok gibiydi ve çok çok pahalıydı. Macaristan'ın kullandığı hammaddenin çoğu, kömürün beşte dördü dâhil, işgal edilen topraklarda kaldığı için,

---

[757] Miklós ZEİDLER, "Trianon, Treaty of, 1914-1918 International Encyclopedia of the First World War", *http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/trianon_treaty_of*

[758] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

[759] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5-6

endüstri ve ulaştırma durma noktasına gelmişti. İşsiz kalmış kalabalıklar sokaklarda başıboş dolaşıyor ve çılgınca ve pervasızca davranışlar sergiliyorlardı. Üstelik sığınmacılar da aşırı kalabalığı ve tehlikeli politik durumlara sebep oluyorlardı. Kısacası tüm Macaristan ve özellikle de başkent Budapeşte için için kaynıyordu ve patlamaya hazır bir bomba gibiydi.[760]

Fakat söz konusu bu rapora rağmen hiçbir şey değişmedi. Abluka ve kuşatma kaldırılmadı. En azından kömürün serbest bırakılması girişimleri dahi başarısızlıkla sonuçlandı. Fabrikalar kapalı kalmaya devam etti. İşsizler daha çok radikalize oldular ve kutuplaşmalar da daha tehlikeli hale geldi. Tüm bu gelişme ve ihlallerden sonra bile Macaristan'ın doymak bilmeyen yeni komşuları, kazanımlarını pekiştirici ve meşrulaştırıcı faaliyetlerine aralıksız devam ediyorlardı. Bu çerçevede, 19 Şubat 1919 tarihinde, Romanya Başbakanı Ion Brătianu, komitede, Romanya'nın durumu ile ilgili bir konuşma yaptı. Macaristan'daki işgalin Macaristan'ın içlerine doğru 45 mil daha uzatılmasını ve ilave olarak 10 mil genişliğinde de bir tarafsız bölge oluşturulmasını talep ediyordu. Bu söylemini de dört argümanla destekliyordu.[761]

İlk olarak bu ilave işgal, hemen hergün meydana gelen Macar ve Romen birlikleri arasındaki karşılıklı taciz ve silahlı çatışmayı önleyecekti. İkinci olarak Macaristan'dan gelen Bolşevik fikirlerin yayılmasını durduracaktı. Sonra yeni hat, olası bir Macar taarruzu durumunda, Romanya'ya savunma için daha stratejik bir konum ve imkân verecekti. Ve son olarak da, batı sınırları güvenlik altına alınmadıkça, Romanya, Marsall Foch planı gereği doğuya yapılması öngörülen harekâtta birlik görevlendiremeyecekti. Rusya'nın işgali için Marsall Foch planının temel özelliği, doğu Macaristan'ın demiryolu ağının kontrolünü ele geçirmekti. Bütün demiryolu bağlantılarının müttefiklerce işgal edilen topraklar içinde olması öngörülmüştü. Ve hatta bunun sağlanması için ilave topraklara ihtiyaç duyulursa, herhangi bir moral, etnik, politik realiteler dikkate alınmaksızın, Macaristan'dan alınıp Romanya'ya verilecekti. Tarafsız bölge ise demiryolu için ilave koruma sağlayacaktı. Komite Brătianu'nun tekliflerini uygun buldu. [762]

Sonuçta 26 Şubat 1919 tarihinde komite Romanya'nın talepleri doğrultusunda sunulan öneriyi kabul etti ve onayladı. Bu suretle, Fransız askerî hizbi (yapılanması) başka bir zafer daha kazanmış oldu. Yeni ateşkes hattı politik değil de askerî karakter

[760] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5-6
[761] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 6
[762] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 6

arzettiği için, Marsall Foch, gelecekte bu kararı Barış Konferansı'nın ek bir referansına ihtiyaç duymadan uygulayabilecekti. Bundan dolayı General d'Esperey Romen kuvvetlerinin ilerleme için hazırlık yapmaları emrini verdi.[763]

26 Şubat kararları ile ilgili Macar Hükümeti bilgilendirilmemişti. Fakat Macar gazetelerinde konu ile ilgili söylentiler çıkmaya başlamıştı. Bu saatten sonra, Macarların politik tutumu sertleşti. Zorlanabilecekleri kadar zorlanmışlardı. Artık hiç bir şekilde geri adım atmayacaklardı. Károlyi, 02 Mart 1919 tarihinde yaptığı konuşmada da bu konuyu özellikle vurgulamıştı. Konuşmasında;

"Amerika ve İtilaf Devletlerinin demokratik ve sosyal farkındalığa sahip halkı, eminim ki bu sakat anlayışı protesto edeceklerdir. Biz buna hiçbir zaman razı olmayacağız. Macaristan Wilson ilkelerine sonuna kadar bağlıdır. Ama bütün dünya şunu da duysun ve anlasın ki, eğer Paris Barış Konferansı Wilson ilkelerine, self-determinasyon ilkesine ve ortak barış anlayışına ters kararlar alırsa, biz de ülkemizin bağımsızlığını silah gücüyle sağlarız" diyordu.[764]

Zaten 1918 yılının Aralık ayında, Fransa destekli, Romanya ve Çek-Slovakların, taahhüt edilmiş ateşkes hattı ihlalleri, başbakan Károlyi ve kabinenin diğer üyelerini, uygulanmakta olan pasif ve adil olmayan İtilaf Devletleri ile işbirliği yapma politikasının terk edilmesi konusunda düşündürmeye başlamıştı.

Macaristan Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmiş olan Kont Károlyi, Şubat 1919 tarihinde, "Eğer hukuk ve adalet temelinde yapamaz isek, var olma koşullarımızı yeniden kazanmak için elimizdeki silahlarla hazırlık yapmak istiyoruz" diyordu.

Yine benzer şekilde, 02 Mart 1919 tarihinde, Cumhurbaşkanı Károlyi, Szatmárnémeti'de (Satu Mare, şimdi Romanya'da) Szekely Tümeni'ne yaptığı konuşmada; "Eğer her şey başarısız olursa bu ülkeyi kuvvetle özgürleştireceğiz… Eğer bizden Macaristan'ın parçalanmasına yol açacak bir barış antlaşmasını imzalamamızı isterlerse… Bu anlaşmayı imzalamayacağım." diyecekti.[765]

Fakat bu yardım için umutsuzca bir ağlayıştı. Ülkenin batı yanlısı tutumundaki bu çözülme tüm ülke çapında hissedildi. Batının cevabı hiç samimi olmamıştı. Ülkenin ruh hali, ihanete uğramış, yetersiz, ümitsiz ve hınç dolu idi. Taylor ve Coolidge ile gelen umut çoktan kaybolmuştu. Hükümet ve halk psikolojik olarak yeni bir yabancı

[763] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 6
[764] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 7
[765] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 40

politikanın uygulanması denemesine hazırdılar. Batı, Macarları hayal kırıklığına uğrattıkları için, Macarlar millî kurtuluşları için doğuya doğru bakmaya başladılar. [766]

4.2.3. Károlyi Hükümetinin İç Politikası

Károlyi Hükümeti, birinci Macar Cumhuriyeti'nin yasama organından doğan ve halkların çözümü olarak adlandırılan liberal-sosyalist iç politika programını uygulamaya koymaya çalıştı. Macar Ulusal Konseyi, üye sayısının beş yüzün üzerine çıkması üzerine Büyük Ulusal Konsey olarak yeniden adlandırıldı. Károlyi Hükümeti Büyük Ulusal Konsey'de, 21 yaşının üstündeki tüm erkekler ile 24 yaşın üzerindeki okur-yazar her kadınına oy kullanmasını yasalaştırarak oy hakkını genişletti. Böylece Macar Halk Cumhuriyeti nüfusunu yaklaşık % 50'sinin oy kullanması sağlanmış oluyordu. Hükümet aynı şekilde, toplanma, dernek kurma ve basın özgürlüğü önergelerini de onayladı. Sosyal politika anlamında ise, Károlyi hükümeti, işsizler lehine bazı haklar getiren uygulamalar ile 14 yaşın altındaki çocukların çalıştırılmasını yasaklayan önerileri kabul etti. 11 Ocak 1919 tarihinde Károlyi Macar Ulusal Konseyi'nce geçici cumhurbaşkanı olarak seçildi ve yeni hükümet de 18 Ocak 1919 tarihinde, Dezso Berinkey Başbakanlığında, Sosyal Demokratların güçlü sağ kanadından oluşturuldu. 20 Ocak'da Budapeşte'de polis ve göstericiler çatıştılar. Yeni hükümet komünist Belá Kun dâhil, birçok radikal politikacıyı tutukladı. Planlanan toprak reformu modere edildi.[767]

Károlyi'nin Cumhurbaşkanı olarak görevlendirilmesinin ardından kurulan Berinkey Hükümeti, Büyük Ulusal Konsey'in, büyük özel ve kilise arazilerinin, küçük ölçekli çiftçilere yeniden dağıtımını öngören yasa teklifini onayladı. Ancak bu toprak reformu uygulaması, Cumhurbaşkanı Károlyi'nin, Eger şehri güneyinde bulunan Kapolna Köyü civarındaki arazisi ile sınırlı kaldı ve Berinkey Hükümetinin bu inisiyatifi, Birinci Macar Cumhuriyeti'nin Mart sonlarında yıkılmasından önce sonlandırıldı.[768]

Károlyi Hükümetinin milliyetlerden sorumlu Bakanı Oszkar Jaszi, Macaristan'daki Macar olmayan milletler arasında gelişmeye başlayan ayrılıkçı düşünceleri önlemeye gayret etti. Onlara özerklik ve federal devlet içerisinde geniş yerel

---

[766] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 7

[767] Hungary (1918-present), University of Central Arkansan, *http://uca.edu/politicalscience/dadm-project/europerussiacentral-asia-region/hungary-1918-present/, s.2*

[768] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 38

yetkiler verilen İsviçre Kantonlarındaki modeli önerdi. Ancak Macaristan'daki milliyetlerin liderleri, ülkenin doğusunda yaşayan Rutenler dışında bu öneriyi reddettiler. Onun yerine yeni kurulmakta olan Çekoslovakya ve Güney Slav Devletleri ile ve zaten mevcut olan Romanya'ya katılmayı tercih ettiler.[769]

Bütün bu olaylar gelişirken, Károlyi yönetimi sağ ve sol kanat şeklinde ikiye ayrıldı. Sağcılar sosyal reformlar ile toprak reformunun durdurulmasını ve ordunun reorganize edilmesini talep ederken, sol taraf radikal sosyal ve ekonomik reformlar istiyordu. Károlyi'nin hükümeti, toprak reformu girişimlerine fena halde direnen sağcıların da, yeterince ileri gitmediğini düşünen solcuların da saldırısı altındaydı. Barış mimarları da yardımcı olmak için fazla bir şey yapmadı. Avusturya 1919'un ilk altı ayında yiyecek ve giyecek yardımı olarak 288.000 ton malzeme alırken, Macaristan'a yalnızca 635 ton geldi.[770]

Diğer taraftan Károlyi ve Berinkey Hükümetleri, soldan Macaristan Komünist Partisi ve sağdan radikal milliyetçi Macar Milliyetçi Savunma Birliği tarafından sürekli olarak iç baskıya maruz kaldı. Bu arayış ve kargaşa içerisinde, Macaristan Komünist Partisi, 24 Kasım 1918 tarihinde, Belá Kun liderliğinde Budapeşte'de kuruldu. Belá Kun, partinin diğer kurucuları gibi, Birinci Dünya Savaşı'nda doğu cephesinde Rusya'da esir edilişlerinin ardından, Sovyet devrimi ile Marksist devrimcisi oldukları Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden Macaristan'a henüz yeni dönmüşlerdi. Yeni kurulan bu Macaristan Komünist Partisi, Rusya'da Vlademir Lenin liderliğindeki Bolşeviklerin Kasım 1917 tarihinde yönetime geldiği şekilde, proletarya devrimi gerçekleştirebilmek amacıyla, Károlyi ve Berinkey Hükümetlerine karşı açıktan ajitasyon faaliyetine başladılar ve devam ettiler.[771]

20 Şubat 1919 tarihinde, Berinkey yönetimi, Macaristan Komünist Partisi'nin organizasyonunu yaptığı ve Budapeşte'de icra ettikleri işçi gösterilerinin ardından, Belá Kun ve partinin diğer önde gelen liderlerini tutukladılar. Zira söz konusu bu gösterinin ardından çıkan karışıklık ve olaylarda çok sayıda gösterici ve polis hayatını kaybetmişti.[772]

Macarca kısaltması MOVE olarak adlandırılan Macar Ulusal Savunma Birliği ise, Kurmay Yüzbaşı Gyula Gömbös liderliğinde Kasım 1918'de kurulmuştu. Amacı

[769] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 38
[770] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 258
[771] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39
[772] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39

komünist ideolojinin Macaristan'da yayılmasını önlemek ve ülkenin sınırlarını dış işgale karşı savunmaktı. Birlik esas olarak subaylardan oluşuyordu. Süreç içerisinde, organizasyonlarının belirledikleri ana amaçlarına ulaşamadıklarını düşündükleri Károlyi ve Berinkey hükümetlerine açıkça karşı hale gelmişlerdi. Berinkey Hükümeti, faaliyetlerinin Macaristan'ın iç güvenliğine tehdit oluşturduğu gerekçesiyle, Macar Ulusal Savunma Birliği'ni, Şubat 1919'da yasakladı.[773]

4.2.4. Vix Bildirgesi ve Birinci Macar Cumhuriyeti'nin Sonu

Hatırlanacağı üzere Paris Barış Konseyi, Romanya Başbakanının dört argümana dayandırdığı, Romanya ile Macaristan arasındaki ateşkes hattının daha batıya kaydırılması ve bir tampon bölge oluşturulması teklifini 26 Şubat 1919 tarihinde kabul etmişti. Ancak buna rağmen bile yönetim hâlâ Antant Devletlerinin Macaristan lehine bir tutum göstereceklerini umuyordu. Fakat gelişmeler umdukları gibi olmayacaktı. 26 Şubat 1919 tarihinde alınan bu karar, yaklaşık bir ay sonra, Antant Devletleri tarafından, Fransız Albay Vix vasıtasıyla bir ültimatom şeklinde Budapeşte'ye iletilecekti.

Alb. Vix, Paris Barış Konferansı'ndan gelen bir bildirgeyi, 20 Mart 1919 tarihinde, Cumhurbaşkanı Károlyi'ye iletti. Müttefikler Romanya'nın talebi üzerine, Transilvanya'da ilave toprakların boşaltılmasını ve Macaristan'ın daha da aleyhine olacak yeni bir ateşkes hattının tesisini istiyorlardı. Bildirgede Berinkey Hükümetinden, Ocak ayında ortaya çıkan ve tarihî Transilvanya'nın sınırlarından geçirilen Romanya ve Macaristan askerî güçleri arasındaki hattın, Büyük Macar Ovası boyunca, Debrecen şehrinin hemen ötesinde geçecek şekilde uzatılması ve buna uygun olarak da, Macar askerî güçlerinin, mevcut bulundukları hattan itibaren ilave olarak 100 km daha geri çekilmesi isteniyordu.[774]

Bu ateşkes hattına ilave olarak da bir tarafsız bölge oluşturulmasını emrediyorlardı. Macaristan'a bu hattın gerisine çekilmesi içi 10 gün süre verilmişti. Bu arada Romanya da bölgenin doğu sınırına kadar ilerleyebilecekti. Barış mimarlarına göre bu önlem, iki ulus arasındaki sıcak çatışmayı engelleyecekti. Ama Macarlar durumu öyle görmüyordu.[775]

---

[773] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 39
[774] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 7
[775] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 256

20 Mart 1919 tarihinde Albay Vix tarafından 26 Şubat kararlarını içeren talepler, bir ültimatom formunda ve 32 saat içerisinde cevaplandırılması isteğiyle, Macar tarafına verilmişti. Bu sunmadaki gecikmenin nedeni, galip devletlerin, Rus-Macar askerî bağlantısının kurulması ihtimalinden endişe duymalarıydı.

Şüphe yoktu ki bu ültimatom Károlyi hükümetini düşürecekti. Cumhurbaşkanı Károlyi, Başbakan Dezso Berinkey ve Savunma Bakanı William Bohm, Albay Vix ve heyetini öğleden önce saat 10:00 da kabul ettiler. Üçü de yeni ateşkes hattının kabul edilemeyeceği konusunda hemfikirdiler. Macaristan'ı adeta Budapeşte civarında oluşan bir şehir devleti haline getiriyordu. Károlyi Macaristan'ın sanki Romanya ve Çekoslovakya'nın kolonisi gibi olacağını vurguladı. Vix cevaben müttefiklerin Macaristan'ı parçalamak gibi bir niyetlerinin olmadığını söyledi.[776]

Macar Savunma Bakanı, resmi görüşmenin hemen akabinde, Genelkurmay Başkanı ile görüşmelerde bulundu. Raporları bir saat içinde Károlyi'nin masasındaydı. Ültimatomun reddedilmesi, komünistlerle acil bir uzlaşmanın gerekliliği ve Sovyet Rusya ile bir ittifak kurulması öneriliyordu.[777]

Berinkey Kabinesi İtilaf Devletlerinden gelen bu talebi kabul etmedi. Müteakiben de, Cumhurbaşkanı Károlyi tarafından yeni bir hükümetin atanmasına imkân vermek için, istifa etmeyi tercih ettiler. Yeni hükümet sadece bir partiden, büyük bir halk desteğine ve askerler üzerinde koalisyondaki iki liberal partiden de daha fazla etkiye sahip olan, Macar Sosyal Demokrat Parti üyelerinden oluşacaktı. Fakat Cumhurbaşkanı Károlyi'nin bu hükümeti görevlendirmesinden hemen önce, 21 Mart 1919 tarihinde Macar Ulusal Konsey üyesi Jenö Landler yönetimindeki Macar Sosyalist Demokrat Parti'nin radikal üyeleri ile Belá Kun liderliğindeki Macaristan Komünist Partisi birleşerek, Berinkey Hükümetinin safdışı bıraktılar ve yönetimi ele geçirdiler. Takiben de hemen, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan ettiler.[778]

Acil kabine toplantısı oybirliği ile Károlyi'nin istifasının istenmesi önerisini ve komünist Lider Belá Kun ile uzlaşmaya varmak için üst düzey bir heyet görevlendirilmesini oybirliğiyle kabul etti. Tam da bu sırada Károlyi, iyi hazırlanmış bir komplo ile yönetimden uzaklaştırıldı. Károlyi'nin Proletarya Diktatörlüğü lehine istifa

[776] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 7
[777] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 41
[778] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 41

ettiğinin belirtildiği sahte istifa mektubu gazetelerde yayımlandı. Károlyi'nin bunu inkâr edecek fırsatı bile olmadı.[779]

Hükümeti kurmak için Macar Sosyal Demokrat Parti'yi görevlendirmeyi müteakip, ülkenin yönetiminde cumhurbaşkanı olarak kalmayı planlayan Károlyi ise, 22 Mart tarihinde gazetelerde yayımlanan istifa bildirgesinin ısrarla sahte olduğunu ifade etmesine rağmen, bu Sosyalist-komünist darbeyi kabule mecbur bırakıldı.[780]

Sonuç olarak Doğu Avrupa'nın tüm başkentlerinde tansiyon, belirsizlik ve endişe vardı. Milliyetçilik tutkusu en üst düzeydeydi. Bu belirsizliğin giderilmesine yönelik olarak galip devletlerin herhangi acil tedbir almaması büyük bir handikap ve gaftı aslında. Ortaya çıkan bu yeni devletler sert ve saldırgan bir politika takip etmeyi tercih etmişlerdi. Barış konferansında bir oldu-bitti ile karşılaşmamak için edebildikleri kadar çok Macar toprağını işgal etmeye karar vermişlerdi. Dolayısıyla Doğu Avrupa tarihinin, yanlış anlama ve tradejiye doğru akışına sebep olmuşlardı.

4.3. Macaristan Sovyet Cumhuriyeti

Károlyi, Kralın tepkilere göğüs gerememesi sonucu radikallerle ve Sosyal Demokratlarla birlikte bir koalisyon hükümeti oluşturmuş ve Ulusal Konsey, monarşik rejimin parlamentosunu feshederek 16 Kasım'da cumhuriyeti ilan etmişti. Ayrıca genel oy hakkı ile basın ve toplanma özgürlüğünü tanıdığını açıklamıştı. Ancak, yeni hükümet gerek iç gerekse de dış politikada yığınla sorunla karşı karşıya kalmıştı. Ülkedeki çeşitli ulusların adil temsiliyetinin yanı sıra vaat ettiği toprak reformuna ve seçim hazırlıklarına girişen hükümet bunların hiçbirisini gerçekleştiremeyecekti. Ülke ekonomisi dibe vurmuş, ulusal sorun tüm ağırlığıyla kendisini hissettirir olmuş ve Macar toprakları işgal altında kalmıştı. Ülke Hırvatistan ve Slovakya'nın ayrılmasıyla toprak bakımından da epeyce küçülmüştü. Károlyi iktidara savaşı durdurma vaadiyle gelmiş, ancak planları ters tepmiş ve emperyalist devletler arasında yaptığı manevralar sonuçsuz kalmıştı. Uygun anlaşma şartları sağlamak için yaptığı Belgrad ziyareti de boşa çıkınca Romanya, Çekoslovakya ve Sırp orduları ülkenin yarısından çoğunu işgal ettiler. İşgal, sıkıntı içerisindeki ülke ekonomisini daha da dibe itti.[781]

20 Mart'ta, Müttefik Devletlerin Budapeşte'deki temsilcisi Alb. Vix, bir notayla Macar birliklerinin daha batıya çekilmesi talebinde bulundu. Bu nota uyarınca ilerideki

[779] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 7
[780] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 42
[781] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 43

siyasi sınırlar, yeni oluşturulan askerî hat tarafından meydana getirilecek ve dolayısıyla 2 milyonluk Macar nüfus Macaristan sınırları dışında kalacaktı.

21 Mart 1919 tarihinde, Macaristan Komünist Partisi ve Macar Sosyalist Demokrat Partisi, İtilaf devletleri tarafından Alb. Vix. kanalıyla iletilen ve doğu sınırında öngörülen ateşkes hattı ve tampon bölgenin yaklaşık 100 km daha batıya kaydırılması ve bununla bağlı olarak da Macar birliklerinin geri çekilmesi talebini kabul etmemeleri üzerine, yerlerine yeni bir hükümetin kurulmasını sağlamak amacıyla, Cumhurbaşkanı Károlyi'e bir imkan verecek şekilde istifa etmelerinden sadece bir gün sonra, başbakan Dezso Berinkey yönetimindeki liberal-sosyalist hükümetin yerine yönetime geçtiler. Aynı gün Budapeşte'de, Macaristan Komünist Partisi Lideri Belá Kun ve Macar Sosyal Demokrat Parti resmi temsilcisi Sándor Garbai, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan ettiler. Bu aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen arkasından, Kasım 1918'de kurulan kısa ömürlü Birinci Macar Cumhuriyeti'nin de sonu anlamına geliyordu.[782]

Macar Sovyet Cumhuriyeti, Belá Kun yönetimindeki Devrim Hükümet Konseyi'nin, Romanya ordusunun işgalinden hemen önce görevden düşürülmesine kadar sadece 3,5 ay yönetimde kalabildi. Bu hükümet Vlademir Lenin'in Bolşevik Rusya'sından sonra, tarihteki ikinci bağımsız komünist hükümet denemesiydi.

Belá Kun Transilvanya'nın küçük bir köyünden, sarhoş, işe yaramaz bir noterin oğluydu. Züppe yaratılışlı, poz atmakta hoşlanan Kun, kibirli, öfkeli, bencil bir insandı. Aynı zamanda pek de çirkin olduğu konusunda görüşbirliği vardı. Savaştan önce radikal gazeteci olarak epey bir isim edinmişti. 1914 yılında askere yazıldı, doğu cephesinde Ruslara karşı savaştı, esir düştü, bir esir kampına gönderildi. 1917 Rus İhtilali, onun hem politikalarında, hem de yazgısında büyük değişikliklere yol açtı. 1918 yılında serbest kalmış, Moskova'ya gitmiş, Lenin ve diğer Bolşeviklerle tanışmış, yeni Macar Komünist hareketinin lideri olmuştu. Savaş bittiğinde, elinde yeni dostlarının sağladığı altınlar ve sahte belgelerle, ihtilali yaymak amacıyla Macaristan'a döndü. Zamanlama harikuladeydi.[783]

Kun, Macaristan'ın kaotik politikası içinde hortuma kapılmış gibi yükseldi, manifestolar çıkardı, taleplerini haykırdı, grevler ve gösteriler için çağrılarda bulundu. Budapeşte'de polis onu dövdüğünde, "mağdur" ya da "kurban" payesini kazandı. 21

[782] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VII, s. 44
[783] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 259

Mart'da, Müttefiklerin ültimatomunun gelmesinden bir gün sonra, Károlyi'nin hükümetindeki sosyalistler cezaevine, Kun'u ziyarete geldiler. İktidarı komünistlere devretmeye hazır olduklarını söylediler. Belá Kun özgürlüğüne kavuştu. İhtilalini ve iktidarını o gün gerçekleştirdi. Bütün bunlar tek bir kurşun atılmadan sağlandı. Ertesi gün de Macar Sovyet Cumhuriyeti'ni ilan etti.[784]

O ilham içerisinde, Bela Kun ve konseylerinin Cumhuriyeti, toprakları gasbediyor, binaları yakıyor, şüpheli bulduğu her adamı idam ediyordu. Bu arada ekonomik sahada her şey devletleştiriliyor, köylülere toprak dağıtılıyordu.[785]

Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi, Paris Barış Konferansı üzerinde çok büyük etki yarattı. Károlyi hükümetinin yıkılması tahmin edilebilen, öngörülebilen bir hususstu, fakat yerine Bolşevik demokratik bir cumhuriyetin gelebileceğini hiç hesaba katmamışlardı. Şimdi Bolşevizm Avrupa'nın kalbine kadar ulaşmıştı. Barış Konferansı derhal alarma geçti. Sadece askerî bir durum olarak nitelendirdikleri 26 Şubat kararlarının ne anlama geldiğini, ne kadar önemli olduğunu, Macarları ne kadar etkilediğini şimdi anlamaya başlamışlardı. Macaristan ile ilgili politik raporlar, ülkedeki ruh halini şüpheye mahal bırakmayacak şekilde anlatıyordu.[786]

Paris Barış Konferansı'na katılan batılı devletlerin temsilcileri, ya bu kararların sonuçlarını dikkate almamışlar ya da Paris'in kafa yapan büyülü atmosferinde çok izole olmuşlardı. Barış heyeti temsilcileri, Almanya ile yapılacak barış antlaşmasının birinci öncelikli olduğunu düşünüyorlardı. Eski Avusturya-Macaristan sorunu daha sonraki bir konu idi. Bundan dolayı Avusturya-Macaristan ile ilgili hususlara müşfik bir bıkkınlıkla davranılıyordu. Müttefik sivil liderlerin bu tutumları tereddüt ve hareketsizlik olarak adlandırılabilir, fakat diğer taraftan müttefik askerî liderler ise gayretli ve fakat etkisizdiler.[787]

Daha önce da bahsedildiği üzere, 20 Mart 1918 tarihinde Berinkey Hükümetinin istifasını takiben, Birinci Macar Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mihály Károlyi, yeni hükümetin tamamen Macar Sosyal Demokrat Partili bakanlardan oluşacak şekilde atamayı tasarlıyordu. Ancak Cumhurbaşkanı Károlyi'nin bunu yapmasından önce ticaret birliği görevlilerinden Jenő Lander ve Sándor Garbia liderliğindeki, Macar Sosyal Demokrat Parti'nin radikal unsurları ile Belá Kun liderliği altında Macaristan

[784] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 259
[785] V. Brugere TRELAT, *Budapeşte'de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları*, (Çev.Firuzan TEKİL), Göktürk Yayınları, Şubat 1976, s.8
[786] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 1
[787] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2

Komünist Partisi, Macaristan Sosyalist Partisi içerisinde birleştiler ve 21 Mart 1919 tarihinde tek taraflı olarak yeni hükümeti kurdular.[788]

22 Mart'ta yeni kurulan sosyalist-komünist hükümet, Berinkey'in istifasının ardından devletin başında kalmaya niyeti olan ve dağılan politik gücünü korumak için mücadele etmek yerine, bu yarı hükümet darbesini tanımayı tercih etmiş olmasına rağmen, Cumhurbaşkanı Károlyi'yi görevden uzaklaştırmak için, O'na ait olduğunu iddia ettikleri sahte bir istifa bildirisi yayımladı.[789]

Yeni kurulan Macaristan Sosyalist Partisi üyeleri, Devrimci Hükümet Konseyi olarak, 21 Mart 1919 tarihinde yeni hükümeti kurdular. Bu konsey, var olduğu 133 gün boyunca Macar Sovyet Cumhuriyeti içerisinde, icra gücü olarak görev yaptı. Devrimci Hükümet Konseyi'nin içinde, Bakanlıkların görevlerinin icrası için halk komiserleri oluşturuldu. Sándor Garbai, Devrimci Hükümet Konseyi'nin şekli anlamda başkanı olarak görevlendirildi. Ama Konseyin fiili lideri, Dışişleri Halk Komiseri olan Belá Kun idi. Bunların yanında, Jenő Lander İçişleri Halk Komiseri, Vilmos Böhm ise Askerî İşler Halk Komiseri olarak görevlendirildi. Dünyaca ünlü Marksist filozof, edebiyatçı ve tarihçi György Lukacs ise orta seviye Halk Komiseri olarak istihdam edildi. Ulusal Meclisi, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yasama organı olarak görev yaptı. Adı geçen meclis üyeleri, 7-8 Nisan 1919 tarihinde yapılan dolaylı ulusal seçimden sonra oluşturuldu. Bu seçimde meclis üyelerinin seçilmesi için, 18 yaşının üzerindeki tüm Macar vatandaşlarına oy hakkı verildi. Seçilen kişiler daha sonra iktidardaki Macaristan Sosyalist Partisi'nin temsilcileri olarak yasama organında görev aldılar. Bu seçim Macaristan'da kadınlara seçme hakkı verilen ilk seçimdi. Ancak konsey sadece, Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nin yeni anayasasını kabul etmek için, Haziran 1919 tarihinde 10 günlük oturum yapabildi ki bu anayasa da Macar tarihinin ilk yazılı anayasasıydı. Devrimci Hükümet Konseyi ülkeyi çoğu zaman kararname ile yönetti.[790]

Belá Kun adlı kimsenin tanımadığı komünistin Budapeşte'de iktidarı ele geçirdiği öğrenilince, Bolşevizm birdenbire zengin Macaristan ovasına doğru dev bir adım atmış, kendini kilit bir stratejik konuma getirmiş gibiydi. Kısa bir sıçramayla Avusturya'ya girebilirdi. Orada zaten sosyalist bir yönetim vardı. Ya da Balkanlara sıçrayabilirdi. İkinci bir adım onu Bavyera'ya sokabilirdi. Orada da komünistler kısa sürecek iktidarlarına doğru yaklaşmaktaydılar. Kun'da çelişkili sinyaller geliyordu.

[788] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 44
[789] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 44
[790] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 45

Müttefik liderlere güvence dolu mesajlar, işçilere de kardeşçe selamlar gönderiyordu. Daha da kaygı verici olan şey, doğuya bir mesaj yollayıp Lenin'den anlaşma istemesiydi. İki komünist ülke belki de, Polanya ile Çekoslovakya'nın doğusunda kalan, anlaşmazlık konusu topraklar üzerinde bir araya gelebilirdi. Oralarda Bolşevik kuvvetlerin hareket halinde olduğu söyleniyordu.[791]

Mareşal Foch, birleşik müttefik ordunun Rusya'yı işgal edilmesi ve Lenin Sovyet Yönetiminin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak bir plan hazırlıyordu. Nerdeyse bir ay önce hazırlanan planın aynısı idi. Karadenizden Barents Denizine kadar uzanan bir karantina hattının oluşturulmasını, önleyici tedbir olarak Viyana'nın işgal edilmesini ve tespit edilen bu hattın gerisindeki Macaristan gibi kirletilmiş bölgelerin temizlenmesini öneriyordu. Başkan Wilson planı, doğuya doğru yürüyüşün başlangıcı olarak niteleyerek, derhal reddetti. Foch değişik bahaneler ve durumlarla planının birçok kez sunmaya çalıştı ise de, Wilson görüşmelerde neredeyse sona gelindiği ve askerî müdahalenin düşünülemeyeceğini ifade ile her seferinde veto etti. Lloyd George ve Clemenceau de güçlü bir şekilde Wilson'u destekllediler. Politikacılar askerlerin iştahlarına gem vurmada başarılı olmuşlardı.[792]

Paristeki askerî temsilciler arasında ise, sadece Amerikalı General Bliss, Macaristan'daki bu bulaşıcı hastalığın temizlenmesine karşı idi. Macaristan'daki karışıklıktan bahsederek, sonuçta belki Bolşevikler temizlenebilir ama Bolşevizm değil diyordu. Başkan da aynı düşüncelere sahipti. Bolşevizmi öldürmenin tek yolu sınırları düzenlemek, belirsizliği gidermek ve bölgedeki bütün ticaret yollarını açmaktı.

Barış heyeti temsilcileri, Macaristan'daki komünizmin sebebinin sınır güvenliği olmaması, sosyal şartlar, kuşatmanın etkileri olan; işsizlik, yiyecek sıkıntısı, ümitsizlik ve aşağılanma duygusundan kaynaklandığını kabul ve ifade ettiler.[793]

Budapeşte'de görev yapan genç bir Amerikalıya göre, ihtilal komünist olmaktan çok milliyetçi nitelikteydi. " Macaristan'ın parçalanmaması gerektiği inancıyla bir araya gelen Macarlar, ülkelerinin bütünlüğünü koruyacak son umutsuz çare olarak Bolşevizmi kullanıyorlardı." Paris'te dörtler Konseyi kararsızlık içindeydi. Clemenceau ile askerî danışmanları Romenlere takviye yolluyor, onları Rus ve Macar Bolşeviklerin üstüne salıyordu. Foch koskoca bir haritayla ortaya çıktı. Avrupa'nın orta yerinde güçlü bir Bolşevik cephesinin oluşmasını önlemekte Romanya'nın nasıl kilit bir rol

[791] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 254
[792] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 45
[793] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 255

oynayabileceğini anlatmaya çalıştı. Wilson doğru yolun hangisi olduğu konusunda henüz kararsız olduğunu itiraf ediyor, "Bolşeviklere karşı tutumumuz tam olarak nedir?" diye soruyordu. Belki de Romanya ile Macaristan arasına tarafsız bir bölge sokmak akıllıca olmamıştı. "Bu yöntem pek istenen sonucu vermiş gibi görünmüyordu." Barış Konferansı taraf tutmalı mıydı? Clemenceau " Macarlar bizim dostumuz değil, düşmanımız" diyecekti.[794]

Macaristan'a yönelik eski düşmanca tutumunu değiştiriyormuş gibi görünen Lloyd George, Wilson'un tarafını tuttu. Ne de olsa, Hırvatlarla Slovenler de Avusturya-Macaristan adına sonuna kadar savaşmışlardı, ama şimdi Müttefikler onlarla dosttu. " Neden Macarlarla da konuşmaya başlamıyoruz?" Almanlara verilen barış koşulları hepsi için birer uyarı sayılmalıydı. Bu arada attıkları adımların kusurlarını düşünmeye başlamıştı. Örneğin, bazı Almanları Polonya yönetimi altında bırakmışlardı. Milyonlarca Macar'ı da kendi ülkeleri dışında bırakmak, Avrupa'nın gelecekteki barışı ve huzuru için bir o kadar tehlikeli sayılırdı. Rusya tecrübesinden sonra, Bolşevizme askerî çözüm konusunda da kuşkuluydu. Şimdi çalışma arkadaşlarına, "Macaristan'a da Rusya'ya uyguladığımız adımları uygulamayalım" diye ısrar ediyordu. " Bir tane Rusya bize yeter." Güvenilir birini, belki Smuts'u gönderip, Kun ve rejimi hakkında bilgi edinmeyi önerdi. Wilson bu öneriyi hevesle, Clemenceau da isteksizlikle kabul etti. Dörtler Konseyi Fransızların baskısıyla, aynı zamanda Romanya'ya askerî malzeme yollamaya da karar verdi.[795]

Dörtlü konsey üyeleri, Rusya'nın işgaline yönelik büyük projenin yanında, açıkça Macaristan'a yönelik bir askerî müdahaleyi de reddettiler. Fakat Rusya'nın işgali için öngörülen tarafsız bölge oluşturulmasına yönelik, Romanya başbakanı Brătianu'nun 19 Şubat tarihli önergesini tekrar gözden geçirmediler. Onun yerine, 31 Mart 1919 tarihinde, Güney Afrikalı ünlü devlet adamı General Smuts'un Macaristan'a gönderilmesine karar verdiler.[796] 01 Nisan gününün akşamı, Smuts ve ekibi Budapeşte'ye gitmek üzere özel bir trenle Paris'ten ayrıldılar.

Smuts çok geniş yetki ve güçlerle donatılmıştı. Görevi boyunca; 03 Kasım1918 tarihinde Villa Giusti'de imzalanan ateşkes antlaşmasının çalışmalarını inceleyecek, Macaristan ile Romanya arasında oluşturulması öngörülen tarafsız bölgenin ciddi şekilde kanın akışını durduracağını açıklayacak, tam yetkili olarak Macaristan içerisinde

[794] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 260
[795] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 260
[796] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2

istediği yere seyahat edebilecek, tarafsız bölgenin sınırlarında uygun gördüğü düzenlemeleri yapabilecekti.[797]

Görünüşte Smuts'un görevi, Macarlara kendi ülkeleriyle Romanya arasında tarafsız bölgeyi kabul ettirmekti. Ama asıl amacı Kun'u değerlendirmek, bu adamı Lenin için gayri resmi bir aracı olarak kullanmanın mümkün olup olmadığını anlamaktı. İngilizlere göre, eğer bu misyon, Orta Avrupa'daki Fransız etkilerine karşı bir denge yaratabilirse, yararlı olmuş sayılırdı. Haber Budapeşte'de fırtınalı bir heyacan doğurdu. Paris Barış Konferansı'nın yeni hükümeti tanımaya hazır olduğu biçiminde yorumlandı. Kun alelacele, Macaristan'ın geri kalan varlıklarını sattı, yağ stoklarına karşılık İtalya'dan metrelerce kırmızı kadife alındı, demiryolu istasyonundan Budapeşte'nin bir numaralı oteline gelen yolun üzerindeki binalar kadifelerle süslendi. Otelin kendisi de dev İngiliz ve Fransız bayraklarıyla süslenmişti.[798]

General Smuts ve ekibi, 04 Nisan 1919 tarihinde, özel bir trenle Budapeşte'ye ulaştı. Ekibinde Dışişleri ile ilgili iki diplomat, Harold Nicolson ve Allen Leeper, İngiliz İstahbarat Servisinden Albay Heywood, Gıda Kontrol Komisyonundan Cyril Butler ve çok sayıda küçük memurlar, yazıcılar, yardımcılar ve emir erleri mevcuttu. Nicolson Macarlarla ilgili ilk intibasını, "Düşman ülkeye ilk bakış" notuna; " Herkes; bıkkın, kısık, donuk ve sarı görünüyordu. Hiç kilolu kimse yoktu. Sokaktaki insanlar kederli ve sanki hasta elbisesi içinde gibiydiler. Tombul pembe yüzümü bu zavallı, sefil insanlar için hakaretmiş gibi hissettim" şeklinde düşmüştü.[799]

Smuts Budapeşte'ye geldiğinde Kun tarafından hazırlanan oyuna katılmaya hiç yanaşmadı. Özel treninden inmeyi reddetti, Kun kalkıp ona gitmeye mecbur kaldı. (Kilometreler boyundaki kırmızı kadifeler, gün yüzü görmek için 1 Mayıs Bayramını beklemek zorunda kalmıştı.)

Restoran vagonunun daracık ortamı içinde yer alan görüşmeler iyi gitmedi. Kun tanınma istiyor, Smuts böyle bir şeyi vermemekte kararlı davranıyordu. Kun Romanyalıların geri çekilmesini, tarafsız bölgenin doğusunda kalmasını istiyor, Smuts ise ancak ufak ödünlere hazır bulunuyor, Romanya'yı Transilvanya'dan bazı bölümleri işgal etmiş durumda bırakmaktan yana görünüyordu.[800]

---

[797] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2
[798] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 260
[799] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 2
[800] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 260

Ayrıca, eğer Belá Kun yönetimine, Macar Kızıl Ordusunun, iki hafta önce Berinkey Hükümetine verilen Alb. Vix memorandumunda, Macar askerî güçleri ile Romanya birlikleri arasında oluşturulması öngörülen tampon bölge ve ateşkes hattına çekilmesini kabul ederse, Müttefiklerin de Macar Sovyet Cumhuriyeti üzerinde uyguladıkları ablukanın kaldırabileceği teklifini yaptılar. Ancak Kun yönetimindeki hükümet de, Berinkey Hükümetinin yaptığı gibi, bu öneriyi geri çevirdi ve yerine Romen askerî güçlerinin, Kasım 1918'de Belgrad Ateşkes Antlaşması'nda kararlaştırılarak taahhüt altına alınan ve Károlyi Hükümeti ile İtilaf Kuvvetlerinin mutabık kaldıkları askerî ateşkes hattına geri çekilmesini ısrarla talep ettiler.[801]

Smuts daha fazla pazarlık etmekten bir yarar gelmeyeceğine karar verdi. İkinci günün sonunda, " Eh, beyler" dedi. " Artık sizlere veda etmem gerek." Nazik bir şekilde tokalaştı, kendi trenine döndü ve tren, Macarların şaşkın bakışları altında, yavaşça istasyondan ayrıldı. Smuts bu kısa ziyaretin sonunda, Kun'un aptalın biri olduğuna, hükümetinin de fazla dayanamayacağına karar vermişti.[802] Bu Paris Barış Konferansı'nda savaş sonrası antlaşmaları hazırlığı içinde olan İtilaf Devletleri ile kısa ömürlü Macar Sovyet Cumhuriyeti arasında yapılan tek görüşmeydi.[803]

Macar basını Smuts'un gelişini, Belá Kun'un yürüttüğü dış politikanın, büyük diplomatik zaferi olarak yansıtmıştı. Komünist kontrolü altındaki gazeteler, Smuts'un misyonunun anlamını, Müttefiklerin rejimi tanımış olması biçiminde yorumladı. Smuts'un birdenbire kalkıp gidişini anlatmadılar, ama olup bitenin çeşitli versiyonları sızdı, halk arasında tedirginliği arttırdı. Söylentilere göre Müttefikler Budapeşte'yi işgal etmek için asker yolluyordu ya da Troçki ile Kızıl Ordu, Macar İhtilalini ve şu anda Bavyera'da olmakta olan İhtilali desteklemek üzere kuzeydoğudan yaklaşmakta idi. Avusturyalı kızıllar Viyana'yı almak üzereydi. Komünistler orta ve üst sınıftan binlerce kişiyi tutuklamaktaydı. Sağ kanatta iktidarı ele geçirme komploları yapılıyor, sol kanat kitle terörünün dizginlerini salıvermeyi planlıyordu. Bu söylentilerin hepsi de yalan sayılmazdı.[804]

Troçki geliyor değildi, ama Bolşevikler gerçekten de yoldaşları olan komünistlerle bağlantı kurmayı umuyordu. Belgrad'da Franchet d'Esperey, ordunun bir bölümü kuzeye, Budapeşte'de Kun'un üzerine gönderilsin diye Yugoslavları ikna

[801] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[802] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 261
[803] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[804] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s.261

etmeye uğraşıyordu. Viyana'daki bir sarayda, sürgünde bulunan soylular, bu arada da Károlyi'nin akrabaları, gizli gizli buluşuyor, bir karşı devrim planlamaya uğraşıyorlardı. Macaristan'ın kırsal kesiminde, Budapeşte'nin kolunun uzanamayacağı yerlerde, ordu subayları, başlarında Károlyi'nin bir başka kuzeniyle, askerî darbe planlamaktaydı. Avusturya-Macaristan'ın az sayıdaki deniz kahramanlarından Amiral Horthy'i de kendilerine katılması için ikna ettiler.[805]

General Smuts'a gelince Paris'e geri döndü ve raporunu süper konseye sundu. Macarların Sovyet Rusya ile resmi bir müttefiklik ilişkisi içerisinde olmadıklarını ifade etti. Smuts'a göre; Macaristan ılımlı ve uzlaştırıcı bir hükümete sahipti ve büyük güçlerin işgalinden korktuğu için, destek sağlamak amacıyla yönünü Rusya'ya çevirmişti. Kafalarındaki bu korku kaldırıldığında, açıkça büyük güçlerin yanında yer alacaklardı. Bu suretle de, Romanya'nın korktuğu taarruz ihtimali sadece azalmayacak, tamamen ortadan kalkacaktı. Bundan dolayı, en akıllı ve uzlaştırıcı tutum olarak, Macaristan'ı batı kampında tutulması gerekliliğini öneriyordu.[806]

Diğer taraftan, General Smuts'un, Belá Kun hükümeti hakkındaki görüşleri de hayli ilginçti. Belá Kun yönetiminin uzun ömürlü olmayan geçici bir fenomen olduğunu düşünüyordu. Tamamen Yahudilerden oluşan hükümetin, çok zayıf olduğunu ve Budapeşte'nin geniş Yahudi proletaryasından daha fazlasını temsil etmediğini ve Başkent dışarısında da otoritelerinin çok küçük olduğunu söylüyordu.[807]

Ancak Smuts, Kun'un getirdiği tek yararlı öneriyi dikkate almaya istekliydi. O öneri, eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan doğan devletlerin bir araya gelmeye davet edilmesi, ortak sınırlarını ve ortak ekonomik politikalarını kendilerinin kararlaştırmasıydı. Hatta Smuts bir ara Keynes'le birlikte çalışarak Tuna bölgesi ekonomilerini yeniden ayağa kaldıracak bir uluslararası kredi planı oluşturmaya bile uğraştı.[808]

General Smuts'un raporu Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'ne yönelik şekillenmekte olan müttefik politikası üzerinde müthiş etki yarattı. O'nun Belá Kun yönetiminin uzun ömürlü olma şansını düşük ihtimal olarak görme düşüncesi, müttefiklerin askerî müdahale fikrini terk etmesinde önemli rol oynadı. Barış konferansı

[805] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 262
[806] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[807] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[808] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 262

hiçbir şey yapmamaya karar verdi. Müttefik hükümetler aktif politika yerine, bekle ve gör politikasını seçtiler.

Bundan dolayı, Smuts'un Kun'a atfen, ekonomik rahatlama ve Orta Avrupa'da stabil bir ortam sağlanması için sınır sorununun çözülmesi önerisi ile ilgili olarak da, hiçbir tedbir alınmadı. Kuşatma da kaldırılmadı. Yeni sınırlarla ilgili olan ülkelerin, anlaşabilmeleri için Paris'te, kendi aralarında direkt olarak toplanıp görüşmeler yapma teklifi de yine aynı şekilde kabul edilmedi.[809]

General Smuts'un raporuna benzer birçok rapor daha hazırlandı. Örneğin Amiral Traubridge, eğer Macaristan'da herhangi bir Fransız birliği veya komşularına ait askerî unsurlar görülürse, tüm ülke Belá Kun'un arkasında birleşir diyerek, aracılık öneriyordu.[810]

Macar Sovyet Cumhuriyeti; kurulma aşamasında olan Çekoslovakya ve Sırbistan'la birlikte, Komünist Cumhuriyetle toprak tartışmasına katılan Romanya ile ilan edilmemiş bir savaş hali içindeydi. Ancak, diğer taraftan Kun yönetimindeki hükümet, Avusturyalı Marksist Şansölye Karl Renner liderliğindeki, eski ölü İkili Monarşi'nin Almanca konuşan bitişik sınırlarından oluşan, kısa ömürlü Alman-Avusturya Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerini devam ettirdi. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin tek gerçek dostu ise Rusya idi. Belá Kun yönetimindeki hükümet, Halk Komiseri Tibor Szamuely'i, 25 Mayıs 1919 tarihinde Rusya'ya göndermek suretiyle, Romanya'ya karşı koordineli bir askerî harekât icra edebilmek maksadıyla, Sovyet Rusya ile müttefiklik kurma girişimlerinde bulundu. Zira Romanya Nisan 1918'de, Rusya'nın elinde bulunan Beserabya'yı Rusya ile koordine etmeden tek taraflı olarak topraklarına katmıştı. Fakat Lenin, Rusya Halk Savaşında Beyaz Ordu güçleri mağlup edilene kadar, Romanya'ya karşı icra edilecek koordineli bir taarruz için kuvvet ayıramayacağı gerekçesiyle, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin askerî işbirliği teklifini kabul etmedi.[811]

4.3.1. İç Politika

Kun rejimi muhaliflerin işini kolaylaştırmaktaydı. Çarpıcı ancak uygulanamayacak reformlar ilan ettiler. Alkol yasaklanacak, fabrikalar sosyalize olacak, büyük servetler dağıtılacak, tüm ünvanlar kaldırılacak, proleter kültür herkese

[809] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[810] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 3
[811] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47

yayılacak, okul çocuklarına mecburi banyo yaptırılacak ve cinsel eğitim verilecek, konut ve mobilyalar mecburi olarak yeniden tahsis edilecek, mezarlar standartlaştırılacaktı.[812]

Kun liderliğindeki hükümetin iç politikadaki temel amacı, kapitalist üretim düzeni yerine, proletarya diktatörlüğü otoritesi altında, Marksist model temelinde, 1,5 yıldır Rusya'da uygulanmakta olan sosyalist üretim düzenine geçmekti. Ulusal Meclis, Haziran 1919'da kabul edilen Macar Sovyet Cumhuriyeti Anayasası içinde bu amacı temel esaslardan biri olarak kabul etti. Belá Kun yönetimi kabul edilen bu sosyalist üretim düzeni adına, fabrikaları, mağazaları, okulları, rezidans binalarını ve sürekli değişen ve dalgalanma gösteren Macar Sovyet Cumhuriyeti devlet sınırları içerisindeki toprakları millileştirdi.[813] Fakat bu ekonomik politikanın da daha ileri gitmesi imkanı yoktu.[814]

Kun yönetimindeki hükümetin, yeniden toprak dağıtımındaki eksikliği, toplu zirai üretim konusundaki niyeti, şehirleri beslemek için kırsal kesimden gıda maddesi talebinde bulunması, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin kırsal nüfusunu çok kızdırdı ve Tuna ve Tisza Nehirleri arasında uzanan tarımsal bölgede, hükümet karşıtlığının yükselmesine sebep oldu. Kun yönetimi Macar Sovyet Cumhuriyeti içerisinde kilise ve devleti sıkı bir şekilde ayırmaya çalıştı. Kilise okullarını, kütüphanelerini, arşivlerini ve topraklarını ulusal dinî işleri tasfiye ofisi yoluyla millîleştirdi. Devrimci Hükümet Konseyi, dinî ibadet özgürlüğünü taahhüt eden bir kararname yayımlamış olmasına rağmen, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin dindar vatandaşlarının büyük çoğunluğu, antikilise politik ideolojilerinden dolayı, genelde komünizm özelde ise Belá Kun yönetimine karşı idiler.[815]

Yeni sonuçlanan savaş ve henüz yürürlüğe konan devlet mülkiyeti sisteminden kaynaklanan ekonomik karışıklık, kronik kıtlık ve enflasyona sebep olmuştu. Bu durum da Macar Sovyet Cumhuriyeti vatandaşlarının çoğunluğunu Devrimi Hükümet Konseyi karşıtlığına döndürdü. Kun yönetimindeki hükümetin, endüstri işçileri ile devlet çalışanlarına yüksek ücret verilmesi, ev kiralarının kısmen mahsup edilerek azaltılması

[812] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 262
[813] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47
[814] V.Brugere TRELAT, *a.g.e.*, s.8
[815] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47

uygulamaları da, kıtlık ve enflasyondan kaynaklanan husumet ve kızgınlığı daha da arttırdı ve yaygınlaştırdı.[816]

Katolikler kiliselerin sinemaya dönüştürüleceğini duyup dehşete düşerken, liberaller sansür fikri karşısında afallıyor, gizli polisin rastgele tutuklama yapması karşısında şaşkına dönüyorlardı. Kamuoyu en çok da, enflasyonu ve kıtlıkları önleyemeyişinden ve yolsuzluklardan ötürü suçluyordu.[817]

4.3.2. Silahlı Kuvvetler ve Polis

Göreve geldikten hemen sonra Belá Kun yönetimi, Macar Kraliyet Ordusunu, Macar Kraliyet Devlet Polisini ve Macar Kraliyet Jandarmasını feshederek dağıttı. Yeni kurulan komünist devlette, Macar Sovyet Cumhuriyeti Kızıl Ordusu ve ana kolluk olarak da Kızıl Muhafızları kurdular. Yönetim dağıtılan üç kuvvetin personelinin çoğuna yeniden görev vermedi ve onların yerine politik olarak kendilerine yakın görünen personeli görevlendirdiler. Yeni görevlendirilen bu personelin de komuta ve yönetim için tecrübeleri ya yoktu ya da çok azdı.[818]

Kızıl Ordu, esas itibariyle Askerî İşler Halk Komiseri Vilmos Böhm komutası altında idare edildi. Kızıl Muhafızlar ise İçişleri Halk Komiseri Jenő Landler otoritesi altında görev yapıyordu. Kızıl Ordunun sayısı 01 Nisan 1919'da 20.000, 15 Nisan'da 54.000 ve 14 Mayıs'ta ise110.000'e yükselmişti.[819]

İlave olarak, Halk Komiseri Tibor Szamuely komutasında, 200 kişilik Lenin gençleri olarak bilinen yarı askerî bir güç teşkil edilmişti. Bu oluşum, Belá Kun yönetimi ve Macar Sovyet Cumhuriyeti'ne yönelik dâhili karşıtlıkların yok edilmesi maksadıyla kurulmuştu.

Lenin gençleri olarak bilinen bu oluşum ve diğer düzenli olmayan bağlı yarı askerî güçler, İmparatorluk-Krallık eski denizcilerinden Jozsef Gerny komutası altında, Macar tarihinde kızıl terör olarak bilinen bu dönemde, açıkça yönetime düşman olduğu belirlenen veya düşman olduğu farz edilen tahmini 590 civarındaki kişiyi öldürmüştür. Kızıl terörün kurbanlarının büyük çoğunluğu Tuna ve Tizsa Nehirleri arasındaki bölgede çıkan antikomünist başkaldırının bastırılması esnasında öldürülmüştür. Mayıs

[816] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47
[817] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 262
[818] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47
[819] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 46

ve Haziran ayında ise sadece Budapeşte'de 34 kızıl terör mağduru kayıt altına alınmıştır.[820]

4.3.3. Macaristan'ın Askerî İşgali

Hatırlanacağı üzere, 03 Kasım 1918 tarihinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında Padua Ateşkes Antlaşması imzalanmıştı. Söz konusu bu ateşkes genelde imparatorluğun savaştan çekilmesini ve özelde de sadece İtalyan sınırını düzenlemekteydi. Savaştan sonra Dual Monarşi'yle her türlü ilişki ve irtibatını kesmek isteyen ve ülkenin diğer sınırları ile ilgili hususları da ortaya koyabilmek için, Károlyi ve ekibi müttefiklerle yeni bir ateşkes antlaşmasına ihtiyaç duymuşlardı. Bunun üzerine de, Belgrad'da bulunan Fransız Ordusu Komutanı ile 13 Kasım 1918 tarihinde, Macaristan'ın Yugoslavya ve Romanya sınırlarına ilişkin olarak Belgrad Ateşkes Antlaşması'nı imzalamışlardı. Bu antlaşmaya uygun olarak da zaten Romen ve Yugoslav birlikleri kendilerine tahsis edilen bölgeleri süratle işgal etmişlerdi bile.

Ancak Romenler bununla da yetinmeyip Fransız General Henri Berthelot'un izniyle, Belgrad Askerî Ateşkes Antlaşmasında kararlaştırılan ateşkes hattının çiğnenmesiyle kalmayıp, önce 24 Aralık 1918 tarihinde Kolosvar Şehrini de işgali ile, tüm Transilvanya'yı ellerine geçirmişlerdi (1916 yılında yapılan gizli antlaşmanın çizgisine ulaşmışlardı.). Daha sonra da Paris'te alınan 26 Şubat kararları ile de Macaristan'daki işgalin Macaristan'ın içlerine doğru 45 mil daha uzatılmasını ve ilave olarak 10 mil genişliğinde de bir tarafsız bölge oluşturulmasını talep etmişlerdi. Söz konusu bu talep de, 20 Mart 1920 taihinde Macaristan'a iletilmişti.[821] (Bkz. Harita 15, s. 397)

Diğer taraftan, söz konusu bu yeni imzalanan Belgrad Ateşkes Antlaşması'nda, kuzeyde Çekoslovakya ile olan sınırlara ilişkin herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen, Paris'te Aralık 1918'in başında, Çek-Slovak Dışişleri Bakanı Edvard Beneš ve Fransız Mareşal Ferdinand Foch anlaşmışlardı. İşte buna uygun olarak da, 23 Aralık 1918 tarihinde, Macaristan'ın, Bratislava, Košice, Prešov ve Tuna'nın kuzeyinde etnik olarak saf Macar olan nüfusun ağırlıklı olduğu ve Slovakya'nın tarihî sınırları olarak adlandırdıkları topraklardan çekilmesi istenmişti. Macarların itiraz ve protestolarına

[820] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 46
[821] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47

karşılık da, General d'Esperey, Belgrad Ateşkes Antlaşması her ne kadar Kuzey Macaristan'dan bahsetmiyorsa da, bu müttefiklerce ilave kararlar alınamayacağı anlamı taşımazdı diyordu. Károlyi ve hükümeti de itirazlarına rağmen sonuçta bu karara uymuşlardı.[822]

Barış görüşmelerinin sivil temsilcileri konuyu ağırdan alırken, Fransız Askerî hizbi, somut bir faaliyet yapmaya karar verdi. Kendilerini herhangi bir vicdan problemi, sorumluluk veya yasal olma konusu ile sınırlandırmamışlardı. Pichon, Foch ve Fransız Savaş Bakanlığı'ndaki milliyetçi şovenistler, askerî maceralara yönelik planlarını barış masasından defalarca geri çekmek zorunda kalmışlardı. Bu, esas itibariyle niyetleri hakkındaki Amerika'nın şüpheleri sonucu gerçekleşmişti. Bu yeni devletlerdeki Fransız askerî görevlileri, Amerikalıları harekete geçirmişti. Örneğin General Bliss, Dışişleri Bakanı Lansing'e gönderdiği 11 Nisan 1919 tarihli raporunda:

"Emperyalist emelleri Fransız aklını çılgınca ele geçirmiş. Amaçları yüksek standartta askerileştirilmiş, Fransız rehberliği altında organize olmuş ve gelecekte Fransa ile müttefik olma niyetleri olan bir devletler zinciri yaratmak. Bu devletlerin her biri, çevreledikleri topraklarda saldırganca dizayn oldular ve her biri ele geçirebilecekleri kadar daha geniş bölgeyi elde etmek için, gerekirse kuvvet kullanma konusunda da kararlılar" ifadeleriyle, Fransızlar hakkındaki düşüncelerini ifade etmiştir.

Bir başka bildiriminde General Bliss şu uyarıyı yapıyordu:

"Yeni oluşturulan devletler, her türlü enerjilerini yapabildikleri kadar heybetli bir orduyu kurmaya yöneltiyorlar. Onlara verdiğimiz tüm yardımları bu iğrenç amaç için harcıyorlar. Yiyecek maksadıyla verilen dolarları bile askerî teçhizat temini için kullanıyorlar".[823]

Yani kafaları askerî çılgınlıkla hapsedilenler sadece Fransızlar değildi. Genç Çek ve Romen devletleri de güvenlik düzenlemeleri ile meşguldüler. Bu güvenlik ve maksimum milliyetçi taleplerini tatmin etmek maksadıyla, yeni devletler, saldırgan Fransız milliyetçiliğinin aleti olmak için oldukça istekli davranıyorlardı. Bundan dolayı, Romanya Başbakanı Ioan Brătianu'nun, yeni araziler almak için Fransız destekçilerinden çok az şekilde cesaretlendirilmesi yeterli idi. Bolşevizme karşı siper olan Romanya, Macaristan'ın batıda biraz daha geri çekilmesi koşuluyla, Besarabya'da

[822] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 47
[823] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5

Kızıl Orduya karşı savaşına devam edecekti. Foch ve grubu Romanya'nın taleplerini desteklediler. Romanya birliklerinin doğuda etkili bir şekilde kullanılabilmesi için, Macaristan'ın onlara batıdan taarruz etmeyeceğinin garantisinin verilmesi gerekirdi. Bu da aslında, Brătianu'nun daha fazla toprak için kudurmuş iştahının bir bahanesi idi. Hem Brătianu hem de Batı biliyordu ki, Troçki'nin kızıl ordusu büyük zorluklar içindeydi.[824]

Barış Konferansının Macaristan'ın lehine olabileceği düşünülerek, Romanyalılar kendilerini korumak için, kendi kendilerine güvenmeleri gerektiği sonucuna vardılar. Anti-Bolşevik haçlı ordusu kılığı örtüsünde, Romenler Budapeşte'yi işgale karar verdiler. 10 Nisan 1919 tarihinde Romanya ordusuna Tizsa Nehrine ilerleme emri verildi.[825]

Bu arada, 16 Nisan 1919 tarihinde, Macar Kızıl Ordusu, Ocak ayından beri Transilvanya'nın tarihî sınırları boyunca mevzilenmiş olan Romanya ordusuna karşı bozucu bir taarruz başlattı. Bu taarruzun iki amacı vardı. Birincisi Romanya ordusunun, Mart sonunda Vix memorandumu ile öngörülen ve Nisan başlarında, Belá Kun yönetimindeki hükümet ile General Smuts'un diplomatik misyonu arasında yapılan görüşmelerde de teyit edilen, askeri tampon bölgeye ilerlemesini önlemek; ikincisi ise Romen ordusunu halen bulundukları Transilvanya'nın doğu sınırlarından, Kasım 1918'de Belgrat Ateşkes Antlaşması ile belirlenen ateşkes hattına kadar geri atmaktı.[826]

16 Nisan'da, General Berthelot komutası altında ve Fransız subaylar yönetimindeki Romanya ordusu, Macar Kızıl Ordusunun taarruzunu kolayca püskürttü ve Macaristan'ın 250 mil uzunluğundaki tüm doğu cephesi boyunca bir taarruz başlatarak, bir hafta içerisinde, Vix memorandumunda öngörülen tampon bölgeyi ve ateşkes hattını aşarak, 20 Nisan 1919 tarihinde, büyük Macar Ovasındaki Nagyvárad şehrini, 24 Nisan 1919 tarihinde ise Debrecen şehrini ise işgal etti. Romen ordusu komutanları takiben ise, daha savunulabilir bir sınır hattı tesis edebilmek maksadıyla, tek taraflı bir kararla, memorandumda öngörülen tampon bölgenin de ötesine, Tisza Nehrine kadar ilerledi. Güvenli bir savunma hattı tesisi edebilmek için, 26 Nisan 1919 tarihinde Nyíregyháza şehrinin işgali de dâhil olmak üzere, 30 Nisan 1919 tarihine kadar Macar Sovyet Cumhuriyeti içerisinde ilerlemesine devam ederek, Tisza Nehrinin

[824] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5
[825] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5
[826] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 48

doğu kıyıları boyunca uzanan tüm bölgeyi işgal etti. Budapeşte'ye 60 milden daha az bir mesafedeydiler.[827]

Diğer taraftan, 27 Nisan 1919 tarihinde, İtalyan General Luigi Piccione ve Fransız General Edmond Hennocque komutasındaki Çek-Slovak ordusu, tam da Romen ordusunun, Alb. Vix tarafından, 23 Aralık 1918 tarihinde Károlyi hükümetine dikte edilen askerî ateşkes hattının ötesine geçmek için taarruza başladığı zamanda, Tizsa yukarısı boyunca ilerleyerek, 30 Nisan 1919'da Sátoraljaújhely ve Munkacs, 2 Mayıs 1919 tarihinde de Miskolc şehirlerini işgal altına aldı ve Macar Kızıl Ordu birliklerine karşı avantajlı bir konum elde etti.[828]

Macar Kızıl Ordusunun organize olamaması ve zayıflığı politik sebeplerden dolayı idi. Yeni hükümet problemi proletarya sınıfı ordusu yaratarak çözmeyi denedi. Bu ordu, 52.000 kişilik altı tümenden oluşuyordu. Fakat sadece biri, 9.500 mevcutlu Székely Tümeni savaşa hazırdı. Fakat bu tümen de, 26 Nisan 1919 tarihinde Romanya ordusuna teslim oldu. Bu Romanya ordusunun niçin başarılı olduğunu açıklamaya yeterli idi. Eğer Macar ordusunun ciddi direnç gösterebileceğinin mümkün olduğunu düşünseydiler, ne Brătianu ne de Foch işgali riske atmazlardı.[829]

Kızıl Ordunun yıkılışının diğer bir sebebi de, Çekler tarafından, 27 Nisan 1919 tarihinde ikinci cephenin açılmasıydı. Çek ordusu, Slovakya'da savunmasız ateşkes hattını geçti ve Kuzey Macaristan'da zengin maden bölgesi olan Salgótarján ve önemli endüstri şehri Miskolç'u işgal etti. Macaristan adeta, artarda iki Pearl Harbours yaşamıştı.[830]

Mart sonunda, Çekler, Macaristan'daki Bolşevizme direnebilmeleri için, ateşkes hattının daha güneye kaydırılmasını talep emişlerdi. Çek Dışişleri Bakanı Beneš, Romanya ve Macaristan'daki Romanya ordusu ile irtibat kurabilmenin kendileri için yaşamsal olduğu gerekçesiyle, ilave olarak Rutenya'nın işgali için de izin istedi. Büyük dörtlünün rızası olmadan ve açıkça, Paris'teki diğer askerî temsilcilerle değerlendirme yapılmadan, Foch ateşkes hattının değişikliğini onayladı.

01 Mayıs 1919 tarihinde Çek ve Romanya orduları irtibat tesis ettiler. Macar Kızıl Ordusunun geri kalan kısmı tamamen geri çekildi. Hükümet yıkılmanın eşiğinde idi. Sanki Macaristan'daki çok kısa Komünizm tecrübesi bitti gibi görünüyordu. Belá

[827] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 48
[828] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 48
[829] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5
[830] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: A, s. 5

Kun, hâlâ yarım milyon Macar esiri elinde bulunduran Rusya'dan askerî yardım için, Lenin'e müracaat etti. Lenin talebi kabul etmedi. Rusya'nın Macaristan'a sağladığı tek somut destek ise, propaganda maksadıyla hazırlanmış ve Rus devriminin başarısının anlatıldığı yedi makaralık bir belgesel filmden ibaretti.[831]

Macarlar geçici bir süre ayaklandı. Muhafazakâr subaylar bile, Belá Kun'un bu durumdan daha iyi olduğuna, özellikle Romenlerden iyi olduğuna inanıyordu. Rejim artık proleter devrimi söyleminden vazgeçmiş, yalnızca vatanseverlikten söz eder olmuştu. Gönüllüler koşup orduya katılıyordu. İtalyanlar, Macaristan'ın öbür düşmanı olan Yugoslavya'ya duydukları düşmanlık dürtüsüyle, Belá Kun'a silah ve cephane sattılar. Bir İngiliz gözlemciye göre, onlara Müttefiklerin planları konusunda bilgi bile verdiler.[832]

4.3.4. Kızıl Ordunun Taarruzu

Macaristan'ın açgözlü komşuları, artık ucuz askerî zaferlere sahip değildi. Macaristan şimdi geri dönmüştü, savaşıyordu. Reorganize olmuş Kızıl Ordu yeni bir kararlılıkla savaşıyordu. Askerler vatanseverlik şevki ile doluydular. Azınlık hükümetlerinin korunması için değil, ana vatanlarını savunmak için savaşıyorlardı. Keza subaylar artık kendilerini seçkin ve özel görmeye başlamışlardı.Komünist olmasın rağmen, Konseyler Cumhuriyetinin hükümeti, birden milliyetçi kesiliyor, ayağına çizmeyi giyiyor ve bağomsız hale gelmiş eski Macar azınlıklarına saldırıyordu.[833]

Yenilenmiş milliyetçi ruh orduyu canlandırmıştı. Alelacele yeniden gruplandırılan Kızıl Ordu, 02 Mayıs 1919 tarihinde karşı taarruza başladı. 6 Mayıs'a kadar Romenler Tizsa'nın karşı tarafına sürüldü. Szolnok şehri geri alındı.[834]

Doğudaki bu zaferden sonra, Kızıl Ordu, kuzeyde Çeklere karşı büyük bir karşı taarruz icra etti. Başlangıçtaki amaç Çek ve Romen orduları arasını yarmak ve Galiçya'nın bir kısmını kontrol altında bulunduran Bolşevik yanlısı güçler vasıtasıyla, Sovyet Rusya ile direkt irtibat tesis etmekti. Bu başarılınca, Çekoslovak birliklerini Aralık 1918'de Bartha ve Hodža arasında, Macar ve Slovak dillerinin konuşulduğu bölgeler esas alınarak kararlaştırılan sınır hattının gerisine atmak maksadıyla büyük bir taarruz başlatılacaktı. Yani Çek Ordusu Slovakya'dan atılacaktı. 16 Mayıs 1919

---

[831] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: B, s. 6
[832] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 263
[833] V. Brugere TRELAT, *a.g.s.*, s.8
[834] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: B, s. 5

tarihinde başlayan bu savaşta, Macar Kızıl Ordusu, Devrimci Hükümet Konseyi Askerî İşler Halk Komiseri Vilmos Böhm ve Genelkurmay Başkanı Aurel Stromfeld tarafından idare edildi. Savaş sonunda, Çek-Slovak ordusu, Haziranın ikinci haftasında Macarca-Slovakça dil sınırının gerisine atılarak ve 16 Haziran 1919 tarihinde de, Galiçya'da bulunan Bolşevik yanlısı güçler ile bir koridor tesis edilerek, başlangıçta öngörülen amaçlara ulaşılmış oldu. [835](Bkz. Harita 16, s. 397)

Macar Kızıl Ordusu, Çek Komünist Antonín Janoušek ve gelecekte Macaristan'da Komünist yönetimde yüksek mevkilere gelecek olan Ferenc Münnich ve diğer Macar yetkililerinin yönetimi altında, 16 Haziran 1919 tarihinde Eperjes şehrinde bir kukla hükümet kurdu. Bu kukla hükümet Komünistlerden ve Macar Kızıl Ordunun işgal ettiği, Macar Sovyet Cumhuriyeti ile Bolşevik yanlısı Galiçya arasında ağırlıklı olarak Slovak nüfusun yaşadığı bölgede oluşturulan koridor hattı üzerinde yaşayan ve Çek-Slovak birleşmesine karşı çıkarak, Slovak Sovyet Cumhuriyeti'ni ilan eden kişilerden oluşmaktaydı.[836]

Haziranın ikinci haftasında, Doğu ve Merkezî Slovakya'daki bütün stratejik noktaların ele geçirilmesi ve Slovakya'nın büyük kısmının kaybı, Prag üzerinde büyük bir etki yarattı. Çek Dışişleri Bakanı Beneš, askerî müdahale için Paris'e sayısız acil ve ümitsiz çağrılar yaptı. Keza aynı şekilde, acilen Budapeşte'ye yürümede aynı fikirde olan Romen müttefiklerinden de askerî yardım talebinde bulundu.[837]

Müttefik askerî müdahalesini talep eden sadece Çek, Romen ve Fransız askerler değildi. Kısa ve sınırlı Macar taarruzu, birçok politik gözlemciyi de şok etmişti. İngiliz İstihbarat Servisi derhal batının hassasiyetini hatırladı. "Bolşevizm Romanya, Çekoslovakya ve Avusturya'ya yayılacaktı ve bu ülkelerde bir kere tesis edildimi, İtalya ve Fransa'nın şansı da çok az olacaktı".

Paris'teki büyük dörtlü ise, yanlış askerî bir macera için ikna edilemedi. Belá Kun'un altı tümeninin Avrupa'nın geri kalan kısmı için askerî tehdit olabileceği fikrini dikkate almadılar. Onun yerine Macar Sovyet Yönetimini Paris'e davet etmeye karar verdiler. Kararın duyulması üzerine, Fransa Dışişleri Bakanı Pichon, dörtlü konseyi davetin geciktirilmesi konusunda ikna etmeyi denedi. Llyod George ve Wilson aynı fikirde değildi. Pichon'un planı dikkate alınmadı. Pichon ve ekibi inatçı artçı bir eylem

[835] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 49
[836] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 49
[837] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: B, s. 5

yapmadan muharebeden vazgeçmediler. Davetin gönderilmesini uzun süre geciktirdiler ve en sonunda da asla gönderilmedi.[838]

Askerî sahadaki çatışma ortamı devam ederken, Dörtlü konsey sonuçta Macaristan'ın davet edilmemesine yönelik bu hile ve aldatmayı aralarında tartıştılar ve Macaristan olayını tekrar incelediler. Lloyd George toplantının açış konuşmasında Macaristan'daki durumun bu hale gelmesindeki tüm suç ve sorumluluğun Romanya'ya ait olduğunu söyleyerek toplantının ruh halini ifade ediyordu. Llyod George daha sonra ayrıntılı olarak şunları ifade etti:

"General Franchet d'Esperey'in, emirleri hiçe sayılarak sınır hattı Romenlerce geçildi. Sonra birinci hattın oldukça ilerisinde ikinci bir ateşkes hattı tesisi edildi, şimdi bu ikinci hat da Romenlerce ihlal edilerek geçildi. Fakat şimdi de Romenler Macaristan içerisinde son ilerleyişlerine başladı. Bu işgalden kaynaklı olarak, eski Macar Ordusunun aristokratik subaylarının çoğu savaşmak için kayıt yaptırmak maksadıyla Belá Kun'a koştular. Aynı zamanda, Çekoslovaklar da sadece, yeni Macaristan Devleti sınırları içerisinde bulunan kömür yatakları bölgesinin işgali için ilerlemeye başladılar. Sonuçta Çekoslovaklara karşı Macar milliyetçiliği yükseldi. Görüldüğü gibi, bundan dolayı, sorumluluk bütünüyle, yeni Macar Devleti'ni ilk işgale kalkan Romanya ile Romanya taarruzunu takiben, Macar ülkesi içlerine ilerleyen Çekoslovaklarındır. [839]

Başkan Wilson da Llyod George ile aynı fikirdeydi. Her ne oldu ise bundan sorumlu olanlar, Romenler ve Çekoslovaklardı. Dörtlü konseyin görevi düşmanlarına bile dürüst olmaktı. Wilson, bu şartlar altında bazen arkadaşlarına dürüst olmanın çok zor olduğunu ifade etti. Romanya'ya askerî yardımın durdurulması, Süper Konseyin Romanya'ya kızgınlığının devam ettiğini gösteriyordu. Başkan Wilson ilave olarak, Çekoslovakya ve Romanya hükümetlerine birer nota gönderilmesini önerdi. "Eğer gelinen son durumla ilgili şartları gözden geçirmezlerse, yalnız kalmaları muhtemeldir… Her türlü desteğimizi geri çekeceğiz".[840]

Bu ana kadar sessiz kalan Fransa Başbakanı Clemenceau, Romanya'nın ilerleyişini Tizsa Nehrinde durdurarak Konseyin emirlerine itaat ettiklerini ifadeyle, Romenleri savunmaya çalıştı. Cevap olarak Lloyd George, Macarlar tarafından durdurulduklarını söylemenin daha doğru olacağını düşündüğünü ifade etti.

---

[838] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part: B, s. 5
[839] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 6
[840] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 6

Ertesi gün yapılan dörtlü konsey toplantısında, Beneš ve Brătianu'da hazır bulundular. Başkan Wilson, Çek ve Romenlerin saldırgan askerî tutumlarından dolayı kınandığı bir önceki günkü görüşmeyi özetleyerek tartışmayı başlattı.

Romanya ile ilgili görüşme sonunda, Romen Başbakanı Brătianu her ne kadar sorumluluğu kabul etmese de, başkan Wilson tartışmayı, "Romanya birliklerinin Macaristan'da bir hakları yok. Eğer sizin de Macar olmak gibi bir talihsizliğiniz olsaydı, herkesin yapacağı gibi siz de bu saldırıya karşı silaha sarılırdınız" diyerek, tartışmayı sona erdirdi.[841] Büyük dörtlünün gazabı daha sonra Çek'lere döndü. Beneš, Çekoslovakya'nın daima sadık, vefalı ve savunmada kaldığını ifade ederek ülkesini savunmaya çalıştı.

Savaş canlı biçimde devam ediyor, barış mimarlarının o bölgeye dikkat etmesini zorunlu kılıyordu. Haziran'da Macaristan'dan yeni dönen bir İngiliz gazeteci, Lloyd George ve askerî danışmanı Henry Wilson ile öğle yemeği yemeye davet edildi, ondan durumun anlatılması istendi. Gazeteci İngiltere Başbakanını keyifli gününde yakalamıştı. Birlikte Orta Avrupa haritasına baktılar. Lloyd George artık çatışmalar konusunda Çekoslovaklarla Romenleri suçluyordu. "Bence Macarlar onların arasında en iyileri" diye ekledi. "En güçlü ırk onlar. Ötekileri hep hizada tutmuşlar" Belá Kun'a karşı bir Müttefik müdahalesinden bahsettiler. Henry Wilson kaygılı bir sesle "Askeri nereden bulacağız?" diye sordu. Lloyd George, Bolşevizmin zaten kendi kendine öleceğine inanıyordu. Bu sohbetten hoşlanmıştı. Öğleden sonra çalışma arkadaşları ile konuşurken bu öğrendikleri işine yarayacaktı. Gazeteci sözlerini bitirirken, "Besbelli Dört Büyükler, Almanya'nın doğusundaki ülkeleri pek düşünmedi," dedi. "Asıl suçluyu cezalandırmakla fazla meşgul oldukları için küçük suç ortaklarına aldırış etmediler."[842]

Dörtler Konseyi tıpkı Polonya için yaptığı gibi yine uyarılarını ve emirlerini gönderdi, ama yine bir o kadar başarısız oldu. Romenlere Budapeşte'yi işgal etmemeleri söylendi. Brătianu gururlu tutumu seçti. "Biz Antant'ın dayanışma ruhu içinde, düzenin yeniden kurulabilmesi için mikrobun üstüne gidiyoruz." Bu tanıdık bir laftı. Romanya'nın savaştaki büyük hizmetlerine karşılık Müttefiklerin onlara nankör davrandığını söylemesi de öyleydi. Macarlara savaşı durdurmaları emredildi. Kun cevap

[841] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s.6
[842] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s.263

olarak, Romanya ile Çekoslovakya savaşı keserse, Macaristan'ın da kesmeye istekli olduğunu söyledi.[843]

Müzakereler sonunda büyük dörtlü, Doğu Avrupa'ya barış getirmenin yegâne yolunun derhal kalıcı politik sınırların oluşturulması ile sağlanabileceği sonucuna ulaştı. Önceki sekiz ay içerisinde düzenlenmeye çalışılan ateşkes hattı ve geçici diğer önleyici tedbirlerin tamamen yetersiz kaldığı ve kimseyi tatmin etmediğini kabul ettiler. Bunun en kısa zamanda tamamlanması için de, Dışişleri Bakanlarını görevlendirdiler. Dışişleri Bakanları Konseyinin karara ulaşmaları uzun zaman almadı. Bölgesel Komitelerin çalışmaları zaten çoktan tamamlanmıştı.[844] Yeni devletlerin iddiaları ile, büyük devletlerin teklifleri arasındaki uyuşma daha önce de ifade edildiği gibi Mart 1919 ortalarında Paris Barış Konferansındaki uzmanlarca sağlanmıştı. Mayıs ayının ikinci haftasında Dörtler Konseyi, uzmanların Macaristan-Romanya, Macaristan-Çekoslovakya sınırları konusundaki tavsiyelerini gördüğü anda, üzerinde pek de tartışmadan, hemen kabul etmişlerdi.[845]

Müttefikler bundan sonra ne yapacakları konusunda bir türlü anlaşamıyorlardı. Fransız askeriyesi, Romen, Yugoslav ve Fransız birliklerinden kurulmuş bir ordu yollayıp Macaristan'dan geriye ne kaldıysa işgal etmekten yanaydı. Amerikalılar, Romenlerin oraya girince asla çıkmayacaklarını söylüyordu. Lloyd George Romanya'ya malzeme sevkiyatını durdurmakla tehdit etmeyi önerdi. 12 Haziran'da Dörtler Konseyi Macaristan'a, Çekoslovakya'ya ve Romanya'ya telgraflar çekip aralarındaki sınırları bildirmekte, her birinin kendi bölgesine çekilmesini emretmekte karar kıldı. Artık toprak kapışmacasına son verilmeliydi. Müttefikler, askerî yöntemlerin başıboş kullanımından etkilenerek kararlarını değiştirmeyeceklerdi. Amerikan delegesi General Bliss, söz konusu kuvvetlerin geri çekilmesini sağlamakla görevlendirildi.[846]

Onaylanan kalıcı politik sınırlar, 13 Haziran'da Budapeşte, Prag ve Bükreş'e gönderildi. Her birine yeni sınırları bildiriliyor ve kendi sınırlarının gerisine çekilmeleri emrediliyordu. Clemenceau 13 Haziran 1919 tarihinde, Belá Kun'a bir telgraf gönderdi. Telgrafta, daimî sınırların, Macaristan, Romanya ve Çekoslovakya'yı ayırdığı ve bunun

[843] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s.263
[844] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 7
[845] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[846] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 264

sonucu olarak da Macar askerî güçlerinin Çekoslovakya topraklarından çekilmesi talep ediliyordu. Bu yapılır yapılmaz Romanya birlikleri de Macaristan'da çekilecekti.[847]

Lloyd George, "Artık irademizi empoze etmeliyiz," diyerek Wilson'la Clemenceau'yu uyardı. "Kof emirler savurmayı sürdüremeyiz." [848]

Kun yönetimindeki hükümet bu öneriyi, savaş kazanmış Genelkurmay Başkanı Aurel Stromfeld'un itirazlarına rağmen kabul etti. Genelkurmay Başkanı istifa etti. Çek-Slovaklar ile 23 Haziran 1918 tarihinde bir ateşkes antlaşması imzalandı ve 30 Haziran 1918 tarihinden itibaren de Fransa Başbakanı Georges Clemenceau'nun memorandumuna uygun olarak geri çekilme başladı. Prag'tan gelen Dışişleri raporlarında, tahliyenin emirlere uygun olarak icra edildiğini bildiren yüksek övgülerin haricinde olumsuz bir şey yoktu. Macar Kızıl Ordusunun bölgeden geri çekilmesinin ardından da, 07 Temmuz 1919 tarihinde Slovak Sovyet Cumhuriyeti yıkıldı.[849]

Slovakya'dan çekilme, Macar Sovyet rejimi için sonun başlangıcı oldu. Kızıl Ordu demoralize olmuştu. Birliklerin morali bir gecede mahvoldu. Kalıcı sınırların yayımlanmasını takiben, askerler savaşmak için başka bir neden olmadığını gördüler. İlave kan dökülmesi faydasızdı. Moral çöküntüsünü önleyemediği için, Sovyet Macaristan'ın askerî başarılarının mimarı olan Genelkurmay Başkanı Aurel Stromfeld istifa etti.[850]

Paris'deki barış görüşmecilerinin çalışmaları bitmiş gibi görünüyordu. 28 Haziran 1919 tarihinde, Almanya ile Versailles Barış Antlaşması'nın imzalanmasını takiben, Lloyd George ve Wilson Paris'ten ayrıldılar ve kendi başkentlerine gittiler. Geriye kalan kırıntı ve parçaların toparlanması ve düzenlenmesi Dışişleri Bakanları Konseyi'ne bırakıldı.

Budapeşte'de Macarlar çok daha fazla endişe, kaygı ve korku duymaya başlamışlardı. Kızıl Ordunun Slovakya da geri çekilmiş olmasına rağmen, Romanya askerî güçleri Tizsa'nın doğusundaki Macar topraklarından hâlâ çekilmeye başlamamışlardı. Macarlar Romenlerin Süper Konseyin emirlerine karşı çıktıklarını ve işgal ettikleri topraklardan çekilmeyi kabul etmediklerini bilmiyorlardı. Aynı şekilde

[847] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 7
[848] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 264
[849] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 49
[850] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 49

Romenlerin Tizsa'da kalmaya devam etmelerinin Foch ve Balfour'un teşvik ve desteğiyle olduğunu da.[851]

Savaş devam ediyordu. Romenler doğuya çekilmeyi reddettiler. Brătianu, Kun ile Rus Bolşeviklerin aynı anda saldırmasından, hatta tepeden tırnağa silahlanmış durumda olan Bulgaristan'ın da onlara katılmasından korktuğunu söylüyordu. Temmuz'da Macarlar, Kun'a saldırması için ona bir de bahane verdiler.[852]

Belá Kun Paris'e tekrar tekrar protestolar gönderdi. Rusya'yı harekete geçirme girişimleri ise başarısız oldu. Bunun üzerine Macar Sovyet yönetimi, yeniden askerî çözüm arayışına yöneldi. Bundan dolayı Kun yönetimindeki hükümet, memorandum taahhütlerinin uygulanması için, Tisza Nehri boyunca mevzilenmiş olan Romen skerî güçlerine karşı bir taarruz yapılmasına karar verdi. Kun son bir umutsuz kumara kalkışmış, Romenleri Tisza Nehrinin gerisine, Budapeşte'nin yaklaşık 100 km doğusuna püskürtmek istemişti.[853]

Macar Kızıl Ordusu 17 Temmuz 1919 tarihinde Tisza Nehri boyunca mevzilenmiş olan Romen ordusuna bombardımana başladı ve 20 Temmuz'da üç bölgeden nehri aşarak, kuzeyde Tokaj, merkezde Szolnok ve güneyde Mindszent şehirlerine direkt taarruza başladı.[854]

Macar atakları başlangıçta başarılıydı. Ağır bir muharebenin ardından, Kızıl Ordu; Tokaj, Tiszafüred, Szolnok ve Szentes'te Tisza'nın karşı kıyısına geçmeyi başardı. Tisza Nehrini aşmayı müteakip devam ettiği taarruzları ile Romanya ordusunu yaklaşık olarak kuzeyde ve güneyde 15 km merkezde ise 35 km kadar geri atmayı başardı.[855] Fakat çok ağır kayıplar verilmişti. 10 günlük ağır kaybın ardından Kızıl Ordu adeta buhar olmuştu. Amiral Horthy'nin çevresindeki muhaliflerle temas halinde olan bazı birlikler savaşmayı durdurunca Macar hatları çöktü.[856] Romen ordusu Macar taarruzlarına karşı uyarılmıştı, yani hazırlıklıydı. Macarların durumu ve her hareketi sürekli takip edilmekteydi. Sonuçta Romen ordusu karşı taarruz için hazırlandı.[857]

Romen Yüksek Komutanlığından gelen raporlar, Macar taarruzları ile gayet başarılı bir şekilde baş edilmişti. Romanya ordusu Macar Kızıl Ordunun taarruzlarının

---

[851] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 8
[852] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 264
[853] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*,s. 264
[854] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 49
[855] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 50
[856] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e*, s. 264
[857] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 8

yavaşlamasıyla birlikte, 24 Temmuz 1919 tarihinde karşı taarruza başladı. Macar Kuvvetlerini Tisza nehrine kadar geri atarak kaybettikleri toprakları tekrar ele geçirdiler. Romanya ordusu, 29 Temmuz 1919 tarihinde, sadece Szolnok şehri kuzeyinden Tisza Nehrinin karşı tarafına geçti ve ertesi gün de Kun yönetimindeki hükümetin askerî güçlerini tamamen geri çekilmeye zorladı.[858] Macarların taarruzları durdurulmuş yok edilmişti. Romenler duraksamaksızın Tisza'nı karşı tarafına aktılar ve doğrudan Budapeşte'ye yöneldiler.

Tisza Nehrini geçmeyi müteakip, Romanya ordusu, dağılan Macar Kızıl Ordusunun herhangi önemli bir direnciyle karşılaşmadan Budapeşte'ye doğru ilerlemeye başladı. Romen öncü birlikleri 3 Ağustos 1919 tarihinde Budapeşte'ye girdiler.[859]

Yugoslavlar ile Çekoslovaklar da bu fırsattan yararlanarak kendi sınırlarından Macaristan topraklarına ilerlediler. Müttefiklerden tekrar tekrar yükselen şikâyetlere rağmen, Macaristan'ın düşmanları, 1919 sonbaharı boyunca bulundukları yerlerden çekilmediler. Birbirini izleyen zayıf Macaristan hükümetleri, onlarla da, kırsal alanda giderek güç kazanan Horthy kuvvetleri ile de baş edemediler. Budapeşte'deki Amerikan askerî temsilcisi günlüğüne şöyle yazmıştı. "Eğer üç büyük gücün askeri olsaydı ve onları sorun bölgelerinin her birine hemen gönderebilecek durumda olsalardı, her şey çok başka türlü olurdu, ama peşpeşe savrulan ültimatomlar, sefil küçük Romanya'yı bile etkilemeyince, Yüksek Konseyin prestiji pırıltısını kaybetmeye başladı." Barış Konferansı artık sonuna yaklaşıyordu. Wilson ABD'ye geri dönmüş, Milletler Cemiyeti'ni Kongreden geçirmek için başarısız çabalar gösteriyor, Lloyd George zamanının çoğunu Londra'da geçiriyor, Clemenceau da Fransa Cumhurbaşkanlığına aday olmaya hazırlanıyordu.[860]

Artık Macaristan'ın büyük bölümünü işgal etmiş durumda olan Romenler, Kun ve rejiminden geriye ne kaldıysa yağmalıyorlardı. Telefonlar, cins küheylanlar, itfaiye arabaları, ayakkabılar, halılar, otomobiller, tahıl, sığırlar ve onları taşıyan demiryolu vagonlarıyla lokomotifleri doğuya doğru yola koyuluyor, bir daha da görünmüyordu. Kraliçe Marie bile Amerikalı subaya neşeli bir tavırla, "İster hırsızlık deyin, ister başka bir isim takın, bence istediğimizi yapmaya hakkımız var," diyordu. Budapeşte'deki Müttefik askerî misyonu itiraz ettiğinde, Romenler yalnızca orduları için ikmal

[858] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s.49
[859] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 8
[860] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 264

malzemesi almakta olduklarını söylediler. Brătianu ne de olsa uygarlığı Bolşevizm'den Romanya kurtardı, diye görüşünü ekledi.[861]

Müttefik askerî misyon'da görevli General Gorton, bu çok acı ve ahlaksız yıkımı yüz kızartıcı bir davranış olarak özetliyordu. Subaylar, ticari kuruluş liderleri, polis şefleri ve işgale karşı direnci koordine ve tesis edebilecek her kim varsa, derdest edilip yük araçlarına bindirilip, savaş esiri olarak Romanya'ya sevk edildi.[862]

Romanya, Süper Konseyin, yağma, talan ve işgalin durdurulması ve belirlenen politik sınırların gerisine çekilmeye dair defalarca yaptığı çağrı ve istemleri dikkate almadı, göz ardı etti. Budapeşte'ye yapılan bu gasp ve tecavüz üç ay sürdü. Romanya ordusu başkentten 14 Kasım 1919'da ayrıldı. Ancak, Süper Konseyin emirlerine meydan okurcasına, Macaristan'ı boşaltmadı. Tisza'ya kadar çekildi ve orayı tahkim etti, savunmasını güçlendirdi. Romanya sonunda kendisine öngörülen sınırların gerisine çekildiğinde, takvimler Mart 1920'nin son günlerini gösteriyordu. Yeni şekillenmekte olan Milletler Cemiyeti'nin prestiji çok zarar görmüştü. Fakat darbe, konsey kararlarına uyan ve buna göre Slovakya'dan çekilen Belá Kun'dan değil, yedi ay boyunca barış konferansına meydan okuyan Romanya'dan gelmişti.[863]

Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin Romanya ve kurulmakta olan Çekoslovakya ile yaptığı bu muharebeler sırasında, 6.000'i Macar Kızıl Ordusundan, 3.000'i Romanya ordusundan ve 2.000'i de Çek-Slovak ordusundan olmak üzere, yaklaşık olarak 11.000 asker hayatını kaybetmiştir.[864]

4.3.5. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin Yıkılması

Daha önce Belá Kun'un yönetime geçişi ve Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından bazı Macar politikacılarının Viyana'ya giderek orada Bolşevizme karşı bir takım faaliyetlere başladıklarından kısaca bahsetmiştik.

Monarşi yanlısı ve milliyetçi antikomünist Macarlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Alman-Avusturya Cumhuriyeti'ne gittiler ve Viyana'da, 12 Nisan 1919 tarihinde, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yıkılmasını organize etmek için Antibolşevik Komiteyi kurdular. Kont István Bethlen idaresindeki Antibolşevik Komite, 02 Mayıs 1919 tarihinde, operasyonel faaliyetlerin finans desteği sağlamaya yönelik olarak,

[861] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 265
[862] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, s. 8
[863] The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *a.g.e.*, Part-B, 4, s. 8
[864] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s.50

Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin Viyana Büyükelçiliğinden büyük miktarda Avusturya parası çalınmasına yönelik hırsızlık olayını gerçekleştirdiler. Paranın bir kısmı polis tarafından tekrar ele geçirildi. Dört gün sonra yani 6 Mayıs 1919 tarihinde, 30-40 kişilik bir subay grubu, ülkenin batı kesiminde antikomünist kışkırtma çıkarmak maksadıyla, Fertö Gölü kuzeyinde Macar Sovyet Cumhuriyeti topraklarına sızmaya çalıştılar. Fakat Kızıl Ordu Sınır Muhafız Birliklerinin direnmelerinin ardından geri çekildiler. Antibolşevik Komite bu başarısız sızma girişiminin ardından kısa bir süre sonra lağvedildi.[865]

Bethlen'den bağımsız olarak ve aşağı yukarı aynı zamanlarda, daha sonra Fransızlarca işgal edilecek olan Arad'da da, Nisan ayının ikinci yarısında bir karşı hükümet oluşturuluyordu. Arad'daki Fransız birliklerinin komutanı General de Gondrecourt da, Károlyi'ye yardım ve destek olacağına söz veriyordu. Romanyalılar, Macar topraklarını işgal edişlerinin bahanesi olan komünist hükümete karşı olan bu gelişmelerden kaygı duyuyorlardı. Bundan dolayı Arad'a ilerlediler ve burayı işgal ettiler. Bu gelişmeler üzerine Károlyi, Szeged'e gitmeye karar verdi.[866]

Bu arada Amiral Miklós Horthy'de resmi görevlerinden ayrılmış ve ailesi ile birlikte Macaristan'ın doğu tarafında bulunan Kenderes'de adeta inzivaya çekilmiş, yeni sivil bir hayat için hazırlık yapıyordu. Babasından kendisine kalan geniş topraklarda ve mâlikhanede kendisine yeni bir hayat kurmayı planlıyordu. İşte bu maksatla Viyana'dan Kasım 1918 tarihinde Kenderes'e giderken ziyaret ettiği Budapeşte ve genelde de tüm Macaristan'daki durumu, katlanılmaz ve kabul edilemez olarak değerlendiriyordu.[867]

Horthy Budapeşte ve ülkedeki durumu,

"Budapeşte tanınmaz haldeydi. Sokaklar pis ve eskimiş üniformalarla gezinen kaçak askerler, holiganlar ve amaçsızca dolaşan kalabalıklarla doluydu. İnsanlar bezgin ve umutsuzdu, halk terörize olmuştu, dükkânlar ve iş yerleri birkaç istisna dışında tamamen kapalıydılar. Herkes korku içindeydi, hiç kimse bugününden emin değil, yarın ne olacağı konusunda ise umursamaz gibiydiler. Her şeyden kötüsü de ülke ve insanlarda, sanki bu şartlar hiç değişmeyecekmiş gibi bir karamsarlık hâkimdi." şeklinde özetliyordu.[868]

---

[865] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s.47
[866] Andrew L. SİMON, *Admiral Nicholas Horthy: MEMOIRS, Simon Publications*, Safety Harbor, 2000, s.115
[867] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.117
[868] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.117

Horthy Kenderes'de iken, ara sıra Budapeşte'ye gelir burada arkadaşları ve dostları buluşur ve ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan nasıl kurtulabileceğine dair uzun ve fakat ümitsiz ve sonuçsuz, somut olmayan görüş ve fikirlerin havada uçuştuğu görüşmelere katılırdı. Fakat bu tartışmalar ve görüşmeler, uygulama kabiliyeti olmayan öneri ve görüşlerden öteye gitmezdi. İşte tam da bu sıralarda Kenderes'te bulunan Miklós Horthy, Szeged'de bulunan ve orada Bolşevik yönetime karşı faaliyetleri koordine eden ve yöneten Gyula Károlyi'den bir mesaj alır. Károlyi ondan, kurulan karşı hükümet namına oluşturulacak yeni bir ulusal ordunun teşkilini talep eder. Bu gelişmeyle paralel olarak benzer bir teklifi de Viyana'da bulunan Kont Bethlen'in Kenderes'e gelen kuryesi de yapmaktadır. Bethlen ve Károlyi'nin her ikisi de, ülkenin Bolşevik teröründen ve komşu ülkelerin tecavüzlerinden kurtulmasının, sadece diplomatik yollarla mümkün olmadığı konusunda hem fikir olmuşlardı.[869]

Arad'dan ayrılan Kont Károlyi'nin Szeged'e ulaşmayı başarması ve orada Viyana'dan gelen Kont Paul Teleki'nin de katılımı ile ilk kabine toplantısının yapıldığı haberinin kendisine ulaşmasının ardından, Horthy kendisine yapılan ulusal ordunun kurulması teklifi konusunda kararını verir ve 06 Haziran 1919 tarihinde Szeged'e gider.[870]

Orada Kont Károlyi ile görüşmesini müteakip, Károlyi'nin ricası ve isteği ile kendisine teklif edilen görevi üstlenir ve Macar Ulusal Ordusunun teşkili ve savaşla ilgili yapılacak hazırlıkların sorumluluğunu kabul eder. Fakat yeni ulusal ordunun kurulması için Szeged'i işgal altında bulunduran Fransızların onayına ihtiyaç duyulur. Fransa başlangıçta buna razı olmasa da, mevcut Bolşevik tehdit ve tehlikesinden dolayı bu faaliyet ve oluşuma tarafsız kalmaya karar verir. İfade edildiği gibi, Fransızların tereddüdü Bolşeviklere olan sempatilerinden değildi. Onlar Romanya'nın tarafını tutuyorlardı ve Romenler ise Macar topraklarının işgali için Belá Kun'un Bolşevik yönetiminin varlığının bahanesini arkasına sığınıyorlardı. Dolayısıyla, kendi siyasi emellerine hizmet edeceği düşüncesi ile Belá Kun yönetiminin kalmasına taraftar gibi görünüyorlardı.[871]

Fransanın da bu şekilde tarafsızlığı ve örtülü onayının alınmasının ardından, yeni ulusal ordunun teşkili faaliyetlerine başlanır. Kızıl terörün bitirilmesi maksadıyla Macar Ulusal Ordusunu kurulduğunu bildiren afiş ve ilanlar bastırılarak, ülkenin hemen her

[869] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.117
[870] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 118
[871] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 118

tarafına ve özellikle de Kızıl Ordu birlikleri üzerine uçakla havadan dağıtılır. Bildiri de bu orduya katılım için, hem eski askerlere hem de kızıl ordu askerlerine çağrı yapılır. Ülkenin her köşesinden subaylar ve eski askerler Szeged'e gelmeye başlarlar. Eski askerlerden oluşturulan iyi eğitimli bu birlikler, kurulacak ana ordunun çekirdeğini oluştururlar. Bu arada Viyana'dan da hem propaganda ve tanıtım anlamında, hem de maddi bakımdan büyük parasal destek sağlanıyordu.[872] Yani Bolşeviklerden kaçan ne kadar asker varsa oraya koşmuş bu ordu da böylece kurulmuştu.[873]

Fakat yeni kurulan bu ordunun ve komuta kademesinin hareket serbestisi oldukça kısıtlı idi. Bu sadece Fransızların tereddüdü ve kuşkusu ile Romanya'nın baskısından kaynaklanmıyordu. Fakat aynı zamanda Kızıl Ordu üzerine başlatılacak bir taarruzda ihtiyaç duyulan kullanılması zorunlu olan ulaştırma yolları özellikle de demiryolları Sırpların kontrolünde idi. Gerçi Sırpların güçlü bir şekilde antibolşevik düşünceye sahip oldukları biliniyordu. Zira Sırp Kralı Peter Rus Çar ailesiyle irtibatlı idi. Belgrad'da hâlâ Rus İmparatorluğu'nun büyükelçiliği faaliyette idi ve oldukça özel ayrıcalıklı diplomatik bir konuma sahipti. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, Amiral Miklós Horthy, Kont Teleki ile birlikte, Sırp Başbakanı Protich ile görüşmelerde bulunmak üzere Belgrad'a gider. Belgrad yönetimi Fransızların itirazı olmaması kaydı ile rıza ve desteklerini bildirirler. Bu arada Szeged'de kurulmuş olan karşı hükümetin, Belgrad'da bir temsilcilik açması kabul edilir. Bu gelişme, karşı hükümetin ilk diplomatik tanınması bakımından önemlidir.[874]

Fransa ile anlaşmaya varılmaksızın ve onların rızası alınmaksızın herhangi bir uygulama alanı bulamayacak görüşmenin sonuçları, iyi niyet temennisinden öteye geçmeyecek olsa bile, bu seyahat onlar için başarılı kabul edilir.

Diğer taraftan, Viyana'da bulunan Kont Bethen'den İngiltere'nin tutumu ile ilgili cesaretlendirici rapor ve mesajlar gelmekte idi. İngiliz temsilcisi Thomas Cunningham, Albay Alexander Fitzgerald'ı, karşı hükümet nezdinde irtibat subayı olarak görevlendirmişti. Yine Belgrad'da bulunan Amiral Troubridge de, karşı hükümete desteğini açıklamıştı.[875]

Fransa ise göstermelik tarafsızlığını sürdürmeye devam ediyordu. Bu durum ise aslında sadece Bolşevik yönetimine avantaj sağlıyordu. Szeged'de bulunan Fransızlar,

---

[872] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.118
[873] V.Brugere TRELAT, *a.g.s.,* s.8
[874] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.119
[875] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.119

elbette Paris'ten gelen talimatlarla bağlıydılar. Fransa başbakanı Clemenceau'nun Avusturya-Macaristan monarşisine olan açık düşmanlığı ise herkes tarafından bilinmekteydi.[876]

Ancak müttefik güçlerin iki ana portresi arasındaki politik anlayış ve tutum farklılığı, maalesef Macar kabinesi içinde de karşılık buluyordu. Yani kabine içerisinde de farklı anlayış ve beklentiler hâkimdi. Fransa yeni kurulacak demokratik hükümetin içinde bütün parti, taraf ve renklerin yer alması gerektiğinde ısrar ediyordu. Horthy'nin karşı tavsiyesine rağmen, bir grup eski parlamento üyesinin de isteği ve ısrarı ile Károlyi bu talebi kabul eder ve yeni hükümet 12 Temmuz 1919 tarihinde kurulur. Amiral Miklós Horthy, politik partilerin kısır çekişmesi ve tartışmalarına katılmamak için kabinede Savaş Bakanlığı görevini kabul etmez. Kendisine bu çekişme ve tartışmalardan etkilenmeyeceğine dair güvence verilir ve yeni oluşturulan Macar Ulusal Ordusunun Başkomutanlığı görevine devam eder. Horthy;

"Tek arzum vardı. O da Macaristan'ın komünist terörden özgürleştirilmesi idi. Komünistlerin vahşet ve suçları her gün katlanarak devam ediyordu ve bunların temizlenmesini dış güçlerle değil, biz kendimiz yapmalıydık" diyordu.[877]

Amiral Miklós Horthy yönetiminde Szeged'de kurulan ulusal ordu artık hareket için hazırdı. Ancak ordunun harekete geçmesine gerek kalmadan, Belá Kun yönetimi Paris'teki Süper Konseyin ültimatomu ve Romanya ordusunun ülke içinde ilerlemesinden kaynaklı baskı sonucu zaten istifaya zorlanmıştı. [878]

Belá Kun ve Devrimci Hükümet Konseyinin diğer üyeleri, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yıkıldığını kabul ederek, 01 Ağustos 1919 tarihinde yaklaşmakta olan Romen ordusunun öncülerine yakalanmamak için Alman-Avusturya Cumhuriyeti'ne kaçtılar. Berinkey kabinesinde İşçi ve Halk Gelişimi Bakanı olarak görev yapan Gyula Peidle, 01 Ağustos 1919 tarihinde, Devrimci Hükümet Konseyi Başkanı Sándor Garbai de dâhil olmak üzere, sadece birleşmiş Macar Sosyal Demokratik Parti üyelerinden oluşan geçici bir hükümet kurdu.

Aynı anda, General Traian Moşoiu komutasındaki, Romanya Ordusunun asıl kısmı, 4-5 Ağustos 1919 tarihlerine Budapeşte şehrini işgal ettiler. Romanya askerî güçlerinin yardımı ile antikomünist oluşum "Beyaz Ev Kardeşlik Birliği"nin lideri István Friedrich ve arkadaşları, 06 Ağustos 1919 tarihinde bir hükümet darbesi ile

[876] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 119
[877] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 119
[878] Andrew L. SİMON, *a.g.e.,* s. 121

Peidle Hükümetinden yönetimi devraldılar. Böylece Macaristan'daki 3,5 aylık Marksist politik yönetiminde sonuna gelinmiş oluyordu.[879] Yeni başbakan Stephan Friedrich, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırıldığını bildirerek, geçici kabineyi oluşturdu ve Kralın Macaristan'daki temsilcisi Arşidük Joseph'i, Macar Devleti'nin başı olarak ilan etti.[880]

4.4. Ağustos-Kasım 1919 Dönemi

01 Ağustos 1919 tarihinde Bolşevik Belá Kun yönetiminin ülkede oluşan askerî ve dış politikadaki ümitsiz ve çıkışı olmayan durumu kabul ederek, Macaristan'ı terk etmeleri ile birlikte ülkenin yönetimi sosyal demokratların merkezî ve sağ kanat taraftarlarına geçti.

Yeni hükümet, Sosyal Demokratları sağ kanat lideri ve Károlyi tarafından kurulan I. Macar Cumhuriyeti'nin Berinkey hükümetinde, İşçi ve Sosyal Haklar Bakanlığı yapan ve sosyal demokratların kömünistlerle birleşerek, 21 Mart 1919 tarihinde, Sovyet Macar Cumhuriyeti'nin kurulmasını onaylamayarak karşı çıkmış olan, Gyula Peidle yönetiminde oluşturuldu. Peidle hükümeti, çoğunlukla ticaret birlikleri lider ve yöneticilerinden oluştuklarından dolayı, Ticaret Birlikleri Hükümeti olarak adlandırılır.[881]

Sağ kanat ve merkezi sosyal demokratların siyasi bir güç olarak yönetime gelişleri, karşı sosyalistlerin Antant ülkeleri temsilcileri ile 1919 yılı Haziran ayı içerisinde, Viyana da, Kun yönetiminin barışçıl yollarla kaldırılarak yerine standart, sivil ve çok taraflı sosyal demokrat bir hükümetin oluşturulması maksadıyla yaptıkları görüşmenin dolaylı bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Haziran 1919 tarihinde, Viyana da icra edilen söz konusu görüşme, Viyana'daki İngiliz misyon şefi Albay Thomas Cuningham başkanlığındaki Antant ülkeleri temsilcileri ile, I. Macar Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren, Macaristan'ın Avusturya elçiliğini yapan, sosyal demokratların merkezi kesiminin taraftarı, Vilmos Böhm arasında gerçekleştirilmişti. Ancak bu faaliyet ve görüşmenin, Belá Kun yönetimine karşı yürütülen gayretlere destek olunması ve olası çok taraflı bir sosyal demokrat hükümetin Paris Barış Konferansı'nca tanınması anlamlarına gelmeyeceği, 26

[879] The Principality of Hungary, *a.g.e.*, Part VIII, s. 51
[880] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 121
[881] Andrej TÓTH, "The Attitude of the Antante Powers to Gyula Peidl's Government in Hungary (August 1919) – in the Spirit of Distrust", *Unwillingness and Information Disorientation*, West Bohemian Historical Review, University of West Bohemia, Pilsen, Czech Republic, 2012, s. 87

Haziran 1919 tarihinde, Konferans kapsamında yapılan toplantı sonucunda açıklanan bildiri ile önceden belirtildi.[882]

Peidle hükümeti kurulduğunda Antant Devletlerinden sadece İtalya'nın Budapeşte'de bir temsilcisi bulunuyordu. Zira diğer devletlerin temsilcileri Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte Macaristan'da ayrılmışlardı. Fakat diğer Antant Devletleri, Budapeşte'deki İtalyan Askerî Misyon Şefi Albay Guido Romanelli'yi, İtalya'nın bölgedeki gücünü artıracağı korkusuyla, Antant Devletlerinin tümünün temsilcisi olarak kabul etmiyorlardı. Aslında, Albay Guido Romanelli, yine de, 01 Ağustos 1919 tarihinde Budapeşte'deki yeni politik temsilcilerle görüşmenin ardından, Paris Barış Konferansı Süper Konseyinin başkanı olan Gerges Benjamin Clemenceau'yu, Macaristan'da gerçekleştirilen ve Haziran ayında Viyana'da yapılan görüşmeler kapsamında temellendirilen rejim değişikliğinden haberdar etmişti.[883]

Yeni Macar kabinesi için uluslararası politik destek çok önemliydi. Kabinenin ana ve en önemli görevi ise, Romen kuvvetlerinin Budapeşte'ye doğru başlattıkları ilerlemeyi durdurmaktı. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin düşmesinden hemen önce, 30 Temmuz 1919 tarihinde Romenler, Nisan-Mayıs aylarından itibaren Romen ve Macar kuvvetlerini biribirinden ayıran Tisza Nehrini, Antant Devletlerinin bilgi ve onayı dışında, Szolnok şehri yakınlarında geçerek, Budapeşte'ye doğru ilerlemeye başlamışlardı.[884]

Romanya ordusunun, Macar Sovyet Rejimine karşı savaşan müttefik kuvvetlerin adına hareket ettiği düşüncesi ile yeni Macar yönetiminin, mümkün olan en kısa zamanda dış politik destek kazanması ve Paris Barış Konferansı Süper Konseyinin, Bükreş'e, ordusunun Budapeşte'ye doğru ilerleyişini derhal durdurması ile ilgili emir vermesi konusunda harekete geçirilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Bu arada, yeni Macar kabinesi üyeleri uluslararası politik destek arayışlarında yalnız değillerdi. Viyana'da Haziran ayında yapılan görüşmeye katılan müttefik devletlerin temsilcileri de, Macarlara bu konuda yardımcı olmaya gayret ediyorlardı.[885]

Bu gelişmelerin yanında, Paris Barış Konferansı Süper Konseyi üyelerince, Budapeşte'deki İtalyan temsilcisi Albay Romanelli'nin süper konseyin başkanı Clemenceau'ya gönderdiği telgraf ile bildirilen Macaristan'daki rejim değişikliği

[882] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 88
[883] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 89
[884] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 90
[885] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 90

hususu, 2 Ağustos 1919 tarihinde yaptıkları toplantıda görüşüldü. Neticede, konunun Macaristan'ın iç sorunu olduğu, ülkelerin iç sorunlarının barış konferansına konu olamayacağı, Macaristan'daki değişiklik ile ilgili Macaristan'a herhangi bir söz ve vaat verilemeyeceği, Haziran ayında Macaristan elçisi ile Viyana'da yapılan görüşmenin daha önce ifade edildiği gibi, Paris Barış Konferansı'nı bağlamayacağı ifade edildi. Hatta Macar temsilcisi olarak kabul edilen Macaristan'ın Viyana elçisinin, Antant ülkelerince resmî olarak tanınmadığı belirtilerek, yeni hükümete destek anlamına gelecek herhangi bir karar ve eylemde bulunmadılar.[886] Fakat diğer taraftan da, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin düşmesiyle, Romanya'nın belirlenen ateşkes hattının ötesinde ilerleyişinin temelsiz kaldığı gerçeğinin de kabul ettiler. Ancak yine de bu ilerleyişin durdurulmasına yönelik bir anlayış birliği ve etkili bir tedbire de başvurmadılar.[887]

Konu Süper Konsey üyelerince, 4 Ağustos 1919 tarihinde yapılan toplantıda tekrar görüşüldü. Bu görüşmede Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi Herbert Clark Hoover, yeni Macar kabinesinin Bolşevik Belá Kun rejimine karşı olan ticaret birlikleri üyelerince meydana getirildiğini, bunların ülkelerini Bolşevizmden temizleyebileceklerini ifadeyle, Süper Konseye bu hükümetin desteklenmesi önerisinde bulundu. Ayrıca mevcut kabinenin toplumun diğer kesimlerini de kapsayacak şekilde, özellikle de Küçük Çiftçiler Partisi'ni de kapsayacak şekilde genişletilmesinin fayda ve gereğini işaret etti.[888]

Zaten bundan önce Peidle, gerçek amaçlarının geçici geniş bir koalisyon oluşturmak olduğunu ilan etmişti. Buna yönelik olarak da, 2 Ağustos 1919 tarihinde Küçük Çiftçiler Partisi lideri István Szabó ve 3 Ağustos 1919 tarihinde ise, daha sonra Antant ülkelerince tanınacak ilk hükümeti kuracak olan, Hristiyan Sosyalist lider Károlyi Huszár'ı görüşmek için davet etmişti. Dolayısıyla çok taraflı sosyalist hükümet, Küçük Çiftçiler ve Hristiyan Sosyalistlerle işbirliği yaparak, Károlyi'in kurduğu I. Macar Cumhuriyeti zamanındaki sivil demokratik rejimi restore etmek için mücadele etmeyi düşünüyordu. Fakat tüm bu teklif, görüşme ve gelişmelere rağmen Süper Konsey, Macaristan'daki bu yeni hükümetin tanınmasına yönelik olumlu bir adım atmadı, destek anlamına gelecek herhangi bir niyet ve eylemde de bulunmadı. Sadece

[886] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 91
[887] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 91
[888] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 98

yine Amerikalı temsilci Hoover'ın teklifi üzerine, Macaristan'a uygulanan ablukanın hafifletilmesine yönelik bir takım tedbirlerin alınmasını kabul etti.[889]

Zaten çok kısa bir süre sonra Peidle hükümetinin tanınması tartışması da anlamsız bir hale gelecekti. Kaotik iç durumla birlikte, yetersiz dış politik destek, Romen askerî güçlerin varlığı ve Budapeşte'ye doğru ilerlemeleri ile birleşince, ülkedeki ulusal muhafazakâr politik güçler, István Friederich liderliğinde bir hükümet darbesi yaparak, yeni bir kabine oluşturmak suretiyle bu hükümete son verecekler ve 7 Ağustos 1919 tarihinde yönetime geçeceklerdi. Yeni hükümet ise hiç umulmadık ve beklenilmedik bir şekilde, Kralın Macaristan'daki temsilci kabul ettikleri Habsburg Hanedanında Arşidük Joseph'i devletin başı olarak ilan edecekti. Macaristan'daki bu yeni durum şimdi barış konferansına, Macaristan sorununun nasıl çözüleceği ve Budapeşte ile barış görüşmelerinin nasıl bir yöntemle sonuçlandırılacağı konusunda daha büyük ve karışık bir sorun yumağı sunmuştu. Zira katı bir meşrutiyet taraftarı olan Friedrich, sadece ülkedeki sivil liberal ve sosyal demokrat politik yelpazeye değil, aynı zamanda Antant ülkelerinin Macaristan konusunda yürüttükleri politikalara da karşı idi.[890]

Dolayısıyla, Paris Barış Konferansı'nın ağırdan alması ve durumu iyi değerlendirememeleri sebebiyle Kont Mihaly Károlyi'nin gayretlerinin restorasyonunun desteklenmesi için son ve biricik şans olan fırsat da, Antant ülkelerinin Macaristan'a yönelik politik bir konseptinin olmamasından dolayı, boşa harcanmış oluyordu.[891]

Milletlerin tarihinde dönüm noktası olarak adlandırılabilecek zamanlar vardır. Modern Macaristan'ın tarihinde de Ekim 1918 ile Kasım 1919 tarihleri arası da işte böyle bir dönemdir. Savaşın kaybedilişinin ardından bir yıl içinde Macaristan'ın durumu dramatik bir şekilde tamamen değişmişti. Monarşiden Cumhuriyete, eski model liberalizmden beyaz teröre, görünürdeki parlamenter sistemden istikrarsız demokrasi ve sonra bolşevizme, ülkenin işgaline zemin hazırlayan tanınmayan hükümetlere ve en sonunda da ülke topraklarını üçte ikisinin kaybına kadar büyük bir değişim yaşandı.[892]

Savaş biteli aşağı yukarı bir yıl olmuştu. Fakat Macaristan'da hâlâ ateşkes koşulları geçerli idi. Kalıcı barış henüz tesis edilememişti. Aslında Ağustos 1919 tarihinde görünüşte devrim dönemi bitmişti. Fakat henüz politik bir birlik

[889] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 99
[890] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 103
[891] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 104
[892] Evá S. BALOGH, "Power Struggle in Hungary: Analysis in Post-war Domestic Politics August-November 1919", *Canadian-American Review of Hungarian Studies*, Vol. IV, No. 1, Spring 1977, s. 3

sağlanamamıştı. Hemen hemen dört ay boyunca, içinde eski yeni tüm partilerin ve barış görüşmelerinin tamamlanması için geçerli bir hükümet arayan müttefiklerin de olduğu, bitmez tükenmez bir kavga vardı Budapeşte'de.

Dışarıdan bakıldığında, 1918 Ekim devrimi ile Macar politik yaşamı sorunsuz bir şekilde modern sisteme geçmiş gibi görünüyordu. Ancak bu dış sakin görünüşün aksine politik türbülansın tohumları da atılmıştı aynı zamanda. Yeni devrim rejimi kendini saf demokratik prensiplere bağlı kalmaya adamasına rağmen, üç partili Károlyi koalisyonu aslında tüm Macar halkını temsil etmiyordu. Koalisyonun en güçlü parçası olan Sosyal Demokratik Parti, organize olmuş işçilere dayanıyordu, fakat ziraat alanında çalışanların buraya katılımı ve temsili yok denecek kadar azdı. Orta sınıfın temsilcisi sayılabilecek ve yine bu sınıfın ilgisini çekebilecek diğer iki parti, Oszkár Jászi'nin Radikal Partisi ve Mihály Károlyi'nin Bağımsızlık Partisi ise daha zayıf bir pozisyonda idiler. Ülkede uzun geleneksel bir parlamenter sistem olmasına rağmen, Macaristan'da gerçek demokrasi çok azdı ve çok da uzaktı.[893]

Evet devrim hükümetleri bir gecede yaratılabilirdi, fakat zamanın testine nadiren dayanabilirlerdi. 31 Ekim 1918 tarihinde alelacele kurulan koalisyon hükümetinin durumu da, bu kuralın dışında kalamazdı. Nitekim ilk karışıklıklar hükümetin kendi içinden geldi. Orijinal koalisyonda iki bakanlık verilen Sosyal Demokratik Parti, payının genişletilmesini talep ediyordu. Bu taleplerinde başarılı da oldular. Ocak ayına gelindiğinde koalisyon içindeki en güçlü parti olmuştu. Diğer gruplar seslerinin yükseltilmesi konusunda bu kadar başarılı olamadılar. Örneğin Macar toplumunun en geniş kesimi olan köylüler, Ekim koalisyonunda tamamen ihmal edilmişlerdi. Ancak, Ocak 1919 da Küçük Çiftçiler Partisi'nin lider olan István Nagyatádi Szabó'ya hükümet içinde bir koltuk teklif edilmişti.[894]

Hem Ekim, hem de Ocak koalisyonunda dışarıda kalan bir başka grup ise, küçük burjuvalardan ve şehirlerin bağımsız mavi yakalı çalışanlarından oluşan muhafazakâr orta sınıftı. Bu grupların sözcüsü konumunda ise Hristiyan Sosyal Halkçı Parti idi.

Bu sayılan belli başlı partilerin dışında da, savaş sonrası ortaya çıkan kaos ve belirsizlik ortamında güç kapmak ve kendilerine politik yaşam ve yeni kurulacak sosyal düzende yer almak isteyen irili ufaklı grupların desteğinden oluşan daha bir çok parti ve oluşumlar da vardı. Sosyal, politik birliktelik ve anlayışın dışında, toplumsal bir

[893] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 4
[894] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 5

huzursuzluk ve sosyal bir boşluk had safhada idi. Budapeşte'de oluşan bu kaosu ancak yapılacak bir seçimin sonlandırılacağı düşünülüyordu. Ancak 1919 yılının başlarında yapılması arzulanan ve planlanan seçim de yapılamadı.[895]

Bu gelişmeler sonucunda 21 Mart 1919 tarihinde, Sosyal Demokratlar ile Komünistler, farklılıklarını bir kenara atarak birleştiler ve 21 Mart 1919 tarihinde Macar Sovyet Cumhuriyeti'ni kurduklarını açıkladılar. 133 gün süren Bolşevik modele dayalı ve tek partili sistem anlayışı içindeki bu komünist hükümet, Macar politik yaşamı üzerinde oldukça yıkıcı etkiler yarattı. Zaten Ekim 1918 tarihi ile Mart 1919 tarihi arasında sağa kayma meyili içinde olan kamuoyunun bakış açısı, Sovyet rejimini düşüşünün ardından şiddete dönüşecek ve kızıl terörün de etkisiyle, bu kez de beyaz terör döneminin başlamasına sebep olacaktı.[896]

İşte bu şartlar altında yani, Temmuz 1919 sonlarına kadar toplumda gelişen bu antikomünist ve antisosyalist duygular, Belá Kun ve arkadaşlarının ülkeyi terk etmesinin ardından, 1 Ağutos 1919 tarihinde kurulan ve tamamen sosyalistlerden oluşan hükümetin sakat doğmasına sebep oldu. Bu şekildeki bir başlangıçtan dolayı yeni hükümet, halk tarafından hem kuşku ile karşılandı, hem de düşmanca bir tutum ve sivil yönetim organlarının itaatsizliği ile karşı karşıya kaldı. Bu durumdan çıkış için yoğun bir şekilde, hem iç ve hem de dış destek arama gayretleri devam ederken, 6 Ağustos 1919 tarihinde devrim karşıtı olan meşrutiyetçiler, István Friedrich'in liderliğinde bir hükümet darbesi yaparak yönetimi ele geçirdiler ve eski kabinenin tüm üyelerini tutukladılar.

Yeni başbakan István Friedrich, Sosyal Demokratları kurduğu hükümetin dışında tutma niyetinde değildi. Károlyi'nin eski partisinin muhafazakâr bir üyesi olarak, sosyal demokratların sadece destek rolünde bulunduğu, demokratik devrimin ilk aşamalarında ve kendisinin de Savaş Bakanı olarak görev aldığı dönemdeki statükoya geri dönmeyi tasarlıyordu. Friedrick, zaten Károlyi dönemi içerisindeki Berinkey hükümetinden de, Ocak 1919 tarihinde yeniden düzenlenmesinin ardından, hükümetin sola doğru kayışını protesto etmek maksadıyla istifa etmişti.[897]

Friedrich nihayetinde Sosyal Demokratlara bir, Liberallere bir, Burjuvalara bir ve Küçük Çiftçilere de bir bakanlık vermeyi planlayarak hükümeti oluşturma çabası içerisine girdi. Yine Károlyi zamanında olduğu gibi, Hristiyan Sosyal Halkçı Parti göz

[895] Evá S. BALOGH, *a.g.e*., s. 5
[896] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 5
[897] Evá S. BALOGH, *a.g.e*., s. 6

ardı edilmişti. Fakat hükümeti oluşturması öngörülen söz konusu partiler, hükümetin içeriğinin oluşturulması konusunda anlaşamamışlardı. Bu arada Hristiyan Sosyal Halkçı Parti'nin radikal kanadı, István Haller ve János Anka liderliği altında, Ulusal Hristiyan Sosyalist Parti adında yeni bir parti kurdular. Haller ve Anka, partilerinin Macaristan'da ne kadar güçlü bir politik alt yapıya sahip olduğunu göstermek için, Başbakan Fiedrich'e, 12 kişilik bir delegasyon listesi verdiler ve kabinede yer almak istediklerini bildirdiler. Onların aktif katılımı olmadan hükümetin yaşayamayacağına ikna etmek için de, yüzlerce taraftarı ile Başbakanlık ofisi önünde bir engel oluşturarak eylemde bulundular.[898]

Aslında gerçek planı Hristiyan Sosyal Halkçı Parti'nin aşırı kanadını hükümet dışında tutmak olan Friedrich, şimdi geniş halk desteğine sahip olduğunu söyleyen, iyi organize olmuş, radikal bir grupla karşı karşıya kalmıştı. Aşırı radikallerce baskı altına alınan Friedrich, Sosyal Demokratlardan da herhangi bir yardım alamadı.[899]

Bir süre sonra onların desteğini alabilmek için, Sosyal Demokrat Partiye kabinede üç bakanlık verme kararı aldı. Fakat gücü azalmış bu partinin gerçek otoritesi konumunda olan Ermö Garami, bu teklifi kesin bir şekilde reddetti. Bu reddin arkasındaki göstermelik neden ise, Arşidük Joseph'in yeni hükümet tarafından devletin başı olarak kabul edilmesiydi. Ancak Garami'nin gerçek amacı daha yapısal ve derindi. O kendi partisinin çoğunlukta olmadığı bir kabinede görev almak istemiyordu ve ciddi anlamda başbakanlığı kendisi istiyordu.[900]

Bu şartlar altında uyumlu bir koalisyon hükümetinin kurulabileceği mümkün ve muhtemel görünmüyordu. Fakat Friedrich bu anormal zor koşullar altında usta bir politikacı olduğunu göstererek, 15 Ağustos 1919 tarihinde, hiçbir zaman fonksiyonel olmasına fırsat ve izin verilmeyecek bile olsa, bir koalisyon hükümeti kurmayı başardı. 16 kişilik kabinenin sadece dördü muhafazakâr ve sağ kanat partilere aitti. Yedi bakanlık ise, biri Bağımsızlık Partisi'ne, ikisi Küçük Çiftçiler Partisi'ne ve üçü de Sosyal Demokratik Parti'ye olacak şekilde dağıtılmıştı. Geri kalan koltuklar ise, politik olmayan teknokratlarla doldurulmuştu.[901]

Ülkede iki hükümet vardı ancak ikisinin de elleri bağlı idi. Müttefikler hâlâ Macar hükümetinin tüm partilerin temsilcilerinden oluşması gerektiği konusunda ısrarcı

---

[898] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 7
[899] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 7
[900] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 122
[901] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 8

idiler. Bu arada Friedrich hükümetinin kontrolü ele aldığı günlerde Romanya ordusu da Budapeşte'ye girmişti. Romanyalılar Paris'deki Süper Konsey'in emrine rağmen Budapeşte'den geri çekilmeyi reddediyorlardı. Üstelik Romenler işgal ettikleri yerlerde ve özellikle de Budapeşte'ye çok zararlar verdiler. Tüm Budapeşte adeta soyulmuştu.[902]

Bu arada Arşidük Joseph, Amiral Miklós Horthy'nin Macar Ulusal Ordusunun Başkomutanlığını onayladı. Bu Komutanlık Savaş Bakanlığından ayrı ve bağımsız olduğu kabul edildi. Bu gelişmelerle paralel olarak, Amiral Miklós Horthy de emrindeki birliklerle birlikte Budapeşte'ye intikali düşünüyor ve planlıyordu. Ancak Fransızlar buna karşı çıkıyorlardı. Bunun üzerine Amiral Horthy bu görevi tek başına yapmayı önerdi ve emir subayı ile birlikte 12 Ağustos 1919 tarihinde Bolşevik güçlerinin karargâhının olduğu Siofok'a gitmeye karar verdi. Oraya ulaştıklarında zaten son Kızıl Ordu taraftarları da kaçmıştı. Bu sırada Kızıl Ordu Genelkurmay Başkanı ve diğer birçok subay da ulusal orduya katılmayı tercih ettiler. [903]

Diğer taraftan Bolşevik yönetimi esnasında söz konusu kızıl terörle mücadele maksadıyla kendiliğinden oluşan Macar üniteleri de Amiral Horthy tarafından disiplin altına alınarak, ulusal orduya dâhil edilmeye gayret ediliyordu. Horthy, bu dönemdeki en önemli faaliyetlerinden birinin de bu düşünce ve oluşumlar arasındaki, aşırılık ve düşmanlıkları gidererek, ülkede birlik beraberliğin sağlanması ve dolayısıyla daha güvenli bir ortam yaratma gayreti olduğunu ifade ediyordu.[904]

Siófok'da bulunduğu süre içerisinde Amiral Horthy, sık sık Budapeşte'yi ziyaret ederek Başbakan Friedrich, müttefik kuvvetlerin temsilcisi George Clerk ve Budapeşte'deki Romen askerî birliklerinin komutanı olan General Mardenescu ile görüşmeler yapar. Sürekli olarak Fransız Başbakanı Clemenceau tarafından önerildiği şekli ile Romen askerî güçlerinin, Tisza Nehrinin doğusuna kadar çekilmesine razı edilmesi için, Paris'de bulunan Süper Konsey'in ikna edilmesine yönelik gayretlerini yoğunlaştırır. Bu görüşmelerde müttefik güçlerin temsilcisi George Clerk'in yanı sıra, Belgrad'dan Budapeşte'ye gelmiş olan Tuna Komisyonu Başkanı Amiral Troubridge'nin de yakın desteğini görür.[905]

Müttefikler en baştan, Sosyalist temsilcilerin dâhil olmadığı bir hükümeti muhatap olarak tanımayacaklarını ilan etmişlerdi. Bu durumda Friedrich'in koalisyon

[902] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 122
[903] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 122
[904] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 9
[905] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 123

hükümetinin devamı Sosyal Demokratik Parti'nin aktif desteğine bağlıydı. Fakat Ernö Garami hükümetin devamı ve etkinliği anlamında, hükümetin kompozisyonunu dikkate almaksızın, Arşidük Jozeph'in varlığını bahane ederek, herhangi bir şekilde işbirliği yapma tutum ve eğilimi içerisine girmedi. İlave olarak sosyal demokratları üç yerine beş bakanlık istedikleri şeklinde bir söylenti de kulaktan kulağa dolaşıyordu.[906]

Diğer taraftan Garami dış destek de arıyordu. Bu maksatla yeni kabinenin oluşturulmasını takip eden günlerde, müttefik temsilcilerinin ağızlarını aramak ve onları etkilemek için Viyana'ya gitti. Garami'nin iki amacı vardı. Arşidük Joseph'in devletin başından uzaklaştırılmasını sağlayarak, muhtemel bir Habsburg restorasyonunu önlemek ve Friedrich koalisyonunun düşmesini sağlamak.[907]

Biraz önce yukarıda ülkede elleri bağlı iki hükümetin olduğundan söz etmiştik. Bunlardan birincisi Budapeşte'de bulunan Friederich hükümeti idi. Diğeri de Haziran ayında Arad'da Kont Teleki ve Kont Karoly tarafından, Kun yönetimine karşı kurulan hükümetti. Friederich hükümeti Müttefik Devletlerce tanınmamıştı. Arşidük Joseph, Çek temsilci Beneš'in ısrarları nedeniyle, başta Süper Konsey'in ABD temsilcis olan Hoover olmak üzere, müttefiklerin direkt baskısı sonucu naiplik konumundan çekilmişti. Beneš, Paris Barış Konferansına bir mektup yazarak, Habsburg Hanedanına mensup bir kişinin naip olarak atanmasının, nihayetinde monarşiyi restore edebileceğini, bunun da Çekoslovakya'nın varlığına doğrudan bir tehdit oluşturacağını ısrarla ifade ediyordu.[908]

Neticede de Joseph, 22 Ağustos 1919 tarihinde görevinden çekilmek zorunda kaldı. Macar Sosyal Demokratik Parti kazanmış görünüyordu. Garami'nin müttefiklerin desteğini kazanmasının ardından, hükümeti kurma konusunda anlaşmış oldukları, Liberal Parti ve Küçük Çiftçiler Partisi liderleri de Friedrich'in batan gemisini terk etmiş görünüyorlardı.[909]

Arşidük'ün istifaya zorlanması ve koalisyonun düşmesi, Friedrich için bir dönüm noktası oldu. Bu noktadan itibaren sağ kanat politik figürleriyle görüşmeye başladı. 28 Ağustos 1919 tarihinde Ulusal Köylü Partisi ve Hristiyan Sosyalist Partisi ile yeni bir hükümet kurdu. Bu arada ilginç bir şekilde, önceki haftalarda gösterdiği cesur ve enerjik tutum sayesinde, Friedrich'in de facto hükümetine olan kamuoyu desteği de

---

[906] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 9
[907] Andrej TÓTH, *a.g.e.*, 2012, s. 106
[908] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.127
[909] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 9

artıyordu. Ancak müttefiklerin kabulü ve desteği olmadan oluşturulan hükümetlerin başarılı olma şansları yok denecek kadar azdı. Nitekim bu hükümetin ardından da, diğer partilerin hem Friedrich hükümeti ile, hem kendi aralarında ve hem de dış destek anlamında Antant Devletlerinin Viyana'da bulunan temsilcileri ile sonu gelmez arayış ve görüşmeler ile kısır çekişmeler devam etmekte idi. Ülkedeki ekonomik ve toplumsal çöküntü yetmezmiş gibi, tam bir politik kaos da oluşmuştu. Hâlâ uluslararası politikada tanınacak bir hükümet oluşturulamamıştı. Zira Müttefik Kuvvetler, kurulacak hükümetin ülkedeki tüm parti ve tarafların katılımı ile geniş tabanlı olmasını arzu ediyorlardı.[910]

Tüm Macar Ulusal Partilerin kendi aralarında ve Başbakan Friedrich ile yaptıkları arayış ve görüşmelerin başarısız olması ve sonuçsuz kalması; Müttefik Devletlerin özel temsilci olarak atadıkları Sör George Clerk'in, Budapeşte'ye gelişi ile aşağı yukarı eş zamanlı olarak gerçekleşmişti. Özel temsilci, Müttefiklerin, Friedrich ile birlikte ya da O olmadan bir koalisyon hükümetinin süratle oluşturulması mesajını getirmek maksadıyla Budapeşte'ye gelmişti. Clerk'in Budapeşte'deki varlığı büyük güçlerin Macaristan politik çıkmazına karşı olan tahammül ve hoşgörülerinin sonuna geldiklerinin ve artık bu sorunu çözmek niyetlerinin varlığına delalet ediyordu.[911]

Süper Konsey 05 Eylül 1919 tarihinde, genelde Orta Avrupa özel olarak da Romanya ile Macaristan arasındaki uyuşmazlıkların çözümüne yönelik olarak, İngiliz Dışişleri Savaş Departmanı Başkanı olan George Clerk'i, geniş yetkilerle Bükreş ile müzakerelerde bulunması konusunda görevlendirmişti. Süper Konsey Macaristan'da Belá Kun yönetiminin sona ermesiyle, ilave Macar toprağının işgaline gerek kalmadığı ve Romanya'nın el koyma ve işgal faaliyetine son vermesi gerektiğine inanıyor ve Romanya'dan Budapeşte ve Ateşkes Antlaşmaları hilafına işgal ettiği Macar topraklarından çekilmesini istiyordu. İşte Clerk'in Romanya misyonunun en büyük amacı bu idi. Clerk bu kapsamda 11 Eylül 1919 tarihinde Bükreş'i ziyaret etmiş, Hükümet yetkilileri ve ilgili şahıslarla yoğun görüşmelerde bulunmuştu. Ancak bu yoğun diplomatik çabalarına rağmen Romanya'yı, Budapeşte'yi boşaltma ve işgal altında bulundurduğu bölgelerden çekilme konusunda ikna edememişti. Bunun üzerine Clerk'in Romanya misyonu da, 29 Eylül 1919 tarihinde tamamlanmıştı.[912]

---

[910] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 11
[911] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 13
[912] Miklós LOJKÓ, "Missions Impossible: General Smuts, Sir George Clerk and British Diplomacy in Central Europe in 1919", in Michael Dockrill and John Fisher eds, *The Paris Peace Conference, 1919.*

Ancak Clerk Paris'e dönmeden önce, Macaristan'daki durumu yakından görmek ve bilgi edinmek istedi. Bu maksatla 1 Ekim 1919 tarihinde Budapeşte'ye uğradı. Burada kaldığı birkaç günde, Müttefik misyon görevlileri, Romanyalı temsilciler ve sosyal demokratlar dâhil Macar politikacılarla görüşmeler yaptı. Bu görüşmelerde Clerk'in süreci ile ilgili ilk ses, Macar Sosyalist lider Ernö Garami'den geldi. Garami Clerk'e, Macar bilmecesinin çözümü için, Paris Barış Konferansı'nın Macaristan'ın iç işlerine karışmama konusundaki katı yaklaşımını terk etmesi gerektiğini ifade etti. Romanya ve Macaristan'da yaptığı bu görüşmelerden sonra, zaten Clerk'te de, doğu ve merkezî Macaristan'daki işgal ne kadar uzarsa, normal ekonomik yaşama geçişin bir o kadar zorlaşacağı ve kontrol altına alınamayan aşırı karşı devrim unsurlarının faaliyetlerinin daha da köklü ve yapısal hale geleceği konusunda bir algı oluşmuştu.[913]

Paris'e döndükten sonra bu ilk görevi ile ilgili hazırladığı 7 Ekim 1919 tarihli son raporda da, hâlâ Romanya'yı açık şekilde kınamadığı halde, Macaristan'daki durumla ilgili edindiği algılar konusundaki yaklaşımını devam ettirdi. Romanya'nın işgalinin devam etmesinin temel nedenlerinden birinin, Macar politik yaşamındaki boşluk ve kargaşa ortamından dolayı, yönetimin çok kırılgan ve zayıf olmasından kaynaklandığının altını çizdi. Rapor, bu Gordion Düğümü'nün, ancak geçerli ve yaşayabilir bir Macar hükümetinin kurulmasıyla kesilebileceği ifadesiyle bitiyordu.[914]

Bu arada Friedrich'in üst tabakadan oluşan grubu, Ticaret Birliği hükümetinin devrilmesinin ardından, yönetimi kontrol altına almış ve inatçı bir azimle yönetimde kalmaya devam ediyordu. Ancak Arşidük Joseph'in yönetimden uzaklaştırılmasının ardından bile, Müttefikler Friedrich hükümetini barış görüşmelerine katılacak kalıcı bir karakter yeterliliğinde görmüyorlardı.[915]

Clerk'in 7 Ekim 1919 tarihli raporu, Orta Avrupa'nın geleceği için, önemli belirleyici bir sonuç ortaya çıkardı. O'nun Budapeşte'de yaptığı görüşme ve edindiği izlenimlerin özetlendiği rapor, Clerk'i ikinci bir misyonla bu kez Budapeşte'ye gönderilmesi fikrini ortaya çıkardı. Neticede Paris Barış Konferansı Clerk'i Macaristan'a özel temsilci olarak görevlendirdi. Süper Konsey'in özel temsilcisi olarak Clerk, Romanya'nın Budapeşte ve ateşkes şartlarının dışında kalan bölgelerden geri çekilmesini sağlamak ve bütün politik partilerin katılımı ile temsil yeteneği olan geniş

Peace without Victory?, Basingstoke: Palgrave in association with the Public Record Office, 2001, s. 125

[913] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 126

[914] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 126

[915] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 13

tabanlı bir koalisyon hükümeti ortaya çıkarabilmeyi temin için Macaristan'a gönderildi. İki görev birbiriyle ilişkiliydi. Birinin başarılması diğerinin tamamlanmasına bağlıydı.[916]

Clerk'in yakında başlayacak bu görevi Macaristan'da hemen duyuldu. Hedeflerinin detayları Macar basınında geniş şekilde yer aldı. Birçok Macar politik oluşum da buna göre hazırlık yaptı. İçişleri Bakanı Beniczky yerel yönetimleri, ülkenin birçok yerinden Clerk'e heyet gönderilmesi konusunda teşvik etti. Onlardan Clerk'e, Friederich hükümetinin Macarların çoğunluğunu temsil ettiğine dair mesajlar götürülmesi istendi.

Clerk 23 Ekim 1919 tarihinde Budapeşte'ye ulaştı. Bir gün sonra da görüşmelerine başladı. Ülkeye geldiğinde, Friedrich etrafında toplanan ve antisemitik düşüncenin merkezi haline gelmiş olan meşrutiyet yanlısı sağ kanat politikacılarının girişimlerine karşı hep şüpheli oldu ve onların birçok görüşünü onaylamadı. Fakat aksine, Ulusal Ordu Başkomutanı olan Amiral Miklós Horthy ile iyi ilişkiler kurdu ve Amiral ona karşı bir güven hissi oluşturdu. Horthy'nin oluşturulacak yeni hükümeti askerî gücüyle destekleyeceği ve koruyacağına ilişkin verdiği güvenceyi kabul etti. Horthy'nin bu güvencesi karşısında Clerk, Amiral Horthy'nin diktatörlük peşinde olduğuna inanan sosyalist gruba, mevcut düzenin devam edeceği konusunda söz verdi. Bu sıralarda Horthy'nin, Romanya'nın ulaşamadığı batı kesiminde olmak üzere, yaklaşık sekiz bin kadar bir askerî gücü bulunuyordu.[917]

Ancak Macaristan'da bulunan Fransız misyonu, Clerk'ten farklı düşünüyordu. Fransızların Ekim sonunda Süper Konsey'e gönderdikleri notta, Friedrich hükümetinin istifa etmesi, Romanya'nın geri çekilmesi, diktatörlük emareleri gösteren Horthy'nin maceracı ordusunun silahsızlandırılarak, yeni bir polis gücü oluşturulması öneriliyordu. Horthy'nin ulusal ordusunun yerine, düzenin sağlanması için, Müttefik güçlerden oluşturulacak iki tümenin daha uygun olacağı düşünülüyordu. Fransızlar Horthy ve askerlerinin, Fransız menfaatlerinin tersine, yeni kurulan devletlere karşı, rövanşist bir çizgi ve tutum taşıyacaklarından şüpheleniyorlardı. Fakat Clerk tam yetkili elçi statüsündeydi. Üstelik onun bu aşamadaki öneri ve politik girişimleri, Müttefiklerin Orta Avrupa ile olan ilişkilerinde, diğer tüm fikir ve tekliflerin üzerindeydi.[918]

---

[916] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s.127
[917] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128
[918] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128

Diğer taraftan Clerk'in Budapeşte'ye gelişi partileri, ilave müttefik müdahaleleri olmaksızın, krizi sona erdirmeye yönelik olarak, en azından bazı temel noktalarda anlaşabilme konusunda tekrar harekete geçirdi ve yeniden görüşmelere başladılar. Budapeşte'de tam bir politik kumar oynanıyordu. Bu arada 26 Ekim 1919 tarihinde, basında, tüm ulusal partilerin işbirliği yaparak mevcut krizin aşılmasına katkı sağlamak için çaba göstermesi gerekliliğine yönelik talep ve çağrının yapıldığı bir bildiri yayımlandı. [919]

Friedrich, Ağustos ayı sonunda takındığı sert ve katı tutumu terk ederek, bir kez daha sosyal demokratlar dâhil, tüm partilerle görüşmeye hazır olduğunu ilan etti. Ancak, Clerk'in Budapeşte'ye gelişi, Friedrich üzerinde sosyal demokratların hükümete dâhil edilmesi konusunda nasıl yumuşatıcı bir etki yaptı ise, Garami üzerinde de tam aksi bir tesir gösterdi. István Friedrich ile herhangi bir şart altında görüşmeme konusunda ısrarını devam ettirdi. Garami'nin bu kararı diğer partileri de olumsuz etkiledi. Garami ile işbirliği yapma konusunda, partilerin içinde farklı tutumlar belirdi. Sonuçta somut bir sonuca ulaşmaktan uzak bir şekilde, aşağı yukarı bütün partiler kendi içlerinde de parçalandılar. Clerk bu durumda Friedrich'in istafa etmesi gerektiği sonucuna ulaştı. Bu haber ülkede, Clerk'in söndürülmesi güç bir ateşin yayıldığı Budapeşte'de, çalışabilen bir koalisyon hükümeti uğruna, Başbakanı kurban etme kararı aldığı şeklinde kabul edildi.[920]

Clerk 1 Kasım 1919 tarihinde bir tezkere ile Süper Konsey'den teşkil edilecek yeni geçici hükümetin tanınması konusunda güvence istedi. Bu güvencenin verildiği konusundaki Paris Barış Konferansı'nın cevabı telgrafı, 5 Kasım'da Clerk'e ulaştı. Clerk'in Horthy'nin dürüstlüğü ve güvenilirliği konusundaki güvencesi Barış Konferansı'nı ikna etmişti. Aslında Konferans Romen birliklerinin çekilmesinin ardından, Amiral Horthy'nin reaksiyoner ordusunun muhtemel yıldırma ve korkutmasının olabileceği endişesi ile onun yerine Müttefik güçlerin gönderilmesini tasarlıyordu. Ancak bu Clerk'in, Horthy hakkında sürekli olarak ifade ettiği sadık ve güvenilir imajını zedeleyecek bir adım olurdu.[921]

Clerk'in bu şekilde ortaya çıkan iradesinin ardından, Başbakan Friedrich, Garami gibi davranmaya karar verdi. Eğer müttefikler kendisinin hükümetin başından alınması konusunda ısrar ederse, Hristiyan Ulusal Birlik Partisi ve kabine üyeleri

[919] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 14
[920] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s.15
[921] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128

görüşmeleri boykot edecekti. Bu durumda arkasında büyük bir halk desteği olan muhafazakâr blok kabinede temsil edilmeyecekti.

Friedrich hükümetinin arkasında bağımsız askerî bir destek yoktu. Bu nedenle Macar Ulusal Ordusu Başkomutanı Amiral Miklós Horthy ile irtibat kurarak, öncelikle ulusal ordunun illegal faaliyetlere son vermesini talep etti. Zira ulusal ordu, bolşeviklerin ülkeyi terk etmelerinin ardından, her ne kadar Amiral Horthy istemese de, eski rejim taraflarına terör ve tedhiş hareketi uygulayanların toparlanma noktası haline gelmişti.[922] Ulusal ordu, komünistleri sokak fenerlerine asmış, Yahudileri kitle halinde öldürmüş, bu suretle kızıl olmayan bir terör rejimi kurmuştu.[923] Friedrich diğer yandan da, Horthy'i Budapeşte'deki de facto hükümeti desteklemesi konusunda ikna etmek için de çaba sarf etti. Kasım ayına kadar bu çabaların ikisinden de bir sonuç alamadı. Vahşet hafiflemeden devam etti ve Horthy ordusu ile hükümeti desteklemeyi reddetti.[924]

Kabul etmek gerekir ki, sağ partiler ile sol kanat arasındaki mücadelede, Horthy'nin sağ kesimi desteklediği kesin gibi idi. Fakat Horthy Friedric hükümetinden memnun değildi. Ancak O'nun karşıtları olan sosyal demokrat ve liberaller açıkça daha kötü durumda idiler. Horthy'nin düşüncesine göre, Macaristan'ın son zamanlardaki şanssızlıklarından büyük oranda onlar sorumluydular. [925]

I. Dünya Savaşının sloganı, " Demokrasi için dünyayı güvenli hale getirmekti". Bu cümleden hareketle Macar hükümeti ve anayasal kurumları da tüm partilerin katılımı ile oluşturulmalıydı. İtilaf Devletleri Macaristan'la ilgili olarak bu düşüncesinde ısrar ediyordu. Fakat diğer taraftan da, Belá Kun'un Komünist rejiminin yıkılmasının ardından, Sosyal Demokrat ve Komünistler ile İşçi Partisi'nin tüm temsilcileri, ülkede yaratılmış olan kızıl terörden sorumlu olarak görülüyordu.[926]

Clerk, Horthy ile müzakerelere başladı. Eğer Horthy'yi içerisinde sosyal demokrat ve liberallerin de bulunduğu bir koalisyon hükümetini desteklemeye razı edebilirse görevini kolayca başarabilirdi. Müttefiklerin özel temsilci sör George Clerk, 4 Kasım 1919 tarihinde, sol partilerin endişelerinin giderilmesine yönelik olarak, Ulusal Ordunun Başkomutanı Amiral Miklós Horthy'den sol partilerin liderleri ile görüşmesini tavsiye ve talep etti. Bunun üzerine Horthy, bir temsilci göndererek, bir askerî diktatörlük arzu ve isteğinde olmadığı ve herhangi bir anti-semitik düşünce ve

[922] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128
[923] V.Brugere TRELAT, *a.g.s.*, s.9
[924] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 129
[925] Evá S. BALOGH, *a.g.e.*, s. 14
[926] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s. 128

uygulamaya meydan vermeyeceği, bu tür gelişme ve faaliyetleri onaylamayacağı konusunda onlara garanti verir. Ayrıca Amiralin kendilerinin de içinde olacakları koalisyon hükümetini destekleyeceği konusundaki güvencesini kabul ettiler. Liberal kamp sevinçliydi. Friedrich'in istifası artık yakındı. Bir reaksiyon adamı olarak uyumlu ve uzlaştırıcı bir portre ortaya koyan Amiral Miklós Horthy, birden bire Macaristan ve demokrasisinin ana sütunu haline gelmişti.[927]

Görüşmelerin ardından, Horthy sol partilerin de katılacağı bir koalisyon hükümetini destekleyeceği ve aynı zamanda da Başbakan Friedrich'in istifa etmeme direncini kıracağı konusunda Clerk'e de söz verdi. Friedrich Başbakanlıktan ayrılınca, Hristiyan partiler ile karşıtları kolayca anlaşma sağlayabilirdi. Ne de olsa liberal kanattaki politikacılar, sürekli olarak Clerk'e, hükümete girmelerinin ve destek olmalarının yegâne engelinin Başbakanın varlığı olduğunu söylüyorlardı. Fakat bu görüşme ve uzlaşmanın ardından bile, özel temsilci George Clerk ve Amiral Miklós Horthy'nin tüm gayretlerine rağmen, politik partiler arasındaki tartışma ve belirsizlikler devam etmekteydi. Clerk'in başkent Budapeşte'deki bulunduğu bu dönemde dahi, bitmek tükenmek bilmeden devam eden bu politik oyundan artık iyice bıkkınlık ve kızgınlığa kapılan Amiral Miklós Horthy, krizin sonlarına doğru onları, tamamını tutuklayacağı ve Antant ülkelerinin tanıyacağı bir hükümeti atayacağı konusunda tehdit etti.[928]

Bu gelişmelerle paralel olarak, sonunda Romenlerin 14 Kasım'da Budapeşte'den çekilmelerinin ardından Horthy ve askerleri, olağanüstü bir kalabalık ve coşkulu karşılama ile Ulusal Ordu Başkomutanı Amiral Miklós Horthy'de, birliklerinin başında olmak üzere, 16 Kasım 1919 tarihinde Budapeşte'ye girer.[929]

Horthy o günü; "Yağmurlu bir sabahtı ve bütün caddeler, Macar Ulusal Ordusunu coşkulu bir şekilde selamlayan, heyecanlı ve sevinçli insanlarla doluydu" şeklinde anlatır. Horthy şehri günahlarından arındıracağı konusunda söz verdi.[930]

Romanya'nın Budapeşte'yi boşaltması Süper Konsey'in sınırsız sabrının tükendiği ve artık Romanya ile ilişkilerin kesileceği ve kendisine verilmesi öngörülen topraklar üzerindeki hakkının askıya alınacağına dair telgrafının ardından gelmişti. Aralık ayının ilk günlerinde takip eden baskılar sonucu Romen Ordusu Büyük Macar

---

[927] Evá S. BALOGH, *a.g.e.,* s. 16
[928] Evá S. BALOGH, *a.g.e.,* s. 18
[929] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128
[930] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.124

Ovasının doğusundaki Tisza Nehri hattına kadar çekildi. Çek, Romen ve Sırp-Hırvat-Sloven Devletlerine ait işgalci güçlerin ülkeden tamamen çekilmesi ise 1921 yılının yaz sonlarında tamamlanacaktı. Bu çekilmeyle birlikte, artık Clerk'in önünde, Kasım 1919 tarihinden itibaren Macaristan'da yeni bir koalisyon hükümetinin oluşturulması konusunda bir engel kalmamıştı. Amiral Horthy ile anlaştığı için, süreçteki hızın ve devamlılığının aksamayacağına da inanıyordu.[931]

Clerk'in evi ana politik akımların temsilcilerinin günlük toplantı yeri haline gelmişti. Bu toplantılar esnasında daha sonra iki savaş arası dönemde önemli rol oynayacak yeni grup ve müttefikler oluştu. Eğer Clerk önayak olmasa ve desteklemese, Hrıstiyan Ulusal Blok'un Sosyalistlerle ve hatta liberallerle görüşmesi mümkün görünmüyordu. 17 Kasım 1919 tarihinde, evinde yaklaşık 40 kadar temsilci ile beş saatlik bir görüşme yapıldı. Daha sonra resmi görüşmelere Zichy Sarayında devam edildi.[932]

Amiral Miklós Horthy komutasındaki Macar Ulusal Ordusunun Budapeşte'ye girişinin ardından Temsilci George Clerk'in talebi ile 22 Kasım 1919 tarihinde Horthy ve diğer Macar yetkililerin katılımı ile bir görüşme daha yapılır. Bu görüşmede İngiliz temsilciler çok nazik şekilde bir ültimatom vererek, Macaristan'ın parlamenter bir hükümete sahip olması gerektiğini ve seçimlere de, geleneksel feodalist sistemin temsilcisi olarak görülen Friedrich'in kontrolü altında gidilmemesini istediler. Bu taleplere uyulmaması halinde ise, sonucun Paris'te bulunan Süper Konsey tarafından tanınmayacağı ve Müttefik kuvvetlerin temsilcisi George Clerk'in de Budapeşte'den ayrılacağı ve İngilizler tarafından Macaristan'a verilen destek ve yardımın da kesileceğini bildirdiler.[933]

Clerk inisiyatifinde yapılan bu uzun ve sıkıcı görüşmeler sonunda, Appony ve Horthy'nin de desteğini arkasına alan Clerc, yerine aynı partiden başka birinin başbakan olarak atanması şartıyla, Hristiyan Ulusal Blok'u Friedrich'in görevi bırakması konusunda ikna etti. Netice de Friedrich de istifa etti.[934]

Nihayet 24 Kasım 1919 tarihinde, Friedrich hükümetinde Eğitim Bakanı olarak görev yapan Hristiyan sosyal birlik kanattan Károly Huszár başbakanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Alında Huszár hükümeti, önceki Friedrich hükümetinden çok farklı

---

[931] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 128
[932] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.125
[933] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.128
[934] Evá S. BALOGH, *a.g.e.,* s. 18

değildi. Kabinenin iki üyesi dışındaki tüm bakanlar yerlerini korumuştu. Hatta Friedrich'in kendisi bile yeni kabinede Savunma Bakanı olarak görev almıştı. Sonuçta neredeyse dört aya yakın süren hükümet krizi, Friedrich'in başbakanlıktan ayrılması ve sosyal demokratlara bir bakanlık verilmesi gibi çok küçük değişikliklerle aşılmıştı. Süper Konsey'in gözetimi altında devam edilen bu zor ve yavaş müzakereler, özellikle sosyal demokratik partiler olmak üzere liberal kanat için halk nezdinde yetersiz bir sonuçla noktalanmıştı.[935]

En nihayetinde Macaristan'ın uluslararası ortamda kabul edilen meşru bir hükümeti olmuştu. Artık ülkedeki yoksulluk, acı, ızdırap ile mücadeleye başlanabilir, parlamenter rejimin gereği olan seçimler yapılabilir, her şeyden önemlisi de, Paris'de devam eden barış görüşmeleri muharebelerine iştirak edilerek, barış görüşmeleri sürdürülebilirdi. 25 Kasım 1919 tarihinde Clerk, Süper Konseye Macaristan'da Károlyi Huszár başbakanlığında geçici defacto hükümetin kurulduğunu bildirdi.[936]

Koalisyon Hrıstiyan Sosyalist, Küçük Çiftçiler, Ulusal Demokrat (Liberaller) ve Sosyal Demokratlardan oluşuyordu. Yani kabinede Friedrich de Savaş Bakanı olarak tekrar görev almıştı. Başbakan Huszár Clerk'in bir an önce seçim yapılması şartını kabul etti. Aynı şekilde davet alır almaz Paris'e barış şartlarını almak için bir heyet gönderileceği konusunda da Clerk'e güvence verildi. Arkasından, 1 Aralık 1919 tarihinde süper Konsey adına, Clemenceau'nu daveti üzerine de Macar krizi bitmiş oluyordu. Macar krizinin bitmesi ise Clerk'in misyonunun ana hedeflerinin başarılmış olduğu anlamına geliyordu.[937]

Ancak bu şekilde uzayan ve ülkedeki sorunların artmasına neden olan bu politik kriz sonucu Macar halkında, Macaristan'ın bu dönemde içine düştüğü acıklı durumun, Macar Sovyet yönetiminden önce, esnasında ve hemen sonrasında, Macar politik elitlerin ahlaksız ve onur kırıcı politik tutum ve yönetimlerinden kaynaklandığı konusunda derin bir inancın oluşmasına sebep olmuştu.[938]

Eğer sosyal demokratlar, Ağustos ayının başlarında politik krizin ilk günlerinde kendilerine teklif edilen üç bakanlığı kabul etselerdi, liberal ağırlıklı yaşayabilir bir koalisyon hükümeti kurulmuş olacaktı. Üstelik Süper Konsey bu hükümeti şüphesiz hemen tanıyacaktı. Bu tanıma hükümete, Friedrich hükümetinin asla sahip olamadığı bir

[935] Evá S. BALOGH, *a.g.e.,* s. 19
[936] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 129
[937] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 130
[938] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 130

prestij kazandıracak, asker karşısında da güçlü bir pozisyon verecekti. Nitekim peş peşe gelen hükümet krizlerinin ardından ordu, ülkedeki tek güvenilir ve istikrarlı kurum olarak ortaya çıkmıştı.[939]

Liberal kampın Horthy ve ulusal orduyu politik tartışmaların içine çekmedeki isteklilikleri, ordunun kendi arzularını da kamçıladı, Horthy ve takipçilerine göre ordu apolitik bir güç değil, aksine politik alınyazısı olan bir kurum olarak kabul edildi. Şüphesiz liberal kampın amacı Macaristan'daki demokratik kurumların tesisi ve iyileştirilmesi idi. Fakat uyguladıkları taktik ve takip ettikleri yol tamamen aksi etki yaratmıştı.[940]

Özetle Kun yönetimine karşı yürütülen karşı devrim faaliyetleri, iki ana gruptan oluşuyordu. Her iki oluşumda faaliyetlerini, Kun hükümetinin kontrol altında bulundurduğu bölgenin dışında yürütüyordu. Bunlarda biri olan antibolşevik Komite, Nisan 1919 tarihinde Bethlen liderliğindeki eski Burjuva partisinin temsilcilerinden oluşuyordu. Diğer karşı devrim yönetimi ise, Kont Gyula Károlyi tarafından Mayıs 1919'da Arad'da oluşmuş, daha sonra buranın Romenlerce işgal edilmesinden dolayı Szeged'e taşınmıştı. Bir süre sonra antibolşevik Komite kendisini feshetti ve buradaki muhafazakâr politikacılar, Szeged'deki oluşuma katıldılar ve burada karşı hükümeti kurdular. Bu karşı hükümetin silahlı kuvvetleri olan Ulusal Ordu ise, eskiden Francis Joseph'in yaveri olan, Avusturya Macaristan İmparatorluğu Deniz Kuvvetlerinin son komutanı Amiral Miklós Horthy tarafından teşkil edildi.[941]

Romenlerin Budapeşte'ye doğru ilerlemeye başlamasıyla Komünist yöneticiler Viyana'ya kaçtılar. Bunun üzerine Cumhuriyet Konseyinde aktif rol almayan, ticaret odası lideri, Gyula Peidle, 1 Ağustos 1919 tarihinde yeni hükümeti oluşturdu. Ancak Antant Devletleri, Peidle hükümetini kabul etmediler, tanımadılar. Bu esnada da Budapeşte'ye doğru ilerleyen Romen kuvvetleri Budapeşte'yi teslim almışlardı.

Bu gelişmeler üzerine 6 Ağustos 1919 tarihinde Peidle hükümeti, bir hükümet darbesi ile görevi bırakmak zorunda kaldı ve yeni hükümet, meşrutiyet taraftarı olan István Friedric tarafından, 7 Ağustos 1919 tarihinde kuruldu. Yeni hükümet derhal demokratik devrimin, tüm eserlerini feshetti ve yaklaşık 2000 kişinin öldürüleceği, beyaz terör dönemi de başlamış oldu. Cezaevleri işçiler, köylüler ve Cumhuriyet Konseyi döneminde resmi görev alan entelektüellerle dolduruldu. Romen kuvvetleri ile

---

[939] Evá S. BALOGH, *a.g.e.,* s. 19
[940] Evá S. BALOGH, *a.g.e.* s. 19
[941] Figeczkiné Szabò MONİKA, Fazekas KRİSZTİNA, *History 12*, Avasi Gimnàzium, Miskolc 2012

yüzyüze olan Friedrich'in aslında çok fazla politik gücü yoktu. Görev süresi içinde Horthy'nin ulusal ordusunun desteğini de elde edemedi.[942]

Paris Barış Konferansı, Habsburg hanedanı temelinde meşruti yönetimi yeniden düzenleme düşüncesine sahip olan bu hükümeti de tanımada isteksiz davrandı. Ülkede kabul ve tahammül edilemeyecek bir egemenlik ve yönetim sorunu vardı. Ülkenin yönetimi ile ilgili bu sorun başkent dâhil ülkenin yarısından fazlası işgal altına alınana kadar pek sorun yapılmamıştı. Diğer taraftan bu durum Müttefikler için de sıkıntı yaratıyordu. Zira karşılarında Paris Barış Konferansı çalışmaları sonucunda ortaya çıkan barış şartlarının verileceği ve antlaşma sağlanacağı meşru ve kabul edilebilir bir yönetim istiyorlardı. Macar politikacılarının ve devlet adamlarının bir çözüm bulamadığını gören Müttefikler, sonunda Ekim 1919 tarihinde, problemin çözümü için George Clerk'i özel temsilci olarak Budapeşte'ye gönderdi.[943]

Clerk'in en büyük başarılarından biri Romen kuvvetlerinin Budapeşte'den çekilmesini sağlamak olmuştu. 16 Kasım 1919 tarihinde, Budapeşte'deki Romen askerî kuvvetlerinin yerini, Horthy'nin Ulusal Ordusu aldı. Bu gelişme, Clerk'i Budapeşte'de sosyal demokrat bir hükümet kurulması ana fikrinde uzaklaştırdı. Clerk, kendisine askerî bir diktatörlük kurmayacağı ve sosyal demokratların da içinde olacağı bir koalisyon hükümeti oluşturacağı konusunda güvence veren Horthy ile uzlaştı.[944]

Yeni hükümet, Hristiyan Ulusal Birlik Partisi üyesi Károlyi Huszár tarafından, 24 Kasım 1919 tarihinde kuruldu. Hükümet Paris Barış Konferansı'nca tanındı ve barış heyeti Paris'e gönderildi. Huszár hükümetinin bir sonraki görevi Ocak 1920'de planlanan seçimleri yapmaktı. Ancak Huszár özellikle aşırı sağ terörüne karşı başta olmak üzere, özgür seçimlerin güvenliğini sağlayacak kadar güçlü değildi. Sonuçta Sosyal Demokratik Parti seçimleri boykot etti ve 1922 yılına kadar politik hayattan çekildi. Seçimdeki en güçlü partiler, Hristiyan Demokratik Parti ile Küçükçiftçiler Partisi idi.[945]

4.5. Seçimler

Károlyi'nin Papatya Devrimi ile oluşan politik ortam, Sosyalist Komünist partilerin birleşerek Macar Sovyet Cumhuriyeti'ni kurduklar Belá Kun yönetimi

[942] Evá S. BALOGH, *a.g.e.* s. 18
[943] Evá S. BALOGH, *a.g.e.* s. 19
[944] Miklós LOJKÓ, *a.g.e.*, s. 130
[945] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.129

esnasında tasfiye edilmişti. Aynı komünist yönetim, 11 Ocak 1919 tarihinde, Károlyi'nin Ulusal Konsey tarafından Cumhurbaşkanı olarak atanmasının ardından, Papatya Devriminin ikinci hükümetinin Başbakanı olan Denis Berinkey tarafından, 13 Nisan 1919 tarihinde düzenleneceği ilan edilen savaş sonrasındaki ilk seçimin yapılmasını da engellemişti. Çok partili sistem tasfiye edilmiş ve sivil muhalefet inzivaya çekilmeye ve yurdu terk etmeye zorlanmıştı.[946]

Sosyalist Komünist hükümetin yerine gelen ve sadece altı gün devam eden Ticaret Birliği Hükümeti olarak adlandırılan Peidl hükümetinin, tekrar sivil yönetimi geçiş ve Berinkey hükümeti tarafından yapılması planlanan ülkedeki ilk düzenli seçimin yapılacağına dair plan ve düşünceleri de, yine daha sonra Friedrich liderliğinde yönetime gelen Muhafazakâr Hristiyan akım tarafından raftan kaldırılmıştı.[947]

Ülkenin politik yaşamı ancak Hristiyan Ulusal politik akım yönetiminde kalıcı olarak standartlaştırılabilmişti. Károlyi Huszár başbakanlığında kurulan ve Antant güçlerince tanınan geçici geniş tabanlı uyum hükümetini oluşturan bu politik düşünce, savaş sonrası Macaristan'daki ilk düzenli parlamenter seçimlerinin yapılmasını sağlamıştı.

Hatırlanacağı üzere, Kont Apponyi ve Amiral Horthy'nin de desteğini arkasına alan Müttefik güçlerin özel temsilci Clerk'in girişim ve çabaları ile Kasım 1919 tarihinin sonlarında, Budapeşte'de, Müttefik güçlerin de tanıdığı geçici geniş tabanlı bir koalisyon hükümeti oluşturulmuştu. Bu hükümetten beklenen ise, barış şartlarının teslim alınmasına yönelik bir heyetin Paris Barış Konferansı'na görevlendirilmesi, en yakın zamanda Macaristan'da bir seçim yapılarak parlamentonun aktif hale getirilmesi ve ülkenin anayasal durumunun tespit edilmesi olarak özetlenebilir.[948]

Bu kapsamda, daha önce 1 Aralık 1919 tarihinde yapılan davetin 2 Aralık 1919 tarihinde alındığını ve buna yönelik olarak bir delegasyon hazırlığına başlandığını ifade etmiştik. Teşkili ve faaliyetleri hakkındaki detaylar daha sonra izah edilecek olan Kont Albert Apponyi başkanlığında hazırlanan Macar heyeti, 5 Ocak 1920 tarihinde Budapeşte'den ayrılır ve 7 Ocak 1920 tarihinde Paris'e ulaşır.

---

[946] Andrej TÓTH, The Hungarian Political Stage of the Second Half of 1919 and the Results of the First Regular Post-War Parliamentary Elections in 1920 /. Tóth, Andrej. In: *Prague papers on History of International Relations /* Praha : Institute of World History, 2009, s. 349

[947] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 349

[948] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 350

Artık Müttefik güçlerin özel temsilci Clerk'e söz verildiği şekilde ülkede seçimler yapılabilirdi. İşte buna yönelik olarak yapılması planlanan seçim, toplamda 219 olan seçim bölgesinin sadece 164 bölgesinde de olsa, 25-26 Ocak 1920 tarihlerinde yapıldı. Trianon Macaristan'ı içerisinde kalan diğer 55 seçim bölgesi, 1918 yılının sonlarından itibaren, Belgrad Ateşkes Antlaşması sonucu olarak, Romanya ve Yugoslavya'nin işgali altında olduğundan, o bölgelerde seçim yapılamadı. Bu bölgedeki seçimler, işgalci güçlerin buralardan çekilmesinin ardından, doğudaki Tisza Nehri bölgesinde, 1920 yılının yaz aylarında, güneydeki Baranya bölgesinde ise neredeyse 1.5 yıl sonra 1921 yılının sonbaharında yapılabildi.[949]

Seçimler Hristiyan Blok'un üstünlüğüyle sonuçlandı ama Hristiyan Ulusalcılar ile Küçük Çiftçiler arasında büyük bir fark oluşmamıştı. Hatta bu durum gelecek ortak bir koalisyon hükümetinin yansıması gibiydi. Ocak 1920 seçimlerinin sonunda, ülkede seçim temelinde ve seçim sonuçlarında elde edilen matematiksel dağılımın esas alındığı ilk hükümet kurulmuş olacaktı. Hristiyan Ulusalcı Sándor Simonyi- Semedam liderliğinde, savaş sonrasının sekizincisi olan hükümet, 15 Mart 1920 tarihinde kuruldu. Bu hükümet Tisza Nehrinin doğusundaki Romanya işgali altındaki bölgelerde seçimin yapılmasına kadar devam etti. Romenler Tisza Nehrini doğusunda işgal etmiş olduklar Trianon Macaristan'ı topraklarını ancak Trianon Antlaşması'nın imzalanmasının ardından, 1920 yılının yaz aylarında boşalttılar. Bu bölgedeki seçimler de bölgenin Romenlerce boşaltılmasının ardından, 13 Haziran-05 Temmuz 1920 tarihlerinde yapıldı. Seçimler sonucunda ulusal meclise 44 milletvekili daha katılmış oldu.[950]

Ülkenin doğusundaki Tisza Nehri bölgesinde yapılan bu seçimlerin ardından hükümet değişikliği, daha doğru bir ifade ile başbakanlık değişikliği de yapıldı. Başbakan Simonyi-Semedam Başbakanlık görevini, 19 Temmuz 1920 tarihinden itibaren Kont Pál Teleki'ye devretti. Müttefik ve Birleşik Güçler ile Macaristan arasında, 4 Haziran 1920 tarinde imzalanmış olan Trianon Barış Antlaşması, bu dönemde, Pál Teleki'nin yönetimi altında bulunan hükümet zamanında, 20 Kasım 1920 tarihinde Ulusal Meclis tarafından onaylandı.[951]

1921 yılının bahar aylarında tekrar bir hükümet değişikliği yapıldı. 1920 yılının Ocak ayında yapılan seçimlerin ardından teşkil edilen bu üçüncü hükümet ise, Kont István Bethlen tarafından kuruldu.

---

[949] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 365
[950] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 366
[951] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 367

Ülkenin işgal altında bulunan diğer bir bölgesi de güneyde bulunan ve Baranya olarak adlandırılan bölge idi. Bu bölge de, 13 Kasım 1918 tarihli Belgrad Ateşkes Antlaşması sonucu, 1918 yılının sonlarından itibaren Yugoslavya tarafından işgal altında bulundurulmakta idi. Yugoslavya Baranya'dan 1921 yılının Ağustos ayında geri çekildi. Macar ordusu bölgenin kontrolünü, 22 Ağustos 1921 yılında devraldı. Bu tarihten itibaren ise Macaristan yönetimi tekrar tesis edilmiş oldu. Buradaki seçimler de, yönetimin tekrar tesis edilmesinin ardından, 30-31 Ekim 1921 tarihlerinde yapıldı ve Kasım ayının ortalarında sonuçlandı. Söz konusu seçimler, eski Habsburg Kralı I. Karl'ın monarşinin restorasyonu için yaptığı ikinci denemenin gölgesinde icra edildi. I. Karl, benzer birinci denemeyi de, 1920 yılının yaz aylarında, ülkenin doğusundaki seçimler esnasında yapmıştı.[952]

Seçim sonunda Macar Ulusal Meclisine 11 yeni milletvekili daha katılıyordu. Seçimlere katılım yüzdesi oldukça yüksekti. Yine bu seçimlerdeki sonuçlar da, ülkenin doğusunda yapılan seçimler gibi parlamento aritmetiğine uygun olarak tezahür etmişti. Yani yasama meclisinin aritmetik anlamda ana yapısı değişmemişti.

En sonunda, Trianon Macaristan topraklarındaki vatandaşların tümünün temsil edilebildiği bir meclis, bağımsızlığın ilanından yaklaşık üç yıl sonra ve ancak savaş sonrasındaki 10. hükümet ve başka bir deyişle de, sekizinci başbakan yönetimindeki hükümet zamanında oluşturulabilmişti.[953]

Tüm ülkede üç aşamada gerçekleştirilen bu seçimler, Macaristan'da genel, eşit, direkt ve gizli oyla yapılan ilk seçimlerdi. Oysa Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Avusturya bölümündeki seçimler, 1907 yılından itibaren bu şekilde yapılmakta idi. Dolayısıyla bu seçimler, Macaristan'da o tarihe kadar ve hatta o tarihten sonra yapılan seçimlerin de en demokratik olanı idi. Zira daha sonraki seçimler değiştirilmiş seçim kanunları ile yapılacaktı.[954]

4.6. Devletin Yönetim Şekli

Yukarıda bahsedildiği üzere ülkede seçimler yapılmış ve yeni parlamento oluşturulmuştu. 16 Şubat 1920 tarihinde toplanan parlamentonun ilk görevi Anayasal bazdaki bazı sorun ve noktaları açıklığı kavuşturmaktı. Taç giymiş Kral henüz hak ve ünvanlarından vazgeçmemişti. Aslında Károlyi'nin Ekim devrimi ile devrik hale

[952] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 369
[953] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 370
[954] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 370

gelmişti. Fakat Károlyi tarafından ilan edilen Birinci Macar Cumhuriyeti olarak adlandırılan oluşum, anayasal olarak geçersiz kabul ediliyordu. Zira her ne kadar Kasım 1918 tairihinde, Kral IV. Karl devlet işlerindeki tüm görev ve sorumluluklarından çekildiğini beyan etmiş olmasına rağmen, resmî olarak yetkilerinden vazgeçmemişti. Bu kabul ve anlayış, Friedrich hükümetince sürekli gündeme getirilmiş ve nihayet hatırlanacağı üzere, Arşidük Joseph, taç giymiş kral adına Macaristan Devleti'nin başı olarak kabul edilmişti. Ancak yine hatırlanacağı üzere Arşidük Joseph, sadece kişisel nedenlerden dolayı değil, fakat Habsburg Hanedanının bir üyesi olduğu gerekçesiyle müttefiklerce istifaya zorlanmıştı.[955]

Ulusal Meclis, gerçek durumlara uygun kararlar alarak, problemi çözmek suretiyle ulusal egemenliği koruyacak tedbirleri almalıydı. Avusturya ile oluşturulmuş Dualist sistem ve 1867 uyuşması feshedilmeliydi. Krallık kurumunun, Kasım 1918 tarihinden itibaren hareketsiz olduğu tespit edilmeli ve devletin yönetim şekline karar verilmeliydi.[956]

Seçim ülkenin tamamında değil, sadece üçte ikisinde yapılmış olmasına rağmen, seçim sonunda oluşan ulusal meclisin (yeni parlamentonun), ilk görevi devletin şekline karar vermekti. Hemen hemen tüm temsilciler cumhuriyetçilikten vazgeçilmesi konusunda hemfikirdiler. Fakat monarşi taraftarları, serbest seçmenler ve meşrutiyetçiler olarak ikiye ayrılmışlardı. Serbest seçmenler taraftarları, kral seçiminin Macar asillerinin tarihi bir hakkı olduğu konusunda ısrar ediyorlar, artık Macar Krallık tahtına bir daha bir Habsburg'un getirilmesini kesinlikle istemiyorlardı. Diğer taraftan meşrutiyetçiler ise, Habsburg hanedanına sadık kalınmasını ve Habsburgların Macaristan'da yeniden hâkim kılınmasını umuyorlardı.[957]

Buna göre ülkenin yönetim şeklinin Krallık olduğu konusunda antlaşma sağlandı. Fakat Kral olarak meşrutiyet taraftarlarının istemelerine rağmen, bir Habsburg'un görevlendirilmesinin uygun ve mümkün olmadığı görüldüğünden, Naiplik kurumu tesis edildi. Yani ülke Kralsız krallıkla idare edilecekti. Dış politika açısından ne Arşidük Joseph ne de Arşidük Albrecht naiplik için de uygun değillerdi. Bunlardan Arşidük Joseph, zaten 02 Şubat 1920 tarihinde geri çekilmişti. Bu arada, Müttefik kuvvetler, Habsburgların geri dönüşünün asla kabul edilmeyeceğine dair resmî bir bildiri yayımlamışlardı. Bu düşünce ve tartışmaların arasında, Amiral Miklós

[955] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.130
[956] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.130
[957] Figeczkiné Szabò MONİKA, Fazekas KRİSZTİNA, *a.g.e.*, s. 85

Horthy'nin ismi naip adaylığı için halk arasında seslendirilmeye ve kabul görmeye başlamıştı.[958]

Seçimlere Amiral Miklós Horthy ve Kont Albert Apponyi aday olarak katılmıştı. Sonuçta 1 Mart 1920 tarihinde yapılan ve parlamento meydanının askerlerce işgal edildiği, hatta bir kısmı binanın içine bile girdiği naiplik seçiminde, güçlü ve bağımsız bir devletin ihtiyacı olan politik etki ve askerî güce sahip olmasından dolayı, Horthy Kral Naibi olarak seçilmişti. Toplam 141 oy kullanılmıştı. Horthy 131, Apponyi ise yedi üyenin oyunu almıştı. Üç oy da geçersiz sayıldı. Parlamento Horthy'nin naipliğini, 5 Mart 1920 tarihinde onayladı. Bu ulusal meclisin aldığı ikinci karardı.[959]

Naiplik Macar devlet hayatında yeni bir olgu değildi. Hatırlanacağı üzere 1446-1452 yılları arasında, kralın çok küçük olması nedeniyle, Janos Hunyadi ve 1848-1849 tarihleri arasında da Lajos Kossuth kral naibi olarak görev yapmıştı.

Naip, devletin ve devletin egemenliğinin kullanılması ile ilgili yürütülen faaliyetlerin başı idi. Ulusal savunma güçlerinin başkomutanı idi. Ancak savaş ilanı ve barış görüşmelerinin sonuçlandırılması parlamentonun onayına bağlanmıştı. Naip uluslararası ilişkilerde ülkeyi temsil ederdi, büyükelçi gönderir ve yabancı ülkelerden ülkeye gelen büyükelçileri kabul ederdi. Bakanları atama, parlamentoyu toplantıya çağırma, faaliyetlerine ara verme ve feshetme yetkisine haizdi. Veto hakkı yoktu. Ancak yasaları ikinci kez görüşülmek üzere gönderebilirdi. Gönderilen yasa aynen tekrar kabul edilirse onaylamak ve yayımlamak zorunda idi.[960]

4.7. Trianon Antlaşması'na Giden Süreç ve Paris Barış Konferansı

4.7.1. Dünya Savaşı Boyunca Trianon'un Diplomatik Arka Planı

Daha sonra inceleneceği üzere, Trianon Antlaşması, sadece Macaristan ile galip devletler arasındaki barışı yapmadı, aynı zamanda topraklarının üçte ikisini, nüfusunun yarısını, yol-demiryolu-kanal ulaşımının üçte ikisini, maden ve ormanlarının %80'ini de kaybettiğini resmileştirdi. Ana dili Macarca olan üç milyona yakın nüfus, Haziran 1920 tarihinde, yeni kurulmuş olan Çekoslovakya ve Yugoslavya ile toprakları eskiye göre oldukça genişlemiş Romanya'ya tabi oldular. Bu Macaristan'ın 1526 Mohaç Savaşı'ndan beri, içine düştüğü, başına geldiği en büyük felaketti.

---

[958] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.130
[959] Andrej TÓTH, *a.g.e.,* 2009, s. 367
[960] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.132

I.Dünya Savaşı sürecinde Antant devletlerinin (Fransa, İngiltere ve Rusya) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü sorunu ile birçok farklı plan ve fikirleri vardı.[961]

Rusya yönetimi Monarşiye karşı savaş amaçlarını, savaşın çıkışının hemen ardından, Galiçya'yı kendi topraklarına, Bosna ve Dalmaçya'nın Sırbistan'a, Monarşinin Romen nüfusunun yaşadığı yerleri, yani Transilvanya'nın Romanya'ya katılması şeklinde belirlemişti. Hatta 1914 yılında Romanya'nın taleplerinin, Rusya'nın garantisi altında olduğuna dair Romanya ile antlaşma bile yapmıştı.

Fransız politikacılar da, Monarşinin topraklarını birlikte savaştıkları Rusya ve baştan tarafsız olan ve fakat kendileri yanında sonradan savaşa girecek olan İtalya ve Romanya için potansiyel bir ödül olarak görüyorlardı. Fransa, Rusya'nın Monarşinin Galiçya toprakları üzerindeki taleplerini de destekliyordu.[962]

İngiltere'nin Avusturya-Macaristan Monarşisine karşı olan dış politikası ise, iki faklı yaklaşımı kapsamaktaydı. Bir yandan geleneksel olarak, İngiliz Hükümetleri Habsburbg İmparatorluğu ve onun takipçisi olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu, İngiltere Devleti'nin güvenliğinin temeli olan Avrupa'daki dengenin korunması için anahtar parça olarak görürlerdi. Bu politikaya uygun olarak aslında savaş başladığında ve savaş sürecindeki ilk dönemlerde, özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağıtılmasıyla ilgili bir düşünce ve planları yoktu.[963] Diğer taraftan da aşağıda anlatılacağı üzere, savaş esnasında gelişen olaylarla şekillenen ve İngiliz Dışişleri Bakanlığınca geliştirilen, Rusya, Romanya, İtalya ve Sırpların çok büyük oranlara varan toprak taleplerini kabul eden farklı bir yaklaşım sergileyecekti.

Antant ülkelerinin yukarıda özetlenen politikalarının yanında, daha sonra bu devletlerin yanında savaşa giren Amerika Birleşik Devletleri'nin politikasından da bahsetmek gerekir. Başkan Wilson'un talimatıyla, barış görüşmelerine hazırlık yapabilmek maksadıyla, Eylül 1917 yılında, 150 uzmandan oluşan bir çalışma grubu oluşturuldu. Çalışma grubu 2.000'e yakın rapor, doküman ve belge ile 1.500 civarında

---

[961] According to the British Documents, Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919 (Talk to the British-Hungarian Fellowship at the Hungarian Embassy on 12 January 2012), s.1 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/C4E1FE48-6ADA-46B1-979F-D6A0791F89C7/0/Britain_Hungary_and_the_Paris_peace_conference_of_1919.pdf

[962] László GULYÁS, *A Short History of the Treaty of Trianon*, http://www.corvinuslibrary.com/hungary/08gulyas.pdf

[963] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 2

harita hazırladı. Grubun Avusturya-Macaristan bölümünün başkanı, daha önce Monarşinin milliyetler meselesini inceleyen 32 yaşındaki asistan Profesör Charles Seymour'du. Seymour Monarşinin federatif yapıya dönüştürülmesini düşünüyordu. Nisan 1918 tarihinde, Monarşinin reorganize edilerek, içerisinde Avusturya, Macaristan, Yugoslavya, Transilvanya, Bohemya, ve Polonya-Ukrayna'nın olduğu altı devletli federatif bir yapı teklif ediyordu. Fakat savaş sürecindeki gelişmeler, Seymour'un bu senaryosunu hayata geçirilmesini engelleyecekti. Nitekim geçirilemedi de.[964]

Zira 1918 yılının Mayıs'ında, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Lansing Başkan Wilson'a, İmparatorluk içerisindeki bağımsızlık arayan milliyetlere tanınma vererek, Avusturya-Macaristan'ın dağıtılması ya da dağıtılmaması konusunda artık yeni bir değerlendirme yapılması gerekliği konusunda tavsiyelerde bulunmuştu. Bunun sonucu olarak da Başkan Wilson, Ekim ayında İmparator Karl'a, meşhur 14 prensibi içerisinde, Avusturya-Macaristan için başlangıçta öngördüğü, eşit milletlerden kurulu federatif bir birlikten oluşacak monarşinin yerine; Çek, Slovak ve Güney Slav halklarına, arzuları doğrultusunda, kendi geleceklerinin tayin hakkının tanınması gerektiğini ifade etmişti. Aslında bu karar da, Macaristan'ın dağılmasının son onayı sayılabilirdi.[965]

İşte Amerika Birleşik Devletleri ve özellikle de İngilizlerin politikasındaki bu değişiklik, temelde üç nedene bağlanabilir. Bunlar sırasıyla, savaş devam ederken Müttefiklerin, İtalya ve Romanya ile yapmış oldukları gizli antlaşmalar, Dual Monarşi'deki azınlıkların ateşli temsilcileri ile onların destekçisi olanların, Müttefik ülke başkentlerindeki yoğun propaganda ve çalışmaları ve en nihayet de, Merkezî Avrupa'da gelişen politik ve diğer olaylar olarak sıralanabilir. [966]

Bunlardan birincisi ile ilgili olarak, bilindiği üzere İtalya savaş çıktığında tarafsızlığını ilan etmişti. Fakat Merkezî Kuvvetlerin güney kanadının stratejik öneminden dolayı, İtalya'nın İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girmeye ikna edilmesi müttefiklerin birinci önceliği oldu. Bu düşünceden hareketle, İtalya'ya Müttefikler safında Merkezî Kuvvetlere savaş açmasının karşılığı olarak, Nisan 1915 tarihinde yapılan gizli Londra Antlaşması ile, Avusturya-Macaristan'ın Trentino, Güney Tirol, Trieste, Gorizia, Istria, Dalmaçya'nın kuzey kesimleri ve Dalmaçya Adalarının çoğu ile

[964] László GULYÁS, *a.g.m.,* s.1
[965] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.5
[966] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.7-8

Arnavutluğun hamiliği sözü verildi. Bunun sonucu olarak da İtalya beklendiği gibi savaşa girdi. Kuzey İtalya takip eden üç yıl boyunca bölgedeki ana savaş alanlarının biri haline geldi. Nitekim gizli antlaşmanın şartlarının sızmasıyla birlikte derhal, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Hırvat birlikleri, İtalya'nın Dalmaçya ile ilgili beklentilerine engel olmak maksadıyla, İtalya ile savaşmaya başlamışlardı.[967]

İtalya'nın savaşa girmesinin sağlanmasını ardından, Müttefikler daha sonra diğer bir tarafsız ülke olan Romanya'ya kur yapmaya başladılar. Neticede Ağustos 1916 tarihinde yine gizli yapılan Bükreş antlaşması ile Merkezî Kuvvetlere savaş açma karşılığı olarak Romanya'ya, Transilvanya'nın tamamı, Banat ile Bukovina'nın verileceği taahhüt edildi.

Bunun yanında aşağı yukarı aynı zaman diliminde, Sırbistan'a da Müttefikler savaşı kazandığında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun henüz birkaç yıl önce topraklarına ilhak ettiği Bosna Hersek ile güney Dalmaçya'nın kendilerine bırakılacağı sözü verildi.[968]

İkili Monarşi'nin geleceği ile ilgili uzun dönemli İngiliz tutumunun değişmesine yol açan, sebep olan ikinci faktör de ulusal azınlıkların diasporadaki temsilcilerinin tutkulu, hırslı, açgözlü bir şekilde, yalan ve uydurmalarla temellendirdikleri çalışmaları ve propagandalarıydı. Bunlar, dünya savaşını Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını kazanabilmek için büyük bir ümit olarak gördüler.

1914 yılından sonra iki enerjik Hırvat, Frano Supilo ve Anta Trumbić Güney Slav (Yugoslav) konseptinin mücadelesini başlattılar. 1915 yılında resmî olarak Londra'da, savaştan sonra Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenlerin eşit olduğu federasyon şeklinde Yugoslavya'nın kurulması amacıyla Yugoslav Komitesi kuruldu. 1917 yılında Komite, Sırp yönetimi ile yeni federal devletin Karađorđević Hanedanlığının altında bir krallık olması konusunda anlaştılar.[969]

Diğer taraftan bağımsız Çek ve Slovak Devleti kurma girişiminin öncüleri, aynı derecede aktif ve hatta daha da başarılı idiler. Tomáš Masaryk 1914'den itibaren, Macaristan'ın Slovak bölgesini de kapsayacak şekilde Bohemya'nın bağımsızlığı için mücadele ediyordu. Masaryk İngiliz Dış İşleri yetkilileri ile her ikisi de yeni kurulacak

[967] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.8
[968] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,*s.8
[969] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,*s.8

Çekoslovakya Devleti ile Yugoslavya'yı birbirine bağlayacak şekilde, Macaristan'ın batısında bir koridor oluşturulması fikrini dahi tartışmaya başlamıştı.[970]

Diğer taraftan Çek politikacı Beneš de savaş boyunca özellikle Macaristan olmak üzere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı, nefret dolu bir kampanyayı devam ettirmişti. 1916 yılında Avusturya-Macaristan'ın tahribi başlıklı bir yazı yayımladı. Amacına ulaşmak için her yolun mübah olduğunu söylüyor, benim amacım doğrular değil, ben politikacıyım ve politika yapıyorum diyordu. Beneš'in Monarşinin dağıtılması ile ilgili en büyük argümanı, teşkil edilecek federatif devletin, Almanya ve Rusya'nın hegomonik arzularına direnç göstermede zayıf kalacağı iddialarıydı. İşte bundan dolayı O'na göre, bölgede bu direnci gösterebilecek kapasitede yeni devletler kurulmalıydı. Fransızların tabiriyle "yeni bir sıhhi bölge" yaratılmalıydı.[971]

Fakat bu düşünce gerçeklikten çok uzaktı. Zira yeni devletlerin hırslı, şovenist ve entrikacı liderlerinin söylediklerinin aksine, imparatorluğun dağılmasıyla bir büyük çok uluslu devlet yerine, daha çok sayıda karışık etnik yapılı devlet ortaya çıkacaktı. Örneğin, Çekoslovakya'da Çeklerden sonra üç milyon Alman nüfus vardı. Macarlar ise Slovakların ardından bir milyon nüfusla dördüncü büyük unsurdu. Benzer şekilde Trianon Antlaşması ile eskiye göre iki kat daha büyük alana kavuşan Romanya'da ise 1,5 milyonu Macar olan 17 etnik grup içinde, nüfusun sadece % 65'i Romendi. Yani homojen Slav ulus devletleri olarak kurulan Çekoslovakya ve elbette Yugoslavya tarihsel, kültürel ve dil farklılıkları ihmal edilerek, tamamen yanlış zemin üzerinde kurulmuştu.[972]

Çek, Slovak ve Yugoslav bağımsızlık savunucuları, İngiltere'de güçlü ve etkili müttefikler buldular. Bunların en başında da Orta Avrupa konusundaki İskoç uzman Robert-Seton Watson ile Times dergisinin gelecekteki dış olaylar editörü olacak Wickham Steed idi. Seton Watson 1916 yılında, İngiliz ve Avrupalı akademisyenler ile birlikte, yeni kurulacak devletlerin gelecekteki liderlerinin de yazar olarak yer aldığı, "Yeni Avrupa" adlı haftalık bir dergi çıkarmaya başladı. Yayınlarında Avusturya-Macaristan Monarşisi yerine, yeni toplulukların oluşturacağı bağımsız milletlerin geçmesini gündeme getiriyorlardı. Seton Watson'un güçlü bağlantıları ve Wickham

[970] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.8
[971] Zalán BOGNÁR, *a.g.m.,* s. 5
[972] Zalán BOGNÁR,, *a.g.m.,* s. 5

Steed'in üstün gazetecilik yeteneği, Yeni Avrupa dergisinin, barış kurucuları üzerinde de güçlü etkinliğini sağladı.[973]

Fakat zaten bunlardan bağımsız olarak da, İngiltere Dışişleri yetkilileri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun zamanını doldurduğunu ve artık değiştirilmesi gerektiği sonucuna çoktan ulaşmışlardı. Nitekim daha 7 Ağustos 1917 tarihinde bile, Savaş Kabinesince kabul edilen bir memorandumda, büyük küçük tüm Avrupa devletlerinin barış ve güvenlik içinde kendi ulusal gelişimlerini sağlama haklarının olduğu vurgulanıyordu.[974]

Üçüncü faktör olarak öngörülen Merkezî ve Güney Avrupa zeminindeki olaylar da, aslında Londra ve diğer Müttefik başkentlerindeki ve gizli görüşmeler ve açık yapılan tartışmalarla paralel olarak gelişiyordu. Müttefikler monarşinin yıkılmasını kabul ve nihayet onayına doğru hareket ettikçe, İmparatorluk içindeki halklar da, söylemlerini değiştirmeye ve hatta eyleme dönüştürmeye başlamışlardı. Zira 1916 yılında İmparator Franz Joseph'in ölümü, imparatorluğu bir arada tutan ve milletlerin dağılmasını önleyen en önemli unsurun da ortadan kalkmış olması anlamına geliyordu.[975] Zaten 28 Ekim 1918 tarihinde İmparator Karl da Avusturya'nın, varlığını, içerisinde her milliyetin kendi devletinin oluşturacağı bir federal devlet olarak hayata devam edeceğini açıkladı.

Ve nihayet savaşın gelişimindeki eğilimin, Merkezi Güçlerin aleyhine doğru gelişmesi üzerine, István Tisza'nın, 17 Ekim 1918 tarihinde, Macar Parlamentosunda, "Savaşı Kaybettik" sözleriyle birlikte, milliyetler süratle olayları kendi elleri ve kontrollerine aldılar. Ve savaş sırasında formüle ettikleri amaçlar doğrultusunda harekete geçtiler.[976]

Romanya'nın konsepti gizli Bükreş Antlaşması'ndan zaten oldukça etkilenmişti. Güney Slavlar, Korfu Deklerasyonu ile Karađorđević Hanedanlığı altında, bağımsız Sırp-Hırvat-Slovan Krallığı'nın oluşturulduğunu açıklamışlardı. Masaryk-Beneš Çekoslovak göçmen programlarına, "Avusturya-Macaristan'ın dağıtılması" sloganı ile Monarşinin parçalanarak yeni bağımsız devletlerin kurulmasını koymuşlardı. Bohemya, Morovya, Silezya ve Slovakya'dan oluşan bağımsız bir Çekoslovak Devleti'nin kurulması için çalışıyorlardı. Doğuda Transilvanya Romanya'ya veriliyordu. Güneyde

[973] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.7
[974] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.3
[975] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.6
[976] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.6

Sırbistan ile diğer Sırp, Hırvat ve Slovenlerin birleşmesiyle Yugoslavya'nın ortaya çıkışı öngörülüyordu. Kasım'da Sırbistan Ulusal Konseyi, halen işgal altında bulundurdukları, batı Banat olarak anılan Macaristan'ın güney topraklarını devletlerine kattıklarını ilan ettiler. [977]

Yani bir başka ifadeyle, açıkça yapılan ulusların self-determinasyon hakları ile ilgili desteğin dışında, müttefiklerin başka bir direkt hareketi olmadan, genelde imparatorluk, özelde ise Macar Krallığı adeta içeriden parçalanmıştı. [978]

1918 yılının baharında Antant ülkelerinin dış politikalarının keskin ucu artık kesin bir şekilde anti-monarşik bir eğilim gösteriyordu. Müttefik güçler, küçük milliyetlerin savaş hedeflerini kabul ettiler. Bunun sonucu olarak da Antant hükümetleri, bu küçük milliyetlerin henüz kurulmamış devletlerin ülke dışındaki faaliyet gösteren oluşumlarını, sürgündeki hükümetmiş gibi tanıdılar. Böylece onların toprak talepleri ile ilgili arzularını da bir nevi garanti altına almış oldular. Bu süreçteki en önemli köşe taşları ise;

- 3 Haziran 1918 tarihinde, Antant Güçleri Orta Avrupa'daki milliyetler ve milliyetçilikle ilgili, ortak gayelerinin olduğu konusunda, ortak bir deklerasyon yayımladılar.

- 13 Haziran 1918 tarihinde, bağımsız Polonya'nın desteklendiğini açıkladılar.

- 24 Haziran 1918 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Güney Slavların bağımsız devlet kurma haklarının olduğunu tanıdı.

- 29 Haziran 1918 tarihinde, Fransa, sürgündeki Masaryk-Beneš yönetimini, Çekoslovak Ulusal Konseyi olarak tanıdı.

- 9 Ağustos 1918 tarihinde, İngiltere Çekoslovak Ulusal Konseyi'ni tanıdı.

- 2 Eylül 1918 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Çekoslovak Ulusal Konseyi'ni tanıdı.[979]

Bu olaylar zinciri içerisinde, şüphesiz en yaşamsal olanı, Çekoslovak Ulusal Konseyi'nin, Çekoslovakya'nın de-facto hükümeti olarak tanınmasıydı. Bu tanınma, Avusturya-Macaristan'ın dağıtılması ve parçalanması anlamına gelmekteydi. Yani Monarşinin ölüm emri, Londra ve Bükreş gizli antlaşmaları ile değil, fakat Haziran-Eylül 1918 tarihleri arasında, Çekoslovak Ulusal Konseyi'nin tanınmasıyla mühürlendi denilebilir. Zira Polonya'nın ortaya çıkışı ve İtalya, Romanya ve Yugoslavya'nın toprak

[977] László GULYÁS, *a.g.m.,* s.3
[978] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.6
[979] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 3

taleplerinin karşılandığı varsayıldığında bile, Monarşinin özünü oluşturan Alman-Macar ve Çek birlikteliği devam ettiği sürece, Monarşi ayakta kalabilirdi. İşte yeni Çekoslovakya Devleti'nin oluşturulmasıyla, Monarşinin özü de tahrip edilmiş oldu.

Artık 1918 yılı yazının ardından, Antant güçleri, Monarşinin yaşaması veya dağıtılması konusunu tartışmıyorlardı. Fakat onun yerine, Monarşinin yerini alacak yeni devletlerin sınırlarının nerelerden oluşacağı konuşuluyordu.[980]

Ancak sebepler elbette bunlarla sınırlı değildi. Bu umut vermeyen arka planın yanında, Barış Konferansında, Macaristan için felaketin ve böylesine acı bir yıkımın ortaya çıkışında önemli rol oynayan başka faktörler de vardı.[981]

Bunlardan birincisi hiç kuşkusuz Almanya'nın diğer müttefikleri gibi Macaristan'ın da yenilmiş bir devlet olmasıydı. Aksine Romanya ve Sırbistan ise, galip devletlerden sayılıyordu. Çekoslovakya'ya ise, savaşta Avusturya-Macaristan'ın bir parçası olmasına rağmen, galip devletlerden biriymiş gibi muamele edildi.[982]

İkinci önemli faktör, komitelerin çalışmalarını ve sonunda ortaya koydukları tavsiye ve planlarını, herhangi bir ortak çalışma ve oturum yapmadan, birbirlerinden bağımsız ve habersiz bir şekilde yapmalarıydı. Çalışmalar başladığında ve detaylarla birlikte ilerlediğinde, tekliflerin etkilerinin nerelere varabileceğini izleyen bir gözlem ve koordine makamı yoktu. İlgili ülkelerin talep ve ısrarları doğrultusunda, örneğin Romanya Komitesi iddialarını Transilvanya üzerinde yoğunlaştırırken, Çek Komitesi de, Slovakya'nın güney sınırlarının oluşturulması üzerinde ağırlıklı olarak duruyordu. Her iki komitenin çalışma ve tekliflerinin sonunda, Macaristan'ın uğradığı toprak ve nüfus kaybının farkına varıldığında ise, artık çok geç olmuştu.[983]

Üçüncü faktör ise, komiteler, tavsiye ve tekliflerinin müzakere sürecinde muhakkak modifiye edileceğini düşünerek, diplomatik taktik olarak, müzakereler esnasında vazgeçilebilecek, diğer bir ifadeyle müzakere payı olabilecek hususları da kapsayacak şekilde, yapılabilecek maksimum talepleri ortaya koymuşlardı. Fakat Barış Konferansı'nda, mağlup devletlerle müzakerelerin ön görüldüğü son safhadan vazgeçildi. Dolayısıyla, neredeyse tamamen ilgili devletlerin talep ve iddiaları

[980] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 4
[981] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 7
[982] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.7
[983] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.7

doğrultusunda, müzakere payları da dâhil edilerek hazırlanan en üst seviyedeki talepler, herhangi bir kesintiye uğramadan, sonuç metni olarak kabul edildi. [984]

Bir başka sebep, komitelerin çalışmalarını tamamladığı Mart 1919 tarihi ile Dörtlü Konseyin onayladığı Mayıs 1919 tarihleri arasındaki yaşamsal dönemde, Konferans çalışmalarında hiçbir Macar temsilcinin bulunmamasıydı. Müttefikler maalesef başlangıçta Kont Mihály Károlyi ve ondan sonra yönetimi devralan Belá Kun'un bu konudaki taleplerini göz ardı edip geri çevirmişlerdi. Oysa aksine bu safhada Avusturyalıların temsilci bulundurmasına izin verilmiş, Avusturya temsilcileri ile birkaç hafta birlikte çalışılmış ve hazırlanan ilk taslak planda oldukça önemli değişiklikler yapılma fırsatı olmuştu. Örneğin ilk taslak planda olmamasına rağmen, Macaristan'ın tarihi Sopron kasabası da dâhil olmak üzere, batı Macaristan Avusturya'ya bırakılmıştı.[985]

Diğer bir sebep, Macar devlet ve ordu liderlerinin basiretsizlikleri, zayıflıkları ve hatta hıyanet içinde olmalarıydı. Kral I. Karl Monarşinin toprak bütünlüğüne dokunulmadan bırakıldığı, 3 Kasım 1918 tarihli ateşkes antlaşmasının ardından istifa etmişti. Yani bir diğer ifadeyle, kaptan batan gemiyi ilk terk eden olmuştu. Pasifist Macar hükümetinin yeni savunma bakanı, imzalanan ateşkes antlaşmasıyla beraber, Romen, Sırp ve Çek birliklerinin Macaristan'a taarruz ettikleri sırada, Macar ordunun dağıtılması emrini vermişti.

Ve nihayet bir başka sebep de, Macaristan'ın Monarşiden ayrı olarak herhangi bir bölgede ve ülkede temsilcilerinin bulunmamasıydı. Zira Monarşinin temsilcileri, daha ziyade ikili yapıdan sadece Avusturya'nın menfaatlerini savunuyorlardı. Neticede, aşağıda da anlatılacağı üzere, Macar temsilcileri barış konferansına davet edildiklerinde ise, ülke sınırları zaten çoktan belirlenmişti.[986]

4.7.2. Ekim 1918 – Ocak 1919 Dönemi

1918 yılında Monarşinin yıkılmasıyla, 28 Ekim'de Prag'da Çekoslovakya Devleti'nin kurulduğu ilan edildi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminde yaşayan Slovenler, Hırvatlar ve Sırplar 5-6 Ekim 1918 tarihinde Zagreb'te kendi siyasi organları olan Ulusal Konsey'i oluşturdular.[987]

---

[984] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s.8
[985] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 9
[986] Zalán BOGNÁR,, *a.g.m*., s. 6
[987] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 91-114.

İmparator Karl'ın monarşinin federal bir şekilde örgütleneceği yönündeki manifestosuna yanıt olarak, 19 Ekim 1918 tarihinde Zagreb'teki Ulusal Konsey, monarşi sınırları içinde yaşayan Slovenlerin, Hırvatların ve Sırpların egemen bir devlet çatısı altında birleşeceğini ilan etti. 29 Ekim 1918 tarihinde toplanan Ulusal Konsey, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile her türlü siyasi bağın koparıldığını ve monarşi sınırları içinde ortak bir Sloven-Hırvat-Sırp Devleti'nin kurulduğunu ilan etti.[988] Ayrıca bu devletin Sırbistan ve Karadağ ile birleşmesi gerektiği yönündeki arzu da vurgulandı. Nitekim bunun sonucunda da 1 Aralık 1918 tarihinde Sırp Krallığı ile birleşilerek, Sırp-Hırvat Sloven Krallığı kuruldu. Neredeyse aynı zamanlarda, Sırp Hükümeti Macaristan'ın güney bölgelerinin işgali için ordusunu Macaristan'ın sınırlarına çok yakın olarak konuşlandırdı.[989]

Transilvanya Romenlerinin Ulusal Meclisi, 1 Aralık 1918 tarihinde, Transilvanya'nın Romanya ile birleştiğini açıkladı. Romanya Krallık Ordusu, 09 Aralık 1918'de Transilvanya'yı işgale başladı

13 Kasım 1918 Belgrad Ateşkes Antlaşması'na göre tespit edilen ateşkes hattının güneyinde kalan Banat, Backa ve Baranya'nın Sırp, Hırvat, Slovak, Ruslardan oluşan büyük halk meclisi, 25 Kasım 1918 tarihinde Sırp Krallığı ile birleştiklerini açıkladılar. 01 Aralık 1918'de Banat Romenleri Ulusal Meclisi Romanya Krallığı ile birleşmeyi oyladı.

Yukarı Macaristan, Antant Devletlerinin, 25 Kasım 1918 tarihinde tanıdıkları Çekoslovakya'nın Slovakya bölümünü oluşturdular. Ardından Slovak politikacı Milan Hodža ile Macar Savunma Bakanı Albert Bartha, geçici ateşkes hattının Slovak-Macar dil sınırından oluşacağı konusunda 6 Aralık 1918 tarihinde anlaştılar.

Fiume şehri Sloven-Hırvat-Sırp Devleti'nin kontrolüne girdi. Fakat daha sonra İtalya ordusu tarafından işgal edildi.

09 Ocak 1919 tarihinde, Slovenya'nın Macar Kontrolü altındaki bölümü olan Meimurje Macaristan'dan ayrılarak Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na katıldığını açıkladı.[990]

Macaristan'da ise Kont Mihály Károlyi, 31 Ekim 1918 tarihinde yönetime geçti. Müteakiben Kasım ve Aralık 1919 aylarında devam eden bu olumsuz ve talihsiz olaylar serisini durdurmak için sayısız girişimlerde bulundu. Azınlıklar bakanı Oszkár Jászi

[988] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 5
[989] Hakan DEMİR, *a.g.m.*, s. 91-114
[990] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

Slovaklar ve Transilvanyalı Romenler ile görüşmeler yaptı. Tüm bunları üzerinde, Károlyi 13 Kasım 1918 tarihinde, Padua Ateşkes Antlaşması yerine Belgrad Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşma ile Sırp, Romen birliklerinin Macar topraklarının önemli bir kısmının işgaline izin verilmiş oldu.[991]

Askerî güçlerin reorganizasyonu yerine, sınırdan dönen askerlerin, Savunma Bakanı Béla Linder'in silahsızlandırma emri üzerine terhis edilmesi ise, Macaristan'ın savunmasına indirilen en büyük darbe idi. Bunların sonucunda, Ekim 1918 ve Paris Barış Konferansı'nın başladığı Ocak 1919 tarihleri arasında, Çekoslovak, Güney Slav ve Romen birlikleri, hak iddia ettikleri Macar topraklarını işgal etmiş oldular. Yani aslında Paris Barış Konferansı'nın toplanmasından önce bile, adı geçen yeni devletler, istedikleri toprak parçalarını mülkleri haline getirmişler ve bunu da diplomatik ve askerî bir emrivaki şeklinde Paris Barış Konferansı'na sunmuşlardı. Macaristan'daki Károlyi ve hükümeti ise, tüm olup bitenlere askerî direnç göstermeyip, sadece diplomatik yollarla mücadele etmeye çalıştılar. Bu anlamda Ocak 1919 tarihinde başlayan Paris Barış Konferansı, Macaristan ile ilgili olarak, bir bakıma sadece yeni oluşturulan sınırları onaylayacaktı aslında. Şayet Károlyi hükümeti, ülkenin işgaline karşı sadece diplomatik mücadele değil, askerî karşılıklar da vermiş olsalardı, Paris Barış Konferansında daha uygun sınırlarla karşılaşabilirlerdi.[992]

4.7.3. Trianon Sınırlarının Çizimi 1919-1920

Paris Barış Konferansı 18 Ocak 1918 tarihinde açıldı. Katılımcılar, kazananların değişik görüşleri harmonize edecek şekilde, tarafsız ve mağlup devletlerin sürece dâhil edilecek mi, yoksa sadece kendilerinin belirlediği barış şartlarının son ve dönülmez şekil mi olacağı konusunda herhangi bir fikirleri yoktu. Nitekim konferans başlangıçta birinci görüşe yakınmış gibi başladı ama sürecin devamında ikinci şekle dönüştü. Mağlup ülkelerin temsilcilerinin sürecin bir parçası haline gelmesine izin verilmedi. Konferansın özünü, süper konsey olarak da adlandırılan ve ABD Başkanı ve İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Başbakanları ile bu ülkelerinin Dışişleri Bakanlarından oluşan onlu konsey oluşturuyordu. Fakat bu hantal yapı yerine, Mart 1919 sonlarından itibaren, Başkan Wilson'un teklifi ile Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson, İngiltere

[991] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 5
[992] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı George Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Orlando'dan oluşan dörtlü konsey teşkil edildi.[993]

Şu açıklıkla ifade edilebilir ki, Ocak 1919 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı'nın ağır basan ve önde giden hedefi ve önceliği Almanya ile yapılacak barış antlaşmasının tamamlanmasıydı. Almanya'nın müttefikleri ile olan barış antlaşmalarının sonuçlandırılması ve elbette eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Balkanlardaki sınır düzenlemeleri daha düşük bir önceliğe sahipti.[994]

Avusturya ve Macaristan ile yapılacak taslak barış antlaşmalarının hazırlığı ile sınırların yeniden düzenlenmesi, Müttefik ülkelerin görevlilerince oluşturulan, "Çek-Slovak Komitesi" ile "Romanya-Yugoslavya Komitesi" ne emanet edilmişti. Birincisine Herold Nicolson, ikincisine ise Allen Leeper başkanlık ediyordu. Komiteler konuyu inceleme ve çalışmalarını, Ocak 1919 tarihinde de facto olarak kurulmuş iki bağımsız devlet olan Çekoslovakya ve Yugoslavya ve zaten önceden Transilvanya'yı işgal etmiş olan Romanya ile birlikte yaptılar.[995]

Komitelerin çalışmaları, müttefik güçlerin dört liderinin farklı öncelikleri ve talepleri olmasından dolayı, oldukça karmaşık ve çetrefilliydi. İtalyanlar neredeyse tamamen Tirol ile Balkanlardaki toprak kazanımı üzerinde duruyorlardı. Fransızlar Bolşevizme karşı bariyer olarak kullanmayı düşündükleri bu bölge üzerinde maksimum şekilde etkili olmayı hedefliyorlardı. Amerikalılar etnik temelde self-determinasyon hakkına öncelik veriyordu, İngiltere ise yeni devletlerin ekonomik olarak yaşayabilmeleri ve stratejik güvenliklerinin sağlanması ile ilgili görünüyordu.[996]

Bunlar incelendiğinde, sınırların belirlenmesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin bakış açısının, Avusturya ve Macaristan'ın menfaatlerine en yakın olduğu görünüyordu. İtalyanların iddia ve taleplerinde ise açıkça, yeni kurulan Çekoslovakya ve Yugoslavya ve Romanya ile ilgili önemli bir husus bulunmuyordu. Ancak komisyon çalışmalarında, genellikle İngiliz ve Fransızların görüşleri etkili oldu. O ülkelerin görüşleri de, Avusturya ve Macaristan yerine, yeni kurulan devletlerin düşünce ve menfaatlerine öncelik veriyordu.[997]

Sınır ve toprak kazanımı ile ilgili sorunların çözümünde yöntem olarak galip sayılan devletlerin talepleri üzerinde ağırlıklı olarak duruldu. Suçlu taraf sayılan yenilen

[993] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 6
[994] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 6
[995] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 6
[996] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 7
[997] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 7

devletlere ise hiçbir şans verilmedi. Bu doğrultuda Avusturya ve Macaristan'ın talep ve menfaatleri ile ilgili hiç zaman ayrılmadı, onun yerine Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'nın talepleri üzerinde yoğunlaşıldı. Bunun sonucu olarak da, Macaristan'ın Yugoslavya ve Romanya sınırları ile ilgili hususlar Romanya-Yugoslavya Komitesince, Macaristan Çekoslovakya sınırı da yine benzer şekilde Çekoslovakya Komisyonu tarafından oluşturuldu.[998]

Romanya-Yugoslavya Komitesi ilk toplantısını, 8 Şubat 1919 tarihinde yaptı. Özellikle her iki tarafın da hak iddia ettiği Banat üzerindeki uzun ve yorucu tartışmaların ardından, Macaristan'ın güney sınırları ile ilgili tekliflerini 18 Mart 1919 tarihinde Konferansa sundular. Benzer şekilde Çekoslovak Komitesi de ilk toplantısını 5 Şubat 1919 tarihinde yaptı. Onlar da birçok toplantının ardından sonuçları ve tekliflerini, 12 Mart 1919 tarihinde oluşturarak, konferansa teslim ettiler. Yani aşağı yukarı komisyonların çalışmaları 20 Mart 1919 tarihi civarında tamamlanmıştı. Söz konusu teklifler, Dışişleri Bakanları Konseyince, 8 Mayıs 1919 tarihinde kabul edildi. Böylece Macaristan-Yugoslavya, Macaristan-Çekoslovakya ve Macaristan-Romanya sınırları belirlenmiş oldu. Dışişleri Bakanlarının tasvibinden geçen sınırlarla ilgili komisyon kararlarının onaylanması ise, 12 Mayıs 1919 tarihinde, dörtlü konseyin sadece birkaç dakikasını almıştı.[999]

Yani aslında Birinci Dünya Savaşı sonrası Macar sınırları, esas olarak, görevlendirilen komitelerce, Mart 1919 ortalarında kararlaştırıldı. Mayıs ayı içerisinde ise, önce Dış işleri Bakanları Komisyonunca, ardından da Dörtlü Konsey tarafından onaylanarak son halini aldı. Barış Konferansında, büyük devletlerce kararlaştırılan söz konusu sınırlar, hiçbir etnik prensip ve stratejik, ekonomik, ulaştırma, akrabalık vb. diğer ihtiyaç ve gereklilikler dikkate alınmadan, konu ile ilgili devletlerin istek ve başvuruları göz ardı edilerek belirlendi. Etnik prensip ve diğer çıkarlar arasındaki çatışmada, hep diğer çıkarlar öne çıkarıldı ve dikkate alındı.[1000]

Çok iyi hatırlanacağı gibi, savaşa büyük güçlerin rekabeti sebep olmuştu. Fakat yıllar geçtikçe bu büyük güçler, halklarına daha kabul edilebilir bir savaş amacı sunmak zorundaydılar. Elbette en uygun sloganı da buldular. "Baskı altındaki milliyetlere bağımsızlık." Bu göstermelik vecize, Amerika tarafından da çok uygun karşılandı. Özellikle de kendini insanlığın savunucusu olarak gören Başkan Wilson, baskı altındaki

[998] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 7
[999] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 7
[1000] László GULYÁS, *a.gm.,* s. 7

azınlıkların koruyucusu rolünü kabul ederek, yayımladığı 14 prensip temelinde Amerika'yı Avrupa savaşına soktu. Aslında Wilson'un bu prensipleri güzel bir teori ve naif bir inanıştı. Fakat Panslavist propagandistler, özellikle de Masaryk ve etrafındakiler, bu prensipleri, müttefiklerin özgürlük vagonunda kendilerine yer bulmak için, çok etkin bir politik araç olarak kullandılar.[1001]

Bu propagandistler Orta Avrupa konusunda tek uzman olarak kabul gördüler ve kendilerinin, Slav ajandası temelinde kurulmakta olan bu devletlerin, resmî temsilcisi olduklarını iddia ettiler. Aslında sözde baskı altındaki milliyetlerden aldıkları bir otoriteleri de yoktu. Zira fiziksel ayrılıktan başka, bu propagandistler ile Avusturya-Macaristan Monarşi içindeki Slav azınlıklar arasında akıl almaz ve kabul edilemez farklılıklar da vardı. Monarşi içinde yaşayan Slav nüfustan o kadar farklıydılar ki, Avusturya'nın savaşla ilgili faaliyetlerde liderlik yapanların çoğunluğu Çek, Sırp ve Hırvat orijinliydiler. Üstelik Macar politikacı ve generallerinden daha sıkı ve tutucu Avusturya ve Alman taraftarıydılar. Hatta Monarşinin silah ve donatım endüstrisi neredeyse tamamen Çeklerin kontrolündeydi ve savaş boyunca silah üretiminde ve savunma istek ve azimlerinde en ufak bir anlaşmazlık, güvensizlik ve sabote ile karşılaşılmamıştı. Fakat yukarıda da izah edildiği şekilde, artık Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasının kaçınılmaz olduğu sonucuna varıldığında, buradaki halklar da bir tercih yapmak durumunda kalarak, yeni oluşumlar lehinde davranmaya başladılar.[1002]

Sonuçta barış şartlarının düzenlenmesi ve nihai karara varılmış olması, en azından batılı Müttefik güçleri rahatlatmıştı. Müttefikler, Avrupa'nın güç dengesinde önemli rol oynayan büyük bir devletin elemine edilmesinin olumsuz sonuçları hakkında endişeleri ifade eden bazı ifade ve yorumlara rağmen, Monarşinin dağıtılması fikrini kabul etmişti. Fakat gerçekte şartlar ve kararlar propagandistlerin estirdiği dalgadan güçlü bir şekilde etkilenmiş, kurulması istenen yeni devletlerin yereldeki liderlerinin düşünce ve fikirlerine ihtiyaç da duyulmamıştı. Devam eden olumsuz propagandayı, imajı kötü şekilde hayli sarsılmış olan Macaristan'a karşı sürdürmek ise gayet kolaydı. Almanya'nın müttefiki olarak Macaristan cezalandırılması gereken kampta idi.

[1001] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.,* 1984, Chapter V, s. 3
[1002] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.,* 1984, Chapter V, s. 3

Düşmanları O'nu temelsiz ve büyük savaşın çıkışında bir sorumluluğu olmaksızın acımasızca suçladılar.[1003]

Galip devletlerin üyeleri, aslında Macaristan sorununu Alman sorununun yanında ikincil ve daha önemsiz olarak görüyorlardı. Üstelik Macaristan'ın politik, ekonomik durumu ve konumu ile buradaki milliyetlere ait yok denecek kadar bir bilgiye sahiptiler. Sadece bulabildikleri eski dostlarından ve Macaristan'ın parçalanması eğiliminde olan bu ulusal azınlıkların sözde temsilcilerinden aldıkları bilgi kadar konuyu öğrenmişlerdi. Büyük ve genel çıkarlar uğruna, milyonlarca etnik Macarın yabancı ve düşman yönetimler altında bırakılması gibi, kesin ve açık adaletsizliklere göz yumuluyordu.[1004]

Elbette Macaristan'ın üç "demokratik" komşusu, kendi ulusal rejimlerini kurmaları için Monarşiden ayrılmışlardı. Ama kesin kazanımdan sonra ortaya çıkaracakları gerçek niyetlerini, kendilerine destek olan galip devlet temsilcilerine, bugün için çeşitli güncel amaç ve argümanlarla, belirli bir form içinde sunarak saklayabilme konusunda yeterince maharetliydiler. Gerçekte kurban, gelecekte bu rol için seçilmiş olan Trianon'da katledilecekti. Panslavizm, Macaristan'ı yolmak, parçalamak ve yağmalayarak elde edecekleri ganimetleri paylaşmak için, planını daha 1914-1918 savaşından bile önce kurmuştu.[1005]

4.7.4. Barış Konferansı ve Trianon Barış Antlaşmasının İmzalanması

Yukarıda ifade edildiği üzere aslında Macaristan'ın sınırları 12 Mayıs 1919 tarihinde kararlaştırılmıştı. Bir sonraki adım bu şartların Macaristan'a bildirilmesi ve elbette antlaşmanın imzalanmasıydı. Bu süreç, yani antlaşmanın imzalanması, Belá Kun liderliğindeki Bolşeviklerin hükümeti devirerek yönetimi ele geçirmeleri üzerine geciktirilmişti. İdeolojik ve politik sebeplerden dolayı, Antant ülkeleri Kun'un komünist yönetimini Versailles'e daveti konusunda isteksiz davrandılar. Onun yerine, komünist hükümetin 133 günlük kızıl terörünün bittiği gün olan, 31 Ağustos 1919 tarihine kadar beklemede kalmayı tercih ettiler. [1006]

Fakat Komünist rejimin yıkılmasının ardından da hatırlanacağı üzere, Macaristan'da büyük bir politik mücadele ve kaos dönemi başladı. Bu politik kaos

[1003] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.,* 1984, Chapter V, s. 3
[1004] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.,* 1984, Chapter V, s. 3
[1005] Yves de DARUVAR, *a.g.e.,* s. 74
[1006] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 6

içerisinde birçok parti ve politikacı yönetime geçmek için çeşitli denemelerde bulundular. Budapeşte'nin Romenlerce işgali ise bu kaotik ortamın daha fazla uzamasına ve daha karmaşık hale gelmesine sebep oldu.

Söz konusu politik belirsizlik ve kaos ortamı ancak iki önemli olayla sona erdirilebildi. Bunlardan birincisi Belá Kun'un kızıl terörüne karşı, Amiral Miklós Horthy tarafından yeni teşkil elden Macar Ulusal Ordusunun, nihayet Romen birliklerinin çekilmesinin ardından Budapeşte'ye girişiydi. Bir diğer önemli olay ise, Romanya'nın Budapeşte'den çekilmeyi kabul etmemesi ve Macarların müttefiklerce tanınacak bir hükümeti oluşturamaması üzerine, ülkedeki bu çıkmazın çözümüne yardımcı olmak maksadıyla, İngiliz diplomat George Russel Clerk'in, Müttefiklerce özel temsilci olarak Budapeşte'ye gönderilmesiydi.

Nitekim Amiral Horthy'nin de desteğiyle Clerk, Eylül-Kasım 1919 tarihleri arasında yürüttüğü faaliyetler sonucunda, 24 Kasım 1919 tarihinde, Antant ülkeleri tarafından kabul edilebilir tüm Macar partilerin katılımı ile Károlyi Huszár Başbakanlığında oluşturulan Hristiyan ulusalcı partilerden sosyal demokratlara kadar uzanan geniş tabanlı koalisyon hükümetinin ardından, yeni Macar hükümeti Paris' davet edildi. [1007]

Özel temsilci Clerk, geniş tabanlı geçici bir koalisyon hükümeti oluşturmayı başarmıştı. Kurulan bu yeni hükümet Paris Barış Konferansı tarafından tanındı ve Macaristan 1 Aralık 1919 tarihinde barış şartlarının kabulü için Paris Barış Konferansı'na davet edildi. Aslında başka bir ifadeyle, 1919 yılının Mayıs ortalarında onaylanan barış şartları, Macar barış heyetine neredeyse bir yıl sonra, ülke, savaş ve devrimle yıpratılarak anlaşmayı kabul etmeye hazır hale getirildikten sonra verildi de denebilir. Fakat bu tarihe kadar konferansın ana çalışması zaten sona ermişti. Konferansın esas konusunu teşkil eden Almanya ile barış anlaşması, 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanmış, Başkan Wilson Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmüştü. Keza İtalyanlar menfaat ve taleplerinin dikkate alınmadığı gerekçesiyle, daha Nisan ayında konferanstan çekilmiş, Avusturya ile St. Germain Antlaşması, Eylül 1919'da tamamlanmıştı. Konferansın tüm katılımcıları yorgun, bıkkın ve evlerine dönmeye hazır bir haldeydiler. Macaristan'la barışın tamamlanması, bitmeyen işin yorucu bir parçasıydı sanki. [1008]

[1007] László GULYÁS, *a.g.m.,* s. 6
[1008] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d,* s. 10

Başbakan Károlyi Huszár, 2 Aralık 1919 tarihinde, Paris Barış Konferansı'ndan, Macaristan heyetinin gönderilmesi ile ilgili daveti aldı. Ancak iç politikada, yeni kurulan hükümette Savaş Bakanı olarak görevlendirilen eski başbakan Friedrich, statüsünün ve konumunun değiştirilmesini kabulde zorlanıyordu. Macaristan'ın konumunun bir an önce belli olması ve ona göre bir duruş ve politika geliştirilmesi maksadıyla, barış antlaşmasının bir an önce sonuçlandırılmasını isteyen yeni başbakana sürekli zorluklar ve olumsuzluklar çıkarıyordu. Friedrich, Macar sınırları etrafında yeni ortaya çıkan devletlerin, çabucak parçalanıp bölümlere ayrılacağını düşünüyor ve bundan dolayı da beklemek gerekir diyordu.[1009]

Nihayet yapılan görüşme ve değerlendirmelerin ardından, Kont Albert Apponyi başkanlığında bir heyet oluşturuldu. Heyet, esas olarak, Apponyi'nin yanı sıra, çok sayıda danışman ve yardımcı eşliğinde haritacıların başı konumundaki Kont Pál Teleki, hükümet yetkilisi olarak István Bethlen, Vilmos Lers, eski adalet bakanı Béla Zoltán ve Kont László Somssich'den oluşuyordu.[1010]

Heyetin yaşlı lideri Kont Albert Apponyi, soy ağacını on ikinci yüzyıla, Orta Asya'dan göçtükleri zamana kadar izleyebilen biriydi. Siyasi görüşleri ise on sekizinci yüzyılda bir yerlere takılıp kalmıştı. İyi ve nazik bir insandı, çok kültürlüydü, çok dindardı ve bir Macar vatanseveriydi. Paris'e pek az umutla gidiyordu. "Görevlerin en hüzünlüsünü reddedemezdim, ama yumuşama sağlayabileceğim konusunda boş hayallere de kapılamıyordum," diyordu. Macaristan'ın elinde pazarlıkta kullanabileceği hiçbir koz yoktu. Kun kaçtığında ülkenin sınırları zaten büyük ölçüde saptanmıştı ve Müttefikler tüm komşularla anlaşmalarını da imzalamışlardı.[1011]

Başbakan tarafından yapılan resmî uğurlamanın ardından, 5 Ocak 1920 tarihinde Budapeşte'den ayrılan heyet, 7 Ocak 1929 tarihinde Paris'e ulaştı ve Paris yakınındaki Neuilly'de bulunan ve sıkı polis kontrolünde tutulan, Chateau de Madrid oteline yerleşti. Kont Apponyi ve Macar delegasyonu, üyeleri Neuilly banliyosunda herhangi bir yere ayrılmalarına izin vermeyen polis güçlerinin korunmasında adeta hapsedildiler. Heyet üyelerinden sadece 74 yaşındaki Kont Apponyi'ye sağlık nedenleri ile yürüyüş yapabilmesi maksadıyla otelden çıkmasına izin veriliyordu. Bunun dışında heyet üyeleri

[1009] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.128
[1010] Endre KAJETÁN, "The Second Mohacs, The Chronicle of Three Years 1918-1919-1920 (Historical Notes on the Hungarian Peace Delegation, 1920)", *Szenci Molnar Tarsasag*, Budapest, 1992, s.45
[1011] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 265

adeta otelde tecrit altında tutuluyor ve diğer herhangi barış heyetleri ile irtibat kurmalarına izin verilmiyordu.[1012]

Macarlar, akreditasyon belgeleri ile diğer gerekli belge ve dokümanları 14 Ocak 1920 tarihinde Barış Konferansına sundular.[1013] Barış şartları 15 Ocak 1920 tarihinde, Kont Apponyi liderliğindeki Macar heyetine verildi. [1014]

Metin alındığında, başlangıçta açıklanan ve barış antlaşmalarına temel teşkil edeceği kabul edilen Wilson prensiplerine hiç de uyulmadığı, dikkate alınmadığı görülüyordu. Macarlar kendilerini kandırılmış ve aşağılanmış hissettiler. Macarlarla herhangi bir görüşme ve müzakere yapılmamıştı. Hiçbir konuda fikir ve düşünceleri sorulmamıştı. Oysa Macar hükümeti barış şartları ile ilgili olarak; nokta nokta, konu konu haklı itirazlarını, politik ve ekonomik adaletsizlik ve aşırılıkları somutlaştırmak suretiyle, gerekçeleri ile birlikte hazırlamışlardı. Ancak hiç fayda etmemişti, dikkate alınmamıştı. Macaristan'ın kaderi, Beneš'in yanlış ve yetersiz istatistikleri ve çizdiği harita ile güvenilmez ve sığ tarihçi ve uluslararası hukukçuların, Macaristan'ı savaş suçlusu olarak gösteren açıklamaları ve kabulleri ile zaten çok önceden belirlenmişti.[1015]

Ancak yine de, tüm heyet üyeleri, kendilerine verilen barış şartları ile ilgili olarak müzakere yapılacağını ve birçok hususun, yaptıkları hazırlıklar doğrultusunda modifiye edileceğini umuyorlardı. Zira Avusturya ile yapılan anlaşmada kısmen öyle olmuştu. Fakat Macar heyeti konferansta, cüzzamlı topluluğu gibi otellerinde ev hapsinde tutulurken, galip devlet temsilcileri onlarla asla sözlü olarak iletişim kurmamış, sadece yazılı olarak haberleşilmişti. Uzmanlar tarafından hazırlanan ve yanlarında bulundurulan olağanüstü yoğunluk ve şekildeki doküman, harita ve istatistikler hiçbir şekilde konu edilmedi, dikkate alınmadı, tartışılmadı ve kimse tarafından okunmadı. Macar heyetinden hiç kimse galip ülke temsilcileriyle konuları karşılıklı konuşup tartışma fırsatına sahip olmamıştı.[1016]

Bunun üzerine, Heyet başkanı Kont Apponyi barış şartları ile ilgili cevap ve savunma yapılması fırsatının verilmesini talep etti.[1017] Clemenceau, Apponnyi'ye çabucak, ertesi gün bir konuşma yapabileceğini, ama sözlü görüşmeler olmayacağını,

---

[1012] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 51
[1013] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 11
[1014] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 52
[1015] Andrew L. SİMON, *a.g.e.,* s. 134
[1016] Yves de DARUVAR, *a.g.e.*
[1017] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 52

ancak yazılı olabileceğini söyledi. Kendisine bu maksatla 16 Ocak 1910 tarihinde bir saatlik süre verildi. [1018]

Apponyi antlaşma ile öngörülen Macaristan'ın parçalanması durumuna, antlaşmanın bütünü çerçevesinde şiddetle karşı çıktı, itiraz etti. Macaristan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının ve sağlanmasının gerekliliğini tarihsel, coğrafik, ekonomik ve kültürel argümanlarla destekleyerek açık açık anlattı.[1019]

Apponyi konuşmasına akıcı bir Fransızca ile başlamış, sonra kusursuz bir İngilizceye dönmüş, ardından da mükemmel bir İtalyanca ile bitirmişti. Macaristan'ın yenik ülkelerin hepsinden daha ağır biçimde cezalandırıldığını söyledi. Toprağının ve nüfusunun üçte ikisini kaybediyor, pazarlarından, ham madde kaynaklarından koparılıyordu, üstüne de ağır bir tazminat ödemesi bekleniyordu. Üç buçuk milyon Macar Macaristan'ın dışında kalacaktı. Eğer kendi kaderini tayin ilkesi adil bir ilkeyse, ki kendisi de onun adil bir ilke olduğu kanısındaydı, herhalde Macarlara da uygulanması gerekirdi. En azından, Macaristan'dan alınan topraklarda halkoylaması yapılmalıydı.

Apponyi'nin konuşması Lloyd George'a göre güç gösterisi sayılabilecek bir şeydi. Lloyd Geraorge'un bir sorusuna cevap olarak, Apponyi yanında getirdiği kocaman haritayı açtı, barış mimarları da çevresine toplandı. Lloyd Georgei Apponyi'ye, "Çok etkili konuştunuz." diye fısıldadı. Clemenceau bile terbiyeli davranıyordu. Macarlar yazılı cevaplarını hazırlamak için otellerine dönerken bir dereceye kadar umut duygusu belirmişti.[1020]

Aslında barış şartlarının dayandırıldığı esaslar, Apponyi'nin yaklaşımını onaylıyordu. Fakat antlaşmanın tamamına yapılan bu haklı ve acımasız eleştiri için artık çok geçti. Hazırlanan şartların yok sayılarak, yeniden hazırlanması konusunda, hiç kimsede ne istek ne de enerji kalmamıştı. Dolayısla da kimse ikna edilemedi.

Apponyi'nin yaptığı etkili konuşmanın ardından yapılan tartışmada, Lloyd George katılımcıları, antlaşmanın tümüne olan itirazdan uzaklaştırarak, Pál Teleki tarafından hazırlanmış Macaristan'ın demografik yapısını gösteren haritanın başında toplanan müttefik devlet adamlarına, antlaşma şartlarına göre Macaristan dışında kalan ve sayıca ve yerce çoğunlukta bulunan etnik Macarlarla ilgili düzenlemeler

[1018] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 256
[1019] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 11
[1020] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e.*, s. 265-266

yapılabilmesi maksadıyla, birtakım önerilerde bulundu. Ancak bunlar da kısa bir süre sonra göz ardı edildi ve unutuldu.[1021]

Takip eden haftalarda Llyod George ve yeni Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Macaristan'a empoze edilen barış şartlarında onların lehine bazı iyileştirmelerin yapılması tartışmalarına devam ettiler. Şubat ayı içerisinde Curzon heyet başkanlarına, taslak plana karşı Macaristan tarafından, toprak ve ekonomik hususlarla ilgili verilen 38 not ile sunulan cevapların ihmal edilemeyeceğini ifade etti. 3 Mart 1920 tarihinde Lloyd George müttefik hükümet başkanlarına, Macarların üçte birini Macaristan dışında ve yeni kurulan yabancı ülkeler kontrolü altında bırakan bu antlaşmanın Orta Avrupa'da barışı getiremeyeceğini tekrar vurguladı. Fakat Fransa, mevcut şartlarda değişikliğe gidilmesine şiddetle karşı çıktı. Onun yerine, antlaşmaya geçici bir madde eklenmesini teklif etti. Bu teklife göre, sınır değişikliği ile ilgili olarak, Müttefik devletlerce atanacak personelden oluşan bir "Sınır Düzenleme Komisyonu"n kurulması ve bu komisyonun yapacağı inceleme ve araştırma doğrultusunda hazırlayacağı teklif üzerine, teklifin Müttefiklerce onaylanması kaydıyla, sınır değişikliklerinin yapılabileceği öngörüldü. Macarların tüm gayret ve çabalarına karşı yapılan sadece buydu. Çok küçük, ama hiçbir şeyden daha iyi.[1022]

Diğer taraftan, İngiltere Parlamentosu'nda da, Macaristan'ın koşullarına ilişkin kritik sorular sorulmaya başlanmıştı. Fransız iş adamlarından birkaç önemli kişi, Fransa'yla Macaristan arasında ekonomik ilişkilerin yeniden başlatılmasını istiyordu, gayriresmî görüşmeler başlamıştı bile. İtalyan hükümeti, yeni bir başbakanın önderliğinde, eski düşmanlıklarından vazgeçti. Macaristan'ın itirazlarının ciddiye alınması konusunda Müttefikleri teşvik etmeye başladı. Ama bunlar da yetmedi. Sonunda İngilizlerle Fransızların, anlaşmaları yeniden biçimlendirmeye hazırlıklı olmadığı görüldü. İtalyanlar da konuyu zorlamaya istekli olmadılar. Barış mimarları belki Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya'dan gelen bir memorandumdan da etkilenmiş olabilirdi. O belgede, sınırları yeniden çizme yolunda herhangi bir girişimin ihanet demek olduğu ifade ediliyordu. Aslında Macaristan aleyhinde söylenen her şey koskoca bir balondu. Genç bir İngiliz gözlemcinin 1919'da Károlyi'ye söylediği gibi,

[1021] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 11
[1022] Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919, *a.g.d.,* s. 11

"Antant hükümetlerinin, Macaristan'daki on milyon kişinin kaderine kaygılanmaktan çok daha önemli sorunları vardı."[1023]

Paris'te bir saatlik sunum dışında hiçbir şekilde sözlü iletişim kurulmayan ve hiç kimseyle de görüştürülmeyen Macarlar, 20 Ocak'da Budapeşte'ye geri döndüler. Teklif edilen antlaşmanın ağır ve yıkıcı şartları, ülke çapında büyük gösterilere ve nümayişlere yol açtı. Söz konusu bu olaylar iki hafta boyunca devam etti.[1024]

Macarlar ülkeleri için hazırlanmış kaderi öğrendiklerinde adeta onlar için kıyamet kopmuştu ve adeta felç olmuş gibiydiler. Fakat kendilerini çabuk toparladılar ve bu tarihî yanlışın, coğrafi garabetin ve ekonomik dengesizlik ve adaletsizliklerin ortaya konması ve gösterilmesi için derhal çalışmaya başladılar. Antlaşmanın son halinin kendilerine verildiği Mayıs ayına kadar olan dört ay boyunca, görüşlerini ve tarihî gerçekleri anlatmak için her platformda sunumlar hazırladılar, notlar sundular, toplantılar düzenlediler, bildirilerde bulundular[1025].

Almanya ile yapılan Versailles Barış Antlaşması'nda bile Almanya'dan alınması öngörülen bazı yerlerde halk oylaması yapılması öngörülmüş olmasına rağmen, Macarların büyük Macaristan olarak kabul ettikleri coğrafyada yaşayan insanların halk oylaması yapılması ısrar ve teklifleri, Batı Macaristan olarak adlandırılan Burglenland'ın Sopron bölgesi dışında, asla kabul edilmemişti. Zaten o da, antlaşmadan daha sonra kabul edilip uygulanmıştı.[1026]

Büyük Macaristan topraklarından sadece Hırvat ve Romenler kendi istek ve arzuları ile Macaristan'dan ayrılmışlardı. Slovaklar, Rutenler, Transilvanyalı Saksonlar ile Banat ve Bacskalı Almanların büyük kısmı, Almanca konuşan Sopron (Odenburg) halkının büyük çoğunluğu gibi, Macaristan'ın içerisinde kalmak istiyorlardı.

Antlaşmanın şartları için Horthy, "Bana göre tamamen fantastik görünüyordu. Komşularımızın bu kadar ölçüsüz ve orantısız iddia ve taleplerinden dolayı pişman olacakları günün yakın olacağını düşünüyordum. Bu illizyondan dolayı çok acı çekmedim. Zira yakın gelecekte, Çekoslovakya ve Sırp-Hırvat-Sloven Federasyonu'nun çökeceğine inanıyordum" ifadesini kullanacaktı. Zira yeni devletlerin, çok aşırı şekilde kabul dilemeyecek olan, Zagrep ile Bratislava arasında bir Slav koridoru oluşturulması,

[1023] Margaret MACMİLLAN, *a.g.e*, s. 266
[1024] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 57
[1025] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, Part V, s. 4
[1026] Andrew L. SİMON, *a.g.e,*. s.134

Çekoslovakların endüstri bölgesi olan Miskolç bölgesini istemeleri ile Romanya'nın Debrecen ve civarındaki toprak iddiaları dışındaki tüm talepleri karşılanmıştı.[1027]

Bu arada Macar temsilciler, 9-12 Şubat tarihleri arasında Paris'e bir ziyaret daha yaptılar. Bu ziyarette de barış şartları ile ilgili hükümetin cevapları barış konferansına iletildi. Hükümetin temel düşüncesi ve önceliği, antlaşma ile belirlenen sınırlar sonucu, yeni devletlerin içerisinde bırakılan, fakat nüfuslarının neredeyse tamamı Macarca konuşan; Pozsony, Kassa, Komorom, Nagyvárad, Szatmár, Arad, Kolosvar ve Szabadság gibi saf Macar yerleşim yerlerini de kapsayacak şekilde, etnik temelde Macar ulusunun homojen birlikteliğinin sürdürülebilmesini sağlamaktı. Slovakların, Romenlerin, Hırvatların ve diğer küçük milliyetlerin, yeni kurulan Çekoslovakya, Yugoslavya ve genişletilen Romanya'ya katılma niyetlerine itiraz etti. Aynı şekilde millî anayasa isteyen ve ülkeden ayrılmayı talep eden bu unsurların, bulundukları bölgelerde çoğunlukta oldukları iddialarını yalanlayarak, halk oylamasına gidilmesi talebinde bulundu.[1028]

Tarihî kaynakların farklılığından dolayı, ülkenin farklı bölgelerinde her bölgenin kendi özeliklerine uygun, dürüst şartlar altında yapılacak halkoylaması ile o bölgelerdeki nüfusun gerçek ve samimi arzuları ortaya çıkarılabilirdi. Ve aslında Macarlar halkoylaması ile davalarında zafere ulaşacaklarını görüyorlardı. Barış planını aldığında Kont Appony, Macarların adil koşullar altında yapılacak halkoylaması sonucuna uyacaklarını bildirdi. Nitekim doğal çözüm de gerçekte buydu. Fakat yeni fetihçiler buna razı olmadılar. Benzer şekilde genel halkoylaması da, ülkede işgalci olarak bulunan Çek, Romen ve Sırp ordu birliklerince önlendi. Nitekim daha önce de ifade edildiği gibi, zaten bu üç komşu da, barış antlaşmasından önce, kendi ülkelerine katmak istedikleri topraklarda askerî kontrolü ele almışlardı.[1029]

Şubat ayının ortalarında Macar hükümetinin taslak barış şartlarıyla ilgili cevaplarını Barış Konferansı'na vermelerinin ardından, barış antlaşmasının son hali, 6 Mayıs 1920 tarihine kadar Macaristan'a verilmedi, herhangi ilave bir görüşme de yapılmadı. Nihayet son şekli verilmiş olan barış antlaşmasının metni, Paris Barış Konferansı'nın Fransız Başkanı Millarende'nin bir ön mektubu ile birlikte, Macar barış heyetinde görevli olan, Dışişleri Bakanlığı mensubu İvan Praznoszky'a iletildi. Metin

[1027] Andrew L. SİMON, *a.g.e,.* s.130
[1028] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 59
[1029] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.,* Part V, s. 5

çok küçük birkaç değişiklik dışında, Ocak ayında verilen metnin hemen hemen aynısıydı.[1030]

Kötü şekilde parçalanmış Tuna Avrupası haritasının etnik prensip temelinde tamirine ve yaratılan büyük adaletsizliğe çare olacak tedbirlerin alınması yerine, 6 Mayıs 1920 tarihinde Macar heyetine verilen planda da, büyük devletler herhangi bir yerde halk oylamasını kabul etmemişlerdi. Fakat onun yerine, bu acı ilacı Macarların içmesini sağlamak için draje olarak, kabul edilemeyecek ve asla uygulama alanı bulamayacak bazı öneriler de sunulmuştu. Bu büyük plan içinde yerel araştırmalarla öngörülebilecek etnografik ve ekonomik küçük düzenlemelerin yapılabileceği söyleniyordu.[1031]

Mayıs ayı boyunca da Macar yönetimi, tarihsel haklarının dikkate alınmadığını ve özgürce yapılması gereken self determinasyon hakkının engellenmesine yönelik kararlar aleyhine protestosunu tekrarladı. Fakat ne yazık ki bütün bu gayret ve çabalar boşa zaman harcamaydı. Nitekim nihai karar verilmiş, anlaşma şartları oluşturulmuştu. [1032]

Bunun üzerine, barış şartlarının cezalandırıcı etkilerinin azaltılmasına yönelik girişimlerin sonuçsuz kalacağına inanan ve bu nedenle görüşme talebi ile tekrar Paris'e gidilmesine gerek olmadığı düşünen Kont Albert Apponyi, Müttefik devletlere ilettiği bir notla, bu sonucun Macar heyeti için acı bir sürpriz olduğunu, müttefik kuvvetlerce Macarların açıkladığı tarihsel gerçeklik, prensip ve taleplerin dikkate alınmamış olmasının tamiri imkânsız büyük sıkıntılara yol açacağını ve bu şartlarda teklife olumlu cevap verebilme sorumluluğunu kabul edemeyeceğini ifade ile, tüm delegasyonun istifa ettiğini açıkladı.[1033]

Bu arada hatırlanacağı üzere Macaristan iç politikasında da bazı gelişmeler olmuş, barış görüşmeleriyle paralel olarak, ülkede seçimler yapılmış, ulusal meclis oluşturulmuş ve Macaristan'ın devlet şekline yönelik düzenlemeler yapılmış, Macaristan'da Kralsız Krallık denebilecek bir düzen kurulmuştu. Amiral Miklós Horthy de Kral Naibi seçilmişti. İşte yapılan tüm bu düzenlemelerin ardından da, 24 Kasım'da göreve gelen geçici Károlyi Huszár hükümeti ise, ev idaresinde ortalığa çeki düzen

[1030] Endre KAJETÁN, , *a.g.e.,* s. 59
[1031] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, Part VI, s. 1
[1032] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, Part VI, s. 1
[1033] Endre KAJETÁN, , *a.g.e.,* s. 60

vermeye yönelik görevlerin başarılmasının ardından, 15 Mart 1920 tarihinde istifa etmişti. Yerine de, Simonyi-Semedam liderliğindeki hükümet kurulmuştu.[1034]

Barış şartlarının kabul edilmesi sorumluluğu başbakan Simonyi-Semedam liderliğindeki Macar hükümetine bırakılmıştı. 10 ve 12 Mayıs 1920 tarihlerinde Macar heyeti barış antlaşması metninin reddedilmesi ihtimalinin tartıştılar. Sonuçta, herhangi bir direncin daha tehlikeli olabileceği ve en nihayetinde boşuna bir gayret olacağına karar verdiler.[1035] Başbakan Semedam, Barış Konferansı başkanı Millerand'a gönderdiği cevabi mektupda, nazikçe, Macaristan'a karşı alınmış olan kararlara yönelik protestolarını yineledi. Fakat Macar Hükümeti'nin sorumluluğuna yakışır biçimde hareket ederek, antlaşmanın imzalanması için Paris'e bir heyet gönderileceği de ifade edildi.[1036] 31 Mayıs 1919 tarihinde, antlaşmanın imzalanması için, Macar hükümeti Agost Benard ve Alfred Drasche-Lazar'ı antlaşmanın imzalanması için Fransa'ya gönderdi.[1037]

Netice olarak tüm bu olumsuz düşünce ve değerlendirmelere ve bütün ülkeyi bir mezar yerine dönüştüreceği fikrine rağmen, Macar yönetimi barış antlaşmasının imzalanmasını ret edemediler, bunu göze alamadılar.[1038] Yeni görevlendirilen ve Paris'e giden Macar barış heyeti tarafından, büyük ve küçük Trianon sarayları arasındaki Napolyon Salonu'nda, 4 Haziran 1920 tarihinde barış antlaşması imzalandı.

Bu sevimsiz ve nankör görevi, Macar hükümeti adına, Sosyal Güvenlik Bakanı Agost Benard ve Alfred Drasche-Lazar yerine getirmişti. Bunlar elbette gönüllü değillerdi. İsimleri kabine üyeleri arasında çekilen kura sonucu belirlenmişti.[1039] Nitekim anlaşmayı imzalayan bu iki isim, Macar politik elitin, antlaşmanın adil olmadığı ve aşağılayıcı bulunduğu konusundaki anlayış birliğinin yansıması olarak, gelecekteki Macar politik hayatında yer almak istemeyeceklerdi. Aynı gün üzgün ve mahçup Macar hükümeti istifa etti. Ama şu açıktı ki, gelecekte kurulacak Macaristan'ın politikası Trianon ile kurulan düzenin revizyonu olacaktı.

Antlaşmanın tek orijinal kopyası Fransa Cumhuriyeti arşivinde muhafaza edilmektedir. Antlaşmanın imzalandığı gün Macaristan'da "Kara Cuma" olarak ilan

---

[1034] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 61
[1035] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1036] Endre KAJETÁN, , *a.g.e.,* s. 61
[1037] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1038] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 2
[1039] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 65

edildi. O gün kilise çanları acı bir şekilde ve yarım sesle çalındı, fabrika sirenleri o anı korkunç çığlıklarla protesto etti. [1040]

4.8. Trianon Barış Antlaşması

Yukarıda da ifade edildiği üzere, 1 Aralık 1919 tarihinde, Hristiyan ulusalcı partilerden sosyal demokratlara kadar uzanan geniş tabanlı geçici koalisyon hükümetinden oluşan yeni Macar hükümeti sonunda Paris'e davet edilmişti.

Macaristan'ın herhangi bir hak ve menfaati dikkate alınmadan hazırlanmış olan barış şartları 15 Ocak 1919 tarihinde Macar heyetine verildi. 16 Ocak 1919 tarihinde sadece, Heyet başkanı Kont Albert Apponyi'ye bir konuşma fırsatı verildi. Apponyi Tarihî Macaristan topraklarının dağıtılmamasını ve ülkenin tartışmalı bölgelerinde karar verilmeden önce halkoylaması yapılmasını teklif etti. Konferans Apponyi'nin iki önerisi ile birlikte, Macar heyetince hazırlanan 38 kapsamlı memorandumu da reddetti. İngiliz ve İtalyan başbakanları, David Lloyd George ve Francesko Navarin Nitti, sırasıyla sınırlar üzerindeki müzakerelerin tekrar açılması, yeniden düzenlenmesi ve diğer hususlarla ilgili Macar tekliflerinin görüşülmesi konusunda istekli davrandılar.

Fakat İngiltere ve Fransa Dışişleri Bakanları, herhangi bir gecikme olmadan, konunun bir an önce kapatılması konusunda ısrarcı oldular. Macar heyetinin sayısız talep ve gayretleri ve hatta Macar ve Fransız hükümeti yetkililerinin aralarında yaptıkları birçok gizli görüşmelere rağmen, temelde bir değişikli yapılmadan barış şartlarının son hali, 6 Mayıs 1919 tarihinde Macar heyetine verildi.[1041]

10 Mayıs ve 12 Mayıs 1919 tarihlerinde Macar heyeti barış antlaşması metninin reddedilmesi ihtimalinin tartıştılar. Ancak Paris'teki Müttefik Danışma Kurulu, önerilen barış antlaşmasının imzalanması için bir kesin uyarı göndererek, Macaristan'ın barış koşullarını imzalamayı ret etmesi halinde kuşatmanın yeniden başlayacağını bildirdiler.[1042]

Sonuçta Macarlar herhangi bir direncin daha tehlikeli olabileceği ve en nihayetinde boşuna bir gayret olacağına karar verdiler. Daha önce de ifade edildiği üzere, 31 Mayıs 1919 tarihinde, antlaşmanın imzalanması için, Macar hükümeti

---

[1040] Endre KAJETÁN, *a.g.e.,* s. 70
[1041] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1042] Paloczy HORVAT, *Dün Köleydik Bugün Halkız*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Beşinci Baskı 1995, Ankara, s.126

Fransa'ya, Agost Benard ve Alfred Drasche-Lazar'ı antlaşmanın imzalanması için gönderdi. İmza töreni 04 Haziran 1919 tarihinde, Büyük Trianon Sarayında yapıldı.[1043]

4.8.1. Trianon Barış Antlaşması'nın Tarihsel Kronolojisi[1044]

5 Ocak 1920; Kont Albert Appony liderliğinde, yüksek temsilciler Kont Pál Teleki, Kont István Bethlen, Kont István Somssich, Béla Zoltán, Baron Vilmos Lers ve Sándor Popovich'in de içinde bulunduğu Macar barış heyeti Trianon için hareket etti.

14 Ocak 1920; Macar heyeti barış konferansı süper konseyi başkanlığına akreditasyon belgelerini sundu. Aynı anda içinde savaş sorumluluğunun reddedildiği ve Tarihî Macaristan'ın toprak bütünlüğünün savunulduğu geniş kapsamlı raporların da olduğu hazırlanmış memorandumları heyete takdim etti.

15 Ocak 1920; Clemanceau'nun başkanlık ettiği barış konferansı süper konseyi, Macar barış heyetini kabul etti ve onları henüz tam karara bağlanmamış olan barış şartları hakkında bilgilendirerek hazırlanan taslağı teslim etti.

16 Ocak 1920; Paris Barış Konferansı Süper Konseyi toplantısında Macar heyeti başkanı Kont Albert Appony bir konuşma yaparak, Tarihî Büyük Macaristan'ın dağıtılmamasını ve toprak tartışmalarının karara bağlanması ile ilgili olarak da referandum talep etti.

20 Ocak 1920; Macar barış heyeti Budapeşte'ye geri döndü. Hükümete barış şartlarının detaylı incelenmesi ve yorumlanması için 15 günlük süre verildi.

21 Ocak 1920; Başbakan Huszár ve Ulusal Ordu Başkomutanı Amiral Horthy'nin de katılımı ile barış heyeti toplantısı yapıldı. Barış şartlarının kabul edilemeyecek şartlara haiz olduğu deklarasyonu ile birlikte inceleme ve yorum için 15 günlük ek süre daha talep edildi.

6 Şubat 1920; Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya barış konferansına ortak bir memorandum göndererek Macaristan'a karşı ileri sürdükleri toprak iddialarını yinelediler ve Macar barış heyeti tarafından talep edilen refarandum/halkoylamasını protesto ettiler.

8 Şubat 1920; Taslak antlaşma ile ilgili olarak hazırlanan Macaristan hükümetinin cevabı, Paris Barış Konferansına verildi. Macar Hükümeti barış şartlarını

[1043] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1044] Zoltán PALOTAS, *Borders of Trianon*, Publisher: Interedition, 1990, s. 92

kabul etmedi. Toprak sorunları ile ilgili karşı teklifleri ise referandum doğrultusunda temellendirilmişti.

12 Şubat 1920; Macar hükümetinin cevabı Büyükelçiler Konseyine gönderildi.

6 Mayıs 1920; Antant ülkeleri temsilcileri Paris'te son barış koşullarını, barış konferansı başkanı A. E. Millerand tarafından yazılan ve Macar hükümetinin argüman ve taleplerinin reddedildiğini bildiren bir mektupla, Macar barış heyetine verdi. Barış şartlarını hazırlayanlar, halkoylaması fikrini göz ardı etmişlerdi. Ancak A. E. Millerand tarafından imzalanan mektupta, beş galip devlet tarafınca atanacak uzmanlardan oluşacak "Sınır Komisyonu"nun önerileri ve ilgili ülkelerin kendi aralarında anlaşarak yapılmasını istedikleri sınır düzenlemelerine izin verileceği belirtilmişti.

4 Haziran 1920; Nihai barış antlaşması Versailles'de küçük Trianon Sarayı'nda imzalandı. Batı Macaristan, Kuzey Macaristan, Transilvanya ve Hırvatistan'ın Büyük Macaristan'dan ayrılmaları onaylanarak meşrulaştırıldı.[1045]

Macar hükümetince Millerand mektubunun anlaşmanın metin kısmına dâhil olduğu kabul edildi ve birleştirilerek kanun metni haline getirilen antlaşma, 15 Kasım 1920 tarihinde, Macar Parlamentosu'nca onaylandı.[1046]

4.8.2. Trianon Barış Antlaşması'nın İçeriği ve Bölümleri[1047]

Bölüm		Madde
Giriş		
1. Bölüm	Milletler Ligi Antlaşması	1-26
2. Bölüm	Macaristan'ın Sınırları	27
Macaristan Sınır Haritaları		28
Macaristan Sınırlarının Tarifi		29-35
3. Bölüm	Avrupa'daki Politik Düzenlemeler	36-76
1. Altbölüm	İtalya	36-40
2. Altbölüm	Yugoslavya(Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı)	41-44
3. Altbölüm	Romanya	45-47
4. Altbölüm	Çekoslovakya	48-52
5. Altbölüm	Fiume	53
6. Altbölüm	Azınlıkların Korunması	54-60

[1045] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 93
[1046] Miklós ZEİDLER**,** *a.g.a.*
[1047] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 34-35

7. Altbölüm	Vatandaşlık	61-66
8. Altbölüm	Bireysel Avrupa Devletleri	67-72
9. Altbölüm	Genel Hususlar	73-78
4. Bölüm	Avrupa Dışındaki Macarlar	79-101
5. Bölüm	Askerî Hususlar	102-143
6. Bölüm	Savaş Esirleri ve Savaş Mezarlıkları	144-156
7. Bölüm	Cezalandırıcı Hususlar	157-160
8. Bölüm	Tazminatlar	161-179
9. Bölüm	Finansal Hususlar	180-199
10. Bölüm	Ekonomik Hususlar	200-259
11. Bölüm	Hava Taşımacılığı	260-267
12. Bölüm	Limanlar, Suyolları, Demiryolları	268-314
13. Bölüm	Çalışma ve İşgücü Sorunları	315-355
14. Bölüm	Diğer Düzenlemeler	356-364
Sonuç (Yöntem, İlan vb.)		

Trianon Antlaşması'nın yapısı ve şekli Alman, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye ile yapılan antlaşmalarla aynı idi. Antlaşma 14 bölümden ve 364 maddeden oluşmakta idi.[1048]

Yukarıda da görüleceği üzere, Macaristan Milletler Cemiyeti'ne çok daha sonra, 18 Eylül 1922 tarihinde üye olacak olmasına rağmen, antlaşmanın birinci bölümü Milletler Ligi Antlaşması'ndan oluşuyordu.

İkinci bölümde, Macaristan'ın detaylı yeni sınırları tanımlanmıştı.

Üçüncü bölümde, Macaristan'ın toprak haklarının sona erdiği İtalya, Yugoslavya, Romanya, Çekoslovakya ve Fiume ile ilgili düzenlemeler vardı. Yeni kurulan devletlerde, vatandaşlık ve azınlıkların korunması gibi politik sorunlar düzenlenmişti.

Dördüncü bölüm, Avrupa dışında yaşayan Macarlarla ilgiydi.

Beşinci bölüm, askerî hususları içeriyordu. Macar Ordusunun limit ve kısıtlamaları detaylandırılmıştı. Buna göre, Macar ordusu subaylar dâhil 35.000 kişi olabilecekti.[1049]

[1048] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 36
[1049] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 37

Altıncı bölüm, savaş esirleri ve askerî mezarlıklar, yedinci bölüm ise cezalandırıcı hususları içeriyordu.

Sekiz, dokuz ve onuncu bölümlerde ise onarım, tazminat, ekonomik ve finansal diğer mali konulara ait hususlara ayrılmıştı.

On birinci bölüm, hava taşımacılığı on ikinci bölüm limanlar, su yolları ve demiryollarını düzenlemişti.

On üçüncü bölüm, çalışma hayatı ve iş gücü sorunlarını ve nihayet son bölümde de diğer çeşitli önemli hususlar düzenlenmişti.

4.8.3. Trianon Barış Antlaşması'nın Sınırları[1050]

Antlaşmaya göre belirlenen Macaristan'ın yeni sınırlarını;

- Ulusal doğal sınır-Yapay sınır
- Dilsel-Dilsel olmayan sınır
- Demiryolu ulaştırma hatlarını dikkate alan-almayan sınır kriterleri gibi

faktörler açısından incelendiğinde, km ve oran olarak ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir.[1051]

Birinci hususla ilgili olarak Macaristan sınırlarının sadece ¼'e yakını, çoğunluğu nehirlerin dikkate alınmış olduğu ulusal coğrafik formasyonlara göre düzenlenmiştir. Geri kalan ¾'den fazlası ise, ulaştırma imkânları, politik ve ekonomik bakış açılarına uygun olarak yaratılan yapay sınırlardan oluşturulmuştur.

İkinci hususla ilgili olarak söz konusu sınırlar, Macar etnik grup veya dil bölgeleri dikkate alınarak mı yapıldı sorusunun cevabı ise mevcut sınırların sadece % 40'ı Macarca konuşulan bölgeler göre belirlendiği görülür. Geri kalan % 60'lık bölümün tespitinde ise bu kıstas dikkate alınmamıştır.

Son husus olan demiryolu ulaştırma hatlarının varış yerlerinin dikkate alınıp alınmadığı hususu kapsamında ise bu oran % 43 seviyesindedir.

[1050]Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 67
[1051] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 67

Tablo 12. Bazı Açılardan Sınır Bölümlerinin Karakteristik Özellikleri[1052]

Sınır Bölümü	Toplam Uzunluk (Km)	Doğal Sınır (Km)	Yapay Sınır (Km)	Dilsel Sınır (Km)	Dilsel Olmayan Sınır (Km)	Taşıma Hattı Sınırı (Km)	Taşıma Hattı Dışı Sınır (Km)
Çekoslovakya (1920)	823	298	525	18	805	561	262
Rutenya Hariç Çeoslovakya	608	268	340	18	590	346	262
Rutenya	215	30	185	-	215	215	-
Yugoslavya	631	215	416	450	181	100	531
Romanya	432	-	432	90	342	310	122
Avusturya	356	30	326	356	-	-	356
Toplam	2242	543	1699	914	1328	971	1271

Tablo 13. Bazı Açılardan Sınır Bölümlerinin Karakteristik Özellikleri Yüzdesi[1053]

Sınır Bölümü	Toplam Uzunluk (Km)	Doğal Sınır %	Yapay Sınır %	Dilsel Sınır %	Dilsel Olmayan Sınır %	Taşıma Hattı Sınırı %	Taşıma Hattı Dışı Sınır %
Çekoslovakya (1920)	823	36	64	2	98	68	32
Rutenya Hariç Çeoslovakya	608	43	57	3	97	56	44
Rutenya	215	14	86	-	100	100	-
Yugoslavya	631	34	66	71	29	16	84
Romanya	432	-	100	21	79	70	30
Avusturya	356	8	92	100	-	-	100
Toplam	2242	24	76	41	59	43	57

[1052] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 69
[1053] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 70

Tablo 14. Macar Azınlıkların Ülkelere Göre Bölgesel Dağılımı[1054]

Bölge/Ülke	Toplam Nüfus (Milyon)	Macar Nüfus	Sınır Hattındaki Macar Nüfus	Sınır Hattında Olmayan Macar Nüfus	Homojen Macar Dili Bölgesi	Karışık Macar Dili Bölgesi
Çekoslovakya	3.5	1.1	0.8	0.3	Evet	Nadiren
Romanya	5.3	1.7	0.4	1.3	Hayır	Evet
Yugoslavya	1.5	0.5	0.3	0.2	Önemli Miktarda	Çok Az
Toplam	10.5	3.5	1.5	1.8		

4.8.4. Trianon Barış Antlaşması'nın Sonuçları

4.8.4.1. Macaristan'ın Toprak ve Nüfus Kaybı

Yukarıda kronolojisi ve genel hatları verilen Trianon Antlaşması'nın imzalandığı gün olan, 4 Haziran 1920, Tibor Mayor'un ifadesiyle, "Tarihî Büyük Macaristan'ın çarmıha gerilip parçalandığı gündür. O gün, bin senelik bir varlığa dayanan Macaristan, cebir ve haksızlığın en kaba tezahürü şeklinde, yumruğun empoze ettiği Trianon Antlaşması gereğince ülkesinin üçte ikisini ve ahalisinin beşte üçünü kaybederek parçalanmıştır."[1055]

4 Haziran'da Macaristan'ın düşmanları her istediklerini aldılar. Önce tahrif edilmiş etnik, stratejik ve ekonomik hudutları, sonra da her akıllarına gelenleri. Bütün bunlar Birinci Dünya Savaşı'nı bitirecek olan barışın tesisi sırasında oldu. Barışı tesis edecek teşebbüs, Amerika tarafından ortaya konan "Milletlerin geleceklerini kendilerinin tayin etme hakkı" prensibine dayanacaktı. Fakat bu vaade rağmen, daha sonra ilgililerle hiç temasa girmeden, bin senelik Macar varlığını Avusturya, Çekoslovakya, Romanya ve Sırbistan arasında paylaşıp, parçalamışlardı.[1056]

C. A. Macartney antlaşma ile ilgili olarak, Trianon Antlaşması'nın şartlarından daha çok ağır ve zorlayıcı bir antlaşma ve Macaristan kadar parçalanan ve sakat bırakılan başka bir ülke yoktur der.

Sadece federal bağlarla da olsa 800 sene Macaristan yönetimi altında yaşamış olan Hırvat-Sloven Krallığı'nı ayrı tutsak bile, Macaristan, savaş öncesine göre, topraklarının üçte birini (%32.6), nüfusunun ise beşte ikisini (%41.6) kaybetmiştir.

[1054] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 71
[1055] Tibor MAYOR, "Macaristan ve Trianon Muahadesi", *Türk Kültürü*, Yıl:1970, Sayı:93, s. 621
[1056] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 622

Tarihî Macaristan'ın toprağı ve halkı; Macaristan, Avusturya, Çekoslovakya, Polonya, Romanya, Yugoslavya ve İtalya olmak üzere, yedi devlet arasında dağıtıldı. Bunlar savaş sonrası antlaşmalarla ortaya yeni çıkan ya da zaten var olup da genişleyen devletlerdi. Bu ülkeler arasında Romanya tek başına, Macaristan'ın kendisine ayrılan topraktan bile fazlasını elde etti. Bu parça savaştan sonraki antlaşmalar gereği meydana gelen Almanya veya Bulgaristan'ın kayıplarından bile fazlaydı.[1057]

Batıdaki Alman bölge Avusturya'ya bağlandı, Kuzeydeki Slovakya ve Rutenya ise Çekoslovakya'ya. Burada en kuzey uçta bulunan bir-iki köy de Polonya'ya verildi. Ülkenin doğusu Romanya'ya, güneyi ise Yugoslavya'ya. İtalya ise Fiume'yi yuttu. Merkez ise Macaristan'ın kendisine kaldı. Yani eski büyük Tarihî Macaristan, Macarların ülkesi ya Çekoslovakya gibi yeni oluşturulan ya da Romanya gibi zaten var olup da genişletilerek büyüyen ülkeler arasında paylaştırılarak dağıtıldı.[1058]

Trianon Barış Antlaşması'nın kabulü ve imzalanması ile Macaristan'a, 325.411 km^2 lik Büyük Macaristan'dan sadece 92.963 km^2 lik bir alan kalmakta idi. Bunun yanında geri kalan kısmın 103.93 km^2 si Romanya'ya, 61.633 km^2 si Slovakya'ya, 42.541 km^2 si Yugoslavya'ya, 20.551 km^2 si Hırvat-Sloven Krallığına, 4.020 km^2 si Avusturya'ya dâhil olmuştu. Ayrıca Polonya ve İtalya'ya da küçük toprak parçacıkları bırakılmıştı.[1059]

Nüfus bakımından ise, 1910 sayımlarına göre, 20.886.467 olan Büyük Macaristan'ın nüfusundan, Macaristan'a 7.615.117, Romanya'ya 5.257.467, Çekoslavakya'ya 3.517.568, Yugoslavya'ya 4.131.249 (2.264.954+1.509.291) ve Avusturya'ya 291.618 kişi kalmıştı.[1060]

Bu sakatlık sözde milliyetlere özgürlük adı altında yaratılmıştı. Ancak bu milliyetlere, ülkelerinden kopartılıp yeni yaratılan Çekoslovakya ve Yugoslavya ya da zaten var olan Romanya ile birlikte yaşamak isteyip istemedikleri asla sorulmadı. Ve yine aynı şekilde, binlerce yıllık büyük bir ülkeden kopartılarak sökülüp atılmış çok sayıdaki, Slovak, Romen ve Sırp olmayan nüfusun bu yeni teşkil edilen yerlerde yaşamayı arzu edip etmedikleri de hiç dikkate alınmadı.

Wilson prensibinden dolayı Hırvatistan ile Macaristan'ın sekizde biri Sırplara hibe edildi. Böylelikle 250 seneden beri güney Macaristan'ı yurt edinmiş 1.029.000 Sırp

---

[1057] C.A. MACARTNEY, *Hungary and Her Successors, The Treaty of Trianon and Its Consequences 1919-1937*, Oxford University Press, s. 1
[1058] C.A. MACARTNEY, *a.g.e.*, s. 3
[1059] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s.3
[1060] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s.3

kökenli halka bağımsızlıklarını kazandırdılar. Ancak bu Sırpların hürriyetlerine kavuşturulmaları, 1.727.000 Hırvatı ve çeşitli milliyetlerden 1.366.000 kişiyi Sırpların yönetimi altına sokmakla mümkün olmuştu. Bu veriliş arazi, tarih, ekonomik, etnik esaslara dayanan delillere karşı bulunmakta idi.[1061] Yani, 1.029.000 Sırp özgürleştirilerek, 1.727.000 Hırvat ve 1.366.000 başka milliyetlerden oluşan nüfusla aynı bölgede Sırp yönetimi altında yaşayacaklardı.[1062]

Ayrıca Tuna ile Tisza arasında ve Tuna'nın sol kıyısında Belgrad'ın kuzey ve doğusunda kalan ve Macaristan'ın tahıl ambarı olan Batı Banat ile önemli Macar şehirleri olan Szabadka (Subotika), Újvidék (Novi sad ve Versecz dâhil) Bacska da Macaristan'dan Yugoslavya'ya geçiyordu. Böylece Belgrad bir sınır kendi olmaktan kurtuluyordu.[1063] Bu bölge daha sonra Hırvat-Slavonia, Dalmaçya, Slovenya, Bosna Hersek ve Karadağ ile birleşerek Yugoslavya'yı oluşturacaktı.

Neticede bu barış antlaşmalarından Romanya gibi geleceğin Yugoslavya'sı da kazançlı çıkmıştır. Sırbistan'ın nüfusu 1914'de 4 milyonken, yeni kuruşlan devlette 14 milyon kişi yaşamıştır. Bu devletin topraklarında da kuvvetli azınlıklar bulunuyordu. 467.000 Macar, 505.000 Alman, 439.000 Arnavut, 150.000 Türk, 231.000 Romen en güçlü azınlıkları meydana getiriyorlar.

Daha sonra Yugoslavya'ya en büyük sorunu, ayrı bir kültüre sahip, Katolik ve Latin harflerini kullanan Hırvatlar yaşatacaktı. Ancak Hırvatlar, Radiç'in kurduğu Hırvat Köylü Partisi aracılığıyla, Bağlaşık ve Ortakların dikkatlerini Hırvat milliyetçiliğine çekmeye çalıştılarsa da başarılı olmadılar.[1064]

Diğer taraftan Yugoslavlarla ilgili olarak, güney Macaristan'da Belgrad Ateşkes Antlaşması ile Yugoslavya tarafından işgal edilen Peç, Mohaç, Zigetvar şehirleri ise Macaristan'a geri verildi.[1065]

Antant Devletleri, teorilerini yine milletlerin geleceklerini tayin etme hakkına dayanarak ve tekrar ilgililerle hiç temasa geçmeden, Macaristan'ın üçte birinden fazlasını kapsayan Transilvanya bölgesini Romanya'ya vermişlerdi. Böylelikle 2.800.000 Romanyalı hürriyetlerine kavuşturuluyordu. Fakat buna mukabil 2.465.000 muhtelif milliyetten kimseyi Romanyalıların tahakkümü altına sokuyorlardı. Bütün

---

[1061] Tibor MAYOR, *a.g.m.,* s. 622
[1062] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s.3
[1063] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 90
[1064] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 91
[1065] Dominicus KOSÁRY, *The History of Hungary*, Published and printed in Stockholm 1944 in coorporation with Johannes Lotz, Edited, Written by HUNSOR, s.2

ziraî, tarihî, kültürel, ekonomik ve etnik deliller bu taksime karşı idi. Transilvanya Karpat Havzasının, Romanya'dan Muazzam dağlarla ayrılan, kesilen bir kısmıdır.[1066] Yani 2.800.000 Romen özgürleştirilip Romanya yönetimi altına alınarak bölgede bulunan 2.465.00 Romen olmayan nüfusla birlikte yaşayacaklardı.[1067]

Ganimetin en büyük payını Romanya alıyordu. Tüm Transilvanya ve komşu toprakları ile Temeşvar dâhil Banat'ın bir parçası Romanya'ya veriliyordu.[1068]

Aslında, Romen heyeti müttefiklerin Transilvanya'nın sınırlarının etnik temelde çözümlenmesi ve çizilmesinden korkuyorlardı. Bunun önüne geçmek ve kendi durumlarını güçlendirmek için, İngiltere doğumlu Kraliçeleri Maria'yı Fransa'ya gönderdiler. Romenler savaşta İngiltere, Fransa ve diğer batılı güçlerden daha fazla kayıp verdiklerini ve bundan dolayı da, batılı güçlerin kendilerine vefa borçlarının olduğunu düşünüyor ve iddia ediyorlardı. İstekleri ise Transilvanya'nın bir bütün olarak kendilerine verilmesiydi. Nitekim zaten müttefikler de Romanya'nın görüşüne uygun olarak, Transilvanya'nın nüfusunun çoğunluğunun da Romenlerden oluşması nedeniyle, sınırların etnik temelde oluşturulması fikrine sıcak bakmadı ve Transilvanya tek bir bütün olarak kabul edilerek Romanya'ya verilmesini onayladılar.[1069]

Ancak, Macaristan'ın en büyük parçası olan ve savaş sonunda yeni Macaristan'ın yüz ölçümünden bile fazla olarak Romanya'ya verilen 110 bin kilometre karelik Transilvanya, tarihin hiçbir döneminde Romanya'ya ait olmamıştı.

Ama tüm bunlara rağmen Romenler sınırın 1916'da kendilerine söz verilen 30 km daha doğudan geçirildiği için durumdan memnun değildiler. Ayrıca Romenler, Sırplarla Doğu Banat için çarpıştılar, kısa bir çarpışmadan sonra bölge Romenler'e kaldı. Diğer yandan, Sovyetler'in protestosuna karşın, Beserabya'da Romanya'nın bir parçası olarak kalmayı sürdürdü.[1070]

Trianon Barış Antlaşması ve Wilson Doktrinine göre, yine hiç ilgililere soramadan, Macaristan'ın beşte birinden fazlası yeni kurulmuş Çekoslovakya'ya hediye edilmiştir. 1.702.00 Slovak'ı serbest kılıyorlardı ama bunlarla beraber 1.874.00 çeşitli milliyetten kişiyi de Çekoslovak hâkimiyeti altına alıyorlardı. Bunu da keza, mevcut bütün delillere karşı icra etmişlerdi.[1071] Yani, 1.702.000 Slovak Çek yönetimi altına

[1066] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 622
[1067] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 3
[1068] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.135
[1069] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d., s.3*
[1070] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 90
[1071] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 622

sokularak özgürleştirildi ve bölgelerinde 1.874.000 Slovak olmayan diğer milliyetlerle birlikte yaşamaları öngörüldü.[1072]

Antlaşma ile Macaristan kuzeyde, Macaristan'ın tarihî taç giyme şehri olan Pozsony (Bratislava) dâhil, batı ve yukarı Macar topraklarından büyük bir bölümle birlikte Slovakya'yı ve Alt Karpatlar Rutenyasını Çekoslavakya'ya bırakıyordu. Tuna Nehri Çekoslavakya ile güney sınırını teşkil ediyordu. Bir kale şehri olan ve nüfusu saf Macar olan Komorom şehri Çek ve Macarlar arasında bölünüyordu.

Nüfusları 1919'da üç milyona varan Slovaklar, nüfusları yine 1919'da 6.000.0000 olan Çeklerden birkaç yüzyıldır ayrı yaşıyorlardı. Özerk bir rejime kavuşmak için boşuna çabaladılar. Eylül 1919'da liderleri Papaz Hlinka bir plebisit istediyse de sözünü Bağlaşık ve Ortaklara dinletemedi.[1073]

Herhangi bir toprak talebi olmamasına rağmen Avusturya'ya 2.000 mil kare büyüklüğündeki Burglenland olarak adlandırılan Batı Macaristan verilmekte idi.[1074] Tarihî Macaristan'ın "Burgenland" ismi altında Avusturya'ya ilhak edilen bu kısım, esasında bir bütünlük içinde, tarihi, iktisadi ve etnik bir topluluk teşkil etmemekte idi.

Moson, Sopron ve Vas bölgelerinden oluşan bu kısım, Avusturya'ya verilerek 232.000 Alman serbest bırakıldı ve buna karşılık 126.000 çeşitli ırktan kişi ise Avusturya hâkimiyetine sokuldu.[1075] Yani 232.000 Alman özgürleştirilerek, 126.000 Alman olmayan nüfusla birlikte Avusturya yönetimi altına alınıyordu.[1076] Ancak buradaki Sopron daha sonra yapılan halkoylaması ile Macaristan'da kalmayı tercih etti. Zaten bu da Macaristan'da yapılan tek halkoylaması idi.[1077]

Bunların yanı sıra Kuzeydoğuda Árva ve Szepes ilçeleri kuzeyinde, Polanyalıların çoğunluk olduğu 390 mil karelik iki küçük toprak parçası da Polonya'ya verildi.[1078]

Macaristan'ın tek liman kenti olan Fiume (Rijeka) ise İtalyanlara bırakılmakta idi.[1079] 1918 tarihinden sonra Hırvat-Sloven Krallığı'na ait Rijeka limanı dolayısıyla

---

[1072] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 3
[1073] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 90
[1074] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.135
[1075] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 622
[1076] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 3
[1077] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d., s.1.*
[1078] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.135
[1079] Andrew L. SİMON, *a.g.e.*, s.135

sahip olduğu denize çıkış imkânı da, bu kentin İtalya'ya verilmesi sonucu ortadan kalktı.[1080]

Fiume konusunda Yugoslavya ile İtalya arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden, 4 Haziran 1920 Trianon Antlaşması'nın 53. maddesinde Fiume ve civarındaki topraklar üzerinde Macaristan'ın hak iddia etmekten vazgeçtiği ifadesi yer aldı. Macaristan'ın bu bu bölgeyle ilgili olarak ileride saptanacak olan özel anlaşma hükümlerini şimdiden tanıdığı belirtiliyordu.[1081]

Her şey müttefiklerin yanında savaşı kazandığı kabul edilen Sırp, Romen, Çek ve Slovakların iddia ettikleri ve ateşkes ihlalleri sonucu elde ettikleri yerlerin müttefik güçlerce kendilerine verilmesi şeklinde tezahür etti. Büyük Macaristan içerisinde özerk bir konumda bulunan Hırvatları saymaz isek, on milyondan fazla insan Macaristan'dan koparıldı. Bunların sadece % 47'sinin yeni ülkelerle ırksal bağlılıkları vardı. Diğer geri kalan % 53 oranındaki nüfus ise, bu yeni devletlerin yabancısı idi. Bunların da % 30'dan fazlası da (3.424.000) saf Macardı. [1082]

Bir başka ifadeyle, Tarihî Macaristan topraklarında yaşayan Macar nüfusu yaklaşık 10.000.000 civarında idi. Bunun sadece % 66.5'u olan 6.600.000 kişisi Macaristan'da kaldı. Geriye kalan % 33.5 oranındaki Macar ise, Trianon Antlaşması ile istekleri dışında veya zorla diğer devletlere tabii kılındı. Yani sadece yüzyıllardır Macaristan'ın bir parçasında yaşayan ve ülke ile bütünleşmiş milliyetler değil, 3 milyonun üzerindeki saf Macar halkı da, self-determinasyon hak ve sözü göz ardı edilerek, farklı ırk ve kültürden oluşan yeni ülkelerde bırakılmıştı.[1083]

Antlaşmanın şartları gerçekten adaletsiz ve acımasızdı. Öyle ki, Macaristan dışında bırakılarak bu yeni devletlerde yaşamaya mecbur bırakılan yaklaşık 3.400.000 Macar nüfusun 1.5 milyondan fazlası, başka herhangi bir milliyetle karışmamış olarak ve Macar sınırları ile bitişik halde yaşıyorlardı. Trianon Antlaşması'nın sınır düzenlemesi Macar etnik nüfusu içinde derin ve sürekli yanan bir yara açmıştı.[1084] (Bkz. Harita 17-19, s. 398-399)

Yukarıda 1910 sayımlarına göre Büyük Macaristan'ın nüfusunun 20.886.467 kişi olduğunu söylemiştik. Yine aynı şekilde Hırvatların konumunun farklı olduğundan bahsetmiştik. Bu nüfus Hırvatistan hariç yaklaşık 18.300.000 idi.

[1080] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d., s.1*
[1081] Murat SARICA, *a.g.m.*, s. 90
[1082] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 4
[1083] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 4
[1084] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI, s. 5

Tablo 15. Nüfusun Milliyetlere Göre Dağılımı[1085]

Milliyet	Nüfus	Yüzdesi
Macarlar	9.950.000	% 54
Romenler	2.950.000	% 16
Slovaklar	1.950.000	% 10.4
Sırplar	460.000	% 2.5
Diğer Güney Slavlar	150.000	% 1.1
Diğerleri(Almanlar, Rutenler vb.)	2.840.000	% 16

Trianon Antlaşması ile söz konusu bu nüfusun % 58'i (10.700.000) yeni oluşturulan diğer devletlere transfer olmuştu. Romanya'ya transfer olan bölgedeki nüfusun sadece % 55'i Romendi. Yine Çekoslovakya'ya devredilen nüfusun % 60'ı Slovak ve Yugoslavya'ya devredilen nüfusun ise sadece % 33'ü Sırp idi.[1086] (Bkz. Harita 20, s. 399)

Tablo 16. Trianon Antlaşmasından Sonra Toprak ve Nüfus Dağılımı[1087]

Ülke	Yüzölçümü (km^2)	Yüzölçümü (mil^2)	Nüfus 1910	Macar Nüfusu	Macar Nüfusu Yüzdesi
Büyük Macaristan	325.411	125.642	20.886.487	10.050.575	48.1
Hırvatistan	42.541	16.425	2.621.954	105,948	4.0
Tarihî Macaristan	282.870	109.217	18.264.533	9.944.627	54.4
Trianon Macaristan'ı	92.963	35.893	7.615.117	6.730.996	88.4
Toplam Ayrılan Bölüm	189.907	73.324	10.649.416	3.213.631	30.2
Çekoslavakya	61.633	23.797	3.517.568	1.063.020	30.3
Yugoslavya	20.551	7.935	1.509.295	441.787	30.3
Romanya	103.093	39.804	5.257.467	1.704.851	31.6
Avusturya	4.020	1.552	291.618	26.183	8.9
Polonya	589	227	23.662	230	1.0
İtalya	21	8	49.806	6.493	13.0

[1085] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1086] Zoltán BODOLAİ, *a.g.e.*, 1984, Chapter VI s.4
[1087] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

Tablo 17. Ana Diline Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi[1088]

Ana Dil	Trianon Öncesi Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1920)
Macarca	54.4	88.4	89.5
Almanca	10.4	7.3	6.9
Slovakca	10.7	2.1	1.8
Hırvatça	1.1	0.6	0.5
Sırpça	2.5	0.3	0.2
Romence	16.1	0.4	0.3
Diğer ve Bilinmeyen	4.7	0.9	0.8
Toplam	100.0	100.0	100.0

Tablo 18. Dinlere Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi[1089]

Kiliseler ve Mezhepler	Trianon Öncesi Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1920)
Roman Katolik	49.3	62.8	63.9
Uniate	11.0	2.2	2.2
Ortodoks Hristiyan	12.8	0.8	0.6
Kalvinist	14.3	21.4	21.0
Lutheran	7.1	6.4	6.2
Unitarian	0.4	0.1	0.1
Musevi	5.0	6.2	5.9
Diğer ve Bilinmeyen	0.1	0.1	0.1
Toplam	100.0	100.0	100.0

[1088] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1089] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

Tablo 19. Mesleklere Göre Macar Nüfusunun Dağılım Yüzdesi[1090]

Meslek	Trianon Öncesi Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1910)	Trianon Sonrası Bölge (1920)
Tarım-Ziraat	62.4	55.9	55.7
Endüstri ve Maden	18.2	21.3	20.6
Ticaret ve Finans	3.7	4.6	5.1
Ulaştırma	3.2	4.0	4.4
Günlük İşçi	2.5	2.4	1.2
Yönetim, Savunma, Serbest	4.2	4.8	6.3
Ev Çalışanı	2.2	2.8	2.2
Emekli	Veri Yok	1.9	2.5
Diğer ve Bilinmeyen	3.6	2.2	1.0
Toplam	100.0	100.0	100.0

1910 nüfus sayımlarına göre Macaristan Krallığındaki en geniş etnik grup % 48 oranı ile Macarlardı. Hırvat-Sloven Krallığı hariç tutulduğunda bu oran % 54 seviyesinde idi. Yine aynı sayımlara göre farklı bölgelerdeki Macarların sayısı ise aşağıdaki şekilde idi.

Tablo 20. Bölgelere Göre Macar Azınlıkların Sayı ve Yüzdesi[1091]

Bölge/Ülke	Macar Nüfusu Sayısı	Macar Nüfusu Yüzdesi %
Slovakya	885.000	30
Transilvanya (Romanya)	1.602.000	32
Voyvodina (Sırbistan)	420.000	28
Transkarpatya (Ukrayna)	183.000	3
Hırvatistan	121.000	3.5
Slovenya	20.800	1.6
Burgenland (Avusturya)	26.200	9

Fakat diğer taraftan antlaşma sonucunda diğer milliyetlere ait ciddi sayıda bir nüfus da yeni Macaristan sınırları içinde kalıyordu.

[1090] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*
[1091] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d., s.4*

Tablo 21. Macaristan'da Kalan Azınlık Nüfusu ve Yüzdesi[1092]

Milliyet	Nüfus	Nüfus Yüzdesi %
Alman	551.000	6.9
Slovak	141.882	1.8
Romen	23.760	0.3
Hırvat	36.858	0.5
Sırp	17.131	0.2

4.8.4.2. Macaristan'ın Ekonomik Kayıpları[1093]

Macaristan I. Dünya Savaşı sonrasındaki, Sırp, Romen ve Çekoslavak ordularınca işgali esnasında ve daha sonra da imzalanan Trianon Antlaşması sonucu;

- Topraklarının % 72'si (232.000 km^2)
- Nüfusunun % 64'ü (13.370.0009)
- Ekilebilir Arazisinin % 60'ı
- Çiftlik Hayvanlarının % 70'i
- Yollarının % 74'ü
- Demiryollarının % 62'si
- Su Yollarının % 65'i
- Ormanlarının % 88'i
- Kömür Rezervlerinin % 60'ı
- Demir Madenlerinin % 85'i
- Tuz kaynaklarının % 100'ü
- Bakır Madenlerinin % 100'ü
- Taş Ocaklarının % 95'i
- Makine Endüstrisinin % 82'si
- Demir-Çelik Fabrikaları % 60'ı
- Kimyasal Faaliyetlerin % 64'ü
- Su Kaynaklarının % 95'i
- Yıllık demir üretiminin % 83.1'i

[1092]Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 4

[1093] Apponyi, Justice for Hungary; Illes-Halasz, Hungary before and after the War in Economic-Statistical Maps; *Atlas of Central Europe*, (www.hunmagyar.org)

- Endüstri tesislerinin % 55.7'si
- Finans-Kredi şirketlerinin % 67'si
- Altın ve gümüş madenlerinin % 100'ünü kaybetmiştir.

Bunların yanı sıra, denize tek çıkış kapısı olan Fiume (Rijeka) limanını ve denizcilikle ilgili tüm ticaret ve endüstri bağlantıları ile birlikte deniz filosunu ile 3,5 milyar Macar Altın Kronu tutarındaki devlet mülkiyetini kaybetmiş, 210 milyon altın Frank karşılığı savaş tazminatı ödemeye mecbur edilmiştir.

Büyük çoğunluğunu Macarların oluşturduğu 3000'in üzerinde köy, kasaba ve şehir ile yerine yenisi yapılamayacak çok miktarda tarihî bina, müze, kültürel eser, sanat koleksiyonu, kilise, müze, kütüphane, eğitim ve kültür kuruluşu yok edilmiştir. Kolozsvar (Cluj), Nagyvárad (Oradea), Marosvásárhely (Târgu Mureş), Szatmárnémeti (Satu Mare), Temesvar (Timisoara), Szabadka (Subotica), Arad, Brasso (Brasov), Pozsony(Bratislava), Nagybánya (Baiamare), Kassa (Kosice), Kamarom (Komarno), Újvidék (Novi Sad), Zenta (Senta), Ungvár (Uzhgorod), Munkács (Mukavhevo), Macaristan'ın kaybettiği büyük şehir ve önemli kasabaların bazılarıdır.[1094]

Böylece Tarihî Macar Krallığı olarak adlandırılan toprakların sadece üçte birine sıkıştırılmış bir Macar Devleti ortaya çıkmıştır.[1095]

4.8.4.3. Sonuç

Antlaşma resmî olarak, eski çok uluslu imparatorluk yerine, ulusların self-determinasyon hakkına dayanan ve ulus devlet anlayışına uygun düzenlemeler yapmak amacına yönelmişti.

Macaristan self-determinasyon hakkına hiçbir zaman itiraz etmedi. Fakat ortaya çıkan atlaşma şartlarına şiddetle itiraz etti. Sadece Hırvat-Sloven Saboru'nun aldığı ayrılma kararına karşı gelmedi. Fakat geri kalan diğer kayıpları asla kabullenemedi. Buralarda halkoylaması yapılmasını talep etti. Zira bu bölgelerde yapılacak halkoylamasının sonuçlarının kendi lehine sonuçlanacağına olan inancı tamdı. Buralarda yaşayan halkın tercihlerini değiştirmek için bir sebeplerinin olmayacağını düşünüyorlardı.[1096] Çünkü Macar tarihçiler, 1900 yılında, Macar nüfusunun beşte dördünün doğuştan ya da asimile sonucu Macar olduğunu tahmin ediyorlardı.[1097]

[1094] Apponyi, *a.g.d.*
[1095] Melek ÇOLAK, *1956 Macar İhtilali ve Türkiye*, Nehir Yayınları, Aralık 2009, İstanbul, s. 13
[1096] C.A. MACARTNEY, *a.g.e.*, s. 5
[1097] C.A. MACARTNEY, *a.g.e.*, s. 9

Ancak müttefikler toprakların bölünmesi ve sınırların çizilmesini, milliyetler prensibine ve etnik grupların çoğunluğunun kararlarının dikkate alınarak yapılacağı konusunda iddia etseler de, bu rakamlara bakıldığında ve sınır bölgelerindeki nüfus yapısı dikkate alındığında, sınırların tarafsız milliyetler prensibine uygun olarak yapılmadığı açık olarak görülebilecektir.

Eğer sınırlar etnik çoğunluk prensibine uygun olarak tesis edilseydi Macar nüfusu ile Macar nüfusun yaşadığı topraklar bölünüp parçalanamayacak bu da elbette yeni devletlerin aleyhine olacaktı.

Fakat diğer taraftan, eski Macar Krallığı'nda yaşayan Macar olmayan nüfusun çoğunluğu bakımından, yabancı yönetim altındaki yüzyıllardan sonra, en nihayetinde self-determinasyon hakkı ve bağımsızlıklarını elde ettiler ve kendi milliyetlerinin diğer üyeleriyle birleşme fırsatı buldular. Önceki elli yıl içerisinde Balkan halkları nasıl zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını kazanmışlarsa, şimdi de müttefikler bu kez kuzeyde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla aynı yöntemle görevi tamamlıyorlardı. Ancak bu, milyonlarca Macar'ın anayurtlarından ayrılması ve kendi soydaşlarından kopartılması pahasına icra ediliyordu.

Karpat Havzası içinde bulunan bütün bu yerler, Macarların Karpat Havzasına geldiklerinden beri yani uzun zamandır ve aralıksız olarak Tarihî Büyük Macaristan'ın özel ve doğal mülkleri idi. Trianon ile buralar adeta gasp edildi. Bu gasp edilmiş ülkeler meyanında Antant ülkelerince sadece Sopron'da halkın oyuna başvurulmasına izin verildi. Bu oylama da tamamen Macaristan'ın lehine sonuçlandı.[1098]

Attila'nın veraseti icabı hicret etmiş olan Turanlı Macarlar, bütün göç eden milletleri dostçasına bağırlarına basmışlardı. Bu göçle sonradan gelenler ise, kendilerini kabul etmiş toprakları istiyorlardı. Trianon'da zorbalıkla kabul ettirilmiş Barış Antlaşmasıyla da her istediklerini aldılar[1099]

Zafer kazanan müttefikler Fransa'ya, Orta Avrupa'nın gerçekleri ve durumun tam detaylarını bilmeden, siyah-beyaz bir anlayış ve bakış açısı ile geldiler. Dolayısıyla ortaya böyle bir sonucun çıkışı da kaçınılmaz oldu. Tartışmanın odak noktasını da elbette Macaristan toprakları oluşturuyordu. Macarlar için Karpatlar Havzası onların evi sayılıyordu, öyle kabul ediyorlardı. Batılı güçler ve özellikle de Amerikalılar ise, o

[1098] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 622
[1099] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 623

bölgede yaşayan Macar olmayan uluslar gibi, 1867 tarihinden itibaren, Macarları koloni şeklinde yaşayan Slav ve Romenlere karşı çıkan bir idareci devlet olarak görüyorlardı.

Onlara göre Türklerin 19. yüzyıl sonunda Sırbistan'ı bırakması ile Macarların Transilvanya veya Rutenya'yı bırakmasının arasında bir fark yoktu. Wilson'a göre ise bu durum Macaristan'ın toprak kaybı değil, diğer ulusların kendi topraklarını alması şeklinde algılanıyordu. Macarlara göre ise bu sonuç bir cezalandırma olarak telakki ediliyordu. Böyle görüyorlardı çünkü sınırlar etnik olarak doğru değildi. Macarlar nüfus çoğunluğunu Macarlardan oluşan yerlerin, Macaristan dışarısında bırakıldığı bu sahte sınırı kabul etmediler, kabullenemediler.[1100]

Bu cebri şekilde kabul ettirilmiş olan Barış Antlaşması'nın etnik temeli, bugün yaşayan Macarların ataları tarafından, Karpatlar Havzasında nizam ve intizam içinde yaşayan milletlere boyun eğdirildiği ve Büyük Macaristan'ın, Macarca konuşmayan ahalisinin hürriyetleri ve milliyetlerinin gasp edildiği esasına dayandırılmıştır. Bu anlayış Barış Konferansına iştirak eden Macar delegasyonuna, "Bin sene dahi devam edegelse, haksızlık ve zulüm hakka tahvil edilemez" ibaresiyle tebliğ edildi.[1101]

Bu görüş Harold-Nocolson tipi tarihî bilgisizliğe uyduğu gibi, aynı zamanda hakiki tarihçilerin gülüp dinledikleri, Romen ve Slav faraziye ve efsanelerine de uymaktadır. Trianon diktası lehinde uğraşan Beneš yapay bir propaganda teşkilatı kurdu. Bu teşkilat, yalnız uydurma haritalar oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda tarihî efsaneler de yarattılar. Beneš ve tayfası Çeklerin, Slovenlerin, Slovakların, Sırpların ve Hırvatların aynı kavimden olduğunu ispat ettiler. Aynı zamanda Romanyalıların kadim bir kültür milleti olan Romalılardan geldiklerini de ispat eylediler. Bu uzmanlar, kuzey Macaritan'da akan Rogyv deresini doğal hudut olarak kabul edilmesi gereği icabı, gemilerin seyredebileceği bir büyük ırmağa tahvil ettiler. Sırplar da aynı şeyi Horgos köyü civarında akan derecikle yaptılar.[1102]

Macarlar ve hatta Macar olmayan bazı tarihçiler, anlaşmanın temel motifinin basitçe, Orta Avrupa'daki büyük gücün parçalanması girişimi olarak adlandırılması gerektiğini iddia ederler. Batılı güçlerin ana önceliği, Almanya'nın yeniden dirilmesini, güçlenmesini önlemekti. Bundan dolayı Almanya'nın bölgedeki müttefikleri olan Avusturya ve Macaristan'dan, her ikisinden de daha büyük olacak ülkeler ortaya

[1100] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 623
[1100] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 5
[1101] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 623
[1101] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 5
[1102] Tibor MAYOR, *a.g.m.*, s. 623

çıkarmaya karar verdiler. Nitekim bu düşünceye uygun olarak da, Habsburg'un Macar Krallığıyla mukayese edildiğinde, Trianon sonrası Macaristan'ın nüfusu yüzde 60 daha azdı ve bölgedeki rolü ve etkisi de büyük oranda zayıflamıştı.[1103]

Batılı güçler yeni kurulan Avusturya ve Macaristan devletlerinin dışında kalan ve orada yaşamaya devam eden çok sayıda Macar/Alman'ın elbette farkındaydılar. Ama bu problemin zamanla kendiliğinden çözüleceğini düşündüler. Çünkü yeni oluşturulan devletlerde kalmış olan Macarların mutlu olamayacağını ve en sonunda da ana devletleri olan Macaristan'a döneceklerini düşündüler. Ama böyle olmadı.[1104]

Karpat Havzasında bulunan Macar olmayanların düşüncesinin aksine Macarlar, yeni kurulan Macaristan'ın sınırları dışında bırakılan bu toprakları, koloni toprakları olarak değil, bilhassa Macaristan'ın kendisi kabul ediyorlardı. Macar kamuoyu; Amerikalılar, İngilizler ve Fransızların, Karpat Havzasının en azından yarısının Slav ve Romenlere ait olduğu konusunda ikna olduklarını görüyorlardı. Ve yine gördüler ki batılı güçler ikiyüzlü davranıyorlar ve adalet duygusuna da sahip değildiler.

İşte bu günlerde yaşanılan çaresizlik, ümitsizlik ve içine düşülen boşluğa "Trianon Travması" denildi. Bu antlaşmanın yarattığı algı ve düşünce savaş sonrası dönemde Macar politikacılarının baskın teması oldu.

Antlaşma sonrası ülkedeki tüm bayraklar yarıya indirilmiş vaziyette tutuldu. 1938 yılında Münih Konferansı ile Güney Slovakya'nın tekrar Macaristan'a verilmesi ile bayrak seviyesi üçte bire yükseltildi. Yine 1930'larda tüm okul çocukları her gün antlaşmanın iptali için dua etmeyi müteakip okula başlıyorlardı.[1105]

Antlaşma ile Macaristan ayrıca çok ağır savaş tazminatı yüklenmiştir. Büyük toprak ve nüfus kaybına uğrayan, bunun ötesinde her zaman çekindiği Slav unsurların oluşturduğu devletlerle çevrili hale gelen Macaristan'ın kaybı, toprak ve nüfus kaybının çok ötesinde sonuçlar doğurmuştur. Macar madencilik ve sanayisi de büyük ölçüde zayıflamıştır. Macaristan'ın asıl sanayi bölgesi olan ormanları, madenleriyle, buğday ambarı olan en verimli yerleri, komşu devletlerin eline geçtiğinden yaşam son derece güçleşmiştir. Macaristan, barışı izleyen devrede ağır ekonomik sorunlarla karşılaşmış, maliyesini düzeltebilmek için çetin sınavlar geçirmiştir. Trianon Antlaşması, savaş meydanındaki yenilginin ve bunu izleyen genel dağılmanın insafsız sonucu olmuş, barışın getirdiği kabullenilmesi güç koşulların yarattığı karamsar zemin tekrar su

[1103] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 5
[1104] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 5
[1105] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 6

yüzüne çıkmıştır. Antlaşma herkesi kızdırarak yaygın bir üzüntüye yol açmış, Macarlar zorla dikte ettirilen bu durumu asla kabul etmemişlerdir. "Hayır, hayır, asla (Nem, nem, soha) sloganı, Macaristan'ın bu antlaşmayı asla kabul etmediğini gösteren bir çığlık olmuştur. Bundan sonra Trianon Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi ve düzeltilmesi Macar halkının ülküsü, Trianonla kurulan Orta Avrupa'nın bu yapısının değişmesi istemleri, Macarların iki dünya savaşı arasındaki başlıca özlemleri olacaktır. Bu durum dış politikada Macar Krallığını revizyonizme doğru iten unsurların başında gelmektedir. Bu yüzden Macaristan iki savaş arası devrenin en hareketli revizyonist devletlerinden biri olacaktır.[1106]

Yani kısacası bir şekilde yaşamına devam eden 1000 yıllık Macaristan, bölgenin bir daha artık eskisi kadar huzur içinde olamayacak ve çok da uzun ömürlü yaşayamayacak şekilde küçük ülkelere ve küçük parçalara bölündü, ayrıldı. Nitekim Trianon tarafından yaratılan Yugoslavya, çok kanlı bir şekilde gözden kayboldu. Çekoslovakya'da yine benzer şekilde bölündü. Romanya ise keza, Transilvanya'da asla tam işleyecek bir demokrasinin tesisi ve eşitlik ilkesi çerçevesinde tüm vatandaşlara aynı koşulları sağlamada başarılı olamadı. Bütün bunlar açıkça gösteriyor ki Macaristan'ın dağıtılması planlandığı ve ifade edildiği gibi büyük bir başarı değil, aksine büyük bir hataydı.[1107]

Savaş sonrasında bünyesinden çıkan yeni devletlere topraklarının üçte ikisini ve nüfusunun da 4.5 milyonunu kaptıran Macaristan ile kıyaslandığında, Almanya ve Avusturya daha az şekilde cezalandırıldılar. Macaristan toprağının yüzde 72'sini yitirdi. Antant'a göre baş suçlu olan Almanya ise toprağının ancak yüzde 10'unu yitirdi. Macaristan nüfusunun yüzde 64'ünü yitirdi, Almanya ise yüzde 10'dan azını. Macaristan öz Macarların yüzde 32'sini yitirdi, Almanya ise ancak yüzde 8'ini.[1108]

Macaristan'ın aleyhine olarak kurulan ve genişleyen devletlerde, antlaşmalarda çok açık bir şekilde, Macar azınlıkların temel insan hakları ve diğer haklarını tanımladığı ve dillerini koruma, okullarda ve resmi dairelerde ve yönetimde kullanmalarını, kendi dilleri ile basın yayın kuruluşları oluşturma, gazete çıkarma haklarını koruduğu halde, bunların kullanılmasına ve uygulanmasına asla izin verilmedi.

Yeni kurulan Yugoslavya, Çekoslovakya ve Büyük Romanya kendilerini ulusal devlet olarak tanımladılar ve sadece kendi millî hedefleri ile ilgili oldular. Örneğin 1913

[1106] Melek ÇOLAK, *a.g.e.*, s. 14
[1107] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 3
[1108] Paloczy HORVAT, *a.g.e.*, s. 126

yılına kadar Transilvanya'da Macaristan yönetimi altında bulunan 5032 halk okulundan 2462'si Macar, 2230'u Romen, 282'si Alman ve 58'i de diğer uluslara aitken, 1931 yılında ise Romanya'daki okulların sayısı Macarlar aleyhine azaltıldı. 4292 okuldan sadece 1248'i Macarlar içindi.[1109]

1918-1924 yılları arasında komşu ülkelerden 400.000'in üzerinde Macar göçmen yeni sınırlar içindeki Macaristan'a geldi. Onlarla ilgilenmek zaten bozulmuş olan Macaristan bütçesini daha da kötüleştirdi. Kendi anayurtlarında kalan üç milyona yakın Macar sınırların değişmesinden sonra yeni kurulan devletlerde azınlık sıfatı ile artık yabancı vatandaş olmuşlardı. Savaş arası dönemde bu insanlara Macar hükümetince finansal ve politik destek sağlanmaya çalışıldı.

Macaristan'daki atmosfer üzgün, kızgındı ve antlaşmayı imzalayanlara karşı nefret duyguları hâkimdi. Savaş arası dönem hükümetleri özellikle sınır sorunu başta olmak üzere antlaşmanın revizyonu üzerinde büyük gayretler gösterdiler. Revizyon günlük yaşamın her anının, halk dilinin, gazete başlıklarını ve okullardaki sınıfların parolası haline gelmişti. Bu kaybedilen yerlerden "İşgal edilmiş topraklar" şeklinde bahsediliyordu.

Trianon Antlaşması'nın uzun dönemdeki etkisi, Versailles düzeninin bozulmasını isteyen diğer ülkelerle işbirliği yapmalarına ve onlarla müttefik olma gayretleri şeklinde tezahür edecekti. Bu aynı amaç Macarları, 1930'ların sonunda, Eksen Güçlere yanaştırdı. Bu politika onlara 1938-1941 yılları arasında kaybettikleri topraklarının yarısını geri kazandırdı ve Macaristan 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı'na girmek zorunda kaldı.[1110] (Bkz. Harita 21, s. 400)

Sonuç olarak 1919-1920 antlaşmaları Orta Avrupa haritasında çok önemli değişikliklere neden oldu. Genel amaç Avusturya-Macaristan Monarşisi içinde yaşayan milletlerin bağımsız devletler haline dönüştürülmesi idi Çek, Slovak, Polonyalılar ve Yugoslav milliyetleri kendi bağımsız devletlerini kurdular, İtalyan ve Romenler ise kendi bağımsız devletleri ile birleştirildiler. Macaristan ise daha önce ifade edildiği üğzere Karpatlar Havzasının ortasına sıkıştırılmış olarak bırakıldı. (Bkz. Harita 22-23, s. 400-401)

Bu barış antlaşmaları sonunda Doğu Avrupa'da kazançlı çıkan devletler, Çekoslavakya, Polonya, Yugoslavya ve Romanya'dır. Bu yüzden adı geçen devletler,

[1109] Dominicus KOSÁRY, *a.g.d.,* s. 3
[1110] Miklós ZEİDLER, *a.g.a.*

iki savaş arası dönemde antirevizyonist yani statükocu bir politika izlemişler ve Macaristan, Bulgaristan ve İtalya gibi bölgenin revizyonist, yani antistatükocu devletlerine karşı politik ve askerî düzenlemelere girişmişlerdir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, birçok açıdan barış konferansı ilan edildiği gibi barışçıl amaçlar ve her milletin self-determinasyon ilkesinin aksine güç, ekonomi ve askerî çıkarlar göz önüne alınarak düzenlemeler yapıldı. Bunun sonucu olarak da önemli miktarda Alman ve Macar etnik gruplar diğer farklı dilleri konuşan ve bağımsız hale getirilen etnik otoritelerin altında kaldı. Savaştan önceki yaklaşık 60 milyon eski milliyetler yerine, savaştan sonra yaklaşık 20 milyon yeni azınlık yaratılmış oldu.[1111]

[1111] Zoltán PALOTAS, *a.g.e.*, s. 35

SONUÇ

Köklü bir geçmişe ve medeniyete sahip olan Macarlar, yurt tutuş evresine kadar geçen süreçte çeşitli kavimlerin ve milletlerin etkisi altında kalmışlardır. Göçebe bir millet olmalarının da etkisiyle pek çok yer değiştirmişler, en son Karpatlar Havzası'na gelerek burayı yurt edinmişlerdir.

Türklerle uzun süre Orta Asya'da, Karadeniz'in kuzeyinde kardeşçe yaşayan bu milletin kader çizgisi Karpatlar Havzası'nda değişmiştir diyebiliriz. Nitekim burada yurt tutarak çoğalan Macarlar Hristiyanlığı benimsemiş, Avrupai bir devlet görünümüne bürünmüştür. Bundan sonra yaşanan olaylar Türklerle Macarları burun buruna getirmiştir. Rumeli'ye geçen Türkler Batı istikametinde fütuhata kalkışınca karşılarında Macarları bulmuşlardır. Artık mücadelelerin boyutu Müslüman Türklerin Hristiyan topraklarına girmesinin önlenmesi şekline dönüşünce, Haçlı Seferleri'nin zemini hazırlanmıştır.

Yurt tutuş evresinden sonra Aziz István dönemiyle birlikte bir krallık hüviyetine bürünen Macaristan, ne olursa olsun bu gücünü koruma eğilimine girmiştir. Nitekim yurt edindikleri topraklar kolay kazanılmamıştı ve kolay kolay da kaybetmeye niyetleri yoktu. Ayrıca Hristiyan Avrupa'nın gözüne girmeleri ve kendilerini siyasi bir otorite olarak kabul ettirmeleri de Türklere karşı kazanacakları zaferlere bağlıydı. Fakat yaşanan gelişmeler tam tersine neden oldu. Çünkü Türkler en parlak dönmelerinden birini yaşıyordu. Niğbolu, Kosova, Varna Savaşlarıyla bir hayli yıpranmışlar, Türklerin yenilemeyeceği imajı gittikçe zihinlere kazınmıştı. Fakat son bir hamle vurmak isteyen Macarların Mohaç'taki denemeleri de boşa çıkmıştır. Hatta Mohaç Meydan Muharebesi, Macar tarihinin akışına çomak sokmuştur. Uzun süre bağımsız, müstakil ve yabancı etkilerden uzak bir devletin özlemiyle yaşamak mecburiyetinde kalmışlardır. Bundan sonra Macar toprakları kademe kademe Türk hâkimiyeti altına girmiştir. Artık Macaristan, Türklerle Habsburglar arasındaki mücadelelere tanık olmuş ve kendilerini uzun süre toplayamamışlardır. Bu mücadelelerden sonra Kanuni döneminde Macar toprakları; Osmanlı İmparatorluğu'na ait olan yerler, Erdel Prensliği'ne bağlanan yerler ve Avusturya'nın elinde kalan Kuzey Macaristan olmak üzere üç parçaya ayrılmıştır.

Çalışmamızda da belirttiğimiz üzere Haçlı Seferleri sırasında Osmanlı akınlarına karşı tampon bölge olarak kullanılan Macar toprakları, daha sonraki süreçte kendi

dindaşı olan Habsburglar tarafından ele geçirilmiştir. Yani menfaatler söz konusu olduğunda ülkeler için din birliğinin çok fazla şey ifade etmediği sonucunu çıkarabiliriz.

Bu dönemden sonra Macaristan'ın etnik yapısı da değişmiş ve çeşitlenmiştir. Şöyle ki önceleri tamamen Macar olan Güney Macaristan'ın eski ahalisi kaybolmuştur. XVI. asırdan itibaren buraya küçük gruplar halinde Sırplar gelmeye başlamıştır ve bir sürü Sırp kasabası doğmuştur. Zaten bu dönemde Hırvat iskân yerleri de batı hududunu boydan boya kaplıyordu. Kuzeydoğuda da Macar ve Alman köylerini, dağlık bölgelerden gelen Rutenler işgal etmişlerdi. Savaşlardan sonra metruk kalan Macar kulübelerine de Erdel'in dağlık bölgelerinden inen Rumenler yerleşmişlerdir. Bu durum çalışmamızda da incelediğimiz üzere sonraki süreçte Macaristan'ın başına bela olmuştur. Nitekim azınlık sorunları, self-determinasyon gibi konular I. Dünya Savaşı akabinde Macaristan'ı çok uğraştırmıştır.

Macaristan coğrafyasındaki dengeler, döneme damgasını vuran Kral Ferdinand'ın ve ardından Osmanlı Devleti'nin kudretli padişahı Kanuni'nin Zigetvar Seferi sırasında vefatı ile değişmiştir. Bundan sonra Osmanlı devleti Duraklama Dönemi'ne girdiği için Macar topraklarından yavaş yavaş çekilmeye başlamış, ondan kalan otorite boşluğunu Avusturya doldurmuştur ve Macaristan'da Habsburgların hâkimiyeti başlamıştır. Fakat Avusturya ülke üzerinde baskıcı bir mutlakiyet düzeni tesis etmeye çalışmıştır. Nitekim bu dönemde Viyana Hükümeti'nin amacı, Macaristan'ı bir hammadde yatağı haline getirmekti. Bu durum büyük bir tepki yaratmış ve Macarların Avusturya aleyhine silahlanmasına neden olmuştur. Böylece Macaristan millî hareketini savunan "kuruc" adındaki mücahitlerle, Avusturya'ya sadık "labanc" grubunun mücadelesine sahne olmuştur. Dolayısıyla bağımsız bir Macar Krallığı kurmak için Habsburg karşıtı, Katolik aleyhtarı ve soylulara karşı olan bir Macar ulusçu hareketi ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi kurucların başı olan İmre Thököly'nin yürüttüğü bağımsızlık mücadelesidir. Fakat bu mücadele Osmanlı'nın desteklemesine rağmen Habsburglar tarafından bastırılmıştır. Bu durumda Osmanlı'nın coğrafyadaki imajını ve otoritesini sarsmıştır. Bağımısızlık fikrini her daim canlı olarak tutan Macarlar, bundan sonra her fırsatta ayaklanmış, tam bağımsızlık için çabalamışlardır.

İmre Thököly'nin ardından Macarların bağımsızlığı için mücadele eden isimlerden birisi de Ferenc Rakoczy'dir. Fakat bu girişim de başarısızlıkla neticelenmiştir. Bundan sonra Macarlar uzunca süren bir suskunluk dönemine girmiş ve varlıklarını Habsburg İmparatorluğu'na bağlı olarak devam ettirmişlerdir. Bu dönemde

Macaristan'ın ülke ve millet olarak gelişimi Habsburglar tarafından önemsenmemiş ve her alanda oldukça geri kalmışlardır. Ayrıca Macaristan'a birçok Alman yerleştirilmiştir. Orduda yüksek görevlere Almanlar, Hırvatlar ve Slavlar doldurulup, Macarlar az sayıda bulundurulmuştur. Ordunun komuta dili de Almanca yapılmıştır. Mária Terézia ve II. Joseph dönemlerinde pek çok reform yapılmasına rağmen Macarlar adeta görmezden gelinmiştir.

Aynı yıllarda Avrupa'da Fransız İhtilali'nin etkisiyle bambaşka bir hava esmiştir. Çünkü Devrim; eşitliği, özgürlüğü, kardeşliği, demokrasiyi ve ulusçuluğu savunuyordu. Bu açıdan çok uluslu devletler için bir problem arzediyordu. Bu nedenle İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya 1814'te anlaşarak Napolyon'a karşı birlikte hareket etme kararı aldılar. Neticede Napolyon tahttan çekildi ve 1815 Viyana Kongresi ile Avrupalı Devletler bozulan düzenin tekrar kurulması kararı aldılar. Kongrenin başını da Avusturya Başbakanı Metternich çekmiştir. Metternich ulusçuluk düşüncelerinin kuvvetlenmesinin Habsburg Devleti'nin sonu olacağını çok iyi biliyordu. Fakat tehlike sadece bununla bitmiyordu. Avusturya ve Balkanlardaki emellerini gerçekleştirmek amacıyla Rusya da burada yaşayan ulusları Panslavizm adı altında kışkırtıyordu.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Macarlar her yönden geri durumdaydı. Bu durumdan rahatsızlık duyan Kont István Sezenyi ve Lajos Kossuth gibi isimler memleketin durumuyla ilgili kamuoyu yaratarak bu gidişata bir dur demek üzere harekete geçtiler. Yapılan çalışmalar meyvelerini verdi ve Kossuth idaresindeki Macarlar, 1848 yılında üçüncü defa özgürlükleri için Habsburglara karşı mücadeleye başlamışlardır. 1848 İhtilali ile ayaklanan Macarlar, önce Avusturya'ya bağlı olarak ayrı bir hükümet kurmuşlar, sonra da bağımsız Macar Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Fakat Avusturya'nın Rusya'dan yardım istemesi üzerine Macarlar'ın başarısı çok kısa sürmüştür.

Bu arada Avrupa'da Liberal ve Sosyalist akımlar güçlenmeye başlamış, Almanya ve İtalya birliklerini sağlamıştı. Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle demokratik ve ulusal bağımsızlık hareketleri önlenemez bir sürece girmişti. Bu durum Macaristan'ın işine yaramıştır. Nitekim Avusturya, dış politika bu kadar çalkantılıyken, içeride Macar problemiyle uğraşmak ve sırtından vurulmak istemiyordu. 1867 yılında Macarlar ile anlaşan Avusturya ikili yönetime geçmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatoru kral Franz Joseph yapılan düzenlemeyi istemeyerek kabul etmiştir. Asıl niyeti tam bağımsızlık olan Macaristan ise ikili yönetimi bağımsızlık yolunda bir

basamak olarak görmüştür. Fakat Macarlar kendi bağımsızlıkları için bu kadar mücadele vermelerine rağmen, ikili monarşi döneminde kendi bünyesindeki ulusları baskı altında tutmuş, sindirmeye çalışmıştır. Düalist sistemden dolayı zaten huzursuzluk duyan azınlıklarda gerilim tırmanmıştır. Bu huzursuzluk, imparatorluğun yıkılması ile sonuçlanacak süreci de başlatması açısından önemlidir. İkili Monarşi içerisinde bunlar yaşanırken, Avrupa'da da bloklaşmalar oluşmaya başlamıştır. Avrupa'da bloklaşmaların oluşmasının temel nedeni, Napolyon'dan rahatsız olan Avrupalı devletlerin tutarsız ve çelişkili olan görünüşte barış arayışları, arkasından İtalya ve Almanya'nın birliklerini sağlamaları ve özellikle de güçlü bir Almanya'nın ortaya çıkması ve Avrupa'nın diğer büyük devletleri ile güç mücadelesine başlamasıdır. Oluşan bloklaşmalar 1870-1914 yılları arasındaki dönemde çıkan her yerel bunalımı genel bir çatışmaya dönüştürmek tehlikesini yaratmıştır. Nitekim Avusturya'nın Bosna Hersek'i işgal ve ilhakı I. Dünya Savaşının fitilini ateşlemesi bakımından mühimdir.

I. Dünya Savaşı'na giden süreçte Avrupa, iki kutba ayrılmıştı. Bir tarafta Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya'nın oluşturduğu İttifak bloğu; diğer tarafta ise İngiltere, İtalya ve Fransa'dan oluşan İtilaf bloğu vardı. Bu savaşın başlamasında Avusturya ile Sırbistan arasındaki çekişme önemi bir rol oynar. Çünkü o dönemde Sırbistan, milliyetçi akımlarında etkisiyle Balkanlar'daki, özellikle Bosna Hersek ve Makedonya bölgelerindeki bütün Sırpları kendi sınırları içinde toplama politikasına yönelmiştir. Avusturya-Macaristan ise, Bosna Hersek'i topraklarına katarak, Sırp milliyetçiliğine bir ders vermeyi düşünmüştür. Bosna Hersek'in Avusturya'nın eline geçmesinden fena halde canı sıkılan Sırbistan, hemen savaş hazırlıklarına başlamıştır. Diğer taraftan Bosna Hersek'in ilhakı Avusturya-Macaristan'da çok iyi karşılanmadı. Çünkü ilhakla beraber iki milyon Slav nüfus da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na katılıyordu. Ülke içindeki huzursuzluk ve Slav nüfusun huzursuzluğu, Katolik Hırvatistan şemsiyesi altında üçlü bir yönetim ile çözülmek istendi. Fakat milliyetçilik düşüncesi tam hızıyla yayıldığı için artık herkes müstakil devletini kurma niyetindeydi. Bu nedenle bu tür girişimler sonuçsuz kalmıştır. Bu girişim Avusturya-Macaristan gibi çok uluslu bir imparatorluğun ayakta kalabilmek adına verdiği son çırpınışlardır. Öyle ki I. Dünya Savaşı ile tüm milletler niyetlerini açıkça belli etmişler ve Paris Barış Konferansı ile de teker teker bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bilindiği üzere I. Dünya Savaşı'na Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırplı tarafından öldürülmesi neden olmuştur. Ya da birbirleri üzerinde çıkarları olan devletlerin savaş bahanesi de

diyebiliriz. Esasında savaşın bloklaşma, silahlanma, çıkar çatışmaları gibi başka nedenleri de vardı. İttifak Devletleri'nin yenilgisi ile sonuçlanan I. Dünya Savaşı sonunda çeşitli anlaşmalar imzalandı. Almanya ile Versailles, Avusturya ile St. Germain, Bulgaristan ile Neully, Macaristan ile Trianon ve Osmanlı ile de Sevr Barış Antlaşmaları imzalandı.

Bilindiği üzere 29 Eylül 1918 tarihinde artık tükenmiş haldeki Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye Wilson Prensipleri temelinde ateşkes görüşmelerine başlamak istedikleri doğrultusundaki arzularını açıklamışlardı. Fakat ne gariptir ki ikili monarşinin içerisindeki azınlıklar da Wilson prensiplerini gerekçe göstererek ulusal devletlerini kurma isteklerini dile getirmişlerdir. Çek, Sırp-Hırvat ve Romen göçmenlerden oluşan ulusal komiteler dış ülkeler tarafından desteklenmiş ve giderek kuvvetlenmiştir. Bu nedenledir ki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun devleti kurtarmak adına ortaya atmış olduğu üçlü devlet sistemi azınlıkların ilgisini çekmemiştir. Nitekim 29 Ekim 1918 tarihinde Hırvatlar, Macar Krallığı'ndan ayrılarak geçici Sloven-Hırvat-Sırp Devleti'ne katıldıklarını açıklamışlardır. 30 Ekim 1918 tarihinde de Slovak Millî Konseyi aynı şekilde imparatorluktan ayrılıp kurulmaya çalışılan Çekoslavakya'ya katılmayı oylamışlardır. Durum bu şekilde olunca Paris Barış Konferansı süresince Macaristan, Tarihî Macaristan topraklarını koruma çabasına düşmüştür.

Özellikle I. Macar Cumhuriyeti kurulduğunda bu husus üzerinde durulmuştur. Galip devletlere, Macaristan'ın demokratik bir devlet olduğunu ve Avusturya-Macaristan'dan daha iyi şartlardaki barış koşullarını hak ettiğini anlatmaya çalışmıştır. Öyle ki bu dönmede Károly kendisinin Woodrow Wilson'un 14 ilkesinin takipçisi olduğunu ilan etmiştir. Dolayısıyla galip devletlerin sempati ve desteğinin kazanılacağı ümit edilmiştir. İşte Macaristan'ın parçalanmasının ve toprak kaybının nedenlerinden biri de bu dönemde galip devletlere yaranmak adına pasif bir tutum sergilenmiş olmasıdır. Bununla da yetinilmemiş tüm Macar askerlerine silahlarının bırakılması emri verilmiştir. Fakat tüm bu çabalar neticesiz kalmıştır. İngilizler ve Amerikalılar Macarlara karşı soğuk bir tutum sergilerken, Fransızlar düşmanca bir tavır takınmışlardır. Romanya'yı kendi müttefikleri olarak gördükleri için hiçbir yardımı esirgememişlerdir. Romanya da önü alınamaz şekilde saldırgan bir politika içine girmiştir.

Yine bu dönemde Macaristan'ın uluslararası arenada haklarının savunulmadığının en bariz kanıtı Fransa destekli Romanya ile imzalanan Belgrat Antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Romanya'daki birliklerin, Tarihî Macaristan'ın kalbi diyebileceğimiz Transilvanya'nın güney ve doğu bölümlerinin işgaline izin verilmiştir. Károly Hükümetinin iyimser politikasının ve üstüne Macar askerî birliklerinin dağıtılmasının sonucu Tarihî Macaristan emellerinin hızla küçülmesi olmuştur. Müttefik devletlerin de desteği ile bir taraftan Çekler, diğer taraftan Romenler Macaristan topraklarında ilerlemişlerdir. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Çekoslavakya ve Romanya sadece kendi yaşadıkları yerleri değil, Tarihî Macaristan'ın diğer bölümlerinden de toprak istemişlerdir. Macaristan ise dış politikada yalnız kalmıştır. Hiçbir devletin desteğini alamadığı için de uluslararası arenada kendini savunabilmesi ve hakkını arayabilmesi zorlaşmıştır.

Verilen yanlış politik kararlar, yabancı kuvvetler karşısında sağlam bir duruş sergilenememesi Károly hükümetinin sonunu getirmiştir. Belá Kun önderliğinde Macar Sovyet Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi, Paris Barış Konferansı üzerinde büyük etki yaratmıştır. Nitekim artık Avrupa'da müdahale edilmesi gereken bir Bolşevizm tehlikesi vardı ve kısa bir sürede Orta ve Batı Avrupa'ya da sıçrayabilirdi. Dış politikada zaten yalnızlığa itilen Macaristan, Sovyet yönetim ile daha da yalnız kalmıştır. Ayrıca Romanya'nın eline Macaristan topraklarını işgal için haklı bir gerekçe verilmiştir. Nitekim Romanya bundan sonraki işgal gerekçelerini Bolşevizm ile mücadeleye dayandırdı. Romanya karşısında Macaristan ise kendisini yakın hissettiği Sovyet Rusya'ya askerî işbirliği teklifinde bulunmuştur. Fakat Sovyet Rusya aynı yakınlıkla karşılık vermeyerek bunun Macaristan'ın iç işleri ile ilgili olduğunu söyleyerek reddetmiştir. En sonunda işgal kuvvetlerinin ilerleyişine göz yumulduğu için ve herhangi bir yardımdan mahrum bırakıldığı için Macar Kızıl ordusu taarruza kalktı. Bu, Doğu Avrupa'da büyük bir savaşa neden olabilirdi. Paris'te toplanan ve Macaristan'daki problemi hiç ciddiye almayan Konsey üyeleri nihayet 12 Haziran'da Macarsitan'a, Çekoslavakya'ya ve Romanya'ya telgraflar çekerek, aralarındaki sınırları bildirdi ve her birinin kendi bölgesine çekilmesini emretti. Macarlar emirlere uyarak ordularını geri çekerken, Romenler verilen emre uymadılar ve işgali sürdürdüler. Yugoslavlar ile Çekoslovaklar da bu fırsattan yararlanarak kendi sınırlarından Macaristan topraklarına ilerlediler. Macar yönetimi, tarihten ders almamış

bir kez daha iyi niyetinin ve tedbirsizliğinin kurbanı olmuştur. Bu durum da Belá Kun yönetiminin sonunu getirmiştir.

4 Ağustos ile Kasım 1919 arasında Macaristan, çalkantılı ve istikrarın bir türlü sağlanamadığı bir döneme girmiştir. Hâlbuki bu dönemdeki tüm çabalar standart, sivil ve her kesimi içinde barındıran sosyal demokrat bir hükümetin oluşturulmasıydı. Fakat kişisel çıkarların ve gücün, ülke menfaatlerinin üzerinde tutulması, tam anlamıyla birlik ve beraberlik tesis edecek bir liderin ortaya çıkmamış olması ülkeyi kargaşa ve kaosa sürüklemiştir.

Savaşın kaybedilişinin ardından bir yıl içinde Macaristan'ın durumu dramatik bir şekilde değişmiştir. Monarşiden Cumhuriyete, ardından Bolşevizme, ülkenin işgaline zemin hazırlayan tanınmayan hükümetlere ve en sonunda da ülke topraklarının üçte ikisinin kaybına kadar büyük bir değişim yaşanmıştır.

Ülkedeki bu istikrarsız duruma son vermek ve tüm tarafların katılımıyla gerçekleşecek kalıcı bir hükümetin tesisi için Konsey İngiliz Dış İşleri Savaş Departmanı Başkanı olan George Clerk'i görevlendirmiştir. Tüm partilerle yapılan uzun ve sıkıcı görüşmeler sonucunda, Amiral Horty'nin de desteği ile 24 Kasım 1919 tarihinde Károly Huszár başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. En sonunda Macaristan'ın uluslararası ortamda tanınan meşru bir hükümeti olmuştu. Paris'te devam eden barış görüşmelerinde de artık muhattap olarak alınabileceklerdi. Konsey, Macaristan'ı temsil edecek heyeti Paris'e davet etti. Büyük bir ümitle Paris'e giden heyet acı gerçeklerle yüzleşmiştir. Diğer devletlerle barış şartları oluşturulurken uzun uzun müzakere edilmişti. Özellikle de Almanya ile yapılan görüşmeler Konsey'in çok vaktini almıştı. Macaristan meselesi tamamen sona itilmişti. Bu nedenle sıra Macaristan ile yapılacak görüşmeye gelindiğinde Konsey'in tüm enerjisi tükenmiş ve genel olarak bir bezginlik hâkimdi. Barış şartlarını inceleyen Macaristan heyeti büyük bir hayal kırıklığına maruz kaldı. Çünkü metin alındığında, başlangıçta açıklanan ve barış antlaşmalarına temel teşkil edeceği kabul edilen Wilson prensiplerine hiç de uyulmadığı, dikkate alınmadığı görülüyordu. Toprağının ve nüfusunun üçte ikisini kaybediyor, pazarlarından, hammadde kaynaklarından koparılıyordu, üstüne de ağır bir tazminat ödemesi bekleniyordu. Üç buçuk milyon Macar, Macaristan'ın dışında kalacaktı. Macaristan'dan alınan topraklarda plebisit yapılmasına dair bile hiçbir madde yoktu.

Macar Heyetinin anlaşmanın haksızlığı konusundaki itirazları hiçbir şekilde ciddiye alınmamıştır. Zaten hazırlanan şartların yok sayılarak, yeniden hazırlanması konusunda, hiç kimsede ne istek ne de enerji kalmıştır. Macar uzmanlar tarafından hazırlanan olağanüstü yoğunluk ve şekildeki doküman, harita ve istatistikler hiçbir şekilde konu edilmemiş, dikkate alınmamış ve kimse tartafından okunmamıştır. Macar heyetinden hiç kimse galip ülke temsilcileriyle konuları karşılıklı konuşup tartışma fırsatına sahip olamamıştır. İşte Trianon Antlaşması ile sonuçlanan Macaristan'ın kaderi böylesine hesapsız, öngörüsüz bir Konsey'in ellerinden çıkmıştır. Belki Macaristan'ı böyle ağır şartlarla ezmek gibi bir niyetleri yoktu, fakat artık geri dönüş de yoktu. Bu nedenle başka hesaplar düşünülürken ihmal edilen bu millet Paris Barış Konferansı'nda feda edilmiştir.

En başından beri Macarların tüm derdi Tarihî Macaristan topraklarını korumaktı. Nitekim diğer milletler bu coğrafyaya çok daha sonraları gelmiş bulunurken, Macarlar onlardan daha önceleri de bu topraklardaydı ve kendi yurtları yapmışlardı. Bu nedenle bu topraklardaki öncelik hakkının kendilerine ait olduğuna inanıyorlardı. Fakat sunulan barış şartları bir trajediden ibaretti. Ne yazık ki ünlü Türkolog George Hazai'nin dediği gibi "ellerine verilen bu acı reçeteyi kabule mahkûm oldular". Çünkü onları "Ya istiklâl ya ölüm" parolası ile bir bayrak altında toparlamayı başarabilen bir Atatürk'leri olmamıştı.

Zira çalışmanın başında da ifade edildiği gibi, 1.Dünya Savaşı sonundaki süreçte ortaya çıkan gelişmeler, savaşta aynı ittifak içinde bulunan Osmanlı Devleti içinde aynı şekilde cereyan etmişti. Osmanlı Devleti de savaşta yenik olarak çıkmış, benzer ateşkes şartları kabul ettirilmiş ve Türklerle de 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmıştı. Ateşkesle birlikte ise, Macaristan'ın işgalinde olduğu gibi, ateşkes şartlarının uygulanabilmesi ve ileride dayatılacak barış antlaşmasının şartlarının kabulü için Anadolu'nun bazı bölümleri İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan askeri birliklerince işgal edilmişti.

Ancak Türk Milleti Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, en baştan itibaren dayatılan ateşkes şartlarını kabul etmemiş, Kuvayi Milliye ruhuyla örgütlenmiş ve derhal direnmeye başlamış, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya çıkışıyla birlikte direniş ve örgütlenmeler, kongreler ve Millet Meclisinin oluşturulmasıyla koordine edilerek tek vücut olarak hareket edilmesi sağlanmıştır. Ateşkes şartlarının uygulanmasına engel olmak ve ülkenin işgaline son vermek maksadıyla, Kurtuluş

savaşını başlatılmıştır. Kurtuluş Savaşı devam ederken Ankara Hükümetinin kabul etmemesi ve tüm itirazlarına rağmen, Paris Konferansı sonucunda İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında 10 Ağustos 1920 tarihinde, Macarların Trianon Antlaşmasına benzer olan Sevr Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Macaristan'ın Karpatlar Havzasının ortasında küçük bir alana sıkıştırılarak küçük bir devlet haline getirildiği gibi, Türk Devletinin de Anadolu'nun ortasına sıkıştırılmış küçük bir toprak parçası haline getirilmesi öngörülüyordu.

Fakat Atatürk'ün önderliğindeki Türk Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşması ve sonunda imzalanan Lozan Antlaşması ile modern ve çağdaş uygarlığı hedef alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuş ve daha önce imzalanmış olan Sevr Antlaşması asla uygulama alanı bulamayarak tarihin çöp sepetindeki yerini almıştır

Trianon Antlaşması ile ülkesinin büyük bir kısmını kaybeden Macaristan, aynı dönemde ülkesine işgal edenlere karşı bir baımsızlık savaşı veren Türk halkını ve Atatürk'ü yakından izlemiş ve desteklemiştir. Türk Kurtuluş Savaşı başarıldığı zaman eski bir müttefik olarak, kendi silah gücü ile tekrar devletini kuran, Lozan Barış Antlaşmasını imzalayan Türklere hayranlık duymuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen inkılaplâr büyük bir ilgiyle izlenmiştir. Tibor Mayor'un ifadesiyle, "Kemal Atatürk ismini Trianon antlaşmasının kararttığı Macaristan'ın ufkuna ateşten harflerle yazmıştır."

EKLER

Ek 1. Orjinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	**MUZAFFER ŞEN**
Öğrenci Numarası	**112211205**
Enstitü Anabilim Dalı	**TARİH (Yakınçağ Tarihi)**
Programı	**DOKTORA**
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	**PROF. DR. MUSTAFA ÖZTÜRK**
Tez Başlığı (Türkçe)	**I. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA MACARİSTAN**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 438 sayfalık kısmına ilişkin, 23/Şubat/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azam benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla **%10**, "alıntılar dâhil" **% 30'u** geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Ek 2. Haritalar

Harita 1: Macarların Göç Yolları

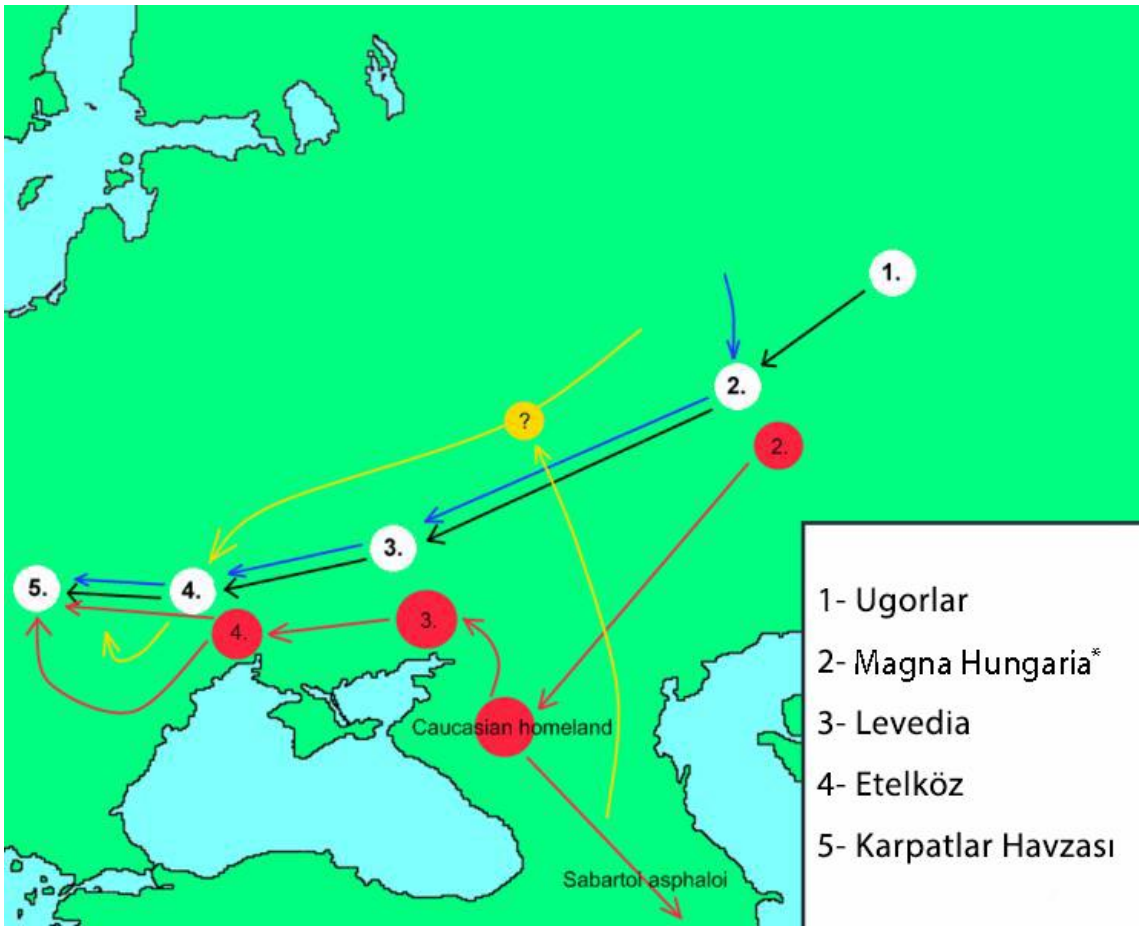

Kaynak: http://belgorod-dnestrovskiy.ru/wp-content/uploads/2011/08/migraciya-vengrov.jpg
***Magna Hungaria:** Rusya'nın bugünkü Tataristan, Başkurdistan topraklarının kesiştiği Volga ve Kama nehirlerinin olduğu bölge.

Harita 2. Yurt Tutuş Evresinde Macarlar

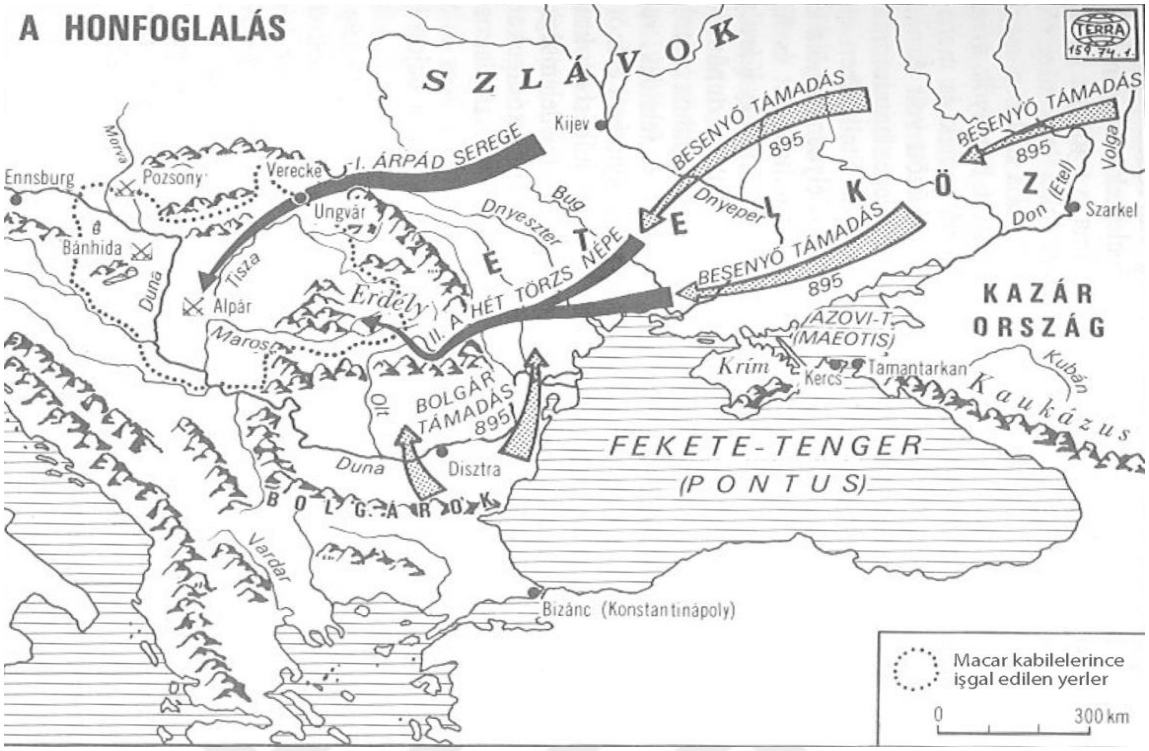

Kaynak: A Magyarok Elődeiről És A Honfoglalásról, Kortársak És Krónikások Híradásai, 3. kiadás, Gondolat Kiadó, 1986, s.13.

Harita 3: Karpatlar Havzası

Kaynak: http://www.transcarpatie.dubuis.net/images/carte_carpates.jpg

Harita 4: Aziz István Krallığı (Macaristan-1050)

Kaynak:http://orig09.deviantart.net/b20d/f/2013/010/1/4/1436b50fc99fba41a42d6deda1224a76-d5r2zuj.png

Harita 5: Tarihî Macaristan (Hırvat-Sloven Krallığı Dâhil Olduktan Sonra)

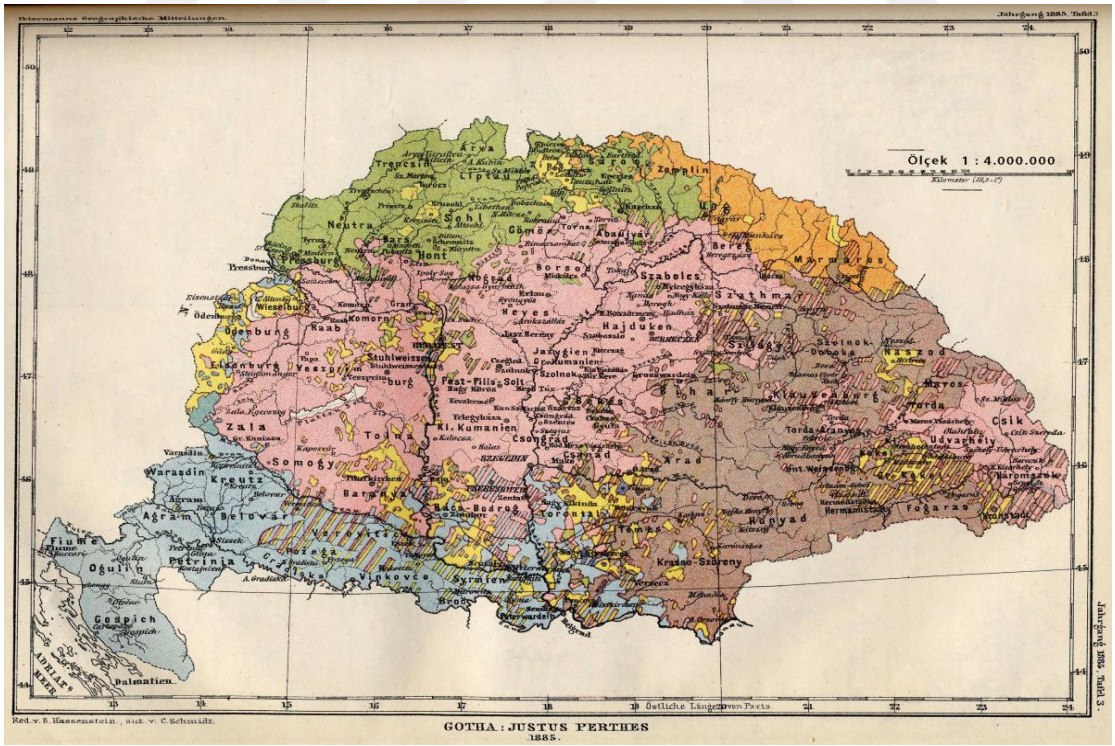

Kaynak: https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/4e/bd/46/4ebd46dae9e467338d9c5ff9154cf30b.jpg

Harita 6. Osmanlı Döneminde Macaristan

Kaynak: http://users.atw.hu/turk-hun/hun/images/macar.jpg

Harita 7: 17. Yüzyılın Başında Macaristan

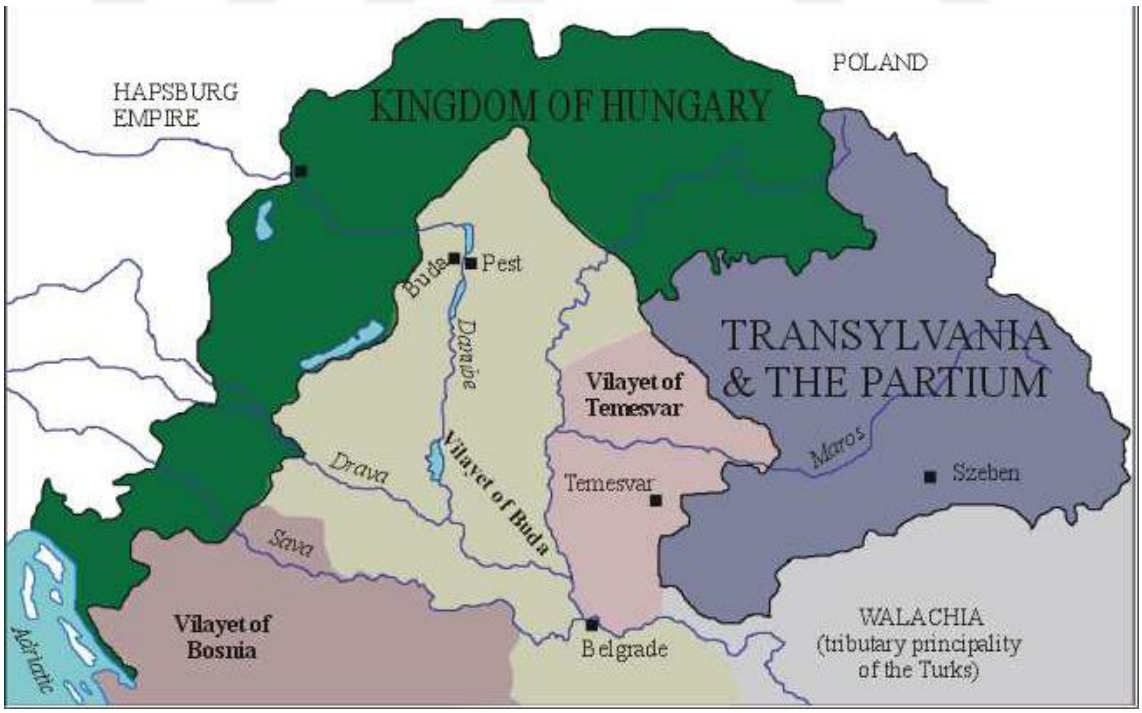

Kaynak: http://picsant.com/12476171-buda-1686-turk-battle.html

Harita 8: Dualist Dönemde Macaristan (Transleithania)

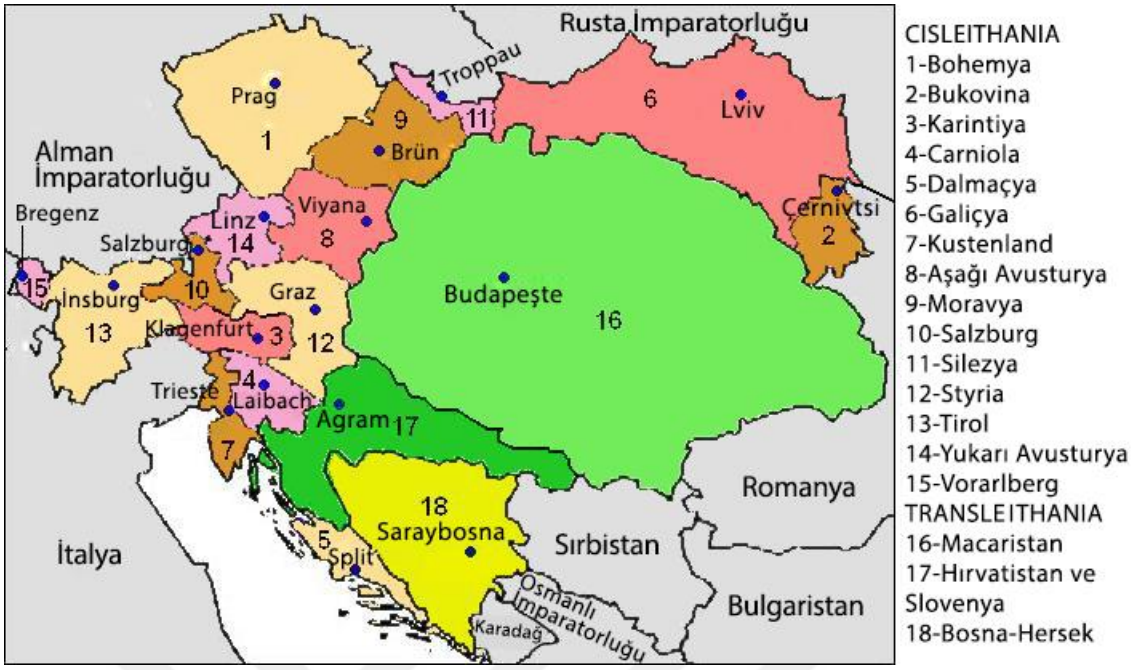

Kaynak: http://www.slovak-republic.org/pictures/historical-maps/austria-hungary-map-1914.png

Harita 9: Avusturya-Macaristan Eyaletleri

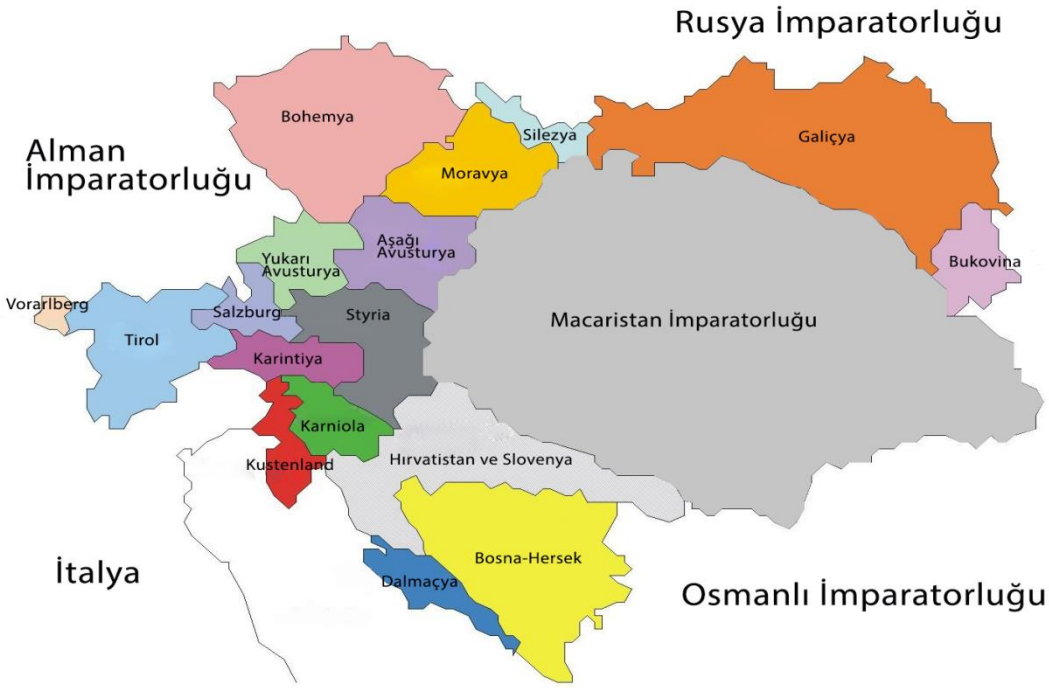

Kaynak: https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/474x/23/49/ 13/234913100718c36d6 3e9c4b552453a83.jpg

Harita 10: 1913 Yılı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

Kaynak: Ignác Romsics, Magyarország Története A XX. Században, Osiris Kiadó, Budapest, 1999, s. 14

Harita 11: 1910 Yılına Göre Avusturya-Macaristan'daki Etnik Gruplar

Kaynak: http://historymaps.ro/?p=277

Harita 12: 1910 Yılına Göre Macaristan'daki Etnik Gruplar

Kaynak: http://homepage.univie.ac.at/johanna.laakso/slfu05/sl_ung.pdf

Harita 13: I. Dünya Savaşı Sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Parçalanması

Kaynak: http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/47-Avusturya-Macaristan_imp_st_germain_1919_Trianon_1920.jpg

Harita 14: Macaristan'ın Toprak ve Sınırları (1914-1945)

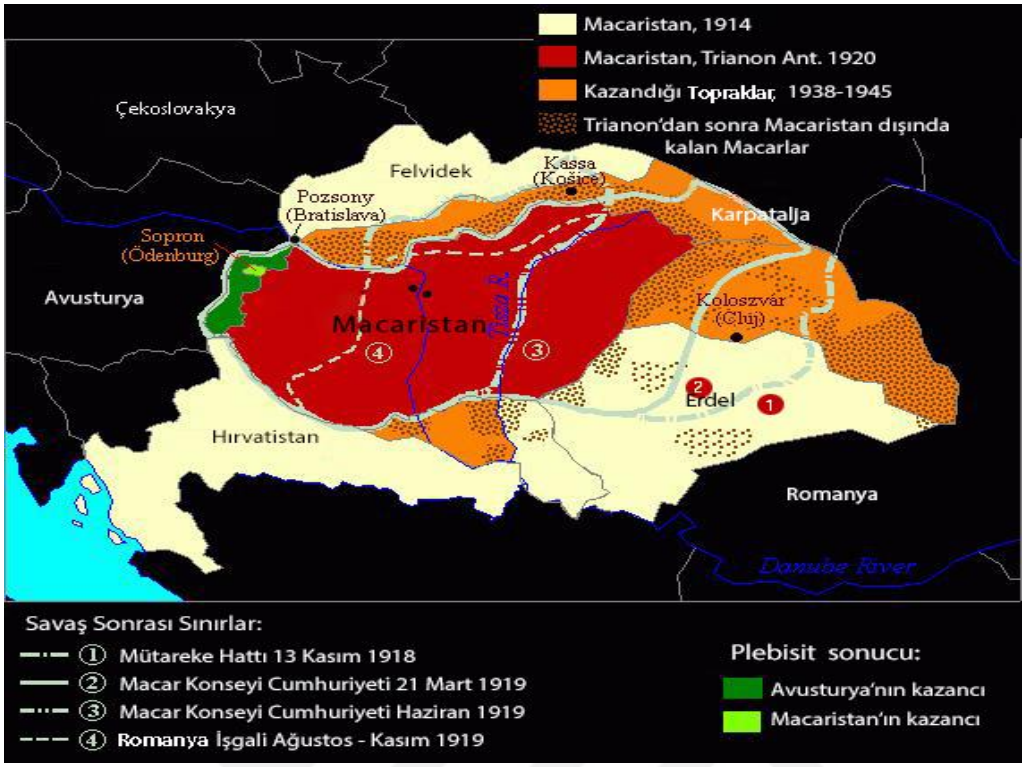

Kaynak: http://www.americanhungarianfe deration.org/images /Trianon/ trianon _changes.gif

Harita 15: Macar Sovyet Cumhuriyeti Dönemi

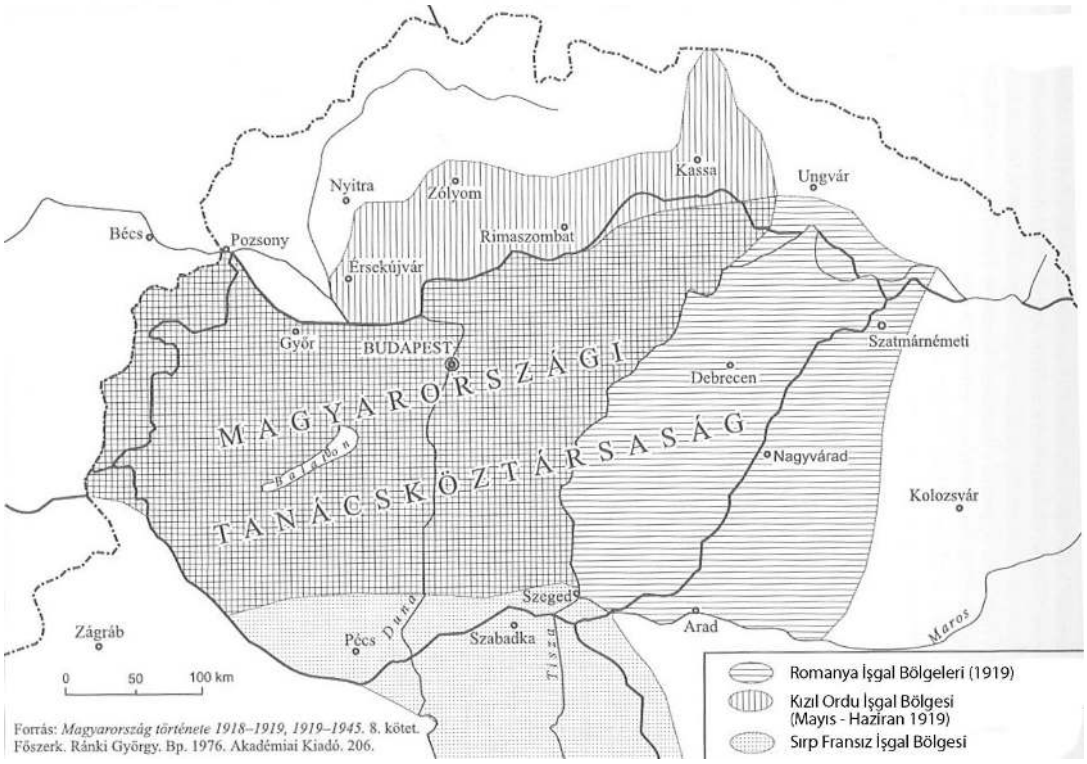

Kaynak: Ignác Romsics, Magyarország Története A XX. Században, Osiris Kiadó, Budapest, 1999, s. 126

Harita 16: Trianon Antlaşması Sonrası Macaristan'ın Parçalanması ve Diğer Devletlere Verilen Topraklar

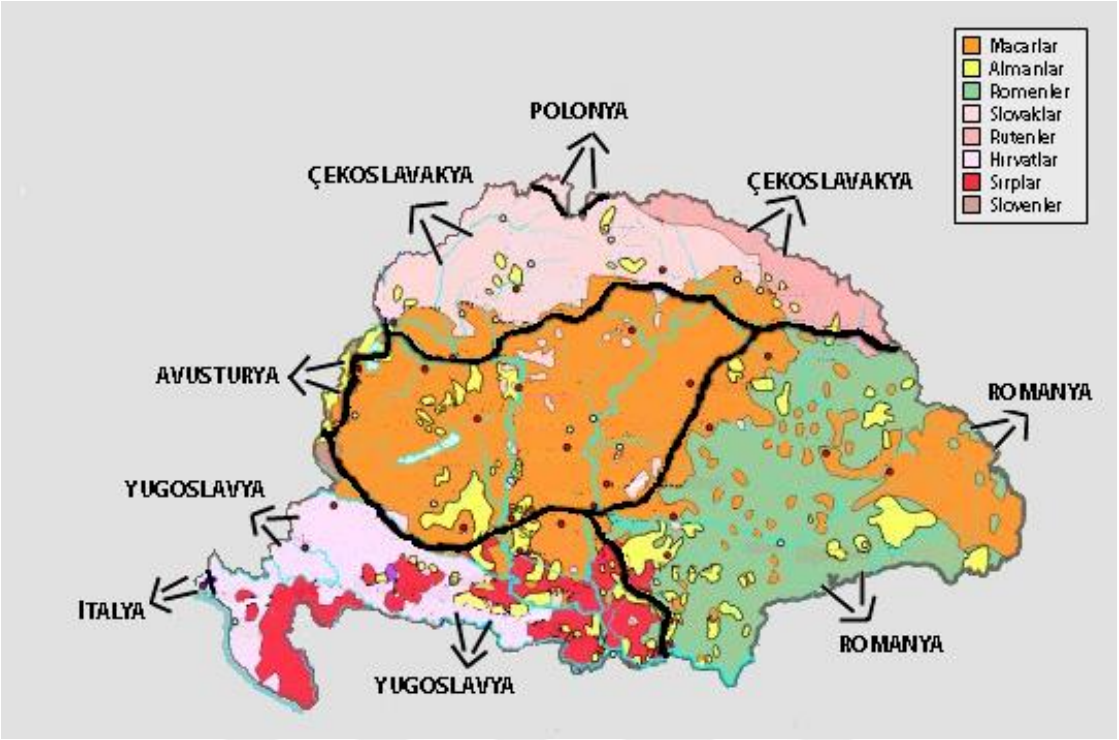

Kaynak:http://www.dvhh.org/history/1900s/tianon/6-trianon_ethnic_map_1920-hun.png

Harita 17: Trianon Sonrası Macaristan Toprakları Dışında Kalan Macar Nüfusunun Dağılımı

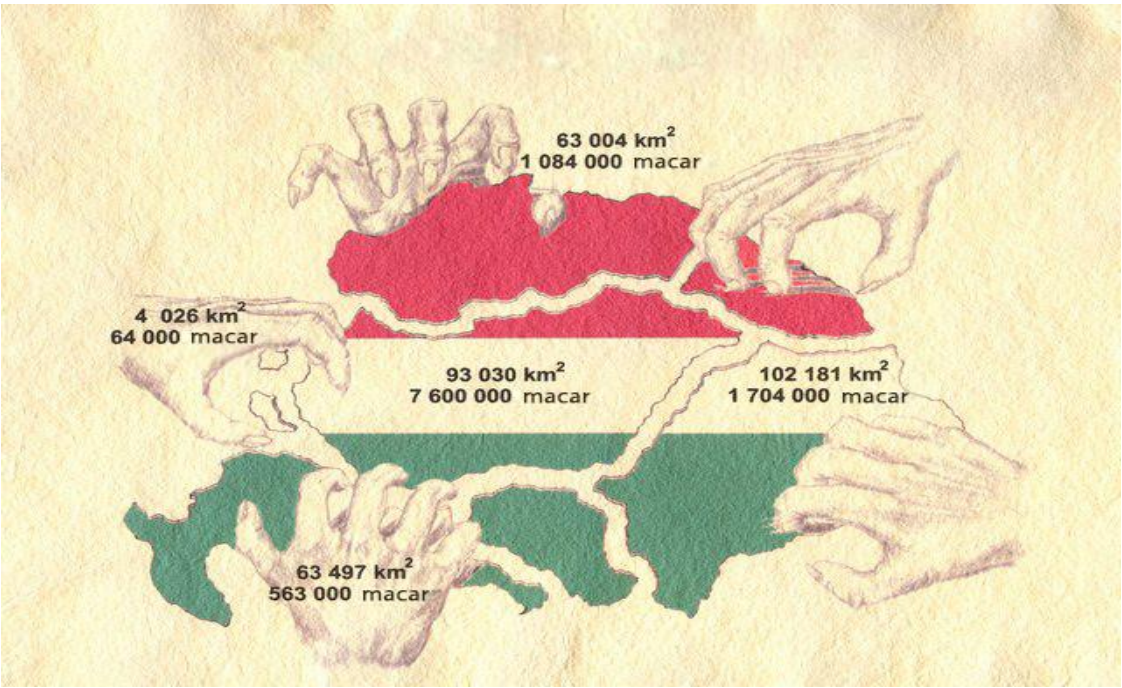

Kaynak: http://kolozsvaros.ro/image/journal/article?img_id=106320&t=1401822499035

Harita 18: Trianon Antlaşması Neticesinde Macarların ve Diğer Milletlerin Toprak ve Nüfus Dağılımı

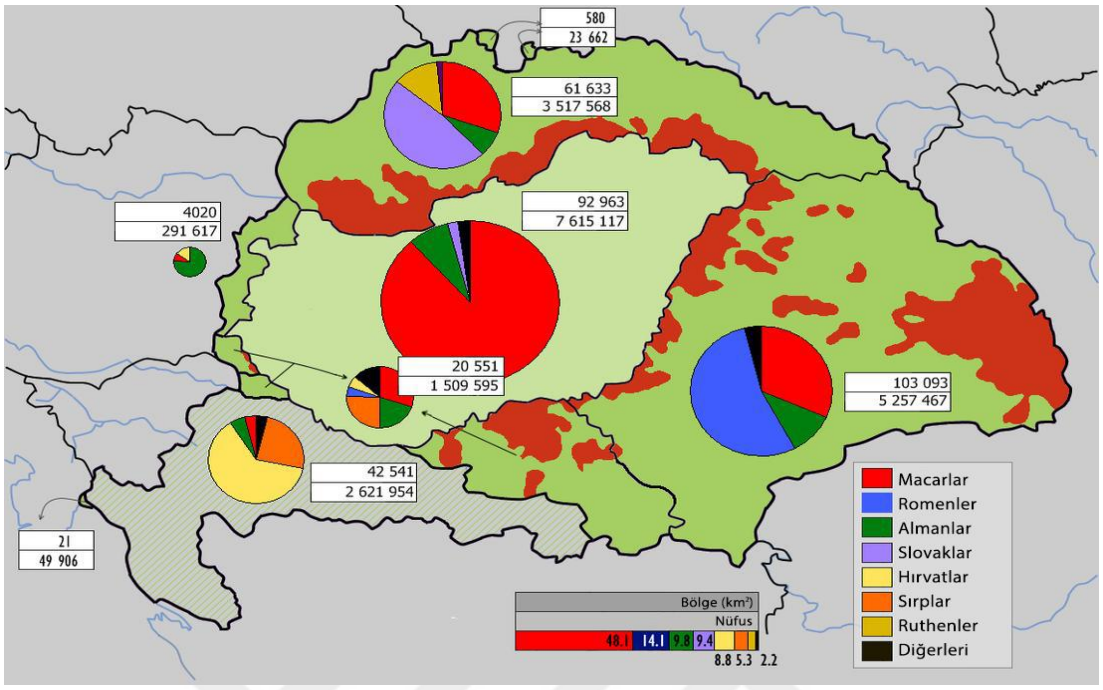

Kaynak: https://upload. commons/8/8d/Magyarorszag_1920.png

Harita 19: Tarihî ve Trianon Macaristanında Milliyetler (1920)

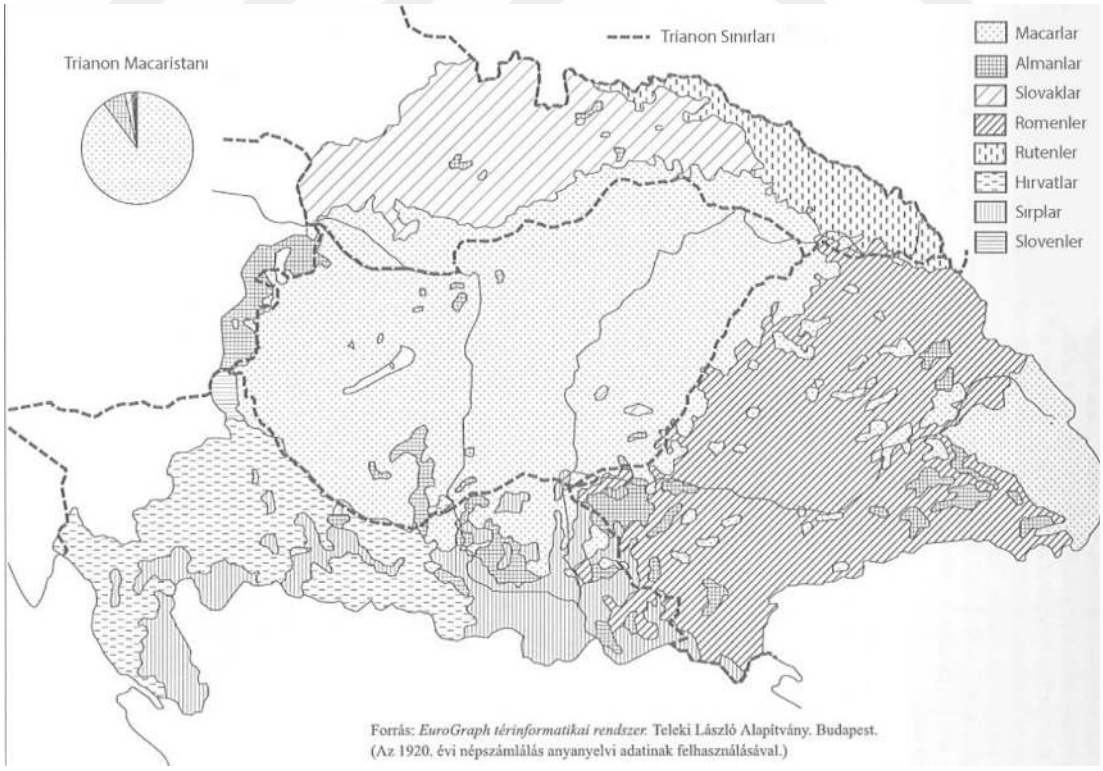

Kaynak: Ignác Romsics, Magyarország Története A XX. Században, Osiris Kiadó, Budapest, 1999, s. 144

Harita 20: II. Dünya Savaşı Sırasında Ele Geçirilen ve Tekrar Kaybedilen Yerler

Kaynak: http://www.conflicts.rem33.com/images/Ungarn/hunhist_V.html

Harita 21: Günümüzde Macaristan

Kaynak: http://www.dentalpalace.fr/wp-content/uploads/2013/02/tourisme-dentaire-hongrie-image-300x163.jpg

Harita 22: Günümüz Macaristanı Siyasi Haritası

Kaynak: http://www.nationsonline.org/maps/hungary-political-map.jpg

KAYNAKÇA

According to the British Documents, Britain-Hungary and The Paris Peace Conference of 1919 (Talk to the British-Hungarian Fellowship at the Hungarian Embassy on 12 January 2012), http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/C4E1FE48-6ADA-46B1-979F-D6A0791F89C7/0/ Britain_Hungary_and_the_Paris_peace_ conference_ of_1919.pdf

AKDAĞ, Mustafa, *Yakınçağ Dönemi Avrupa Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010

APPONYİ, Justice for Hungary; Illes-Hâlâsz, Hungary before and after the War in Economic-Statistical Maps; *Atlas of Central Europe*, (www.hunmagyar.org)

ARCHER, Christon I., FERRİS, John R., HORWİG, Holger H., *Dünya Savaş Tarihi*, (Çev. Cem Demirkan), Akyüz Yayınları, İstanbul, 2006

ARI, Kemal, Bir Konferans ve Düşündürdükleri: Prof. Dr. Gerd Krumeıch: "Ulusal Perspektiflerin Ötesinde Harb-ı Umumi: Büyük Devletlerin Savaşından Avrupa'nın Yıkımına" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:27, Yıl: 2013

ARMAOĞLU, Fahir, *Siyasi Tarih*, Ankara, 1975

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)*, Alkım Yayınları, İstanbul, 1999

ARSAVA, Füsun, "Self-determinasyon Hakkının Tarihî Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu", Seha L. Meray'a Armağan, Cilt 1, *A.Ü.S.B.F*, Ankara, 1981

ARTAMONOV, M. İ., *Hazar Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004

ATABİNEN, Reşit Saffet, *Doğu Avrupa'nın Uygarlığına ve Yerleşmesine Türklerin Katkıları*, Çev. Nihal Önol, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1987

AZARKAN, Ezeli, "Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın Bağımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya'nın Dağılışı", *Uluslararası İnsan Bilimleri, Dergisi*, Cilt:8, Sayı.2, Yıl: 2011

BALOGH, Evá S., "Power Struggle in Hungary: Analysis in Post-war Domestic Politics August-November 1919", *Canadian-American Review of Hungarian Studies*, Vol. IV, No. 1, Spring 1977

BAŞTAV, Şerif, *Osmanlı Türk-Macar Münasebetlerinde İlk Devir*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1991

BAŞTAV, Şerif, "Macar-Türk Akrabalığı", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt: 36, Sayı: 215, 2001

BATTİSTİNİ, L.H., *The United States and Asia*, New York, 1956.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Atatürk, Hayatı ve Eseri*, Güven Basımevi, Ankara, 1970, Cilt:1

BEST, Antony, HANHİMAKİ, J. M., MAİOLO, Joseph A., SCHULZE, Kirsten E., *Uluslararası Siyasi Tarih (20.Yüzyıl)*, (Çev: Taciser Ulaş Belge, Emel Kurt), İstanbul, 2008

BİLGE, Sadık Müfit, *Osmanlı'nın Macaristanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010

BLACK, Jeremy (Ed.), *Top, Tüfek ve Süngü*, (Çev. Yavuz Alogan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003

BODOLAİ, Zoltán, *The Timeless Nation*, Sydney, 1977.

BODOLAİ, Zoltán, *The Unmaking of Peace: the fragmentation and subsequent destruction of Central Europe after World War one by the Peace Treaty of Trianon*: Árpád Pub. Co; 2nd edition,1984, Chapter I-VII.

BOGNÁR, Zalán, "Trianon and 1956 in the Mirror of Hungarian National İdentity", *Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary*, http://www.kre.hu/english/index.php/llp-erasmus-ip/12-ip-lectures

BOLDİZSAR, Ivan, *Yeni Macaristan*, Danubia, Budapeşte, 1943,

BOISSIER, Lipot, *Yarınki Sulha Bakışlar*, (Çev: Galip Kemali Söylemezoğlu), İstanbul, 1943

BONİFACE, Pascal, *Güçsüzlük İsteği Uluslararası ve Stratejik Tutkuların Sonu mu?*, (Çev: Alp Tümertekin), İstanbul, 1997

CANŞEN, Efkan, *20. Yüzyılı Hazırlayan Düşünce*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008

CİENCİALA, Anna M., "Hungary: Reform and Revolution 1918-1920" *Lecture Notes, Lecture 13*, Spring 2002 (Resived Fall 2003, fall 2007)

CLAUSEWİTZ, Carl Von, *Savaş Üzerine* (Çev: Selma Koçak), İstanbul, 2007

CSÁKI Éva, "Eski Türk-Macar İlişkilerine Dair", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2004, S.30

ÇIVGIN, İzzet, YARDIMCI, Remzi, *Çağdaş Dünya Tarihi, Maya* Akademi Yayınları, Ankara, 2008

ÇİÇEK, Kemal, "II. Viyana Kuşatması ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)", *Türkler*, Editörler: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 9, Ankara, 2002

ÇOBAN, Erdal, "Ana Hatlarıyla Erken Dönem Macar Ortaçağına Bir Bakış", *Balkanlar El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, Cilt: 1

ÇOLAK, Melek, *1956 Macar İhtilali ve Türkiye*, Nehir Yayınları, Aralık 2009, İstanbul

ÇOLAK, Melek, Macaristan'da Ruten Meselesi, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XIX; Sayı/Number 2, Aralık/December 2004, 55-64

DANIŞMAN, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: 4, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965

DARUVAR, Yves de, "The Tragic Fate of Hungary", Paris, 1970,

DAVİES, Norman, *Avrupa Tarihi*, İmge Yayınları, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 2006

DEMİR, Hakan, "Federalizm-Üniterizm İkileminde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Siyasi Yaşam (1918-1929)" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2013

DİLBAŞ, Gökhan, "Macar Tarihinde Peçenekler", *Hıstory Studies, Internatıonal Journal Of Hıstory*, Cilt:5, Sayı:2, 2013

DİLEK, Mehmet Sait, "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu," *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 36, Yıl: 2013

DOĞAN, İlyas, "Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış", *Kamu Hukuku Arşivi*, Mart 2006

DOĞAN, İsmail, "Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 47, 2007

DUNNİNG, William A., "European Theories of Constitutional Goverment after the Congress of Vienna", *Political Science Quaterly*, Vol.34, No.1, 1919

ECKHART, Ferenc, *Macaristan Tarihi*, Çev. İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010

ENGEL, Pál, "A magyar őstörténet három problémája", *História*, 1990, Sayı: 5-6

ERKAN, Süleyman, "Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerinin Özellikleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Sayı: 22

ESMER Şükrü, *Siyasi Tarih*, İstanbul, 1944

FODOR, István, *In Search of a New Homeland*, çev. Helen Tarnoy, Budapest, 1975

FODOR, István, "Magyar művelődés korai szakaszai", *Magyar művelődéstörténet*, der.: László Kósa, Budapest, 2000

FODOR, Pál, "Ondokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısında Macar Reform Hareketleri ve 1848-49 Devrimi", *Macar Özgürlük Mücadelesi ve Osmanlı-Macar İlişkileri Sempozyumu Dumlupınar Üniversitesi*, Kütahya, 2002

FODOR, Pál, "Macaristan'a Yönelik Osmanlı Siyaseti, 1520-1541", *İ.Ü. Tarih Dergisi*, 2004, Sayı 40

FROMKİN, David, *Barışa Son Veren Barış*, Yeni Binyıl Yayınları, İstanbul, 1989.

GERWARTH, Robert, MANELA, Erez, *Savaştaki İmparatorluklar 1911-1923,*İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

GÖKBİLGİN, Tayyip, *XIX. Asır Sonlarında Türk- Macar Münasebetleri ve Yakınlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962

GÖKKAYA, A. Kürşat, YEŞİLBURSA, Cemil Cahit, *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2008

GÖLEN, Zafer, *Balkanlar El Kitabı*, Ankara

GÖNCÜ, T. Cengiz, *Türkiye'de Macar İzleri, Bir Saray Üç Şehirden Yansımalar*

GULYÁS, László, *A Short History of the Treaty of Trianon*, http://www.corvinuslibrary.com/hungary/08gulyas.pdf

GÜNEŞ, İhsan, KUTLU, Erol, YAKUT, Kemal, *Çağdaş Dünya Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999

GÜL, Kubilay Mehmet, *1914-1918 I. Dünya Savaşı*, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul, 2014

GÜRBÜZ, M. Vedat, "Bir İdeal, Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan WiIson ve Milletler Cemiyeti", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:29-30, Yıl:2002

GÜRÜN, Kamuran, *Savaşan Dünya ve Türkiye,* Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.

GYÖRFFY, György, *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990.

GYÖRFFY, György, A Magyarok Elődeiről És A Honfoglalásról, *Kortársak És Krónikások Híradásai*, 3. kiadás, Gondolat Kiadó, 1986.

HORVAT, Paloczy, *Dün Köleydik Bugün Halkız*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Beşinci Baskı 1995, Ankara.

HUNGARY (1918-present), University of Central Arkansan, *http://uca.edu/politicalscience/dadm-project/europerussiacentral-asia-region/hungary-1918-present/*

HUNGARY, *Rotary İnternational*, Budapest, 1931.

IŞIK, Mustafa, "Mohaç Savaşı ve Budin'de Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi Meselesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 22

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Feza Gazetecilik A.Ş, Cilt:1, İstanbul,1999

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009

İNALCIK, Halil, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2014

JELAVİCH, Barbara, *Balkan Tarihi 1*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009

JELAVİCH Barbara, *Balkan Tarihi 2*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* (Çev.: Nilüfer Epçeli), Cilt:2, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* (Çev.: Nilüfer Epçeli), Cilt:3, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009

JOSİKA, İmre de -HERCZEG, *Hungary After a Thousand Years*, Edited by Andrew L. Simon, 2000

KAJETÁN, Endre, "The Second Mohacs, The Chronicle of Three Years 1918-1919-1920 (Historical Notes on the Hungarian Peace Delegation, 1920)", *Szenci Molnar Tarsasag*, Budapest, 1992

KARADOĞAN, Umut C., "XIX. Yüzyıl Avrupası'nda Yaşanan İhtilal Hareketleri ve Osmanlı Devletine Etkileri", *Akademik Bakış Dergisi,* Sayı: 35, 2013

KARAOSMANOĞLU, Ali, "Clausewitz ve Savaşın Evrensel Yapısı", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan Sayısı, Ankara, 1981

KARATAY, Osman, " Habsburg İdaresinde Bosna ve Boşnaklar", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt: 1, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013

KAYMAZ, İhsan Şerif, Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili, *Tarih İncelemeleri Dergisi,* Aralık 2008

KIRAN, Abdullah, Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş, *Girne Amerikan Üniversitesi Journal*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yıl: 2008

KOHN, Hans, *Panislavizm, its History and İdeology*, U.S.A., 1960

KOSÁRY Dominicus *The History of Hungary*, Published and printed in Stockholm 1944 in coorporation with Johannes Lotz

KUMRULAR Özlem, *Osmanlı-Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011

KURAT, Akdes Nimet, *Peçenek Tarihi,* Devlet Basımevi, İstanbul, 1937

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, T.T.K.Yayınları, Ankara, 1993

LEE, J. Stephen, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Dost Kitabevi, Ankara, 2014

Lehistan'dan Bugünkü Polonya'ya, Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin Resmi Tanıtım Kitabı, Ankara 2003, s.12

LİNK, Arthur, "Wilson's Higher Realism", *Majör Problems in American Foreign Relations*

LOJKÓ, Miklós, "Missions Impossible: General Smuts, Sir George Clerk and British Diplomacy in Central Europe in 1919", in Michael Dockrill and John Fisher eds, *The Paris Peace Conference, 1919. Peace without Victory?*, Basingstoke: Palgrave in association with the Public Record Office, 2001

MACARTNEY, C.A., *Hungary and Her Successors, The Treaty of Trianon and Its Consequences 1919-1937*, Oxford University Press

MACMİLLAN, Margaret, *1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004

MAGYARODY, S. J, "Hungary and Hungarians", *Matthias Corvinus Publishers*, 2012, Budapest

MARACZ, László, *Multilingualism in the Transleithanian part of the Avustro-Hungarian Empire* (1867-1918) Policy and practise, University of Amsterdam, 2012

MAYOR, Tibor, "Macaristan ve Trianon Muahadesi", *Türk Kültürü*, Yıl:1970, Sayı:93

MC NEİLL, William H., *Dünya Tarihi*, (Çev.Alâeddin Şenel), İmge Yayınları, Ankara, 1971

MC NEİLL, William H., *Dünya Tarihi*, (Çev.Alâeddin Şenel), İmge Yayınları, Ankara, 1994

MONİKA, Figeczkiné Szabò, KRİSZTİNA, Fazekas, *History 12*, Avasi Gimnàzium, Miskolc 2012

NAMAL, Yücel, *1850-1900 Türk- Macar İlişkileri*. Muğla, 2008

NUZA, Fehmi, "Bosnalıların Avusturya İşgal Ordusuna Karşı Mukavemetleri ", *Türk Kültürü*, Sayı: 281, Ankara,1986

OKAY, Yeliz (ed.), *Macar- Türk İlişkileri Üzerine Makaleler Macar Kardeşler*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012

ORBAY, Rauf, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e (Hatıralar)*, der. Cemal Kutay, Cilt: IV

ORCAN Gülin, *Macaristan Prensi İmre Thököly*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005

ORKUN, Hüseyin Namık, *Türk Tarihi II.,* Akba Kitabevi, Ankara, 1946

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2006

ÖNCÜ, Ali Servet, CEVİZLİLER, Erkan, "Türkiye Cumhuriyeti İle Avusturya Cumhuriyeti Arasında 28 Ocak 1924 Tarihinde İmzalanan Dostluk Antlaşması, İkamet Ve Ticaret Mukaveleleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/5 Spring 2013, Ankara-Turkey, p. 531-557

ÖNSOY, Murat, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Milliyetçilik Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt:1, Akçağ Yayınları

ÖZCAN, Ufuk, "Wilson Prensipleri Üzerine", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:4, Yıl:1997

ÖZDEMİR, Mustafa, "Mütareke Dönemi Siyasi Akımların Türk Basınındaki Yansıması," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:16-17, Yıl: 2008

ÖZTUNA, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt: 4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991

ÖZTÜRK, Mustafa, *Tarih Felsefesi*, Akçadağ Yayınları, Ankara, 2010.

PALOTAS, Zoltán, *Borders of Trianon*, Publisher: Interedition, 1990

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, III, U.S. Government Printing Office, Washington

PASTOR, Peter, "Hungary In World War I: The End of Historic Hungary", *Hungarian Studies Review*, Vol. XXVIII, Nos.1-2, 2001

PERJÉS, Géza, *Mohaç Meydan Muharebesi*, (özetleyen Şerif Baştav), TTK Basımevi, Ankara, 1992

PİNNOW, Hermann, *Almanya Tarihi*, (Çev. F. Baldaş), Cilt: II, İstanbul 1940

POLATÇI, Türkan, BATMAZ, Alican, "Doğu- Batı İmajı Gölgesinde Konstantinopolis ve Beç: XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı -Habsburg İlişkileri", *Akademik Bakış Dergisi*, 2013, cilt:6, sayı:12, s. 62

PURGSTALL, Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt:1, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2010

RASONYİ, László, *Türk Devleti'nin Batıdaki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1983.

RENOUVİN, Pierre, *Birinci Dünya Savaşı*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1982.

ROBBİNS, Keith, *I. Dünya Savaşı, Dost Kitabevi, Ankara,* 2005.

ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010.

ROMSİCS, Ignác, *Magyarország Története A XX. Században*, Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, A.Ü.S.B.F.Yayınları, Ankara, 1984.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, Ankara, 2007

SARAL, Emre, AVRASYA ETÜDLERİ, 37, 2010-1, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Slovakya'daki Macar Azınlık ve Bunun Slovakya - Macaristan İlişkilerine Etkisi, s. 135

SARICA, Murat, "Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları", *İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi*, Güray Matbaası, İstanbul, 1982.

SAVELLİ, A., *İtalya Tarihi*, (Çev. G. K. Söylemezoğlu), Cilt: II., İstanbul, 1944

SCHULTE-NORDHOLD, Jan W. "The Peace Advocate Out of Touch With Reality" *Majör Problems in American Foreign Relations Since 1914*, Massachusetts, 1995

SCHULZİNGER, Robert D., American Diplomacy in the Twentieth Century, *Oxford University Pres*, New York, Oxford, 1994

SEİGNOBOS, Charles, *Tarih-i Siyasi*, (Çev. Ali Reşad), Cilt: II, İstanbul 1325

SEVERCAN, Şefaattin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın İlk Yıllarında Osmanlı Fetih Politikası ve Mohaç Fetihnamesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:6, 1995

SİMON, Andrew L., *Admiral Nicholas Horthy: MEMOIRS, Simon Publications*, Safety Harbor, 2000

STRACHAN, Hew, *Birinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, 2014

SZİLASSİ, Sándor, *Revolutionary Hungary 1918-1921*, Danubian Press, U.S.A., 1971

ŞENEL, Şennur, "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt: 1, Vadi Yayınları, Ankara, 2006.

ŞEVKET, Hüseyin, ÇAPRAZ, Çağatay, "İmre Thököly Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun 1694 Petrovaradin Kuşatması", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2010

TAKATS, S., *Macaristan Türk Almeinden Çizgiler*, (Çev: Sadrettin KARATAY), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011.

The Dismantling of Historic Hungary: *The Peace Treaty of Trianon, 1920* by Ignác Romsics, Mario D. Fenyo, Review by: Thomas Sakmyster, *The International History Review*, Vol. 26, No. 1 (Mar., 2004), pp. 177-179

The Principality of Hungary, *http://theorangefiles.hu/the-principality-of-hungary/*, Chapter I-VIII

The Territorial Disintegration of Historic Hungary 1818-1919, *A paper presented on the 75th Anniversary of the Treaty of Trianon*, 4th June 1995, Griffth University, Queensland Australia.

TOKATLI, Atilla, *Uluslararası İlişkiler Tarihi-Diplomasi Tarihi*, Evrensel Basım Yayım, İstanbul, 2009.

TÓTH, Andrej, The Hungarian Political Stage of the Second Half of 1919 and the Results of the First Regular Post-War Parliamentary Elections in 1920 /. Tóth, Andrej. In: *Prague papers on History of International Relations* / Praha: Institute of World History, 2009.

TÓTH, Andrej, "The Attitude of the Entente Powers to Gyula Peidl's Government in Hungary (August 1919) – in the Spirit of Distrust", *Unwillingness and Information Disorientation*, West Bohemian Historical Review, University of West Bohemia, Pilsen, Czech Republic, 2012.

TRELAT, V.Brugere, Budapeşte'de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları, (Çev. Firuzan TEKİL), Göktürk Yayınları, Şubat 1976.

TROÇKİ, Leon, *Balkan Savaşları*, Arba, İstanbul, 1995.

TULGA, Derya (ed.), *Dünya Tarihi*, NTV Yayınları, İstanbul, 2013.

TUNCER, Hüner, *Metternich'in Osmanlı Politikası*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995.

TURAN, Mustafa, "II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askerî Çözülme", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 9, Ankara, 1998

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Mesâil-i Mühime-i Siyasiye*, C.II, Ankara, 1987 (Yayına Hazırlayan: Bekir Sıtkı Baykal)

TÜRKMEN, Zekeriya, "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış," Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) 2000 S.:11, s. 615-632

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih(1789-1999)*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

USLU, Dilara, "Paris Barış Konferansı'ndaki Yunan İsteklerinin Batı Basınına Yansımaları," *Hıstory Studies, Internatıonal Journal Of Hıstory,* Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2012.

UZ, Abdullah, Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt:3, Sayı:9, Yıl:2007.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1975

ÜLMAN, A. Haluk, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

ÜNALTAY, Altay, *Postmodern Ortaçağ*, İstanbul, Birleşik,1996.

VARDY, S.B., *History Of the Hungarian Nation*, U.S.A, 1969.

VÁSÁRY, István, *A régi belső-ázsia története*, Szeged, 1993.

WATCHEL, Andrew Baruch, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Kitap, Ekim 2009

WESTWELL, Ian, *Resimli Harp Tarihi-I. Dünya Savaşı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

WHEATCROFT, Andrew, *Kapıdaki Düşman*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.

WİNTER, Jay, PARKER, Geoffrey, HABECK, Mary R., *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl* (Çev: Tansel DEMİREL), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

YERASİMOS, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar, (Çev: Şirin Tekeli)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

YUSUFOĞLU, Hicran, *Osmanlı-Macar İlişkileri*, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları, Ankara, 1995

YÜCEL, Yaşar, *Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Zab ZEMAN, *Bir İmparatorluk Çöküyor Habsburgların Sonu*, Milliyet Yayınları 20. Yüzyıl Dosyası, 1976.

ZEİDLER, Miklós, Trianon, Treaty of, 1914-1918 International Encyclopedia of the First World War, *http://encyclopedia.1914-1918- online.net/article/ trianon _ treaty_of*

İnternet Kaynakları:

http://belgorod-dnestrovskiy.ru/wp-content/uploads/2011/08/migraciya-vengrov.jpg

http://www.dentalpalace.fr/wp-content/uploads/2013/02/tourisme-dentaire-hongrie-image-300x163.jpg

http://historymaps.ro/?p=277

http://homepage.univie.ac.at/johanna.laakso/slfu05/sl_ung.pdf

http://kolozsvaros.ro/image/journal/article?img_id=106320&t=1401822499035

http://orig09.deviantart.net/b20d/f/2013/010/1/4/1436b50fc99fba41a42d6deda1224a76-d5r2zuj.png

http://picsant.com/12476171-buda-1686-turk-battle.html

https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/4e/bd/46/4ebd46dae9e467338d9c5ff9154cf30b.jpg

https://upload.commons/8/8d/Magyarorszag_1920.png

https://upload.commons/d/db/Hungary_map.png

http://users.atw.hu/turk-hun/hun/images/macar.jpg

http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/47-Avusturya-Macaristan_imp_st_ germain_ 1919_Trianon_1920.jpg

http://www.americanhungarianfederation.org/images/Trianon/trianon_changes. gif

http://www.dvhh.org/history/1900s/tianon/6-trianon_ethnic_map_1920-hun.png

http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/C4E1FE48-6ADA-46B1-979F-D6A0791F89C7/0/Britain_Hungary_and_the_Paris_peace_conference_of_1

http://www.nationsonline.org/maps/hungary-political-map.jpg

http://www.slovak-republic.org/pictures/historical-maps/austria-hungary-map-1914.png

http://www.transcarpatie.dubuis.net/images/carte_carpates.jpg

www.hunmagyar.org/tor/

ÖZGEÇMİŞ

1967 Gaziantep-İslâhiye doğumluyum. İlkokulu Türkbahçe Köyü İlkokulunda, Ortaokulu İslâhiye Ortaokulunda tamamladım. Lise son sınıfı Konya Gazi Lisesinde tamamlayarak, 1984 yılında liseden mezun oldum. Aynı yıl Harp Okulu giriş sınavlarını kazanarak Kara Harp Okulu eğitimine başladım. 1988 yılında Kara Harp Okulunu, 2001 yılında Kara Harp Akademisini, 2004 yılında da Silahlı Kuvvetler Akademisini bitirdim. 2005-2006 yılında Arnavutluk Dayanışma ve Koordinasyon Tim Komutanı olarak Tiran'da, daha sonra 2008-2010 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Askeri Ataşesi olarak da Macaristan'da görev yaptım. 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine ve 2012 yılında da Fırat Üniversitesi Yakınçağ Tarihi Anabilim dalında Hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK' ün danışmanlığında Doktora öğrenimine başladım. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldum. Evli ve iki çocuk babasıyım.